GRAMMATICI LATINI

EX RECENSIONE

HENRICI KEILII

VOL. V FASC. I

ARTIVM SCRIPTORES MINORES

CLEDONIVS POMPEIVS IVLIANVS

EXCERPTA EX COMMENTARIIS IN DONATVM

CONSENTIVS PHOCAS EVTYCHES AVGVSTINVS

PALAEMON ASPER

DE NOMINE ET PRONOMINE DE DVBIIS NOMINIBVS

MACROBII EXCERPTA

RECENSVIT

HENRICVS KEILIVS

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

[illegible]

Neuer philologischer Verlag

von

B. G. TEUBNER IN LEIPZIG.

1867.

Aristotelis ars rhetorica cum adnotatione Leonardi Spengel. [illegible] translatio latina. 2 voll. gr. 8. geh. [illegible] Thlr. 10 Ngr.
(Einzeln jeder Band [illegible] Vol. I. Text und lat. [illegible] Vol. II. Commentar.)

Bartsch, Karl, der Saturnische Vers und die altdeutsche Lan[illegible] zur vergleichenden Metrik. gr. 8. geh. 16 Ngr.

Benseler, Dr. Gustav Eduard, griechisch-deutsches Schulwörterbuch [illegible] Homer, Herodot, Aeschylus, Sophokles, Euripides, Thukydides, X[illegible] Platon, Lysias, Isocrates, Demosthenes, Plutarch, Arrian, L[illegible] Bion, Moschus und dem Neuen Testamente, soweit sie in S[illegible] werden. Dritte verbesserte Auflage. [illegible] Bogen. gr. Lex. [illegible] 2 Thlr.

Cohausen, Aug. v., Caesar's Rheinbrücken, philologisch, mi[illegible] technisch untersucht. Mit 22 Holzschnitten. gr. 8. geh. [illegible]

Frontonis, M. Cornelii, et M. Aurelii imperatoris epistolae. L. Veri et T. Antonini Pii et Appiani epistularum reliquiae. Post Angelum Maium cum codicibus Ambrosiano et Vaticano iterum contulit [illegible] recensuit S. A. Naber. gr. 8. geh. 2 Thlr. 20 Ngr.

Fuchs, Dr. C., Professor in Marburg, **kritische Studien zum Pandektentexte.** gr. 8. geh. 24 Ngr.

Grammatici Latini ex recensione Henrici Keilii. Vol. V. [illegible] artis grammaticae, Pompeii commentum artis Donati, Excerpta [illegible] taria in Donatum. Lex. 8. geh. [illegible] Thlr.

Herodiani Technici reliquiae. Collegit disposuit emendavit [illegible] punctatus est Augustus Lentz. Tomus I. praefationem et [illegible] continens. gr. Lex. 8. geh. 6 Thlr. 20 Ngr.

Homeri Odyssea ad fidem librorum optimorum edidit J. La Roche. [illegible] prior [illegible] exhibentes. gr. 8. [illegible]
—— edited with Marginal References, various Readings, Notes and Appendices by Henry Hayman B. D. Vol. I. Book I—VI. gr. 8. geh. 4 Thlr.

Jahrbücher für classische Philologie. Herausgegeben von Dr. Alfred Fleckeisen. Vierter Supplbd. Fünftes Heft. (Schluss des 4. Bandes.) gr. 8. geh. 1 Thlr. 26 Ngr.

Keck, Karl Heinrich, Director des Gymnasiums zu Schleswig, **die Gudrunsage.** Drei Vorträge über ihre erste Gestalt und ihre Wiederbelebung, gehalten in Schleswig im Januar 1867. gr. 8. geh. 16 Ngr.

de Lagarde, Paul, Materialien zur Kritik und Geschichte des Pentateuchs. gr. 8. geh. 10 Thlr.

Pentateuch, der, koptisch. Herausgegeben von Paul de Lagarde. [illegible]

Poetae lyrici Graeci. Tertiis curis recensuit Theodorus Bergk. [illegible] poetas Melicos continens. gr. 8. geh. [illegible] Thlr.
[illegible] des nun vollständigen Werkes [illegible] Thlr.

Poetarum scenicorum Graecorum Aeschyli Sophoclis Euripidis et Aristophanis fabulae superstites et perditarum fragmenta ex recensione [illegible] prolegomenis [illegible] Dindorfii. Editio quinta [illegible] Lief. 4. geh. [illegible] Ngr.
Erscheint in [illegible] Lieferungen [illegible] Ngr. [illegible] Jahresfrist vollständig. [illegible]
Die Ausgabe enthält den kritischen Apparat und Prolegomena über [illegible] Sprache und Metra der Dichter.

Reallexikon des classischen Alterthums für Gymnasien. Im Verein mit [illegible] Schulmännern herausgegeben von Dr. F. Lübker, Director des Gymnasiums zu [illegible]. Dritte durchgängig verbesserte und vermehrte Auflage [illegible] vielen Abbildungen. gr. 8. geh. 3 Thlr. 10 Ngr.

Ritschelii, Friderici, opuscula philologica. Vol. I. ad litteras Graecas spectantia. Fasciculus II. gr. 8. geh. 2 Thlr. 26 Ngr. (Mit 5 lith. [illegible])
[illegible] Band [illegible] Thlr. [illegible]

Rossbach, A. und R. Westphal, Metrik der Griechen im Vereine mit den [illegible] Künsten. Zweite Auflage in zwei Bänden. [illegible] Band. **Griechische Rhythmik und Harmonik** nebst der Geschichte [illegible] von R. Westphal. Zweite Aufl. gr. 8. geh. [illegible]

CONSENTII
ARS
DE NOMINE ET VERBO
DE BARBARISMIS ET METAPLASMIS

In duobus Consentii libris tres adhibiti sunt codices saeculo decimo scripti, Monacensis 14666, qui fuit olim Ratisbonensis Emmeramns G 50, formae quadratae minoris (M); Bernensis 432 ex Miciacensi monasterio prope Aurelianum sito olim sublatus, sicut probant haec quae in fine codicis antiqua manu scripta sunt, ***hic est liber sancti maximini miciacemsis monasterii quem si quis de isto loco*** ...., postea factus Bongarsii, cuius nomen in prima pagina scriptum est, formae quadratae (B); Leidensis qui est inter codices Vossianos formae minoris n. 37 (L). ex his unus Monacensis utrumque Consentii librum continet, f. 1 ***incipit ars consentii.u.c. de partibus orationis* | *Partes orationis*** — f. 39* ***fontes. explicit*** maiore parte paginae vacua relicta. f. 40 ***incipit ars consentii .u.c. de barbarismis et metaplasmis* | *Barbarismi*** — f. 55* ***intuebimur. explicit.*** prima pars codicis usque ad p. 2030 ***hoc torale hoc soracte*** alia manu ac reliqua scripta est. per totum codicem autem quaedam non multo post veterem scripturam, ut videtur, addita vel correcta sunt, quae ubi commemoranda esse videbantur *m* littera adscripta indicavi. codex Bernensis librum de nomine et verbo continet, f. 1 ***incipit ars consentii uiri clari* | *uc quinti consulis* [*quinq: ciuitatū*] | *de duab: partib; orationis nom̄ et uerbo* | *Partes orationis*** — f. 30 ***fontes.*** pauca in vetere scriptura correcta sunt, in quibus plerumque non satis certo correctoris manus ab ipso librario discerni potest. post Consentium scripta sunt haec, f. 30*—35* Agroecii ars de orthographia, f. 35*—46 Prisciani institutio de nomine et pronomine et verbo, f. 46—49* Servii de ultimis syllabis liber p. 1809—1816 P (cf. vol. IV praef.

p. XLV), f. 49*—56* Sergii commentarius de littera etc. (cf. ib. p. XLVIII): sequuntur pauci versus ex commentario in Donatum relicti, *Sciendum est primo quia auctoritas scripturarum uel artium plerumque tribus commendatur modis.* codice Leidensi continentur haec, f. 1 *glosa ex primo libro prisciani constantinopoli scrips.* | *caesar. Caesaria ciuitas in graecia* — f. 30 *de tiara* (Prisc. l. XVIII p. 375, 15) *pilleo explicit.* interpositis paucis versibus et scholiis grammaticis f. 31 *incipit ars consentii u. c. de partibus orationis* | *Partes orationis* — f. 60* *fontes. explic de uerbo* | *De pronomine. Pronomina gentis cuius nostras ordinis quotus totus* — f. 61* *De interiectione letantis heu admirationem respondentis py animo metuentis atat nitentes haha et clamantis et coercentis hem aliquando admirantis hem finiunt hae partes.* nam commentario de verbo subiecti sunt breves tractatus de reliquis partibus orationis sine certo rerum ordine ex aliorum grammaticorum libris collecti et vitiosissime scripti. in ipso autem Consentii libro aliquot membranis amissis perierunt haec, p. 2027 *ut pleraque incerti generis* — p. 2036 *consistit atque perspicitur.* sequuntur deinde f. 62—67 Sergii commentarius de littera etc. (cf. vol. IV praef. p. XLVIII), f. 67*—71 excerpta de soloecismo, de tropis et metaplasmis (cf. vol. I praef. p. XXIII et vol. V p. 327), f. 71—75* fragmentum commentarii in Donatum, *Titulus sequentis uoluminis uarie in diuersis codicibus invenitur* — *ut martialis dicemus ficus quas scimus in arbore nasci,* f. 76—142 Pauli excerpta ex libris Pompeii Festi, f. 142* sqq. Servati Lupi de tribus quaestionibus liber.

Praeter hos libros unum Consentii codicem superesse novi, Neapolitanum bibliothecae regiae IV A 34, quem descripsit Ianellius catal. biblioth. mus. Borbon. p. 25 'codex membranaceus in folio saeculo XI vel XII nitide et distincte scriptus', ib. p. 27 'ars P. Consentii, quam habes in Sylloge Putschiana p. 2018. in nostro codice titulus huiusmodi *Incipit ars Consentii V. C. de duabus partibus orationis*'. olim autem codices Consentii fuisse in Bobiensi et in Laureshamensi monasterio testantur veteres indices codicum Bobiensium apud Muratorium antiq. Ital. vol. III p. 820 'librum Consentii I' p. 821 'item de libris quos Dungalus praecipuus Scottorum obtulit beatissimo Columbano — ... quo continetur Consentii lib ...' p. 822 'breve de libris Theodori presbyteri — liber Donati de maioribus et minoribus partibus et de glosis super ipsum et Consentii unus', et codicum Laureshamensium apud Maium spicil. Rom. vol. V p. 190 'liber Consentii de nomine et verbo'. diversus etiam ab iis libris quorum mihi copia facta est videtur fuisse is quo usus Ioannes Sichardus in disciplinarum liberalium orbe a. 1528 edito maiorem partem libri de nomine et verbo exhibuit, f. 3 *P. Consentii Romani viri clarissimi de re Grammatica breuissima institutio. Partes*

orationis — f. 24* *fontes. P. Consentii Grammatices finis.**) post hunc integrum librum primus edidit Putschius 'ex scripto Bongarsii', ut ait, 'plus dimidia parte auctiorem, quam a Sichardo olim vulgatus prodiit'. usus autem est Putschius codice Bernensi eo quem supra indicavi. ex Leidensi codice quaedam emendavit P. Bondamus var.

*) Libri a Sichardo editi hic est titulus, *Disciplinarum liberalium orbis, ex P. Consentio et Magno Aurelio Cassiodoro. cui adiecimus, adducti argumenti affinitate, libellos L. Apuleii Madaurensis de Syllogismo categorico. Censorini de Die natali. Recens a nobis publicis studiis asserti. excudebat Basileae Ioan. Bebelius, mense Augusto anno XXVIII. cum gratia et privilegio. — Basileae per Io. Bebel. mense Augusto an. MDXXVIII.* continet autem primum grammaticam Consentii, deinde compendia rhetoricae dialecticae arithmeticae musicae geometriae astronomiae ex Cassiodoro et interpositum compendio dialecticae librum Apuleii, quem superiore anno ex bibliotheca Heresfeldensi se descripsisse ait Sichardus, postremo Censorini librum de die natali. ex Consentii igitur libro in priore parte pluribus locis decurtato exhibita sunt haec, p. 2017 *Partes* — 2022 *ut novissimus*, interpositis paucis de genere et numeris et figura et casibus nominum p. 2033 *de ordine autem casuum* — 2035 *plures casus deficiant*, 2035 *nunc de analogia* — 2038 *puppe magister*, 2041 *ordiamur ergo* — 2042 *aliter eueniunt*, 2043 *diximus genitiuum — cura peculi*, 2047 *de incrementis syllabarum — horum doctorum*, 2048 *nunc quemadmodum — proximum est*, ib. *sed in his maior — ut est paeon*, 2050 *De verbo* — 2073 *ut transeuntis abeuntis*, 2074 *restat nunc — fontes.* scriptura autem editionis plerumque vel cum Leidensi vel cum Bernensi codice consentit. nam cum Bernensi, ut leviora omittam, consentit de nomine Probi, quod non est in Monacensi et Leidensi, p. 2051 *item quaedam uerba sunt, ut ait Probus, quae eatenus.* Leidensem autem saepe sequitur dissentientibus reliquis, ut p. 2022 *nepos acies aries* LS (h. e. editio Sichardi), *aries* om. BM: 2037 *sed et haec eadem euphoniae ratio* LS *sed et hic eufoniae ratio* M *sed et hic etiam euphoniae ratio* B, 2043 *plerumque enim gemina i littera terminatur* LS *plerumque geminata i littera terminatur* M *plerumque enim geminat i litteram* B, 2053 *liquor* LS *liceor* BM, 2068 *contingit mihi tibi illi euenit mihi tibi illi* LS, *euenit mihi tibi illi* om. BM. unde siquis colligat Sichardum apographum Leidensis codicis ex Bernensi correctum habuisse idque suis coniecturis emendavisse, maxima sane scripturarum pars ex hac origine deduci poterit. verum tamen ut alium codicem eumque Leidensis maxime similem ab eo expressum esse putem in primis vitia quaedam scripturae efficiunt, quae ex corrupto codice videntur repetenda esse, ut p. 2038 *uariat et intra hoc pugnat* S *uarie contra hoc pugnat* BML, 2055 *extat o quoque potest actiuum reputari* S *extat quomodo potest actiuum non putari* BML, ib. *utrumque utrius generis* S *utrumque neutrius* (*utriusque* corr. *neutriusque* B) *generis* BML, 2057 *ille ordo ubi actum tenentis signo* S *ille ordo uerbi actum tenentis* BML, 2060 *in eo quod pronuntiatiuus* S *indicatiuus qui et* (*quidem* L *qui quidem* M) *pronuntiatiuus* BML, 2063 *sumitur prout lego* S *sumitur semper ut lego* BML, 2066 *obruit pluit fluit* S *obruit pluit suit* BL *obruit fluit suit* M, 2068 *renouare nouos* S *renouare omnes* BML, 2072 *aut u pro uocali ut vacuo vacuas fluctuo fluctuas sinuo sinuas* om. SM. minus tribuendum est emendationibus Sichardi, quarum maxima pars ita comparata est, ut coniectura inveniri potuerit. quamquam in his quoque sunt quaedam quae propter ipsam librorum discrepantiam codici potius, quam ingenio editoris tribuenda esse videntur, ut p. 2054 *in alio atque alio intellectu* S *in alio intellectu* BM *in aliquo intellectu* L, 2059 *alterius modi quam forma uerbi exigit* S *alterius modi quam ut forma uerbi exigit* M *alicuius modi quam forma uerbi exigit* BL.

lect. p. 183. 204. 218. 219. librum de barbarismis et metaplasmis e codice Monacensi descriptum a Cramero edidit Buttmannus Berolini a. 1817.

Ante eam aetatem, qua codices quos nunc habemus scripti sunt, ii qui, ut commodis inferioris temporis et studiis scholarum servirent, de grammatica arte scripserunt Consentii libros tractaverunt et quaedam ex iis adscripto grammatici nomine in suos libros transtulerunt. e quibus scriptoribus nemo saepius hoc grammatico usus est, quam Clemens Scotus, qui primis saeculi noni annis de universa arte grammatica scripsit. extat autem eius liber plenius quam in aliis codicibus scriptus in codice Bambergensi M. V. 18; partes quaedam eiusdem libri scriptae sunt in codice Elnonensi vel Sanctamandino quem olim dixi, Bernensi 123, Leidensi Voss. 33. 4, Reginensi 1442, de quibus dictum est vol. I praef. p. XIX sqq., et in codice Leidensi bibl. publ. 135 decimo saeculo scripto. in hunc igitur Clementis librum cum aliorum grammaticorum excerpta tum Consentii et ex libro de nomine et verbo et ex eo qui est de barbarismis et metaplasmis recepta sunt. praeterea in 'eclogis de libris grammaticorum', quae in codice Sangermanensi 1188 scriptae sunt nono saeculo, in tractatu de verbo, qui in eodem codice scriptus est addita inscriptione 'ars malsachani', in alio tractatu de verbo, qui est in codice Parisino 7491 saec. X, in arte grammatica codicis Parisini 7570 saec. XI, in commentario in Donatum in codice Monacensi Em. G. 121 saec. X Consentii memoriam factam et quaedam ex eius libris descripta inveni. haec igitur omnia quae isti inferioris aetatis scriptores ex libris Consentii receperunt ab iis quae nunc in codicibus ipsius grammatici legimus diversa non sunt. plura tamen ab eo de grammatica arte scripta esse satis certa in ipsis libris produnt indicia, p. 2035 ***nunc de analogia et de regulis, de quibus prima parte libri huius iura quaedam libauimus, quae sunt apta dicemus***, p. 2064 sq. ***quidam tamen adnumerant praeteriti temporis et futuri verba ulteriora in passiris, quae in declinatione ponemus***, de barb. p. 28 ed. Buttm. ***artificali ratione quot modis excusatio evenit, plene, cum de syllabis tractarem, comprehendisse me scio.*** itaque et de syllabis communibus (nam in hac parte ea quae dicit tractari solebant) scripserat, et in principio eius disputationis quae est de partibus orationis de regulis et de analogia dixerat, et commentario de verbo declinationes verborum subiecerat. quorum nihil nunc legimus. denique ad extremam partem artis pertinent quae se de structuris scripturum esse dicit de barb. p. 18, ***sed de hoc genere vitando longum est nunc disputare, cum sit mihi propositus proprius titulus de structurarum ratione*** etc. ex his conicere licet duos libros quos nunc habemus non solos a scriptore editos, sed ex maiore opere, quo ille

universam artem complexus erat, relictos esse. nam ea quidem quae in uno Leidensi codice de reliquis partibus orationis addita sunt tam exilia et tam aliena ab huius grammatici ratione sunt, ut ne pro excerptis quidem illius habenda sint, sed potius ad defectum supplendum aliunde videantur collecta esse. atqui in scriptura verborum quoque codices quos supra dixi et inter se et cum excerptis grammaticorum ita consentiunt, ut unum et communem omnium fontem esse adpareat. discrepantes enim codicum scripturae, quamvis numero frequentes sint, tamen omnes fere in eo versantur genere, quod non tam ex diversitate originis longius remota quam ex librariorum vel neglegentia vel licentia repetendum sit. nam in verbis diverso modo collocatis vel sine graviore detrimento sententiae mutatis et in exemplis regularum additis vel omissis, in quibus rebus multum in hoc genere litterarum sibi sumpserunt librarii, magna librorum varietas deprehenditur; in gravioribus rebus raro dissentiunt. quae cum ita sint, uno codice, in quo hae solae partes sive casu relictae sive consilio electae erant, ex antiquiore aetate ad posteriores grammaticos delato omnem Consentii memoriam contineri dicemus. et quoniam primum a Scotis grammaticis eius mentionem factam et codicem ad Bobienses transvectum esse invenimus, illorum studiis tribuendum putabimus, quod archetypum, ex quo ii codices quibus posterior aetas utebatur ducti sunt, servatum est.

Consentiorum familiam quinto saeculo apud Narbonenses laude litterarum floruisse carmine Sidonii Apollinaris vicesimo tertio et epistula VIII 4 ad Consentium Narbonensem, amicum Sidonii et poetam nobilem, scriptis constat. ex hac familia fuisse grammaticum cuius libros legimus, probabilis est coniectura Lachmanni in Terentian. Maur. praef. p. XIII. nam quod et olim Funccius de inert. ac decrep. lat. ling. sen. p. 322 suspicatus erat, et Osannus symb. ad hist. litt. v. II p. 344 sqq. demonstrare conatus est, eum ipsum esse ad quem Sidonius scripsisset, nullam commendationem habet ab iis quae apud illum scripta sunt, siquidem in reliquis litterarum laudibus quas praedicavit artis grammaticae scientia non est laudata. sed illud recte monuit Osannus, Galliam esse patriam grammatici indicari iis quae de nominibus urbium praecepit p. 2027 et 2030. neque enim casu factum videri, quod gallicarum potissimum urbium nomina, inque iis Narbonem et Baeterras, ubi Consentii habitabant, nominavisset. quin etiam dicendi genus exquisitum et artificiosum et a vulgari grammaticorum consuetudine diversum gallico homine studio rhetoricae artis, quod tum maxime apud Gallos florebat, exculto non indignum esse videtur. qua auctoritate autem Sichardus P. Consentium Romanum dixerit grammaticum, mihi non constat. neque plus tribuendum est iis quae in Bernensi

codice nomini grammatici addita sunt, *quinti consulis quinque civitatum*, quae vix aliam originem habent, quam quod in explicandis litteris *VC* quae praecedunt lusit librarius et recta interpretatione anteposita duas subiecit perversas.

Antiquiores grammaticos, quorum auctoritate usus est, raro nominavit Consentius. plerumque enim eos quorum doctrinam vel probavit vel inpugnavit generaliter significavit quosdam vel non nullos vel plerosque dicendo vel veteres praeceptores p. 2056, doctiores magistros p. 2061; in libro de barbarismis et metaplasmis eos qui ante eum de iisdem rebus scripserunt scriptores vel praeceptores dixit p. 12. 16. 17. 22. 34. nominatim autem appellavit hos, Varronem p. 2032, Probum p. 2051, Celsum p. 2061 et de barb. p. 10, Palaemonem p. 2061, Pansam p. 2066, Asperum de barb. p. 35: nam Servii Marii nomen in exemplis propriorum nominum positum p. 2019, *Ser. Servius Marius*, quamquam ad Marium Servium Honoratum pertinet, tamen non ab ipso grammatico profectum, sed, sicut reliqua quae praenominibus adscripta sunt, postea additum esse puto. sed ex iis nominibus quae dixi Varronis doctrinam non ex ipsius libris, sed ex eodem fonte, quo Diomedes p. 302, 5 usus est, petivit. Probi nomen ad commentarios de verbo, quibus et Diomedem et alios grammaticos usos esse dixi vol. IV praef. p. XXII sq., spectat. Celsum haud dubie dicit Arruntium Celsum saepius a Charisio in excerptis Iulii Romani et a Prisciano, semel a Diomede p. 321, 11 (nam ibi quoque Celsi nomen pro Arruntio Claudio, ut in codicibus est, videtur restituendum esse) citatum, artis grammaticae, ni fallor, scriptorem, de quo dixit Ribbeckius proll. in Verg. p. 25. Palaemonem saepe a Charisio, semel a Diomede p. 415, 16 commemoratum utrique materiam scribendi praebuisse dixi vol. I praef. p. XLIX, quod accurata disputatione persecutus est Alfredus Schottmuellerus de Plini libr. gramm. a. 1858 p. 8 sqq.*) ceterum

*) Palaemonem a Charisio citatum quarto fere saeculo in Gallia grammaticam et rhetoricam artem professum esse demonstrare studuit Schottmuellerus l. c. p. 30 testimonio usus Sidonii Apollinaris epist. V 10, *tua vero tam clara, tam spectabilis dictio est, ut illi divisio Palaemonis, gravitas Gallionis, abundantia Delphidii, Agroecii disciplina, fortitudo Alcimi, Adelphii teneritudo, rigor Magni, dulcedo Victorii non modo non superiora, sed vix aequiparabilia scribantur.* nam quia maxima pars eorum quos Sidonius nominavit inter professores Burdigalenses ab Ausonio celebraretur, ab his non separandum esse Palaemonem. sed quamvis facile concedamus rhetorem a Sidonio laudatum grammaticae quoque arti operam dedisse, tamen non sequitur aetatem illius ad tempora eorum quorum postea scripta sunt nomina detrudendam esse. nam ne dicam Gallionem, quem cum Palaemone Sidonius conponit, non diversum esse a Iunio Gallione, nobilissimo rhetore, quoniam illud ipsum incertum est, potuisse antiquiorum rhetorum nomina cum recentioribus coniungi vel ea probant, quae apud Sidonium sequuntur, *sane ne videar tibi sub hoc quasi hyperbolico rhetorum catalogo blanditus quip-*

eadem quae Consentius l. c. Palaemoni tribuit de temporibus optativi et coniunctivi antiquiores Donato artium scriptores docuisse scribit Priscianus l. XVIII p. 266, 10. de Pansa nihil constat. Aspri sententia de episynalipha in versu Vergilii Aen. I 3 facta ad Aemilii Aspri commentarium Vergilianum referri poterit. sed gravius quam haec nomina, quae singulis locis commemorata sunt, est illud, quod per totum librum de nomine et verbo plurima et cum Donato et cum Charisio et Diomede consentiunt. et Donatum quidem in ea parte quae est de nomine non solum ordine rerum quae tractantur et ratione disputandi servata, sed etiam verbis repetitis tam accurate sequitur Consentius, ut aut ipsum Donatum aut antiquiorem auctorem ab illo expressum ei ante oculos fuisse necesse sit. in ea parte autem quae est de verbo quamquam paulo longius a Donato recedit, tamen in hac quoque aperto ab illo pendet. huc accedit quod cum iis quoque qui commentarios in Donatum scripserunt conplura communia habet. quare quo facilius ille consensus intellegeretur, numeros paginarum et versuum ex mea editione Donati suis locis in marginibus adscripsi. Charisii vero et Diomedis consensus non solum ad ea quae illis cum Donato communia sunt pertinet, sed etiam ex iis quae praeceptis Donati a Consentio addita sunt multa cum iis quae apud illos leguntur plane consentiunt. cuius generis exempla maxime memorabilia sunt haec, quae adscriptis locis Charisii et Diomedis, ubi eadem praecepta sunt, indicavi, p. 2032 de casibus Diom. p. 301, 32. Charis. 154, 6; p. 2035 de nomine *alius* genetivo carente Charis. p. 159, 28. Diom. p. 333, 28; p. 2050 de significationibus verborum Diom. p. 336, 18; p. 2065 de verbo *soleo* futuro carente Charis. p. 248, 10; p. 2070 de duplici coniugatione verbi *lavo* Diom. p. 381, 12; p. 2071 sqq. observationes de quattuor coniugationibus verborum Charis. p. 176 sqq. Diom. p. 346 sqq.; p. 2073 de perfecto tempore verbi *salio* Diom. p. 374, 5; ib. de participio *iens* Charis. p. 173, 7 et 261, 13; de verbis praesenti vel perfecto tempore similibus Charis. p. 247, 22 et 256, 12. iam vero cum et Palaemonem a Charisio et Diomede usurpatum semel et Probum, cui plurima ex iis quae Diomedes de verbo commentatus est debentur, in eadem parte item semel vel bis appellaverit Con-

piam gratificatusque, solam tibi acrimoniam Quintiliani pompamque Palladii comparari non ambigo. itaque de Palaemone rhetore incerta sunt omnia. nam neque qua aetate vixerit scimus, neque de grammaticis eius studiis quidquam memoriae proditum est. de arte autem Palaemonis non constat, utrum librum Remmii Palaemonis nomine inscriptum et diuturno usu scholarum tractatum posteriores grammatici habuerint, an post hunc fuerit grammaticus nomine Palaemon, qui istum librum scripserit. illud tamen his quae Palaemone auctore a grammaticis relata sunt constare puto, aliquanto antiquiorem esse hunc grammaticum, quam eos qui sub finem quarti saeculi de arte scripserunt.

sentius, istum grammaticorum consensum inde ortum esse putabimus, ut Consentium non Charisii et Diomedis libris, sed auctoribus ab illis adhibitis usum esse dicamus. quod si recte ponimus, illis grammaticis quos dixi tertius addendus est Cominianus, cuius nomen apud Charisium p. 175, 29 praepositum est commentario de coniugationibus a Consentio quoque ex aliqua parte recepto. sunt praeterea alia vestigia quamvis minus certa, quibus ad eosdem auctores ducimur. nam quae de differentia activae et passivae declinationis verbi *tondere* praecepta sunt p. 2054 Probo tribuuntur a Servio in Verg. Aen. I 194. ad Palaemonem autem videntur revocanda esse non nulla quae similiter scripta oxtant in excerptis Bobiensibus post Diomedem editis. quae excerpta quoniam ita cum Charisio consentire videbam, ut hunc potissimum secutus videretur is qui ea confecit, 'ex Charisii arte grammatica excerpta' inscripsi, quamquam conplura ex aliis fontibus petita esse non nesciebam. ex his igitur quaedam Palaemoni deberi haud inprobabiliter coniecit Christius Philol. vol. XVIII p. 136 sqq. Consentius autem p. 2060 de qualitate verborum iisdem fere verbis dixit atque iste excerptor p. 561, 25. deinde de singulari numero v. *sordes* praeter Consentium p. 2029 relatum est ib. p. 549, 30. de varia declinatione nominis *Chremes* eadem exempla, quibus usus est Consentius p. 2050, posita sunt Prob. cathol. p. 24, 22 et exc. Char. p. 542, 2.

Quibus rationibus in nova editione usus sim paucis explicabo. itaque ex tribus libris manu scriptis, quos adhibui, nullus tam accurate ex archetypo expressus est, ut prae ceteris fidum ducem se praeberet ad veterem scripturam investigandam. nam Monacensis quidem codex ut librum de barbarismis et metaplasmis solus praebuit, ita in priore quoque libro quaedam quae in reliquis duobus corrupta sunt integra servavit; sed idem arbitrio librarii saepe vitiatus est. Bernensis autem codex quamvis accurate scriptus sit et interdum veram scripturam solus praebeat, tamen ne ipse quidem interpolatione omnino vacat. denique Leidensis codex, qui origine ad Monacensem librum proxime accedere videtur, neglegenter scriptus est et pauca solus recte scripta servavit. quare in ea parte quae est de nomine et verbo, ubi tres parati erant codices, his inter se dissentientibus saepe dubitari poterat, cui potissimum fides habenda esset. sed quoniam plerumque in iis rebus dissensum librorum versari videbam, in quibus non multum interesset, quae scriptura praeferretur, inutile et laboriosum esse iudicavi, quid quoque loco a librariis peccatum esset, accurate indicare, satis prospectum commodo legentium ratus, si in iis locis, in quibus vel gravior esset dubitatio vel propter rerum traditarum gravitatem fides scripturae circumspiceretur, integra librorum discrepantia indicaretur.

itaque in huius modi locis, maxime in iis quae ex antiquis scriptoribus relata sunt, curavi ut nihil quod in codicibus scriptum esset omitteretur; in reliquis ea quae sine ulla dubitatione corrupta vel nullius momenti erant plerumque praeterii. quamquam nequid desideraretur, quod alicuius momenti esse posset, in his quoque permulta quae facile omitti poterant recepi. contra in libro de barbarismis et metaplasmis quoniam penes unum librum omnis fides scripturae est, huius discrepantiam integram exhibendam esse putavi. denique ex editione Sichardi et ex excerptis grammaticorum pauca adscripsi.

ARS CONSENTII V. C.

DE DVABVS PARTIBVS ORATIONIS NOMINE ET VERBO

p. 2017—19 ed. Putsch.

372, 25 Partes orationis secundum grammaticos octo sunt, id est nomen pronomen verbum adverbium participium coniunctio praepositio interiectio. ex his duae sunt principales partes orationis, nomen et verbum, quae coniunctae locutionem efficiunt. | omne enim quod mente concipimus nomine explicatur et verbo. de his igitur singulis nunc dicamus atque ea intellegamus.

DE NOMINE

373, 2 Nomen est pars orationis rem unam aliquam significans. sed ea ipsa quae significantur vel corporalia sunt vel in|corporalia. corporalia vel communiter vel proprie significantur, communiter, ut homo mons mare, proprie, ut Cicero Caucasus Hadriaticum. incorporalia sunt, ut pietas iustitia eloquentia; et haec exceptis deorum nominibus fere semper communiter significantur. nomini accidunt sex, qualitas conparatio genus numerus figura casus.

7 Qualitas nominum in eo est, ut intellegamus, utrum nomen quod positum fuerit appellativum sit, an proprium. appellativa enim nomina a genere et specie manant; [divisio graeca magis sequenda est, quae fit in

M codex Monacensis 14666 *Emmeramus G* 50
B codex Bernensis 432
L codex Leidensis Voss. 37. 8
m b l eorundem codicum correctores

1 INCIPIT ARS CONSENTII VIRI CLARI | ÜC QUINTI CONSULIS [QUINQ CIUITATŪ] | DE DUAB. PARTIB; ORATIONIS NOM̄ ET UERBO *B* INCIPIT ARS CONSENTII. U, C. de partib; orationis *M* INCIPIT ARS CONSENTII. Ū. C̄. DE PARTIBUS OR̄TIONIS *L*. P. CONSENTII ROMANI VIRI CLARISSIMI de re Grammatica breuissima institutio *Sichardus* 6 partes orationis *om. M L* 7 concoepimus *M* 13 commuoiter sunt ut homo *B L* 15 haec om. *B* 19 positum *M* appositum *B L m:* .i. interrogatum *in marg. add. L* 20 est om. *M* quae fit in primom positionem et derivationem *Sichardus* quae prima sit in prima positione et diriustione *B M L: cf. Dion. Thrax p.* 634, 21. *p.* 636, 16. *graecam divisionem quam dicit in reliquo tractatu non secutus est grammaticus. latini autem grammatici*

primam positionem et derivationem. prima positio dividitur in nomen proprium et appellativum et epithetum. derivativorum species sunt novem et specie manant] propria ab individuis. ergo appellativum est, ut homo urbs flumen, quia hoc communiter de omnibus hominibus urbibus fluminibus intellegitur; proprium, ut Cicero Roma Tiberis, quia sic intellegimus propria nomina, et hominis et civitatis et fluminis. et propriorum quidem nominum diversa ratio est in his quae significant quod persona est. nam ea quidem quae significant quod persona non est, ut sunt propria urbium et fluminum ac montium et ceterorum id genus nomina, absolutum et minus modi habent intellectum. ea vero quae personam significant in quattuor species dividuntur, praenomen nomen cognomen agnomen, ut Publius Cornelius Scipio Africanus. est ergo nomen proprium praenominativum, ut Publius; est nomen proprium nominativum, ut Cornelius; est nomen proprium cognominativum, ut Scipio; est nomen proprium agnominativum, ut Africanus. siquid super hoc additum fuerit, ut si addas Aemilianum aut Numantinum, agnomini adplicabitur. sed praenomina non sine aliqua ratione inponuntur; eademque aut una littera significantur, ut P. Publius, aut duabus, ut Gn. Gnaeus [Pompeius] et Sp. Spurius [Cassius], aut tribus, ut Sex. Sextus [Roscius] et Ser. Servius [Marius], aut M littera et linea superposita, Manius; idque ipsum a nobis, non etiam a Graecis observatur. nomen autem est quod quidem indicat genus, ut Cornelius: Cornelii enim omnes in eo genere appellantur. cognomen est quo appellatur quis, ut Scipio. agnomen est, sive unum sive plura, quod inponitur aut ab animo aut a corpore aut extrinsecus.

Appellativa autem nomina, quae a genere et specie manare diximus, 373, 11
plures differentias habent. nam vel rem corporalem vel incorporalem significant, ut homo mons flumen pietas iustitia eloquentia; vel ad aliquid dicuntur, ut pater magister. haec enim alium intellectum secum trahunt: patre enim dicto intellegas simul filium, et magistro dicto intellegas simul discipulum necesse est. sunt alia ad aliquid qualiter se habentia, ut

---

propria nomina et appellativa ita definiverunt, ut haec genus et speciem continere, illa rem individuam significare dicerent: cf. Priscian. l. V p. 175, 1. l. XI p. 553, 25. l. XIII p. 20, 13. quare haec quae de graeca divisione nominum interposita sunt postea addita esse videntur repetitis in fine iis quae supra de appellativis dicta erant, et specie manant 3 ab indiuiduis *om. B* 7 *fortasse* in his quae personam significant et in his quae significant quod persona non est quod personae est *L* 8 nam ea (nam ecce *B*) quae significant quidem quod *B L* quidem *om. M* persona non est *corr.* persona non est *M* 9 id genus *om. B L* 15 additum *M* 16 sed praenomina — inponuntur *om. M* 18 ut .g. & n. gneus põms & .s. & .p. *L:* ut .g. & .n. gneus. & .a. & .p. spurius. aut tribus ut. s.e.x. sextus. &. s.e.r. seruos (*corr.* seruius). aut .m̄ littera *M* 19 et ser. seruius maurius *L* et ser seruulus marius *B* et Ser. Seruilius. Seruiiius, Mar. Marius *Sichardus* 20 ut manius *B M* m ut manius *L* 23 appellantur *om. B M L, add. m:* dicuntur *Sichardus* 27 plurales *B* nam uel rem corporalem incorporalemue *L* nam corporalem rem incorporalemue *M* 29 haec enim] hnec autem *M* 31 sunt alia ad aliquid aliter se habentia *M* sunt ad aliquid dicta aliter se habentia *B L*

p. 2020. 21 P.

dexter sinister, quae comparativum gradum admittunt. sunt alia gentis, ut Graecus Hispanus. sunt alia patriae, ut Thebanus Romanus. sunt alia numeri, ut unus duo. sunt alia ordinis, ut primus secundus; sed primus de multis, de duobus prior dicitur, sicut de duobus alterum dicimus, de multis alium. sunt alia specialis qualitatis, sub illa scilicet qualitate quae generaliter nomini accidit, ut bonus malus. sunt alia quantitatis, ut magnus parvus. haec mediae significationis habentur et quasi adiecta nominibus, quae etiam epitheta appellantur. atque haec sunt tantum nomina, quae comparationem recipiunt. atque in his fere quidem nominibus qualitas nominum spectatur minutius divisione facta; ceterum haec ipsa universa ad illam qualitatem revocari possunt, ut aut appellativa dicantur aut propria. praeterea sciendum est quaedam nomina esse et propria et appellativa, ut scrofa dolabella sura. item scire debemus quod, quem ad modum sunt nomina appellativa primae positionis, ut mons schola, sunt derivativa a nomine, ut montanus scholasticus, ita et propria: nam Tullius facit Tullianus. sunt item derivativa a verbo, ut a lego lector, item a dico dictor, a mercor mercator. quorum haec est distantia, quod a nomine venientia in s litteram desinunt, ut montanus; a verbo autem r littera terminantur, ut lector [quid legulus? quid bibulus? nonne pro varietate significatuum sic aut sic dicuntur? deinde gerulus]. et quidem a verbo venientia neutrum genus non faciunt. sunt etiam diminutiva, ut monticulus scholasticulus. diminutiva autem non solum a positivo, sed etiam a comparativo gradu interdum veniunt. nam ut grandis grandiculus facit, sic grandior grandiusculus. diminutivorum autem tres sunt gradus, quorum forma quam magis minuitur, saepe crescit numerus syllabarum. sed in diminutivo gradu hoc animadvertere debemus, ne forte fallamur, quod sunt quaedam nomina quasi diminutiva, quae diminutiva non sunt, quoniam prima positio eorum non cernitur, ut vinculum macula tabula fabula. sunt praeterea nomina appellativa, quae principalia dicuntur, ut institia doctrina. sunt item nomina participiis

---

1 sunt gentis *M* 2 sunt patriae *B* 7 ut paruos mnguus *M L* habentur] dicuntur *M. mediae significationis nomina vel epitheta diversa a nominibus qualitatis et quantitatis tamquam novam speciem ponere solent grammatici, Diomedes p.* 323, 2 *exc. Charis. p.* 536, 14 *Donatus p.* 374, 2 *Servius p.* 430, 12 *Pompeius p.* 147, 12. *quorum rationes si hoc quoque loco secutus est Consentius, definitio nominum mediae significationis excidit. sed aliter adiectivo definivit Priscianus l.* II *p.* 58, 19 haec enim quoque quae a qualitate vel quantitate sumuntur speciali, id est adiectiva, naturaliter communia sunt multorum; adiectiva autem ideo vocantur, quod aliis appellativis, quae substantiam significant, vel etiam propriis adiici solent ad manifestandam eorum qualitatem vel quantitatem, *secutus Apollonium de pron. p.* 32 τὰ ἐπιθετικὰ ἢ πηλικότητα ἢ ποσότητα ἢ διάθεσιν ψυχῆς δηλοῖ ἤ τι τοιοῦτον 10 spectatur] speculatur *B L* 13 esse proprin *B M* dolobella *B L* surra *M L* 14 appellatiua quae primae positionis sunt ut mons *M* 15 scola ita et propria nam tullius facit tullianus (tullius tullianus facit *B*) sunt diriuntiua a nomine ut montanus scolasticus sunt item (item *om. L*) dirinatiua a uerbo *B M L* 17 dictor] dictator *Sichardus*: *cf. Cledon. p.* 37, 7
19 r littera] in r litteram *B L* 21 et quidem haec a uerbo *M* 24 grandiculus] grandiusculus *M* 30 doctrina *om. B L.* iustitia et doctrina *in exemplis nomi-*

similia, ut demens potens prudens. sunt alia verbis similia, ut comedo palpo contemplator speculator. sunt alia etetica, quae abusiva vel possessiva dicuntur, ut '**Euandrius ensis**', '**Agamemnoniae Mycenae**'. sunt alia patronymica, ut Atrides Euandrides. haec et ab avis et a matribus et a maioribus ducuntur saepe, et a fratribus non numquam fiunt. sed illud animadvertere debemus, quod eteticis pro patronymicis uti possumus, e contrario patronymicis pro eteticis uti non possumus. possumus enim dicere 'Euandrius iuvenis Pallas'; 'ensis Euandrides' dicere non possumus. haec utraque hoc a derivativis distant, quod patronymica et etetica a propriis, derivativa ab appellativis nominibus veniunt. horum patronymicorum masculina aut in des exeunt, ut ab Atreo Atrides, aut in ius, ut a Peleo Peleius; aut in on, ut a Nereo Nerion. ex quibus omnibus modis possessivum nomen unus tantum modus facit, qui in ius exit. feminina vero aut in is exeunt, ut ab Atreo Atreis; aut in as, ut a Peleo Peleias; aut in e, ut Euandrine Nerine et Adrestine [quem ad modum secutus est Lucanus, qui ab Hiber Hiberis deduxit, '**occurrat Hiberis**', sed a nominativo Hiber *]. item sunt nomina homonyma; sunt synonyma, quae eadem appellantur polyonyma. homonyma sunt quae uno nomine plures res significant, ut nepos acies aries. synonyma vel polyonyma sunt, cum pluribus nominibus singulae res significantur, ut terra; eadem enim res dicitur terra et humus et tellus: item ensis; eadem enim res dicitur ensis et mucro et gladius. illud sane scire debemus, ne nos ea res forte confundat, quod plerique grammatici eius modi divisionem fecerunt, ut alia generalia nomina dicerent, ut corpus animal, alia specialia, ut lapis homo, alia propria, ut Cicero. et licet apud philosophos ita se res habeat, ut aliud genus, aliud species, aliud proprium sit, quod individuum appellant; tamen

---

num incorporalium sunt Diom. p. 322, 10. *quae nomina a quibusdam appellationes dicebantur*: *cf. exc. Charis.* p. 533, 25 *Quintil.* I, 4, 10. *sed haec appellativa principalia dicta esse a Consentio parum probabile est. quare haud scio an haec postea adscripta sint ad novum genus derivativorum significandum*, sunt praeterea somina appellativa quae priocipalia dicuntur, ut iustus doctus, sunt quae ab his derivantur, ut iustitia doctrina item] etiam *M* 1 suat alia] caetera *M* 2 contemplor *B* thetica *B* tethica *M*: tetica (*corr.* thetica) abusiua quae uel possessiua *L* 3 eusodrides eosis *L*: *Verg. Aen.* X 394 micenae *M L*: *Verg. Aen.* VI 838 4 haec et ab auis et a patribus sepe ducuotur et a fratribus nonnumquam fiust *M*: *cf. Diom.* p. 323, 24 5 dicuntor saepe et a patribus sonsumquam a fratribus fiunt *B L* 6 sed illud esim animadoertere *L* theticis *B M L* 7 theticis *B M L* 10 thetica *B M L* diriuatiua olia ab *B*. *an* derivativa etiam ab? 12 ut a erioo crinos *B L* ut a ΚΡΙΝ . . *M* ut a ΚΡΙΝΕΟ ΚΡΙΣΟΣ *m* ut Nerion a Nereo *Donatus* ut Nereon Atrion *Sichardus*. *fortasse* ut a Crono Cronios 15 a peleo peieas *B M* Nerioe *Sichardus* crinooe *B M L* et ΑΑΡΗΣΤΙΝΗ *M L* 16 ab hibera hiberis deduxit occurrit hibeis sed a nomiaatiuo hibe *M* ab hibera hiberis deduxit cum occurrat hibeiasua et a oomioatiuo hibe *B* ab ibera (*corr.* ob hibera) hiberis deduxit cum hoc currat hibeis sed et de nomiastiuo bibe *L* ab Hibera Hiberis deduxit: quum occurrat Hiberis, sed et de nomiuatiuo Hiber *Sichardus*: *Lucan. Pharsal.* II 54 occurrat Hiberis alter. *eodem exemplo usus est Servius in Verg. Aen.* VII 605: *cf. Priscian. l.* VI p. 233, 19. *l.* VII p. 294, 20 18 quae et eadem *B L* 20 aries *om. B M*

p. 2022. 23 P.

grammaticorum recta ista divisio est, ut nomina quaecumque propria non sunt generalia, id est appellativa, dicantur.

374, 5 Conparatio tres gradus habet, positivum sive absolutum, qui quoniam perfectus est, a quibusdam in numero graduum non conputatur, ut fortis doctus, conparativum, a quo gradum incipere dicunt, ut fortior doctior, superlativum, ut fortissimus doctissimus. conparantur ea sola nomina, quae aut qualitatem significant aut quantitatem. sed non omnia per omnes gradus eunt. aliquando enim positivus gradus tantum invenitur, ut mediocris; aliquando positivus et conparativus, ut senex senior; aliquando positivus et superlativus, ut pius piissimus: quod cum evenit, pro secundo gradu magis adverbium ponimus, ut magis pius: aliquando conparativus et superlativus, ut ulterior ultimus; aliquando superlativus tantum, ut novissimus. extra hanc formam sunt ea quae non inflexione, sed inmutatione conparationem repraesentant, ut bonus malus. nam si flectere velis ipsa absoluta nomina, conparationem latinam non invenies; si vero transmutes eadem nomina, conficies conparationem, ut bonus melior optimus, malus peior pessimus. sane illud scire debemus, conparativum gradum feminini ac masculini generis semper esse commmunem. item scire debemus conparativum gradum ablativo casui utriusque numeri iungi debere, quotiens aliquem vel alieno vel suo generi conparamus: dicimus enim 'Hector fortior Diomede' vel 'Troianis audacior fuit'. attamen conparativus hic gradus etiam nominativo iungitur, ut 'doctior hic quam ille'. superlativum vero palam est genitivo tantum plurali iungi oportere; et tum hoc utimur, cum aliquem suo, non alieno generi conparamus, ut 'Hector fortissimus Troianorum fuit'. hic idem superlativus plerumque pro positivo ponitur nec conparatur, ut cum dicimus Iuppiter optimus maximus. interdum conparativus gradus praeponitur superlativo, ut stultior stultissimo et maior maximo. item conparativus, quamvis recipiat conparationem, saepe minus a positivo significat, ut est 'mare Ponticum dulcius quam cetera', id est minus amarum: minus enim est quod dixit dulcius, quam si dixisset dulce: 'tristior et lacrimis o. s. n.' id est minus laeta. idem citra ullam conparationem pro positivo interdum positus minus positivo significat, ut est

iam senior, sed cruda deo viridisque senectus:

plus enim *significaret*, si dixisset iam senex. conparativo et superlativo tam [adeo] magis maxime minus minime adici non oportet: haec enim positivo tantum adduntur, quia tam [adeo] magis maxime pro conparativo

---

4 non putatur *M* 7 non omnia nomina per *L* 13 inflectionis et inmotationis conparationem *M* inflectiones et inmutationes conparationum *B L* 18 semper *om. B L* 20 generi *om. M* 22 ac tamen *M* 28 item] interdum *M* 29 ut mare *M*: *cf. Don. p.* 374, 29 31 minus est enim quod dixit dulcius quam dixisset dulce est *M* tristior] *Verg. Aen.* I 228 32 idem] id÷ *B* 33 positus] conpar̄ *M* 34 iam] *Verg. Aen.* VI 304 35 plus enim si dixisset *B L* plus enim dixisset *M* 36 adeo *om. L* 37 quia adeo tam magis *B* quia tam (adeo *superscr. M*) magis *M L*

et superlativo, minus et minime pro diminutione ponuntur. dicimus enim tam bonus [adeo bonus], magis bonus, maxime bonus, minus bonus, minime bonus. quaedam inveniuntur nomina quae significatione diminutiva sunt, intellectu conparativa, ut grandiusculus maiusculus. horum enim positio prima non absolutum nomen est: nam grandior grandiusculus *facit, maior maiusculus.*

Genera nominum, quae naturalia sunt, duo sunt, ut quidam volunt, masculinum et femininum, quoniam omne scilicet animal natura necesse est esse aut masculinum aut femininum. dicta autem haec sunt ab eo genera, quod generare possunt. denique si simplicibus et veris et naturalibus nominibus utamur, naturale primum masculinum genus mares, femininum feminas appellabimus. sed quo[niam [cum dicamus Cato aut Marcia, nomina hominum dicimus quae quia] nullum nomen ipsum aut mas est aut femina, generi tamen subiacet, quia corporis nomen est, recte masculinum genus aut femininum, non mas aut femina dicimus. non enim nomina generant, sed corpora, quorum illa sunt nomina. ita non nomen mas aut femina est, sed homo aut animal, cuius illud est nomen. quod cum ita sit, remanet ut in hac tali dictione nominum, quod masculina potius quam mares, feminina quam feminas dicimus, naturale generis nomen videatur omissum. erunt tamen principalia sub huius modi nominibus genera. quae quoniam ita appellari coepta sunt in nominibus animantium, extenta res est consuetudine, ut etiam haec quae essent sexuum expertia masculino genere aut feminino genere censerentur, ut aer portus terra domus. ergo duo genera naturalia seu principalia sunt, masculinum et femininum. tertium genus est quod neutrum vocant, quod quia in his tantum rebus dicitur, quae animales non sunt, artificale quidam putant. non enim hoc, inquiunt, habet natura, sed venit ex arte. alii vero et hoc naturale genus recte putant. quod enim natura masculinum itemque femininum non sit, id dicunt neutrum esse natura. ita ergo tria genera primum natura constituit. hanc secuta ars, partim rationi alieni serviens, generum fere numerum retinuit, naturali tamen rerum discretione sublata. nam quicquid per

---

2 adeo bonus *om. B L* 5 oon absoluto nomine est *B M L* 6 facit maior maiusculus *om. B M L* 7 Genera] *Varronis doctrinam de generibus, quam sequitur Consentius, rettulerunt interpretes Donati, Servius p.* 407, 39. 492, 37, *Pompeius p.* 159, 23, *Iulianus p.* 318, 17: *cf. Wilmanns de Varr. libr. gramm. p.* 32 8 natura *om. M* 9 dictaque haec *B L* 10 ueris naturalibus nominibus utamur *M* ueris et naturalibus utamur *B L* 12 femioas] femininas *L* 13 quae qoia] quod *M* quoquam *Putschius. ex adnotatione interpolatoris, qui exemplis adscriptis definitionem grammatici explicaverat, verba relicta esse videntur* ipsum (ipsud *M*) aut masculus est *B M L* 14 quia] quod *M* 15 non masculus aut femina *L* non masculum aut feminam *M* 17 masō aut femī est *M* 18 quod] quae *L* dictione] declinatione *B L* 21 quae quoniam cum ita *L* 22 extensa *L* 23 essent sexuum experta *M L* e̅&̅ sexum experta *B* 25 est *om. M L* 26 quod quia] quodq: *M* qq: *L* 27 habet naturam *L* 29 quam enim naturam *L* dicunt *om. L*: id neutrum esse natura debet *M* 31 hanc] hnec *M* · *fortasse* partim consuetudini, partim rationi

p. 2024. 25 P.

naturam sexui non adsignatur, neutrum haberi oporteret. sed id ars, cui voluit generi seu licenter seu decenter adscripsit, ut hic aer, haec terra, hoc caelum. consuetudinem secuta est, ut militem masculino genere censeret, quia hoc officium marium est; item Lamiam feminino genere, quia hoc maleficium feminarum proprie dicitur. rationem aliquam secuta est, ut marem caelibem, feminam viduam appellaret, ut discretio ipsa nominum ostenderet solitudinis disparem qualitatem. ac sane cum haec tantum tria genera primum natura, tum consuetudo vel ratio rerum habere videatur, aut ea scilicet quae masculina sunt, aut ea quae feminina, aut ea quae neutra, indu|ctum est per eandem artem quartum genus propter ea nomina, quibus iuxta consuetudinem utrumque genus convenit, ut hic et haec sacerdos, quia hoc officium utriusque sexus est. quod quia non fit unius generis, sed duorum aut omnium particeps, numero cumulum addidit appellaturque commune. haec quattuor genera sive naturalia sive artificalia propriis declinantur articulis.
375, 15 est enim masculinum cui numero singulari casu nominativo articulus sive pronomen praeponitur hic, ut hic magister; femininum est cui numero singulari casu nominativo articulus vel pronomen praeponitur haec, ut haec Musa; neutrum est cui numero singulari casu nominativo articulus vel pronomen praeponitur hoc, ut hoc scamnum; commune duorum generum est quod masculinum femininumque significat, ut hic et haec sacerdos; commune trium generum est quod tria genera significat, ut hic et haec et hoc felix. praeter haec sunt quaedam nomina promiscua, quae Graeci epicoena vocant; nec tamen generibus ideo addendus est numerus, cum declinationem aut masculinam totam habeant aut femininam. haec a communibus hoc distant, quod commune nomen cum dixero, si genus non intellegatur, dubitationem hanc adiectio tollit articuli; ut puta si sacerdos dixero, nescies virum an feminam significem; cum addidero articulum hic, ostendo me marem significavisse; cum haec, ostendo me feminam significavisse. in promiscuis hoc fieri non potest, quod sub uno articulo uterque sexus significatur. nam cum dico masculino genere corvus, neque nomine neque articulo confusionem generis separare possum: tam enim femina quam masculus corvus masculino genere enuntiatur. item cum dico cornix, sexum nulla ratione discernere possum, quoniam, sive masculus sive femina sit, feminino genere cornicem appello. nam in corvo femininum et in cornice masculinum genus intellegi necesse est, sed enuntiare non possumus.

1 neutrum oporteret haberi sed et id *M* 2 seu decenter *om. B* 3 generi censeret *B* genere censere *L* 4 lammiam *L* 5 genere *om. B L* hoc *om. B L* dicatur *M* 6 celibem *l* ceiebem *B M L* 12 hoc *om. L* 13 sexus quod non sit *B* 14 haec tria genera *M* 18 praeponitur *om. B* 20 praeponitur *om. B L* 24 epicena *B* epcena (1 supra) *M* heriaena *L* 26 quod cum commune nomen dixero *L* quod commune nomen dixero *B* 27 tollit *Putschius* tolli *B M L* 30 significavisse *post* feminam *om. M*: significavisse ostendo me feminam *B L*

Illud animadvertere debemus, quod, cum pleraque nomina alterius generis vim habeant, sono tamen alia genera videntur imitari. est enim 375, 24 sono masculinum, intellectu femininum, ut Eunuchus comoedia, Orestes tragoedia. est item sono femininum, intellectu masculinum, ut Fenestella scriptor, Aquila orator, Catilina, Iugurtha. est etiam sono neutrum, intellectu femininum, ut Glycerium Phronesium Sophronium; sed haec graecae consuetudinis sunt. est vicissim sono femininum, intellectu neutrum, ut toreuma; sono masculinum, intellectu neutrum, ut pelagus vulgus. nam conversim sono neutrum et intellectu masculinum nullum invenitur.

Etiam illud animadvertendum est nobis, quod pleraque nomina alte- 29 rius generis sunt in singulari numero et alterius in plurali. nam singulariter hoc balneum, pluraliter hae balneae facit; singulariter hic Tartarus, pluraliter haec Tartara facit; item similiter caelum caeli, caepum caepae, porrum porri, iocus ioca, locus loca, forum fori. potest et haec varietas admitti, ut plerumque in uno atque eodem numero per quosdam casus diversitas generum inveniri posse dicatur, ut ecce vulgus. ait enim Virgilius sic, 'ignobile vulgus', quod est neutri nominativus; et idem rursus dixit et 'spargere voces in vulgum ambiguas', quod est accusativus casus generis masculini. simile est fundus: Lucilius dicit

vertitur oenoforis fundus, sententia nobis;

et contra Lucanus accusativum masculino dixit,

decidat in fundum penitus stagnantis Averni.

Illud quoque animadvertendum est, quod pleraque nomina incerti gene- 31 ris inveniuntur. nam inter masculinum et femininum sunt haec nomina, cortex silex finis stirps pinus dies: utroque enim genere lecta inveniuntur, quamvis in quibusdam certa observatio sit, ut alterutro genere enuntientur. nam stirpem cum de genere dicimus, feminino enuntiamus, ut 'heu stirpem invisam'; stirpem arboris masculino, ut

sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum.

item incerti generis sunt inter masculinum et neutrum, ut vulgus specus

---

6 glicerium fronesium sofronium *B* gligerium fronium suffronium *L* gligerium fronesium *M* 7 est enim uicissim *B L* est etiam uicissim *Putschius*: est sono femī intellectu neutrum ut dogma est uicissim sono masē *M* 8 thoreuma *B* toregma *L* 11 singul. (singulare *M*) ut hoc balneum *B M L* 13 caelum coepae porrum ioca loca fori *M* coepum coepae *B L* 17 ait enim uirgilios sic ut ignobile *B* ait enim ignobile *M* aut ignobile *L*: *Verg. Aen.* I 149 quod neutri est nominat. idem rursus dixit et spargere *B* quod est neutrum nominatiuo et idem rursus dixit et spargere *M* quod neutri est nominatiuus et idem rursus dixit et spergere *L*: *Verg. Aen.* II 98 19 Lucilios] satirarum libro tertio *Non. p.* 173 20 dicit *om. B L* 21 oenoforis *Nonius* enofori *B L* cenofori *M* fundus *corr.* -um *M* 22 Lucanus] *Pharsal.* II 668 24 incerti generis inueniuntur *L* incerti generis sunt *B* inueniuntur generis incerti *M* 26 stirps *B* strips *L corr.* stirps *M* pinus *B L m* pirus *M* utroque enim lecta genere *M* utroque uis (utrouis *B*) enim genere lecta *B L* 27 quamuis (*superscr.* io) quibusdam certa obseruatio sit *M* quam in quibusdam rectae obseruatio fit *L* quamuis in quibusdam recta obseruantis fit *B* 29 heu] *Verg. Aen.* VII 293 30 sed] *Verg. Aen.* XII 770

fremus. item incerti generis sunt inter femininum et neutrum, ut buxus pirus prunus malus; sed in hoc hac obser|vatione utimur saepe, ut neutro genere fructum, feminino ipsas arbores significare videamur. in nominibus quoque urbium idem hoc evenit, ut pleraque incerti generis sint inter femininum et masculinum, ut hic Narbo et, sicut nunc praesumi coepit, haec Narbo; vel inter femininum et neutrum, ut hoc Navissum et haec Navissus, haec Arelas et hoc Arelate, haec Ariminus et hoc Ariminum, *haec Praenestis et hoc Praeneste*, ut 'quique altum Praeneste viri' et 'Praeneste sub ipsa'. de gentibus similiter incerti generis inveniuntur, ut hic Illyricus et hoc Illyricum; item de montibus, ut 'sancti custos Soractis' et

> vides ut alta stet nive candidum
> Soracte.

376, 1 Praeterea sunt fixa genera nominum, sunt mobilia, sunt nec in totum fixa nec in totum mobilia. fixa sunt quae in aliud genus converti nullo modo possunt, ut cum dico mater pater soror frater: haec enim in aliud genus numquam transeunt. mobilia vero sunt quae in aliud genus flecti possunt, ut bonus bona bonum, malus mala malum. in quo hanc observationem debemus advertere, quod, si propria sint nomina, duo genera faciunt, ut Tullius Tullia; si vero appellativa, tria genera faciunt, ut bonus bona bonum, malus mala malum. ea vero quae nec in totum fixa nec in totum mobilia sunt eius modi sunt, quod transeunt quidem in aliud genus, sed alia quadam inclinatione, quam ut servent formam illius generis a quo transeunt, ut gallus gallina, rex regina, leo leaena, draco dracaena.

7 Etiam illud animadvertendum est, quod plerumque diminutiva nomina genus quod in prima positione, id est in absoluto gradu, obtinent in diminutione non servant, ut ecce positivo gradu hoc scutum dicis; si diminuas, scutella facis; canis canicula facit, rana ranunculus, pistrinum pistrilla, scutris scutrilla. [tum nec illud praetermittendum est, quod in eadem dictione diversitas significationis diversitatem generum facit, sicut *stirps* est | masculinum, si proprie dicas,

> sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum;

2 pians prunus *B* prunus pirus *Ml* pronus p..us *L* hoc *om. M* 4 hoc euenit | Regula autem generalitate 353, 27 *aliquot membranis, in quibus ea quae omissa sunt scripta erant, perditis L* 5 nunc] non *B* 6 vel *om. M* hoc nauisum et haec nauisum (*corr.* -us) *M* 7 hoc aralate haec amminus et hoc amminum *M* 8 haec Praenestis et hoc Praeneste *om. MB* quique edificant altum *M*: *Verg. Aen.* VII 682 9 Praeneste] *Verg. Aen.* VIII 561 10 hic hilliriens et hoc hilliricum *B* hic iliricus et hoc iliricum *M* 11 sancti] *Verg. Aen.* XI 785 soroactis *M* 12 vides] *Hor. carm.* I 9, 1 stet *Mb* et *B* 13 soroacte *M* 14 generum nomina *MB* 15 conponi nullo modo *M* nullo modo componi *B* 17 flecti] conuerti *B* 19 sint] sunt *M* 21 quae non in totum fixa aut mobilia *M* 23 et alia *M* et sunt alia *B* 23 quam obseruant *M* 24 leo leena draco dracena *M* 29 scutelam *M* 30 tum *Putschius* cum *MB*. *observatio partim iam supra proposita partim ab hoc loco aliena postea addita esse videtur* 31 sicut est masculinum *B* sicut masculinum est *M*

femininum vero, si translative, 'heu stirpem invisam'. non dissimili ratione est etiam productio aut contractio syllabae in eadem dictione, quae sub uno genere diversa significat, ut 'pressos prōpaginis arcus': si proprie loquaris, producas necesse est; si translative, corripias, ut est 'Itala virtute prŏpago'. sed et accentus ostendit diversam significationem unius dictionis: pone si verbum est, gravis est ultima; si adverbium, circumflexa.]

Nunc quoniam nominativo singulari duodecim litteris nomina termi- 379, 17
nantur, id est vocalibus quinque, a e i o u, semivocalibus sex, l m n r
s x, et muta una, t, ut tabula sedile frugi ratio genu mel scamnum flumen arbor flos nux caput, longumque etiam penitus est omnes formas conprehendere, de his tantum nominibus quae vocalibus terminantur pauca dicemus. quo exemplo de ceteris, qui curiosius rem agitabit, quae genera efficiuntur inveniet; simulque in omnibus per unam analogiam
apparebit diversitas regularum. nomen casu nominativo singulari in a 376, 10
vocalem desinens et masculinum esse potest et femininum et commune: masculinum, ut Pansa Agrippa; femininum, ut pagina Marcia, et graecum Andromacha; commune, ut advena. invenitur et neutrum, graecum tamen, ut poema schema. item nomen eodem casu et numero in e vocalem desinens non nisi neutrum invenitur, ut monile sedile; inveniuntur tamen et graeca nomina feminini generis eadem littera finita, sed producta e, ut Euterpe Agave. item nomen eodem casu et numero in i vocalem desinens trium generum est, aptoton tantum, ut frugi nihili: nam per omnia genera dicimus hic et haec et hoc frugi et nihili: inveniuntur tamen et neutra, sed peregrina, ut gummi sinapi; quamquam etiam feminino genere haec gummis dicatur. item | nomen eodem casu et numero [singulari] o littera terminatum aut masculinum est, ut Cicero, aut femininum, ut Iuno, aut commune, ut capo; nullum autem neutrum nomen hac littera terminatur: sunt et graeca, ut Io Ino. item nomen eodem casu et numero [singulari] u vocali terminatum neutrum tantum est, ut cornu veru genu.

Numeri nominum sunt duo, singularis et pluralis, quamvis quidam 22
etiam dualem dixerint, qui duo et ambo [uterque], quoniam neque sin-

1 non disimili ratione etiam *M* simili ratione est etiam *B* 3 presos *M* praecisos *B*: *Verg. georg.* II 26 4 loquaris ut producas necesse est pro *B* 5 italia *M*: *Verg. Aen.* XII 827 7 circumflexus *M*. Consentius dicit quod pone circumflexum habet in ultima ita dicens, accentus ostendit diuersam significationem unius dictionis, quia in accentu discernitur sensus. pone si uerbum, grauis est ultima syllaba, si aduerbium circumflexa *codex Sangermanensis* 1188 8 nominatiuus singularis duodecim litteris terminatur *B* 10 oratio *B* 12 tantum] tamen *B* 13 quae genera] quē *B* quemodmodum *Putschius* 17 ut pro pansa *B* 18 inueniuntur et graeca neutra tantum *B* 22 eutorpe *M* agaue *corr.* agape *M* ogape *B L*: *cf. p.* 2049 23 nam — et nihili *om.* *B* 24 inuenitur tamen et neutrum sed et peregrinum *M* 29 io ino *in litura M* io iuno *B* item nomina — u littera terminata neutra tantum sunt *B* 33 etiam dualem dixerunt *B* etiam (*in litura*) dixerint *M*

p. 2029. 30 P.

gularis neque pluralis numeri dicere possumus, dualis esse *dixerunt*. sed recta ratio obtinuit apud Latinos duos esse, singularem, ut hic magister haec Musa hoc scamnum, et pluralem, ut hi magistri hae Musae haec scamna. non tamen omnia nomina omnium generum utrumque numerum recipiunt. nam sunt pleraque nomina semper singularia, alia semper pluralia: singularia masculini generis pulvis sanguis, feminini pax lux fama invidia, neutri aurum oleum ferrum, et fere cetera quae ad mensuram pondusve referuntur; pluralia masculini generis manes Quirites cancelli, feminini kalendae nundinae feriae quadrigae nuptiae scalae sordes scopae, pluralia neutri generis arma castra Floralia Saturnalia. haec ratione ita sunt; sed pleraque auctoritas contra rationem inmutavit. nam et Cicero **sordem** singulariter dixit, et Virgilius vina et hordea pluraliter usurpavit. pleraque positione singularia sunt, intellectu pluralia, ut populus contio; alia vicissim positione pluralia sunt, intellectu singularia, ut Mycenae Cumae exta moenia. sunt etiam quaedam nomina utriusque numeri communia, ut res nubes dies: nam et hic dies et hi dies, haec res et hae res, haec nubes et hae nubes nominativo et vocativo casu tam singulari quam | plurali similiter efferuntur. quaedam nomina cum videantur utriusque numeri esse, tamen in alio significatu semper singularia sunt, in alio semper pluralia, ut est lac. nam dixit Virgilius '**lac mihi non aestate novum**', et singulare semper est generis neutri. porro lactes, ut ait Horatius '**pulmone et lactibus unctis**', quo aliud significat, plurale semper est generis masculini neque singularitatem habet. simile est et sal: hoc enim semper singulare est; si autem pluraliter dicatur, urbanitatem significat, quamquam urbanitas designari possit etiam singulari numero, ut ait idem '**quod sale multo urbem defricuit**' et '**quid habet sal qui in te est**'. sed hoc masculino genere dicitur.

Notandum est hoc quoque, quod civitatum nomina per omnia genera efferuntur, nunc utroque numero, nunc singulari tantum aut tantum plurali: utroque numero feminina, ut haec Caesaria et hae Caesariae, haec Ostia et hae Ostiae, haec Carthago et hae Carthagines; singulari tantum, ut haec Roma; plurali tantum, ut hae Mycenae Thebae Biterrae: utroque numero masculina, ut hic Caulon et hi Caulones; singulari tantum, ut hic Narbo; plurali tantum, ut hi Treviri Arverni Cales: utroque

---

1 dixerunt *om. B M* 10 arma moenia castra *M* haec *Putschius* hae *B M* 12 Cicero] *p. Flacc.* 3, 7 nullam in re familiari sordem posse proferri; *ad Att.* I 16, 11 et uina et ordea *M* 15 cumae *B m* come *M* 16 utroque numero *B M* 18 similiter feruntur *M* 19 tamen] tā *M* 20 nam dix̄ (uir *add. m*) lac *M* nam lac *B*: *Verg. bucol.* 2, 22 22 lactes masculinum semper plurali significatu ut ait *B* Horatius] *Pers. sat.* 2, 30 23 quo] qua *M*: quo aliud significatur *Putschius* plur̄ semper et genere masculino *M* 26 quae sale *B*: *Hor. sat.* I 10, 3 (11) 27 qui habet *Putschius*: *Terent. Eunuch.* III 1, 10 31 haec cessaria hae cessariae haec hostia et hae hostiae *M* 33 biternae *B M* 35 hi triuiri hi aruuerni *M*

numero neutra, ut hoc Scillaceum et haec Scillacea; singulari tantum, ut hoc Sirmium, sicut hoc armarium, hoc Arelate, sicut hoc torale, hoc Soracte Ateste Praeneste; plurali tantum, ut haec Hierosolyma. interdum efferuntur novo modo et quasi monoptota, ut Curibus Trallibus Turribus Sulcis Servitti Gadir Viniolis Bilbilis. etiam illud notandum est, quod interdum alicuius ur|bis non ipsum nomen enuntiari potest, cum quasi per derivationem cives significentur, ut Padinates: neque enim Padinam dicimus. ergo vel ex auctoritate, siqua erit, vel ex conlatione similitudinum unius cuiusque urbis primum directum casum examinare debemus; quo invento et de genere ac numero certiores efficiemur, ut ecce ait Cinus 'munitus vicus Caralis'. apparet nominativo positum Caralis et egisse semper pluralem numerum; sed hac eadem significatione nominativi per omnia genera ibitur. nam quem ad modum dicis 'vicus Caralis', sic tibi dicendum est haec urbs Caralis et hoc oppidum Caralis. item Fronto ait 'et illae vestrae Athenae Dorocorthoro'. apparet nominativo casu posuisse Dorocorthoro. sive igitur dicas haec urbs sive hic vicus sive hoc oppidum, nominativus erit Dorocorthoro; et obliqui casus ad huius similitudinem declinabuntur. Virgilius

'Priverno antiqua Metabus excedere in urbe,

cum utique Privernum neutro genere ecferatur.

Figurae in nominibus duae sunt. per has intellegimus, utrum sim- 377, 3
plex nomen sit, an conpositum. simplex est quod ex una parte orationis constat, ut doctus potens; conpositum quod ex duabus, ut indoctus inpotens. conponuntur autem nomina quattuor modis, aut ex duabus partibus orationis integris, ut suburbanus, Liber pater, eques Romanus; aut ex duabus corruptis, ut efficax municeps supplex; aut ex integra et corrupta, ut ineptus insulsus; aut ex corrupta et integra, ut peunipotens nugigerulus. hoc cum ita sit, evenit ut aut utraque pars casibus declinetur, ut eques Romanus, Liber pater; aut utraque non declinetur, ut propraetore, proconsule, proquaestore; aut prior pars declinetur, ut

---

2 sicut armarium *M* sicut hoc ariminum *B* hoc soracte apte et preneste *M* hoc soracte sicut abneste praeneste *B* 3 hierusolima *M* 4 ecferunt *M* monoptoto *BM* curibus trallibus turribus sulcis seruitis tigadis uirbibis bilis *B* curibus trallibus. sulci seruntigadis (*corr.* -des) uirbis. bilis *M* 5 Servitti *in urbibus Pannoniae positum est itiner. Ant. p.* 268 *ed. Wess.* Gadir *ex Sallustii historiarum libro secundo citaverunt Priscianus l.* V *p.* 154, 1 *l.* VI *p.* 234, 10 *et Probus cathol. p.* 13, 30 Viniolis Bilbilis *pro corrupta codicum scriptura scripsi, quamvis non recte haec nomina inter monoptota numerentur* 7 significantur *M* padinam] padanum *M* 8 ergo ex auctoritate siqua erit uel collatione *M* 9 uniuscuique *B* 11 cinus *B* cynus *M*: Cincius *coniecit Merkelius in Ovid. fast. p.* LXXVI, Atacinus *vel* Varro Atacinus *Hertzius de Cinciis p.* 36. ut ecce ait Cincius Alimentus 'vicus Caralis' *R. Vngerus miscell. crit.* (*Iota ter accusatum Friedlandiae a.* 1861) *p.* 3, ut dicit Atacinus, munitus etc. *A. Riesius, qui inter P. Varronis Atacini chorographiae fragmenta verba recepit Varr. sat. Men. rel. p.* 264 12 plū numerum *M* plurali numero *B* sed hī (*h. e.* haec) eadem *B* nominatiui significatione *M* 13 nam quomodo dicis *M* 18 similitudinem] formam *B* Virgilius] *Aen.* XI 540 19 antiqua ceu urbe *B* megapus *M* 20 neutri efferatur *B* 25 orationis *om. B* 30 procestore aut *B*

p. 2031–33 P.

tribunus plebis, maior natu; aut posterior pars declinetur, ut fideicommissum, plebiscitum. in his quae sub specie quorumcumque casuum composita sunt hoc regulariter spectari oportet, quod ea parte declinabuntur haec nomina, qua positionem recti | casus, id est nominativi, habuerint; qua parte vero obliquum casum habuerint, ea parte non declinabuntur. cetera vero quae sine specie cuiusquam casus priore' parte conposita sunt ut simplicia declinabuntur, ut biceps municeps. praeterea animadvertendum est quod sunt quaedam conposita nomina, quorum positio aliter in singulari, aliter in plurali numero declinatur, ut hic pater familias et hi patres familiae. cavendum sane est ne aut conposita nomina conponamus aut quae conponi non possunt, quamvis quidam dicant etiam ex pluribus partibus posse conponi, ut inexpugnabilis inperterritus. sunt etiam plerique, qui ex graeco et latino putant posse conponi, ut epiclinium epiradium.

377, 15 Casus nominum sunt sex, nominativus genitivus dativus accusativus vocativus ablativus. casus est, ut Graeci definiunt, nominis quaedam positio vel, ut alii, commutatio ultimae syllabae in nomine. nam quoniam unum quodque nomen varietatem positionis sexies experitur, hae positiones et commutationes eiusdem nominis casus appellantur. unde quaeritur a plerisque, num nominativus, qui absolutum quiddam significat et naturali ratione prinus habetur, casus nominis debeat appellari, siquidem nulla alia sit prima nominis positio, a qua inclinatus aut commutatus sit. ceteros vero recte casus appellari dicemus, quod a prima nominis positione facta inclinatione mutentur. sed tamen rectissima ratione etiam ipsum *nominativum* casum dici placuit. quippe pleraque rerum cum adhuc non sunt, iam tamen nominum appellatione censeri. ut cum dicimus 'templum aedificatur', quod utique nondum templum est; sic igitur istam primam positionem nominis, id est nominativum, appellari casum posse, quod possit cadere et in aliam inclinationem vis positi nominis commutari. vel certe posse eum per catachresin casum appellari. vel certe cum ad explicandam illam varietatem nominis sex inclinationum figurae operentur, et una quaeque in suo statu quo est suam plenam significationem habeat, respectu autem alterius significationis inclinata videatur, tam nominativus respectu ceterorum, quam ceteri respectu eius et velut inter se intellegitur varietati enuntiationis obnoxius. quae ratio his magis

1 tribuuus plebi *B* 4 qua compositionem *B M* 6 cuiusquam *om. B* posteriore parte *B M* 8 quorum compositio *Clemens* 11 qoam (ois *add. m*) dicaot *M* 13 qoi et graeco *M* qoi etiam a graecu *B* epiclioum *M:* aut ex nostro et peregrino, ut biclinium, aut contra, ut epitogium et Anticato, aut ex duobus peregrinis, ut epirhedium *Quintil.* I 5, 68 15 Casus — 351, 17 remotus est *Diom. p.* 301, 32 — *p.* 302, 7 *Charis. p.* 154, 6—11 18 nomen per uarietatem *M* 22 inclioatus atque immutatus *B* 23 dicemus qui a prima *M* dicimus quod prima *B* 25 nominativum *om. B M* 26 censentur *M* 30 catacbrisin *B* catacrisin *M* uel certe quod ad *M* certe cum ad *B* 31 illam *om. M* 32 plenam significationem suam *M* 34 et *om. M* 35 intellegatur *M* uarietate *B*

congruit, qui non naturalem, sed fortuitum casuum ordinem dicunt. habet enim et nominativus inclinationem syllabae, si alios casus consideres. hoc sane consensu omnium ipsi datum est, ut unus ipse rectus, ceteri vero appellentur obliqui, propterea quod ille unus proprie et consilio quodam figuratus videtur, ceteri ab eo inclinari intelleguntur, excepto vocativo, quem et ipsum plerique rectum, alii recti similem nuncupaverunt. de ordine autem casuum adferuntur quaedam rationes, ut non forte nec temere, sed naturali quadam via hic qui est ordo videatur inventus. ablativum casum Graeci non habent. denique hunc Varro interdum sextum, interdum latinum appellat, quem rectissime usus nostri sermonis invenit, quoniam plurimum a dativo differt. aliud est enim dicere huic rhetori, aliud ab hoc rhetore. et in tantum recte hunc casum additum constat, ut etiam septimum casum usus nostri sermonis exposcat, qui septimus casus ablativi formam habet, sed praepositione subtracta. interest enim plurimum, cum dicimus 'ab oratore venio', et cum dicimus 'oratore magistro utor'. ergo et ad intellectum necessarius est hic casus, etiamsi a declinatione remotus est. plerique etiam octavum casum putaverunt addendum, ut dignus munere, mactus virtute; sed hoc septimo casui adnumerandum nulla dubitatio est.

Quaedam nomina cum in usu sex casus habeant, declinationes non 377, 23
totidem habent. quo fit ut formae casuales sint sex, monoptotos diptotos triptotos tetraptotos pentaptotos hexaptotos. monoptotos est forma, quotiens in omnibus sex casibus nomina similiter declinantur flectique non possunt, ut cornu. diptotos forma est, quotiens nomen per omnes sex casus duarum tantum vocum habet mutationem, ut Iuppiter Iovis, Diespiter Diogenis, quamvis quidam dicant diptoton non inveniri. triptotos est forma, quotiens nomen in sex casibus tribus vocibus inmutatur, ut scamnum scrinium. tetraptotos est forma, quotiens nomen in sex casibus quattuor vocibus inmutatur et flectitur, ut stamen. pentaptotos est forma, quotiens nomen in sex casibus varietates inclinationum quinquies experitur, ut est caro leo Agamemnon unus lepus. hexaptotos est forma, quotiens [formam] per omnes sex casus varietas declinationis operatur, ut est unus solus nullus. sed in his formis hoc regulariter tenere debemus, quod neutra nomina neque hexaptota neque pentaptota esse possunt: fere enim triptota vel diptota sunt. est tamen novum quasi monoptoti genus,

4 appellantur *M* proprie ex consilio *B* 5 uideatur *M* intelleguntur] uideantur *M* 6 quem ipsum *B* 9 denique interdum hunc uarro sextum interdum latinum *M* 10 nostri sermonis usus *B* 11 quoniam] qui *B* 13 sermonis nostri *M* 16 ergo ad *B* 20 habeant *Sickardus* habent *B M* 25 diuspiter *B* 26 quamvis — inveniri *post* 25 mutationem *habet B* 31 agamemno mns lepos *B* exaptotos forma est quotiens formatu per *M* 34 neque exaptota neque monoptota esse possint fere enim triptota esse possunt est tamen *B* neque exaptotu neque diptota uel pentaptota esse possunt est tamen *M*. *triptotorum exempla poni solent neutra in* um, *diptotorum neutra in* u: *cf. Charis. p.* 150, 22 *Diom. p.* 308, 7 35 nomen quasi monuptotos genus *B*

p. 2034. 35 P.

quod nec per omnes casus eat, et per quos vadit unam tantum inclinationem servet, nominativum accusativum vocativum, ut hoc virus. nam unam inclinationem habet et ceteros casus non habet. simile est fas et nefas. item regulariter tenere debemus quod pluralia cuiusvis generis nomina neque unius neque omnium casuum esse possunt. unde ea nomina quae nullam inflexionem neque per numeros neque per genera sentiunt aptota nuncupantur, ut est frugi nihili nequam nugas. de qua forma sunt omnia nomina litterarum et nomina numerorum a quattuor usque ad centum: nam ab uno usque ad tres per omnes casus numeri declinantur, item a ducentis et deinceps praeter mille, quod aptoton est. nec hae solae varietates in nominibus inveniuntur. nam sunt quaedam nomina quorum nominativus casus in usu non est, ut siquis dicat hunc laterem, hanc dicionem, nominativum eius numquam inveniet. item siquis dicat talis, huius nominis genitivum in usu non esse perspiciet. deinceps si diligentius rimetur, invenientur per omnes casus multa nomina deficere, *in* tantum ut non per singulos, sed plures casus deficiant interdumque unius tantum casus significationi serviant, ut tabo, 'infecit pabula tabo'; et sponte, quamvis et spontis lectum sit. in quo etiam illud novum inveni, ut plerumque alterius casus formam nominativus occupet, incipiatque deesse ille casus, cuius formam nominativus obtinuit, ut alius. utique hic alius casus est nominativus; huius alius dicere non possumus, et ideo caret genitivo etiam hoc nomen. item sunt nomina, quae cum declinationem non habeant, diversos tamen casus, etsi non omnes, significatione repraesentant, ut nefas: significationem exhibet nominativi, 'nefas quae triste piaret'; item accusativi,

illa dolos dirumque nefas in pectore versat;

item vocativi, ut pro nefas. similiter etiam fas omnes has casuum significationes exhibet. tale est et in plurali numero, ut maria: non habet nisi tres casus. evenit interdum etiam varietas, ut in aliquo nomine

1 unam tam inclinationem *M* 2 servet — 3 inclinationem *om. M* 8 et omnia numerorum *B* et numerorum *M* 9 numeri *om. M* 10 et deinceps *om. M* 11 narietates in omnibus *B* in omnibus uarietates *M* 13 decionem *M* 14 perspiciat *M* 15 diligentius rememoretur inueniuntur *M* 16 deficere tantum *B M* deficere tamen *Sichardus* deficiunt *M* 17 seruiunt *B M* inficiant *B: Verg. georg.* III 481 18 quamuis spontis *M* 19 occupet ut incipiatque *M* 23 habent *M* 24 exhibet nominatiui nefasque triste piaret item accusatiui illa dolos dirumque nefas item nominatiui ut pro nefas *B* exhibet accusatiui: illa dolos dirumque nefas item: nefas quo triste piaret, item nominatiui, ut, pro nefas *Putschius* nominatiui ipse nefas iam triste piaret *M. excidisse videtur exemplum nominativi casus, quale est Lucani Pharsal.* I 36 scelera ipsa nefasque hac mercede placent *vel Verg. Aen.* II 658, significationem exhibet nominativi accusativi et vocativi, nominativi * accusativi 'nefas quae triste piaret' (*Verg. Aen.* II 184), item accusativi 'illa dolos dirumque nefas in pectore versat' (*Verg. Aen.* IIII 563), vocativi 'pro nefas', *vel brevius ita*, significationem exhibet nominativi * item accusativi 'illa dolos — versat', 'nefas quae triste piaret', item vocativi 'pro nefas'. 27 ut o pro nefas similiterque etiam *M* 28 tale est in pluribus ut maria. euenit interdum etiam uarietas *M* tale est in pluribus in plurali numero non habet nisi tres casus interdum etiam uarietas est *B: cf. Diom. p.* 309, 20 29 aliquo] alico *M*

omnes casus declinationibus expleantur, sed alio atque alio nomine, ut hic Iuppiter huius Iovis et reliqua.

Praeterea illud etiam diligenter considerare et servare debemus, 377, 31 quod sunt nomina quae certus casus secum coniunctorum nominum trahunt. trahunt autem vel genitivum vel dativum vel accusativum, sed figurate, vel ablativum, vel etiam septimum casum. genitivum sic trahunt, avidus auri, abstinens cibi, ignarus belli, securus amorum; dativum sic, infestus hosti, gratus amicis; accusativum sic, sed figurate, doctus sermonem, sciens palaestram, exosus bella, praescius futura; ablativum sic, secundus a Romulo, alter a Sylla; septimum casum sic, dignus munere, mactus virtute.

Sunt quaedam nomina, quae cum similem nominativum habeant, dissimiles declinationes per obliquos exhibent casus, ut haec frons huius frontis et huius frondis et deinceps. item contra ex dissimili nominativo similes exeunt obliqui casus, ut haec fors et hic et haec fortis, huius fortis, huic forti et deinceps.

Nunc de analogia et de regulis, de quibus prima parte libri huius | iura quaedam libavimus, quae sunt apta dicemus, si prius de differentia harum dixerimus. analogia est quam nos proportionem dicimus. haec quae ad grammaticam pertinet longe angustior et contractior res est, quam regula. haec enim latius generaliusque definitur. analogia autem in paucis exemplis similium ratione versatur, in tantum ut plerumque etiam in his dictionibus, quae regulae non serviunt, quaeque sub regulam non cadunt, inveniri analogia possit, sicut suo loco paulo post demonstrabimus. ergo analogia nominum in conlatione maxime parium, ut homo sermoque, et similitudine diminutivorum, quae ab his veniunt, consistit atque perspicitur. regula autem generalitate quadam magnam multitudinem nominum conprehendit, quae sub eandem rationem cadunt. atque ipsarum quoque regularum aliae sunt magis generales, sicut mox apparebit. nunc igitur de regulis, quas Graeci canones appellant, dicemus, ac prius de his quas ablativus casus numeri singularis ostendit, quoniam hae breviore quadam via ad emendationem loquendi sufficere posse creduntur.

Omnia nomina ablativo casu singulari quinque litteris vocalibus ter- 378, 3 minantur. igitur per singulas litteras, quem ad modum similiter sibi per omnes casus nomina quae similiter ablativo casu singulari fuerint termi-

---

1 declinationis *B* 3 servare] conseruare *M* 6 sed *om. M* 7 securus armorum *M* 8 gratus] grauidus *B* 9 palaestram] palastinam *M* 10 ab silla *M* 12 dum similem oominatioum habent *M* 13 ot sunt haec frons huius frontis et huius frondis *M* ut frons frontis frons frondis *B* 17 de regula *M* de quibus — apta *om. M, in marg. add. m* libri quaedam libauimus (*corr.* libabimus) *m* 18 quae apta uerba dicemus *B* 19 haec quae *etc.*] *in marg. adscriptum est* rhetor *M* 25 ergo *om. M* analogia nomioum maxime in conlatione pariom et similitudine *M* 30 igitor] autem *M* 31 qoas] quae *M L* 32 hae] haec *M*

p. 2036. 37 P.

nata respondeant, quam brevissime disseremus. quaecumque nomina ablativo casu singulari a littera fuerint terminata, genitivum pluralem in rum mittunt, dativum et ablativum in is syllabam mittunt, ut ab hac Musa harum Musarum his et ab his Musis. quae regula exceptionem tamen recipit in his nominibus, in quibus ambiguitas discernenda est. nam dativum et ablativum non in is, sed in bus exire necessitas cogit, ut dea filia deabus filiabus, ne deos, non deas significare videamur. ea quoque nomina quae ablativo casu singulari o littera terminantur simi|litudinem regulae obtinent cum superiore. nam et ipsa genitivum pluralem in rum, dativum et ablativum in is syllabam mittunt, ut ab hoc magistro horum magistrorum his et ab his magistris. quae et ipsa regula exceptionem quorundam nominum recipit, quae dativum et ablativum pluralem non in is, sicut diximus, sed in bus mittunt, ut ab hac domo, ab hoc ingero, domibus ingeribus. quae tamen varietas declinationis ex auctoritate veterum exorta est. illi enim ablativum et ab hac domu et ab hoc ingere declinabant, quam declinationem secuta est ratio, ut dativus et ablativus pluralis in bus terminentur. sed euphonia, quae plus in vocibus valet *quam regula*, *in* plurali numero antiquam rationem retinet, cum declinationem ablativi singularis abiecerit. ea vero nomina quae ablativo *casu* singulari e littera terminantur duplicem formam obtinent. nam si producta e littera fuerint *terminata*, in rum mittunt genitivum pluralem, dativum et ablativum in bus, ut ab hac specie harum specierum his et ab his speciebus; quae regula generis tantum feminini dicitur. quod si e correpta ablativo singulari nomina fuerint terminata, haec genitivum pluralem in um, dativum et ablativum in bus syllabam mittunt, ut ab hoc pariete horum parietum his et ab his parietibus. quae regula in quibusdam nominibus discretionem recipit, ut ab hoc vase, genitivum pluralem horum vasorum facit, dativum et ablativum vasis. sed et hic euphoniae ratio varietatem regulae attulit. veteres enim ablativum singularem ab hoc vaso, non ab hoc vase declinabant. quaecumque nomina ablativo casu singulari u littera fuerint terminata, genitivum pluralem geminata u littera in uum, dativum et ablativum in bus mittunt, ut ab hoc fluctu horum fluctuum his et ab his fluctibus. in hac autem regula plerique, antiquitatem sequi aestimantes, u litteram

12 ablatiuum nominis plū (*corr.* plū nominis) sicut diximus non in is sed *M* 14 narietas ex auctoritale ueterum declinationis exorta est *B M L* 17 eufoniae *L* 18 ualet plū (*superscripto* li) numerum antiquam rationem *M* ualet pluralis numeri antiquam rationem *L* ualet pluralis numeri antiquam declinationem *B* ualet, pluralem numerum antiqua ratione *Sichardus* 20 casu *om.* *B M L* obtinent] habent *M L* 21 nam si producta e littera fuerint in rum mittunt *L* nam si producta e littera fuerit in rum mittit *M* nam si producta est e littera in rum mittit *B* 22 specie et reliqua quae *B L* 24 ablatiuo singulari nomina *om.* *B L* 28 uasse *M L*: uase haec genitiuum *B* nassorum *L* uasorum *corr.* nassorum *M* 29 uassis *M L* sed et hic etiam euphoniae *B* sed et haec eadem euphoniae *L* 30 enim et ablatiuum *M* ab hoc uasso non ab hoc nasse *M L* 34 autem *om.* *B* plerique se antiquitatem aestimantes sequi *M* plerique se antiquitatem sequi destinantes *Sichardus*

retinent, ut fluctulus potius quam fluctilus dicant. sed id consuetudo improbavit, neque in aliis nominibus, quam ubi est ambiguitas discernenda, retinetur, ut ab hoc artu his et ab his artubus | retenta u efferamus, ne artes potius quam artus dixisse videamur. quaecumque nomina ablativo casu singulari i littera fuerint terminata, genitivum pluralem in ium, dativum et ablativum in bus mittunt, ut ab hac puppi harum puppium his et ab his puppibus. datur tamen hic quaedam observatio, quae dirigat iudicium nostrum, siquando dubium est, utrum ablativus singularis i an e debeat terminari, itemque utrum accusativus singularis in im an in em. nam si in diminutione ultimae syllabae vocalis a nominativo veniens producitur, facit contingere in utroque casu i ponendum esse, ut haec turris turricula, ac perinde a turri turrim facere. quod si non producitur vocalis, ut haec securis securicula, tunc facere debemus a secure securem. sed ita consuetudo et auctoritas varie contra hoc pugnat, ut plerique in hac parte dubium dixerint ablativum. certe et qui ablativum i littera efferunt, septimum casum ad e redigunt interdum: Virgilius 'puppi sic fatur ab alta', Lucanus 'deserta puppe magister'. licet et ipsum septimum casum varient, 'classe veho mecum', 'advectum Aeneam classi'. in hac regula duo nova accidunt, unum, quod facere accusativum pluralem in is syllabam compellitur, quo scilicet discretio sit inter ipsum accusativum et nominativum et vocativum, qui similes sunt frequenter; aliud, quod accusativum quoque singularem in im syllabam saepe commutat, ut puppim messim restim potius quam puppem messem restemque dicamus. nec tamen perpetua est haec regula. nam inveniuntur quaedam nomina aliter inclinata in genitivo plurali, ut ab hoc vigili pugili, horum vigilum pugilum; quae duo analogia inter se confert, quamvis regulae non serviant.

Et quoniam de genitivo plurali in ium exeunte mentio facta est, adiciendae sunt necessario aliae duae regulae, per quas idem hoc plerumque evenire manifestum est. una est, quotiens nominativus singularis n et s litteris terminatur: tum enim genitivus pluralis necessario in ium exit, ut hic mons horum montium, amans amantium. quae regula non peraeque manet: nam infans infantum facit. alia est regula, quotiens ablativo casu singulari feminina nomina correpta e littera terminan-

3 relenenda u *M* 4 artus p̄dixisse *B* 7 hic] inde *M* 11 producatur *B L* 12 ponendum sicut *B L* ac deinde a turri turrim solet facere *M* 13 producatur *B L* 16 certe et quia *L* certe quem *M* 17 Virgilius *om. M*: *Verg. Aen.* VIII 115 puppe *M* ab alta *B* ab alta abl' *L* ablatiuum *M* Lucanus] *Pharsal.* I 501 18 uariant ut clase *M*: *Verg. Aen.* I 379 19 et advectum *M*: *Verg. Aen.* VIII 11 clasi *M* 21 inter ipsum et nominatiuum et uocatiuum tū qui similes sunt frequent *B* 22 frequenter *om. M L* aliud quoque quod accusatiuum singularem in i littera saepe *B L* 23 mesim *M* 24 mesem *M* 25 aliter declinata *M* 27 duo *om. M*: *cf. Charis. p.* 136, 22 Plinius eodem libro VI 'hic mugil' inquit, 'ut pugil et vigil' *etc.* 29 adiecendae *M* 32 amantium contra quae *B* 33 manet ut infantum nam *B L* 34 terminantur genitiuus pluralis in ium exit ut nocte clade

p. 2039, 40 P.

tur, ut ab hac nocte clade caede, noctium cladium caedium. quod et ipsum tamen non est perpetuum: nam sede sedum facit, non sedium. addunt quidam tertiam regulam, quotiens communia nomina nominativo singulari a et s litteris terminantur, ut nostras Privernas optimas praegnas: tum enim nostratium Privernatium optimatium praegnatium faciunt, quoniam quidem neutrum genus illic insitum est, cui in plurali nominativo accusativo et vocativo i littera familiaris est, ut haec nostratia horum nostratium. sed haec regula eadem mihi videtur, quae est superior. nam haec omnia, quae exempli causa posuimus, communis generis sunt. inde si eligamus feminina, facient ab hac nostrate, ab hac Privernate, ab hac optimate, ab hac praegnate, ac perinde iuxta priorem regulam genitivus pluralis in ium exeat, exemploque feminini generis etiam cetera genera declinabuntur. et hic est locus in quo efficitur ut plerumque regulae sibi videantur esse contrariae. nam prout generis ratio suadet, per ablativi e litteram genitivus pluralis exit in ium vel in um moderante euphonia, qua in hac praecipue regula declinationes directae sunt et a genere ad genus saepe usurpatae. ut puta ab hoc hoste hostium dicimus, cum nulla regula in ium exigat, quia masculinum hoc genus est. sed cum ab hac hoste *harum hostium* dicamus, secundum regulam feminini generis hostium praesumimus, quod ita etiam euphonia persuadeat. item contra non dicimus *caelestium, sed* caelestum, masculini generis ablativum contemplantes ab hoc caeleste: nam feminino genere ab hac caelesti dicimus. hoc videntur observasse qui infantum declinaverunt, ut masculini generis ablativum cogitarent ab hoc infante, omisso quod n et s litteris nominativus singularis ter|minaretur. sanc plerique omnes has regulas, quae genitivum in ium mittunt, dicunt etiam accusativum pluralem in is mittere, ut has puppis, hos montis, hos optimatis; sed in hoc quoque sequenda est euphonia. pleraque enim ex omnibus istis re-

---

ede noctium eladium aedium. quaedam contra inueniuntur ut muliere mulierum facit et sede sedum noo sedium facit addunt *M* 1 caede — caedium] ede — edium *L* 4 praegnas — praegnatium *Putschius* prignas — prignatium *B M L*: *cf. Charis. p.* 141, 27 'sed coosuetudo' inquit Plinius 'ut praegnatium optimatiom' 5 faceres *B L*
7 haec oostratia et nostratium *B M L* 8 superior ut elade oam *M* 10 inde elegamus femioina ab hac nostrate *M* faciuot *B* 11 praegnate *Putschius* prignate *B M L* 12 exeat exemplo *L* exit quo exemplo *M* etiam et eetera *M* 14 nam prout gener (*superscripto* is) ratio suadet per ablatiui a litteram genitiuus plū exit in iom declinatiooes āt eufoniae q̄ in h.. (*corr.* hoc) praecipue regula moderante directae sunt *M* nam prout (est *add. B*) generis ratio per ablatiuum (-ui *corr.* -uum *L*) e litteram geneti pl'i (elit̄ geōt plūr *B*) exigit decliostionis eufouia quae in hac (hoc *L*) praecipue regula monstraute directae sont *B L* 16 et a genere femininom et a geoeťa maš sepe ussurpate *L* 17 osurpatae sunt ut pote *M* 18 quia *M L* quando *m*: quod mascl' genř est *B* sed cum ab hae (hae *om. B L*) hoste dicamus *B M L*
20 persuadet *M* persudeat *L* 21 noo dicimos masculini caelestum geoeris ablatiuum *M* non dicimus masculino caelestum gen̄ ablatiuum *B* non dicimus caelestā mascul' genere ablatiui *L*: *fortasse* item non contra regulam dicimus caelestum. caelestom *ex Verg. Aen.* VII 432 *attulit Priscianus l.* VII *p.* 351, 22 22 contamplantes ut ab *M* femininum ab hac caeleste dicimus *M* feminino ab hac caelesti *B* feminini ab hac celeste *L* 23 obsernare *B* seruasse *M* 24 omisso] hoç omisso *M*
25 termioator *M*

gulis consuetudine cernimus inmutata. constat tamen et genitivum pluralem in ium et accusativum pluralem in is non ab aliis regulis venire, quam ab his quae praedictae sunt, etsi istae ipsae in eo vim suam nec perpetua observatione custodiunt.

Nunc quoniam plenissime exsecuti sumus ab ablativo singulari regu- 379, 10
las numeri pluralis, scire generaliter debemus esse multa nomina quae ad istum ordinem non pertineant. id adeo duplici modo evenit. primus modus est, quod quaedam nomina nec cadunt in has regulas, ut sunt ea quae semper pluralia sunt, veluti Saturnalia Compitalia: item non cadunt quaedam de monoptotis, ut fas nefas virus; item quaedam de aptotis, ut est nequam, quoniam omnia haec aut litteram ablativi aut ipsum ablativum non habent singularis numeri, a quibus dirigantur. itaque sua propria observatione declinantur. secundus modus est, quod, etsi cadunt in regulam, regulae tamen veluti addicta non serviunt, ut sunt ea quae semper singularia sunt, ut lux; item quae septimum tantum casum singularem habent, ut sponte tabo. nihil enim prodest esse litteras in his nominibus ablativo singulari debitas, cum alia pluralem numerum non attingant, alia eodem modo non mutent. item graeca neutra quae e littera correpta terminantur, ut ab hoc schemate. haec enim liberum est nobis et ad nostram regulam declinare, ut horum schematum his et ab his schematibus, et in contrarium ducere, quia nostra non sunt, ut schematorum schematis declinemus, sicut plerumque et in Cicerone et in Varrone legimus.

Atque hae quidem regulae abunde sufficere creduntur ad emendationem loquendi. | verum tamen ne in ipso ablativo casu singulari divinatio potius quam ratio putetur, qua via veniri ad eum oporteat explicabo. igitur de regulis singularis numeri pauca dicenda sunt. in quo mihi difficile et arduum videtur a nominativo incipere singulari. is enim nullam ex se fere certam rationem emittit, cui servire necesse sit condicionem casuum ceterorum. nam plerumque nec consonans, ubi ad declinationem ventum est, una succedit, ut nepos nepotis, custos custodis, flos floris; plerumque vocalem quidem in eo positam obliqui casus servant, ut ecce Iuno Iunonis facit; plerumque non servant, ut cupido cupidinis, caro carnis, Anio Anienis; plerumque ab eodem nominativo simili obliqui

---

3 quae praedictae sunt et istae *L* quae supra dicta sunt et sic istas *M* nec] hac *L* hac non *B* 5 ab *om. B L* 6 generaliter] regulariter *M* 7 ordinem id est ablatiui non pertineant *B* 8 nec cadunt quidem in *B L* 9 competalia *M* 13 secundus modus quo *B L* secundus est quod *M* 14 ut sunt ea] ea sunt *B M L* 15 septimi tantum casus singularia (casum sing̃ *L*) sunt *B L* 18 motant *M* item sunt graeca neutra *M* item greca nomina neutra *L* item graeca *B* 20 clinare *M L* 21 scematorum scematis *M* schematum schematis *B* schemastum schemis *L* 22 sicut] sic *M* et *priore loco om. M* in *posteriore loco om. L*: *cf. Charis. p.* 53, 12. 123, 3. 131, 10. 140, 5. 141, 29 31 succedit (in genitiuo *add. m*) ut *M* 32 quidem *om. M* ut ecce] *in marg.* carbo. onis agamemnon. onis *add. m* 33 non obseruant *M*

p. 2011. 42 P.

casus in ipso fine dissentiunt, ut gener generi, celer celeris facit; item mulier et uter mulieris et utris faciunt: plerumque tempus non aequaliter servant, ut sopor et arbor sopōris et arbŏris faciunt, Cicero Cicerōnis, Agamemno Agamemnŏnis. cum haec inconstantia sit, tum illud accidit, quod ipse nominativus, utpote qui duodecim, sicut diximus, litteris terminetur, quarum semivocalibus et mutis c et t plurimi complexus cum vocalibus pro loquendi varietate nascuntur, infinitus paene et interminatus est. ergo ob has difficultates ab eo ordinare regulas supersedimus, quia neque ratione certae sunt et numero inexplicabiles.

Ordinemus ergo a genitivo singulari, qui cum et ipsa natura quodam modo per se valeat (non enim rationi alicui praecedentis casus debet, cur hoc aut illo modo efferatur), ceteros ex se gignit atque explicat. atque hoc ausus sim dicere, quod omnis illa varietas, quam plerique a nominativo conati sunt explicare, tribus quattuorve a genitivo certis regulis includitur. ergo ex qualibet nominativi inflexione genitivus singularis tres fere formas exhibet: aut enim in is terminabitur, ut celer celeris, aut in i, ut aper apri, aut in ae, ut Musa Musae. quotiens in is terminatur, dativum in i mittit, accusativum in | em, ut huic celeri hunc celerem. dativus porro i terminatus ablativum singularem aut similem sui exhibet, aut in e correptam compellit, ut est hoc ipsum nomen, ab hoc celere. similem vero sui exhibet, ut est puta huius navis huic navi ab hac navi. quotiens vero i terminatur genitivus, ut huius apri, dativum in o mittit, accusativum in um, ut huic apro hunc aprum, ablativum vero sui similem dativus efficit, ut ab hoc apro. quotiens vero genitivus singularis ae syllaba terminatur, ut huius Musae, similem sui efficit dativum, et accusativum in am cogit, ut huic Musae hanc Musam. hoc cum erit, non solum vocativus, sed et ablativus nominativi erunt similes, ut o Musa et ab hac Musa. atque his quidem tribus regulis omnis paene nominum multitudo concluditur. sed quaedam extra has in paucis admodum nominibus aliter eveniunt, quae et ipsa breviter attingemus. hae sunt quattuor tantum modo formae. prima est cuius genitivus in us productam exit, ut huius vultus: hic dativum inflexione quadam torquet in ui, ut huic vultui; accusativum in um mittit, ut hunc vultum; ablativum in u cogit, ut ab hoc vultu. secunda est quae simili

---

1 in ipso fine consentiunt ut gener celer generis et et celeris faciunt item desentiunt mulier uter mulieris utris faciunt *M* 3 cicero ciceronis agamemnon (*corr.* -no) agamemnonis carbo carbonis cum *M* cicero ciceronis cum *B L* 4 sit] sint *B M L* tum] tam̄ *M* 5 qui ex duodecim *M* 6 complexus sunt cum pro loquendi *B L* 7 noscuntur *M* 9 quia] quae *B* 10 ordinemur *B L* ordiamur *Sichardus* ipse ex natura *M* 11 alicuius *Sichardus* 13 haec ausus (h casus *corr.* h ausus *L*) sim dicere omnis *B L* sum *M* 15 perflexione *B* 16 terminatur *M* 20 correptam *om.* *B L* ipsud *M* 25 ae sit (*corr.* fit) terminatus *M* 26 coget *M L* 29 extra hac *B* extra haec *M* contra haec *L* 33 in ui] in i *M* 34 quae singularem genitiuum et datiuum non in i torquet sed ultimam consonantem fraudat *M*

genitivo dativum non in ui torquet, sed ultima consonante fraudat ac deinde per ceteros casus idem hoc exhibet, ut huius genus huic genu et deinceps. tertia est cuius genitivus cum inflexione quadam profertur, ut huius diei: hic dativum similem sui efficit, accusativum in em cogit, ablativum e producta terminat. quarta est, cum alio modo inflexus est genitivus, ut huius solius: hic dativum in i compellit, accusativum in um, ablativum in o cogit. simile est neuter uter, neutrius utrius; et hi genitivi communes sunt omnium generum, masculini scilicet et feminini et neutri.

Haec sunt declinationis discrimina in numero singulari, quae nos via quadam ad ablativum ducunt, qui declinationem rursum numeri pluralis informat. et tamen, quamvis dixerimus nominativum singularem et inexplicabilem esse et incertum, | eius quaedam, quae certa ratione procedunt, adnotanda credimus, quo omnis ratio ex quolibet casu orta teneatur. diximus genitivum interdum i littera terminari, ut huius apri. sed ea res differentiam recipit: plerumque enim una i, plerumque geminata i littera terminatur. quando igitur geminata i terminari debeat, nominativus singularis ostendet. si enim in us vel in um praecedente i vocali nominativus fuerit terminatus, i littera in genitivo geminabitur, ut Tullius lolium, huius Tullii lolii. quamquam a plerisque iam per unam i efferatur iste genitivus, ut 'et promissa Lavini moenia', 'pauperis et tuguri', 'nec cura peculi'. item, ut diximus, genitivus is syllaba terminatur, plerumque tamen ultimam consonantem perdet. et hoc quando fiat, aeque nominativus ostendet. nam siquando nominativus es syllaba terminatur, ut Achilles Vlixes, potest genitivo ultima consonans subtrahi, et facit huius Achilli Vlixi. item cum vocativum semper aequalem ac plerumque sui similem gignat, certis et diversis regulis inaequalem et dissimilem creat. haec adeo huius modi sunt: nam aut minorem una syllaba eum constituit, ut hic Tullius o Tulli, vel littera, ut hic Aeneas o Aenea, hic Drances o Drance, haec Amaryllis o Amarylli; vel subtracta una littera consonante etiam numerum minuit syllabarum, ut hic Proteus o Proteu; vel consonante numero syllabarum aliam litteram subtractis aliis saepe supponit, ut hic Latinus o Latine,

1 non in ui] non in i *L* in i uel u *B* 2 ut huius genu huic genu *M* 16 recipit plerumque enim gemina i lit. terminatur quando *L* recipit plerumque enim geminat i litteram quando *B* 17 quando igitur gemina i terminatur *M* 20 tullius lilium huius tullii lilii *M* iam *om. M* 21 ut et promissa *L* ut est promissa *B* ut promissa *M*: *Verg. Aen.* I 258 pauperis] *Verg. bucol.* I 69 22 teguri *M* nec] *Verg. bucol.* I, 33 23 perdet hoc quemadmodum fiat *B* 24 fiet nominatiuus *M* 26 substrahi *M* 29 minorem syllabam eum (eum *om. B*) constituit *B L* 30 hic drances o drance *M* hic tranches o tranche *L* hic orantes o orance *B* hic Orontes o Oronte *Putschius* haec amarillis o amarilli *M L* hic amarilis o amarili *B* 31 una littera consonante etiam minuit syllabarum (syllaba *B*) ut hic protheus o protheu (o protheus *B*) *B L* una consonante a nominatiuo minuit syllabam ut hic protheus o protheu *M*: *cf. infra de barb. p.* 9 *ed. Buttm.*

hic doctus o docte, hic nucleus hic aculeus, o nuclee o aculee; licet in hoc casu plerumque non mutetur, ut 'socer arma Latinus habeto'.

Est etiamnunc alia observatio circa declinationum regulas, quam et ipsam, quantum fieri poterit, brevissime demonstrabo. genitivus singularis, sicut iam ostendimus, omnibus reteris post se casibus excepto vocativo, qui totus ex nominativo pendet, viam quandam praebet in numero singulari. neque in eo solum praevalet, verum et nominativi pluralis ex hoc eodem ratio nascitur. qui nominativus rursum reteros numeri sui | casus format. ita fit ut non solum singularis, sed et pluralis numeri ratio a genitivo singulari sumat exordium, qui ipse liber neque ulli obnoxius ceteros casus certa ratione disponat. hoc igitur quem ad modum fiat, quam brevissime potero declarabo. quotiens genitivus singularis ae syllaba terminatur, sive de latino sive de graeco adsumptis nominibus, per tria genera currit, masculinum, ut Pansae Niciae, femininum, ut paginae Helenae, commune, ut advenae. hoc cum evenit, omnia haec genera nominativum pluralem sui similem habebunt: dicimus enim hi Pansae, hi Niciae, hae paginae, hae Helenae, hi et hae advenae. item nominativus pluralis una ratione omnes post se rasus format. nam genitivum in rum mittit, dativum et ablativum in is, accusativum in as, vocativum vero, sicut in omnibus, similem sui habebit. dicimus enim horum Pansarum, harum paginarum, *horum et harum* advenarum, his et ab his Pansis paginis advenis, hos Pansas, has paginas, hos et has advenas et o Pansae paginae advenae. quotiens vero genitivus singularis i terminatur, per duo tantum genera currit, masculinum, ut Afri teneri viri Marri nuclei, et neutrum, ut scamni. masculini generis nominativum pluralem similem sui efficit genitivus singularis: dicimus enim hi Afri, hi teneri et deinceps. neutrum vero genus nominativum pluralem in a conpellit: dicimus enim haec scamna. nominativus pluralis in utrolibet genere genitivum in rum, dativum et ablativum in is mittit: dicimus enim horum Afrorum scamnorum, his et ab his Afris scamnis. hoc uno distabunt genera, quod in neutro tam accusativus quam vocativus nominativo similes erunt, ut haec scamna o scamna, in masculino vero genere vocativus tantum similis erit nominativo, ut hi Afri et o Afri, accusativus in os conpellitur, ut hos Afros. huic regulae applicabuntur etiam ea nomina, quae genitivo singulari i gemino efferuntur. nam et ipsa non nisi masculini et neutri generis sunt, ut huius | Antonii et huius

1 hic nucleus hic eculeus o nuclee u eculee *B* hic enuleus aculeus o enulee u aculee *M* eculeus enneleus o aeculee enuclee *L* 2 socer *M L* sacer *Bm*: *Verg. Aen.* XII 192 4 putuerit *M* demonstrabu de genitiuo singulari genitiuus singularis *B M L* 8 eodemque ratiu *B L* 10 qui et ipse *M* 11 quomodo fiat breuiter explicabo *M* 16 habent *B* habeant *L* 21 horum et harum *om. B M L* 25 nuclei *Putschius* enuclei *B L* enulei *M* 29 in utroquelibet genere *M* in neutroquelibet genere *L* 30 hoc uno mudu *B L*

lolii. quae quoniam similiter, ut superior regula, nominativo plurali efferuntur, item a nominativo per ceteros casus simili, ut supra dictum est, ratione flectuntur. item in quibusdam similis regula est eorum quae genitivum singularem in ius terminant, ut huius unius solius utrius; quem genitivum communem omnium generum esse supra diximus. masculino ergo genere hic genitivus nominativum pluralem in i conpellit; dicimus enim hi soli, hi neutri: feminino in ae; dicimus enim hae solae, hae neutrae: neutro in a; dicimus enim haec neutra, haec sola. iam a nominativo plurali omnia genera similiter genitivum in rum, dativum et ablativum in is mittunt; dicimus enim horum solorum neutrorum et harum solarum neutrarum, his et ab his solis neutris: masculino genere accusativum in os conpellit; dicimus enim hos solos: feminino autem in as; dicimus enim has solas. neutrum vero accusativum similem efficiet et nominativo et vocativo, ut haec sola et o sola. quae vero nomina genitivo singulari in ei terminantur, haec tantum feminina erunt, ut huius faciei diei rei. hoc cum evenit, nominativus pluralis in es conpellitur, ut hae facies dies res. a nominativo vero genitivus unius modi erit; exit enim in rum, ut harum facierum dierum rerum; dativus vero et ablativus contra consuetudinem genitivi in rum exeuntis bus syllaba terminantur, ut faciebus diebus rebus. ceteri casus similes erunt nominativo, ut has facies et o facies. eorum vero nominum quae us syllaba genitivo singulari terminantur duplex aeque ratio est. nam ea vel masculina sunt, ut exercitus, vel neutra, ut cornu et genu; genitivum singularem faciunt in us, ut huius cornus, huius genus. cum masculina sunt, omni modo nominativus pluralis similis erit genitivo, ut huius exercitus, hi exercitus; cum neutra sunt, in ua conpellentur, ut cornua genua. in utroque genere tres casus similes erunt; genitivus vero in uum *exit*, exercituum cornuum genuum; dativus et ablativus in bus, exercitibus cornibus genibus. nomina vero, quae i et s litteris genitivo singulari terminantur, paulo habent diffusiorem et obscuriorem rationem, utpote cum longe plura in hanc regulam cadant. haec ut breviter explicanda sunt, ita acutius attendenda. primum enim per omnia genera grandis sonus nominum provenit, cum varietatum aliquid nascitur, quod in superioribus regulis non evenit. ergo quotiens genitivus singularis is syllaba terminatur, si masculini generis fuerit, nominativum pluralem in es conpellit, ut huius Ciceronis turturis imbris montis, hi Cicerones et deinceps. femininum quoque genus aeque nominativum pluralem in es con-

---

1 lilii *M L* quoniam *om. L* 2 item] ita *B M L* 17 a nominatiuo uero idē plū in es sententia genīs unius modi *L* 22 duplex *om. B* 23 genitī sinḡ facit cornus genus *M* genitiuum singularem ut huius cornus huius genus *B L* 26 cum neutra sunt noa in ua conpellentur *M* conpellent *L* compelluntur *B* 28 exit *om. B M L* 31 cadunt haec ut *M* cadunt ut haec *B L* 32 ita] et *M* 36 tortoris *in litura M*

pellit, ut huius hirundinis et hae hirundines et cetera deinceps. quae de communi quoque genere, feminino scilicet et masculino, intellegimus: dicimus enim huius tibicinis iuvenis fidicinis *civis nostratis*, hi et hae tibicines iuvenes fidicines cives nostrates. neutrum genus dissentit ab omnibus his praemissis generibus: nam nominativum pluralem vel in a vel in ia compellit, in a, ut nomina capita, in ia, ut monilia tribunalia. nunc in hac regula quam rationem nominativus pluralis ceteris casibus pluralibus praestet, diligenter perspiciamus. et primum illud scire debemus, quod in omnibus generibus, nisi ubi iuxta praemissas dudum regulas accusativus in is conpellitur, tres casus similes erunt; tum illud, quod dativus et ablativus ex quovis genere in bus exeunt, genitivus vero varietatem recipit: nam tum in um, tum in ium conpellitur, idque ita perpetuum est, ut ex omni genere id eveniat. nam de masculinis Cicerones et turtures Ciceronum et turturum, imbres et montes imbrium et montium faciunt et reliqua; et ex femininis hirundines et arbores hirundinum et arborum, rupes et lites rupium et litium cogunt; ex communibus tibicines et iuvenes tibicinum et iuvenum, nostrates et cives nostratium et civium conficiunt; ex neutris nomina et capita nominum et capitum, monilia et tribunalia monilium et tribunalium esse conpellunt.

Satis quantum arbitror de | observatione regularum et abunde dictum est. quas siquis diligenter advertat, inveniat nullam esse, quae non undecumque quaesita in harum aliquam rationem cogi possit. nunc de incrementis syllabarum, quoniam et ipsum ad rationem quandam pertinet, breviter pauca dicemus. singularis numerus partim nullum incrementum sentit, partim diverso et vario cumulatur augmento. ea quae singulari numero non crescunt quattuor modis plurali numero experiuntur augmentum. primus modus est, ut statim in nominativo plurali crescant et aequale incrementum per omnes casus servent, ut monile monilia monilium et deinceps. secundus modus est, cum a genitivo plurali augeri incipiunt idque ad finem usque custodiunt, exceptis his casibus quos necesse est nominativi similes esse, ut haec navis harum navium his et ab his navibus. tertius modus est, cum dativus et ablativus tantum plurales augentur, ut hic canis his et ab his canibus. quartus modus est, cum

1 huius hyrundinis et hae hyrundines *L* huius herundinis et hae herundioes *M* huios orundinis et hae orundines *B* quae] quod *M* q *L* 2 masculino his praemissis iotellegimus *B M L* 3 dicimus enim hoios tibicinis huius iuuenis et hi et hae tibicenes iuuenes fidicenes neutrum *M* civis nostratis *om. B L* 4 ab omnibus generibus *B M L* 6 mouilia *m* munilia *B L* nilia *M* 7 quandam rationem nominatiui pluralis quam caeteris pluralibus proeest et diligenter *M* 8 praestat *B L* 10 tum illud est quod *B L* 12 nam tam in um tam in ium *M* 14 turtores *M L* turtorum *M L* 15 hyrundines *L* herondines *M* hyrundinum *L* herundioum *M* 18 capitum compellunt *M* 19 munilio *B* munilium *B L* 20 et *om. M* 21 quam siquis *B* qoasi quis *L* ouilam rationem esse *M* 22 oliquam rationem possit *M* oliqoam eogi possit *B L* 23 ipsud *M* 28 muuile munilia muniliom *B* 30 exceptis casibus quos *B* exceptis his quos *M* exceptis quos *L* 31 nominatiuis *B M L* haec nouis hae nauea harum *M*

genitivo tantum plurali crescunt, ut hic doctus horum doctorum. eorum vero quae singulari numero augentur quattuor modi sunt in ipso singulari numero auctus; ceterum in plurali paulo plures sunt. id ostenditur exemplis. primus modus est eorum quae in genitivo tantum singulari crescunt, ut solus solius: haec itidem plurali genitivo tantum crescunt, ut soli solorum. secundus modus est eorum quae in dativo tantum *singulari* crescunt, ut hic vultus huic vultui. tertius modus est eorum quae in genitivo et dativo tantum singulari crescunt, ut hic dies huius diei huic diei. horum duorum modorum similis auctus est in plurali numero. nam in genitivo et dativo et ablativo crescunt, ut hi vultus horum vultuum his et ab his vultibus et hi dies horum dierum his et ab his diebus. quartus modus est, cum in singulari numero a genitivo usque ad finem crescunt, exceptis scilicet nominativi similibus, ut est vir celer ars | tribunal. horum omnium varius auctus est in plurali numero. nam primum exemplum genitivo tantum plurali crescit, ut hi viri horum virorum. secundum exemplum dativo tantum et ablativo crescit, ut hi et hae celeres his et ab his celeribus. tertium exemplum genitivo tantum dativo et ablativo crescit, ut hae artes harum artium his et ab his artibus. quartum exemplum supra omnem singularis numeri modum a nominativo plurali sumit statim augmentum, idque ad ultimum servat, ut haec tribunalia et deinceps. in has omnes regulas monosyllaba non cadunt. suae enim potestatis sunt et suo more vel inclinationem vel augmentum experiuntur.

Abunde de regulis dictum est. nunc quem ad modum nos dirigere analogia possit, breviter ostendam. siquando aliquid controversiae acciderit, quod nos in diversum aliqua ratione trahere conetur, analogiam primo requiremus, ex qua quae portio eligenda sit, per euphoniam indicabimus. ut puta multi genitivum huius senati dicunt, alii huius senatus. discutiat hoc totum primo analogia. si huius senati, sicut huius docti, ac perinde horum senatorum, sicut horum doctorum, hos senatos, sicut hos doctos sequi necesse est. e diverso potest adferri analogia, ut sit huius senatus, quo modo huius vultus, ac perinde huic senatui, quo modo huic vultui, et horum senatuum, quo modo horum vultuum, et hos senatus, quo modo hos vultus. ex utraque parte videmus analogiam allatam. hic nunc iudicet euphonia, quae voces aptiores, quae decentiores sint. profecto illae quarum ratio vultui respondet. quodsi illae decentiores sunt, certante inter se analogia variis exemplis id quod pulchrius est eligit euphonia. sane quoniam paulo diximus superius pleram-

2 modis sunt in *B L* modi sunt ∴ in *M* 3 caeterorum *M* 5 identidem *B L* 6 singulari *om.* *B M L* 8 haec dies *M* 11 haec dies harum dierum *M* 13 exceptis scilicet uocatiuis nominatiuis similibus *M* 22 uel clinationem *M* 25 ostendam DE ANALOGIA si quando *M L* contrauersiae *M L* 26 quod] quae *B* 35 quae decentiores sunt *B* quae dicentiores sunt *L* quae decentiores narrationi sint *M*

que esse etiam nomina quae extra regulam sunt, in analogiam tamen venire, scire debemus esse quaedam nomina ita propria ac sola, ut ne in analogiam quidem cadant, ut est caro carnis, Anio Anienis. nulla enim alia nomina inveniuntur quae o finita aut perdant eam vocalem in obliquis casibus aut in e transferant.

Nunc quoniam de latinis omnibus declinationibus abunde dictum est, quem ad modum debeant peregrina declinari, brevi ratione monstrabimus. [nominum peregrinorum declinatio est] omne peregrinum nomen, siquidem id iam receptum est, ut Gallorum manni, Medorum acinacis vel gaza, Poenorum tubur, dirigi ad eius latini sermonis similitudinem debet, cui proximum est. ut puta nominativo hic acinacis, simile huic video esse hic Tiberis; item nominativo hic mannus, simile huic video esse hic Marcus; item nominativo hic tubur, simile huic video esse hic augur. itaque sicut Tiberis ita acinacis, sicut Marcus ita mannus, sicut augur ita tubur declinabuntur. sed in his maior observatio est circa graeca nomina, quibus frequentius utimur. quae igitur observatio declinandorum graecorum vocabulorum teneri debeat, quam brevissime fieri potuerit, explicabo [graecorum nominum inclinatio est, quae usurpamus]. nominativus singularis considerari debet. qui si in suo statu manet neque in latinam formam mutatur, graeca declinatio sequenda est, ut est Pan paean delphin Autonoe Agave Io Ino Proteus. quodsi in suo statu non manebit atque in nostram formam transferetur nominativus, inclinatio nostro more conplebitur. id adeo fere his modis evenit. primus modus est, cum ultima littera *in* graeco nomine commutatur, ut cum nos dicimus Helena, cum illi dicant Ἑλένη. secundus modus est, cum paenultima vocalis manente tempore mutatur; dicimus enim nos Menelaus, cum illi dicant Μενέλαος: vel cum diphthongus ultima inmutatur; dicimus enim nos Achilles, cum illi dicant Ἀχιλλεύς, et ita fit nostra regula, sicut proles huius prolis. tertius modus est, cum paenultimae vocalis tempus inmutatur: dicimus enim nos rhetor, cum illi dicant ῥήτωρ. quartus modus est, cum ultima syllaba amissione consonantis interdum etiam cum inmutatione temporis convertitur, ut cum nos dicimus leo Plato Aga-

8 nominum peregrinorum declinatio est *om.* *M* 9 iam id *M L* acinaces *M L* 10 sermonis *om.* *B L* 13 hic (hoc *B*) tubur simile huic uideo esse augur *B L* hoc tubur simile huic hoc augur *M*. tubur *Poenorum non diversum esse a vetere Hebraeorum nomine* tabbur, *h. e. collis, vel talmudico* tibbur, *h. e. umbilicus, et in nominibus quibusdam locorum apud Poenos inveniri, ut* Tuburbo, *mihi indicavit Franciscus Delitzschius. idem nomina montium* Tabor *vel* Ἰταβύριον *et Rhodiorum* Ἀταβύριον *ob hoc vocabulo non aliena esse suspicatus est* 18 explicabo Clinatio grecorum nominum quae usurpamus incipit Nominatiuus *M* explicabo. in graecorum nominum inclinatione nominatiuus *Sichardus* indeclinatio *L* 20 ut est pan peon delphin autone (*corr. man. rec.* autonoe) agaue hoelo protheus quodque *B* ut pan pean delphin catnoe agape io ino protheus quodsi *M* ut est pan peandi delfina utonen gauche elu proteus quod qui *L* 22 nominatiuus clinatio *L* nominatiui inclinatio *B* nominatiui clinatio *M* 23 conplebitur] compellitur *B L* 24 cum] quod *M L* quo *B* in *om.* *B M L* nomine *corr.* -ni *L* nomini *M* ut nos *B* 28 fit in nostra *B L* 32 ut nos *B*

menmo, cum illi dicant λέων Πλάτων Ἀγαμέμνων. de hoc modo est Aeneas Nicias Melas: dicimus enim nos Aenea Nicia Mela; atque ideo facimus genitivum Aeneae Niciae Melae, sicut Pansa Pansae. sed in eo quod dicimus Aeneas Pallas nominativum graecum non mutamus, quod hoc exemplo consuetudo obtinuit. praeter haec sunt multa quorum nominativum graecum non mutamus, et tamen latine declinamus, ut Paris sicut cinis lapis, Musa sicut Pansa, Chremes sicut proles. sed interest inter se multum, utrum ille nominativus graecus non mutetur, qui latino similis est, *an ille qui similis non est*. ceterum si ille non mutetur, qui latini similitudinem attulit, tantundem est, quasi mutatus sit, atque ideo facit Paris Paridis, non Paridos, ut cinis cineris, et Paridem, ut cinerem, non Parida; et Musa Musae, non Muses. ubi enim similitudo est nostrae regulae, nostra sequi potius quam peregrina debemus. denique interdum, cum huius modi nominativi incidunt, a plerisque auctoribus quaedam ex his duplici modo declinantur, et tamquam ad graecam similitudinem et tamquam ad latinam, ut 'iubeo Chremetem' et postea 'etiam puerum inde abiens conveni Chremi'. atque haec omnia ita dicta sunt, ut sciamus maxime euphoniam sequendam. nam et in his nominibus quae declinationem latinam recipiunt plerumque poetae aliquos casus sibi eligunt, et maxime accusativum, quos graece efferant, cum alios eorundem nominum casus enuntiare graeca declinatione non audeant, velut 'Tros Rutulusve' et 'tris Notus abreptas' et 'quid Thesea magnum'. ita etiam de illis nominibus quae graecae formae propter regulam addicta sunt, si id tolerabiliter fieri potuerit, usurpandi sunt alii casus latinae declinationis modo, maxime genitivus, ut si aliquis paeanis potius quam paeanos dicat. quod hoc inpensius faciendum est, quod, ubi decora datur occasio, nostris uti debemus, non aliena sectari.

DE VERBO

Verbum est pars orationis factum aliquod habitumve significans cum tempore et persona sine casu. factum quod significatur agentis aut pa-

1 Aeneas — Aenea — Aeneae *om.* *M* niceas *L* nicen *L* atque — Melae *om.* *L* 3 sed in eo quod dicimus aenene *L* sed in eo quam dicimus aeneas *B* sed cum dicimus neneas *M* 5 exemplum *B L* nominatiuos (-us *L*) ia graeco *B L* nominatiuos ia graecn *M* 7 cremes *M L* sed inter se multum distant utrum *M* 8 mutetur qui latiao similis non (non *om.* *M*) est ceterum *B M L* 10 est *om.* *B L* 12 non musays *M* 15 elinantur *M* 16 et tam ad graecam similitudinem quam ad latinam *M* ad *posteriore loco om.* *B L* ut inbeo cremetem *M* ut haec crementem *L*: *Terent. Andr.* III 3, 1 17 etiam puerum deabens hicremi *L* etiam puerum n foro abiens conueni cremeten *M*: *Terent. Andr.* II 2, 31 conueni] cum ueni *B* Chremis *Putschius* atque *om.* *M* 19 elinationem *M* 20 accusatiuos *B M* acca *L* graeci ecferunt *M* 21 cliaatioae *M* 22 uelut herois rutulosne (*odscr. in marg.* . . enoas) *M* uelut itros rutulisue *L*: *Verg. Aen.* X 108 tres *M*: *Verg. Aen.* I 108 nothus *B M L* quid tesea *M* quid tessea *B* quid hesea *L*: *Verg. Aen.* VI 122 25 elinationis *M L* 26 dicat hoc impensius *B* dicat sed inpensius *M* 27 decori *M* nostris uti; non (utique non *B L*) debemus aliena *B M L* 30 factum quod sigaificatur] quia factum aliquod significat *M*. *de significatione ver-*

p. 2050–52 P.

tientis vim continet: agentis, ut seco uro; patientis, ut secor uror. cum vero neutrum | horum significationi inest, habitus quidam tantum modo demonstratur, ut est sto sapio vivo. eorum autem quae actum significant quaedam talia sunt, ut in alio actus, in alio passio constituta sit, ut cum dicimus seco uro, necesse est ut administrantem et patientem unius intellectus ratio conprehendat; quaedam vero talia sunt, ut nullum patientem extrinsecus necesse sit intellegi, ut cum dicimus sedeo et ambulo. similiter quoque ea quae patientiam habent interdum eius modi sunt, ut agentem extrinsecus demonstrent, sicuti est secor pulsor vapulo; quaedam autem eius modi sunt, ut patientia quae significatur nullam agentis personam trahat extrinsecus, ut est esurio algeo. quaedam sic dicuntur, ut non sint plena, nisi aliquid addatur, ut vult decernit iubet: nisi enim addas, quid velit, quid decernat, quid iubeat, plenus intellectus non est. quaedam vero absolutum habent intellectum, ut sitit esurit satiatur, neque opus est eius modi adiectione, quid esuriat, aut quid sitiat, aut quo satur sit. quaedam talia sunt, ut patientia vel ex voluntate vel contra voluntatem evenisse videatur: ex voluntate, ut doceor ditor; contra voluntatem, ut uror secor. quaedam vero talia sunt, ut neutrum horum, sicut Probus vir doctissimus adnotat, admittant, ut est algeo aestuo. 'neque enim' inquit 'latine dicitur, volens aut invitus quis aestuat aut alget, cum hoc ex necessitate pro qualitate temporis evenire videatur'. quaedam eius modi sunt, ut, nisi persona adiecta sit, plenum intellectum non habeant, veluti pingit, quis? Apelles; declamat, quis? Cicero. quaedam vero e contrario eius modi sunt, ut ad plenitudinem intellectus, a quo scilicet administrentur, opus non sit adiectione personae, ut pluit tonat: sine dubio enim intellegitur deus. item quaedam verba sunt et parva usu non figura eatenus distinguuntur, ut quasi propria quaedam singulorum generum vel natura vel consuetudine esse videantur. masculina erunt, cum masculinae res suberunt quae significantur; natura, veluti genuit, consuetudine, veluti tondetur; utrumque enim maribus recte adsignatur: feminina, cum femininae res significantur; natura, ut parit nubit, consuetudine, ut texit ornatur; haec enim

borum similiter disputavit Diomedes p. 336, 18 *sqq. cf. Charis. p.* 165, 33 4 constitus sit *L* constituetur *M* 8 patientem habent *B L* 9 monstrent *M* vapulo *om. B L* 10 significatur *corr.* -ntur *L* significantur *B* 11 trahant *B L* 15 satiatur] satur est *B* sature *L* 16 aut quo satur est *M* aut a quo satur sit *B L* 17 uideatur *M* uideantur *B L m* 19 Probus] *cf. praef. gramm. vol.* IV *p.* XXIII est *om. B* 20 latine congrue dicitur *Sichardus* 23 Apelles *Sichardus* apollo *B* appollo *M L* 26 quaedam uerba et parua ussu non figora *M* quaedam uerba sunt parua lusu oon figura *L* quaedam uerba sunt (ait probus) ut parua usu non figurae *B*: quaedam uerba sunt, ut ait Probus, quae eatenus distinguuntur *Sichardus. Probi nomen quamvis ab hoc loco non alienum sit, tamen quam auctoritatem habeat, non constat, praesertim cum alia manu in B superscriptum esse videatur. quare corruptam codicum scripturam reliqui. fortasse* quaedam verba sunt quae naturali usu non figura: *cf. Priscian. l.* XI *p.* 556, 10. *de duod. vers. Aen. p.* 473, 12. 486, 32 30 neioit genuit *B* ueluti tondetur *L* ut tondetur *M*

femininis apta sunt: neutra, cum eius modi res significantur, ut neque masculino neque feminino generi proprie adplicari possint. scire sane debemus non solum omnes fere partes orationis, sed integram interdum orationem verbi nomine solere censeri, ideoque et verba fecisse dici eum qui locutus sit; propterea que verba appellata dicuntur, quoniam scilicet oratio fieri non possit nisi aëre verberato. sed aliud est, cum specialiter unam partem orationis intellegi volumus, de qua nunc loquimur.

Verbo accidunt septem, genus, quod quidam significationem vocant, qualitas tempus numerus figura persona coniugatio. sed priusquam de singulis dicamus, illud generaliter admonendum est, quod per omnes fere partes quae verbo accidunt verba deficiunt, ut sub his ipsis demonstrabimus. quaedam tamen verba non solum in singulas partes, sed interdum in plures defectiva sunt.

Genera sive significationes quinque sunt, activum, ut lego scribo, 383, 1
passivum, ut legor scribor, neutrale, ut sto curro, deponens, ut loquor luctor, commune, ut consolor criminor. horum omnium proprietates sic intellegimus. activa sunt quae o littera terminantur *et*, si accipiant r litteram, faciunt ex se passiva, ut lego legor, scribo scribor. passiva sunt quae r littera terminantur et, si eam amittant, redeunt in activa, ut legor lego, scribor scribo. sed haec plerumque significationes suas mutant, ut ecce [intellectu passivo] fugio timeo. nam qui dicit fugio timeo quasi patitur, cum declinatio activa sit. et contra qui dicit fugior timeor quasi actionis nescio quid significat: actus enim est quidam eius qui fugitur vel qui timetur. haec consideranda sunt diligenter et per omnes modos declinationum suarum animadvertenda, utrum scilicet omnia conversa significatione procedant. neutra sunt quae o littera terminantur *et*, si accipiant r litteram, latina non sunt, ut sto curro: non enim latinum est stor curror. deponentia sunt quae r littera terminantur *et*, si eam amittant, latina non sunt, ut loquor conluctor: non enim latinum est loquo aut conlucto. communia sunt quae r littera terminata in duas formas cadunt patientis et agentis, ut consolor criminor. haec enim specie tantum passiva declinantur, sed activa significatio casum accusativum sequitur; dicimus enim consolor fratrem, criminor inimicum: passiva vero ablativum, ut consolor a fratre, criminor ab inimico. illud

---

4 ideoque uerba fecisse eum qui locutus sit dicunt *M* 5 appellata dicuntur *B* appellata sunt *M* sunt appellata *L* 16 consulor *B M L* 17 et *om.* *B M L* 18 passiua — 20 scribo *om.* *B* 19 terminantur si eam amittant et redeant *M* terminantur et eam amitteut redeant *L* 20 sed in hac *M* sed in hoc *B L* 21 intellectu passivo *om.* *M L* 22 quasi qui patitur *M* 23 quasi actione nescio (scio *L*) quid *B L* quasi actiuo genere dixisset nescio quid (*adscripto in marg.* quare hoc) *M* 25 animaduertenda sunt utrum *M* 26 terminantur si *M L* termī si *B* terminata si *Sichardus* 29 et *om.* *B M L* 30 loco aut conlucto *M* loquo et conlucto *B L* 31 consulor *B M L* 32 tantum passiuorum *M* actiua est significatio *L*: actiuā significationem casū (*corr.* casus) accus. sequitur *M* 33 consulor *B L* inimicum] fratrem *B L* 34 passiua uero ablatiuum *B M L* passiuam uero ablatiuus *m* ablatiuum tantum *B* consulor *B L* ab inimico] a fratre *B L*

sane advertere debemus, quod, cum neutrale verbum agendi fere significationem habeat, deponens patiendi, tamen contra hoc inveniuntur pleraque verba. nam vapulo ardeo veneo, cum neutralis verbi modo terminentur, non activam, sed passivam vim habent: non enim agit, sed patitur qui vapulat aut qui ardet aut qui venit. item fungor loquor liceor, cum deponentis verbi modo terminentur, non passivam vim habent, sed activam: agit enim ipse aliquid qui fungitur aut qui loquitur aut qui licetur, non patitur. ex quo plerique etiam hanc deponentem significationem neutralem appellant, tribus de causis. nam sicut illa quae neutralis dicitur passivam declinationem non habet, ita ne haec quidem activam; et sicut illa interdum passionem significat, ut est vapulo, ita haec virissim actum, ut est loquor metior; et sicut illa ideo activa non est, quia passivam non recipit, ita haec quoque ideo passiva dici non potest, quia non redit ad activam. item sunt anomala quaedam, quae cum formam neutralem habeant, non per omnia neutralem tamen speciem servant, ut est soleo audeo. nam soleo solebam, audeo audebam activa ratione declinantur; at vero solitus eram, ausus eram passiva declinatio est. ita ergo, quia utraque ratione decli|nantur, inaequalia sunt et a quibusdam quasi novo nomine et numero adiecto neutropassiva dicuntur. de quibus verbis plenius in coniugatione dicemus.

Inspiciendum est diligentius, num possit aliquod horum verborum ambigui esse generis, vel num interdum in alio atque alio intellectu et activum et passivum esse possit. ut ecce lavo et lavor dicimus sub incerta significatione, si de nobis dicamus. at vero 'omnes in fonte lavabo' aliter dicitur: non enim potest dici 'omnes in fonte lavabor'. item tondeo vel tondeor si*quis* de se dicat, sub ambiguo scilicet genere, recte dicitur. aliter 'ne tondere quidem curant vellera': non enim potest dici 'ne tonderi quidem curant vellera'. item 'pascit iuvenca' et 'pascitur iuvenca' recte dicitur absolute sub incerto genere; at si latine dici put-

---

2 patientis *M* plerunque *M* 5 qui uapulat aut ardet aut uenet (*corr.* -it) *B* quia uapulat ardet aut uenit *L* qui uapulat uel qui ardet uel qui uenet *M* 6 terminantur *M* terminatur *B L* non passiui uim habent sed actiui *M* non enim passiuam uim habent (*corr.* -et) sed actiuam *B* non enim pass̄ uim habet sed actiui *L* 9 neutrum appellauerunt *M* quae neutrius *M* 13 quia passiuum *M* quia passionem *B L* ita quoque haec ideo *B M L* non possit *M* 14 ad actiuum *M* quae cum formam neutrorum habent non per omnia tempora neutri tamen speciem seruant *M* 16 nam soleo solebam actiua ratione cliuatur *M* 17 declinatur *B L* passiui cliuatio *M* 18 quia pro utraque *B* quod utraque *M* 19 neutra passiua *M L*
21 inspiciendum diligentius uel num *B* potest aliquod *B L* aliquod potest *M*
22 vel num] ut *B M L* in alio atque alio intellectu *Sichardus* in alio intellectu *B M* in aliquo intellectu *L* 24 at uero in fonte lauamur *B* 25 dicitur] dicimus *M* non enim potest dici *Sichardus* non enim potuisset dici *B L* non possit enim quis dici (*corr.* dicere) *M* lauabo *B* 26 si de se *B M L* 27 aliter re tondere *B M L:* aliter tondere curant uellera, non posset dici tonderi uellera curant *Sichardus* curat *B* posset dici retonderi (retoderi *L*) quidem uellera curant (currant *L*) *B L* possit dicere tonderi uellera quidem curant *M* 29 at si latini dici potest *L* uelat (*corr. al. man.* uelut) si latine potest dici *B*

est 'pasco te ad prandium' et 'pascor a te ad prandium', erit activum et passivum, sicut est '*pascite boves pueri*'. item inspiciendum est, num, ut incertum genus efficiatur, semper r littera inferat passivam et declinationem et intellectum, an mutuum hoc sit, ut et sublata r littera activa declinatio et vis inducatur. puto tamen omnia haec verba magis neutralia [quam deponentia] prima ratione et supervenire ad similitudinem declinationis et intellectus passivi per litteram r. item simile est incesso, quod est activum, cum dicis '*regina ad templum incessit*' pro incedit. in hac significatione additum r non facit passivum: non enim incessor pro incedor dicas, sed pro pulsor, cui significationi sublatum r faciet eiusdem interdum significationis activum, nam ipsum dicere non desinit, incessere pro pulsare. sunt etiam verba incertae significationis vel ambigui generis inter neutralia et deponentia, ut tondeo lavo fabrico punio munero partio populo adsentio adulo lucto auguro et cetera. haec omnia sub eadem vi et in r littera finiuntur, ut tondeor et reliqua. atque omnibus his verbis tempora participiorum accidunt interdum paene omnia, utpote cum liberum sit ab utralibet declinationis specie participia praesumpta formare. ita a | partio partiens fundum, partiturus fundum, a partior partitus fundum; item a munero munerans muneraturus, a muneror muneratus. item novi generis verbum est facio, ita ut incertae significationis sit, utrum hoc neutrale potius, an activum esse videatur. nam si formam consideres, quod accepta r latinum non est facior, videtur neutrale esse. at rursus quoniam passivum habet, potest dici activum. passivum eius est fio. et cuiuscumque passivum extat, quo modo potest activum non putari? sed figura ultimarum litterarum quaeritur. vocum enim tantum regulas grammaticus sequi debet. utrumque neutrius generis habendum est, et erunt in utroque duo nova, ut et facio verbum, cuius passivum extat, activum non sit, et fio verbum, cum patientis significationem habeat et activum eius extet, nec passivum sit nec deponens, sed neutrum potius habeatur, quoniam non r littera terminatur. simile est vendo et veneo: nam vendo agentis signi-

1 et pascor a te ad prandium *om. M* 2 sic est *M* pascite] *Verg. bucol.* 1, 46 pascite, ut ante, boves, pueri: *cf. Serv. in Verg. Aen.* I 194 4 an motum hoc sit *B* an mutuum hoc fit *L* an mutuum hoc *M* ut sublata *M* 5 actiua clinatio *M* actiui declinatio *B* actiua declinatione *L* 6 quam deponentia *om. ML* ad *om. M* 8 regina] *Verg. Aen.* I 496 incessit] cessit *M* 10 pulsor] pulso *BL* 12 desinit *vel* desinit' (*h. e.* desinitur) *in marg. add. M. an* dicere non desinimus? *ut* incessere *etiam illa altera significatione pro* incedere *dici significetur* incersere *L* 13 inter neutra et deponentia *M* inter neutrale genus et depouent. *B* inter neutralē genus et deponenti *L* tondeo condo lauo *M* 14 et cetera *om. M* 15 ui cum in r *M* 17 ab utruque libet *M* 18 formarel ita a partio neū partiens fut̄ partiturus fundum *B* 21 neutrum *M* 23 facio *BML* 24 passiuum habet fio potest dici actiuum et cuiuscumque *M* 26 sequi debet *M* habet *BL* 27 utrumque utriusque *corr. al. man.* utrumque neutriusque *B* 28 uerbum actiuum non fit cuius passiuum exstat et fio *M* non sit *Sichardus* non fit *BL* 29 et actiuum eius extat *M* actiuum eius quod (quam *B*) extet *BL* 30 sit *B* fit *L*, *om. M*

p. 2055. 56 P.

ficatum habet, veneo patientis, eadem ratione qua facio et fio. munerat hospitem, muneratur hospitem, eadem significatio est in utroque sub diversis declinationibus: habet enim in utroque vim activam. huic contrarium est '**induit albos cum vitta crines**' et '**loricam induitur**': habet enim in utroque vim passivam.

Nunc, quoniam per singulas quae verbo accidunt partes deficere verba paulo ante praediximus, quem ad modum in genere verbi defectiva intellegantur, breviter conplertemur. quaedam sic deficiunt, ut non inveniantur litterae solitae, quae prima persona praesentis temporis indicativi modi genus demonstrant, o scilicet et r. ea sunt huius modi, ut memini possum taedet inquam. quaedam vero ne habent quidem primam personam, ut sis infit ave. nec solum hac ratione deficiunt, sed interdum novum quiddam invenitur in eo verbo, quo genus per litteram declaratur, scilicet ut contra rationem ceterorum in fine producta sit o littera, ut sto do flo. sed haec tamquam monosyllaba | contra regulam producuntur, quamquam Virgilio sic observatum sit, ut omne verbum o terminatum, quotcumque syllabarum esset, produceretur potius quam corriperetur. quaedam litteram sollemnem ac legitimi temporis in fine habent, sed ad significandum genus nihil prodest, quod idem verbum aut aliam personam aut alium modum adfert, quam quo genus intellegitur, ut cedo. non enim prima persona est indicativi modi temporis praesentis, sed secunda est imperativi modi temporis praesentis. cedo enim significat dic.

Et quoniam de confessis quinque generibus satis dictum est, de inpersonali genere verbi subiungere necessarium est. etenim de istius modi verbis inter veteres praeceptores non nulla dissensio est. alii enim hoc genus verbi modis adplicant, alii generibus potius et significationibus iungunt et aiunt modum esse non posse, quoniam per omnes modos sollemni figuratione decurrat. nos quid sequendum arbitremur, exposita prius inpersonalium omnium ratione, pandemus. sed priusquam de ipsis inpersonalibus loquamur, hoc praemisisse utile est, ut sciamus omnia verba quae personas significant statim et tempora significare, ut puta legis legit legebat et cetera, at vero quae tempora significant, non statim et personas, verbi causa ut dicere dicitur dicebatur dictum est. nunc de inpersonalium vi et varietate dicemus. verba inpersonalia consensu plurimorum duas habent species: aut enim e et t litteris finiuntur, ut libet taedet paenitet decet, aut in tur exeunt, ut statur venitur curritur legitur scribitur dicitur geritur. sed haec definitio plerisque non

2 significatio] substantia *M* 4 induit induit albos *M*: *Verg. Aen.* VII 417 loricam *L*: *Verg. Aen.* VII 640 7 verbi] uerba *B* intelleguntur *B M* inueniuntur *L* 10 huius modi (ut odi unni *add. al. man.*) memini *B* eiusmodi ut memini *M* eius modi ut noui memini *L* 11 ne] non *B M L* 16 sic] hoc *M* 17 corriperetur in fine quaedam *M* 21 sed *om. B* 22 dic] da uel datiuum *M* 23 confusis *M* de inpersonalis *B L* 25 desentio *M* discretio *B* 27 sollemni significatio (*corr.* -one) decurrit *M*

satisfecit. denique addiderunt quidam verba inpersonalia etiam in it et in at exire, in it, ut contingit evenit accidit, in at, ut iuvat stat. et re vera, siquidem inpersonale hoc est, cum singula verba enuntiantur *ita,* ut omnem personam confuse trahant neque ullam certam personam certa significatione distinguant, omnia quae posuimus recte inpersonalia esse dicuntur. denique nec declinari possunt nec ullam discretionem facere personarum, nisi adiectis pronominum casibus et numeris separentur. quid igitur de supra dictis modis sentiam et qua ratione nascantur, quam brevissime potero paucis conprehendam. ea inpersonalia quae in it et in at exeunt ab indicativo modo temporis praesentis primae personae o littera terminato manant, ut contingo contingit, iuvo iuvat. sed aliam quandam significationem exhibent, cum inpersonalia efficiuntur, quam in ipsa positionis suae enuntiatione obtinent. denique et contingit tertia persona est eiusdem modi et temporis, et item iuvat. sed non omnia tertiae personae verba efficient inpersonalem modum, ut est incendit autumat. ergo cum inpersonale facit contingit aut iuvat, deserit significationem suam, quam habebat in natura verbi positam per tempora personasque currentis. nam aliter accipimus, cum dicit Virgilius 'iuvat ire et videre Dorica castra' et 'stat casus renovare omnes', aut cum Cicero dicit 'accidit cum iste a Gnaeo Dolabella efflagitasset', aut cum Terentius dicit 'evenit senibus ambobus iter, illi in Lemnum ut esset'. porro aliter, si iuvo iuvas iuvat, contingo contingis contingit ad personarum actum varietatemque refertur. cum ergo animadvertimus, unde nascantur, illud nihilo minus quod in promptu est, scire necessarium est, non omnia omnino, sicut dixi, inpersonalia effici, quae ista ratione nascuntur. quae vero in et exeunt, duas formas habent. partim enim ab indicativo temporis praesentis primae personae o littera terminato manant, ut sedeo sedes sedet. sed haec simili exemplo, ut de superioribus diximus, non fere semper inpersonalia erunt, nisi per-

---

1 satis facit *corr.* satis fecit *L* satis facit *M* 2 continguit enenit accedit *M* 3 quidem *corr.* siquidem *M* impersonalem *ML* ennuntiantur omnem *BML*: enuntiantur et omnem personam confuse trahat neque ulla certa istam significatione distinguat *Sichardus* 4 traciant ut neque ullam certam personam certa significatione designant *M* certam certa significatione distingant *BL* 6 nec clinari *ML* 8 quid igitur (sl' senciam *superscr. al. man. B*) de supra dictis modis qua *BML* quid igitur de supra dictis modis et qua *Sichardus* nascuntur quam breuissime ut potuero *M* 9 paucis uerbis comprehendam *B* 10 ab indicatiuo modo tempore praesenti prima persona *B* ab indicatiuo modo prima persona tempore praesenti *ML* 11 continguo continguit *M* 13 continguit *M* 15 efficiunt *BL* ut est incendit (incendit *in marg. add. M*) aut autumat *BM* ut incendit autuomat *L* 16 contingoit *M* 18 cum dicitur uirgilius iuuat uidere castra dorica *L*: *Verg. Aen.* II 27 19 stat] *Verg. Aen.* II 750 aut cum cicero dicit *B* aut cicero dicit *L* cicero (*adscr. in marg.* offendit) *M*: *Cic. in Verr. act. sec.* I 24, 63 20 agueo dolobella *BL* agneo dorobella (*corr.* dolobella) *M* eflagitasset *M* 21 evenit] *Terent. Phorm.* I 2, 15 seusibus *L* 22 illi *om. M* aliter porro *L* et aliter porro *M* et continguo is it *M* 23 referatur *BL* cum ergo animaduerteremus *L* cum uero animaduerteremus *M* 24 unde nascuntur *BM* 26 effici possunt nisi quae *M* exeunt in duas formas cadunt *M*

sonae certam significationem confusione suspendant. nam cum dico hoc, sedet, aliud quiddam significo, quam habet ille ordo verbi actum tenentis, cum dicimus sedeo sedes sedet. partim vero a se oriuntur. sed ea quae a se oriuntur modo nullam habent prorsus originem aut similitudinem [tertiae | personae] verbi, ut est pudet taedet piget paenitet; modo ex aliquo verbo similitudinem trahunt, ut misereor miseret, quod utrum a misereor misereris, an a miseror miseraris veniat, incertum est. quartum genus est impersonalium, quod tur syllaba finitur. id ab indicativo primae personae praesentis temporis o littera terminato venit, ut lego legitur, gero geritur, quod indiscrete ab eius modi verbo semper omnino nascitur, exceptis quibusdam, quae in hac parte deficiunt. unde ducti sunt quidam ut hunc modum declinationi adplicarent, quoniam quidem nullum fere verbum inveniri potest, ex quo non per declinationum figuras modus iste nascatur. sed in hoc erraverunt, quod eundem istum modum, qui ab activa declinatione manat, etiam passivis declinationibus adplicaverunt, cum nequaquam illa declinatione passivae significationis partem eadem verba repraesentent. nam cum dico sedetur, licet omnis persona confusa sit, numquid aliud videor dicere, quam de his qui sedent? aut potest ullus intellectus esse ut hoc dixisse videar de his qui sedentur cum permixtione personae? ergo quoniam haec declinatio ita perpetua semper fere est ab activa significatione, ut numquam omnino desit, tolerabiliter mihi in activa declinatione positus a quibusdam hic modus impersonalis videtur. et quod per ceteros modos potest duci non plurimum officit, quia excepto infinitivo fere per omnia sua currit, quamvis paulo latius diffundatur. cetera vero impersonalia verba recte sine dubitatione secreta a declinationum modis generibus ac significationibus adplicantur, quia haec ex omni verbo manant. est novi generis quaedam species a generibus positis discrepans. nos tamen haec omnia verba impersonalia, excepta declinationum modis, generibus in totum adplicavimus. absurdum enim visum est eiusdem verbi naturam et inter genera et inter modos adnumerare.

Satis aperte et de vi et de varietate impersonalium verbo|rum diximus, et cui parti ea rectius adplicari oporteret ostendimus. nunc pauca intellectus gratia de hoc ipso proximo impersonali verbo disseremus, ut vim ipsius possimus advertere. ait Virgilius 'usque adeo turbatur

3 sed et eorum quae a se nascuntur *M* 5 tertiae personae *om.* *ML* 9 o littera terminato *post* indicativo *habent* *BML* 11 quae et in hac *B* 12 quoniam nullum fere uerbum inueniri potest *M* quoniam quidem nullum fere uerbum inuenire posse *B* quoniam quidem nullum fere uerbum ē inueoire posse *L* 14 sed non in hoc *M* sed hoc *L* 16 cum] et *M* 19 nullus *M* 23 et quod *ML* et quia, *ut videtur*, *corr.* et quamuis *superscr. al. man.* l' quia *B* 24 efficit quia *L* officit quod (*corr.* quia) *B*: officit quia — currat *Sichardus* 28 discrepans *Sichardus* discrepare *BL* discripare quam dicimus *M* 29 excepta *M* exceptis *BL* adplicamus *B* 32 diximus *om.* *M* 35 ait Virgilius *Sichardus* et ait uirgilius *B* ut ait uergilius *L* ut uirgilius *M* usque] *Verg. bucol.* 1, 12

agris'; item Terentius '*per quem res geretur maxime*'. utrumque verbum inpersonale est, alterum praesentis temporis, futuri alterum. sed huius rei intellectum videamus. quod ait Terentius 'per quem res geretur maxime', videamus quid dixerit, geretur utrum ad rem, an ad Phormionem referendum sit: si ad Phormionem, qui acturus est, genus est inpersonale verbi ab activo modo, id est a gero geritur gerebatur gestum est gestum erat geretur; si ad rem nos trahit intellectus, quae gerenda est, erit passivum verbum indicativi futuri, id est gerar gereris geretur. simili ratione discutiamus et eam significationem, quam dixit Virgilius, 'usque adeo turbatur agris', et quid cui adplicari debeat discernamus. ex hoc quidem intellegimus plerumque concurrentes significatus duas figuras exhibere, passivam et activam. aliud autem esset, si aut ille non adiecisset res aut ille agris. haec duplex intellegentia etiam in infinitivo modo evenit. ait Cicero '*rem agi*'; dicit item Virgilius '*iam tempus agi res*'. in hoc si ipsam vocem attendamus, agi venit ab infinitivo modo passivo, id est ab agor ageris agitur, in infinitivo facit agi; si vero eos contemplemur, per quos agitur, venit a verbo impersonali agitur, cuius origo ab activo manat, id est ab ago agis agit, quod per omnes rursus modos declinatum facit infinitivum modum sic, agi actum esse actum iri.

Verba inpersonalia cum fere per omnes modos declinentur, tamen sunt quaedam eius modi, ut defectiva inveniantur, ut ecce liquet: praeteritum enim perfectum et plusquamperfectum prorsus non habet. item miseret habet quidem praeteritum perfectum et plusquamperfectum, sed alterius modi, quam forma verbi exigit. nam illud ex activae declinationis significatione in passivam formam transit. paenitet enim paenituit facit praeteritum perfectum; miseret misertum est facit, ut taedet pertaesum est. et in hoc verbo taedet duas res forma adfert *aliter*, quam declinatio exigebat, et non aliter, quam si compositum ex simplici fiat. nam pertaedet non dicimus, cum praeteritum facere non possimus aliter, quam si componamus, ut faciamus pertaesum est.

1 per quem] *Terent. Phorm. prol.* 28 2 est *om.* *M L* 4 dixerit *Sichardus* dixit *B M* dicat *corr.* dixit *L* utrum ad rem adicitur in *M* 5 sit] est *M L* 6 impersonalis *B M* inpersonat' *L* 9 quam] quo *M* 11 quid intellegimus *M L* concurrentis significatus *L* concurrentis significationis *M* 14 etiam in infinitini *L* etiam infinitino *B M* nit] ut *M* rem agi dicite *in litura M* dicit Virg. *Sichardus* dicite uirgilius *B M L*. *Verg. Aen.* V 638 16 id est agor ageris agitur infinitiuum *M L* 19 qui per omnes rursus modos declinatus *B* qui per omnes rursum modos clinatos (*corr.* -us) *L* qui per omnes modos rursum clinatos *M* 25 alterius modi quam ut forma *M* alicuius modi quam forma *B L* illud] uelut *M* 27 pertessum est *B M* 28 et in hoc uerbo tedet *M* et in hoc taedet uerbo *B* et hoc tedet uerbo *L*: *rectius ita dicendum erat id quod grammaticus volebat*, et in hoc verbo taedet duas res adfert declinatio aliter, quam forma exigebat, ut et passivum ex activo et compositum ex simplici fiat adfert quam declinatio *B* offert quam clinatio *M L* 29 si] sic *M L* 30 cum praeteritum non possimus aliter dicere quam si *L* et praeteritum non possimus aliter dicere nisi *M* 31 ut faciamus pertessum est *B* ut faciamus (dicamus *M*) pertessum est pertedet praesenti non posse (potest *M*) dici cum

p. 2060. 61 P.

Qualitas verborum aut finita est aut infinita. finita est quae notat certam personam, certum numerum, certum tempus, ut lego scribo. infinita est in qua haec universa confusa sunt, ut legere. legere enim et ego et tu et ille potest; item legere et unus et plures dicuntur; item legere et hodie possum, et heri potui, et cras potero. quoniam ergo haec neque personam neque numerum neque tempus certum definiunt et ubique natura simplici eodem modo respondent, infinita dicuntur. igitur prima erit animadversio qualitatis, ut verba finita sint an infinita noscamus. ex quo sequitur alia animadversio, ut ea quoque quae finita sunt, quoniam quidem per plures modos eunt, eatenus inspiciamus, ut non solum finita esse, sed modum in ipsis quae finita sunt possimus advertere. modus autem est quem Graeci ἔγκλισιν dicunt, conversio scilicet et transfiguratio eius syllabae quae ultima in verbo est. his positis intellegimus utique in modis positam qualitatem esse verborum. hi modi licet a quibusdam varie numerentur, tamen, nobis ut videtur, quinque omnino sunt, indicativus, qui et pronuntiativus dicitur, ut lego, imperativus, ut lege, optativus, ut utinam legerem, coniunctivus, ut cum legam, infinitivus, ut legere. indicativus modus est cuius ex instanti tempore primae personae numeri singularis litteris ultimis genera intelleguntur, ut uro uror; ex secundae vero personae litteris coniugationes colliguntur, quod in ipsis coniugationibus plenius referemus. huic modo futurum tempus quidam abscidendum putant et faciunt modum quem appellant promissivum, quod longe a ratione disiunctum est. nam futurum tempus ex praesenti tempore formam semper accipit, nec potest dici aut praesens tempus futuro carere aut futurum ex se oriri. propterea pronuntiari vel indicari etiam in futurum recte dicimus, et tam bona quam mala. promissivus autem modus, quem futuri esse tantum temporis volunt, in acyrologiae vitium incidat necesse est. promitti enim bona tantum, non etiam mala possunt. quo modo enim promissivo modo dicemus uram affligam cruciabo? recte ergo a doctioribus magistris exclusus hic modus est, maxime cum eum etiam Graeci non habeant. imperativi modi hoc proprium est, quod neque praeteritum tempus neque primam potest habere personam. nemo enim aut sibi fere umquam ipsi aut cuiquam in praeteritum imperat, quamquam plerique futuri tantum temporis velint imperativum *esse*. nam qui dicit fac, ante imperat, quam id fiat; sed hic

pertessum (. . . . . tessum *L*) est praeterito tempore sit dicendum (sic dicendum est *M*) *M L* 5 etiam hodie possum *M* etiam possum hodie *B L* 10 aspiciamus *M L* 12 autem] hoc *B* ENKTEKIN *M* NK. TECIN *L* HXOACIN *B* ἔκτασιν *Sichardus:* modus definitur secundum Consentium modus est quem greci metessin (ta above) dicunt conuersio scilicet et transfiguratio eius syllabae quae ultima est in uerbo *codex Parisinus* 7491 15 tamen ut nobis uidetur *L* 16 qui et] qui quidem *M* quidem *L* 18 instanti] praesenti *M* 28 promitti autem tantum bona *M* 29 quomodo promisiuo *M* 30 ergo a doctoribus *B* ergo doctioribus *M* 33 umq, nā ipsi *L* umquam ipse *M* umquam aut ipse (*corr. al. man.* ipsi) *B* 35 esse *om. B M L* hic tantum qui dicit fac properat *B* hic tamen

tamen qui dicit fac properat, ut ait Celsus; ille etiam morari sinit, qui dicit facito. itaque ut praeteriti temporis triplex forma est, sic in hoc futuri duplicem dicunt. optativus modus hoc proprium habet, quod coniunctis temporibus declinatur. praesens enim et praeteritum inperfectum similiter effert, ut utinam legerem; item praeteritum perfectum et plusquamperfectum similiter effert, ut utinam legissem. coniunctivus modus currit per omnia tempora. sed quaecumque sunt optativi verba, eadem et coniunctivi sunt, ut ait Palaemon; at quae coniunctivi, non eadem et optativi. dicimus enim cum fecero, cum legero; non dicimus utinam fecero, utinam legero. item in activis coniunctivum modum in tempore futuro duplicem dicunt; dicimus enim cum legam et cum legero: in passivis vero eodem modo et tempore triplicem; dicimus enim cum legar, ulteriore cum lectus ero, item alio ulteriore cum lectus fuero. infinitivus modus, | quem et perpetuum quidam vocant, hanc distinctionem recipit. nam id quod videtur praesentis temporis speciem proferre usquequaque confusum est, sicut iam diximus, legere. legisse autem et lectum ire, quamvis et ipsa numero personisque indistincta sint, tamen definitam speciem temporum tenent. scire sane debemus, sicut ante iam dixi, quod quidam inpersonalem modum adiciunt, sed hunc nos non accipimus, quoniam verba inpersonalia generibus rectius adplicantur. haec igitur paulo latius insinuanda credidi, ut qualitatem quae verbo accidit facilius intellegere possemus, si horum modorum proprietates cognitas haberemus. in his enim qualitas quae verbo accidit constituta est. ex quo recte inprobata est eorum divisio, qui modos hos inter accidentia verbo adnumerandos esse dixerunt, cum in his qualitas ipsa versetur; sicuti qualitas quae nomini accidit ex eo spectatur, quod aut propria aut appellativa sunt nomina, neque tamen quisquam proprium aut appellativum nomini dixit accidere, cum in his ipsis qualitas illa quae nomini accidit cernatur.

Item verborum latinorum qualitas (nam et in his deficit graeca lin- 381, 26
gua) consideratur in formis, quas formas quidam generibus vel significationibus prave adplicant. forma autem verborum prima specie duplex

---

properat *M L:* sed ut ait Celsus qui dicit fac hic properat. ille etiam morum sinit qui dicit facito *codex Parisinus* 7491   1 morsm sinit *M*   3 quod in coniunctis temporibus *B* quod in coniunctis temporis *L*   5 similiter odfert *M* simul effert *B L*   legerem] gererem *M*   6 simpliciter odfert *B L* eefert *M*   legissem] gessissem *M*   7 uerbi *M*   8 coniunctotini ut oit *M L*   palemoo *M* palmmon *L*   atque coniuctatiui *M L* atqui coniunctiui *Sichardus*   non eadem sunt et *L* ne eadem et *M*   10 coniunctatiuo mō *L*, *fortasse* coniunctiuo modo in tempore futuro duplicem formam esse dicunt   14 quem perpetuum eo quod speciem suam non mutet quidam uocant *Sichardus*   15 proferre *B* pfere *L* pferre *M*   16 sicut iam diximus *Sichardus* sicut etiam diximus *B M L*   18 sane] tamen *B*   20 rectius] potius *M*   22 possimus *B M L*   hobuerimus *M*   27 neque tantum quisque *B* nec tamen quisque *L*   28 accidere dicit *M*   qualitas (*superscr.* illa) quae nomini accidit *M* quae nomini accidit qualitas illa *B L*

p. 2062—64 P.

est. interest enim plurimum, utrum verbum unum quodque opus, an consuetudinem operis significet. si opus significat, perfecta forma dicitur, ut facio curro; quodsi consuetudinem operis, frequentativa dicitur, ut factito cursito. accedunt his meditativa et inchoativa. meditativa sunt quibus non actus, sed agendi apparatus ostenditur, ut amaturio parturio. inchoativa sunt quae nondum perfectam formam, sed initium quoddam significationis ostendunt. ergo omnes formae sunt quattuor, perfecta, ut amo caleo pario ferveo lego scribo, | frequentativa, ut lectito scriptito, meditativa, ut amaturio parturio, inchoativa, ut calesco fervesco. hae omnes formae et per omnes modos currunt et per ea omnia quae verbo accidunt, nisi ubi forsitan certa ratione deficiunt. perfectae qualitatis verbum, ut est lego, per omnia tempora declinatur. frequentativae qualitatis verbum semper primae coniugationis est. meditativae qualitatis verbum a perfecta forma sumitur semper, ut a lego lecturio. inchoativae vero qualitatis verbum fere a neutrali verbo venit et non per omnia tempora declinatur, quia quae inchoantur praeteritum tempus non habent. ac de perfecta forma nihil plus verborum adiciendum est, quippe cum et plura iam dicta sint, et per cetera accidentia plura dicenda sint. frequentativam ergo formam diligenter debemus advertere. venit enim interdum a perfecta forma, ut a canto cantito; et interdum in tres gradus deducit verbum, ut curro curso cursito, interdum in duos, ut volo volito et hoc ipsum canto cantito. interdum veniunt sine origine perfectae formae et frequentativa creduntur, ut pitisso vacillo. interdum quasi diminutionis speciem gerunt, cum sint frequentativa, ut sorbeo sorbillo, suggero suggillo. interdum regulam frequentativis datam non servant, ex quo possunt videri frequentativa non esse, ut facesso facessis, capesso capessis. cum enim omnia frequentativa primae coniugationis sint, hic tertia coniugatio est. quaedam, quod ad formam ipsam pertinet, frequentativa creduntur, sed usu loquendi pro meditativis aut inchoativis usurpantur, ut est dormio dormito. nam hoc dormito magis pro meditativo aut inchoativo dici potest, quam pro frequentativo. scire autem debemus etiam a nominibus fieri frequentativa verba: ab appellativo, ut graecizat sicilizat patrizat, a proprio, ut lentulizat. in inchoativis quoque quadam animadversione opus | est. nam cum a neutrali verbo perfectae formae semper fere nascantur, ut horreo horresco, inveniuntur sine origine per-

4 factito *Sichardus* facito *B M L* accidunt *B M L* 12 declinatur] decurrit *M* 15 vero *om. B* 17 cum et] et cum *B M L* 21 in duos et frequentatiua creduntur (creditur *B L*) ut uolo *B M L* 23 pytisso *L* 24 sugero sugillo *corr.* suggero suggillo *M* 26 capisso capissis *L* 28 quod (quae *M*) ad formam ipsam loquendi pertinent frequentatiua creduntur sed usu pro *B M L* 30 nam hoc magis *B* 31 dici potuit (possit *L*) quam frequentatiuo *M L* scire autem debemus etiam fieri a nominibus *B L* scire etiam debemus a nominibus fieri *M* 32 ut patrizat grecizat siclisent a proprio ut lentuliscat *M* 33 in inchoatiuis *Sichardus:* in *om. B M L* 35 inueniuntur et sine *M* inueniuntur tamen sine *Sichardus*

fectae formae, ut quiesco consuesco. item sunt quae inchoativorum verborum similitudinem repraesentant, cum inchoativa non sint, ut conpesco, quae inde intellegimus inchoativa non esse, quoniam habent praeteritum tempus, quo inchoativa carere diximus. praeterea fiunt etiam a nominibus inchoativa verba: ab appellativo, ut aeger aegrescit, a proprio, ut Antonius antonescit. de meditativis abunde est id quod supra diximus.

Nunc quoniam et modos et formas diligenter explicavimus, per quae qualitatem quae verbo accidit intellegi posse praediximus, ostendemus, quae verba vel in modis defectiva sint vel in formis. in quibus aliquid exemplorum satis est collocari, ex quibus alia qui diligentius scrutetur inveniet. verbum cedo per omnes modos deficit, quia non nisi imperativi modi est. item possum et aio verba imperativum modum non habent. in forma autem frequentativa defectivum est quod paulo ante iam diximus, facesso vel capesso: quoniam regulariter prima coniugatio inveniri debeat in frequentativo, potest videri defectione quadam frequentativae formae regula non teneri.

Tempora verbis generatim accidunt tria, quae naturalia appellantur, 384, 10
praesens, praeteritum et futurum. sed praeteriti temporis distinctiones tres inveniuntur: una, quae est quasi vetustissima, quam dicimus plusquamperfectam, ut est cucurrerat; alia proxima huic, quae est perfecta, ut est cucurrit; tertia, quae inperfecta appellatur, ut est currebat; et hae artificales dicuntur. ergo omnia tempora quinque sunt, inperfectum, ut currebam, perfectum, ut cucurri, plusquamperfectum, ut cucurreram, praesens, ut curro, futurum, ut curram. per haec tempora omnium modorum verba declinantur. quidam tamen adnumerant praeteriti temporis et futuri verba ulteriora in passivis, quae in declinatione ponemus. sed scire debemus quorundam modorum verba regulariter non posse currere per omnia tempora, ut ecce in imperativo modo praeteritum tempus, sicut supra iam diximus, verba non exhibent, quia nemo in praeteritum imperat. inchoativa quoque verba praeteritum non habent. infinitivi quoque modi verbum est, ut est legere, hoc tamen praeteriti temporis differentias non recipit. declinatur enim sic, tempore futuro lectum ire, praeterito legisse. ita ergo in praeterito tres illae differentiae [in infinitivo modo] non inveniuntur, praeterito inperfecto prorsus non existente. item sunt verba, quorum vis cum in praesenti vel in praeterito sit, futurum habere non possunt, ut soleo, solitus sum, solebam. quoniam

2 repraesentant *Sichardus* praesentant *B L* praestant *M* 6 antoniescit *M* quod supra dictum est *M L* 8 ostendamus *B L* 10 alia uerba qui *M* 11 inuenit *B* 13 paulo ante diximus ut facesso *B L* 14 capisso *L* 19 quae est quasi uetustissima quam diximus plusquamperfectum *B L* quae uetustissima quam dicimus plusquamperfectum *M* 21 et haec artificalia dicitur *B M L* 26 ponimus *B* 28 ut ecce imperatiuo *B M L* ut in imperatiuo *Sichardus* 31 uerbum ut est legere *M* uerbum est legere *L* est legere *B* 32 declinantur *corr.* declinatur *B* declinantur *M L* 33 in infinitiuo modo *om. M L*

haec totam sui naturam ex his quae aguntur aut acta sunt sumunt, futurum non habent: non enim potest dici solebo. atque haec quidem perpetua observatione in omnibus verbis ita se habent.

Sed in hac parte quoque verba pleraque in defectum incurrunt, qui defectus triplici modo evenit. nam non nullum est verbum quod prorsus alicui tempori non possit aptari; vel alterius formae, quam exigit ratio declinationis, aptatur; vel etiam vox alieni generis subrogatur. deficit omnino verbum vacante prorsus tempore citra aliquam alterius substitutionem, ut in his, pando sisto. nam pando praeteritum perfectum in modo indicativo non habet; item sisto neque praeteritum perfectum neque plusquamperfectum, ac per ceteros modos in temporibus quibusdam deficit, quo etiam participio futuro caret. item deficit verbum per tempora, non quod desit declinationi, sed quod alterius formae substituatur, quam ratio coeptae declinationis admittit. sunt enim quaedam verba quae per tempora formam declinationis suae mutant, eaque anomala, sicut iam diximus, appellantur, *et* haec fere sunt, soleo audeo gaudeo. etenim tempore praesenti soleo soles solet activo modo declinatur; item tempore imperfecto solebam solebas solebat aeque activo modo. sed praeterito perfecto formam suam mutat et facit solitus sum es est, quod est passivae declinationis: non enim facit solui soluisti soluit. ita ergo quod unum atque idem verbum in aliis atque aliis temporibus nunc passivi declinationem habet, nunc activi, inaequale appellatur. item est per tempora in declinatione defectus, cum, ut significationem temporis expleamus, verbum, ut ait Pansa, alterius generis subrogamus, ut est adfert et ferit. in his enim dissimili voce significationem praeteriti temporis declarabimus. dicimus enim adfert attulit; item dicimus ferit percussit praeterito perfecto. tale est sum fui ero. sunt praeterea quaedam verba, quae cum sint praesentis temporis, speciem praeteriti exhibent, ut est memini novi, cum id essentia praesens est. sunt etiam praesenti tempori et praeterito perfecto quaedam verba communia, ut incendit obruit pluit suit. haec enim nulla mutata praesentis temporis forma in declinatione praeteriti temporis proferuntur, in tantum ut etiam pluit utrobique pronuntietur priore correpta, quamvis Plautus produxerit in

---

5 nam prorsus non nullum est uerbum quod alicui tempori ut pando non possit *B* nam prorsus non nullum est nerbum quod alicui temporis non possit *L* nam prorsus non nullum uerbum est quod alii tempori possit *M* 7 inclinationis *B L* 9 pando praeteritum imperfectum *M* 12 quō (*i. e.* quoniam) etiam *L* 14 enim] item *B* 15 eaque anomala id est inoequalia sunt sicut iam diximus haec fere soleo pando nolo nolo et tempore *M* 16 et *om.* *B L* sunt *om.* *L* 17 declinantur *B L* 23 cum ut significatione *M* cum significationem *L* 24 *t.*pansa *adscr. in marg.* ungiunus *L* alterius uoce generis *B L* alterius uocis generi *Sichardus* 26 declarabimus *Putschius* declarauimus *B L* declinamus *M* 28 verba *om.* *B L* 29 cum praesentis est *M* 31 obruit fluit suit *M* obruit pluit fluit *Sichardus* haec enim nulla demutata *L* haec enim uerba nulla demotata *M*: *fortasse* haec enim nullatenus mutata 33 utrubique *M* utribi (*corr.* utrobi) quae *L* in menecmis *L* in mecemis *M*: *praef.* 63

Menaechmis, 'forte ut multum pluerat'. ea quoque quae diximus infinita omnibus temporibus communia sunt, ut obruere incendere.

Numeri verbis accidunt duo, singularis et pluralis: singularis, ut 384, 1 lego, pluralis, ut legimus. quamvis quidam dicant tempore praeterito perfecto personae tertiae esse dualem numerum: ut ecce legimus legistis legerunt praeteritum perfectum est numeri pluralis; legere autem dualem esse dicunt, ut hoc de duobus recte dici videatur, legerunt autem de pluribus. sed hanc adsertionem usus improbavit. itaque ex consuetudine pluralem utrumque dicimus.

Sunt verba pleraque per numeros | defectiva, ut est faxo infit: non enim ad pluralitatem transeunt, ut faciant faximus aut infitis. utrum autem vicissim sint pluralia tantum verba, quae in singularem numerum non transeant, nondum repperi.

Figurae verborum sunt duae, simplex et composita. aut enim sim- 3 plicia sunt verba, ut scribo, aut composita, ut describo. componuntur autem verba modis quattuor, ut ceterae partes orationis: ex duobus integris, ut proscribo; ex duobus corruptis, ut sufficio; ex integro et corrupto, ut reficio; ex corrupto et integro, ut suffero. componuntur etiam ex pluribus, ut reconpono. illud autem in dubium non venit, pleraque verba non posse conponi, ut aio quaeso, et pleraque rursus composita simplicia fieri non posse, ea scilicet, quae aut ex duobus corruptis aut certe ex posteriore corrupto conponuntur, ut sufficio reficio.

Plerique adserunt esse verba per figuras defectiva, ut impleo. sed hoc absurdum videtur, cum omne verbum, si componi non possit, habeat figuram simplicem; si vero compositum sit, habeat figuram compositam, neque sit ullum, quod non aut simplex aut compositum dici necesse sit, nisi forte cum alterius partis compositio vel integra vel corrupta appareat, alterius omnino non extet, ut est hoc ipsum impleo aut impero.

Personae verbis accidunt: earum varietates sunt tres, quae figuris 18 verborum distinguuntur. prima est quae dicit, lego, secunda cui dicitur, legis, tertia de qua dicitur, legit; quae distantiae plurali quoque numero servantur. nam prima persona est, cum dicitur legimus, secunda, cum dicitur legitis, tertia, cum dicitur legunt. sunt quaedam verba quae non per omnes personas flecti possunt, eaque vel primam personam indicativo modo statim non habent, ut infit; vel, si primam habent sollemni littera

---

1 ut] et *M* ea quoque infinita quae diximus *B* eorum que infinita diximus *L* ea quoque quae diximus infinitiuo *M* 2 temporibus *om.* *B L* 8 assertionem *M* ratiunem *B L* 13 non transeunt *B L* 15 discribo *B M L* 16 IIII modis *M* 18 componuntur autem ex pluribus *B* conponuntur autem ex conpluribus *L* componuntur ex pluribus *M* 21 non posse et ea *B* nullo modo posse et ea *M L* nullo modo posse ea *Sichardus* ex duabus corruptis *B L* ex duobus *corr.* ex duabus *M* 22 corrupta *B M* correpta *L* reficio *superscr. al. man.* uisi redeant ad integritatem *B* 26 neque sit ullum quod uel nec non aut *B* neque sit ullum (uerbum *add.* *M*) quod nec aut *M L*

p. 2067–69 P.

terminatam, | in alias non transeunt, ut quaeso: non enim dicimus infio infis infit, quaeso quaesis quaesit. et quidem de quinque generibus verborum facilis intellectus est, ut per personas eorum declinatio figuretur. tantum hoc admonendi sumus, in his quinque significationibus primam personam casu non egere, admittere tamen nominativum: dicimus enim verberor innocens, servio vir fortis. quem casum trahit etiam tertia persona; dicimus enim verberatur innocens, servit vir fortis. secunda persona trahit casum vocativum: dicimus enim verberaris innocens, servis vir fortis.

Haec de personis circa quinque genera verborum dixisse abunde est. de inpersonali genere verbi, quod nullam omnino personam designat, illud scire debemus, quod non aliter per varietates personarum declinari potest, nisi adiectis pronominum casibus numerisque. qui ergo pronominum casus uni cuique verbo repraesentent speciem personarum, quam brevissime potero declarabo. ea quae in it exeunt dativo casu discriminantur, ut contingit mihi tibi illi. quae vero in at exeunt, accusativo casu discriminantur, ut iuvat me te illum nos vos illos. interdum tamen interpositis vel nominibus, ut si dicas 'stat sententia', vel verbis infinitis, ut si dicas 'stat casus renovare omnes', personae per dativum discriminantur, ut stat sententia mihi tibi illi nobis vobis illis, stat casus renovare mihi tibi illi nobis vobis illis. quae in et exeunt, quaedam accusativo casu discriminantur, ut decet me te illum nos vos illos, quaedam dativo, ut libet mihi tibi illi nobis vobis illis. ea autem inpersonalia quae in tur exeunt discriminationem personarum multis modis experiuntur. nam nunc ablativum trahunt, ut geritur a me a te ab illo; nunc accusativum cum praepositione, ut geritur per me per te per illum per nos per vos per illos, ut Terentius 'per quem res geretur maxime', et Plautus 'itur ad te'; nunc dativum, ut dicitur mihi tibi illi.

382, 10 Coniugatio est collectio quaedam, quam Graeci σύστημα appellant, verborum simili declinatione currentium. coniugationes autem sunt tres, prima secunda tertia, quibus ordinem numeri litterarum in quibus perspiciuntur ordo distribuit. harum regulas si diligenter attendamus, loquendi emendatio subsequetur. et primum illud scire nos convenit, quod litteram quae coniugationem declarat indicativo modo temporis praesentis numeri singularis in persona secunda requirere debemus, deinde quod activum et neutrale verbum similes semper regulas in coniugationibus

1 infio is it aut quesso as at *M*: infit *om.* *B L* 5 casus *B L* 7 secunda uero persona casum trahit uocatiuum *B L* 11 de inpersonalis genere (*add. in marg.* autem) *L* de impersonalis autem genere *B* 15 potuero *M* 16 illi euenit mihi tibi illi *L*: euenit *in marg. add* *M* 17 ut iuuat *Sichardus*: ut *om.* *B M L* 19 stat] *Verg. Aen.* II 750 omnes] nouos *Sichardus* 22 decet] taedet *B* 27 per quem] *Terent. Phorm. prol.* 28 geritur *M* 28 itur] *Plaut. Pseud.* I 5, 38 (v. 452 *R*) nunc per datiuum ut dicitur *Sichardus* nunc per datiuum dicitur *B M L* 29 CYCKHMA *B L* CYCHHMA *corr.* CYCKHMA *M* συζυγίαν *Sichardus* 30 hae autem coniugationes tres sunt *B L* 33 exsequitur *corr.* subsequitur *M*

tenent, passivum vero et commune et deponens similes. est ergo prima coniugatio quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda, sicut dictum est, persona verbo activo et neutrali a habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti ante novissimam syllabam, ut voco vocas, vocor vocaris; et haec semper littera, quae coniugationem istam primam ostendit, longa est; futurumque tempus indicativi modi quod ad activum et neutrale pertinet in bo, quod ad passivum et commune et deponens, in bor mittit. nam voco vocabo facit futurum, et vocor futurum facit vocabor. et naturam longitudinis suae in imperativo et infinitivo servat. secunda coniugatio est quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari persona secunda verbo activo et neutrali e productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti ante novissimam syllabam, ut moneo mones, moneor moneris; futurumque tempus indicativi modi activo et neutrali quidem in bo, passivo communi et deponenti in bor syllabam mittit, ut moneo monebo, moneor monebor; item in imperativo et infinitivo propria productione manente. tertia coniugatio duplex est. sed eius prima pars est quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona verbo activo et neutrali i correptam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti e correptam pro i littera accipit ante novissimam syllabam, ut lego legis, legor legeris; et futurum tempus activo quidem et neutrali in am, passivo vero et communi et deponenti in ar syllabam mittit, ut lego legam, legor legar. altera species tertiae coniugationis est quae *indicativo modo tempore praesenti numero singulari* secunda persona verbo activo et neutrali i productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti ante novissimam syllabam, ut audio audis, audior audiris. hanc non nulli quartam coniugationem putant, quod futurum tempus et in am et in bo *et in ar et in bor* mittit, ut audio audis audiam audibo, servio servis serviam servibo et audior audiris audiar audibor. sed hanc plerique non accipiunt negantque in bo et in bor exire posse tertiam istam coniugationem, nisi in eo verbo quod in prima persona indicativi modi temporis praesentis numeri singularis e ante o habuerit, ut eo queo. tunc enim recte dici eam queam, ibo quibo.

Illud tamen animadvertendum est, quod quaedam verba sunt quae non singulis coniugationibus inveniuntur addicta. interdum enim binae

10 est quae *om.* *B L* 12 productam e *B M* 16 itidem in (in *om.* *L*) imperatiuo et infinitiuo propria productione constant *B L* 17 sed eius *M* 20 e pro i lit. cor. accipit *M* e pro i correptam litteram accipit *L* 23 species] pars *B L* 24 quae in secunda *B* quae secunda *M L* 27 et hanc nonnulli quartam coniugationem appellant *B L* 28 futurum tempus et in am et in bo mittit *M* futurum tempus in bo et in am (et am *L*) mittit *B L* 30 acciperunt negantque et in bo et in bor *M* 35 illud animaduertendum est *B L*: *Diom. p.* 381, 10

p. 2070. 71 P.

coniugationis inveniuntur, ut ecce activa significatione declinatur nunc lavo lavas: nam et lavis facit, quod est tertiae. nec dissonat huic condicioni id quod a passiva declinatione descendit, siquidem hoc verbum incertae significationis vel ambigui generis est: nam lavor facit lavaris, quod est primae coniugationis, facit et laveris, quod est tertiae. quaedam aliam coniugationem habent ab activa significatione, aliam a passiva, ut ecce labo labas facit primam coniugationem, labor vero (nam et hoc incertae significationis est) laberis facit, non labaris.

Nunc quoniam abunde de coniugatione dictum est, dicendum est, quo modo in coniugationibus verba deficiant. diximus autem coniugationem in secunda per|sona modi indicativi temporis praesentis inveniri. ergo plerumque talis verborum in coniugationibus defectus est, ut ipsa secunda persona, in qua requiri solet coniugatio, non extet, ut est cedo faxo amabo infit inquam aio quaeso. in his enim omnibus non est secunda persona, quae si deest, quem ad modum in ea littera quae coniugationem prodat poterit inveniri? alter defectionis modus est, cum est quidem secunda persona, sed in ea aliae litterae inveniuntur, quam illae quibus coniugatio continetur, ut est fers meministi novisti. nulla enim ex tribus illis vocalibus, quae coniugationes ostendunt, ante ultimam litteram syllabamve deprehenditur. tertius defectionis modus est, cum et secunda persona extat, et in ea sollemnis littera coniugationis apparet, sed ea tamen alterius temporis est, quam ratio coniugationis exposcit, ut sum es est, adsum ades adest, possum potes potest. est quidem e littera, qua diximus coniugationem demonstrari, sed ea brevis est, cum in ostendenda coniugatione longa esse debeat. quartus modus quoque defectionis ille est qui bifarie dividitur, quod quaedam verba, licet coningationibus serviant, tamen vel sibi in declinatione non constant vel ex aliqua parte deficiunt. declinatione non constant, ut est soleo audeo: praeterito enim perfecto et plusquamperfecto transferuntur in formam passivae declinationis, sicut et in alio loco diximus, solitus sum solitus eram, ausus sum ausus eram. ex aliqua parte deficiunt, ut est ferio edo: haec enim non per omnia tempora figurantur; neque enim faciunt ferii aut ederam.

Et quoniam satis collectum est coniugationem in secunda persona indicativi modi praesentis temporis requiri debere, illud scire debemus,

1 coniugationes *L* ut ex actiua significatione nunc lauo nam et lauis facit *M* ut est in actiua significatione declinatio Nunc lauo nam et lauis *L* ut est in actiua significatione declinatio labo labas nam et labis *B* 2 quae (*corr. al. man.* quod) est *B* hic condicione *corr.* -ni *L* 3 idque u *B* 4 labor facit labaris *B* 5 laberis quae (*corr. al. man.* quod) est *B* 7 nam hos *B* 10 deficiant *Sichardus* deficiunt *B M L* diximus coniugationem *Sichardus* diximus de coniugatione *B M L* 12 in coniugatione *M L* 13 requiri] quaeri *B L* 14 ama *corr.* amabo *B*, *om. M* 16 prodit *M L* 19 ostendunt et ante *M* 22 ea *om. M* exposcat *M* 25 quartus quoque modus est defectionis ille qui in bifariam *M* 32 edo] edio *L* facit ferui *B L* facit feri *M* 34 satis inde collectum est *B L* 35 requiri] quaeri *B L*

ipsam coniugationem in secundae personae litteris consistentem ex primae personae modo et ratione formari, quod quam brevissime potero paucis ostendam. quotiens | primae coniugationis litteram habitura est secunda persona, prima persona ante o ultimam aut consonantes habebit, ut amo canto et similia; aut e ante o habebit, ut calceo calceas, nauseo nauseas, aut i, ut lanio lanias, aut u pro consonanti, ut adiuvo adiuvas, aut u pro vocali, ut vacuo vacuas, fluctuo fluctuas, sinuo sinuas. quotiens secundae coniugationis habitura est litteram secunda persona, prima persona e ante o ultimam habebit, ut video moneo. in hac secunda coniugatione hoc novum est, quod in praeterito perfecto et plusquamperfecto quaedam verba formam regulae non servant, sed potius consuetudine declinantur. interdum enim formam exhibent passivorum, ut ab eo quod est gaudeo gavisus sum, similiter et gavisus eram, cum aliqua multa praeterea verba istius coniugationis formam regulae suae custodiant, ut sedeo sedi, moneo monui. quotiens vero tertiae coniugationis correptae litteram exhibitura est secunda persona, tunc primae personae o ultimae littera aut a consonantibus praecedetur, ut lego legis, peto petis et similia, aut ab i vel u vocalibus, ut rapio rapis, induo induis. in hac coniugatione illud novum evenit, quod quaedam verba in forma perfecta secundum consuetudinem potius quam secundum regulam declinantur. nam cum lego rego et pungo expungo similia sint, aliter atque aliter in praeteritis temporibus efferuntur: faciunt enim legi legeram, rexi rexeram, pupugi pupugeram, expunxi expunxeram. quotiens vero tertiae coniugationis productae littera futura est in secunda persona, tunc prima persona ante o ultimam aut e habebit, ut adeo prodeo, aut i, ut audio nutrio. in hac coniugatione tria nova sunt: unum, quod cum praeteritum perfectum adiecta ad imperativum vi syllaba faciat, ut adi prodi audi nutri, adivi prodivi audivi nutrivi, consuetudo brevitatis causa v litteram subtrahit et i litteram ultimam geminat, ut adii prodii audii nutrii, quae littera aeque et in plusquamperfecto subtrahitur, ut adieram prodieram audieram nutrieram; et quod plerumque coniugationis littera mutatur, ut salio [desilio non salio] non saliere, sed saluere faciat, ut Virgilius 'saluere per utres' et 'desiluit Turnus'. item quod

2 poluero *M* 3 quotiens — 384, 10 adeam adibo *Charis. p.* 176, 3 — *p.* 178, 33 *Diom. p.* 346, 30 — *p.* 351, 3 6 aut u pro vocali — sinuas *om. M Sichardus* 8 est] sit *M L* 9 ut moneo uideo iu hac ergo coniugatione *B L* 11 non] nec *B L* 13 aliqua] alioquin *B* alia *Sichardus* 14 custodiunt ut sedeo moneo sedi monui *M* 16 habetura secunda *M* 17 aut consonantibus *M L* 19 quod quaedam sunt uerba in forma perfecta (quae *add. al. man. B*) secundum consuetudinem *B L* quod qaaedam in forma perfecla secundum consuetudinem sui *M* 21 et *om. B L* sint] sunt *B M* 23 pupuugi pupunxeram (*corr.* pupungeram) expungi expungeram *L* 24 producta *B L, in marg. add. M* 26 cum *om. M* 29 abstrahit *M* 31 et quod plerumque — 33 Turnus *Diom. p.* 374, 5—12 quod] quamquam *L* 32 disilio *B L:* desilio non saluo *om. M* facit *B* 33 saluere] *Verg. georg.* II 384 distluit *B M*: *Verg. Aen.* X 453 item est quod *L* item est quae *B*

p. 2073. 74 P.

praeteritum iuperfectum diverso modo efferunt. uam ea quae e ante o habent adiecta ad imperativum bam syllaba faciunt praeteritum inperfectum, ut adeo adi adibam. ea vero quae i habent ante novissimam litteram non solum bam syllabam imperativo addunt, ut praeteritum inperfectum faciant, sed etiam ipsi syllabae e productam praeponunt, ut audio audi audiebam, nutrio nutri nutriebam; quod et ipsum veteres exemplo superioris declinationis brevitatis causa absque e littera proferebant, ut apud Virgilium legimus 'quem matris ab ubere raptum nutribant'. tertium illud novum est, quod ea quae e habent ante o ultimam futurum indicativi et in am et in bo mittunt, ut adeam adibo, sicut iam paulo ante diximus; et participii declinationem non similem exhibent. nam nominativus tantum coniugationis litteram retinet, ut transeo transiens, praetereo praeteriens, abeo abiens; ceteri vero casus litteram mutant, ut transeuntis abeuntis. ex his apparet omnia verba primae personae praesentis temporis indicativi modi, nisi defectiva sint, o littera terminari, eandemque litteram praecedi vel a vocalibus e i u, ut sedeo lanio ruo, vel a vocalibus loco consonantium positis vel a consonantibus, exceptis tamen f k q, ut labo voco cado lego trabo aio impello amo cano scalpo voro viso verto vivo nexo patrizo. evenit tamen ut in prima persona alio atque alio modo verbum finiatur, quibus modis etiam secunda persona in coniugatione respondet. dicimus enim fervo et ferveo; sed fervo tertiam coniugationem facit, ferveo secundam. item illud evenit, ut similia verba in prima persona indicativi modi dissimiles figuras pro his significationibus, quas diversae naturae verbis exhibent, in declinationibus sumant, ut est pando et sero. faciunt enim praeteritum perfectum pandi et pandavi, serui et seravi. item e contrario in prima indicativi persona verba dissimilia praeteriti temporis declinationibus similia efficiuntur, ut est luceo lugeo: faciunt enim utraque luxi. item cerno et cresco faciunt crevi, et incedo et incesso faciunt praeteritum perfectum incessi.

Restat nunc ut illud admoneamus, non omnia verba quibuslibet efferri casibus posse. sunt enim verba quae genitivum casum, sunt quae dativum, sunt quae accusativum, sunt quae ablativum, sunt quae septimum

8 quem] *Verg. Aen.* VII 484   9 nutriebant *corr.* outribant *L*   11 et in participiis *M: cf. Charis. p.* 173, 7. 261, 13   13 litteratura mutantur *B*   16 seden lanio ruo (sedpeo ioruo lanio *B*) uel a consonantibus oel uocalibus loco (locnq: *L*) consonantium positis exceptis *B L*   18 trahn adiuuo aio *B L*   amo scalpo cano uorn *M:* amo scolpo cano petn laxn arn eunnit *L* nmo scalpn cano (*corr.* cano scalpo) et reliqua euenit *B*   22 item illud] aliud *M: cf. Charis. p.* 256, 12 *Serg. explan. p.* 557, 11   23 indicatiui mudi in prima persona *B M L*   25 faciunt praeteritum *M* facit praeteritum *B* facis enim praeteritum *L*   26 pandi pandiui et seri et serani *L* pandi pandaui seri (*corr.* serui) seri seraui *M: fortasse* serui sevi ut seravi   item] *Charis. p.* 247, 22. *Serg. explan. p.* 557, 13   32 sunt enim uerba quae genitiui sunt quae datiui casus sunt sunt accusatiui quae et septimum casum regunt *M* sunt enim quae genitiuum sunt quae datiuum sunt quae septimum regant *B* sunt enim quae genetiuum casum sunt quae datio. eas. sunt qoan septimum regant *L*

regunt. ex quibus nos exempli gratia pauca ponemus. genitivi casus verba: misereor illius, taedet laboris, pudet incepti, piget facti. dativi casus verba: mando propinquo, maledico inimicis, suadeo amicis, inputo iudicibus, parco vicinis, noceo adversariis. accusativi casus verba: accuso inimicos, invoco iudices, miseror adflictos, imitor bonos, adlevo amicos, rideo stultum. ablativi casus verba: discedo ab inimicis, discrepo ab ignaro, avertor a petulante, maledicor ab inimicis, absum ab stulto, dissentio ab inimicis. septimi casus quoque verba sunt, quae hoc distabunt ab ablativo, quod praepositiones non adduntur, ut fruor amicitiis, potior pecunia, privor potestate, careo molestia, cedo possessione, utor toga, interdico amicitiis, sacrifico victima, glorior viribus. item sunt verba quae binos casus, non singulos regunt: genitivum et accusativum, obliviscor iniuriarum, obliviscor iniurias, memini numerorum, memini numeros; genitivum et septimum casum, egeo panis, egeo pane; dativum et accusativum, inludo capto, inludo captum; accusativum et ablativum, aversor a petulante, aversor fontes.

---

4 nocen aduersis parco uiciuis *M* 6 rideo atultum (ablatini — iuimicis *add. m in marg.*) accussatiui et datini casus iniudere capto inludere captum. Septimi *M* discrepo — 7 iuimicis *om. B* 7 auertor epetuiante *M L* auersor a petulante *Sichardus* 8 dissentio ab iniquis *L* quoque *om. M L* 9 fruor amicia *B* 11 interdico amicia *M* 14 datiuum — captum *hoc loco om. M* 15 iulodere capto iniudere captum *B L* accussatiui et ablatiui casua uerba haec sunt auertor epetuiante auertor foutes. expiicit *M* accusatiui et ablatiui auertor. ae petuiante auertor fontes. expiič de uerbo. De pronomine *L* 16 auersor *utroque loco Sichardus* auertor *B*

ARS CONSENTII V. C.

DE BARBARISMIS ET METAPLASMIS

Barbarismi a metaplasmis distant et diversi sunt et diversas definitiones habent. | sed quia quidam modi, ex quibus eveniunt, communes sunt in ipsis, coniuncte de his dicendum est. sic enim, quo a se et in quibus distent, facilius apparebit. quod cum ita futurum sit in ipsa expositione, ad rem pertinet prius ut definitiones separatim demus et generaliter, quid distantiarum inter se habeant, demonstremus. barbarismus est, ut quidam volunt, una pars orationis vitiosa in sermone communi: haec definitio separat metaplasmum, eo quod fieri barbarismum dicit in communi sermone, quoniam, si in poemate pars orationis vitiosa sit, metaplasmum dicunt. item barbarismus est, ut quidam definiunt, dictio vitiosa enuntiatione: hoc ideo habet reprehensionem, quoniam haec definitio ad tempora et accentus tantum pertinet, id est prosodias. item barbarismus *est* dictio aliqua parte sui vitiosa: hoc ad detractionem et adiectionem et transmutationem et immutationem litterarum syllabarum accentuum temporum aspirationumque pertinet, quod exemplis mox prolatis apparebit. sed priusquam de metaplasmo subiungamus, ammonere debemus aliud esse barbarismum, aliud esse barbarolexin. barbarismus enim secundum definitiones superiores vel accentibus vel litteris vel syl|labis vel temporibus vel aspirationibus peccat. sicut mox palam fict; barbaros autem lexis uno modo tantum intellegitur, cum ex aliena lingua in nostrum usum aliqua pars orationis inducitur, ut cum dicimus cateias utique hastas Gallorum, mastrucam vestimentum Sardorum, magalia Afrorum casas, acinaces gladios Medorum. nunc metaplasmi definitionem ponemus: metaplasmus est una pars orationis figurata contra consuetudinem vel ornatus alicuius causa vel metri necessitate cogente. hic meta-

1 Incipit ars consentii. v. c. de barbaris et metaplasmis *M* 4 conueoiunt *M* proveniunt *Buttmannus* 8 habent *M* 10 eo quod firmum dix̄ in commuoi sermone *M* 13 hoc ideo nuntiationem habet in reprehensione quō difinitio (*adscripto in marg.* h̄) *M* 15 est *om.* *M* 18 admonere debemus lectorem *Clemens* 19 barbaralexin *M* 21 fiet *Clemens* fiat *M* 23 aliqua pars *Clemens* pars aliqua *M* cateias utique astas *Clemens* catheas hastas utique *M* 26 ponimus *M*

plasmus, quantum ego sentio, etsi non forte omnibus, plerumque tamen isdem modis evenit, quibus et barbarismus. nam ut omittamus diversitates superiorum definitionum, tam barbarismi quam metaplasmi primam hanc definitionem habent, quod fiunt vel enuntiatione vel scripto. peccamus enim aut male enuntiando, id est vitiose loquendo, aut male scribendo, id est corrupte et oblique litterarum seriem conectendo. his duobus modis quaternae species subiungnntur. nam aut adiectione aut detractione aut inmutatione aut transmutatione a iusta et debita sermonis regula recedimus. per haec quattuor, quae ad barbarismum pertinent, indubitanter quina | decurrunt. nam adiectio detractio immutatio transmutatio vel in littera fit vel in syllaba vel in tempore vel in accentu vel in aspiratione.

Nunc oportunum et tempestivum *est* ut, quae sit inter barbarismum et metaplasmum distantia, praeloquamur, priusquam de singulis exempla accommodemus. tunc enim facilius ipsa exempla ad sensus nostros suaviter penetrabunt, si vis distantiae prius fuerit intimata. ergo inter barbarismum et metaplasmum hoc interest, quod barbarismus in communi sermone, metaplasmus in poemate est; item quod barbarismus citra auctoritatem lectionis imperite nunc in quibusdam locis praesumitur, metaplasmus autem ille est, qui ex veterum scriptorum auctoritate *vel* praeiudicatae consuetudinis ratione profertur; item quod metaplasmus vel ob similitudinem lectionis aut veteris consuetudinis a doctis fit scienter, barbarismus vero ab imprudentibus nulla aut veterum aut consuetudinis auctoritate perspecta assumitur. item inter barbarismum et metaplasmum hoc interest, quod adiectiones illae detractionesve ceteraque quae diximus in litteris syllabisve ac deinceps ceteris sub uno nomine barbarismi peccant; in metaplasmo vero alia atque alia nomina pro qualitatibus locisque suscipiunt, sicut mox apparebit.

Nunc exempla de metaplasmo prius dabimus. etenim confirmatis his et manifestatis, quae ratione et auctoritatibus | constant, illa quae in barbarismum temere delabuntur apertius apparebunt. adiectione litterae vel syllabae per tria loca, sicut diximus, tres metaplasmi fiunt, prothesis epenthesis paragoge. prothesis est litterae, ubi ad caput una littera additur, ut 'cum sociis gnatoque penatibus': dixit enim gnato, cum dicere debuit nato. hoc qui velit in alia parte orationis facere citra auctoritatem, ut si dicat coperit pro operit, faciet barbarismum. item prothesis est syllabae

tetulit senilis hostis ad caelum manus:

2 peruenit *M* prouenit *Buttmannus* 3 primam hanc definitionem communem habent *Buttmannus* propriam hanc definitionem habent *Heinrichius apud Buttmannum* 6 connectando *M* 13 est *om. M* sit] fit *M* 20 uetere *M* vel *om. M* 30 in barbarismo *M* 34 cum sociis] *Verg. Aen.* III 12 38 tetulit senilis Poeas ad caelum manus *Pompeius p.* 296, 3 senilis] senius *M* saeuus *edidit Buttmannus*

dixit enim tetulit pro eo quod est tulit. epenthesis est [sive sincrisis] adiectio litterae syllabaeve ad mediam dictionem: litterae, ut 'relliquias Danaum' pro reliquias; syllabae, ut Ennius dicit plerumque induperatorem pro imperatore, et ut est 'Mavortis in antro' pro Martis et 'nos abiisse rati' pro abisse. paragoge est, quae eadem paralempsis dicitur, adiectio litterae syllabaeve ad finem dictionis: | litterae, ut magis pro mage; syllabae, ut 'admittier orant' pro admitti et potestur pro potest. his supra dictis metaplasmis, qui ex adiectione nascuntur litterae syllabaeve, tres alii contrarii sunt, qui ex detractione nascuntur, aphaeresis syncope apocope. aphaeresis est, ubi prima sermo sui parte, littera syllabave, multatus est: littera, ut ait Terentius 'mitte ista atque ad rem redi', cum debuit dicere omitte; syllaba, ut Virgilius 'temnere divos' pro contemnere. syncope est, cum mediae parti orationis littera syllabave subtrahitur: littera, ut cum dicimus audaeter pro audaciter, nomeclator pro nomenclator, Mnestheus pro Menestheus et 'manet alta mente repostum iudicium' pro repositum; syllaba, ut cum dicimus

apparent rari nantes in gurgite vasto

pro natantes, et Terentius commorat pro commoverat. in quo tantum valet auctoritas, et siquis voluerit | dicere morat pro moverat, barbarismum faciet. apocope est * litterae, ut Achilli pro Achillis genitivo, et magi pro magis; syllabae, ut 'endo suam do' pro domum. hi sunt metaplasmi, quorum specialia nomina adiectione vel detractione litterae syllabaeve consistunt pro locorum condicionibus his distributa.

Nunc de his metaplasmis loquamur, qui nullam varietatem nominum pro locorum condicionibus sortiuntur, sed, ubicumque locorum transformata fuerit qualitas dictionis, eodem nomine censentur. ex his duo primi sunt metaplasmi, unus qui temporis adiectione, alius qui detractione consistit. dicuntur autem ectasis et systole. ectasis est, | cum correpta syllaba poeta sic auctoritate sua utitur, tamquam sit temporis longioris,

---

1 syncrisin *a quibusdam nominotam esse synolipham testantur Diomedes p.* 442, 18 *Donatus p.* 396, 26 *et ipse Consentius infra p.* 389, 32 synseresin *de episynaliphe habet Claudius Sacerdos p.* 30 *ed. Vind.* epenthesin *autem ab aliis dictam esse* parenthesin *ait Donatus p.* 396, 4 2 relliquias] *Verg. Aen.* I 30 4 Mavortis] *Verg. Aen.* VIII 630 5 nos] *Verg. Aen.* II 25 pro abiisse *M* paralēsis *M* prosparalepsis *Donatus p.* 396, 7 *Charisius p.* 278, 13 *Diomedes p.* 441. 11 7 pro mage *Donatus p.* 396, 7 pro magi *M* admittier] *Verg. Aen.* VIIII 231 10 apharesis sinagope apagope afaresis *M* 11 litterae ut ait *M* mitte] *Terent. Adelph.* II 1, 31 12 syllabae ut uirgilius *M*: *Verg. Aen.* VI 620 13 sinagope *M* 15 nomeclator] '*admodum vereor ne perperam noster in schola olim subnotarit praeceptoris dictata docentis* nomenclator *dici pro eo quod plenius esset* nomenculator' *Buttmannus: cf. Charis. p.* 106, 20 moestius pro menestiu *M* 16 manet] *Verg. Aen.* I 26 pro reposito syllabae *M* 18 appareot] *Verg. Aen.* I 118 19 commorat] *Terent. Phorm.* I 2, 51 20 ut — faciat *Buttmannus* 21 apagope *M. lacunam quo definitio apocopes excidit indicavi* 22 ut endo] tetendit *M*: *Enn. annol.* 563 *ed. Vahl.* 24 his] hic *Buttmannus* 27 fuerint *M* censetur *M* 29 iactasis *utroque loco M* 30 longioris] syll' *in marg. add. M*

ut est '**Italiam fato profugus**' et '**conubia nostra repulit**', cum i et u aperte breves sint, ut alibi

antiqua e cedro Italus paterque Sabinus

et

conubio iungam stabili propriamque dicabo.

et ipsius metaplasmi est '**exercet Diana choros**': nam brevis est i, ut '**telis moriere Dianae**'. systole contrarius est superiori metaplasmus, cum poeta longiorem syllabam metri necessitate castiget, ut est '**aquosus Orion**', cum prima Orionis syllaba utique longa sit, ut alibi et '**circumspicit Oriona**'. tale est et '**unius ob noxam**'.

Post hos duo metaplasmi veniunt diversa sibi qualitate contrarii, quibus hoc commune est, ut non nisi in diphthongis inveniantur. horum unus est diaeresis, alius episynaliphe appellatur. diaeresis est, cum una syllaba in duas dividitur, ut Virgilius '**aquai fumidus**' pro aquae, et '**pictai ve|stis**' pro pictae; Lucretius '**Triviai virginis aram**' pro Triviae. quodsi quis audeat Phoëbum dicere, veluti si versum cludat 'dixisse Phoebum', utique barbarismum faciet, quia auctoritate deficit. episynaliphe est conglutinatio duarum *syllabarum* in unam facta, ut cum dicitur Phaethon pro Phaëthon et Marcipor pro puer, Orpheus pro Orphēus. nam cum sit Orpheus in tribus syllabis, tamen metri causa disyllabum est,

illa, quis et me, inquit, miseram et te perdidit, Orpheu

et '**sit Tityrus Orpheus**' et '**Orphei Caliopea**' pro Orpheī; item Protei pro Proteī, '**Protei Menelaus ad usque columnas**'. et Idomenei simili modo: nam cum dixerit '**Idomenea ducem**', alibi dixit '**versosque penates Idomenei**'. simile est et Thylas: nam ut scandi possit versus et stare, ex duabus syllabis unam fieri necesse est, ut '**Thyias ubi audito**'. item si aliquis dicat neutrum disyllabum, quod trisyllabum enuntiamus, barbarismum faciet. |

Post hos sunt metaplasmi duo, quos partim iam poetae factos in scriptura ipsi relinquunt, partim faciendos nobis tradunt, synaliphe et ecthlipsis. synaliphe est vel syncrisis, cum per collisionem concurren-

1 Italiam] *Verg. Aen.* I 2 conuubia tribus nostra *edidit Buttmannus: tribus superscriptum habet M: Verg. Aen.* IIII 213 3 antiquae cedro *M: Verg. Aen.* VII 178 5 conubio] *Verg. Aen.* I 73 6 exercet] *Verg. Aen.* I 499 7 telis] *Verg. Aen.* XI 857 8 aquosus] *Verg. Aen.* IIII 52 9 Orionis] oriun *M* ut alibi est *Buttmannus. fortasse aliud exemplum productae syllabae, Verg. Aen.* VII 719, *excidit* 10 circumspicit] *Verg. Aen.* III 517 unius ob culpam *edidit Buttmannus: Verg. Aen.* I 41 13 diarisis *M utroque loco* 14 aquai] *Verg. Aen.* VII 464 15 pictai] *Verg. Aen.* VIIII 26 Lucretius] I 84 16 pho, eho *M* 17 defecit *M* 18 syllabarum *om. M* ut cum diceret (uirg *add. in marg.*) foeton pro fo,eton *M: cf. Donat. p.* 396, 21 *Pompei. p.* 298, 7 19 Marci por pro puer *Buttmannus* marci porro puer *M* 22 illa] *Verg. georg.* IIII 494 23 sit] *Verg. bucol.* 8, 55 Orphei] *Verg. bucol.* 4, 57 calcupea *M* item prothei pro prothe i ,menelaus *M: Verg. Aen.* XI 262 25 Idomenea] *Verg. Aen.* III 122 26 uersosque] *Verg Aen.* XI 264 thias *M* 28 thias *M: Verg. Aen.* IIII 302 disyllabu *M* 29 enuntiamus *M* 30 post hos *Buttmannus* post haec *M* 32 ecthlipsis] iactlimsis *M, non* iactliuisis, *ut edidit Buttmannus*

tium vocalium subtrahendi ex his aliquam praebeatur occasio. hoc, sicut dixi, ipse poeta nobis ita iam sceiptum reliquit aut nobis subtrahendum tradidit: scriptum reliquit, ut est illud, 'nec non aucumque animusque Latinost'; nobis subtrahendum permittit, ut est illud,

atque ea divocsa penitus dum parte geruntur.

hoc, ut ait vir doctus Celsus, commode fit, | ubi eadem littera tollitur. quae expcimitur, quale est 'multa quoque et bello passus'; incommodius, ubi alia tollitur: tale est 'Karthago Italiam': pessime, ubi ei quae tollitur accedit consonans, quale est 'multum ille et terris iactatus et alto'. haec tamen observatio, sicut ipse affirmat, in nostram linguam cadit, non etiam in Graecorum. ecthlipsis est, cum non sola vocalis eximitur, sed necesse est ut eam consonans sequatur, quale quod diximus, 'multum ille et terris'. hi duo metaplasmi maxime pertinent ad scandendi rationem, de quibus separatim paulo post dicemus, quoniam longiorum quorundam indigent praeceptorum. nunc duo metaplasmi restant, antithesis et metathesis. antithesis est, cum pro littera alia litteca ponitur, ut mutatio fiat, numerus autem syllabarum non desit, ut cum dicimus olli pro illi. metathesis est, cum quae fuerat in litteris ab alio in alium locum littera transfertur, ut cum dicimus Timbre pco Timbec et Euandre pco Euander.

Ex his apparet per accentus et aspirationem metaplasmum non fieri. haec enim fere duo specialiter barbarismo remanent; nisi focte quis pone metaplasmum per tcans'mutationem accentus esse dicat. sed mihi non ita videtuc. nam si mutatio ista accentus verbi significationem non mutaret, utique metaplasmum dicecemus. cum vero transmutatio accentus significationem quoque verbi mutat, non in eo est ratio, ut verbum contra consuetudinem enuntiatum videatuc, sed in eo ratio est, ut ideo aliter enuntiatum sit, quoniam significatio non eadem sequebatur.

Multi inter metaplasmos reponunt speciem, quam dicunt tmesin, eamque bifariam dividunt sic. dicunt enim unam partem eius esse, cum de una parte orationis duae fiunt partes, ut est 'non ulla laborum, o virgo, nova mi facies'. posuit enim duas partes, id est non et ulla, pro una, quae est nulla. aliam partem eius esse dicunt, cum uni parti orationis immittitur pars orationis alia, quae ita in medio est, ut illas duas partes, quibus circumcincta est, necesse sit sensu atque auditione coniungi, quale est 'septem subiecta trioni' pro septentrioni

1 aliqua *M* 2 aut a nobis subtrahendi *M* 3 nec non] *Verg. Aen.* XII 23 5 atque] *Verg. Aen.* VIIII 1 6 cellsus *M* fit *Cramerus* fuit *M* 7 multa] *Verg. Aen.* I 5 passus *M* 8 Karthago] *Verg. Aen.* I 13 9 accedit *Cramerus* accidit *M* multum ille eterris *M*: *Verg. Aen.* I 3 11 iectlimsis est *M* 13 multum iile eterris *M* 18 *fortosse* cum mutato ordine qui fuerat in litteris 29 temesin *M* 31 *post* ut est *al. man. superscriptum est* et *M*: *Verg. Aen.* VI 103 32 mi] mī *M* 33 partem esse dicunt eius cum *M* 36 septem] *Verg. georg.* III 381

et 'conque tubernalem' pro contubernalem, quo Lucilius in metro crebro utitur. sed ego arbitror ideo plerosque hoc inter metaplasmos non recepisse, quia non de una orationis parte haec consideratio putetur. nam duas partes esse dicunt non et nlla, item tres partes esse subiecta et septem et trioni. sed qui metaplasmum putant, dicunt uuius partis consideratione aliter enuntiatae metaplasmum factum. nam videre dicunt se unam partem orationis, id est nulla, alitr enuntiatam; item septemtrionem compositam esse illam quidem, tamen partem unam alitr enuntiatam; similiter et contubernalem.

Ad haec omnia quae supra diximus haec ammonenda habeo, quod plerumque sic littera subtrahitur per metaplasmum aut adicitur, ut non solum in eo littera, sed et syllaba sit, veluti est omitte. nam o et littera et syllaba est, atque aliter se hoc habet, quam cum dicimus gnatum pro nato. item illud est, quod sic plerumque littera subtrahitur, ut per id et syllabarum damnum fiat, ut est repostum. nam licet solum subtractum sit i, atque non ut syllaba, sed ut littera, tamen remanente illic s littera, quae in complexu syllabae erat, trisyllaba pars orationis facta est, quae erat quattuor syllabarum. item plerumque dictiones sunt, de quibus contendi potest inter metaplasmos esse, cum non sint, ut cum dicit aliquis honos arbos, videtur ultimam litteram mutavisse. sed hoc non est metaplasmus, quia et honos et arbos et honor et arbor secundum latinitatis regulam rectus sermo est. simile est et, cum dicit quis lapidicinas et lapicidinas: in utroque enim metaplasmus non est per transmutationem, quoniam utrumque certa etymologia recte et latine dicitur.

| Nunc iam quibus modis barbarismus *fiat,* tempestivius proferemus. in quo equidem non imitabor eos scriptores, qui exempla huius modi vitiorum de auctoritate lectionum dare voluerunt; quo ea vitiorum facta est confusio, ut paene iam nemo intellegat, quid barbarismus sit, quid metaplasmus. nam plerumque alii atque alii, interdum iidem ipsi, et metaplasmum et barbarismum *dicentes* eiusdem lectionis utuntur exemplis, eoque cuncta confundunt. nos exempla huius modi dabimus, quae in usu cotidie loquentium animadvertere possumus, si paulo ea curiosius audiamus. diximus per adiectionem litterae syllabae temporis accentus aspirationis fieri barbarismum. per adiectionem litterae sic fit, ut siquis dicat

1 Lucilius *Cramerus et Hertzius ephem. antiq. (Ztschr. f. Alterthumsw.) a.* 1845 *p.* 398 lucius *M* 11 adiecitur *M* 16 *fortasse* utique non syllaba sed littera remanente — erat, tamen trisyllaba 22 simile est ut cum *M* lapidicinas et lapicidinas *M* 25 barbarismus tempestius proferimus *adscripto in marg.* oportunius uel serenios *M:* barbarismus temperetur *edidit Buttmannus* 26 emitabor *M* 27 quo eorum uitium factum est ut confusse pene *M* quo eorum vitio facta est confusio *Cramerus:* qui eorum uitium factum est ut confuse pene iam nemo intelligat quod barbarismus fit quod metoplasmus *Clemens* 30 barbarismum hisdem *Clemens* barbarismum eiusdem *M:* et metaplasmum et barbarismum eiusdem lectionis utentur exemplis *Buttmannus* 32 possumus si paulo ea curiosus audiamus *Clemens* possimus si paulo curiosius audiamus ea *M*

coperit pro operit, gruit pro ruit, tottum pro toto, cottidie pro cotidie, quandius pro quandiu; syllabae, ut si dicas tutrusit pro trusit; temporis, ut quidam dicunt piper producta priore syllaba, cum sit brevis, quod vitium Afrorum familiare est; accentus, ut *si*quis dicens triginta priorem syllabam acuat et sequentem graviter enuntiet, qui modus et per immutationem fieri videtur; aspirationis, ut siquis homen scribens adiciat primae syllabae aspirationem. per detractionem fiunt barbarismi sic: litterae, ut siquis | dicat vilam pro villam, mile pro mille, aut socerum volens dicere dicat socrum meum, in quo erit et soloecismus, quia contra regulam est eiusdem nominis; syllabae, ut salmentum pro salsamentum; temporis, ut siquis dicat orator correpta priore syllaba, quod ipsum vitium Afrorum speciale est; accentus, ut si*quis* oratorem *dicens* priorem syllabam circumflexo accentu pronuntiet; aspirationis, ut siquis onorem dicens citra aspirationem priorem syllabam proferat. per immutationem fiunt barbarismi sic: litterae, ut siquis dicat bobis pro vobis, peres pro pedes, stetim pro statim, quod vitium plebem Romanam quadam deliriosa novitatis affectione corrumpit; syllabae, ut siquis dicat tarterum pro tartarum; temporis, ut siquis pices dicens priorem extendat; accentus, ut siquis oratorem dicens primam acuat; aspirationis, ut siquis Traciam dicens primam subtiliter referat, aut Chartaginem dicens primam enuntiet cum aspiratione, aut si dicat pro Ebro Hebrum, ut aspirationem addat priori syllabae: sed hic modus erit et per adiectionem. per transmutationem sic fiunt barbarismi: litterae, ut siquis dicat perlum pro | praelum, reilquum pro reliquum, interpertor pro interpretor, coacla pro cloaca; syllabae, ut displicina pro disciplina; temporis, ut siquis dicens pices producta priore et correpta sequenti pronuntiet; accentus, ut siquis oratorem pronuntians primam syllabam circumflectat; aspirationis, ut siquis Thraciam perversa aspiratione proferat et dicat Trachiam. hi sunt fere modi barbarismorum, ex quibus apparet et aspiratione et accentu non ita frequenter fieri metaplasmos, et vicissim aliquos modos de metaplasmis non positos a scriptoribus, ut barbarismi similiter fieri posse videantur, veluti est diaeresis et episynaliphe. sed hos modos et ceteros, quibus metaplasmi fiunt, si velimus animadvertere per vitia non solum specialia hominum, sed generalia quarundam nationum, animadvertemus etiam hos modos in barbarismis esse, quos scriptores praetermiserunt. nam ecce nonne videtur per diaeresin facere barbarismum, qui, ut dicat solvit, quod *est* disyllabum, dicit soluit? et rursum nonne videtur per episyna-

4 ut qui dicens *M* 5 enuntiat *M* 6 adiecial *M* 7 barbarismi iitterae sic ut *M* 12 ut si oratorem priorem *M* 17 tarderum *coniecit Buttmannus* 18 ut siquis dical pices dicens *M* 20 enuntiat *M* 23 ut ieriquias si per l iitteram pronuntiemus, cum debeat per r prima syllaba dici, reiiquiae *Diomedes p.* 452, 30 25 dicens] dicat *M* 30 aliquos] alios *Clemens* 32 diarisis *M* modos *om. M, add. Clemens* 34 animadvertemus *Buttmannus* animaduertimus *M* 36 diarisin *M* 37 est *om. M* per episinaliphe *M*

liphen barbarismum facere, qui, ut dicat uvam passam, dicit uam passam, et ut dicat induruit, quod est tetrasyllabum, dicit indurvit, quod *est* trisyllabum?

Haec fere sunt, quae in ipsa prolatione *in* barbarismum incurrunt. sed sunt et alii modi, quos quidam praeceptores barbarismos nominant, de quibus quid sentiamus, breviter explicabimus. ac primum illud dicunt, structuras contra rationem temporum factas barbarismi vitio censendas. quod cum alii negant, aiunt structurae vitium in ipso titulo peccare, non in barbarismi crimen esse redigendum. nos quid sentiamus, explicabimus. qui structuram congruam non facit, cum facere se structuram putat, temporis illic praecipue ratione peccat, interdum ut numero syllabarum non peccet, interdum ut numero syllabarum peccet, idque bifariam facit sic, ut vel addat vel detrahat. iam utique si addit aut detrahit tempus, quod non congrua ratione prolatum est in barbarismi nomen incidat necesse est. unum ad hanc rem probandam duove exempla sufficiunt. vult struere aliquis ex trochaeo et molosso, ut si dicat 'copiam esse doctorum', structuram optimam facit. quodsi dicat hanc structuram se facere existimans 'copiam esse ciborum', barbarismum fecerit: subtrahit enim tempus de molosso in prima syllaba et, dum structurae velit satisfacere, producit primam syllabam, ut dicat cīborum, cum ci brevis sit. adiectione ergo temporis in pronuntiando facit barbarismum. item e contrario putat se nescio quis facere structuram ex trochaeo et ione apelassonos, qualis structura esse videtur illi 'esse merebatur': hic addit secundae syllabae posterioris verbi tempus unum et eam pro brevi longam posuit, quam in pronuntiatione ad similitudinem illius verae structurae redigens corripuit, et facit fraudem sermoni per detractionem temporis, atque ideo barbarismus est. vel qualis est 'Verres nummos acceperat', cum optima esset, si posuisset ex trochaeo et ione maiore 'Verres nummos acceperat'. sed de hoc genere vitando longum est nunc disputare, cum sit mihi destinatus proprius titulus de structurarum ratione, ubi cum plene exsecuti fuerimus, quibus modis bonae structurae fiant, et quibus modis vitiosae, eodem ipso titulo doceri poterunt qui hoc genus barbarismi vitare voluerint, qua ratione rectas structuras sequendo nihil in temporibus barbarismi ponant. | secundo illud dicunt, mytacismos et labdacismos et iotacismos ad barbarismi speciem pertinere. hoc ego, quod ad certas litteras huius modi *vitium* reddere voluerunt, non satis probo. nam sunt et aliae quaedam litterae, quae pro natura

1 uvam] u, u, am *M* uam] uuam *M* 3 est *om. M* 4 in *posteriore loco om. M* 8 peccare cum non *M*: peccare, cum non in barbarismi crimen esset redigendum *edidit Buttmannus* 13 sic] sibi *M* 15 incidat *Cramerus* incedat *M* 18 fecerit *Heinrichius apud Buttmannum* fecerat *M* 19 dum structura *M* 22 ione appellasono *M* 23 illi] dicit ille *M* 26 sermouis *M* 27 acciperet *priore loco Cramerus. fortasse* Verres nummos acceperat *et postea* nummos Verrĕs acceperat 28 optima est *M* 34 ponent *M* 35 moetacismos et lantascismos *M* 36 vitium *om. M*

sua similibus vitiis materiam praestant. ergo fient barbarismi huius modi, cum aut pinguius aliquid aut exilius sonabit, quam ratio Romani sermonis exposcit, non in solis istis tribus litteris, sed et in aliis quibusdam [est]. quare hinc quoque pauca dicemus.

Mytacismum dicunt, cum in dictione aliquid sic incuriose ponitur vocali sequente m litteram, ut, an ad priorem pertineat an ad sequentem, incertum sit, sicut plerumque passim loquuntur 'dixeram illis', 'speciem aceti', 'faciem Aiacis'. huius vitii remedium est primum, ut, quoties sic sonat, pars orationis aliqua interponatur non a vocali incipiens, ut si haec ipsa emendare velimus, 'dixeram tunc illis', 'speciem boni aceti', 'faciem furentis Aiacis'. iotacismum dicunt vitium quod per i litteram vel pinguius vel exilius prolatam fit. Galli pinguius hanc utuntur, ut cum dicunt ite, non expresse ipsam proferentes, sed inter e et i pinguiorem sonum nescio quem ponentes. Graeci exilius hanc proferunt, adeo | expressioni eius tenui studentes, ut, si dicant ius, aliquantulum de priori littera sic proferant, ut videas disyllabum esse factum. Romanae linguae in hoc erit moderatio, ut exilis eius sonus sit, ubi ab ea verbum incipit, ut ite, aut pinguior, ubi in ea desinit verbum, ut habui tenui; medium quendam sonum inter e et i habet, ubi in medio sermone est, ut hominem. mihi tamen videtur, quando producta est, |clenior vel acutior esse; quando autem brevis est, medium sonum exhibere debet. sicut eadem exempla, quae posita sunt, possunt declarare. labdacismum vitium in eo esse dicunt, quod eadem littera vel subtilius *a* quibusdam vel pinguius ecfertur. et re vera alterutrum vitium quibusdam gentibus est. nam ecce Graeci subtiliter hunc sonum efferunt. ubi enim dicunt 'ille mihi dixit', sic sonant duae ll primae syllabae, quasi per unum l sermo ipse consistat. contra alii sic pronuntiant 'ille meum comitatus est iter' et 'illum ego per flammas eripui', ut aliquid illic soni etiam consonantis admiscere videantur, quod pinguissimae prolationis est. Romana lingua emendationem habet in hoc quoque distinctione. nam alicubi pinguius, alicubi debet exilius proferri; pinguius, cum vel b sequitur, ut *in* albo, vel c, *ut* in pulchro, vel f, ut in adelfis, vel g, ut in alga, vel m, ut | in pulmone, vel p, ut in scalpro; exilius autem proferenda est, ubicumque ab ea verbum incipit, ut in lepore lana lupo, vel ubi in eodem verbo et prior syllaba in hac finitur, et sequens ab ea incipit, ut ille et Allia.

1 ergo fiunt — sonuit *Clemens:* ergo fient barbarismi huiusmodi non in solis — quibusdam, cum aut — exposcit. quare *Heinrichius apud Buttmannum* 8 aceti] acieti *M* 10 aceti] acieti *M* 11 furientis *M* 12 prolatum sit *M* 13 referentes *M* 16 proferunt ut uides *M* 18 aut pingior *M* 22 lantacismum *M* 23 a *om. M* 25 ubi] ut *M* 27 pronuntiant ut ille *M* 28 aliquid i litterae soni etiam consonanti *Buttmannus. eius tamen pronuntiationis non mentionem fecerunt grammatici qui de lambdacismo scripserunt* consonanti *M* 29 romanae linguae emendationem habent in hac *M:* Romani *Cramerus* 31 ut albo uel c in pulchro *M* 32 algam *M* 33 in scalpe *adscripto in marg.* scalps *M*

Haec sunt exempla de his tribus litteris, quas quasi praecipuas praeceptores notaverunt. sed et *in* aliis litteris sunt generalia quaedam quarundam vitia nationum. ecce in littera t aliqui ita pingue nescio quid sonant, ut, *cum* dicunt etiam, nihil de media syllaba infringant. Graeci contra, ubi non debent infringere, de sono eius litterae infringunt, ut, cum dicunt optimus, mediam syllabam ita sonent, quasi post t z graecum ammisceant. item litteram c quidam in quibusdam dictionibus non latine ecferunt, sed ita crasse, ut non discernas, quid dicant: ut puta si*quis* dicat 'sic ludit', ita hoc loquitur, ut putes eum in secunda parte orationis cludere dixisse, non ludere; et item si contra dicat illud, contrarium putabis. alii contra ita subtiliter hoc ecferunt, ut, cum duo c habeant, desinentis prioris partis orationis et incipientis alterius, sic loquantur, quasi uno c utrumque explicent, ut dicunt multi 'sic custodit'. | item s litteram Graeci exiliter ecferunt adeo, ut, cum dicunt iussit, per unum s dicere existimes. v quoque litteram aliqui pinguius ecferunt, ut, cum dicunt veni, putes trisyllabum incipere. haec in his litteris annotata sunt. fortasse sint etiam alia generalia quarundam nationum *vitia*, quae observare et animadvertere debent qui suae linguae puritatem volunt custodire diligenter, ut evitare ipsi possint. tendunt longius plerique scriptores vitium barbarismi. nam quidquid in habitu, quidquid in gestu, quidquid in motu, etiam quidquid citiore vel tardiore incessu quis peccat, ut id ab elegantia eruditi hominis distare videatur, barbarismum dicunt. quam ob rem ita censeri non inutile est, ut sciant se non mediocri vitio laborare, qui civilem scientiam professi in his quoque mutis et tacitis rebus *in* vitium aliquod contra rationem decoris incurrunt. quo magis sequenda sunt haec praecepta, quae a rhetoribus de gestu et actione traduntur.

Inter barbarismum et soloecismum quaedam illic distantia a scriptoribus posita est, quod barbarismus una orationis parte, soloecismus pluribus constat. sed hoc altius intellegere necesse est. nam ille qui dicit no|minativo casu fontis, cum debuerit fons dicere, una orationis parte peccavit, nec tamen barbarismum recte dicemus hunc fecisse: sic enim peccavit, quo modo si fontem feminino genere dixisset. ergo cum contra regulam generis vel casus vel numeri prolatum quid fuerit, quia illic non solum ipsum spectatur, quod prolatum est, nec per se tantum penditur, sed accidentium regula discutitur, neque ex adiectionibus aut de-

1 in *om. M*: item dicit in aliis litteria sunt genitalia quaedam quorumdam uitia hominum ecce ut in tali uerbo ita pingue nescio quid sonant ut cum dicit etiam nihil de media syllaba infringat *Clemens* 2 genitalia *M* 3 ecce ut in tali uerbo ita pingue nescio quid sonat ut dicunt *M* ecce ut in t tale verbum l pingue nescio quid sonat, ut cum dicunt *Cramerus*: *cf. Pompei. p.* 286, 7 6 optumus *M* obtimus *Clemens* sonant *M* ammiscant *M* 8 quid dicunt *M* si dicat *M* 15 estimes *M* 16 annotata sint *Cramerus* 17 genitalia quarundam nationum qui suae — possint quae obseruare et animaduertere debent tendunt *M* 21 quis peccat *Clemens*: quis *om. M* 24 mutis] uitiis *M* 25 in *om. M* 27 actione *Cramerus* dictione *M* 35 pendit *M*

tractionibus vitium fit, soloecismus plurium rerum contemplatione dicetur. ubi vero adiectiones detractionesve et cetera quae in singulis fiunt partibus imperite facta sunt, ibi barbarismus est; ubi perite cum auctoritate, ibi metaplasmus est. de illo quaeritur, utrum, si ea quae semper pluralia sunt singulariter proferuntur, veluti siquis dicat scopam scalam sordem quadrigam, aut item siquis dicat luces paces, soloecismum an barbarismum faciat. est enim hoc dissimile ab eo exemplo quod superius positum est. nam qui dicit nominativo casu hic fontis, hic dentis, ipsum nomen fontis et dentis tale profert, ut sine casus consideratione dici posse videatur: nam in genitivo rectum est fontis et dentis dixisse. hic autem, quod prorsus dici melius per latinitatem non potest singulariter aut pluraliter, nullo errore alterius intellectus accipi potest. itaque dicunt, quia non secutura casuum dispectione statim repudietur, cum | quis dicat quadrigam aut luces, barbarismum eum fecisse per inmutationem ultimae litterae vel syllabae. sed hoc non probabili ratione profertur. nam cum huius modi barbarismorum vitium divisione sit inter barbarismum et barbarolexin ea ratione, ut barbarismus illud dicatur, quod cognitum in latina lingua prolatione tantum peccat, barbarolexis illud, quod *ex* alterius gentis lingua arcessitur, hoc ad neutrum referri potest. nam barbarolexis non est, quia non alienae gentis vocabulum est; barbarismus non est, quoniam non dici potest melius latine in ipso numero. remanet ergo ut soloecismus sit disputatione regularum, quoniam quidem prolatio talis peccat in numeris. ex quo iam apparet etiam illud in disputationem venire, utrum dictio una possit et barbarismum habere et soloecismum. hoc sic animadvertamus: qui dicit ossua, barbarismum facit per adiectionem litterae; item qui dicit strenuas, barbarismum facit per adiectionem eiusdem litterae: debuit enim dicere ossa et strenas. porro qui dicit streuuam, dicitur et barbarismum facere et soloecismum per artis regulas, quod strenae singulari numero non dicuntur. et ad hoc talem rationem adferunt scriptores, rapaces esse per naturam singulas partes orationis, ut vitia multiplicata suscipiant. nam barbarismum non uno modo in una dictione posse fieri, ut siquis hoc ipsum quod diximus, ossua, producta priore syllaba pronuntiat. erit enim barbarismus per adiectionem temporis in prima syllaba et per adiectionem litterae in secunda syllaba. item apse: nam a quod erat ultimum transmutamus

1 fit *Buttmannus* sit *M* 2 fiunt] sunt *M* 3 factae ibi *M* 8 ipsud *M* 13 casuum *Buttmannus* casum *M* 14 eum *Cramerus* enim *M* 17 barbaralexin *M* ea ratio est ut *Clemens* 18 barbaralexis illud quod alterius *Clemens* barbarolexis illud est quod alterius *M* 19 referri *Clemens* adferri *M* 20 barbaralexis *M* 21 quoniam non dici potest melius latine ipso numero. remanet ergo ut sit soloecismus disputatione regularum habet quidem prolatio talis quod peccet in numeris *Clemens* 25 sic] si *M* 28 strenuam] strenam *corr. al. man.* strenuam *M* dicuntur *M* 31 orationum *M* barbarismus *M* 32 ipsud *M* 35 apse *pro* eapse *scriptum propter definitionem barbarismi quae sequitur errori grammatici tribuendum videtur*

et e in postremum conicimus pro i, quod fuerat primum (licet *παρέλκων* sit haec dictio, ut est adesdum, quod genus metaplasmus non est, sed magis tropus). quod etiam in metaplasmis evenire deprehendit qui diligentius animadvertit, ut cum dicimus Iacchum pro Baccho: et mutavimus litteram, quod est antithesis; nam pro b posuimus i: et unam syllabam in duas divisimus; nam de bach *fecimus* iach, quod est diaeresis. aliud quiddam est, [ut] cum dicimus Mavortis. nam et immittimus duas litteras vo, quod est epenthesis, et separatam consonantem alteri syllabae coniungimus, cum facimus vor; quod nescio an diaeresis dici possit: non enim per se tantum duas syllabas facit. item duos metaplasmos habes, cum dicimus satias pro satietas. nam et mediae dictioni *duae* litterae subtractae sunt, quod est syncope, et duae syllabae in unam redactae sunt, quod est episynaliphe. ergo covacla qui dicit pro cloaca, et per adiectionem barbarismum facit (addit enim v litteram mediae syllabae), et *per* transmutationem: l enim litteram, quae erat in prima syllaba, *trans*mutavit et in ultima posuit. item qui dicit forficem pro forcipe. item ergo, inquiunt, sicut duo barbarismi et duo metaplasmi in una plerumque orationis | parte cernuntur, sic consequens est ut possit in una parte orationis et soloecismus et barbarismus deprehendi, sicuti est et soloecismus et metaplasmus. quale esse illud dicunt 'urbemque Fidenam': metaplasmum esse illud, quod syllabam, quae longa erat, contraxerit; soloecismum esse in eo, quod in numero singulari Fidenam protulerit, quod quidem plurali semper numero sit; debuit enim dicere 'urbem Fidenas', sicut Cicero dixit 'urbem Syracusas'. itaque et soloecismum et barbarismum aiunt cerni posse in una parte orationis. contra hoc nihil aliud dicitur, nisi hoc, animadverso vitio maiore in parte orationis de soloecismo et barbarismo illic dispiciendi locum non esse: barbarismum enim [dicimus] esse, qui corrumpat integram dictionem, non qui corruptam etiam superveniat: quod enim iam per artis regulam a latinitate remotum sit, hoc barbarismum fieri prolatione [dicimus] non posse, cum non pro prolato haberi debeat. habet quidem quod dicitur non nihilum rationis; sed tamen ad ostendenda aut declaranda pueris vitia nihil impedit ostendi et emendari primo soloecismum, ut dicas verbi gratia strenas singularem numerum non recipere; tum ut addas non

---

1 coniecimus *M* ΠΑΡΕΛΙΚΩΝ *M* *παρέλκον* *Cramerus coll. Donat. in Terent. l. c.*, ades imperativum est, dum *παρέλκον*. est enim productio et adiectio syllabae 2 adesdum *Cramerus* adesleum *M: Terent. Andr.* I 1, 2 adesdum, paucis te volo 4 animadvertit *al. man. in marg. add. M* 6 fecimus *om. M* diarisis *M* 8 epienthesis *M* 9 cum fecimus *M* diarisis *M* 10 habet *M* 11 dictioni litterne *M* 12 sinagope *M* in unum *M* 13 coacla *M* 15 per *om. M* 16 motauit *M* forpicem pro forcife, *ut videtur, corr. al. man.* forficem pro forcipe 18 cernuntur] geruntur *M* 20 dicunt in urbemque *M: Verg. Aen.* VI 773 21 contraxerat *M* 22 protulerat *M* 23 quod] q̄ *M* 24 siracussas *M*: *Cic. in Verr. act. sec.* IIII 52, 117 27 dispiciendo *M* 30 remotum] sumptum *M* semotum *Buttmannus*

strenuas, sed strenas esse dicendas. eveniunt sane plane pleraque vitia, quae specialiter barbarismi partibus non possumus annectere. nam ecce plerique ex imperitia sic loquuntur, ut tyrannicidas dicant pro tyrannis: peccant hi non in regula, | non in prolatione, sed in sensu. item alii plerumque sanguintinos pro sanguineis quasi ad vituperationem proferunt: peccant hi non in regula, non in prolatione, sed in historia. item plerique contra quod agunt talem significationem proferunt, ut augere se putent, cum minuant: ut siquis dicat invictissimum ducem aut infidelissimum amicum, putat se plus dicere quam invictum aut infidelem, cum invictissimus ille sit, qui non est penitus victus, et infidelissimus ille, qui non usque ad summum fidelis. haec atque huius modi alia siqua sunt forsitan vitia, si quidem non cadent in ea de quibus post dicturi sumus, ad barbarismi generale nomen recta ratione referentur. quidquid enim salva vel regulae vel prolationis ratione *quis* peccat, id, si specialis vitii nomen non habet, barbarismus iure dicetur.

DE SCANDENDIS VERSIBVS

Nunc quoniam quid essent metaplasmi et definitionibus et exemplis plene insinuavimus, pertinere ad compendium et ad ordinem docendi arbitror ut de scandendis | versibus pauca dicamus. magna enim pars scientiae, qua iudicemus, constet versus, an non constet, ex intellectu metaplasmorum pendetne an non pendet? scire igitur ante omnia debemus versum omnem, qui quidem a bono auctore conscriptus sit, vel suapte natura sine excusatione consistere, vel a quibusdam artificalibus rationibus defendi, ut consistere iudicetur. sine excusatione consistit versus huius modi,

> conditus in nubem medioque refulserit orbe

et

> tu quoque litoribus nostris Aeneia nutrix.

hi et alii tales non auctoritate aliqua praerogativa artis aut consuetudinis defenduntur; nihil additum, nihil detractum, nihil mutatum habent, sed iuxta communis linguae enuntiationem integri nati sunt, neque ulla ex parte aliquid dubitationis amittunt. cum excusatione porro duplici modo stare dicuntur. horum unus modus est qui evenit ex artificali quadam varietate et multimoda observatione, alius qui metaplasmorum vi et potestate contingit. artificali ratione quot modis excusatio evenit, plene, cum de syllabis tractarem, comprehendisse me scio. itaque poni nunc

5 sanguintinos pro sanguineis quasi *Clemens* sanguintinos quasi *M*: '*hoc quid verbi sit nulla ratione intelligo. an* Saguntinos *intellexit in expugnatione urbis suae meritam laudem adeptos?' Cramerus* 6 peccant hi *Clemens* peccant autem *M* 7 putant *M* 9 putant *M* 13 referentur *Clemens* referuntur *M* 14 ratione peccat *M*: ratione peccat et id specialis *Clemens* 17 et de diffinitionibus *M* 20 constet uorsus an non constat *M* 22 uorsum *M* ab uno *M* 25 uorsus *M* 26 conditus] *Verg. georg.* I 442 28 tu] *Verg. Aen.* VII 1 aeneea *M* 30 habeat *corr.* habeant *M* 35 contingunt *M*

exempla sufficit. haec huius modi erunt, ut qui rationem scire plenius velit, recurrere ad illum titulum debeat, in quo expresse cuncta significantur: nam eadem iterari taedet et superfluum est. | [haec exempla] sub huius modi defenditur ratione versus ille,

emicat Euryalus et munere victor amici.

nam lus et sine dubio non stat priore parte, quoniam, cum brevem vocalem una consona sequitur, brevis permanet, sicut utique brevis est

o mihi praeteritos referat si Iupiter annos.

item defenditur 'insulae Ionio in magno', cur ae diphthongus pro brevi posita sit, cum utique longa sit, ut 'Aeole namque tibi'. item defenditur 'te Corydon o Alexi', cur pro brevi posita sit o, cum alibi longa sit, ut 'o ubi campi'. item defenditur 'et volucrum linguas', cur lu pro brevi posita sit duabus consonis sequentibus, cum alibi habeatur longa, ut est 'pecudes pictaeque volucres'. item defenditur 'auroque effulgere fluctus', quare re duabus consonis sequentibus brevis posita sit, cum alibi habeatur longa, ut est

immanisque Gela fluvii cognomine dicta.

item defenditur 'hic erit uuus honos', cur us duabus consonis sequentibus brevis posita sit, cum alibi iisdem consonis sequentibus longa sit, ut 'terga fatigamus hasta'. item defenditur 'ponite spes sibi quisque', cur te brevis sit, cum s et p longam te fecerint, duae consonae cum alibi longam ecferant, ut 'unde spissa coma'. item defenditur 'hoc erat alma parens', cur hoc una | consona sequente longa posita sit, cum alibi brevis ponatur, ut 'solus hic inflexit sensus'. item defenditur 'nemorosa Zacintus', cur sa sequente duplici brevis sit, cum alioqui longa sit, ut 'exultat Amazon'. item defenditur 'o mihi praeteritos', cur i brevem posuerit, cum alioqui longa sit, ut

fata mihi ferro sceleratam excindere gentem.

haec exemplis breviter ammonuisse sufficiat; qui vero ultra hoc rationes defensionum quaerit, ad praedictum titulum, sicut diximus, recurrat.

Alius modus excusationis est, qui metaplasmorum vi et potestate contingit. de hoc pauca pertinentia satis ad rem praecepta dicemus, latius ea tantum exsecuturi, quae magis in usu sunt; illa vero quae raro

1 sufficiunt *M* 3 superfuum *corr. al. man.* superfluum *M* haec exempla sunt huiusmodi. defenditur *Buttmannus* 4 uorsus *M* 5 emicat] *Verg. Aen.* V 337 erialus *corr. al. man.* eurialus *M* 8 o mihi] *Verg. Aen.* VIII 560 iopiter *M* 9 insolae *M*: *Verg. Aen.* III 211 cur las *M* 10 Aeole] *Verg. Aen.* I 65 11 te] *Verg. bucol.* 2, 65 12 o ubi] *Verg. georg.* II 486 et volucrum] *Verg. Aen.* III 361 13 habetur *M* 14 pecodes *M*: *Verg. georg.* III 243 15 auroque efulgere *M*: *Verg. Aen.* VIII 677 17 immanisque] *Verg. Aen.* III 702 18 hic] *Verg. Aen.* V 308 20 terga] *Verg. Aen.* VIIII 610 ponite] *Verg. Aen.* XI 309 21 fecerunt *M* 22 ecferunt *M* unde spisa *M*: *Terentian. v.* 1103 23 hoc erat] *Verg. Aen.* II 664 una] nulla *Cramerus* 24 ponitur *M* solus] *Verg. Aen.* IIII 22 25 nemorosa] *Verg. Aen.* III 270 26 exultat] *Verg. Aen.* XI 648 28 fata] *Verg. Aen.* VIIII 137

eveniunt, evenire tamen possunt, exempli causa breviter demonstrabimus. ac primum scire debemus metaplasmos hos vel a poetis ipsis positos iam in ipsa scriptura fieri, vel nobis, cum ita scandendi aut pronuntiandi necessitas urgebit, faciendos relinqui. poetae faciunt metaplasmos, cum ipsi iam scripturam relinquunt corruptam, ut est 'relliquias Danaum' et 'tanton me crimine dignum duxisti': addidit enim unam litteram per metaplasmum l; item contra *dempsit unam litteram per metaplasmum e,* sicut Lucilius 'ore corupto': dempsit enim | unam litteram per metaplasmum r: et Ennius

huic statuam statui maiorum obatu athenis;

et hic quoque per metaplasmum dempsit litteram r. hoc cum evenit, nos in scandendo metaplasmum non facimus: habet enim iam illum lectionis ipsius metaplasmum scriptura, quae sic a poeta relicta est. atque in istis modis adiectionis et detractionis, nisi ipsi poetae corruperint dictionem, nos eam corrumpere metaplasmi potestate non possumus. sunt alii modi, in quibus poeta corrupte quidem legit ipse, sed hanc corruptionem scriptura non indicat, ut 'Italiam fato profugus' et 'aquosus Orion' et 'labitur infelix studiorum' et 'qua summa labentes'. sive enim producantur, sive breves sint i et o et a, aliter scribi non potuerint, et in scriptura non apparebit ista corruptio, sed nos dirigimur in scandendo ad defendendum versum metaplasmi potestate, qui erit aut systole aut ectasis. similis ratio in diaeresi et episynaliphe. nam quod Horatius ait 'feraeque suëtae', et Lucanus ait 'dixisse Phoëbos', et Virgilius | 'et votis iam nunc adsuesce vocari', item 'aeripedem cervam', sive conglutines syllabas, sive dividas, isdem litteris scribetur, plusque intellectus defendendi versus ratio inducit metaplasmi potestate, prout haec ipsa ratio persuaserit.

Sequuntur duo metaplasmi quorum vis et potestas in scandendo maxime valet, synaliphe et ecthlipsis. de his hoc ordine praecipiemus, ut

1 demonstrauimus *M* 3 uel a nobis *M* 4 urguebit faciendos esse relinqui *M* 5 relliquias] *Verg. Aen.* I 30 6 tanton] *Verg. Aen.* X 668 7 dempsit—e *om. M* dempsit litteram per metaplasmum e *add. Lachmannus in Lucret.* VI 1135 8 Lucilius] *cf. Lachm. in Lucret. l. c.* 10 maiorum obatu. athenis (et *al. man. superscripto*) *M* maiorum et ab otu *edidit Buttmannus, qui* maiorum abitratu Athenis *scribendum coniecit in addendis, ut* abitratu *dictum esset pro* arbitratu, *hac adiecta explicatione* 'maiorum *autem* arbitratu *non inepte dici videtur fieri, quod maiores exemplo suo, in Solone, in Harmodio et Aristogitone, velut iusserint'*. maiorem horto auream ahenis *Lachmannus l. c.* magis mansuram auguro ahenis *Ilbergius apud Vahlenum Enn. poes. rel. p.* 81 11 hoc] haec *M* 14 corrumperint *M* 15 eam] iam *M* 17 Italiam] *Verg. Aen.* I 2 aquosus] *Verg. Aen.* IIII 52 18 labitur] *Verg. georg.* III 498 qua] *Verg. Aen.* II 463 21 ad defendum uorsum *M* 22 iactasis *M* diarisi *M* 23 Horatius] *sat.* I 8, 17 soetae *M* foetae *edidit Buttmannus Lucani exemplum, quod postea adiectum esse additum v.* ait *indicat, ex Heliacis petitum scribendumque esse* dixisse Phoëbon *coniecit R. Vngerus de Lucani Heliacis (Novi Brandenburgi a.* 1858) *p.* 13 24 et votis] *Verg. georg.* I 42 25 aeripedem] *Verg. Aen.* VI 802 conglutinas *M* 26 uorsus ratione inducit metaplasmi potestatem *M* 29 ecthlipsis] iactlinsis *M*: iactlinisis *et hic et infra edidit Buttmannus* percipiemus *M*

primum dicamus, quo inter se differant, cum quibusdam modis in scandendo convenire consuerint. synaliphe est, cum syllaba una aut ex una aut *ex* duabus vocalibus sive cum m littera consistens velut superflua invenitur in versu et citra damnum vocis transilitur. huius exempla haec sunt, 'coniugio Anchisae', 'interea medium Aeneas', 'femineae ardentem'. ecthlipsis est, cum concursus vocum non solum praeterit syllabas, sed excludit et velut expressas strangulatasque displodit. ideo denique hic metaplasmus ecthlipsis dicitur, quasi exprimens et eiciens quae velut superflua invenit duabus obstantibus vocibus altrinsecus positis. ille quoque superior metaplasmus velut levior | secundum suam vim etiam nomine censetur, quasi transiliat quae possunt transiliri: nam ideo denique synaliphe dicta est, quasi quodam saltu praetermittens. ergo huius ecthlipseos haec vis est, ut interdum vocalem solam excludat, eamque nunc ut litteram, ut est 'regina e speculis', 'scio me Danais',

per duodena regit mundi sol aureus astra,

'fluctusque atros', interdum tamquam syllabam, ut 'atque ea diversa penitus'; item eius est potestas, ut interdum diphthongum excludat, ut 'femineae ardentem'; item eius potestas est, ut interdum vocalem cum m expellat, ut 'interea medium Aeneas', 'ruit Ilium et ingens'. hae cum sint potestates duorum horum metaplasmorum, evenit interdum dubitatio, primum, ut nescias, utrum litteram an syllabam exclusam esse dicas, ut 'atque ea diversa': nam si priorem e excludas, litteram exclusisti; si posteriorem, syllabam exclusisti; ad defensionis autem rationem nihil refert, quo modo excluseris. deinde evenit ea dubitatio, ut nescias, utrum synalipha sit an ecthlipsis per omnes modos. ut ecce de una vocali quae syllaba sit evenit dubitatio: nam vocalis cum quasi littera excluditur, semper ad ecthlipsin pertinet: ergo sic dubium erit, utrum hoc an illo modo scandas, | utrum synalipham an ecthlipsin facias, 'coniugio Anchisae'. nam si sic scandas, coniugi anchi, synalipham fecisti: transsilisti enim o syllabam; quae transsilitur, non exclusa est. si sic scandas, coniugi onchi sae, ecthlipsis erit: exclusa est enim *a* et quasi expressa. simile est et illud, 'accipio agno-

1 differunt *M* 2 convenire *Heinrichius apud Buttmannum* euenire *M* consuerunt *M* 3 aut duabus *M* 4 in uorsu *M* 5 coniugio] *Verg. Aen.* III 475 anchisae et interea *M: Verg. Aen.* V 1 feminieae *M: Verg. Aen.* VII 345 6 iactlimsis *M* 7 sed cludit *M* sed eludit *edidit Buttmannus, unde* elidit *scribendum coniecit* oppressas *coniecit Cramerus* 8 iactlimsis *M* 9 eiciens] ieciens *M* iaciens *edidit Buttmannus* superflua *Cramerus* superfluo *M* lenior *edidit Buttmannus* 13 iactlimseos *M* 14 regina] *Verg. Aen.* IIII 586 scio] *Verg. Aen.* III 602 16 per duodena] *Verg. georg.* I 232 17 fluctusque] *Verg. Aen.* V 2 atque] *Verg. Aen.* VIIII 1 19 femineae] *Verg. Aen.* VII 345 20 interea] *Verg. Aen.* V 1 ruit] *Verg. Aen.* II 325 fuit Ilium 21 hae] haec *M* 26 an iectlimsis *M* 28 ad iectlimsin *M* 30 iectlimsin *M* 32 iectlimsis *M* 33 a *om. M* accipio] *Verg. Aen.* VIII 155

scoque libens': nam si sic scandas, accipi agno scoqueli, synaliphe est; si sic, accipi ogno scoqueli, ecthlipsis est. tale est 'femineae ardentem': nam potes scandere femine arden tem, et est synaliphe; et potes item scandere femine aerden tem, et erit ecthlipsis. item similiter incertum, sit synaliphe an ecthlipsis 'ruit Ilium et ingens': nam si sic scandas, iliet, synaliphe est; si sic, iliut, ecthlipsis est. simile est 'egregium Antorem: nam utroque modo scandi potest, egregi anto et egregi unto. haec cum ita sint et manifeste appareat ex nominum ratione et definitionibus ipsis et exemplis suis, quo a se hi duo metaplasmi distare videantur, tamen iam communi quasi consensu in scandendo non solum nostra aetate, sed etiam apud scriptores synaliphae nomen praevaluisse video, adeo ut quasi uno consensu paene omnes ecthlipseos exemplum non aliud dent, quam 'multum ille et terris', quod ipsum tamen refert, quo modo | scandatur. nam si multil facies, episynaliphe erit secundum Asperum, qui dicit de duabus syllabis unam fieri, sicut tanton ex tantone; secundum me autem paragoge est, ut magis pro mage. quodsi scandas multul, erit ecthlipsis, quia vocalis cum m excluditur, quasi exprimitur de medio vocum, non velut transilitur tamquam unius vocis extrema, ut illic est, 'interea medium Aeneas'. ergo sicut diximus, uno iam paene nomine utrumque censetur, neque ad rem pertinet. nobis enim sufficit discussas ex lectionibus veterum dedisse differentias, nihilque interest, res quaeque quo nomine censeatur, dummodo vis et potestas earum velut manu in omni hac disputatione teneatur. ergo, ut ea quae restant plane aperteque dicamus, scire debemus ante omnia in hac quoque horum metaplasmorum potestate, sive eos quis discernat, sive uno synaliphae nomine censebit, esse aliquam potestatem poetis, ut ipsi interdum corrumpant metaplasmo dictionem, quale est 'nec non aurum animusque Latinost'. quod cum evenit, metaplasmum in dictione invenimus, non in scandendo adferimus, quod utique faceremus, si reliquisset | Latino est, sicut 'excussa pectore Iuno est'. sed hac potestate in metaplasmis non semper abuti possunt poetae, ut scripturam corrumpant, sed, cum integre scripturam reliquerint, nobis in scandendo potestas remanet enuntiandi ea quae nihilo minus scripturae series continet, ut est 'multum ille et terris iactatus et alto'. si enim voluisset sic relinquere, mult, incertum reliquisset: possumus enim accipere mult pro multis * quorum haec sunt exempla, ut ostende-

2 iectlimsis est talis femineae *M* 3 potes *Cramerus* potest *M* 4 iectlimsis *M* 5 an iact *M* 6 iact est *M* 7 egregium] *Verg. Aen.* X 778 8 manifeste appareant *M* manifesta appareant *edidit Buttmannus* 11 etiam a scriptoribus *M* 12 iectlimseos *M* 13 exemplum *Cramerus* exemplis *M* ille eterris *M* 14 synaliphe erit *Cramerus* 16 et tantone *M* e tantone *Cramerus* pro magi *M* 17 iactlimsis *M* 22 quaeque] quoque *M* 28 nec non] *Verg. Aen.* XII 23 30 fecerimus *M* excussa] *Verg. Aen.* V 679 32 nobis scandendi *M* 34 ille eterris *M* 36 *fortasse* pro multa. *sed deinde alia exempla, quibus idem probatum erat, poetas non semper habere potestatem corrumpendae scripturae, excidisse videntur*

remus non semper ubique habere potestatem poetas corrumpendae scripturae.

In his duobus metaplasmis relinquitur nobis nunc ut praecipiamus, quo intellectu scriptura integra legatur, *vel* quem ad modum metaplasmum possimus inducere. ideo sic animadvertemus metaplasmos hos, sicut diximus: aut vocalem litteram excluduut aut syllabam ex una vocali aut *ex* duabus, aut item syllabam ex una vocali et m aut semisyllabam, ut 'puerum Astianacta trahebat'. sic enim scandendum est, rastia; ita non tota perit rum. hoc exemplum oportunum est hic adici, quia de superioribus modis supra dixi. annotari etiam hoc loco potest quod interdum duae mm pereunt cum vocali una, ut est

extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem.

nam scandimus sic, extre huncare. quodsi quis maluerit mhuncare, non tota syllaba perit, sicut rastia. ergo hi quattuor modi sic eveniunt ut, quidquid illic perit, vel inter duas vocales positum | sit vel inter vocalem et consonantem vel inter consonantem *et vocalem* vel inter duas consonantes: inter duas vocales, ut 'coniugio Anchisae', 'atque ea diversa': inter vocalem et consonam, ut

Tiberis ea fluvium quam longa est nocte tumentem;

gast enim dicendo e excludimus; tale est 'regina e speculis', inter vocalem a et consonantem s perit e: inter consonam et vocalem, ut 'nunc scio quid sit amor' et [puerum Astianacta] 'per duodena regit': inter duas consonas, ut est

ad soceros atque avo puerum Astianacta trahebat;

scandimus enim sic, rostquea, ex quo apparet inter duas consonas a vocalem perisse: 'mene fugis, per ego has lacrimas', scandimus gaslacri.

Nunc illud animadvertendum est, quod in hoc damno syllabarum quae excluduntur, ubi una vocalis perit, maxime prior perit, idque iam scandendi ratio habet, et paene ad hoc vox scandentium proclive decurrit, ut 'regina e speculis'. quis enim non sic scandit, regi nespecu? et

ante, pudor, quam te violo aut tua iura resolvo.

quis non sic scandit, ut o potius pereat, quae praecedit, et sit lauttua? quod cum ita sit, tamen | interdum evenit quiddam aut sono gratius aut necessitate districtius, ut posterior pereat, ut 'isque ubi Dardanios habitus'. nemo enim scandit sic, isqunbi, quia duo u post q litteram

3 percipiamus *M* 4 legitur quemammodum metaplasmum possumus *M* 6 excludit *M* 7 aut duabus aut item syllabam ex una vocali *al. man. in marg. add. M* 8 puerum] *Verg. Aen.* II 457 12 extremum] *Verg. bucol.* 10, 1 13 nam] aut *in litura M* 15 illic] illud *M* 16 vel inter consonantem et vocalem] aut inter consonantem *M* 19 Tiberis et fluvium *edidit Buttmannus: Verg. Aen.* VIII 86 20 inter uocalem a perit e et consonantem s *M* 22 nunc] *Verg. bucol.* 8, 43 24 ad soceros] *Verg. Aen.* II 457 26 mene] *Verg. Aen.* IIII 314 32 ante] *Verg. Aen.* IIII 27 33 sit lautua *M* 35 isque] *Verg. Aen.* III 596

in unam syllabam non coeunt, sed potius sic scandit, isquebl. simile est et 'pleiadasque yadasque', ut sic scandamus, dasquea potius quam dasquya, quia e melius sonat, et item inusitatum est post qu et y subiungi, ut faciamus syllabam quy. reliqui sunt duo metaplasmi, antithesis, cum littera pro littera ponitur, ut olli pro illi, et metathesis, cum in alienum locum littera transfertur, ut Timbre pro Timber. sed id ad scandendi rationem non pertinet. metaplasmum siquem invenimus, qua vi scribatur, intuebimur.

2 et pliadasque yadasque *M: Verg. georg.* I 138 7 metaplasmum quem inuenimus in qua ui scribitur intuebimur | explicit *M duobus adscriptis scholiis*, .i. utrum neces met̄ uel ornā causa (*h. e.* utrum necessitate metaplasmus fiat vel ornatus causa) *et* in qua ui .i. si immutatio sit, antithesis est, ut olli; si transmutatio, metathesis est, ut timbre

PHOCAE
ARS
DE NOMINE ET VERBO
EIVSDEM QVI DICITVR LIBER DE ASPIRATIONE

Phocae artis de nomine et verbo multi sunt libri manu scripti, quorum antiquissimus est Parisinus 7530 octavo saeculo scriptus, f. 66—78: cf. vol. IV praef. p. XLII. ad huius aetatem ex iis codicibus quos ipse vidi proxime accedunt tres decimo saeculo scripti, Monacensis 6281, olim Frisingensis 81, f. 91*—108* (cf. ib. p. XLIV), Parisinus 7520 *incipit ars focae grammatici* | *Ars mea — similia ex* | *plicit ars focae grammatici de nomine et verbo*, Parisinus 7759 *incipit ars foce grammatici* | *Ars mea — similia expl. ars phocae grammatici de nomine et uerbo.* postea ab illo tempore usque ad quintum decimum saeculum multis exemplaribus manu scriptis Phocae liber propagatus est. editus autem est primum curante Nicolao Iensono una cum Diomedo aliisque grammaticis Venetiis circa annum 1476: cf. vol. I praef. p. XXXIV. quam editionem qui proximis annis repetiverunt pauca videntur mutavisse. nam in Ascensiana editione, quam solam ex antiquis exemplis cum principe editione contuli, non multa ex illius scriptura mutata inveni. plura primus novavit Putschius, qui 'ex Puteani codice, cuius variantes a Dn. Bongarsio et Cl. Ioanne Wouwer acceperat', ut ait, hunc librum edidit. post hunc Fridericus Lindemannus in primum volumen grammaticorum a se editorum artem Phocae recepit tribus usus codicibus nec bonis nec antiquis ac ne totum quidem librum continentibus, duobus Wolfenbuttelanis, Aug. 38, 27 membranaceo saec. XIV et Gud. 260 chartaceo saec. XV (cf. Ebert. bibl. Guelferb. cod. graec. et lat. class. p. 129), tertio Gothano 117 chartaceo saec. XV. e quibus codicibus cum ille antiquiorem Wolfenbuttelanum multis locis haud dubia librariorum vel grammaticorum neglegentia corruptum potissi-

mum sequeretur, non emendatiorem librum, sed magis etiam corruptum, quam antea ferebatur, exhibuit. ego quamquam pluribus codicibus inter se collatis scripturam valde discrepare nec solitis tantum librariorum erroribus, sed etiam studiis posteriorum grammaticorum, qui diligenter hunc librum tractaverunt, saepe mutatam intellexi, tamen propter levitatem rerum in quibus scriptor versatur de ista diversitate magno opere quaerendum non existimavi, sed ad unius optimi codicis fidem novam recensionem exigere satius duxi. itaque fundamentum editionis esse volui codicem Parisinum 7530 (P), cuius scriptura ita exhibita est, ut nisi indicata discrepantia ab ea non recederetur et praeter paucissimas quidem et levissimas res, quas in hoc genere scriptorum memoriae prodere nihil interest, quidquid aliter atque editum est in eo scriptum esset, subiecta adnotatione significaretur. ad corrigenda autem Parisini codicis vitia adhibui Frisingensem codicem (F); neque tamen integram scripturae discrepantiam, sicut in illo factum est, indicavi, sed multa, quae nullius momenti esse visa sunt, omisi. in quo hoc sciri volo, ubicumque ea quae edita sunt a Parisino codice dissentiunt, neque indicatum est, quid in Frisingensi codice scriptum sit, hunc cum illis quae in continuitatem verborum recepta sunt consentire eiusque testimonio confirmari quae in illis locis contra auctoritatem Parisini codicis probata sunt. praeterea in non nullis locis, in quibus vel corrupti erant codices, vel non inutile erat scire, quid olim editum esset, scripturam principis editionis (ς), cum Frisingensi codice illam quidem plerumque consentientem, indicavi. pauca etiam ex codice Wolfenbuttelano antiquiore, quem in schedis Lindemanni collatum habui, adscripsi, non quasi haec aliquam auctoritatem haberent, sed quia pro coniecturis recentiorum grammaticorum habenda sunt, vel certe quia Lindemanni editione propagata erant. omissa autem in hoc libro est ea pars quae est de graecis nominibus. reliquos libros, quorum mihi copia facta erat, neglexi, ne inutili variarum scripturarum mole liber oneraretur. neque maiore cura quam manu scripta ipsius libri exemplaria dignus est commentarius in Phocam amplissimus, qui scriptus est in codico Monacensi 19454, olim Tegernseensi 1454, saeculo undecimo vel duodecimo p. 145, *incipit glosa in Focam. Ars dicitur ab artis praeceptis, id est a strictis regulis, eo quod omnia conprehendit. ars etiam est congregatio uel perceptio rerum et dicitur apo tu aretes, id est a uirtute. iste Focas in exordio libri sui prae facundia elegiaco carmine composuit* — p. 236 *memineris etiam, id est recordaris, inchoatiuae formae uerba .i. in praeterito deficere, quia inchoatiua non potest habere praeteritum.* continet autem haec glossa maximam libri partem multis et verborum et rerum interpretationibus et ineptis commentis maxime de origine vocabulorum

enarratam. eiusdem generis videtur esse commentarius in codice Vaticano bibliothecae Reginensis 1560 saec. XI ante librum Phocae scriptus f. 24—35, *incipit feliciter ars Focae grammatici. Ars dicta est eo quod artis praeceptis, id est strictis regulis, uniuersa conprehendat — usurpauit, id est usu arripuit. finit. Focas iste antiquissimus grammaticus fuit ante Priscianum et Donatum, adeo ut Priscianus multa de eo in libro suo dicat et exempla sumat. qui composuit hunc libellum de arte grammatica de duabus partibus substanciali et uocali* etc.

Grammaticae artis doctorem fuisse Phocam eaque quae de arte scripserit praecipue discipulorum suorum usui destinata ita ex antiquiorum grammaticorum libris collegisse, ut nihil novi adderet, sed solam brevitatis laudem sibi vindicaret, ipse in praefatione libri professus est. plurima autem ex iis quae breviter ab eo praecepta sunt nunc etiam uberius exposita apud Charisium et in excerptis post Charisium editis leguntur. neque tamen ex Charisii libris, quos quidem nunc habemus, haec decerpta esse inde maxime intellegitur, quod quaedam ex hoc genere, in quibus eadem verba repetita sunt, potius cum excerptis illis, quae partim ex uberiore fonte derivata esse supra p. 336 dixi, quam cum ipso Charisio consentiunt. cuius rei luculentissima exempla sunt haec quae scripta sunt p. 1690 de monosyllabis coll. Char. p. 42, 6 exc. Char. p. 546, 17; p. 1692 de quattuor nominibus *o* littera finitis, *duo ambo octo pondo*, coll. Char. p. 64, 9 exc. Char. p. 545, 5, et quae his vel ab ipso grammatico neglegentius interposita vel postea adiecta sunt de nomine *pondo* coll. Char. p. 35, 21 exc. Char. p. 551, 10; p. 1713 de verbis *eo* syllabis finitis coll. exc. Char. p. 565, 39. quare sicut de aliis grammaticis, in quibus similem consensum deprehendimus, saepius diximus, ita Phocam quoque haec quae ei cum Charisio communia sunt non ab hoc ipso, sed ab iisdem auctoribus, quibus ille usus est, in primis, ni fallor, ex arte Palaemonis, petivisse putabimus. eodem referenda sunt ea quae apud Diomedem, quem iisdem auctoribus usum esse constat, de verbis similiter scripta sunt. deinde ex catholicis Probi, quae in simili argumento versantur, quaedam translata esse in primis ea quae de graecis nominibus disputata sunt p. 1704 coll. Prob. cath. 9, 18; 33. 18, 24. 27, 4 probare videntur. minus certum est, num Donatum quoque et interpretes Donati, quibuscum complura sane communia habet, Phocas adhibuerit. nam cum brevitatis studio ductus et discipulorum utilitati consulens omnia adeo in conpendium redigeret, ut aut nullis aut paucis veteris doctrinae vestigiis relictis regulas a plerisque artium scriptoribus traditas conponeret, dici nequit, a quibus auctoribus quaeque petita sint. sed ut intellegeretur, quantum fieri posset, ex quibus fontibus grammaticus praecepta artis duxisset, eos

antiquiorum grammaticorum locos, quibuscum maxime excerpta Phocae consentiunt, subiecta adnotatione indicavi. quamquam facile augeri index locorum potuit.

Primus Phocae mentionem fecit Priscianus l. X p. 515, 16 *cudo secundum Diomeden et Charisium et Phocam cusi, secundum alios cudi.* quamquam haec non magis cum iis quae in Phocae codicibus leguntur p. 1715 quam cum Charisio p. 246, 5 consentiunt, quod errori Prisciani videtur tribuendum esse. post Priscianum librum Phocae usurpavit Cassiodorus, qui non solum nomen eius posuit bis, de art. gramm. p. 2321 P *sed quamvis auctores temporum superiorum de arte grammatica ordine diverso tractaverint suisque saeculis honoris decus habuerint, ut Palaemon Phocas Probus et Censorinus, nobis tamen placet in medium Donatum deducere*, et de instit. divin. script. c. 30 p. 478 ed. Genev. a. 1656 *orthographos antiquos legant, Velium Longum, Curtium Valerianum, Papirianum, Adamantium Martyrium de v et b, eiusdem de primis mediis atque ultimis syllabis, eiusdem de b littera trifariam in unum posita et Eutichen de aspiratione, sed et Focam de differentia generis, quos ego quantum potui studiosa curiositate collegi*, sed etiam prologum eius in librum de orthographia transtulit, p. 2279 P *sed antequam opus orthographiae inchoare videamur, praefationem Phocae artigraphi exempli causa indicavimus adponendam, quoniam cuncto operi nostro, quasi a nobis prolata sit, ita omnibus modis videtur accommoda, ars mea* etc. deinde Aldhelmus in libro de re grammatica et metrica a Maio class. auct. vol. V p. 501 sqq. edito ter nominavit Phocam p. 520, 533, 583. tum Alcuinus in versibus de bibliotheca Eboracensi vol. I praef. p. XXIII exhibitis cum aliis grammaticis huius quoque nomen posuit. postea autem quam diligenter Phocae liber a grammaticis tractatus sit, et codicum inde ab illa aetate scriptorum multitudo et scripturae diversitas testatur. postremo praetermittendum non est eiusdem grammatici nomine inscriptam extare vitam Vergilii versibus conpositam, quam Scaliger Virg. app. p. 135 (ed. Lugd. a. 1595) edidit ita inscriptam, 'P. Virgilii Maronis vita a Foca grammatico urbis Romae versibus edita'. nam ab eodem homine, qui artem grammaticam scripsit, vitam Vergilii scriptam esse et per se probabile est et confirmatur iis quae contra adrogantiam Graecorum disputata sunt vit. Verg. v. 3 sqq. et art. gramm. p. 1722. de aetate autem scriptoris ne haec quidem quae de vita Vergilii narravit certiora continent indicia, quam illud quod Reifferscheidius Suet. rel. p. 403 probavit, post Donatum ea esse conscripta. unde sequitur inter Donati et Prisciani tempora aetatem Phocae esse collocandam.

Arti de nomine et verbo adieci libellum de aspiratione, qui eodem nomine inscriptus fertur, quamvis hunc non esse a Phoca

scriptum persuasum habeam. nam et dicendi genus quaedam quae ab illius sermone aliena sunt continet, et rerum tractandarum ratio tam diversa est ab iis quae de eodem argumento a veteribus grammaticis conposita sunt, ut recentiore aetate haec ex antiquorum commentariis congesta et veteris grammatici nomine inscripta esse putem. edidit autem hunc libellum primus Ianus Parrhasius in Probi editione Vicetina a. 1509, de qua dictum est vol. IV praef. p. IX. postea Lindemannus ad novam editionem adhibuit codicem Gudianum 260 ab Osanno, qui ex hoc libro Apuleium suum edidit, descripto Apulei. de orth. p. VII. nam quod Lindemannus tres codices, quibus in arte Phocae edenda usus esset, hunc quoque librum continere dixit in praefatione, de duobus erravit, neque in ipsa editione plus quam unius codicis scripturam exhibuit. mihi praeter hunc duo noti sunt codices ipsi quoque quinto decimo saeculo scripti, Veneti bibliothecae S. Marci cl. XIII 30 et 366, quorum uterque hunc librum arti de nomine et verbo subiectum exhibet. sed de his non accuratius quaesivi, sed Ascensianam editionem a. 1516 ex principe expressam (ς) et Gudianum codicem (G), cuius scripturam Lindemanni editioni debeo, secutus sum.

ARS PHOCAE

DE NOMINE ET VERBO

p. 321. 22 L. p. 1688. 89 P.

Ars mea multorum es, quos saecula prisca tulerunt;
    sed nova te brevitas asserit esse meam.
omnia cum veterum sint explorata libellis,
    multa loqui breviter sit novitatis opus.
te relegat iuvenis, quem garrula pagina terret,
    aut siquem paucis seria nosse iuvat;
te longinqua petens comitem sibi ferre viator
    ne dubitet parvo pondere multa vehens;
te siquis scripsisse volet, non ulla queretur
    damna nec ingrati triste laboris onus.
es quod quisque petat; numquam censura diserti
    hoc contemnet opus, si modo livor abest.

Credo non nullos hoc meum miraturos opusculum, quod in tanta doctissimorum hominum copia, qui varie diligenterque emendati sermonis praecepta tradiderunt, ego potissimum ausus sim temerario ac paene sacrilego conatu libellum de arte comminisci. de quo prius excusandum puto, quam de titulo operis disseram. cum sciam plurimos quidem regulas artium per or||dinem exposuisse, quibus ad praerogativam sollertia vel antiquitas ipsa suffragata | est, sed eorum alios late copioseque scripsisse, ut superflua interdum ubertate narrationis memoria confundatur,

P codex Parisinus 7530
F codex Monacensis 6281 *Frisingensis* 81
f corrector codicis Frisingensis
g codex Wolfenbuttelanus Aug. 38, 27
ς editio princeps Veneta Nicolai Iensoni

1 INCIPIT ARS FOCAE *P* INCIPIT ARS FOCI GRAMMATICI *F* VETVSTISSIMI AC PERSPICACISSIMI PHOCAE GRAMMATICI DE NOMINE ET VERBO LIBER INCIPIT *ς* 10 uehis *Fς* 13 es *Pf* est *Fς codices Cassiodori de orth. p.* 2280 16 hominum *om. F* 19 operis *om. F* 20 per ordinem exposuisse *P* digessisse *F* per ordinem digessisse *ς* ad praeregotiuam sollertiam uel antiquitas suffragata est *F* 22 ut superflua] superflua quibus *F*

alios, dum brevitati student, admodum diffusam coartasse materiam, ut sterili conpendio nihil ad integram scientiam lectoribus conferant; adulescentes vero nostri saeculi non desiderio litterarum nec amore virtutis ad studia se applicare, sed aut necessitate conpulsos aut odore voluptatum per aetatem adflatos execrari magistros, quorum ut quisque est diligentior, eo maiori odio premitur, et gymnasium sapientiae, quo ad beatam vitam semita demonstratur, velut taeterrimum carcerem detestari, alios autem, quamvis scire cupiant, omne tamen fructuosi laboris onus detrectare nec assiduis inhaerere lectionibus nec curiosa perscrutatione veterum eruere commentarios, qui dum semper volunt docti esse, fieri numquam possunt: idcirco fateor me negotium suscepisse pluribus profuturum, nisi qui novellam artis expositionem tractare fastidiant, praecipueque discipulis nostris, quibus adversus oblivionis iacturam et pereunctantium tentamenta consultum esse desidero. in hoc namque nostrae professionis summa versatur, ut in aliorum scientia tui periculum facias, nec si ipse scias, sed si alios docueris, eruditus esse videaris. nominum igitur regulas et verborum in unum congessi, quoniam haec fere principatum in partibus orationis obtinent multumque difficultatis habent, et super ceteris abunde dictum a summis auctoribus aestimo. quo in opere nihil mihi sumam, nec a me novi quicquam repertum adfirmabo. multa namque ex multorum libris decerpta concinna brevitate conclusi, ut nec ieiuna parum instruat conpensatio, nec verbosa prolixitas fastidium legentibus moveat. siquid autem a nobis in suscepto negotio commode tractatum est, malo id lectoris iudicio laudari, quam nostra praedicatione iactari. tu tamen industria || tua vel petulantiae nostrae crimen excusabis, vel laudis siquid merebimur, ampliabis. vale. |

Adgressus nominum regulas breviter explanare et scrupulosam difficilemque materiam adulescentibus perviam facere, quoniam omnis ambiguitas in genere nominis et declinatione consistit, primum latina a graecis discrevi, ne confusione varietatis turbetur memoria; deinde monosyllaba congesta praeposui, quae diversi quidem sunt generis, tertii autem ordinis formulam tribus exceptis secuntur, et sunt fere haec. masculini generis as dens grex flos fons Lars mons mos mus mas praes Mars pons lar pes ros rex sal sol vir vas vadis: ex his unum est secundae declinationis,

32 et sunt fere haec *Char.* 42, 6. *exc. Char.* 546, 17

2 lectoribus *om. P* 4 conpulsus *P* 9 curiosam perscrutationem *P* 10 dum semper esse numquam (fieri *add. f*) uolunt docti esse non possunt *F* 11 negotium hoc suscepisse *ς* 14 desiderio *P* 17 haec fere *PF* hae fere *fς* 22 compen | nec *F* compendiositas nec *f* 26 merebitur *Pς* ampliabis] applicabis *g* vale *om. Fς* 27 adgressus sum ergo nominum *F* 32 et sunt uere haec *F* et sunt fere haec spes res uir *P* 33 Lars] las *Fς* lar *Putschius* 34 lar] Nar *Putschius*. lar *ab hoc loco alienum esse perturbatus litterarum ordo, quem contra fidem codicum mutare nolui, indicat. iusto autem ordine restituto ita scribi poterant masculina nomina*, as dens flos fons grex glis lar Mars mons mos mus mas praes pons pes *etc.* est *ς*, *om. PF*

vir. feminini generis arx ars calx crux cos dos frons gens falx fax faex glos lux lex lis lens glans [vel glandis] laux mors merx mens mux nix nex nox pix ops prex pars res spes sors stips stirps trabs vis [grus] urbs vox nar naris: ex his duo sunt quintae declinationis contra regulam, spes et res. neutri generis aes crus cor fas far git ir ius mel os pus par tus fel lac rus ver vas vasis: ex his quattuor minime declinantur, fas git pus ir; tria in plurali numero deficiunt, nam tres tantum casus habent, lar ius rus [et aes similiter]. communis generis bos dux sus fur grus. omnis generis haec duo sola, par et trux.

Expositis monosyllabis, cuiuscumque sint generis, de ceteris quotlibet syllabarum nominibus disseremus, quae his clausulis terminantur, quattuor vocalibus praeter i, sex semivocalibus praeter f, et una muta t. de quibus ex ordine regulas subiectas notavimus, exceptis illis videlicet, quae minime declinantur, fas nefas nihili nugas gummi frugi sinapi pedum nequam. ex his neutri sunt generis fas nefas gummi sinapi pedum, alia omnis. |

|. DE GENERE ET DECLINATIONE NOMINIS

A terminata masculina sunt propria, ut Sylla Seneca Catilina Cotta Tucca Agrippa Pansa. pauca sunt appellativa masculini generis, hic lanista, hic damma, hic talpa, hic popa, hic nauta, hic poeta, hic collega, hic scurra, hic lixa, hic assecla, hic scriba, hic perfuga, hic transfuga, hic homicida, hic parricida, quae alii communis esse generis dicunt; et illa quae a verbis colo et gigno componuntur, ut hic caelicola agricola silvicola, hic terrigena rurigena. reliqua appellativa omnia feminini sunt generis et primae declinationis, ut fortuna sella terra harena carina habena. neutri generis latina nulla sunt; communis generis haec sola, [hic et haec pedisequa] advena convena [auriga conviva verna]. et omnia primae sunt declinationis. barbara neutri generis duo lecta sunt apud Sallustium nomina fluminum, hoc Muluccha, hoc Turia.

1 fax fraus fex leus glis lux lex *g* faex *om. P* 2 glos] glix *PF* glis *f*ς 3 prex *om. P* sors ς cors *P* cors gens chors sors *F* stips stirips *F* stirps stirpis *P* 4 nar narris ς nas maris *F*, *om. P* 5 os ς os os *PF* os ossis os oris *g* os oris os *f* 7 tria] quattuor ς. *tribus nominibus a grammatico positis postea quartum additum esse videtur* aes. *in quo nomine defectus casuum numeri pluralis notatus est infra p.* 1707 10 exceptis *F* monosyllabis cuiuscunque ς monosyllobis quae euiuscumque *PF* 12 sex] et *PF*ς 13 ex *om. F* 14 cummi *P* frugi sinapi *om. F* pedum neqnom. ex his neutri generis fas nefas gummi pedum alia omois *F* pedum alia omnis *P* pedum nequam. ex his neutri generis fus nefas nihili nugas gummi nequam alia omnis ς pedum nequam ex istis neutri generis sunt fas nefas gummi sinapis pedum alia omnis generis sunt *g*. pedum *inter nomina quae unius tantum casus sunt habet codex Charisii p.* 93, 27 19 hie lanista — nauta *om. P* 20 hie nauta] nauita *F* 21 perfuga] profuga *F*ς 22 dicuot *om. P* 23 ut hie et haec caelicula *F*ς 26 communis haec sola aduena connena et omnis *P* 27 pedisequa *f* pedessequo *F* 29 mulocha *F* Molucea ς: *Sall. Iug.* 19, 7 *et* 92, 5 Turin] *cf. Prob. cath. p.* 3, 12. 7, 2

E finita neutri generis sunt omnia et tertiae declinationis, ut hoc sedile sedilis, monile monilis, rete retis, mare maris.

O littera terminata tertiae sunt declinationis omnia, sed diversi generis. nam quae in o puram desinunt e vocali praeposita, masculini generis sunt, ut hic ganeo aleo laheo, quae nominativum et vocativum solum habent. quae i ante o habent, aut propria masculina sunt, ut Curio Scipio, aut corpus quidem significantia generis sunt masculini, ut hic stellio unio histrio centurio senio curculio quaternio mulio; et omnia o litteram in obliquis casibus productam servant excepto uno, Anio [flumen est Italiae], quod Anienis facit. rem autem incorporalem significantia pleraque a verbis transferuntur et sunt generis feminini, ut haec oratio ratio actio statio hortatio religio.* et haec similiter nomina per casus omnes o producunt praeter nominativum et vocativum numeri singularis. praeposita vero o litterae qualibet consonante propria vel appellativa masculini sunt generis, ut hic Carbo Libo praeco mucro || bufo latro homo tiro sermo pavo Cato, excepto uno proprio feminini generis, haec Iuno, et altero appellativo, quod o litteram in obliquis casibus amittit, haec caro carnis. sed duae sunt solae consonantes, g et d, quibus praecedentibus o litteram nomina generis sunt feminini, ut haec imago, haec caligo fuligo origo propago hirundo [aerugo] harundo magnitudo altitudo testudo formido similitudo fortitudo, quae o in i convertunt in obliquis casibus. excipiuntur in utraque generis masculini haec, hic ligo, hic mango, hic praedo, hic udo, hic spado, quae o producunt, et hic cardo, hic ordo, quae superiorem formulam sequuntur. sunt autem quattuor tantum modo quae neutralia esse possunt, quorum pars dimidia declinationem patitur, ut duo et ambo. pondo autem et octo monoptota sunt et tantum pluraliter efferuntur, ut haec pondo horum pondo.

32 o littera terminata *Char.* 63, 8. *exc. Char.* 543, 4 *Prob. cath.* 9, 25

1 finita *om. P* 2 rete retis *om. F* 4 puram *g*ς pura *P* pure *F* 5 quae nominativum et vocativum solum habent *om. P*: *cf. Priscian. de accent. p.* 522, 30 8 gurgulio *F* 10 anienis *P* aniensis *F* 12 hortatio] portatio *F* portio *f* 14 praeposita uero o littera qualibet *P* praeposita uero b littera uel qualibet *F*ς 15 Libo] ligo *F* bufo] bubo *F*ς 18 carnis *om. P* 20 fuligo] oligo *P* hirundo erugo harundo altitudo testudo similitudo fortitudo quae *F* hirundo haec arundo magnitudo altitudo et studo formido quae *P* 22 excipiuntur in utroque gen. mascul. *P* excipitur neutroque generis masculini *F* excipiuntur in utroque genere masculina ς 23 udo] eudo *F*ς 24 sunt et quattuor *PF*ς sunt quattuor *g* 27 tantum *om. P*

at haec pondo horum pondo duo autem *P* ut haec pondo (nam *add. f*) unum pondo non di...ci.mus (*superscr.* uel dici scimus *f*) sed in libram eferi (efferri *f*) duo enim et tria pondo et deinceps .... (deinceps dicere obseruamus *f*) uel quotiens de neutro loquamur (loquimur *f*) correpte dicamus pando (dicimus pondo *f*) L ΑΥΟΜΙΛΙΝ ΠΠΕΝΤΟΥ.Ε. I accentu enim longo (s. dicimus *add. f*) duo homines et ambo homines duae mulieres horum ponderum (duae mulieres et ambae mulieres *f*) duo autem *F* ut haec pondo nam unum pondo non dicimus sed in libram efferri potest (non dici scimus sed in libros referri *g*) duo enim et tria pondo et deinceps obseruabimus uel quotiens de neutro loquimur correpte dicimus pondo in accentu (enim *add. f*) longo duo homines et ambo homines duae mulieres et ambae mulieres dicuntur duo autem *g*ς

[unum pondo non dici sciamus, sed in libram referri. duo enim et tria pondo et deinceps observamus. id quoque observabimus, ut, quotiens de neutro loquamur, correpte dicamus duo milia παρὰ τὸ δύο. in accentu enim longo duo homines et ambo homines, duae mulieres et ambae mulieres dicuntur.] duo autem et ambo etsi correpta esse videantur, tamen accusativo dupliciter efferuntur: namque hos duos et hos duo, item ambos et ambo apud auctores invenimus. communia hi et haec duo hae duae et ambo et ambae, horum duorum et amborum harum duarum et ambarum, duobus et ambobus duabus et ambabus, duos et ambos duas et ambas, duo et ambo, duobus et ambobus duabus et ambabus.

V terminata sine controversia neutri generis sunt et quartae declinationis, aptota in singulari numero, in plurali declinantur, et sunt perpauca. e quibus pluralem numerum admit|tunt genu cornu veru specu tonitru; cetera semper singularia, ut hoc seru gelu pecu testu. dicimus tamen et haec testa et hoc pecus.

Al syllaba finita neutri sunt generis et tertiae declinationis, ut hoc animal animalis, hoc vectigal, hoc tribunal, hoc laper||cal. unum est masculini generis monosyllabum, hic sal salis, et barbara propria, ut hic Hannibal Hasdrubal Hiemsal Adherbal. il syllaba terminata masculini sunt generis, hic pugil hic mugil; sed Iuvenalis hic mugilis nominativum dixit: unum communis, hic et haec vigil, unum feminini, haec Tanaquil: et omnia exemplo tertiae declinationis inflectuntur. [ol unum invenitur masculini generis, ut hic sol.] ul syllaba finita duo sunt masculini generis, hic consul, hic praesul, unum communis, hic et haec exul: 'e x u l a d h u c i a c e t u m b r a d u c i s': et sunt tertiae declinationis, consulis exulis praesulis.

Vm syllaba terminata generis sunt neutri et secundi ordinis, ut hoc telum teli, caelum caeli, bellum belli, regnum regni, fatum fati. in hac extremitate nulla sibi locum ambiguitas vindicat.

En syllaba finiuntur i vocali praeposita duo tantum modo generis

---

1 unum pondo *Char.* 35, 21. *exc. Char.* 551, 10 11 u terminata *Char.* 31, 4. 35, 30 16 al syllaba *Char.* 25, 15 20 hic mugil *Char.* 107, 6. 130, 22 23 ul syllaba *Char.* 30, 11. *exc. Char.* 544, 5 30 en syllaba *Char.* 28, 12. *exc. Char.* 541, 22

---

5 etsi communia esse videantur *Lindemannus* 6 accusatiuo *g* in accusatiuo *f*ς in accusatiuum *PF* efferuat *P* 7 communia (communi *F*) hic et haec duo uel duae et ambo et ambae horum duorum et amborum (et amborum *om. F, add. f*) et duarum et ambarum duobus et ambobus (duabus et ambabus *add. f*) duos et ambos duas et ambas duo et ambo (duae et ambae *add. f*) duobus et ambobus duabus et ambabus *PF* 12 et sunt perpauca quibus *P* at sunt p̄ paucae quibus *F* et sunt perpauca quae *f*ς 15 haec testea *F* et haec pecus ς 19 asdrubal *P* hasdrobal *F* el neutri generis sunt ut mel et fel. il syllaba terminata ς 20 iuuenalis hic magilus *F: Iuven. sat.* 10, 317 22 ol — sol *om. P, add. Fg*ς 24 hic et et haec exul adhuc iacit umbra ducis lucanus *F*: *Lucan. Pharsal.* VIII 837 30 en syllaba quae finiuntur ς generis masculini (masculini generis ς) sunt ut hic rien *F*ς

masculini, hic rien rienis, hic lien lienis, quae in obliquis casibus e litteram productam servant, et septem alia eiusdem generis antepositis consonantibus, hic flamen [sacerdos Iovis], hic pecten, hic tibicen, hic fidicen, hic liticen, hic tubicen, hic cornicen. cetera neutri sunt generis procul dubio et tertiae similiter declinationis, ut hoc carmen carminis, nomen nominis, limen certamen numen omen crimen examen gluten glutinis et his similia.

Ar syllaba terminata generis sunt neutri omnia, ut hoc lucar, hoc torcular, hoc pulvinar, hoc laquear, hoc lacunar, praeter unum proprium generis masculini, hic Caesar. haec quoque tertiae declinationis formulam secuntur. sed neutra in obliquis casibus a productam habent; notatur iubar, quod solum a correptam habet, ut Vergilius 'iubare exorto'. |

Er syllaba finita exceptis duobus feminini generis, haec mater et haec mulier, et neutris his, hoc uber, hoc tuber, hoc suber, hoc | papaver, hoc cadaver, hoc laser, hoc siler, hoc iter, hoc cicer, hoc siser, quae omnia tertiae sunt declinationis, cetera masculini sunt generis, alia secundae, alia tertiae declinationis. masculina igitur in er syllabam desinentia, si faciunt ex se feminina a littera terminata, secundi sunt ordinis, ut hic pulcher pulchri, ater atri, niger nigri; quorum feminina sunt pulchra atra nigra. notatur sequester: facit femininum sequestra et est tertiae declinationis. quae ex se aut nulla faciunt feminina aut in is syllabam mittunt, tertiae sunt declinationis, ut hic pater patris, hic frater fratris, passer passeris, auser anseris, carcer carceris, agger aggeris, hic acer huius acris: nam femininum haec acris facit, ut Horatius 'solvitur acris hiems': hic alacer alacris, volucer volucris, mediocer mediocris, celer celeris, equester equestris, pedester pedestris. excipiuntur pauca, quae, quamvis in femininum genus a terminatum minime transeant, secundae tamen sunt declinationis, ut hic puer pueri, hic gener generi, hic socer soceri, Liber Liberi, liber libri, Auster Austri, aper apri, cancer cancri, oleaster oleastri, caper capri, culter cultri, raster rastri, fiber fibri. unum invenitur communis generis, quod iuxta rationem communium tertii est ordinis, hic et haec pauper pauperis. quidam adiciunt hic et haec uber uberis.

---

8 ar syllaba *Char.* 26, 11 *exc. Char.* 540, 40   12 iubar *Prob. cath.* 11, 34
14 er syllaba *Char.* 23, 33. 84, 12

---

4 hic liticen hic tubicen *om. P*   6 omen crimen] certamen *P*   9 praeter haec propria generis masculini ut hic caesar *P*   12 quod solus correptam habet *F* quae sola a correptam habent *P*   iuuare exortu *P*: *Verg. Aen.* IIII 130   17 alia secundae ς aliae secundae *PF*   21 sequester quod sequestra facit femininum et est (est *om. F*) tertiae *F*ς   22 in is syllaba *P*   24 agger aggeris] ager ageris *P*   25 Horatius] *carm.* I 4, 1   26 mediocer mediocris celer celeris *om. P*   27 sequester sequestris *F*   32 fiber fibri] faber bri ς faber *g*   34 adiciunt *f* adiiciunt ς dicunt *PF*

Ir syllaba terminatur unum monosyllabum generis masculini secundae declinationis, hic vir huius viri, et siqua ex illo componuntur, ut hic semivir triumvir septemvir decemvir levir, quae eiusdem sunt declinationis. unum praeterea neutri generis repertum est et monosyllabis insertum, hoc ir indeclinabile.

Or syllaba finita masculini sunt generis et tertiae declinationis, ut hic odor odoris, hic amor amoris, liquor liquoris, exceptis tribus, quae sexum sibi femininum defendunt, eiusdem tamen declinationis, haec uxor, haec soror, haec arbor, et neutris his, hoc ador, hoc ‖ marmor, hoc aequor. quidam et hoc ebor, hoc robor, hoc femor rationabiliter adnumerant. unum est communis generis, hic et haec auctor, unum omnis generis, hic et haec et hoc memor, et compositum ex eo immemor. et omnia in hanc syllabam desinentia o in obliquis | casibus productam habent, si sint appellativa et latina, exceptis arbor et supra scriptis neutris et memor et immemor. propria latina sive graeca o correptam habent in omnibus casibus, ut Actor Actoris, Hector Hectoris. quae in or similiter desinunt i littera vocali praeposita, communis sunt generis eiusdem declinationis, tertiae scilicet, et omnia comparativi sunt gradus, hic et haec melior melioris, doctior doctioris.

Vr syllaba finita generis masculini haec sunt, hic fur, hic satur. sed fur quidem iuxta rationem monosyllaborum tertiae est declinationis, quod alii communis generis esse dixerunt; satur autem secundae, quoniam femininum satura facit. praeterea hic turtur, hic vultur generis masculini et epicoeni declinationis tertiae. cetera neutri sunt generis eiusdem declinationis, ut hoc guttur, hoc sulphur, hoc fulgur, hoc murmur, hoc iecur iecinoris vel iecoris. unum communis est generis, hic et haec augur auguris.

As syllaba terminata feminini sunt generis et tertiae declinationis, ut haec dignitas pietas facultas civitas potestas, a littera in omni casu producta. pauca inveniuntur masculini generis partim propria, partim a propriis civitatum nominibus translata, ut hic Larinas Larinatis, hic Maecenas Maecenatis, hic Arpinas Arpinatis, hic Capenas Capenatis.

---

1 ir syllaba *Char.* 24, 19 *exc. Char.* 540, 14 6 or syllaba *Char.* 85, 23 *exc. Char.* 543, 28. *Prob. cath.* 12, 13 20 ur syllaba *Char.* 30, 13. 86, 15 *exc. Char.* 544, 6 28 as syllaba *Char.* 26, 26

---

1 Ir] is *P* terminatum unum *F* 3 seminir duumuir triumuir ς: seminir decemuir quae *P* 7 hic odor odoris hic olor ris hic amor ς 8 sexum in (*corr. al. man., ut videtur*, sexum sibi) femininum defendunt *P* sexusin femininũ genere defendit *F* sexus in feminino genere defendit *f*ς sexus feminini generis defendit *g* 10 quidam (quidam *om.* ς) hoc ebor hoc robor quidam et hoc femor rationabiliter adnumerant *F*ς 14 excepto *F*ς, *corr. al. man., ut videtur*, -tis *P* suprascriptis neutris et (et *om. F*) memor et immemor *F*ς suprascriptis memor et immemor *P* 15 graeca o correptam *corr. al. man., ut videtur*, graeca quae o correptam *P* 24 epicoenon et eadem (et eiusdem *f*) declinationis tertiae *F* 31 hic *ante* Maecenas *om. PF* 32 hic capienas capienatis *F*: hic *om. P*

Es syllaba quattuor modis nomina terminantur, in es productam praeposita consonante, in es correptam similiter praecunte qualibet consonante, in es puram productam i vocali praeposita, in eandem puram correptam. nomina igitur quae in es productam desinunt consonante praeposita generis sunt feminini tertiae declina|tionis et totidem syllabis in genitivo et ceteris casibus quot in nominativo proferuntur, ut haec nubes nubis, caedes caedis, proles prolis, moles molis, strages stragis, labes labis, pubes pubis, plebes plebis, exceptis tribus, quae eiusdem generis sunt, sed quintae declinationis, ut haec fides fidei, spes spei, res rei, et Ceres, quod in genitivo contra morem omnium plus una syllaba profertur (nam Cereris facit), et merces mercedis. in hac extremitate quattuor reperiuntur propria masculini generis eiusdem ordinis, hic Hercules Herculis, Cocles Coclis, Verres Verris, Vlixes Vlixis, et quae componuntur a pede nihil a declinatione simplicis discrepantia, ut bipes tripes quadrupes (haec etiam communis esse generis multi adfirmant) sonipes alipes. duo praeterea communis sunt generis, quae in genitivo una syllaba adcrescunt, hic et haec heres heredis, locuples locupletis. quae es correpta terminantur praeposita consonante, masculini sunt generis tertiae similiter declinationis et una syllaba in genitivo crescunt, ut hic poples poplitis, hic fomes fomitis, hic miles militis, hic gurges gurgitis, hic stipes stipitis, hic cespes cespitis, hic hospes hospitis (nam femininum hospita facit), exceptis his, feminini quidem generis haec seges segetis et teges tegetis, communis vero, accidentibus licet, hic et haec teres, hic et haec praepes, hic et haec dives, hic et haec comes, hic et haec hebes sospes superstes. et omnia genitivum in tis syllabam mittunt. notantur haec sola, quae in dis, non in tis faciunt genitivum, hic et haec praeses praesidis, reses residis, deses desidis, obses obsidis. quae in es productam et puram desinunt, feminini sunt generis declinationis quintae, ut haec facies faciei, acies aciei, effigies effigiei, excepto uno incerti generis, quod nunc masculinum est, nunc femininum, ut hic vel haec dies diei, et quod ex eo figuratur masculini generis, hic meridies meridiei. unum praeterea notatur eadem clausula finitum generis feminini tertiae declinationis, haec quies quietis. quae in es correptam i prae|cedente vocali

---

1 es syllaba *Char.* 28, 27. 39, 23. 68, 34 *exc. Char.* 541, 30

---

1 est syllaba *P* in es productam *g*ς in productam *P* idō in (*superscr.* es) productam *F* 2 in correptam *P* 3 in eodem puram *corr.* in eandem es puram *F* 5 feminini (et *add.* *P*ς) tertiae declinationis totidem *PF*ς 8 pubes pubis *F*ς tabes *g*, *om.* *P* excepto uno quod eiusdem generis est sed quintae declinationis ut haec fides fidei et ceres *F*ς 11 in extremitate *F* in eadem extremitate ς in extremitate endem *g* 14 quadripes *P* 18 consonantem *P* 21 hospita facit *f*ς hospitam facit *P* hospitae facit *F* 22 haec seges segitis (segetis *f*) teges tegitis (tegetis *f*) *F* haec teges tegis et seges segetis *P* 23 communis uero accidentia licet haec teres *P* 24 hic et haec diues hic et haec comes sospes hic et haec hebes superstes *P* hic et haec diues hic et haec hebes comes comitis sospes sospitis superstes *F*

desinunt, duo sunt masculini generis, hic aries, hic paries; unum feminini, haec abies; et tertiae sunt declinationis: faciunt enim genitivum arietis parietis abietis.

Is syllaba finita praepositis n et c consonantibus masculini sunt generis, hic panis, hic funis, hic finis, hic amnis, hic ignis, hic clunis, hic piscis, hic fascis. unum feminini est generis, haec bipennis, unum communis, hic et haec canis. omnia tamen tertiae sunt declinationis. et illa generis sunt masculini, quae in genitivo una syllaba adcrescunt, ut hic lapis lapidis, hic pulvis pulveris, hic sanguis sanguinis, hic vomis vomeris, hic cinis cineris, hic pollis pollinis, hic pubis puberis, hic inpubis inpuberis, ut Tullius 'filiumque eius inpuberem'. ex his unum | tamen femini est generis, haec cuspis cuspidis. cetera qualibet consonante is syllabam praecedente feminini generis sunt et eiusdem declinationis, tertiae scilicet, nominativum et genitivum parem habentia, ut haec avis, haec classis, haec clavis, haec turris, haec puppis, haec cutis, haec pellis, haec securis, haec messis, haec navis, haec scrobis, haec scobis, haec bilis. sed si sunt accidentia, id est ad corpus vel ad animum pertinentia, universa communis sunt generis et tertii similiter ordinis et neutra ex se faciunt e littera terminata nihil a declinatione communium discrepantia, hic et haec fortis huius fortis, hoc forte huius fortis; hic et haec dulcis huius dulcis, hoc dulce huius dulcis; hic et haec suavis huius suavis, hoc suave huius suavis. et quae derivantur a principalibus is syllaba finita, eandem regulam sequuntur, ut a populo hic || et haec popularis huius popularis et hoc populare huius popularis, hic et haec specialis hoc speciale et similia. sunt praeterea pauca nomina eadem clausula generis masculini, quae neque n aut c ante is syllabam habent, nec in genitivo plus una syllaba proferuntur, ut hic fustis, hic ensis, hic postis, hic anguis, hic unguis, hic collis, hic follis, hic corbis, hic mensis, hic vectis, hic torquis, hic torris, hic axis, hic orbis. praeter haec et quae superius notavimus omnia aut

---

4 is syllaba *Char.* 41, 24. 88, 29. 29, 20. *exc. Char.* 542, 26. 555, 25

---

1 desinunt masculini hic aries *P* 3 abietis. es productam aut correptam nomina habere dignoscuntur per penultimam genitiui. sic miles, es correptam habere dignoscitur, quia penultimam genitiui correptam habeat, ut miles, huius militis: sic heres es productam, quod penultimam genitiui productam habeat, ut heres huius heredis. atque id ita in omnibus fere obseruandum est, ubi de ultimae syllabae quantitate dubitatur, ut in nominibus, ita et in uerbis. is syllaba *Putschius* 5 clunis] clyànis *P* 6 bipinnis *F* 7 unam *P* 10 hic punis puueris hic inpuuis inpueris ut tullius *P* hic pubis puberis ut tullius *Fς*: *Cic. in Catil.* IIII 6, 13. *cf. Prob. cathol.* 20, 4 inpuuerem *P* 11 tamen] tantum *F* est *om. P* 14 nominatiuum et genitiuum ς: et *om. PF* 15 haec classis clauis *PF* 16 haec scobis haec bilis *om. P* 17 animam *PFς* 20 hoc forte fortis hic et haec dulcis et (et *om. P*) hoc dulce dulcis hic et haec suauis et (et *om. F*) hoc suaue huius suauis *PF* 25 et similia] et quae similia sunt *F* 26 eandem clausulam *P* 28 hic fustis haec postis *P* hic unguis *om. P* 29 hic torquis hic orbis praeterea et quae superius nominauimus *F*

feminini sunt generis aut communis. nam super declinatione nulla est ambiguitas.

Os finita monosyllaba tria sunt generis masculini, hic mos, hic flos, hic ros; duo feminini, haec cos, haec dos; unum neutri, hoc os oris: quidam et hoc os ossis adiciunt [unum communis hic et haec bos]; et omnia secundum definitam superius regulam monosyllaborum tertiae sunt declinationis: disyllaba tria, quorum duo masculini sunt generis, unum communis, eiusdem declinationis, hic lepos leporis, hic nepos nepotis, hic et haec custos custodis; similiter hic et haec sacerdos sacerdotis.

Vs syllaba terminata nomina masculini sunt generis aut feminini aut neutri; tantum unum est omnis tertiae declinationis, hic et haec et hoc vetus veteris. sed masculini generis nomina aut secundae sunt declinationis aut quartae exceptis duobus, quae sunt tertiae, hic Ligus Liguris et hic lepus leporis. sed illa masculina secundae declinationis | accipiunt formulam, quae aut propria sunt aut in femininum genus transeunt, ut hic Tullius Tullii, clarus *clari* (facit enim clara); illa quartae, quae aut a verbis veniunt aut in femininum genus non transeunt, ut hic ascensus huius ascensus a verbo ascendo, hic motus huius motus, hic nisus huius nisus, hic portus huius portus, hic arcus huius arcus, quae in femininum non transeunt. sed quoniam plurima inveniuntur, quae nec a verbis veniunt [nec minus quartae sunt] neque feminina ex se faciunt, et tamen secundae sunt declinationis, discernendae ambiguitatis causa diligenti inquisitione subiectas notavimus regulas, quo facili|us declinationis diversitas deprehendi possit. ergo us syllaba terminata nomina masculini generis propria vel appellativa, sive feminina ex se faciunt, sive in aliud genus minime transformantur, secundae sunt declinationis, ut Terentius Terentii, Marcus Marci, bonus boni, campus campi, hortus horti, fumus fumi, nidus nidi, fungus fungi, mergus mergi, somnus somni, lucus luci. duo notantur, quae superius posuimus tertiae declinationis us syllaba terminata eiusdem generis, hic Ligus Liguris, hic lepus leporis. quae a verbis aut nominibus veniunt principalibus, quartae sunt declinationis, ut hic status huius status, hic ductus huius ductus, hic motus huius motus, hic consulatus huius consulatus, hic tribunatus huius tribunatus, hic ma-

---

3 os finita *Char.* 30, 6. 91, 31. *exc. Char.* 543, 37 10 us syllaba *Char.* 21, 18. 44, 21. *exc. Char.* 538, 30

---

3 os finita syllaba *F* ς 5 unum communis hic et haec bos *om. PF, add.* ς 8 lepos *P* 13 hic ligus liguris lepus leporis *P* hic ligus ligoris hic lepus leporis *F* hic liguris ris et hic lepus ris ς 15 quae aut (aut *om.* ς) in femininum genus transeunt illa quartae *F*ς 16 hic tullius tullia clarus facit *P* 21 nec minus] nec nomio *corr.* nec a nomine *F* nec nihilo minus *g* 23 subiecta notauimus regulam *P* 28 duo *om. P* 30 ligus ligoris *F* 33 hic consolatus huius consolatus hic tribunatus magistratus equitatus principatus notantur *P* consulatus tribunatus equitatus magistratus sequestratus principatus uisus nisus notuntur *g* hic consolatus huius consolatus hic tribunatus huius tribunatus (hic magistratus huius *in*

gistratus huius magistratus, hic equitatus huius equitatus, hic principatus huius principatus, hic receptus huius receptus, hic visus huius visus. notantur haec, quae nec a verbis veniunt nec a nominibus derivantur, et tamen quartae sunt declinationis, generis masculini, hic arcus huius arcus, hic acus gradus fastus caestus aestus portus lacus vultus sinus currus [hic cultus] luxus senatus astus rictus ritus fetus situs. feminini generis eadem extremitate finita secundae declinationis sunt tria tantum, haec colus coli, haec alvus alvi, haec humus humi; et nomina arborum quae in eandem syllabam desinunt, haec pirus piri, haec prunus pruni, haec pinus pini, haec fagus fagi, haec taxus taxi, haec fraxinus fraxini, haec ulmus ulmi; haec alnus alni: tertiae pauca haec tantum, tellus telluris, salus salutis, palus paludis, iuventus iuventutis, virtus virtutis, senectus senectutis, servitus servitutis, Venus Veneris: quartae haec tantum, haec anus huius anus, haec manus huius manus, haec porticus huius porticus, | haec domus huius domus, haec nurus huius nurus, haec socrus huius socrus, haec quercus huius quercus. neutra illa sunt, quae in genitivo una syllaba crescunt et in ris desinunt, ut hoc decus decoris, hoc sidus sideris, hoc pondus ponderis, hoc pecus pecoris, exceptis tribus, quae secundae sunt declinationis correpta us syllaba, hoc vulgus || vulgi, hoc virus viri, hoc pelagus pelagi. alia omnia masculini sunt generis et declinantur exemplo secundae declinationis aut quartae iuxta definitas superius regulas.

Ax syllaba terminata unum masculini generis proprium, hic Aiax, unum femininum, haec fornax, alia omnia sunt accidentia et trium generum, ut hic et haec et hoc audax rapax fallax loquax pertinax minax procax contumax pervicax; et omnia ad instar tertii ordinis declinantur et a in obliquis casibus productam habent.

Ex syllaba finita masculini sunt generis declinationis tertiae, ut hic vertex verticis, hic culex culicis, hic pollex pollicis, hic codex codicis, hic cortex corticis, hic murex muricis; feminini generis haec sola, haec silex, ut Vergilius 'ah silice in nuda', haec ilex ilicis, haec carex

23 ax syllaba *Char* 27, 12. *exc. Char.* 541, 18 28 ex syllaba *Char.* 88, 5. *exc. Char.* 542, 14

litura f) magistratus eqstratus (*corr.* eqstratus, i *et* e *suprascr.*) principatus hic receptus huius receptus hic uisus huius uisus notantur *F* 5 haec acus *F*, *om.* ς fastus] fructus *F*ς 6 astus] aestus *F* 12 virtus virtutis *om. P* 16 huius socrus *et* huius quercus *om. PF* 21 iuxta difinitas superiores regulas *F* definita superius regulas *P* 23 terminata *corr. al. man.* -tur *P* 24 accidentiae trium *P* 25 loquax micax pertinax minax *g* 27 et a in obliquis ς etiam in obliquis *P* ī a obliquis *F* 28 ut hic uertex uerticis. hic culex cis. codex cis. latex. sorex. pollex cis. hic cortex cis. hic murex cis ς ut hic uertex cis culex codex pelex cortex apex latex murex *g* 29 hic codex codicis *om. F*
31 asilicae innuda *F*: *Verg. bucol.* 1, 15 haec ilex ilicis hic carex caricis *F* haec ilex ilicis carex caricis *P*ς haec ilex ilicis carex caricis et haec supellex supellectilis *Putschius*

caricis. si sint accidentia, omnis generis sunt nihil a declinatione discrepantia: nam sunt tertiae declinationis, ut hic et haec et hoc simplex duplex artifex opifex aurifex, et omnia in genitivo et ceteris casibus e litteram in i convertunt. unum reperitur masculini generis quod e producit in obliquis casibus, hic vervex ververis. ix syllaba terminantur masculini generis haec, hic calix caliris, hic fornix fornicis, hic varix varicis; feminina haec, haec salix, haec filix, haec radix, haec cervix, haec matrix, haec cornix, haec lodix [obstetrix obstetricis]. ex his posteriora quinque i producunt in obliquis casibus. accidentia trium generum sunt, ut hic et haec et hoc felix felicis, hic et haec et hoc pernix. in eandem syllabam praepositis consonantibus, quarum prior muta, altera liquida est, nomina feminini generis desinunt, quae a masculinis tor syllaba finitis et a verbo venientibus figurantur, ut hic genitor haec genetrix, hic venator haec venatrix, hic bellator haec bellatrix, hic victor haec victrix. unum eadem clausula terminatur generis masculini, nomen serpentis apud Lucanum lectum, 'et natrix violator aquae'; duo feminini, quae a masculinis non veniunt, haec meretrix, haec cicatrix. omnia ‖ tamen procul dubio tertiae sunt declinationis. | ox syllaba finita exceptis monosyllabis omnia accidentia sunt generis omnis, ut hic et haec et hoc ferox atrox velox. sed iuxta rationem saepius demonstratam haec quoque eiusdem declinationis legibus subiacent. unum feminini generis hac extremitate lectum apud Plautum est, haec celox, quod scapham significat [navis]. ux syllaba terminatur unum masculini generis proprium, hic Pollux Pollucis. monosyllaba cuius sint generis, definivimus [feminina monosyllaba lux nux crux]. quidam communis generis hac syllaba finitum asserunt hic et haec coniux, qui nominativum sine n littera proferri volunt, quia in genitivo et aliis casibus eadem littera non servatur.

T littera muta unum nomen terminatur generis neutri, hoc caput capitis, et quae ex eo componuntur, occiput occipitis, sinciput sincipitis: Persius 'et fissa fumosum sinciput aure'.

---

6 ix syllaba *Char.* 29, 23. 44, 3. 91, 22. *exc. Char.* 542, 38 19 ox syllaba *Char.* 92, 17. *exc. Char.* 544, 1 23 ux syllaba *Char.* 30, 21. 87, 8. *exc. Char.* 544, 10 29 t littera *Char.* 30, 20

---

3 et umoia quae in genitiuo *F* 7 haec filix ς haec felix *F*, *om.* *P* 8 obstetrix obstetricis *om.* *F*ς 9 quinque *Putschius* quattuor *F*ς, *om.* *P* 12 desinunt in ix quae *F*ς 13 hic genitor haec genitrix bellator uenator bellatrix hic uictor haec uictrix haec uenatrix unum *P* 16 apud lucanum lectum ē ut natrix *F* apud Lucanum libro VIII lectum est et natrix *Putschius*: *Lucan. Pharsal.* VIIII 720 violator aquae] uiolatur quae *F* 19 omnis sed iuxta rationem saepius (superius ς) demonstratam ut hic et haec et hoc ferox atrox uelox haec quoque *PF*ς 22 hac extremitate ς haec extremitate *PF* est *om.* *P* 23 scapham nauis significat *g*: navis *om.* ς 24 cuius sunt generis definimus *P* cuius sunt genera definiemus *F* cuiuscumque sint generis diffiniuimus ς 25 feminina — crux *om.* *P* 29 et quae ex eo componuntur ς et quod ex eo componuntur *P*: et quod ex eo cumponitur sinciput. sinī. occiput. occipitis sinciput sincipitis *F* 30 Persius satyra sexta *Putschius*: *Pers. sat.* 6, 70 et fissa fomosum (formonsum *f*) sinciput sīciput aure *F* sincuput *P*

Quae in duas desinunt consonantes exceptis, ut saepius dictum est, monosyllabis, si sint accidentia, trium generum sunt, et tertiae remota ambiguitate declinationis, ut hic et haee et hoc ingens ingentis, hic et haec et hoc caelebs caelibis, hic et haec et hoc inops inopis, hic et haec et hoc sollers sollertis, hic et haec et hoc concors concordis, hic et haec et hoc potens potentis. pauca sunt masculini generis propria, hic Mavors Mavortis, hic Arruns Arruntis; pauca appellativa, quorum alia masculini sunt generis, alia feminini, hic adeps adipis, haec cohors cohortis, haec hiems hiemis et similia.

Expositis latinorum nominum regulis graecorum quoque tractanda est declinatio, quoniam plerumque his utimur in sermone, et maxime propriis, quae in usum latinae linguae admissa sunt, ut etiam certis definienda sint regulis. memineris autem omnia graeca nomina propria vel appellativa aut primae esse declinationis aut secundae aut tertiae generis masculini feminini neutri. sed primae quidem et secundae declinationis masculina et feminina reperiuntur, tertiae autem masculina feminina neutra. ||

| Quaecumque nomina as vel es syllabis terminantur, si apud Graecos genitivum in *ου* mittunt, apud nos primae sunt declinationis, ut hic Aeneas Aeneae, Lysias Lysiae, Amyntas Amyntae, Damoetas Damoetae, Orestes Orestae, Pylades Pyladae, omnia masculini generis. item disyllaba flexa, quae s littera adempta faciunt apud illos genitivum, similiter apud nos eiusdem sunt declinationis, ut Antas Antae, Menas Menae. quae accusativum singularem in n potius quam in m mittunt, ut Aenean Anchisen Lysian. simili ratione patronymica declinantur, ut hic Priamides Priamidae, Pelides Pelidae, hunc Priamiden Peliden. graeca autem feminina, quae a littera finiuntur, primae sunt declinationis, ut haec Medea Medeae, Phaedra Phaedrae, Andromeda Andromedae. et quae in e productam apud illos desinunt, apud nos e in a conversa eiusdem sunt de-

---

18 quaecumque nomina as vel es *Char.* 19, 6. 41, 2. 66, 11. *exc. Char.* 537, 27. 544, 18

---

2 tertie ordinis remota *F* tertii ordinis remota *f* ς 4 inopis solers solertis concors concordis hic et haee et hoc potens pauca *F* inopis sollers sollertis concors concordis pauca *P* 5 consors consortis ς 8 adipis *om. P* 9 similia EXPLI. DE LATINORUM NOMINUM INCIPIT GRECORUM Expositis *P* 18 as uel es uel a syllaba ς 19 ut *ὁ Αἰνείας τοῦ Αἰνείου* hic Aeneas neae. *ὁ Λυσίας τοῦ Λυσίου* Lysias Lysiae. *ὁ Ἀμύντας τοῦ Ἀμύντου* Amintas tae. *ὁ Δαμοίτης τοῦ Δαμόοιτου* Damoetas Damoetae. *ὁ Κλοάντης τοῦ Κλοάντου* Cloantas Cloantae. exceptis his *ὁ Ἰωάννης τοῦ Ἰωάννου* Ioannes Ioannis *ὁ Ὀρόντης τοῦ Ὀρόντου* Orontes Orontis. *ὁ Ὀρέστης τοῦ Ὀρέστου* Orestes Orestis. *ὁ Ἡρώδης τοῦ Ἡρώδου* hic Herodes Herodis. *ὁ Πυλάδης τοῦ Πυλάδου* Pylades Pyladis omnia masculini generis sunt ς 20 dametas dametae (pilades piladae *add. f*) exceptis his iohannes iohannis orontes orantis orodes orestes pelides omnia *F* Orestae *om. P* 21 item illa flexa quae (quae s *f*) littera adempta *F* item illa quae flexa s littera adepta *P* 23 quae et accusatiuum singularem in en potius quam in em syllabam ut anchisen lisian *F* 26 autem *om. P* 27 ut medea phaedra medeae phaedrae *P* ut haec meda feda meda fede *F*

clinationis, ut Circe haec Circa huius Circae, Andromache Andromacha, aut secundum graecam declinationem inflectuntur integro nominativo casu, ut haec Libye huius Libyes: sic Lucanus

finibus extremis Libyes ubi fervida tellus.

Secundae declinationis graeca masculina vel feminina, quae ος syllaba brevi terminantur, o littera in u mutata apud Latinos secundi ordinis declinationem secuntur, ut hic Homerus Homeri, Hyginus Hygini, haec Tyrus Tyri, haec Berytus Beryti, Cyprus Cypri, Pontus Ponti. item quae apud illos in ευς syllabam desinunt, sunt autem masculina propria, eiusdem declinationis, ut hic Peleus Pelei, Tydeus ‖ Tydei, Oeneus Oenei. haec dativum singularem duplicem habent: nam et Peleo et Pelei dicimus et Orpheo et Orphei, ut Vergilius 'Orphei Calliopea Lino'. sed hoc graecae est, illud latinae declinationis. accusativum tamen graecum habent, ut Pelea Atrea. item illa quae apud Graecos in γρος in δρος in κρος in τρος syllabas desinunt postrema syllaba in er conversa eiusdem sunt declinationis, ut *Μελέαγρος* hic Meleager Meleagri, *Μένανδρος* hic Menander Menandri, *Τεῦκρος* hic Teucer Teucri, *Ἀντίπατρος* hic Antipater Antipatri. excipiuntur quaedam in grus et drus et trus syllabas desinentia, quae nominativum non mutant in er, nihil tamen a declinatione dissentiunt, Andrus congrus Petrus.

In or nomina masculina propria desinunt et tertiae sunt declinationis, ut Hector Hectoris, Nestor Nestoris, Mentor Mentoris. in his omnibus o in omni casu corripitur.

In as masculini generis desinentia, si apud illos genitivum in ος mittunt, nos tertiae declinationi applicamus, ut *Θόας Θόαντος*, nos Thoas Thoantis, Acamas Acamantis, Atlas Atlantis, Mimas Mimantis, gigas gigantis. et feminina similiter eadem syllaba terminata tertiae sunt decli-

8 item quae apud illos in ευς *Char.* 41, 16 14 item illa quae apud Graecos in γρος *Char.* 24, 3. 82, 16. 84, 16. *exc. Char.* 540, 1 21 in or *Char.* 43, 28. 86, 1 *exc. Char.* 543, 33 24 in as *Char.* 26, 27. 46, 14. *exc. Char.* 541, 8. *Prob. cath.* 18, 4

2 inflectuntur inter (in ς) nominatiuum casum *F*ς 3 sic Lucanus libro IX *Putschius*, *om. P*: *Lucan. Pharsal.* VIIII 624 4 fanibus *corr.* finibus *F* 5 secundae declinationis sunt greca *F*ς 9 autem *om.* ς 10 ut hic pelleus pelley tydeus tydei aeneus aeney *F* ut hic Peleus pelei Tydeus tydei Aeneus aenei orpheus orphei ς 11 nam et pelei et peleo dicimus et orphoeo et orphei et uergilius orphi calliopea *P* nam et peli et pelio dicimus orfeo orfei (*corr.* orfi) ut uergilius orfi caliope *F* nam et peli et peleo dicimus orpheo orphi ut Virgilius Orphi calliopea ς: *Verg. bucol.* 4, 57 14 ut pelia tertia (*corr.* teria) *F* ut pelea tydea ς 15 syllabam desinunt *P* syllabam mittunt *F*ς 18 excipiuntur quaedam (quidem *F*) in grus in brus in drus et in (in *om. F*) trus sillabs desinentia *F*ς 20 dissentiunt scombrus (scobrus *F*) andrus gongrus petrus *F*ς Andrus] angrus *P* petrus ᴛᴇʀᴛɪᴇ ᴅᴇᴄʟɪɴ in or *P* 22 mentor mentoris actor actoris ς 25 uthoas ᴇᴏᴀᴛᴀᴄ (ᴏᴏᴀɴᴛᴜᴄ *f*) thoas thoantis ᴀᴋᴀᴍᴀᴄ acamantis athlas athlantis minas minantis eicas cicantis gigans (*corr.* gigas) gigantis *F* ut *θόας θόαντος* toas toantis *ἄτλας ἄτλαντος* atlas atlantis *μαίνας μαίναδος* menas menadis gigas gigantis ς 26 Mimas Mimantis] minas minantis *P*

nationis, ut Pallas Palladis, Thyas Thyadis, orchas orchadis. in es propria masculini generis desinunt. quorum si Graeci genitivum in ους efferunt, simili modo Latini tertii ordinis exemplo declinant, ut Δημοσθένης Δημοσθένους Demosthenes Demosthenis, Polynices Polynicis, Diogenes Diogenis. quae circumflexo accentu pronuntiantur, in suo statu haec remanent et graecam declinationem secuntur, ut hic Eumenes huius Eumenus, hic Euprepes huius Euprepus; quamquam quidam sic declinari maluerunt, Eumenes Eumenetis, Euprepes Euprepetis [Eumenes Eumenis, Euprepes Euprepis]. quae in ος genitivum mittunt, similiter declinantur, ut Dares Daretis, Chremes Chremetis: dicimus autem et Chremis: Diores Dioris, Antores Antoris. in is tam masculini generis quam feminini desinunt eiusdem declinationis, ut hic Daphnis Daphnidis, Thybris Thybridis, et feminina, haec Thais Thaidis, Lais Laidis, Isis Isidis, Hesperis Hesperidis; et omnia genitivum in dis syllabam mittunt excepto uno Simois, quod Simoentis facit genitivum. in us masculini generis propria figurae compositae desinunt tertiae declinationis, hic Melampus Melampodis, Oedipus Oedipodis. | in ys propria masculini generis tertiae declinationis, hic Capys Capyis, Panthys Panthyis.

O littera finita propria sunt generis feminini, quae translata in latinam linguam nihilo minus graecam declinationem obtinent, ut Dido Manto Erato Ino Calypso Themisto. declinantur enim hoc modo, haec Dido, huius Didus, huic Dido, hanc Dido, o Dido, ab hac Dido. errant enim qui Didonis aut Mantonis genitivum dicunt, cum et vocis asperitas et veterum auctoritas eius modi declinationem repudiat.

In on masculini generis propria desinunt, quae genitivum aut in ος aut in τος mittunt apud Graecos: ea nos tertiae declinationis esse asserimus, ut Simon Simonis, Damon Damonis (haec interdum apud Latinos demutata novissima n littera proferuntur), Laocoon Laocoontis, Hippo-

1 in es *Char.* 41, 2. 68, 28 *exc. Char.* 542, 3 11 in is *Prob. cath.* 18, 24 15 in us *Prob. cath.* 27, 4 17 in ys *Prob. cath.* 27, 6 19 o littera *Char.* 63, 17. 64, 14. *exc. Char.* 543, 19. *Prob. cath.* 9, 33 25 in on *Char.* 64, 20 *exc. Char:* 543, 26

1 pallidis *P* orchas orchadis] orens dis ς In es longa proprin masculinis generis *P* 2 in ove efferuntur *P* in us efferunt *F* 4 Diogenes — pronuntiantur *hoc loco om. P* 5 et que circumflexu accentu *F* 6 secuntur *om. P* 7 declinari moluerunt eumenetis euprepltis Diogenes Diogenis. quae circumflexo accentu pronuntiantur ut eumenes eumenis euprepes euprepis quae in oc genitiuum *P* declinare noluerunt eymenes eimentis eyprepes eyprepetis eyticetis et quae in (tis *add. f*) genitiuum *F* declinare noluerunt Eumenes eumeneis Euprepes euprepetis. et quae in tis genitiuum ς 10 chermmes chermmetis dicimus autem et chremmis (*corr.* chremis) diores dioris antor notoris *F* dicimus autem et Chremis *om. P* 11 generis *om. P* eius declinationis *P* 17 hic capys Lapyis panthyis *P* ut hic capis capyis pnochis pnochyis *F* ut Capis capis pantis pantis ς ut Capys Capyis Phorcys Phorcyis *Putschius* 21 haec dido didoys didoe dido n dido ab hac dido *F* haec Dido didois didoi didoē ab hac didoe ς 23 genitiuum] qui *P* 28 demutata] mutata *F*ς

coontis. et quae in ος genitivum mittunt, paenultima syllaba o productam habent in obliquis casibus; quae in τος, correptam, exceptis duobus, quae in ος genitivum efferunt et o corripiunt, Memnon Memnonis, Agamemnon Agamemnonis. in an masculini generis nomina desinentia, ea quoque tertiae sunt declinationis, ut hic Titan Titanis, hic paean paeanis. horum accusativum tam numeri singularis quam pluralis secundum Graecos proferemus, ut hunc Titana paeana, hos Titanas paeanas. unum etiam genitivum singularem || propter differentiam in os iuxta graecam declinationem mittit, hic Pan Panos, ut Vergilius 'Panos de more Lycaei'. in in masculini generis exeunt eiusdem declinationis, ut hic delphin delphinis, Telchin Telchinis. accusativum utriusque numeri delphina et Telchina, delphinas et Telchinas, sicut Graeci, proferemus. in os productam generis desinunt masculini tertii ordinis, ut Minos Minois, heros herois, Tros Trois.

A finita graeca neutri sunt generis omnia. de declinatione nulla est ambiguitas: nam eiusdem sunt ordinis, ut poema poematis, toreuma toreumatis, emblema emblematis. quae quamvis tertiae sunt declinationis, dativum et ablativum pluralem non in bus, sed in is mittunt, ratione nominum secundae declinationis: nam his poematis et emblematis dicendum est.

In ax vel in ix masculini generis nomina desinunt et genitivum is syllaba finiunt, ut thorax thoracis, corax coracis, Phoenix Phoenicis. et quae in duas desinunt consonantes, tertiae declinationi similiter applicantur, ut hic Cyclops Cyclopis, chalybs chalybis.

Vniversa nomina graeca, cuiuscumque sint generis, genitivum apud illos in has syllabas mittunt, in ης, ut *Κίρκη Κίρκης*, in ας, ut *Φαίδρα Φαίδρας*, in ου, ut *Αἰνείας Αἰνείου*, in α, ut *'Αντᾶς 'Αντᾶ*, in ως, ut *Πηλεὺς Πηλέως*, in ους, ut *Δημοσθένης Δημοσθένους*, in ος, ut *Θόας Θόαντος, γίγας γίγαντος*. igitur quaecumque nomina apud Graecos genitivum in ης vel in ας mittunt, apud nos primae sunt declinationis, ut Circe vel Circa huius Circae, Phaedra Phaedrae. quae in α vel in ου genitivum mittunt a nominativo ας vel ης syllabis terminato venientia, simili modo primae sunt declinationis, ut Antas Antae, Aeneas Aeneae, Orestes Orestae. quae in *ου* syllabam exeunt in genitivo a nominativo ος terminato venientia, secundae sunt declinationis, ut Homerus Homeri,

4 in an *Char.* 25, 26. *exc. Char.* 540, 36. *Prob. cath.* 9, 18 10 in in *Char.* 29, 26. *exc, Char.* 542, 23

1 penultimam syllabam o *P* penultimam syllabam *F*ς 9 ut uirgilius pan panos de more lyci *F*: *Verg Aen.* VIII 344 24 chalybis EPITHOMA uniuersa *P* calibis EPITOMA DEOENIVOGRAOO uniuersa *F* 25 generis si genitiuum *P* 31 ut circae uel circa huius circae *P* ut KIPEI KIPKIC circa circae *F* uel in OY a nominotiuo ac uel HO syllabis terminato uenientia genitiuum mittunt simili *P* uel in OY genitiuum mittunt nominatiuum in as uel in es syllabis terminantur simili *F*

Menander Menandri. item quae in ως exeunt, secundae sunt, ut Tydeus Tydei, Peleus Pelei. quae in ους vel in ‖ ος syllabas genitivum singularem mittunt, ea omnia tertiae sunt declinationis remoto dubitationis errore, ut Demosthenes Demosthenis, Paris Paridis, Mimas Mimantis, Pallas Palladis, Thais Thaidis, poema poematis. |

Quoniam genera et declinationes tam latinorum nominum quam graecorum dilucide breviterque explanavimus, de ceteris quae praepositis regularum legibus refragantur disseremus, ut discussa penitus ignorationis caligine inoffensa luce scientiae mentes adulescentium inlustrentur.

Sunt quaedam nomina in utroque numero non eiusdem generis; alia non eiusdem declinationis; alia non in utroque numero declinantur; alia certis casibus deficiunt. de his dicemus, et primum de illis quae generibus discrepant.

In singulari numero generis masculini, in plurali neutri, hic locus haec loca; dicimus tamen et hi loci: hic iocus haec ioca et hi ioci, hic Maenalus haec Maenala, hic Tartarus haec Tartara, hic Gargarus haec Gargara, hic carbasus haec carbasa, hic Ismarus haec Ismara, hic sibilus haec sibila. in singulari numero generis feminini, in plurali neutri, haec Pergamus haec Pergama, haec intibus haec intiba, haec arbutus haec arbuta. in singulari numero generis neutri, in plurali feminini, hoc epulum hae epulae: sic Iuvenalis

unde epulum possis centum dare Pythagoreis;

alii hac epulae semper pluraliter declinant: hoc balneum hae balneae; dicuntur et haec balnea, Tullius 'ad balneas Pallacinas', Iuvenalis 'et crudum pavonem in balnea portas': hoc caepe, quod in singulari numero est aptotum, in plurali femininum, hae caepae, et ordine declinatur. in singulari numero generis neutri, in plurali masculini, hoc porrum hi porri, hoc fre‖num hi freni, ut Lucanus 'frenosque momordit'; dicimus tamen et haec frena: | hoc filum hi fili,

traxerunt in arte magica vertigine fili;

et haec fila dicuntur: hoc Argus hi Argi.

In plurali numero mutant declinationem haec. hoc iugerum in sin-

12 quae generibus discrepant *Char.* 37, 1. *exc. Char.* 551, 26. *Diom.* 327, 1. *Don.* 375, 29. *Serv. in Don.* 431, 29

4 miaas minantis *P*ς mināna minantis *F* 5 palias pallidis *P* poematis EXPL. REGULE GRECORUM NOMIN. *P* poematis EXPLICIT REGULA GRECORUM NOMIN.. *F* 8 refrangantur *P* 9 inlustrareatur *P* 10 alia sunt non eiusdem declinationis ς alia non declī *P* noa declinationis *F* 21 Iuvenalis] *sat.* 3, 229 22 pyrtaguria *F* 24 dicuntur et has balneas *F* Tullius] *pro Rosc. Amer.* 7, 18 pallacinas *PF* palatinas *f* pallatinas ς Iuvenalis] *sat.* 1, 143 25 in palaea *F* ad balnea *P* hoc caepe *P* *superscr.* ΚΡΟΜΥΟΝ hoc cepae *F* 26 feminini hae caepae *P* femi haec cepa *F* 27 declinatur ς declinaatur *PF* 28 Lucanus] *Pharsal.* VI 398 29 hoc filum· hi fili et haec fila traherunt in arte magica nertigine fili et haec fila dicuntur *F* 30 traxerunt in arte magica uertigine ς traxerunt e magica uergiae *P*: *Lucan. Pharsal.* VI 460 31 hoc argos ς

gulari numero secundae declinationis est, in plurali tertiae: nam genitivum horum iugerum, dativum et ablativum his et ab his iugeribus facit. et vas, quod tertiae est in singulari numero, in plurali secundae: nam genitivum horum vasorum, dativum et ablativum his et ab his vasis dicimus. pauca sunt primae declinationis nomina quae contra regulam dativum et ablativum numeri pluralis in bus syllabam mittunt discernendae ambiguitatis sexus causa, his et ab his deabus filiabus mulabus equabus libertabus, quae a iuris peritis usurpata sunt.

Haec sunt quae in utroque numero non admittunt declinationem, quorum alia singulariter tantum, alia pluraliter declinantur. deorum propria nomina, elementorum, heroum, fluminum, montium, singulariter dumtaxat declinantur; item urbium, nisi quae natura pluraliter efferuntur, ut Athenae Thebae Cumae Mycenae Graviscae Crustumeri Cosae Arpi Puteoli Ostia; item metallica, quae omnia secundae sunt declinationis et generis neutri, ut hoc aurum argentum ferrum plumbum stagnum, excepto uno aes, quod eiusdem generis est, sed iuxta rationem monosyllaborum tertii ordinis est, tres autem casus in plurali numero admittit, nominativum accusativum et vocativum, hoc aes et haec aera; item arida vel liquida, quae ad mensuram pondusve referuntur, ut triticum hordeum frumentum far lens cicer milium ervum, haec faba, oleum vinum mel mulsum defrutum muria [dicitur tamen liquamen]. ex his multa veteres auctoritate licentiae largientes pluraliter extulerunt, haec frumenta hordea farra mella defruta. vina etiam usus recepit: nam vina Coa dicimus et || Massica. praeter haec alia sunt quae in plurali numero deficiunt, generis quidem masculini haec, hic fumus fimus limus pulvis sanguis genius, generis feminini haec fames lux labes pax sitis tabes humus, generis neutri hoc caenum faenum ius letum vulgus pelagus virus viscum aevum, hoc penum. in plurali numero tantum declinantur nomina numerorum praeter unum, quod plurali deficit numero, ut duo tres. me-

---

5 pauca sunt *Char.* 54, 10   9 haec sunt quae in utroque numero *Char.* 31, 30. 93, 3. *exc. Char.* 548, 1   28 nomina numerorum *Char.* 37, 6. *exc. Char.* 551, 29

---

7 ambiguitati sexus *P* ambiguitatis .i. sexus ς   his et ab his duabus filiabus nathabus dominabus mulabus equabus asinabus libertabus *g*   8 libertabus quabus iuris peritis *P* libertabus natabus asinabus quae a uiris peritis ς   11 elimentorum eorum fluminum *F*   13 athenae latebre cymae *P*   micenae atellanee grauisceae crustumeri cusae arpiae poteoliae ostea *F* myuinae athellanae grauissae crustumae ricosae carpi puteuli ostia ς. Abellae *inter exempla nominum civitatium semper pluralium legitur Charis. p.* 35, 8   16 sed *om. P*   21 dicitur tamen licamen *P*, *om. F*ς   22 licentia largienter *P*   frumenta *om. F*ς   23 nina etiam usus recepit decepit *P* uina haec etiam usus recipit *F*ς   nam uina choa dicimus et massica ς num nina dicimus massaica *P* num uina coadicimus et mustica (*corr.* mustacia *f*) *F* nam uina et musincia et messica dicimus *g* num ninn Chia dicimus et mella Attica *Lindemannus*

26 labes pix pax *g*   27 faenum] frenum *P*   letum] lutum ς   28 huc poenum *F*   numina numeri *P*   29 quud in utroque deficit numeru ut duu *P* quod plurali neũo defecit numr̃o tantum ut duu *F* quod plurali numero deficit tantum ut duo ς

mineris autem omnia nomina numerorum ab uno usque ad tres declinari, a quattuor usque ad centum minime, a ducentis usque ad uoningentos per omnia genera pluraliter tantum declinari. est etiam unum aptotum neutri generis semper eiusdem numeri, haec pondo. praeter haec alia sunt quae in singulari numero non declinantur, generis quidem masculini hi antes, hi carceres cani casses furfures fori liberi manes optimates primores proceres pugillares Quirites sentes vepres; generis feminini argutiae blanditiae cunae exequiae inferiae insidiae inimicitiae exuviae manubiae excubiae primitiae bigae trigae quadrigae compedes delicïae divitiae dapes feriae falerae genae facetiae indutiae kalendae idus nonae latebrae nuptiae nundinae neniae quisquiliae reliquiae scalae tenebrae antiae; generis neutri arma moenia castra liba magalia crepundia bona exta spolia serta praesepia pascua sponsalia altaria praecordia mappalia cunabula, item festorum dierum nomina, ut Saturnalia Neptunalia Bacchanalia.

Certis casibus deficiunt haec, satias, quod praeter nominativum singularem nullum casum admittit: hanc dicionem ab hac dicione, hoc quoque in omni casu utriusque numeri deficit praeter accusativum et ablativum singularem: laterem, similiter accusativum tantum lectio usurpavit: sponte et tabo ablativum singularem habent tantum: dicam et dicas, | utriusque numeri accusativum invenimus tantum: tabes nominativum et accusativum et ablativum numeri singularis habet dumtaxat. sunt alia quae a genitivo casu singulari || declinationis sumunt exordium et in utroque numero recte declinantur, ut remigis frondis verberis, ut Lucanus

ad saxum quotiens ingenti verberis ictu.

alia duos aut tres tantum casus habent in singulari numero, sed in plurali per omnes declinantur, ut huius opis hanc opem ab hac ope, hanc vicem et ab hac vice. alia ablativum tantum habent in singulari numero, ut ab hac fruge, ab hac obice, ab hac prece, ab hoc viscere. haec quoque in plurali numero declinantur. pauca sunt quae, cum in singulari numero non deficiant, in plurali tres tantum casus habent, de quibus paulo superius diximus, haec iura, haec rura, haec aera, haec maria.

Vniversa nomina primae secundae quartae declinationis totidem syllabis in genitivo quot in nominativo proferuntur praeter unum vir et

15 certis casibus deficiunt *Diom.* 309, 12 satias *Char.* 49, 9. *exc. Char.* 546, 14 21 sunt alia *Char.* 93, 15

1 nomina numeri *PF* 2 usque ad nongentos *F* od noningentos *P* 8 exuuiae monubiae excubiae *g* exobiae manubiae *F* exubiae *P* 9 deliciae] diiitiae *F* 11 neniae *om. F* 12 moenia — exta *om. F* 15 satios] satis *P* soties ς 18 laterem latere similiter acc. et abl. singularem laterem similiter acc. tantum iectio osurpaoil *F* 23 ut remex remigis *F* Lucanus] *Pharsal.* III 469 24 ictu *om. P* ictu excutitur *Putschius* 26 huius opis opem ab hac ope et hanc uicem et ab hac uice *PF* huius opis opem ab hac ope huius uicis et hanc uicem ab hac uice ς 27 in *om. PF, add.* ς 28 ab hoc fruge ab hac ouice *P* ab hac (hoc ς) frugi ab hoc opice *F*ς 31 rura] nigra *F* hoec aero *om. P* maria DE GENITIUO (CASU *add. F*) SINGULARI Uniuersa *PF* 33 proferuntur exceptis quibosdam (secundae *add. f*) declinatiunis praeter *F*

quae ex eo componuntur [et his quae in er syllabam desinunt]. tertiae aut pares habent syllabas in obliquis casibus aut unam adsumunt. quintae procul dubio plus una syllaba proferri solent. pauca inveniuntur tertiae declinationis quae in genitivo duabus syllabis crescunt, iter itineris, anceps ancipitis, biceps bicipitis, triceps tricipitis, praeceps praecipitis, iecur iecinoris; sed et iecoris lectum est: supellex supellectilis.

Omnium nominum, cuiuscumque sint declinationis, vocativus singularis similis est nominativo eiusdem numeri, neque hoc in dubium venit, exceptis nominibus secundae declinationis, quorum vocativus diversis modis exprimitur. propria igitur nomina quae in nominativo casu singulari us syllaba terminantur i vocali praeposita vocativum adempta novissima syllaba faciunt, ut hic | Vergilius o Vergili, hic Terentius o Terenti, hic Domitius o Domiti; || praeposita vero qualibet consonante vocativum in e correptam mittunt, ut hic Turnus o Turne, hic Marcus o Marce, hic Lentulus o Lentule. appellativa quae in ius desinunt vocativum in e mittunt, ut hic fluvius o fluvie, socius o socie. quae veteres iuxta nominativum proferebant, ut Vergilius

corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.

quae consonante praelata in eandem syllabam desinunt, si quidem sunt accidentia vel derivativa, vocativum in e mittunt, ut doctus docte, sanctus sancte, Romanus Romane, Hispanus Hispane. cetera in us potius quam in e syllabam exeunt, ut hic populus o populus: sic Lucanus 'degener o populus': sed et o popule lectum est: lucus o lucus. quae a veteribus propter asperitatem vocis minime usitata sunt, adeo ut rara huius modi declinationis reperiantur exempla: haec myrtus o myrte Vergilius declinavit, 'et tu proxima myrte'.

Tertiae quoque declinationis nominum ablativus casus singularis duobus modis proferri solet, aut in e aut in i. sed illa in i exeunt, quae communis sunt generis et in nominativo is syllaba terminantur, ut hic et haec suavis ab hoc et ab hac suavi, hic et haec gravis ab hoc et ab hac gravi; item neutra quae in nominativo e vel l vel r litteris termi-

---

3 pauca inveniuntur tertiae declinationis *Char.* 48, 17 9 exceptis nominibus secundae declinationis *Prob. cath.* 4, 14. *Serg. explan. in Don.* 498, 17 22 ut hic populus *Pompei.* 186, 29 27 tertiae quoque declinationis *Char.* 25, 15. 26, 11. 39, 16. 47, 14. *exc. Char.* 541, 1. 542, 20. 544, 12. 545, 9

---

1 his *om.* ς 6 iecur iecoris sed iecinoris lectum est *F* et *om. P* supellectilis DE UOCATIUO CASU NUMERI SINGULARIS (NUMERO SINGULARI *F*) Omnium *PF* 15 in ius] in us *P* 17 Vergilius] *Aen.* VIII 77 21 spanus spane *P* 22 sic Lucanus degener o populus *om. F*: *Lucan. Pharsal.* II 116 24 vocis *om. P* 25 reperiuntur *P* 26 et te ς: *Verg. bucol.* 2, 54 myrte DE ABLATIUO SINGULARI NOMINUM TERTIAE DECLINATIONIS Tertiae *PF* 28 aut in i. sed illa quae in i exeunt communis sunt ς aut in i exeunt communis sunt *F* 31 item neutra quae in nominatiuo e uel er uel al syllabis terminantur hoc sedile ab hoc sedili hoc laquear ab hoc laqueari hoc animal ab hoc animali. excepto cum n ante i habetur. sed cum a ante i inuenitur ut hoc tribunal ab hoc tribunali lupercal ab hoc lupercali et caetera cum e antecesserit

nantur, ut hoc sedile ab hoc sedili, hoc animal ab hoc animali, hoc laquear ab hoc laqueari; item quae in duas desinunt consonantes vel in duplicem et sunt accidentia et trium generum, ut hic et haec et hoc ingens ab hoc et ab hac et ab hoc ingenti, hic et haec et hoc audax ab hoc et ab hac et ab hoc audaci; et quae in r desinunt masculina et in feminina transeunt vel trium sunt generum, hic acer ab hoc acri, hic et haec et hoc par ab hoc et ab hac et ab hoc pari; et quae in im || mittunt accusati|vum singularem, sunt autem haec, haec turris hanc turrim ab hac turri, haec sitis hanc sitim ab hac siti, haec puppis hanc puppim ab hac puppi, haec securis hanc securim ab hac securi [febris torquis vectis], haec restis hanc restim ab hac resti. praeterea haec navis bipinnis, hic ignis similiter ablativum in i mittunt, quae saepe poetae per e solent efferre. cetera omnia tertiae declinationis nomina ablativum singularem in e mittunt.

DE VERBO

Quoniam, ut opinor, de nomine convenienter tractatum est, nunc de verbo, sicut praefatio pollicetur, disseremus. cuius omnis ambiguitas in discernenda coniugatione et cognoscendo praeterito perfecto versatur. de his nos pro ingenii viribus diligenter docebimus. nam cetera multorum expositio declaravit.

Igitur coniugationes sunt tres, ut alii, quattuor, quas in secunda persona temporis praesentis modi indicativi dinoscimus; formae quattuor, perfecta meditativa inchoativa frequentativa. sed perfectae formae verba omnium sunt coniugationum, frequentativae tantum primae coniugationis excepto lacesso, quod venit a verbo lacero, inchoativae tertiae dumtaxat correptae, meditativae tertiae productae vel quartae. genera verborum facili ratione cognoscuntur. aut enim activa sunt et o littera terminantur et adsumpta r littera transeunt in passiva; aut passiva et adempta novissima littera redeunt in activa; aut neutra, quae actum significant et activam habent declinationem et in passiva minime transeunt; aut supina, quae ut activa quidem declinantur, sed significationem habent passivam, ut vapulo pendeo veneo; aut deponentia superioribus contraria, quae passivorum declinantur exemplo et significa||tionem habent activam neque r litteram possunt amittere; aut communia similia deponentibus et passivis,

---

30 aut supina *Diom.* 337, 13. *Char.* 165, 25. *exc. Char.* 562, 10

---

1 littera non i terminatur ablatiuus sed in e ut hoc mel ab hoc melle hoc fel ab hoc felle. item quae in duas desinunt consonantes in is uel in ix duplicem ς 2 consonantes in s uel in x duplicem *F* 3 ingens et ab hoc *PF* 5 masculini uel foeminini uel trium sunt generum hic et haec acer ab hoc et ab hac acri ς 8 accusativum] nominatiuum *P* sunt autem haec turris *PF*ς 10 haec securis febris torquis neetis hanc securi haec restis *P* 16 tractatum *f*ς tractandum *P* tractum *F* 32 superioribus *f* superiori *PF*ς

sed agentis et patientis | formam amplectuntur. unde constat universa verba duobus modis declinari. nam neutra et supina activorum, deponentia et communia passivorum regulam secuntur. sunt praeterea neutropassiva, quae in praeterito perfecto et plusquamperfecto passivi declinationem habent, in aliis neutri; et sunt haec sola, secundae quidem coniugationis audeo gaudeo soleo, tertiae autem fido et fio, et siqua ex his componuntur. praeter haec nulla sunt huius modi declinationis verba. sunt alia passivoneutra superioribus contraria, haec sola, comperior mereor devertor: nam in praeterito comperi merui deverti, sicut activa vel neutra, proferuntur.

Vniversa verba primae coniugationis, quae in secunda persona as syllaba terminantur, activa sive neutra, praeteritum perfectum in avi syllabas mittunt, ut amo amavi, aro aravi, armo armavi, narro narravi, canto cantavi, navigo navigavi, paro paravi, servo servavi, exceptis novem, quae in ui mittunt praeteritum, ut seco secui, domo domui, frico fricui, veto vetui, sono sonui, tono tonui, mico micui, crepo crepui, plico plicui, et siqua adnexis praepositionibus componuntur. plico tamen utramque formam servat in praeterito: nam et plicavi et explicavi dictum est. quattuor huic regulae refragantur: nam neque in ui neque in avi exeunt, sto steti, do dedi, lavo lavi, iuvo iuvi. sed duo posteriora quidam superioribus applicant errantes: nam illa in praeterito una syllaba crescunt, haec totidem quot in praesenti proferuntur.

Secunda coniugatio, quam non tantum secunda persona, sed etiam prima | facile declarat, quoniam omnia verba quae eo syllabis in prima persona finiuntur, secundae sunt coniugationis exceptis quattuor, uno tertiae coniugationis productae, eo is, et siqua ex | eo composita figurantur, et tribus primae, creo creas, meo meas, beo beas, praeteritum perfectum in has syllabas mittit, in ui consonante praeposita, in vi praeeunte vo-

11 universa verba primae coniugationis *Char.* 243, 4. *exc. Char.* 561, 8 17 plico tamen *Diom.* 372, 18 23 secunda coniugatio *Char.* 243, 17. *exc. Char.* 564, 19 24 omnia verba quae eo syllabis *exc. Char.* 565, 39

1 formam amplectuntur *fg* forma plectuntur *P* forma flectuntur *F* formam flectuatur ς 2 supina *om.* *P* 3 neutropassiua ς neutrapassiua *PF* 8 passinorum neutra *F* passiua neutra ς superioribus *f* superiori *PF*ς 10 proferuntur. DE PRAETERITO PERFECTO PRIMAE CONIUGATIONIS Uniuersa *PF* 15 et seco secui modo modui frico fricui ueto *P* ut seco secui ueto *F*: ut seco secui ueco uecui ueto uetui — plico plicui domo domui frico fricui ς 17 explico tamen ς 18 nam explicui et explicaui *F*ς 19 refranguntur *P* nam neque in ui neque in aui exeunt ς nam neque (namque *P*) in ui exeunt *PF* 22 proferuntur DE SECUNDA CONIUGATIONE Secunda *F* 24 quoniam] quod *P* 25 exceptis quatuor uno tertiae *Putschius* exceptis tribus uno tertiae *PF* exceptis duobus tertiae *f* exceptis quatuor uno tertiae coniugationis *om.* ς 26 eo is *PF* eo is queo quis *f* 27 et tribus *f* *Putschius* et duobus *PF*ς et beo beas *P* similiter et beo as ς 28 in has syllabas mittunt in ui praeeunt et uocali paui caui in si et xi *P* in as mittunt in ui consonante preposita preeunt uocali paui pacui in si et xi *F* in has syllabas mittunt uidelicet in ui praeposita consonante in ui praeeunte uocali pauca in si et xi *g* mittit in ui consonante praeposita praeeunte uocali pauco paui cauco caui in xi et in si ς

cali [paveo pavi, caveo cavi], in si et xi, quae inter excepta notabimus. ergo omnia verba secundae coniugationis qualibet consonante praeposita eo syllabis praeteritum perfectum in ui mittunt, ut habeo habui, debeo debui, rubeo rubui, doceo docui, taceo tacui, misceo miscui, iaceo iacui, noceo nocui, arceo arcui, splendeo splendui, candeo candui, madeo madui, egeo egui, langeo langui, vigeo vigui, rigeo rigui, caleo calui, doleo dolui, oleo olui, palleo pallui, timeo timui, teneo tenui, caneo canui, tepeo tepui, torpeo torpui, pareo parui, careo carui, vireo virui, floreo florui, horreo horrui, censeo censui, niteo nitui, pateo patui. excipiuntur pauca quae in si syllabam mittunt praeteritum, iubeo iussi, mulceo mulsi, mulgeo mulsi, algeo alsi, fulgeo fulsi, ardeo arsi, suadeo suasi, maneo mansi, haereo haesi, rideo risi, torqueo torsi, indulgeo indulsi. de urgeo et turgeo ambigitur. alia in xi, lugeo luxi, frigeo frixi. alia in vi praeteritum mittunt, quae in prima persona modi indicativi temporis praesentis v ante eo habent, et primam syllabam, quam in praesenti tempore brevem, in praeterito longam habent, ut faveo favi, paveo pavi, foveo fovi, moveo movi, caveo cavi, voveo vovi, et quae ex his componuntur. quaedam, quamquam in praesenti non sunt similia superioribus, praeteritum tamen in vi mittunt producta paenultima syllaba, neo nevi, fleo flevi, cieo civi, impleo implevi, compleo complevi, expleo explevi. deleo delevi. non multum ab his || discrepare videntur etiam haec quorum prima syllaba in praeterito ex correpta cadit in productam, sedeo sedi, video vidi. contra omnium regulam est prandeo prandi. quaedam sunt in secunda coniugatione quorum praeteritum perfectum iteratur per primam syllabam, haec sola, pendeo pependi, spondeo spopondi, tondeo totondi, mordeo momordi. quae adsumptis | praepositionibus non eodem modo proferenda sunt: nam despondi et dependi et rependi et detondi dicimus. de neutropassivis abunde dictum est.

Tertia coniugatio correpta, quae secundam personam in is syllabam mittit in imperativo modo in e solitam converti, praeteritum per has syllabas effert, in ui praeposita consonante, in vi praeposita vocali, in i consonante qualibet praeposita, in si, in xi. sed illa praeteritum in ui

---

29 tertia coniugatio *Char.* 244, 22. *exc. Char.* 564, 39

---

1 notabimus ς notauimus *PF* 3 eo syllabis *Lindemannus* eo syllabae *P* eo syllaba *Fg*ς ut habeo debeo rubeo rubui habeo docui *P* ut habeo deo rubeo doceo docui *F* 5 madeo madui *om. F:* madeo madui egreo egrui ς 6 langueo *PF*ς vigeo vigui *om. F*ς 7 teneo tenui caneo canui *hoc loco om. PF*ς 9 niteo niteo pateo patui teneo tenui caneo canui excipiuntur *F*ς niteo nitui caneo canui excipiuntur *P* 11 mulceo mulsi] moleo molsi *F* mulgeo mulsi *om. PF. add.* ς 13 de urgueo et turgueo *P* 17 pavi — moveo *om. P* 18 quaedam quaquam *f* quae quamquam *P*ς quae quaquam *F* quaedam quamvis *g* 19 productam syllabam oeo *F* 21 expleo explevi *om. P* 28 et rependi *om. P* detondi et praemordi dicimus *g Putschius* 30 solitam conuertit *P* solidam conuerti *F* solidam conuertit ς 31 effert ς effereot *P* efferuot *F*

mittunt, quae in praesenti tempore indicativi modi u ante novissimam litteram habent, ut tribuo tribui, statuo statui, minuo minui, imbuo imbui, adnuo adnui, diluo dilui, obruo obrui, induo indui: in his duo tantum, quae in xi mittunt praeteritum, fluo fluxi, struo struxi. et quae in lo syllabam exeunt in praesenti, nihilo minus praeteritum in ui mittunt, ut volo volui, uolo uolui, colo colui, cousulo consuini, aio alui. pauca praeterea in eamdem extremitatem mittunt praeteritum, quamquam praesens simile superioribus non habeant, tremo tremui, gemo gemui, fremo fremui, rapio rapui, compesco compescui, necto nexui, sterto stertui, pecto pexui, texo texui, senesco senui, gigno genui, et siqua ex his componuntur. vi syllaba terminantur in praeterito haec sola, sperno sprevi, sterno stravi, cerno crevi, sero sevi, tero trivi, pasco pavi, quaero quaesivi, lino livi, quiesco quievi, || cupio cupivi, consuesco consuevi, peto petivi, sapio sapivi. in i praeposita consonante in praeterito desinunt, quae in praesenti do syllaba terminantur praecedente n littera, ut scando scandi, ascendo ascendi, accendo accendi, descendo descendi, offendo offendi, pando pandi, prendo prendi, mando mandi: tria n in praeterito amittunt, fundo fudi, linquo liqui, scindo scidi: sic Lucanus

aut scidit et medias fecit sibi litora terras:

et quae minus una syllaba proferuntur, producta prima syllaba in praeterito, quae in praesenti corripitur, ut capio cepi, iacio ieci, facio feci, fugio fugi, fodio fodi. pauca praeterea ean|dem clausulam habent novissima littera praesentis temporis in i conversa, vinco vici, rumpo rupi, solvo solvi, volvo volvi, cudo cudi. in si praeteritum mittunt illa verba, quae in praesenti do vel mo syllabis terminantur, si sit natura longa paenultima, ut ludo lusi, laedo laesi, cedo cessi, plaudo plausi, trudo trusi, rado rasi, inlido inlisi, adlido adlisi, promo prompsi, sumo sumpsi, demo dempsi, resumo resumpsi. et premo, quamvis correpta sit paenultima, in eandem syllabam exit, et quicquid ex eo componitur, ut premo pressi, exprimo expressi, comprimo compressi. et quae in bo vel in po syllabas desinunt, praeteritum similiter in si syllabam mittunt, ut scribo scripsi,

3 adnuo — dilui *et* induo indui *om.* *F*ϛ in i his duo tantum mutantur (untantur *f*) tantum *F* ex his duo mutantur tantum *g* ex his duo nutautur tantum ϛ 6 uolo uolui *om.* *P* 8 simile (simili *F*) superioribus habeant *F*ϛ dissimile superioribus habeant *g* ul tremo tremui gemo fremu pono sui strepo pui rapu compesco uectu xui sterto tui peeto xui texo xui gigno genui *g* 9 rapio rapui] pario parui *P* paro (paren *f*) parui *F*, *om.* ϛ 10 gignu gignui *P* gygno gygnui *F* gignu genui increbesco increbui. nam increbo non inuenitur ϛ 12 seru serui tero terui *F* 13 linu leui uel liniui *g* ienu ienui *F* 14 sapio sapui *F* sapiu sapui sepio sepui *g* 18 sic Lucan. lu lil *Putschius*: sic lucanus ait Scidit et in medias fecit sibilatur aterras ϛ sic lucanus scidit et in medias (*rell. om.*) *g*: *Pharsal.* lil 61 21 faciu feci *om.* *F* 22 fodeo fodi emu emi *F* 23 soluo solui cudo cudi uoluu (uolu *F*) uolui *F*ϛ: cudo secundum Diomeden et Charisium et Phocam cusi, secundum alius cudi *Priscianus l.* X *p.* 515, 16. *de Charisio* (*p.* 246, 5) *et Phoca errasse videtur Priscianus. ab interpolatore corruptum esse Phocam putabat Bondamus var. lect. p.* 270 24 ilia] syllaba *F* syllabam ϛ qua et praesenti *P* 25 longa pa penultima *P* 28 corrupta *P* 31 syllaba *P*

nubo nupsi, scalpo scalpsi, repo repsi, serpo serpsi, sculpo sculpsi. praeter haec pauca sunt, quae non eadem extremitate finiuntur in praesenti, praeteritum tamen in si syllabam mittunt; spargo sparsi, mergo mersi, tergo tersi, mitto misi, uro ussi, contemno contempsi, concutio concussi, gero gessi, et siqua ex his in compositam figuram transeunt. in xi syllabam in praeterito desinunt verba quae in praesenti go syllaba terminantur, ut cingo cinxi, pingo pinxi, sugo suxi, affligo afflixi, pergo perrexi, rego rexi, diligo dilexi, intellego intellexi. || excipiuntur tria in si desinentia, quae in superioribus notavimus, et alia quattuor, quae non in xi, sed in gi syllabam mittunt praeteritum, tango tetigi, frango fregi, lego legi, ago egi; et siqua ex his componuntur, simplicium formam secuntur. his simile est impingo, quod impegi facit praeteritum. praeter haec in xi mittunt praeteritum vivo vixi, coquo coxi, meio minxi, inlicio inlexi, aspicio aspexi, flecto flexi, duco duxi, veho vexi, traho traxi. sunt tertiae coniugationis verba quae primam syllabam in praeterito duplicant, quae omnia subiecta sunt, tango tetigi, pello pepuli, fallo fefelli, pendo pependi, tendo tetendi, pungo pupugi (sed et punxi dicimus), tundo tutudi, cado cecidi, caedo cecidi, pario peperi, | cano cecini, disco didici, posco poposci, parco peperci (facit et parsi), curro cucurri, pedo pepedi. haec adiunctis praepositionibus non eodem modo proferenda sunt: nam duplicatam in simplici figura syllabam in composita amittunt: dicimus enim sic, expendo expendi, decurro decurri, refello refelli, compello compuli, concido concidi. sed ex his duo sola praepositionibus adnexis in suo statu manent, disco et posco: dedidici etenim et depoposci faciunt praeteritum. cano autem neutram regulam sequitur: concinui et succinui dicimus. composita sunt in eadem coniugatione quae novissimam syllabam geminant in praeterito, illa videlicet quae a do verbo primae coniugationis componuntur, condo condidi, reddo reddidi, perdo perdidi, trado tradidi, subdo subdidi, prodo prodidi, addo addidi, abdo abdidi. similiter proferuntur credo credidi, vendo vendidi.

---

20 haec adiunctis praepositionibus *Char.* 256, 26

---

2 eandem *P*. 3 spargo mergo mersi tergo si mitto *g* spargo sparsi mergo mersi mitto *F*ς spargo mersi mitto *P* 8 rego rexi *om. P* intelligo xi figo xi *g* intelligo intellexi fingo fixi tego xi ς 9 quae in superius *P* quae superius *g* 10 tango tangi *F* 11 formam secuntur formam his *P* 12 quod in inpegi *P* 13 inlicio inlixi *F* 14 duco duxi dico xi ς 17 pungo pupuugi *F* 18 tundo tutudi cedo di cado cecidi *g* tundo tutudi cado cecidi cedo cecidi ς tundo totudi (totundi *F* tutudi *f*) caedo cecidi *PF* 19 pedo pepedi *g*ς pendo pependi *PF* 21 figuram *P* in conpositione *F*ς 22 conpello conpulli *F* conpello conpelli *P* compello li uel compuli *g* 24 dedici etenim et depoposci *P* et didici enim et depoposci *F* nam dedidici et depoposci ς 25 a cano autem composita neutram regulam sequuntur, quia occino occinui, succino succinui, et concino concinui, facit. et si qua composita in eadem coniugatione a verbo primae coniugationis componuntur *Putschius* concino nui succino nui dicimus composita sunt in eadem coniugatione quae *g* concinui et sua couposita sunt in eadem coniugationem quĩ *F* concinui facit. et siqua composita in eadem coniugatione. quoniam ς 26 coniugationem *P* 30 uendo didi. excepto circundo dedi quod secundam personam facit cir-

Quarta coniugatio vel tertia producta, quam imperativus modus prodit i litteram in fine conservans, praeteritum || perfectum in vi syllabam mittit vel in i duplicem, ut audio audivi vel audii, munio munivi vel munii, saevio saevivi vel saevii, lenio lenivi vel lenii, mollio mollivi vel mollii, finio finivi vel finii, punio punivi vel punii, sopio sopivi vel sopii, accio accivi vel accii, scio scivi vel scii, hinnio hinnivi vel hinnii, eo ivi vel ii, exeo exivi vel exii, ineo inivi vel inii et cetera his similia. pauca in si exeunt, et sunt haec fere, sarcio sarsi, farcio farsi, haurio hausi, sepio sepsi, sentio sensi; alia in xi, haec sola, sancio sanxi, fulcio fulxi, vincio vinxi. unum invenitur quod primam syllabam in praesenti corripit, in praeterito producit venio veni; et composita ex eo in hunc modum proferuntur. * aperio aperui, cui compositum dissentit, reperio repperi. |

In has fere syllabas omnia verba, quae trina coniugationum norma complectitur, in praeterito desinunt. sed nequid ambiguitatis subesse possit lectoribus, non dissimulabimus de illis dicere, quae rationi refragantur. sunt enim verba quae personis deficiunt et impersonalia dicuntur, alia modis, alia temporibus, alia coniugationibus, alia participiis. de his exponemus, et primum de impersonalibus, quae aut secundae sunt coniugationis aut tertiae, quantum ex tertia persona contemplari licet. * eorum alia accusativum casum trahunt, ut pudet taedet piget poenitet miseret decet; alia dativum, ut licet liquet libet. unum est quod casu non indiget, oportet. et omnia praeteritum in uit syllabas mittunt, ut puduit piguit poenituit licuit libuit decuit, praeter tria, quorum duo deficiunt in praeterito, liquet et taedet, unum quasi passivam habet declinationem, miseret: nam miseritum est dicimus. et licet tamen et libet ad hanc similitudinem proferri possunt, licitum est et libitum est, et taedet in composita figura, pertaesum est. tertiae coniugationis imper|sonalia dativum casum adsumunt, ut contingit evenit accidit expedit. quaedam primae coniugationis impersonalia reperiuntur, ut iuvat praestat, quae et

1 quarta coniugatio *Char.* 246, 17. *exc. Char.* 565, 26 17 de inpersonalibus *Char.* 253, 6. *Diom.* 397, 11

cundas et est primae coniugationis ς 2 in finem conseruat *F* 4 vel saevii *om.* *P* 6 vel scii *om. P* 7 eo ibi nel ii *P*, *om. F*ς 9 fulcio fulxi] faltio falxi *P* 12 aperio aperui evi conpositum dessentit repperio repperi *F* aperio aperui cuius compositum dissentit repperio repperi ς a pario composita dissentiunt in praeterito. aperio enim aperui facit, operio operui. reperio autem reperi, et comperio comperi *Putschius. lacuna quam indicavi exempla verborum ex v.* venio *conpositorum et definitio illorum quae praeteritum in* ui *faciunt excidisse videntur* repperio repperi *P* 16 de] sed *P* refranguntur *P* refragant *F* 17 quae in personis deficiunt et personalia *F* 20 *lacunam quam indicavi supplevit Putschius*, quae secundae coniugationis sunt, eorum alia *etc. quamquam plura fortasse de terminatione inpersonalium scripta erant: cf. Don. p.* 384, 24 quae vero in et exeunt, ea modo dativo modo accusativo casui serviunt 22 ut licet liqui et unum est *P* 23 in uit syllabam *PF*ς in uit diuisas syllabas *Putschius* 26 misertum est dicimus licet tamen et (et tamen *F*) libet *F*ς

aliter declinari possunt. sed omnia tam in futuro imperativi modi qua infinitivi, nec non etiam gerundi vel participialibus et participiis utri que temporis deficiunt.

Defectiva in modis sunt haec: quaeso, quod primam personam hal indicativo modo dumtaxat, licet quaesere lectum sit apud Sallustium | Tullium: ovat, infit; haec quoque tertiam personam habent solam; s ovat participium facit praesentis temporis, ovans, cum in declinatio verbi deficiat. similiter ausim et duint. inquam in prima persona con morem omnium profertur et utrumque numerum modi indicativi tempo praesentis et imperativi numerum singularem habet: nam inque apud T rentium lectum est. aio praesens et praeteritum inperfectum habet tantu faxo futurum tempus tantum vel, ut alii, promissivum modum ostend salve, imperativi modi secunda persona in utroque numero lecta e salve salvete, et infiniti modi tempus praesens, salvere. cedo et ave sin liter imperativi modi secundam personam habent numeri singularis. ce etiam numeri pluralis lectum est apud Plautum, cette.

In coniugationibus et praeterito deficiunt haec: fero fers praeterit facit tuli, sum es fui, ferio feris percussi, tollo tollis sustuli facit, e es edi: hoc infiniti modi praesens tempus non in re syllabam, sed in contra morem omnium mittit; esse enim dicendum est: volo vis vol hoc quoque incertae est coniugationis et in futuro imperativi et infin modi deficit et in gerundi vel participialibus, quae supina alii dicu meto messem feci; nam aliter proferri non potest. polleo sisto, simili et glisco furio et quatio nullum habent praeteritum. memineris tam inchoativae formae verba in praeterito perfecto deficere.

|| Participiis carent verba alia praesentis temporis, alia futuri, a utriusque. in praesenti itaque deficit sum et quae ex eo adiectis pra positionibus componuntur praeter duo, absens et praesens, quae a verl

13 salve *Char.* 254, 18 17 in coniugationibus *Char.* 249, 8. 251, 7. *Dic* 380, 8 20 volo *Char.* 259, 28 26 participiis carent *Diom.* 381, 1 27 praesenti *Char.* 260, 24

1 modi *om. P* 4 quaeso q̄s quod primam personam habet in singulari et plu indicatiui modi dumtaxat *g* 5 indicatiuum modum *P* quaese relictum sit *F* ap Sallustium] *cf. Eutych. p.* 2184 et Tullium *om. g. Ciceronis exemplum ad Arat. v. retulit Lindemannus auctore Forcellinio v.* quaeso 6 oueat infit *P* 8 similiter ausim duint inquam *PF* similiter ausim inquam *fg* similiter ausim et perduint pro perd dicunt et inquam ς similiter ausim et perduim inquam *Putschius* in *om. F* 9 p feruntur utramque *F* 10 apud Terentium] *Phorm.* V 8, 26, *quo exemplo usus Priscianus l.* X *p.* 496, 4, *Heauton tim.* IIII 7, 1 11 habet *om. F* 13 salve lecta est *om. F* lectum est salue saluete *g* lecta est saluete *P* 14 similiter imperatiui modi *P* similiter et imperatiuus *F* 15 numeris singularis *P* 16 rect est *P* cette] cete *P* cetet *F* cedite *g* cedite mihi pro dicite ς: *cf. Cledon. p.* 59. 18 ferio feris percutio percussi *P* edo edi sedi hoc *F* 23 messem fe messui ς messui facit *g* pelleo sitio similiter et glisco furit et quatio *P* polleo si (sisto *f*) similiter et glisco fuerit et quatio *F* pelleo sisto similiter et glisco et qua ς pelleo furio similiter et glisco et gratio *g* 25 deficit *F*

absum et praesum veniunt. et eo verbum in participio nominativi casus numeri singularis deficit; in ceteris recte declinatur: composita quaedam etiam nominativum habent, ut praeteriens abiens. futuri temporis participia non habent in primis verba formae inchoativae, ut horresco calesco et his similia; deinde omnia secundae coniugationis quae sunt generis neutri et in formam transeunt inchoativam, ut horreo caleo tepeo niteo pateo stupeo splendeo vigeo vireo rigeo floreo paveo rubeo tabeo | madeo tumeo sileo palleo ferveo timeo lateo: nam et haec adsumptis praepositionibus faciunt inchoativa, ut pertimesco et delitesco. valeo tamen, cum faciat convalesco, in participio futuri temporis minime deficit: nam valiturus dicendum est. sunt alia praeterea quae non transeunt in formam inchoativam eiusdem coniugationis et generis et nihilo minus in participiis futuri temporis deficiunt, ut egeo maereo polleo calleo studeo. praeter haec et volo caret participio futuri temporis et nolo, quod ex illo componitur. similiter et metuo fluo sitio tremo saevio sero disco posco furio [quot verba prima]. utriusque temporis participiis carent impersonalia omnia, de quibus superius docuimus, et defectiva, illa videlicet quae ordine declinari non possunt, ut aio quaeso inquam faxo salve ave cedo et possum; similiter et soleo.

Sunt verba, quae in prima persona confusa habentur, quorum significationem secunda persona coniugationis discernit, dico dicas correpta priore syllaba, dico dicis producta; fundo fundas, fundo fundis; volo volas, volo vis; appello appellas, appello appellis; compello compellas, compello compellis; mando mandas, mando mandis. sunt alia quae ex || diversa forma praesentis temporis in praeterito confunduntur, paveo pavi, pasco pavi; cerno crevi, cresco crevi; acuo acui, aceo acui; lugeo luxi, luceo luxi; pendeo pependi, pendo pependi; frigeo frixi, frigo frixi. sunt quae idem habent praesens et praeteritum perfectum, haec sola, odi novi memini coepi pepigi. haec in imperativo modo praeter memini, quod memento facit, deficiunt et in futuro infiniti modi et in supinis

20 sunt verba *Char.* 256, 12. *Diom.* 372, 22 24 sunt alia *Char.* 247, 22. *Diom.* 371, 27 28 sunt quae idem habent praesens *Char.* 257, 8

2 declinatur *f* ς declinantur *PF* 6 tepeo niteo pateo stupeo ς tepeo niteo tepeo stupeo *P* tepeo nateo (niteo *f*) stupeo *F* 7 vireo *hoc loco om. F* floreo] flo *P* madeo tumeo ς madeo uireo et stupeo tumeo *PF* 9 tamen *Putschius* tantum *PF*ς 10 cum] ut *P* 13 egeo] et ego *P* mereo polleo *P* mereo palleo *F*ς calleo *om. F* 14 et nolo et quae ex illis componuntur ς 15 seuio sero *F* saeui sero *P* seuo sero algeo ς 16 posco] pisco *P* pasco ς furio. quae uerba primitiua futuri temporis participiis carent. similiter carent participiis impersonalia ς quod (quae *f*) uerba prima *F*. *verba ab hoc loco aliena fortasse ex iis quae sequuntur* sunt verba quae in prima persona confusa habentur *huc translata sunt* 23 appello appellis conpello conpellas *om. P* 26 aceo] acueo *P* 27 pendeo pependi *om. F* pendo pependi *om. P* frigeo frixi frigo frixi *Putschius* frigeo frixi frigeo *P* frigeo frixi *F* frigeo frixi frico frixi ς frigeo frixi frico frixi uel fricui *g* 29 haec imperatiuo modo *P* haec inpr̄to modo *F* 30 deficiunt et in futuro infinito modo *P* deficiunt in futuro et in infinito modo *F* deficiunt et in futuro et in infinitiuo modo ς

nec non etiam in participiis utriusque temporis. unum ex his odi du participia facit praeteriti temporis figurae compositae, exosus et perosus sunt alia quae in omni declinatione secundae sunt coniugationis et i infinito quasi tertiae correptae proferuntur: fulgeo infinitum fulgere facit ferveo fervere. obsideo obsidere. lectum est et strido, quod est tertiae alii ut secundae proferunt, ac maxime Lucanus huius modi declinationer usurpavit. |

Verba tam passiva quam deponentia nec non etiam communia, cu iuscumque sint coniugationis, praeteritum perfectum in has syllabas mit tunt, in tus, in ctus, in sus, in xus, adiuncto in omnibus sum verbo ut amor amatus sum, doceor doctus sum, patior passus sum, nitor nixu sum. notantur pauca quae in praeterito deficiunt, passiva quidem haec feror ferior tollor: faciunt enim praeteritum latus sum, ictus sum, sub latus sum: poscor (namque hoc quoque deficit in praeterito) postulatu sum, arguor convictus sum; similiter metuor et timeor nullum haben perfectum. deponentia vero haec, vescor fruor medeor liquor reminiscor quae in praeterito sic proferuntur, pastus sum, potitus sum, medicatu sum, liquefactus sum, recordatus sum; quae ab alio praesenti veniunt sed ad supplementum declinationis defectivis adcommodantur. sunt quae dam deponentia incertae coniugationis, haec sola, orior potior. nam i ‖ secunda persona numeri singularis tertiae productae sunt, hoc est quar tae coniugationis, et in praesenti tempore infiniti modi: oriris enim e potiris et item oriri et potiri dicimus; reliqua ad exemplum tertiae cor reptae declinantur. sunt alia quae a diverso veniunt praesenti, sed i praeterito confunduntur, ut patior passus sum, pandor passus sum, u apud Vergilium 'crinibus Iliades passis'; item vertor versus sum verror versus sum, ut apud eundem 'et versa pulvis inscribitu hasta'. sunt alia impersonalia, quae adsumptis pronominibus ablativ casus declinantur et a verbis neutri generis figurantur vel ab activis, qua dativum casum in serie orationis admittunt, ut sedetur ambulatur statu pugnatur itur studetur: ‖ veniunt enim, ut dictum est, a neutris, sede ambulo sto pugno eo studeo. his etiam Graecorum iactantiam, siquan de copia sermonis exercent, refutamus, quod haec proprie nequeunt ex

12 notantur pauca *Char.* 249, 8. *Diom.* 380, 22 24 sunt alia *Diom.* 377, 21 28 sunt alia impersonalia *Diom.* 399, 13

4 facit *om. P* 6 maximo *P* 7 usurpauit. DE UERBO PASSIUO. Uerba *PF* 8 cuiusque *P* 10 in tus in ctus ς in ius ictus *P* in tus in gus *F* 11 doceor doctu sum *om. P* passus] pactus *F* nixus *Pf* nissus *F* uisus ς 13 faciunt enim *om. F* 17 medicatus sum *om. PF, add.* ς 22 oriris] uris *P* 25 ut patio passus sum pandor passus sum ς ut patiur passus sum *P* ut paudor passus sum *F* 26 crinibus] *Verg. Aen.* I 480 Iliades] eliade *F* 27 et versa] *Verg. Aen.* I 47 inscribitur] in his scribit *P* 32 his enim *F*ς in his enim *f* Graecorum iactan tiam *om. P* 33 haec proprise *P* haec propria *F* nec propria ς

planare. similiter nocetur et suadetur et datur proferimus, quae in activa specie dativo casui iunguntur. sunt quae in participiis deficiunt, ut fruor medeor et reor, quod de praeterito tantum habet participium, in praesenti et futuro deficit. item nascor futuri temporis participio caret. impersonalia, sicut in activa declinatione, participia nulla habent, nisi quae poetica usurpavit licentia, praeteriti, ut regnata pugnata [percussa], futuri, ut 'vigilanda viris', et his similia.

[PHOCAE GRAMMATICI]

DE ASPIRATIONE

Omnia nomina graeca in capite suo vel in medio loco φ litteram habentia cum p et aspiratione adiuncta scribuntur apud Latinos, ut Phoebus ephebus. omnia nomina graeca similiter υ litteram in principio suo habentia praeposita aspiratione scribuntur, ut ὑάκινθος hyacinthus, ὕδρα hydra, Ὕπανις Hypanis. omnia nomina graeca in prima syllaba ρ litteram habentia vocali *posita* post ipsam ρ aspirantur, ut Ῥῆνος Rhenus, exceptis duobus, Remus et Romulus. omnia nomina latina quae ir syllabam in principio suo habent praeposita aspiratione scribi significamus, ut hirsutus hircus Hirpinus. omnia nomina graeca ab eo quod est ἵππος graece dicta aspirationem praepositam similiter habent in scriptura, ut Ἱππόλυτος Hippolytus, Ἱπποτάδης Hippotades. si hoc in medio nominis loco fuerit, ista syllaba tum caret aspiratione, ut Φίλιππος Philippus, Ἀρίστιππος Aristippus. omne pronomen articulare praeposita aspiratione scribi notamus, ut hic et haec et hoc, excepto vocativo. si autem composita fuerint, dasian amittunt, ut istic istac istuc. similiter et omne adverbium ex articulari pronomine deductum aspiratur, ut hic huc hinc hac. in compositione haec dasian amittunt, ut illic illac illuc. solum vero adhuc et adhoc simplicium suorum scripturam servaverunt, id est

1 proferemos *P* 2 qoae — iungnntur ς qood — iungitur *PF* 3 medeor *f* modior *F* medeo *P* 4 et inpersonalia sicot actiua declinatione *F* 6 regnata percussa futori *F* regnata pugnata futuri *f* regnata uigilata pugnata *Putschius* 7 vigilanda] *Verg. georg.* I 313 similia EXPL. ASS FOCA GRAM. (GRĀMĀT *F*) OS NOMINE ET OASNO *PF* similia finia. Phocae clarissimi grammatici srs de nomine et uerbo foeliciter explicit ς

G codex Gudianus 260. ς *editio Ascensiana a.* 1516

8 PHOCAE GRAMMATICI OS ASPIRATIONE ς Focae orthographia. Christus. de aspiratione dicturi sumus *G* 10 in capite suo φ litteram habentia in medio loco cum p *G*ς 11 iuncta scribitur *G* 14 ὑπανης hypania ς ὑπάτιος hypatius *G* in prima syllaba *om. G* 15 posita *om. G*ς, *add. Lindemannus* Ῥῆνος *in lacuna om.* ς 18 Hirpinus] hiripinus *G* 19 praepositam *om. G* 20 Ἱππόλυτος Ἱπποτάδης Φίλιππος Ἀρίστιππος *in lacunis om.* ς 21 loco *om. G* 24 similiter enim et *G*ς 25 ot hic ἐνταῦθα huc ὧδε hinc ἔνθεν hac ᾗ *G* 27 simpliciorom suorum ς seruareot *G*

dasian habent in compositione. omnia nomina graeca vel latina e voca
lem productam in principio suo habentia praeposita aspiratione scriben
tur, graecum, ut Ἡρακλῆς Heracles, latinum, ut heres [heri, unde he
sternus dictum est]. omnia nomina graeca initiata syllaba ις et τ litter
statim subsecuta dasia praeposita proferuntur, ut Hister historia. latin
similiter haec proferuntur, ut histrio: designatum est pronomen iste.
omnia nomina graeca vel latina quorum er syllaba || principium obtin
sequente statim μ aut ν aut κ littera cum aspiratione scribi praeposit
notamus, ut Ἑρμῆς Hermes, Ἕρνος Hernus, Ἡρακλῆς Hercules. omni
similiter o incohata et duas consonantes rr post ipsam vocalem habenti
praeposita aspiratione erunt pronuntianda, ut horror. omnia nomin
graeca e vocalem brevem in prima syllaba observantia statim e litter
veniente aspirantur, ut Helenus Helymus: excipitur unum Elis Elidis
quod nomen est urbis; et Elissa et elephas similiter. omnia quae es v
is vel os habentia fuerint syllabas et postea p litteram subsecutam, e
cum aspiratione praeposita scribentur, ut Hesperus hispidus hospe
omnia graeca nomina, si a littera i fuerint incipientia et e vocalis sul
secuta, praeposita aspiratione scribas, ut *, et latina similiter, ut hiems
designatum est iecur, ideo quod i consonantis vim expiet in isto nomin
omnia quae o vocalem in suo initio habebunt et postea m semivocale
aspirationem praepositam capiunt in scriptura, ut homo: designatum e
omen. omnia quae post o n semivocalem habent similiter aspirantur, u
Honorius honos: designatum est onus. omnia quae post a vocalem i
principio nominis locatam r unam consonantem habentia fuerint a ea
aspirant, ut harena haruspex: excipiuntur ara arista, et graeca Ario
Aratus. omnia quae post or t mutam habent dasian praepositam capiun
ut Hortensius hortor: designatum est ortus: h discretionis causa omitt
propter hortus. omnia nomina graeca post e vocalem c mutam habenti
aspirantur, ut Hector. omnia nomina latina post i vocalem b muta
habentia aspiratione praeposita || proferuntur, ut hibernus Hiberus: de
signatum est ibi adverbium. omnia quae a verbo habeo derivantur, e
cum aspiratione praeposita scribentur, ut habitus; similiter et conposit
prohibeo. omnia quae post er syllabam b mutam sequentem habent, e
cum aspiratione antecedente proferuntur, ut herba. |

De psilia, id est inaspiratione. omnia nomina quae post i vocale
l litteram habent dasian negant, ut Ilium Ilex: excipiuntur hilarus e
Hilerda. omnia quae post or syllabam d mutam habent ignorant aspira
tionem, ut ordo: designatum est hordeum. omnia quae post i a fueri
habentia carent aspiratione, ut Ianus: designatum est hiatus. omnia s
militer post i consonantem u vocalem habentia psilen amaverunt, u
Iuno: nam iniuicus ab eo quod est hiatus, de quo supra dictum est, de
ducitur. omnia quae au diphthongon' in prima syllaba habebunt dasia

3 Ἡρακλῆς *in lacuna om.* ς heres] herus *corr.* heres *G* here ς 4 inita syllaba ης in ις et ταῦ tau littera *G* 5 ut Hister — proferuntur *om.* ς 6 histr ωμυθολοτος *G* histrio ὁ μιμολόγος *Lindemannus* 8 μ et ν aut κ littera ς Ἑρμῆς Ἕρνος Ἡρακλῆς *in lacunis om.* ς 10 et] in ς, *om. G* 15 syllabas *om.* 16 scribuntur *G* 17 i *om.* ς et e *Lindemannus* vel e *G*ς 23 ouus τ φορτίον *G* 26 Aratus] arator *G* eupinut *G* 27 ortus ἀνατολή dicretion causs propter hortus ὁ κῆπος *G* 30 Hiberus] hibertus ς 31 habeo] habet *G* 32 scribuntur *G* compositum prohibetur *G* 38 designatum hordo το κιριον quae in fuerint ς 39 hiatus τὸ χάσμα *G* 41 quod hiatus ς

respuerunt, ut audax: designatum est haud, unde hauscio conpositum simplicis habebit scripturam; nam aspiratur. adverbium autem discretionis causa dasian habet praepositam, ut ne coniunctio fuerit, veluti legimus 'aut portum tenet'. omnia quae in prima syllaba eu diphthongon locatam habebunt carent aspiratione, ut Euandrus: excipitur interiectio heu et heus conpositum. omnia quae post a vocalem m habent psilen solum in scriptura habere solent, ut amicus: excipitur hamus et nomen proprium Hambo.

1 unde auri composita simplicem *G* 2 autem ad discretionis causam *G* 3 ne] nec *G* 4 aut] *Verg. Aen.* I 400 7 hamus *τὸ ἀγκίστριον* *G* 8 Hambo Phocae Grammatici de Orthographia Finis ς hambo *γεοργος βαρατονσειος*. grammatici focae ortographia finitur per petrum *G*

EVTYCHIS
ARS DE VERBO

'Eutychi grammatici de discernendis coniugationibus libri du editi sunt a Ioachimo Camerario una cum Mario Victorino et Serv quibusdam libellis Tubingae a. 1537*). post hunc Putschius eosde libros exhibuit 'ex scripti codicis', ut ait, 'lectionibus, quas hum nissime suppeditavit Clariss. Ioan. Wouwer, utiliter auctos emendatos'. denique Lindemannus eos ex codice Bobiensi nu Vindobonensi 16 recensitos edidit in primo volumine grammaticoru latinorum. a me autem ad novam editionem parandam quattu adhibiti sunt libri manu scripti, Bobiensis, is quo Lindemann usus erat (B), Parisinus 7498 (P), Monacensis 19454 olim Teger seensis 1454 (t), Monacensis 6416 olim Frisingensis 216 (f). qu rum antiquissimus est Bobiensis octavo vel septimo, ut videtu saeculo scriptus: cf. vol. IV praef. p. VII, Endlicher cod. philolo Latin. bibl. Palat. Vindob. p. 215 sqq. Eutychis ars scripta est 57—68 omissa inscriptione, pro qua recentiore manu scripta su haec, *incipit liber primus coniuntionum siue declinationum gramma calium*, *Cum semper nouas — esse monstratum. deo gratias explic feliciter ars eutycii grammatici.* sequuntur pauca de deponentibus v communibus verbis, quae in plerisque codicibus cum Eutyche co

*) Principis editionis hic est titulus: 'Continentur hoc libro optima et pra clarissima scripta, quod ipsa scilicet ostendent. Marii Victorini Grammatici Rhetoris, De orthographia et ratione carminum libri IIII. Servii Honorati Gra matici de pedibus uersuum libellus. Eutychi auditoris Prisciani, de discernen uerborum coniugationibus. Servii Marii Honorati, De syllabarum quantitat Quaedam nunc primum, quaedam secus quam prius in lucem edita, cum assid cura et studio diligenti. Quodsi non male positum fuisse intellexerimus, dal mus operam ut etiam posthac officina nostra quasi robustioris eruditionis, n nulgares fectus producat atque edat. Ab Vlricho Morhardo Tubingae, An. D. XXXVII. Prid. Calend. Septemb.' in praefatione Ioachimi Camerarii Mari Victorinus e codice Ioannis Sichardi editus esse dicitur. de Eutychis codice hil indicatum est ab editore.

iungi solent et ex hoc ipso codice primum edita sunt anal. gramm. Vindob. p. 184, *omnia deponentia — tertiam sibi coniugationem uendicat. explicit.* in vetere scriptura permulta postea correcta vel addita sunt, quae partim ab ipso vetere librario, partim diversa quidem manu, sed eodem tempore, partim recenti manu scripta esse visa sunt Lindemanno, cuius auctoritatem in indicanda codicis scriptura secutus sum. eam tamen in schedis ipsius manu scriptis paulo accuratius quam in editione descriptam habebam. Parisinus codex, de quo in praefatione librorum minorum Prisciani vol. III p. 396 dixi, nono saeculo scriptus est, f. 89—104 *incipit prologus libri euticis. Cum semper — uendicat sibi.* huius codicis lectiones tum, cum Claudii Puteani erat, a Wouwero accepisse videtur Putschius. codex Tegernseensis formae quadratae minoris undecimo saeculo scriptus post carmina Iuvencii habet Eutychem p. 73—144, *liber eutichii. Cum semper — esse monstratum.* sequitur glossa in Focam, de qua supra p. 406 dictum est. eiusdem fere aetatis est codex Frisingensis item formae quadratae minoris, f. 1—29 *incipit ars eutici* (vel *euticis*). *Cum semper — esse monstratum. explicit ars euticis grammatici.* subiecta est epitome sive recapitulatio regularum Eutychis f. 29*—31* *Igitur differentias quattuor coniugationum prout paruitas mea ualuit prius lector ex prima persona breuiter expositas agnoscat — in xor autem desinentia primae sunt coniugationis ut rixor amplexor et cetera.* totam epitomen edidit Spengelius in censura editionis Lindemanni ephem. scholast. a. 1832 p. 281 sqq. sed cum Bobiensem codicem, quem solum ducem secutus erat Lindemannus, propter neglegentiam scripturae et crebras emendationes multis locis viderem incertae fidei esse, huic praeferendam esse duxi auctoritatem Parisini libri, qui et accurato scriptus et paucis locis, maxime sub finem operis, idque antiquo tempore correctus est. itaque huius potissimum fidem secutus sum, maximeque in forma orationis, in qua magna est codicum diversitas, et in exemplis verborum enumerandis, quorum ordo saepe perturbatus est, plerumque unius codicis rationem, nisi quidem aperte corrupta erat vel certa pristini ordinis indicia extabant, exprimere quam pluribus collatis diversa colligere vel ad constantiam quandam et aequabilitatem omnia revocare malui. in discrepantia autem codicum indicanda eam legem tenui, ut scriptura codicis Parisini, quem fundamentum recensionis esse volui, et Bobiensis, cui secundum locum concessi, paucis quibusdam et levissimis rebus exceptis integra proponeretur, ex Tegernseensi et Frisingensi autem ea quae vel rectius in his quam in illis scripta sunt vel digna esse memoria videbantur exhiberentur. quamquam in Bobiensi quoque codice neglegentiam veteris librarii vel curas correctorum scrupulose indicare inutile esse duxi; Tegernseensis autem et Frisingensis

in exemplis veterum scriptorum a grammatico citatis ita adhibi sunt, ut praeter apertos librariorum errores nihil quod aliter in ill atque in antiquis duobus scriptum est omitteretur. praeterea prii cipis editionis scriptura (ς) paucis locis indicata est.

Ex reliquis Eutychis libris, quos quidem vidi et examinav maxime memorabiles sunt hi. codex Parisinus 7499 olim Claud Puteani saec. XI, f. 72 — f. 91 *incipiunt capitula libri euticis de uerl I De coniugationibus grecorum* etc. *Cum semper — explicit prologi feliciter. incipit liber I euticii de uerbo et de coniugationibus grecoru et de dissimilibus ac similibus regulis eorum ac latinorum et de cognitioi coniugationum ex prima persona et de anomalis uerbis. Tres quidem - uindicat.* in priore libro multa scholia in margine adscripta sun ex hoc codice capitula, quae in codice Parisino 7498 quoque num ris in marginibus adscriptis indicata sunt, in fine libri edidi. code Parisinus suppl. 69 saec. XI f. 39* — f. 72 *incipit ars euticii gran matici. Cum semper — uindicat sibi.* codex Bambergensis M. V. 1 saec. X f. 71—85 *incipit ars euticii de uerbo. Cum semper — uindica explicit ars euticii de uerbo.* codex Monacensis 6411 Fris. 211 sac XI vel X f. 1—28 *epi* (?) *gramma . . . euticii. Cum semper — ue dicat.* codex Monacensis 6417 Fris. 217 saec. XII f. 1—30 *Cu semper — esse monstratum. finit euticis lib. II de coniugationibus diste nendis.* codex Leidensis Voss. 41. 8 saec. X f. 1 sqq. *incipit lib eutic . . grammatici de uerbo. Cum semper — esse monstratum. explic liber euticis.* praeterea fragmenta non nulla utriusque libri scrip sunt in his codicibus, in Sangermanensi 1188 saec. IX hac subiec subscriptione, *explicit ars euticii* de verbo, in Montepessulano 3 saec. X, *incipit ars euticii de verbo*, in Sangallensi 822 saec. X, quo priori libro subscripta sunt haec, *explicit primus liber incipit s cundus euticis grammatici de discernendis coniugationibus.*

Nomen grammatici et in codicibus, quorum inscriptiones et su scriptiones supra positae sunt, et a recentioribus grammaticis, q eius libris usi sunt, diverso modo scriptum est. in plurimis cui libris legitur *Euticii*, in aliis *Euticis*. unde plerique Euticium dix runt, qua forma usi sunt Alcuinus in versibus de bibliotheca Eb racensi (vol. I praef. p. XXIII, vol. II praef. p. IX), *Servius E ticius Pompeius Comminianus*, et Clemens in excerptis codicis Leidens Voss. 33. 4 f. 161*, *sed uticius* (corr. *euticius*) *dicit quod feruo in te tia coniugatione et ferueo in secunda, ita inquiens, e autem carent tertiae sunt coniugationis, ut ferueo ferues et feruo feruis, unde et ui gilius in octauo libro feruere leucaten dicit.* alii ex genetivo *Eutic* nominativum finxerunt *Eutex*, quem una cum superiore posueru grammatici qui ineptis etymologiis nomen interpretari studueru in codice Parisino 7499 et in codice Bambergensi. nam in Parisii

haec scripta sunt ante librum grammatici, *Septem circumstantiae requirendae sunt in una quaque arte, id est locus tempus persona factum causa modus facultas vel materies: locus quo facta est, tempus quando, persona quis fecit, factum quid fecit, causa quo modo fecit, facultas vel materies unde fecit. quae septem ita conveniunt huic libro. tempus: in tempore Iuliani consulis, quod inde intellegimus, quia Priscianus, magister Euticis, temporibus eiusdem Iuliani fuit. persona: Eutex vel Euticus, qui interpretatur fortunatus vel felix vel bonus textor, quia bene et feliciter texuit regulas grammaticae artis. factum ipsa ars intellegitur. causa, quia Craterus, suus discipulus, postulavit hoc opus ab illo fieri, ut potuissent Romani cognoscere coniugationes ex prima persona, sicut faciunt Graeci. modus: numerus librorum vel quo modo fecit, videlicet artificio vel prospere. materies vel facultas: unde fecit, hoc est de discernendis coniugationibus.* in Bambergensi autem codice subscripta sunt haec, *Euticius est vir ingeniosus de Utica ortus provintia*). Brientes appellantur euticii quasi veri iudiciales. euticia enim apud phylosophos appellantur vera iudicia. unde Eutex appellatus est, quasi vere iudicans, eo quod sapientiam iudicavit. Eutex enim cognomen de agnomine ornatum.* denique ab hoc grammatico non videtur diversus esse is cuius excerpta de aspiratione posuit Cassiodorus de orthogr. p. 2311. nam siquid colligere licet ex tractandi et scribendi ratione in istis excerptis, conplura utrique scriptori communia sunt. is igitur Eutychem dixit in rubricis p. 2280 *Eutychis de aspiratione*, ubi *euthis* corr. *eutithis* habet codex Bernensis 330, *uticis* cod. Paris. 7495, et p. 2311, ubi *eutichis* deleta postea *s* littera habet codex Bernensis 330, *eutis* corr. al. m. *eutius* cod. Bern. 243, *euticetis* cod. Paris. 7495, et de iisdem excerptis dicens de instit. divin. script. c. 30 p. 478 ed. Genev. a. 1656, *orthographos antiquos legant — Euticlen de aspiratione*. editis autem libris de verbo primum Camerarius Eutychi nomen praeposuit, secutus haud dubie auctoritatem codicis sui, in quo *eutici* scriptum invenerat; deinde Putschius ex Parisino codice, quo eum usum esse supra dixi, *Eutychis* recepit; postremo Lindemannus Bobiensis codicis subscriptione adductus est, ut Eutychium verum esse nomen contenderet, quod inde ab illo tempore vulgo probatum est, praesertim cum hoc nomine fuisse latinum grammaticum temporibus M. Antonini constet auctore Iulio Capitolino vit. Anton. philos. c. 2. Osannus symbol. litt. II p. 164 probatis Lindemanni rationibus tamen in incerto relinquendum esse

*) Vix credi potest has ineptias grammaticorum ex pravo etymologiae studio ortas fraudem fecisse viris doctis, quos de Africana Eutychis origine cogitavisse scribit Barthius advers. XI 2 p. 514 'ex reliquis ab Eutyche aliquando Grammatico laudatur (Statius), homine Graeco ut credo, vel Afro, ut Pithaeus et alii suspicantur, sed Latinis auctoribus versandis diligenti et industrio'.

existimavit, utrum grammaticus natione Graecus, cum de latino sermone scriberet, nomen suum in latinum morem convertisset, an latinum scilicet nomen graeca terminatione adsumpta mutavisset. mihi tutius esse visum est Cassiodori testimonium bonis libris ipsius grammatici confirmatum quam inferioris aetatis consuetudinem sequi.

Antiquiores artis grammaticae auctores non nominavit Eutyches, nisi quod semel Priscianum praeceptorem suum laudavit p. 2154. eiusdem libris de verbo interdum usus est. cuius rei certissima indicia sunt in iis quae de verbis in *to* desinentibus scripsit p. 2185 coll. Prisc. l. X p. 536. saepe etiam iisdem veterum scriptorum exemplis uterque usus est. e quibus quaedam Eutychem a Prisciano recepisse probabile est; alia vero vel ex antiquiore fonte vel ex ipsorum scriptorum libris petita esse scripturae differentia ostendit. quare in iis quae maxime memorabilia esse videbantur Prisciani locos, ubi eadem leguntur, indicavi.

EVTYCHIS
ARS
DE VERBO

p. 2143 P. p. 153 L.

PROLOGVS

Cum semper novas quaestiones doctoribus auditorum acutiora commovere solent ingenia et curiositas humanae familiaris naturae cotidie desiderat aliquid recens, inexcusabilis quodam modo respondendi necessitas praeceptoribus iure videtur inponi. tuis itaque petitionibus satisfaciens, meorum dilectissime discipulorum Cratere, quem in omni Graecorum facundia tuos aequiperantem maiores in sapientia et maxime laudibus excellentes etiam gaudebam doctrina superavisse Romana, opusculum hoc ad discernendas pertinens coniugationes duobus libellis inclusi, quorum prior observationibus instruitur generalibus, alter indicio finalitatis speciales exequitur regulas.

LIBER I
DE CONIVGATIONIBVS VERBORVM

Tres quidem sunt apud Graecos coniugationum species: una, quae carens tenore in fine *βαρύτονος* ab eis appellatur, quae ex consonanti-

B codex Bobiensis, nunc Vindobonensis 16
P codex Parisinus 7498
t codex Monacensis 19454 *Tegernseensis* 1454
f codex Monacensis 6416 *Frisingensis* 216
ς editio princeps Ioachimi Camerarii Tubingae a. 1537

4 INCPT PROLOG LIBRI EUTICIS *P* INCIP ARS EVTICI *ut videtur f* LIBER EVTICHII *t* incip. liber primus coniuotionom sive declinatloonm grammaticalium *recenti manu add. B* EVTYCHI GRAMMATICI DE DISCERNENdis coniugationibos libri duo *ς* 9 dilectissime *Pf* diligentissime *Bt* 10 sapientiae maxime *Lindemannus* sapientia etsi maxime *ς* 14 regulas EXPLICAT PROLOGUS ARS EUTICIS DE CONIOGATIONIB: OERBORŪ INCPT *P* regolas explicit praefatio. *B* regulas LIBER PRIOR EVTYCHI GRAMMATICI DE coniugationibus *ς* 18 ab eis *om. P*

bus ante finalem ω inventis ordinem sex coniugationum significat; alia, quae circumflexo accentu prolata apud eos iure περισπωμένη nominatur et ex vocalibus in secunda persona inventis ordinem trium coniugationum ostendit; et tertia, quam ex finali terminatione in μι desinentem dicunt * licet in paucis verbis quartam habent coniugationem. Latini vero, sicut in aliis multis, nec prorsus omnia videntur habere | coniugationum indicia nec iterum carere penitus omnibus. nam in ω terminationem ex parte videntur imitari, o terminalem primae personae in plerisque temporibus habentes. cumque sint omnia verba linguae natura Romanae βαρύτονα, hoc est tenore prorsus in fine carentia, nec tamen proprietate circumflexorum carent, ex vocali secundae personae coniugationum ordinem ostendentia. || sed cum secundae personae observatio syllabae terminalis, ex qua dinosci coniugationes artium scriptores voluerunt, apud Romanos penitus est incerta, quia non ratione cogimur aliqua scribo scribis verbum tertiae magis an scribas primae et cubo cubas in secunda persona an cubis enuntiare, conabor ex prima, sicuti possim, persona differentias coniugationum quasdam ostendere, tam vocales quam consonantes ante o vel or finalem positionis verbi considerans, notatis scilicet anomalis vel defectivis, in quibus plerumque ratio deficit analogiae, ut sum prosum inquam cedo edo faxo sodes ave ferit infit et similibus; licet in his ipsis quaedam sunt, quae ex ipsa similitudine finalitatis possunt ceterorum regulis oboedire verborum.

Ante specialium tamen expositionem regularum prius aliquid generale de hac ambiguitate coniugationum definire temptabo * quod inchoativa quidem, quae semper derivativa sunt nec a verbis tantum modo, sed etiam a nominibus derivantur, et || in sco solum desinunt et unius tantum modo sunt omnibus artigraphis in hoc consentientibus tertiae coniugationis, ut hebesco calesco pertimesco evanesco tremesco terresco hor-

1 ω] o *BP* 4 in μι desinentem dicunt ς in ω (in ὤ *B*) desinentem dicunt *BP* in a desinentem dicunt *t* in o dessinentem dicunt id est περιενα correῦ *adscripta in marg. glossa* περιcενα nominatur tertiu i. aequalis quia aequabitur *f* 5 licet in paucis uerbis quartam ὀξύτονον habeant coniugationem ς licet in paucis uerbis, quattuor habet coniugationes *coniecit Lindemannus. excidisse potius videtur divisio coniugationis in μι, quam ipsam quoque tres species ex tribus ordinibus coniugationis circumflexae ductas habere voluerunt grammatici, quibus accedit quarta* ἀπὸ τῆς ἕκτης τῶν βαρυτόνων (*Dion. Thr. p.* 639, 25) habeant *P* 7 *fortasse* o terminalem primae personae praesentis temporis in plerisque habentes 18 positionem *P* 21 sunt] sint *P* ferit] fero *t. fortasse* foret *vel* furis: *cf. Prisc. l.* VIII *p.* 420, 14. 450, 15 23 tamen] quoque *P* 24 *lacuna quam indicavi quattuor formarum definitio excidisse videtur, quae adiecta est in epitome codicis f*, sed ante spetialium expositionem regularum prius aliquid generale de hac ambiguitate coniugationum diffinire temptabo. quattuor ergo constat esse formas uerborum, id est inchoatiuam meditatiuam frequentatiuam perfectam. ex quibus inchoatiua in sco solum desinunt 27 ortographis *P* 28 ut hebesco albesco calesco pertimesco euanesco terresco horresco patesco feruesco labasco tremesco dormisco uerberasco purpurasco inueterasco senesco iuuenisco glisco *t* ut hebesco calesco albesco pertimesco terresco euanesco orresco patesco feruesco notesco labesco tremesco inueterasco senesco uesperasco iouenisco purpurasco glisco *f* calesco] caluesco *P* terresco] *fortasse* tepesco

resco patesco notesco fervesco labasco dormisco vesperasco purpurasco inveterasco senesco iuvenesco glisco. quo modo meditativa in urio solum desinunt et quartae tantum modo sunt coniugationis, ut lecturio dicturio micturio esurio. frequentativa vero, quae similiter inchoativis et meditativis derivativa sunt, in ito vel in to praecedente consonante vel in so vel etiam in xo desinunt et primae sunt tantum modo coniugationis, ut lectito dictito cantito cursito visito canto dicto merso curso nexo. viso enim visis, quod et Virgilius Aeneidos libro VIII refert, 'has forte invisitis aras', et in eodem |

protinus Arcadiae gelidos invisere fines,

et Horatius carminum libro primo

omne cum Proteus pecus egit altos
visere montes,

quia sensu caret frequentativorum, ideo nec coniugationem illorum servavit. perfectae autem formae verba, quae non sunt anomala scilicet vel defectiva, in quattuor inveniri coniugationibus video; quibusdam tamen ea differentiis arbitror posse discerni. et vocalibus quidem antecedentibus facilior est observatio, quam consonantibus. tres enim vocales ante o vel or verbi finales reperiuntur, e i u, quia nec a penitus nec o ante o invenitur, nisi in verbo reboo, quod factum est a βοῶ graeco verbo et secundum primam coniugationem declinatum reperitur apud Virgilium in tertio libro georgicon, ut 'reboant silvaeque et magnus Olympus', et inchoo inchoas, quod a χόω graeco videtur traductum.

Omnia igitur verba ante o vel or finalem e vocalem habentia unius tantum sunt secundum veteres artium scriptores secundae coniugationis, quae sola etiam in primitivis hoc habet proprium, quod vix || aliae in derivativis. nam quo modo prima coniugatio frequentativa, tertia inchoativa, quarta meditativa verba, sic secunda in eo terminationem quasi specialem, ipsa tamen non in derivativis solum, sed etiam in primitivis possidet, ut habeo taceo candeo egeo squaleo timeo maneo stupeo areo censeo pateo caveo; eodemque modo in eor quoque desinentia non solum passiva, sed etiam deponentia vel communia secundae sunt semper coniugationis, ut polliceor liceor medeor reor mereor vereor misereor fateor

1 dormesco *B* 2 inueterasen *corr.* -esco *B* ioueteresco *P* iouenisco *P* gliseo et rel. *B* 10 protinus] *Verg. Aen.* VIII 159. *ea quae praecedunt non sunt Vergilii* 11 carminum libro primo] 2, 7 12 omne] oms *t* 13 visere] inuisere *B t* 14 ideo coniugationem illorum non serual *B* 19 finalis *B* 20 nisi in eo uerbo reboo *P* 22 in tertio libro georgicon] v. 223 reboantque siluae et *B* cum genitu reboant silue et *f* 23 a koo *corr.* a kow *B* a χαω ς videtur] uerbo *P* 25 sunt et secundum *B P* 26 habuit *B P* 29 ipsa tm̄ non diriuatiuis *B* 30 ut habeo taceo maneo moneo stupeo (*superscr.* scabeo squaleo, *in marg. add.* immineo lugeo deleo) areo censeo candeo timeo egeo doleo pateo caueo *B* ut est habeo taceo stupeo maneo scobeo squaleo areo censeo caoden timeo geo doleo pateo caueo *P* ut est habeo taceo moneo stupeo areo scabeo arceo censeo candeo timeo geo doleo pateo caueo *t* 31 eodem qooqoe modo *P*

profiteor tueor intueor. notantur primae quidem coniugationis beo creo meo commeo nauseo enucleo laqueo screo, quartae vero eo et queo, et quae tam ex his quam ex illis componuntur. sicut u quoque vocalem ante o vel or finalem habentia verba primitiva tertia sibi sola | coniugatio vindicat, ut imbuo tribuo acuo induo arguo fluo polluo pluo adluo innuo minuo spuo ruo suo metuo futuo loquor liquor fruor, et ab omnibus his composita, exceptis paucis, quae ad primam coniugationem derivationis ratio trahit, de qua postea dicetur, ut vacuo viduo tenuo sinuo insinuo continuo fluctuo aestuo tumultuor mutuor. i vero ante o habentia trium sunt coniugationum, id est primae tertiae quartae: confusionis enim discernendae causa melius mihi videtur quartam nominare, licet quidam eam quoque tertiam [solam], sed productam, appellaverunt. sed illa primae sunt, quae adhaerent nominibus non minus trisyllabis, absque pio pias et hio hias, i puram paenultimam nulla sequente consonante semper habentibus in omni genere, ut nuntius nuntio nuntias, saucius saucio saucias, socius socio socias, [curia decurio decurias] fiducia fiducior fiduciaris, repudium repudio repudias, tripudium tripudio tripudias, radius radio radias, consilium consilior consiliaris, concilium concilior conciliaris, folium defolio defolias, spolium spolio spolias, || somnium somnio somnias, linia delinio delinias, auxilium auxilior auxiliaris, corium decorio decorias, furia furio furias, varius vario varias, basium basio basias, spatium spatior spatiaris, pretium depretio depretias, initium initior initiaris, vitium vitio vitias. omne itaque verbum in io desinens et nomen habens adpositum sibi *in* i puram paenultimam terminans primae coniugationis invenitur, ut dictum est, excepto hio hias [et pio pias], quod licet primitivum est in io desinens, primae tamen est coniugationis. amplio enim amplias ab amplior nomine vel amplius adverbio, sicut satio satias a satias nomine, quo utebantur antiqui pro eo quod est satietas, ut Terentius in Eunucho

ubi satias fieri coepit, commuto locum,

---

2 nauseo enauseo nucleo enucleo laqueo inlaqueo quartae *P* 3 componuntur ut eo ueneo nequeo pereo redeo ineo exeo adeo abeo praeeo anteo circueo intereo transeo praetereo ambeo coeo contraeo introeo dispereo pertranseo subeo subintroeo suppereo sicut *t* componuntur ueneo nequeo prodeo redeo ineo exeo abeo praeeo subeo pereo anteo circueo intereo praetereo ambeo adeò coeo contraeo dispereo pertranseo subineo subintroeo supereo sicut *f* componuntur sicut veneo nequeo ς 6 fuṭuo *B* fatuo *Pt* 7 diriuatiuis trahit traditio *P* 9 tumultuor *om. B*: mutuor tumultuor fatuor (institnor *add. t*) infatuor *tf* 13 illa primae sunt quae sunt adherentia nominibus inueniuntur tamen non minus *t* adhaerentịạ *B* 14 puram *om. B* 15 nuntius nuntio nuntias *si hoc loco a grammatico posita erant, sequitur ut* nuncius *etc. scripserit* 16 curia decurio decurias *ab hoc loco aliena esse ordo litterarum finalium ostendit* 19 somnium somnio as *B* somnium somnior somniaris *Pf* somnium o ~~or~~ ~~aris~~ *t* 20 delinio as *Bf* delinio (*corr.* dil.) dilinias *P* delineo *t* 21 furio as *Bf* furior furiaris *P* 22 basias basilium basilio basilias spatium *P* 24 adpositum sibi i puram *Pf* appositum i puram *Bt* 25 et pio pias *om. B* 29 in Eunucho] V 5, 3 30 comoto (ta) loco .... potest uenire (t) *B* commutato loco potest uenire *P*

potest venire. lanio quoque verbum a nomine lanius, quod idem Terentius in eadem Eunucho pluraliter per apocopam posuit, '**coci lani fartores**', non est dubium fieri. quidquid igitur verbum in io desinens et praedicta carens observatione, id est sive penitus origine nominis privatum est, sive a nomine derivatum non habet adhaerens sibi nomen omnibus modis et ultra duas syllabas et paenultima syllaba in i puram desinens, quartae esse coniugationis sine dubio cognoscitur. cuius rei exempla sunt haec, ambio ambis, superbio superbis, sancio sancis, sarcio sarcis, farcio expedio impedio fastidio condio custodio erudio oboedio vagio praesagio salio sepelio stabilio | mollio bullio dormio redimio exinanio insanio lenio venio insignio finio hinnio tinnio grunnio munio punio saepio sopio ferio cooperio aperio garrio ligurrio esurio nutrio micturio prurio parturio haurio inretio sentio gestio vestio effutio servio saevio, blandior blandiris, ordior ordiris, largior largiris, sortior sortiris, partior partiris. haec enim omnia vel primitiva sunt et carent origine, vel aliunde derivata non a nominibus non minus trisyllabis i puram paenultimam semper habentibus veniunt. tamen || notantur pauca, quae speciem habentia supra dictorum, cum similiter deberent esse quartae coniugationis, ad tertiam correptam solam perveniunt coniugationem. sunt autem vel a vel i breves ante cio solum et a vel u ante pio similiter habentia, ut iacio facio aspicio elicio inlicio pellicio interficio officio capio sapio cupio, et praeterea fodio fugio pario quatio concutio morior patior, et interdum orior et potior, et omnia ex his singulis conposita. alia vero omnia verba, quae vocali carent ante o finalem, duarum tantum modo sunt coniugationum, id est primae et tertiae; sed plerumque primae sunt quae derivantur a nominibus. omne enim verbum a nomine derivatum, si non sit meditativum vel inchoativum vel frequentativum, quae quasi speciales habent coniugationes proprias, et nec in eo desinens, ut secundae, vel in uo primitivum, ut tertiae, vel in io sine praedictis observationibus, ut quartae sit, primae plerumque coniugationis invenitur.

Sed quia sunt et a nominibus verba et a verbis nomina derivata, quae possunt in dubium venire, prius mihi videtur de hac aliquid ambiguitate, si possim, disserere. itaque sciendum est quod, sicut rerum, quaecumque sint, sic etiam ubertati vocum studens natura tam verba de nominibus quam de verbis nomina procreavit. et multa quidem paene de singulis nominum terminationibus genuit, quae primae coniugationi

---

2 in eodem *P*: *Eun.* II 2, 26 posuit ut coci et lani *B* posuit et coci lani *t* fartores quod non *BP* 6 penultimam syllabam *BP* 12 cooperio] operio *Bt* micturio — effutio *post* stabilio *habet B* 13 vestio *om. B* effutio ς effigio *corr.* effugio *B*, *om. P*: effutio *post* sopio *habet t* 15 origine nominum *t*ς 19 solam coniugationem pertinent *B* 19 sunt autem alia a uel i *BP* sunt autem uerba a uel i *f* sunt autem alia uerba uel a uel i *t* 20 breuis *P* et alia a uel u *P* 22 et praeterea sunt fodio *B* 24 verba *om. B* 29 ut et tertiae *P* 30 invenitur *om. BP*, *add. tf* 32 aliquid *al. man. add. P*

dedit verborum, de quibus postea dicetur, pauciores vero nominum terminationes, nec ab omni modo verborum, nec eas ipsas semper in multis nominibus a verborum derivatione traduxit; quas qui perceperit, intellegere facilius potest adhaerentia verbis nomina, utrum ipsa verborum sint origines, an deducantur a verbis. a tribus enim quasi fontibus verbalia nomina deducuntur, id est aut ab indicativo praesenti aut a praeterito perfecto aut ab infinitivo futuro sive participiis; et singulis eorum certae sunt derivationum clausulae tam generales quam speciales destinatae. sunt enim generales quidem nominum derivationes ‖ venientes a praesenti tempore verborum hae, in ium, in itium, in iculum, in enium, in ulum, in imen, in cundus, in or, in idus, in us, in es tam brevem quam longam, in is, in ibilis, in ilis, in uus, | in ulus, in ax, in ex, in bulum, in bilis, in bundus, illo scilicet observando, quod consonans positionis ante u vel eo vel io inventa servatur in omnibus terminationibus nominum a verbi incipientibus. et ante ium quidem, ut litigo litigium, mercor commercium, obsono obsonium, vestigo vestigium, aedifico aedificium, sacrifico sacrificium, participo participium, mancipo mancipium, impero imperium, convivor convivium, prandeo prandium, gaudeo gaudium, praesideo praesidium, medeor remedium, nubo connubium, iuro periurium, fastidio fastidium, exulo consulo u paenultima in i conversa exilium consilium, obsequor obsequium, eloquor eloquium, domicilio domicilium, solsto solstitium, insto institium, cerno silicernium. item ante iculum rideo ridiculum, perpendo perpendiculum, everro everriculum, deverto deverticulum, veho vehiculum, pereo periculum, fero ferculum aliaque i; ut vincio vinculum, cingo cingulum et iacio iaculum finalitatem non in iculum, sed in ulum converterunt. item ante imen, ut rego regimen, tego tegimen. et ante cundus i vel e praecedentibus etiam, ut rubeo rubicundus, vereor verecundus, quod e pro i servavit. ante or quoque, quorum pauca ex aliis, pleraque ex secunda veniunt coniugatione et neutralibus maxime verbis; quae quia non possunt ad passivam transeuntia significationem in or desinere verbaliter, nomen a verbo secundae prae-

5 uerbialia *BP* 7 *fortasse* sive infinitivo futuro aut a participiis 9 sunt enim generales quidem nominum deriuationes uenientes a praesenti tempore uerborum terminationes Hae enim (*superscr.* sunt) in ium *B* sunt autem generales quidem nominum diriuationes uenientes a praesenti tempore uerborum terminationes enim hae sunt in ium *P* sunt enim generales quidem nominum diriuationes a praesenti tempore uerborum terminationes Hae enim sunt in ium *t* sunt enim generales quidem deriuationes nominum a praesenti tempore uerborum quorum terminationes hae sunt in ium *f* 10 in itium in iculum in bulum in imen in or in es tam breuem quam longam in bilis in ilis in uus in bundus in cundus in idus in ulus in ans in ax in ex in eps illo *B* 11 in imen] in men *P* 13 illo scilicet et obseruando *P* 21 domicilio domicilium *Bf* et domunculo domicilium *Pt* a domicilio uel domunculo domicilium *ς*. *fortasse* colo domicilium, cerno silicernium, et ante itium, sto solstitium iustitium 23 euerro euerriculum *ς* euerso euersiculum *Pt* euerto euerticulum *B* auerto auerticulum *f* 25 vincio] uinco *B* 26 item in men rego regimen tego tegmen et ante cundus e uel i praecedentibus etiam ut uereor uerecundus rubeo rubicundus quod i pro e seruauit *P* 27 pereuntibus *B* 30 transeuntia] transire *B* 31 uerbialiter *BP*

sertim coniugationis derivatum in or desinens quasi incorporalis rei fecere vocabulum, ubique servata scilicet consonante positionis, absque s et t, quae solae ante or inventae solent ostendere nec incorporalia nomina, nec a praesenti, sed ab infinitivo futuri deducta, ut tonsor defensor consolator amator venator lector petitor auditor. unde censor quoque, licet a praesenti censeo poterat traductum videri, tamen, quia rem corporalem significat, non a praesenti magis illud quam ab infinitivo futuri, qui est censum ire, factum comprobamus. sunt autem in or desinentium nominum consonantem positionis servantium exempla haec, sudo sudor, amo amor, clamo clamor, sono sonor, erro error, rubeo rubor, marceo marcor, candeo candor, algeo algor, caleo calor, timeo timor, teneo tenor, tepeo tepor, horreo horror, ferveo fervor, strideo vel strido stridor, tremo tremor, cano canor, sapio sapor, furo furis, licet deficit prima persona, furor; liquor liqueris verbum, liquor liquoris nomen; sōpio sŏpor. quorum duo posteriora notantur, quod paenultimam verborum longam corripiunt in nominibus. item ante idus consonans positionis invenitur, ut madeo madidus, splendeo splendidus, sordeo sordidus, frigeo frigidus, caleo calidus, timeo timidus, tepeo tepidus, stupeo stupidus, arro aridus, torreo torridus, ferveo fervidus, rapio rapidus, cupio cupidus, vivo vividus, fluo interposita v fluvidus. ab invideo et pando minus una syllaba proferuntur invidus pandus. trepidus enim nomen non a trepido verbo, sed a tremo tremidus et trepidus mihi videtur magis venire, et ex eo facere verbum trepido trepidas, sicut a sordidus nomine sordido sordidas verbum. in es quoque tam brevem quam longam vel is vel ibilis vel ilis vel uus vel ulus sic inveniuntur derivata positionis litteram ante clausulam servantia, tego teges, mergo merges, caedo caedes, luo lues, struo strues, fido fides paenultima correpta, ut et sōpio sŏpor; item in is, torqueo torquis; item in ibilis vel ilis, doceo docibilis docilis, nubo nubilis, facio facilis, utor utilis, effutio effutilis; item in uus, occido occiduus, praedor praeduus, caedo incaeduus, perspicio perspicuus, divido dividuus; item in ulus, bibo bibulus, pendo pendulus, credo credulus, strido stridulus, gero gerulus, lego legulus, unde murilegulus, tremo tremulus, cerno cernulus, queror querulus, adopto ad|optulus. ante

---

1 deriuntur *B* 4 tnosor] censor *B P* tonsor censor *Putschius* 10 sono sonor *om. B* 11 aigeo olgor (calco *postea ead. m. add. B*) timeo *B P* algeo algor albeo albor timeo *f* aigeo r olo r timeo *t* algeo algor oleo olor timeo *ς*: *nomina verbis* timeo — sapio *adscripta om. B P, add. tfς* 13 tremeo vel tremo *P* furio furis furit licet deficiat *B* 17 sordeo (algeo *postea ead. m. add. B*) frigeo *B P*: *nomina verbis* sordeo — ferveo *adscripta om. B P*, item rapidus *et* cupidus *om. P, add. tfς* 20 pando] prandeo *B P*: *cf. Prisc. l.* IIII *p.* 137, 1 21 pondus] prandus *B P* 24 longam uel (*superscr.* is) ilis (*superscr.* uel uus) uel ulus uel ilius sic loueniuntur *B* 25 derioaloe *P* 26 mergo merges *corr.* mercor merces *B* 27 sŏpor torqueo item est torquis item in ibilis uel ilis doceo docibilis docilis *P* sopor item torqueo torques item doceo docilis *B* sopor item in is torqueo is doceo ibilis *t* 30 praedo praeduus *tf* praedo praeduus *additis eadem manu* cernuo cernuus *et recenti manu* praedico praedicuos *B*. *fortasse* ardeo arduus, *quod est apud Priscianum l.* IIII *p.* 136, 7 31 in ulus *om. B*

ax quoque vel ex, ut voro vorax, audeo audax, tumeo tumax, contumeo ‖ contumax, teneo tenax, dico dicax, capio capax, rapio rapax, perspicio perspicax, efficio efficax, fallo fallax, emo emax, vivo vivax, saglo (unde praesagio) sagax, salio salax (unde 'caudamque salacem' Horatius sermonum libro I), mentior mendax, lateo latex, verto vertex. in terminationibus autem incipientibus a consonante consonans antecedens ipsam positionem verbi invenitur praecedens nominis clausulam, in prima quidem coniugatione a sequente, in reliquis autem i, in bulum vel in bilis, ut sto stas stabulum, voco vocas vocabulum, pateo pates patibulum, infundo infundis infundibulum, item sto stas stabilis; item in bundus, erro erras errabundus, ludo ludis ludibundus, morior moreris moribundus, furo furis furibundus.

Sunt et aliae clausulae nominum a praesenti verborum tempore venientes non tam generales nec sic in multis inventae nominibus, ut in a vel in cla vel in erna vel in ina vel in ile vel in o vel in edo vel in ido vel in io vel in us vel in um vel in rum desinentibus consonante positionis antecedente, ut scribo scriba, nubo pronuba, fugio fuga, perfugio perfuga, advenio advena, convenio convena, lenio lena, sequor adsecula, colo caelicola, gigno vel antique geno terrigena, vivo conviva; sic insideo insidiae pluraliter tantum. item candeo candela, suadeo suadela, luceo lucerna vel etiam lucina, lateo laterna, ruo ruina, rapio rapina, cubo concubina; item cubo cubile, sedeo sedile. item in o masculina, ut epulor epulo, lateo latro, lenio leno, comedo palpo verbero incubo, licet in eadem voce tam verba sunt quam nomina. feminina quoque in edo vel in ido, ut torpeo torpedo, cupio cupido, libet libido: formido item et caligo propago, similiter ut comedo, in eadem voce tam verba quam nomina sunt. item in io quoque, ut opinor opinio, suspicor, suspicio. in us quoque fiunt antecedente consonante positionis, ut parco parcus, coeo cocus, ludo ludus, fido | fidus, pando paudus, luceo lucus, arceo arcus, metuo metus, gradior gradus [scio scius multiscius inscius praescius, fluo refluus septemfluus]; sic invideo invidus, profugio profugus, a facio luctificus terrificus laetificus beneficus maleficus veneficus, a dico fatidicus veredicus maledicus, a volo vis benivolus malivolus, a

---

1 tumax contumen *om.* *B* 2 capio capax *B t* careo carax *P f* 4 sagio sagax unde praesagio *P* sagio sagax unde praesagio praesagax *t* 5 sermonum in libro I *P*: *Hor. sat.* I 2, 45 9 *post* stabulum *ead. man. postea add.* item stabilis *B* 10 item sto abilis *t* item in bilis sto as stabilis *f* insto instas instabilis *P*, *om.* *B* 14 in a uel in ella uel in ēnā uel in erna uel in ina uel in le uel in o uel in io uel in us desinentibus *B* 16 in us] io us uel in ius *P* 17 perfugiu perfuga refugio refuga *B* 18 adsecula *P* assecula *B* adsecla *t* assecla *f* 19 uel ut antiqui dicebant geno *t*: vel *om.* *B* 20 insideo (*corr.* -dior) insidiae *B* insidiu (*corr. al. man.* deo) insidiae *P* iosidior insidiae *t*: *cf. p.* 2190 candela (*corr.* -ella) suadeo suadella *B* 32 cubo concubina (*superscr.* et) cubile *B* 26 similiter ut comedo *t* et similiter (*corr.* similiter ut *B*) comedo *B P* 27 sunt item *om.* *P* 28 suspitio *P* 32 veneficus] uenificus *B t f* 33 item a dico *P*

volo volas velivolus (unde '**mare velivolum**'), a frango naufragus vel navifragus. in um quoque vel in rum, ut vado [hoc] vadum [vel hic vas huius vadis], scalpo scalprum, fulcio fulcrum. iungo iugum. fiunt et o finali tantum reiecta de verbis nomina in er desinentia, ut a fero vel gero conposita lucifer corniger. item, quamvis rara, fiunt tamen a verbis nomina, quae inceptivam paenultimae vel antepaenultimae syllabae verbi consonantem ante clausulam habent nominum, ut in en et in os et in ex et in eps et in es [et in cen et in pos et in pex et in fex et in ceps et in bex et in ses] desinentia, ut a cano cornicen, liticen tubicen fidicen tibicen, a pono compos, ab aspicio auspex, a facio artifex opifex, a capio municeps particeps auceps, ab obicio obex; sic praesideo praeses, resideo reses, desideo deses, quiesco quies.

A praeterito quoque perfecto vel magis ab infinitivo futuro derivantur generales quidem terminationes hae, in culum, in mentum, in men, in bilis, in tio, in tor, in trix, in tivus, in sio, in sor, in sibilis, in tilis, in ticius. et ante tum quidem infinitivi posita vocalis vel consonans servatur etiam in derivationibus, in culum, in mentum, in men, in bilis desinentibus nominibus mutatione tum syllabae in eas facta, ut oraculum miraculum propugnaculum, fundamentum ‖ ornamentum sacramentum munimentum alimentum incrementum, solamen foramen purgamen flamen liquamen certamen [agmen fragmen] acumen munimen flumen; sic amatum ire amabilis, laudatum laudabilis, statum stabilis, motum mobilis, notum nobilis, auditum audibilis. in reliquis autem in tio vel in tor vel in trix vel in tivus vel in sio vel in sor vel in sibilis vel in tilis vel in ticius desinentibus nominibus ante clausulam nominum invenitur vocalis vel consonans, quae ante tum vel sum in futuro infinitivi verbi erat, mutatione um syllabae in praedictas facta terminatio|nes, ut probatio invocatio laudatio obrigatio elevatio usurpatio aequatio observatio exhibitio munitio dictio lectio auditio; item bellator bellatrix, venator venatrix, fultor fultrix, victor victrix, petitor petitrix, auditor auditrix, nutritor nutrix minus una syllaba propter euphoniam, item doctor doctrix,

---

1 unde *om. P: Verg. Aen.* I 224 naufragum uel nauifragus ς naufragus uel nanfragius *P* naufragus uel naufragos *B* nauifragus *f* naufragus *cum glossa* uel nauifragus *t* 2 vel in rum *om. P*, *add. t* sine in rum *al. m. add. B* undo (*superscr.* hoc) uadum *B* 3 iungu *t* iugu *corr.* iungo *B* iugo *P: cf. p.* 2190 5 lucifer corniger ignifer dapifer fructifer annifer aurifer *t* 6 penultimae uel antepenultimae syllabae uerbi *f* penultimae syllabae uerbi et antepenultimae syllabae *B* penultimae syllabae uerbi *P* 8 et in es — et in ses *om. B* 10 a pono compos impos *B* ab aspicio *Btf* ab auspicio *P*ς a specio *coniecit Lindemannus* 11 obiicio *P* 14 in men in sio in tio in tor uel in trix in sor in tiuus in bilis in silis in ilis in icius et ante *B* 18 mutatione tum syllabae in eas facta oro oraculum *t* um uel tum syllabae *B* facta *om. BP* 20 alimentum solamentum incrementum foramen *P* alimentum momentum solamen foramen *B* alo alimentum increo uel incresco incrementum solor solamen foro foramen *t* 21 certamen numen flumen *B* termamen frago fragamen acumen flumen munimen lenimen *t* 22 ire *om. P* 24 et in sio et in sor in ibilis in ilis et in ilis et in icius *B* 27 in praedictas syllabas facta terminatione *P* 28 obrigatio] obiurgatio ς irrigatio *f* usurpatio] susurratio *B* 30 auditor auditrix *om. P*

et ab eo doctrina, tonsor tonstrix tonstrina, textor textrix textrina; item optativus derivativus deminutivus subditivus; nec non et in sio et in sor et in sibilis et in tilis et in ticius desinentibus nominibus, quae mutatione tum in bas terminationes fiunt, ut visum visio iussio mersio laesio missio iussor suasor risor pransor sponsor tonsor defensor lusor, visibilis plausibilis sensibilis missibilis sessibilis flatilis fictilis textilis altilis scriptilis tortilis; sic adventicius advecticius commendaticius [sic steti statum ire status statio; sic ab eo quod est caedo caesum ire Caesar]. et praeteriti perfecti consonans, licet raro, tamen in verbalibus nominibus invenitur, ut rexi rex, duxi dux, luxi lux, rupi rupes, ambegi ambages. et participiorum quoque vel similium participiis nominum per omnia genera eodem modo per singulas tam coniugationes quam significationes verborum inveniuntur derivatae terminationes, ut amans docens legens sapiens audiens, || amandus docendus legendus audiendus sequendus metuendus furibundus ludibundus, vocatus doctus scriptus auditus, vocaturus docturus scripturus auditurus; non solum in accidentibus nominibus, sed etiam in fixis vocabulis [vel participiis], et maxime femininis in ura desinentibus, ut pictura scriptura litura natura censura.

Licet autem observationem non inutilem tradere, qua cognoscitur quasdam rerum differentias natura frequentius artis adminiculo reperire. quippe nomina verborum origine deducta et gemino quasi fonte manantia diversa litterarum divisione separavit. nam ab indicativo praesenti venientibus nominibus ante clausulae casualis vocalem omnes consonantes positionis verborum significativas praeposuit, duabus exceptis tantum, id est s et t; quibus solis permisit ut non solum verbis praecedant frequentativis, quae derivativa sunt, sed ut item ante omnes terminationes luceant, quae de praeterito perfecto vel infinitivo futuri descendant, ut exempla nominum declarant ante lata. de quibus omnibus terminationibus et traductionibus quia Roma|nae lumen facundiae, meus, immo communis omnium hominum praeceptor, in quarto de nomine libro summa cum subtilitate copiosissime grammaticus Priscianus disseruisse cognoscitur, ideo contentus haec ad renovandam tantum modo legentium memoriam perstrinxisse, reliquae parti promissionis meae satisfacere temptabo, id est supra positis observationibus nominum de verbis traductorum exceptis, quidquid verbum appositum nomini reperiatur (nam non solum a verbo nomen, sed etiam verbum a nomine deductum), ostendere quod

1 item (*superscr.* in tinus) optatiuus *P* 2 et in sio et in ibilis et in icius *B* 4 ut iussio uisio mersio missio *B* 5 uisibilis passibilis sensibilis sesibilis missilis flatilis *B* uisibilis possibilis prensibilis plausibilis sonabilis missibilis sessibilis a sedeo flatilis ς 7 steti *om.* B 9 uerbialibus *B P* 10 ambigo ambigi ambages *B* ambigui ambages *P* ambigo ambegi ges *t* 14 sapiens *om.* *B* sequendus *om.* *B* 20 reperiri ς 25 solis *om.* *P* 26 terminationes] uocales *corr.* terminationes *B* 30 libro *om.* *P* 35 repperitur *P* nam *om.* *B* 36 quod] quam *corr.* quod *B*

ipsum verbum a nomine traductum o finalem praecedente consonante non ad aliam nisi ad primam verborum pertinet coniugationem; idque manifestius apparebit, si per singulas uni cuique declinationum attributas terminationes exempla decurrant; nisi forte vel mere graecae sint, quae plerumque in nominibus || inventae propriis carent huius modi verbis, vel nisi aut a propriis Romanis aut etiam ab accidentibus derivatae nominibus corporalibus rerum vocabula significent incorporalium, ut eis merito supervacua videatur traductio verbi rem significantis, quam in nominis etiam ipsius pronuntiatione designabant. qualia sunt iustitia pigritia miseria clementia solertia inertia, longitudo latitudo fortitudo pulchritudo dulcedo acredo pinguedo, claritas severitas honestas libertas paupertas et similia, de quibus haud facile derivata verba reperies.

Ex prima itaque declinatione in a desinente terminatione nominum, maxime fixorum, verba veniunt ad primam coniugationem paene consonantibus universis praecedentibus, ut b turba turbo turbas, c spica spico spicas inspico inspicas, d praeda praedor praedaris, g fuga fugo fugas, l stilla stillo stillas, stipula stipulor stipularis, m spuma spumo spumas, n trutina trutino trutinas, machina machinor machinaris, pugna pugno pugnas, nundinae nundinor nundinaris, p culpa culpo culpas, q aqua aquor aquaris, r mora moror moraris, quadra quadro quadras, cura curo curas, s causa causor causaris, t rota roto rotas, multa multo multas, x rixa rixo rixas, lixa elixo elixas, v conviva convivor convivaris, ch baccha bacchor baccharis. |

Ex secunda similiter declinatione nominum per singulas terminationes tam ab accidentibus quam fixis derivantur verba omnibus consonantibus paene antecedentibus: *ab accidentibus*, ut b probus probo probas, c opacus opaco opacas, amicus amico amicas, d nudus nudo nudas, foedus foedo foedas, g vagus vagor vagaris, i pius pio pias, l solus desolo desolas, m firmus firmo firmas, infirmus infirmo infirmas, n sanus sano sanas, alienus alieno alienas, serenus sereno serenas, unus aduno adunas, hibernus hiberno hibernas, p crispus crispo crispas, q aequus aequo aequas, obliquus obliquo obliquas, propinquus propinquo propinquas, r ignarus || ignoro ignoras, s lassus lasso lassas, t latus dilato dilatas, laetus laetor laetaris, aptus apto aptas, sollicitus sollicito sollicitas, cruentus cruento cruentas, x laxus laxo laxas, v viduus viduo viduas,

1 traductum] tractum *B* 2 pertinere *BP* 6 Romanis *om. B* aut etiam nisi ab accidentibus *P* 11 dulcedo acredo pinguido *P* dulcido acrido pinguido *B* 13 ex prima itaque declinatione *t* ex primae itaque declinatione *B* ex primae itaque declinationis *P* ex prima itaque declinationis *f* 15 ut est b *P:* b *et reliquae litterae singulares omissae sunt in B* spico spicas *om. B* 20 aquo aquas *corr.* aquor aquaris *B* 22 lixa lixo as *tf* 25 tam ab accidentibus *t:* ab *om. BP* 26 ab accidentibus *om. BP* ut est b *P* 27 amicus amico as mundus mundu as nudus nudo as *t* 29 m firmus — infirmus *om. B* 33 ignarus aaro (*corr.* noro) ras *B* 34 aptus aptor taris sollicitus lor taris (*corr.* to tas) *B*

mutuus mutuor mutuaris: a fixis, c locus loco locas, fucus fuco fucas, graecus graecor graecaris, g vulgus vulgo vulgas, l stimulus stimulo stimulas, m fumus fumo fumas, n terminus termino terminas, annus perenno perennas, sonus sono sonas, r numerus numero numeras, v rivus dirivo dirivas, ch etiam graecum stomachus stomachor stomacharis: item a neutris um terminatis, b libum libo libas, l velum velo velas, colum percolo percolas, collum decollo decollas, peculium depeculor depecularis, m a plurali nomine quod est haec arma armo armas, n stagnum stagno stagnas, regnum regno regnas, signum signo signas, donum dono donas. in er quoque desinentia nomina secundae similiter declinationis faciunt verba, ut liber libero liberas, sacer sacro sacras, ager agri peragro peragras, integer integro integras, miser miseror miseraris [misereor potest etiam esse ab inpersonali miseret], minister ministro ministras, satur saturi saturo saturas.

A tertiae quoque declinationis nominibus supra dictis exceptis omnibus observatis eodem modo fiunt derivationes verborum per singulas terminationes; in o, ut contio contionis contionor contionaris, ordo ordinis ordino ordinas, virgo virginis devirgino devirginas; in c quoque, ut lac lactis lacto lactas; in l, ut vigil vigilis vigilo vigilas, exul exulo exulas; in n, ut semen semino seminas, fulmen fulmino fulminas; in er quoque, verber verbero verberas, uber exubero exuberas, agger aggero aggeras, iter itero iteras; in or, labor laboro laboras, vapor vaporo vaporas, memor memoro memoras, honor honoro honoras; in ur robur roboro roboras, fur furor furaris, murmur | murmuro murmuras, augur auguris auguro auguras; in as quoque, nugas indeclinabile nugor nugaris, vas vadis vador vadaris; in es, aries arieto arietas, miles milito militas, comes comitor comitaris, sedes sedo sedas, locuples locupletis || locupleto locupletas, heres heredis exheredo exheredas; in is quoque turpis turpo turpas, tenuis tenuo tenuas, tristis contristor contristaris, testis testor testaris; in os, os oris oro oras, ros roris roro roras, dos dotis doto dotas; in us, decus decoris decoro decoras, ulcus ulcero ulceras, pondus pondero ponderas, olus oleror oleraris, munus muneror muneraris; aes aeris adaero

1 fucus fuco fucas *P Putschius* focus suffuco eas *B* ς 4 humerus humero humeras *P* 5 ch (ch *om. B*) stomachus etiam graecum stomachor *B P* 7 percolas decolo declas pecolium depeculior depeculiaris a plurali nomine Qō est haec arma m *P* depeculior aris a plurali numine quod est haec arma *t f* depeculor aris a plurali nomine arma *B* 11 ut est r liber *P* 13 etiam *om. B* 15 exceptionibus omnibus observatis (*corr.* -tionibus) *B* 16 fiunt] faciunt *B P* 17 in o ut concio *t* x contio *P*: io o *om. B* 20 in n ut semen *t* in n semeo *B* x in x semen *P* flumen nn nas *B* in r uerber *B* n in er quoque oerber *P* 21 agger aggero iter itero labor laboro uapor uaporo uaporas *P. item in reliquis verbis a tertia declinatione derivatis interdum secundae personae omissae sunt in P* 24 in ur *om. P* 25 indeclinabile G nugor *P* 26 uadis D uador *P* 27 comitaris D sedes *P* 30 dotas R in us *P* 32 holus holeror muons muneror aes aeris adaero adaeras D laus laudis laudo fraus fraudo C pax paco uex necis neco necas *P* honus honero munus ιounero in aes acris adaero laus laudo fraus fraudo pax paco oex neco *B* holus holeror aris munus muneror ris aes aero as laus dlaun as fraus fraodo as in ax quoque ut pax paco as in ex ut nex neco as *t*

adaeras; laus laudis laudo laudas, fraus fraudo fraudas; pax paco pacas; nex necis neco necas, vindex vindicis vindico vindicas, iudex indico iudicas, remex remigo remigas, lex lego legas; radix eradico eradicas, cornix cornicor cornicaris; vox voco vocas, nox noctis pernocto pernoctas; merx, mercis mercor mercaris; hiems hiemis hiemo hiemas; praeceps praecipitis praecipito praecipitas.

A quarta etiam et quinta, aestus aestuo aestuas, fluctus fluctuo fluctuas, tumultus tumultuor tumultuaris, gelu gelo gelas; in es, ut rabies rabiei rabio rabias, macies macio macias, maceries macero maceras, luxuries luxurio luxurias, glacies glacio glacias. licet pauca sint harum duarum declinationum exempla, quia pleraque nomina quartae declinationis incorporalium sunt rerum vocabula et ipsa magis a verbis derivata cognoscuntur, ut visus nisus motus nutus; idemque potest etiam in quinta deprehendi, ut acies facies fides res.

Ex omnibus itaque supra scriptis exemplis manifeste monstratum est de nominibus facta verba primae esse coniugationis. hoc quoque idem e contrario potest observari, ut, siquid verbum nomini appositum consonante praecedente non sit primae coniugationis, non ex nomine deductum, sed nominis esse principium cognoscatur, ut scribo scribis scriba, advenio advenis advena, per|fugio perfugis perfuga, molo molis mola, consulo consulis consul, vado vadis vadum et hic vas, mergo mergis haec merges mergitis, quiesco quiescis haec quies, caedo caedis haec caedes, luo luis haec lues, struo || struis haec strues, metuo metuis metus, tribuo tribuis tribus, parco parcis parcus, gradior graderis gradus, fido fidis fidus, pando pandis pandus, coco cocis cocus, ludo ludis ludus, curro curris currus, vivo vivis vivus; et reliqua verba, quae sunt enumerata, cum monstrabantur nomina, quae de indicativo praesentis temporis verborum derivata non generalibus clausulis terminata nec in multis adeo nominibus inventa probantur, quia omnia verba quae non sunt primae coniugationis, quamvis adhaerent nominibus, non ab illis duci monstrantur, sed e contrario nominum esse primordia. formido quoque formidas et caligo caligas et propago propagas et palpo palpas et indago indagas verba, licet primae sunt coniugationis et habent adhaerentia sibi nomina formido caligo propago palpo indago, tamen, quia non respondent syllabis genitivi nominum, merito mihi videntur magis nomina de verbo tulisse, quam de nominibus ipsa traducta. nam et siquis velit attendere perspi-

4 nox noctis] pernox *B* 5 mercaris M hiems *P* 7 etiam] enim *P* 9 macies macio as maceries macerio luxories loxorio *P* macies macio uel macero luxuries iuxurio *B* 11 plerumque *P* 13 nutus] risos *P* itemque *P* 14 conprehendi *P* 17 siquid uerbum nomini appositum (obpositum *corr.* spp. *B*) *Bf* siquod uerbum nomini simile *P* siquid simile uerbum nomini appositum *t* 19 cognoscatur *om. B* 21 vadum et *om. B* 25 coco cocus *P* coquo coqus (*corr.* -quus) *B* 28 terminantia *P* 29 quae omnia uerbu quia non sunt ς 31 e contrario possunt nominum *P* formidas, caligas, propagas *om. BP* 32 indagor indagaris *P* 36 ipsa producta *BP* etiam ipsa traducta *t* ipsa deducta esse *f*

cacius, artis subtilitatem mirabitur, quae coniugationum distinguens confusionem a positione verborum traducta verbalia nomina, paucissima quidem et ea ipsa vix in duabus aut tribus terminationibus ex prima, ex aliarum vero coniugationum verbis multa et a pluribus clausulis progenuit nomina. et ceterarum quidem coniugationum praesens indicativum, quia nominum traductiones in verbi finalitatem non suscipit, et maxime tertiae, indifferenter multa de se nomina facere non prohibuit. primae vero coniugationis positio, quia multas nominum suscipit ab omnibus tam declinationibus quam clausulis traductiones in verbo, merito de se nomina non adeo concessit proferre. secunda enim et quarta licet interdum a nominibus derivata verba suscipiunt, tamen de genitivo nominum per incrementa syllabarum, quibus utraque coniugatio cognoscitur, id est per eo secunda, per io quarta, derivata carent huius modi confusione. unde potest etiam illa quaestio solvi ||, quam quidam ex supervacuo proponunt dubitantes, ea verba, quae superius a singulis tam declinationibus quam finalitatibus nominum derivata primae coniugationis esse monstravimus, utrum verba de nominibus, an nomina de verbis procreantur. nam si de verbis essent nomina, non diversas et quasi singulares ex uno fine verborum haberent clausulas, sed, sicut participia vel nomina verbalia, deberent eodem modo plura sub una eademque terminatione finiri, quod e contrario cernitur. nominum enim de verbi positione traductorum absque paucis generalibus, quas superius ostendimus, reli|quas speciales et tam clausulis quam declinationibus diversas et in rarioribus exemplis inventas terminationes, verborum vero de nominibus factorum et generales finalitates et ad unam tantum pertinentes coniugationem et in exemplis innumerabilibus apparentes videmus. ex eo quoque, quod uniformiter et sibi congrue ab omni terminatione nominum plura verba consonantibus praecedentibus traducta primae sunt solius coniugationis syllabarum etiam genitivi rationem et in verbo servantia, manifestissime probantur verba de nominibus esse traducta. ut enim feminina nomina masculinis adhaerentia et ab illis gigni dicuntur et pares eis semper habere syllabas coguntur, ut ater atri atra, tener teneri tenera, longus longi longa, arduus ardui ardua, sic haec verba de nominibus fieri dicimus, quod genitivorum syllabis positio verbi respondet, ut sacer sacri sacro sacras, liber liberi libero liberas, vigil vigilis vigilo vigilas, semen seminis semino seminas, memor memoris memoro memoras, miles militis milito militas,

1 quae] quia *P* 2 uerbialia *B P* 3 et (ex *add. al. m.*) aliarum *P* 5 praesens praeesse indicatiuum *P* 6 nominum multas traductiones *t*ς maxime e tertia *B P* maxime a tertia *t*ς 7 indesinenter (*superscr. al. m.* uel indifferenter) multa de se nomina facere non prohibuit *t* indesinenter non prohibuit *P* indesinenter non *B* indifferenter non prohibuit multa de se nomina facere ς 13 deriuatae *B*ς 14 quaestio solui sola *P* praeponunt *B* 19 sicut *om. B* uerbialia *B P* 23 diuisas *B* 26 ex eo quoque quod *f*ς ex eo quoque quia *t* ex (*superscr.* eo) que quod *B* ex eo quod *P* 34 respondet *t*ς responderet *B P* 36 seminas sic et memor *P*

index indicis indico indicas, manceps mancipis mancipo mancipas. et sic semper ex certis et manifestis incerta regulantur et ambigua; nemoque dubitat, quod priora prorsus a verbis sunt nomina, in quibus naturaliter substantia nominis antecedit actum qui spectatur in verbis.

Exempli causa de multis libet proferre || pauca, ut esca inesco inescas, unda inundo inundas, pax pacis paco pacas, radix eradico eradicas, piscis piscor piscaris, cor cordis concordo discordo recordor, odor odoror odoraris, Horatius in epodo

proiectum odoraris cibum:

radius radio radias, humus humo humas, fumus fumo fumas, contio contionor, limen elimino, cacumen cacumino, 'summasque cacuminat aures' Ovidius metamorphoseon libro I: rumen ruminis rumino,

ilice sub nigra pallentes ruminat herbas

Virgilius in bucolico: aurum inauro inauras, Horatius in epistularum libro I

ut te
confestim largus fortunae rivus inauret:

scortum scortor scortaris, gurges gurgitis ingurgito, Cicero in Pisonem 'numquam te in tot flagitia ingurgitasses'. cras adverbium, crastinus nomen, et ab eo verbum procrastino; dies nomen, perendie adverbium, comperendino verbum. praeterea de verbis etiam derivata verba consonante praecedente primae semper sunt, ut omnis frequentativa forma. nec ad aliam potest huiusce modi verborum derivatio venire coniugationem, nisi forte incidat in clausulam, iam ante cuidam coniugationi generaliter deputatam, ut in urio desinentia meditativa esse quartae facit ipsa formae finalitas et inchoativa tertiae; etiamque in sco desinentia perfecta, si tamen non sint a nominibus, quasi in possessionem tertiae solius concesserunt. singulisque formis derivativorum verborum singulas accipere coactis ad differentiam sui coniugationes iure meditativa quidem quartam in io terminatione meruerunt, sicut in eo desinentia, sive primitiva sive derivativa sint, solam secundam etiam in forma perfecta habent; frequentativa vero et inchoativa, carentia vocali ante o, primam et tertiam invicem necessario sortiuntur; meritoque utraque forma derivativorum ad eam maxime venit coniugationem, in qua suae finalitatis

3 quod priora nerbis sunt quaedam nomina *Bt* 4 exspectatur *B* expectatur *P* 5 libet] licet *B*ς ut est aesca inaesco inaescas *P* 8 in epodo] 6, 10 12 metam. libro I] III 195 14 in bucolico] 6, 54 epist. libro I] 12, 9 16 largius *t* fortunae rivus] imber *B* 17 in pisone *P*: 18, 42 18 in] inť, *h. e.* inter *P* 19 procrastino] crastino *B* dies item perendie *BP* dies nomen item perendie *t* dies item nomen perendie *f* 20 de aduerhiis *P* 21 ut] et *P*: et omnia frequentatiuae formae ς 23 incedat *P* iam ante (*superscr.* dictam) cuidam coniugationum *B* iam ante dictam cuidam coniugationum *P* iam aute cuidam coniugationem *t*
24 meditatiua quartae coniugationis esse facit ipsa forma finalitatis *t* meditatiua fore quartae facit ipsa formae finalitas *P* medinatiua quartae ꝗ (*superscr.* solius) facit ipsa forma finalitatem (*corr.* formae finalitas) *B* 25 et inchoatiua esse tertiae *P* 28 coactas *P* 30 sint] essent *BP* solam coniugationem secundam *P* 31 habent *t* habeant *BP* carentes *P*

invenicbat etiam primitiva. et sic alias similiter traductiones || verborum antecedente consonante prima sibi tantum coniugatio vindicat, seu a verbis seu a nominibus veniant. qualia sunt in eo vel in to vel in lo vel in cinor vel in cito vel etiam in alias quasdam terminationes desinentia. in quibus etiam illud est observandum, quod per earum ipsarum clausularum incrementa derivatio verbi solet provenire, ut vello vellis vellico, fodio fodis fodico, nutrio nutrico, albus albi albico, claudus claudico, faber fabrico, alter altercor. communico frondico debilito nobilito oscito periclitor ventilo pullulo gratulor latrocinor febricito; parique modo etiam commissor sarcino [opem tuli] opitulor, praesto praestolor. in go quoque desinentia i brevi antecedente, ut navigo remigo litigo mitigo fumigo, sive a nominibus figurantur in verba, sive inest eis verbi quod est ago quaedam compositio, quia cum nomine componuntur, ad primam iure perveniunt coniugationem. eodem modo etiam ab adverbio intus vel intro verbum fit intro intras, et *a* penitus item penetro, et ab eo quod est temere temero temeras. |

Et ne diutius isdem rationibus immorer (tempus enim me citius quam exempla deficiant), si omnes huius modi traductiones verborum primae solius coniugationis existant, sic esse potest aliquis contentiosus, ut non alia quoque verba, quibus adhaerent nomina, si primae non sint coniugationis, fateatur de nominibus esse traducta. ut totam igitur regulam recolligere videar, illud etiam addam supra dictis, quod, a quacumque declinatione nominum traductum sit verbum, siquidem in eo desinat, eius est coniugationis, cuius et alia sunt in eo desinentia, quae primitiva sunt et a nulla deducuntur origine, id est secundae solius coniugationis, ut canus cani caneo, calles callis calleo, flos floris floreo, lux lucis luceo, frons frondis frondeo, census census censeo. in uo || vero principalia quidem tertiae solius inveniuntur, ut induo acuo imbuo arguo luo nuo spuo ruo suo, futuo statuo. vacuo autem viduo insinuo tenuo fluctuo aestuo mutuor tumultuor infatuo, quia ex nominibus vacuus viduus sinus tenuis fluctus aestus mutuus tumultus fatuus derivata sunt, iure sibi prima vindicat coniugatio. nam tribus et metus et lues et strues magis ipsa deducuntur a verbis tribuo metuo luo struo, quam faciunt verba. si autem

3 in to vel in lo] in ito uel in lo uel in lor *P* 5 ipsarum *om.* *B* 7 fodio dis eo cas uel fido dia fidico nutrio co ulbus albico claudus clsodico faber fabrico alter alterco communis co frondis frondico debilis debilito nobilis nobilito uscis oscito periculum periclitor uentus ueotilo pullus pullulo gratus grarulor *t* 8 alterco *P* 10 sarcino opem tuli opitulor praesto praestolor *B* sarcinor opem tuli opitulor praestu praestito praestolor praeco pracito *P* farcino opitulor pruesto praestulor *t* 12 eis uerbis (*superscr.* quaedam compositio) ab eo uerbo quod est agu compositio *B* est ab ago *P* 13 cum a nomine *P* iure ueniunt *B* 14 coniugationem solius eodem *P* 15 a *om.* *B P* 17 in hisdem *B* 18 deficient *B* 19 solius *t5* solum *B P* 21 diducta *B* 25 secundae sunt solius *P* 29 fatuo statuo *P* futuo *superscr.* statuo *B* 30 tumultuor infatuo *t* tumultuor infatuor *P* infatuo tumultuor *B* 31 fatuus tumultus *B*

in io desinat, tum considerabimus: et siquidem nomen ei appositum habeat ultra duas syllabas et paenultimam in i desinentem sequente vocali, secundum datas in ante dictis observationes primae erit coniugationis; hoc autem non consecuto verbum in io desinens a nomine derivatum, a quacumque venerit declinatione, paucis illis exceptis, quae superius ad tertiam pertinentia notavimus, quartae erit sine dubio coniugationis, cuius etiam primitiva sunt in io desinentia. idque his confirmatur exemplis: a prima quidem declinatione bulla ebullio, poena punio; a secunda superbus superbio, blandus blandior, largus largior, insanus insanio, murus murio et munio (sive a nomine quod est moenia moenio et munio), saevus saevio, servus servio, lascivus lascivio; hisque similiter a nomine balbus verbum fit balbutio, licet non servavit omnem observationem clausulae; a tertia quoque rete retis inretior, pes pedis impedio, moles molis molior, mollis mollio, stabilis stabilio, finis finio, inanis exinanio, insignis insignio, saepes saepio, sitis sitio, vestis vestio, custos custodio, mens mentior, pars partior, sors sortior; a quarta item gestus gestio. notatur crux crucio crucias, cum carens observationibus primae debuit esse quartae coniugationis. calcio enim calcias non a calx calcis, sed a calcius derivatum, quia paenultimae non infertur consonans, iure videtur esse primae coniugationis. consonante vero praecedente semper verba de nominibus derivata praedictis modis primae sunt solius coniugationis. adeoque vera videtur esse observatio clausularum, quod ex una terminatione nominis duae verbi factae derivationes diversam pro qualitate finalitatis coniugationem meruerunt: ut ab eo quod est meta metor quidem metaris primae est coniugationis, metior metiris quartae; servus servo servas primae, servio autem servis, quod in io desinit, quartae est; et a sanus sano quidem sanas primae, insanio autem insanis quartae fit; et ab eo quod est aptus apto aptas fit verbum, ab eo autem quod est ex eo compositum nomen ineptus ineptio ineptis verbum fit. ut enim in io desinentia verba, nisi habeant adhaerentia nomina trisyllaba i paenultimam puram habentia, primae esse coniugationis non possunt, sed ad quartam perveniunt, paucis illis exceptis, quae sola sibi tertia vindicat; sic quacumque consonante antecedente ex nominibus facta verba, siquidem servent consonantem nominis, primae sunt coniu-

---

1 considerabimus ut si nomen ei (ei *om.* *B*) quidem habeat appositum ultra *BP* considerabimus utrum nomen quidem habeat appositum ultra *f*ς   3 uocali et secundum *f*   5 venerit] uenit *P*   11 hisque] sicque *P* itemque *t*ς   12 fit] est *P* non obseruauit *corr.* non seruauit *B* non obseruat *P*   14 impedio] impedior *Pt*ς   16 item] autem *P*   17 cum careat *P*   18 calcius] calceus *B*   25 metor metaris primae est coniugationis metior quidem metiris quartae *P* metor quidem metaris primae est metior iris quartae est coniugationis *B*   28 quarta fit *P* sit, *superscr.* quartae *B*   ab eo autem quod est ex eo ς quod autem est ex eo *P* quod est ex eo fit *corr.* ab eo autem quod ex eo *B*   30 nomina non minus trisyllaba ς nomina non minus trisyllabis *f*   33 antecedente consonante *B*   ex nominibus facta uerba ς nomina ex se facientia uerba *BP*

gationis. i vero quam non habuit nomen in verbo addentia respuuntur a prima coniugatione et ad quartam plerumque redeunt et una syllaba crescunt a genitivo nominis, ut punio superbio custodio gestio ineptio; quod in verbis primae coniugationis a nominibus deductis non solet evenire. nam positio verbi, sive quaelibet consonans sit ante o sive i vocalis, a quacumque nominis veniat terminatione, syllabas solet genitivi nominis servare, ut turba turbae turbo turbas, nuntius nuntii nuntio nuntias, ulcus ulceris ulcero ulceras, spes spei spero speras. tantum quartae declinationis nomina pacem nominativo genitivum habentia vincunt verba ab eisdem nominibus derivata et, ut u non amittant, crescunt una syllaba, ut | fluctus fluctuo, aestus aestuo, tumultus tumultuor, sinus sinuo et insinuo. e quoque ante o habentia derivata verba, quae iure secundam coniugationem sequuntur, una syllaba genitivum nominis vincunt, ut aeger aegri aegreo, miser misereor, census censeo. eademque diversitas || clausularum differentiam coniugationum etiam [a terminatione nominum] in secunda solet facere coniugatione, ut a nomine venientia verba, siquidem non in eo desinant, primae sint coniugationis, in eo vero desinentia modis omnibus ad secundam perveniant, ut albo albas et albeo albes, ut Virgilius Aeneidos libro XII '**campique ingentes ossibus albent**:' durus duro duras et dureo dures, unde duresco, densus denso densas et denseo denses; miser quoque miseri miseror miseraris primae, misereor vero secundae. sicut in aliis quoque verbis primitivis idem evenit, quae in eo quidem desinentia secundae coniugationis sunt, e autem carentia tertiae sunt, ut ferveo ferves et fervo fervis, unde Virgilius in octavo libro '**fervere Leucaten**' dixit: strido stridis, ut Virgilius georgicon libro IIII '**stridere apes utero**', strideo strides, ut Lucanus sexto libro

auribus incertum feralis strideat umbra:

tueor et tuor, quod apud Statium in libro III legimus,

hosne ego complexus genitrix, haec oscula nati
vestra tuor? sic vos extremo in fine ligavit;

ex quo compositum etiam intuor idem in eodem libro dixit,

armigeras summi Iovis exultante caterva

---

3 ineptio] impedio *B* 9 habeotia nominis uincout *P* vlueunt — derivata et *om. Bf* 10 cre-eunt in uerbis uoa *Pf* 15 differentiam cosiugatiosum a nomioe uenientium etiam in secunda solet facere coniugatione *t* differentiam coniugationum ę (*superscr.* a nomine) ueuientium solet facere *B* 17 sist] sust *BP* 18 peruesiunt *BP* 19 libro XI *BP*: *Verg. Aen.* XII 36. *cf. Priscian. l.* VIII *p.* 397, 7 24 in octavo libro] *v.* 677 25 leucaten *corr.* leocaten *B* georg. libro IIII] *v.* 556 26 utero] At uero *P* libro *om. P*: *Lucan. Phars.* VI 623. *cf. Prisc. l.* VIII *p.* 443, 24. *l.* IX *p.* 479, 22. *l.* X *p.* 521, 7 27 fersli *P* 28 tueor et tuor] et tueor *BP* apud Statium in libro III] *v.* 151 legimus ut hosne ego *f* legimus ut nosue ego *corr.* legimus uel hosne ego *B* legimus non ego *Pt* 30 si quos *corr.* sic uos *B* sic quos *Pf* si ques *t* extremo *corr.* -mo *B* 31 is eodem libro] III 532 32 armigeres *t* exultaste caleruas ς exultantes caleruas *Btf* saltastesque caleruas *P*

intuor, Inachii sunt hi tibi, concipe, reges:

idem etiam aliud ab eo compositum in VIII libro Thebaidos extulit, contuor, ut

namque modo infensos utero mihi contuor enses. |

Sola itaque prima coniugatio syllabas genitivorum nominis custodire solet in verbi traductione, notatis illis paucis terminationibus in co vel in to vel in lo vel in cinor vel in cito vel in uo a quarta declinatione traductis [et in io a quinta], et si quae sunt tales derivationes, quas quasi praeter aliarum morem crescentes superius observavimus; illo quoque generaliter, ut omnis ambiguitas tollatur, addendo, || quod, licet duplex sit terminatio latinorum in positione verborum, id est aut o aut or indicativo praesenti desinens, absque corruptis, quae regulis analogiae carent, ut sum es est, possum prosum edo et similibus, sciendum est in or quidem desinentia verba, si passiva sint, suorum activorum coniugationem servare, id est, sive vocalis seu consonans sit ante o, addita r littera non mutatur coniugatio, si permaneat eadem verbi significatio, ut curo curor, doceo doceor, scribo scribor, audio audior; mutato vero genere vel significatione verbi, licet nihil aliud nisi r adsumat, tamen non observat eandem coniugationem, ut sperno spernis spernor sperneris, aspernor deponens aspernaris; conspicio conspicis aspicio aspicis conspicior conspiceris aspicior aspiceris, conspicor deponens conspicaris; sterno sternis sternor sterneris, consternor autem deponens consternaris; facio neutrum, gratificor gratificaris, ludificor ludificaris; sentio item sentis, adsentor deponens adsentaris; gero geris, morigeror morigeraris. et e quidem habentia ante or secundae sunt coniugationis, ceu ante dictum est, ut liceor polliceor medeor reor mereor misereor vereor fateor tueor, et quae ex his singulis componuntur. i autem ante or habentia observationibus primae carentia coguntur ad quartam venire coniugationem, ut amicior blandior ordior largior mollior opperior metior sortior par|tior adsentior, exceptis gradior et morior et patior, quae tertiae sunt correptae solius. orior autem et potior tam tertiae quam quartae quosdam motus habent. in uor quoque desinentia primitiva tertiae sunt, ut fruor frueris liquor liqueris, loquor loqueris, sequor sequeris. quorum posteriora ad consonantium regulam pertinere videntur et in cor desinentium verborum habere praeteritum, ut locutus sum, secutus sum. consonantibus vero solis antecedentibus in

---

1 inachii sunt (*superscr.* hi *corr.* in *marg.* qui) tibi *B* insehis sunt tibi *t* inachis sunt hi tibi *f* conciperegressus (gessideme *superscr.*) idem *B* concipe reges gessidem regio idem *P* concipere reges idem *tf* 2 in VII libro *P*: *Stat. Achill.* I 131. *cf. Prisc. l.* VIII *p.* 444, 12 4 utero] utroque *corr.* utrosque *B* uteroque *t* enses] esse *B* 7 vel in lo vel in cinor *om. B* 8 et in io a quinta *om. Bt* 9 aliarum *f* aliorum *corr.* aliarum *B* aliorum *Pt* 18 nisi r tantum adsumat non obseruat *B* 19 coniugationem] significationem *P* spernis *om. BP* 28 blandior largior ordior languior mollior operior *P* 29 partior *om. P* adsentior *om. B* 35 secutus sum et reliqua *P*

or desinentia, si passiva ‖ non sint nec deriventur ab activis, ut illorum sequantur coniugationes, sive deponentia sint seu communia, uniformis illa regula vindicat ut primae tantum modo sint ipsa quoque coniugationis observationem secuta generalem, quia pleraque sunt a nominibus derivata, ut precor vador vagor suffragor [gratior] negotior auxilior opitulor gratulor racemor rimor peregrinor dignor aucupor aquor miror adversor testor convivor rixor et similia: exceptis paucis, quae sunt tertiae correptae, ut labor fungor sequor liquor loquor queror revertor utor nitor, et quae ab his singolis componuntur, quae ideo excepta iure sunt tertiae coniugationis verborum, quia nullam videntur originis nominum occasionem monstrare (idemque hoc etiam in superius relatis, id est in ior vel in uor desinentibus verbis, observari potest, quod ad tertiam illa pertinent coniugationem, quae quasi primitiva nominum carent communione, ut gradior morior patior orior potior fruor liquor sequor exsequor; a nominibus derivata i quidem paenultimam puram habentibus primae sunt, hoc autem privata quartae coniugationi necessario deputantur, quod et in io desinentibus verbis, id est activis vel neutralibus, fieri praediximus, paucis illis superius notatis ad tertiam redeuntibus primitivis): exceptis etiam in cor desinentibus communibus vel deponentibus as vel es vel is ante cor habentibus, quae, sive primitiva sint seu derivativa, solius tertiae sunt, ut nascor irascor vescor ulciscor nanciscor paciscor expergiscor comminiscor adipiscor vel antique apiscor obliviscor; meritoque haec quoque verba, licet quaedam ex his derivata sunt a nominibus, tertiam coniugationem non ef‖fugerunt, quae unam in sco terminationem tam in derivativis, quae formae sunt inchoativae, quam in ‖ primitivis, quae formae sunt perfectae, sola possidet. semelque hoc generaliter est observandum, quod in io seu in ior desinentia verba vel primae sunt tantum derivativa, vel quartae tam primitiva quam derivativa, sed observatione primae coniugationis carentia; consonantem vero ante o vel or habentia verba prima quidem coniugatio, quamvis plerumque derivativa, tamen habet interdum et primitiva. tertia vero absque in sco desinentibus inchoativis et communibus vel deponentibus in scor desinentibus, in quibus solis terminationibus habet derivativa, in omnibus reliquis finalitatibus non facile derivativa, sed primitiva tantum verba habere reperi-

---

5 ut precor preces uador uas uagor suffragor gratulor negotior oegotium gratior gratia auxilior auxilium opitulor racemor *P* gratior *corr.* gratolor *B* grator *f* gratuior *t* 6 gratulor racemor *om.* *Btf* peregrinor moror dignor *t* aucupor aquor *om.* *Btf* 7 testor testificor et similia *B* testificor et similia *tf* 10 quia non ullam *P* 14 exsequor nominibus diriuata *P* exsequor ex nominibus autem diriuata *t* 15 penultimam puram habentia *BP* penultimam nominis puram habentia ς 22 adaepiscor uel (*superscr.* antiqui) indepiscor *B* adipiscor uelut antiqui apiscor *t* 27 uel primae sint tantum diriuata *P* uel primae sunt cum sint tantum deriuatiua *Bt* 30 coniugatio (sibi *add.* *t*) uendicat quamuis *Bt* 34 non facile habet diriuatiua sed primitiua tantum uerba habere solet sed *P*

tur. sed quia in omnibus iam ante dictis sunt tam primitiva, de quibus aliquid potest ignorari, quam derivativa, quorum dubia est originatio, nequid restet ambigui, placet etiam specialiter | singulas terminationes verborum scrutari. quoniam autem de verbis in eo vel in eor vel in io vel in ior vel in uo vel in uor desinentibus iam ante dictis nihil, ut opinor, addi potest, nisi hoc, quod nec secunda, quae semper in eo desinit, verbum potest habere disyllabum absque neo nes net verbo, quod nevi facit in praeterito, et fleo fles flet (unde et beo creo screo meo, licet in eo desinentia secundae deberent esse, tamen primae sunt; eo quoque et queo quartae sunt coniugationis), nec in io desinentia, cuiuscumque sint coniugationis, minus tribus esse syllabis possunt, notatis primae quidem hio hias et pio pias, quartae vero fio fis, scio scis, et interdum cio cis, unde componitur excio excis excire, quod et cieo secundae coniugationis invenitur; reliquas terminationes verborum consonantibus praecedentibus per ordinem in sequenti tamen libello contemplabimur. |

LIBER II

DE FINALITATIBVS

Omnia in bo vel in bor desinentia verba quacumque vocali seu consonante praecedente primae sunt coniugationis, ut libo libas, probo probas, orbo orbas, titubo titubas, cubo cubas, excubo excubas, subo subas, Horatius in epodo 'iamque subando'. excipiuntur pauca quae ad tertiam correptam perveniunt coniugationem. a quidem antecedente longa unum deponens invenitur, lābor lāberis, unde 'labitur uncta vadis abies' apud Virgilium VIII libro Aeneidos legimus, a quo et || participium lapsus fit; quamvis sub eodem sensu etiam primae coniugationis activum vel neutrum invenitur antecedente a, sed brevi, ut lăbo lăbas lăbat, unde in II libro Aeneidos Virgilius dixit 'labat ariete crebro ianua'. scaberet etiam, quod tertiae personae imperfecti temporis subiunctivi modi quandam speciem servans apud Horatium in I libro sermonum reperitur, ut

saepe caput scaberet vivos et roderet ungues,

notamus quasi tertiae coniugationis, licet nullum eius alium motum apud

---

1 tam primitiua uerba — quam diriuatiua uerba *P* 5 vel in uo vel in uor *om. P* 7 absque neo nes net uerbo quod neui faciat in praeterito et fleo et geo unde beo et creo screo meo *P* absque neo nes net et fleo fles flet uerbo quod neui et fleui fecerunt (*corr.* facit) in praeterito unde et beo creo meu *B* 9 esse sed tamen *P* 13 excire *om. B* 15 tamen *superscr. in B*, *om. t* contemplabimur FINIT LIBER I. DE DISCERNENDIS CONIUGATIONIBUS. INCIP. II. DE FINALITATIBUS *P* contemplabimur explicit lib. I. incipit. II. *B* 21 in epodo] 12, 11 iamque subando refert *t* 24 libro aeneidos octauo *P*: *v.* 91 27 in II libro Aen.] *v.* 492 uirgilius dixit Custodes sufferre ualent labat ariete crebro ianua *t* 29 in I libro serm.] 10, 79 (71) 32 notamus etiam quasi *P*

aliquem inveniri cognovimus, nisi infinitivum || scabere apud Menippeum Varronem in Catamito; quod venire a positione verbi quod est scabio vel scabo, unde scabies nomen est decivatum, et verisimile potest existimari. i vero antecedente haec tantum sunt tertiae coniugationis, brevi quidem ut bibo bibis, longa vero ut scribo scribis. item u vocali longa antecedente unum est tertiae coniugationis, ut nubo nubis; m vero consonante antecedente duo sunt, ut lambo lambis, unde Virgilius II libro Aeneidos dixit '**lambere flamma comas**', et a verbo cumbo, quod simplex in usu non est, composita, incumbo incumbis, procumbo procumbis, | accumbo accumbis, succumbo succumbis, quorum primitivum sine m enuntiatur tamque simplex quam compositum sine m prolatum primae coniugationis est, ut cubo cubas, incubo incubas, procubo procubas, excubo excubas.

In eo desinentia vecba primitiva seu derivativa quacunque vocali antecedente pcimae sunt coniugationis, ut placo placas, vaco vacas, neco necas, seco plico mico dimico emico frico dico paenultima brevi, cuius futurum in I libro Aeneidos Virgilius posuit,

conubio iungam stabili propriamque dicabo,

unde dedico indico abdico componuntur: albico item albicas, Horatius carminum libro I

nec prata canis albicant pruinis:

vellico vellicas, idem sermonum libro I '**vellicat absentem Demetrius**': claudico claudicas, vindico vindicas, duplico duplicas, eradico eradicas, Terentius in Andria

di te eradicent, ita me miseram territas:

mendico mendicas, suffoco suffocas, loco locas, voco vocas, quod paenultimam nominis longam in verbo corripuit. notantur tertiae coniugationis coco cocis et quae ab eo componuntur, decoco peccoco incoco. cui vecbo licet nomen adhaeret cocus, tamen non ab eo verbum, sed a vecbo nomen deduci monstratum in supra dictis sufficientec existimo. excipiuntur pauca etiam, quae tertiae sunt coniugationis differentiae causa: i quidem vocali longa antecedente, dico dicis, id est narro, ut distet || ab eo cui brevis i antecedit et sensu et coniugatione et tempore. unde merito suis respondent primitivis ab utroque composita, ut [edico edicis] praedico praedicis longitudinem primitivi servans tertiae est coniugationis,

---

1 inueniri *t* interim *BP* interim inueniri *f* menippeum] memphum *t* memphium *f* 2 in camito *Btf* 7 uirg. lib. V aeneidos *B*: *Aen.* II 684 9 cumbo] *cf. Prisc. l.* X *p.* 507, 3 11 enuntiatur tamque simplex *B* enuntiatum tamque simplex *P* nunciatur tam simplex *t* 13 excubo excubas *om. P* 15 noco nocas *P* 16 breui s brenis *BP* 17 ut conubio *P*: *Verg. Aen.* I 73 20 carm. libro I] 4, 4: *cf. Prisc. l.* VIII *p.* 397, 10. 432, 1 21 nec] haec *Btf* 22 idem] item *BP* serm. libro I] 10, 87 (79) demetrius *Ptf* 24 in Andria] IIII 4, 22 25 di te eradicanti tamen miseram territam *P* te eridicant ita me miseriram territam *t* eradicent me tam miseram territamque *f* miserum *B* 27 notantur *tf* notatur *BP* 34 ab utraque *P*

praeteritum perfectum tempus in xi faciens, ut praedixi, quando quod graece προλέγω monstrat; praedico autem praedicas item brevitatem primitivi servans primae est, praeteritum perfectum tempus in avi faciens, ut praedicavi, cum quod graece κηρύσσω significat. et indico tam indicis longa i antecedente, ut apud Virgilium libro I Aeneidos 'et divum templis indicit honorem', apud eundem libro VII

hoc et tum Aeneadis indicere bella Latinus,

ex quo perfectum indixi fit, ut Lucanus libro II | 'indixitque nefas'; quam indicas, ut apud Horatium carminum libro I

me tabula sacer
votiva paries indicat uvida
suspendisse potenti
vestimenta maris deo,

et apud Ovidium in XI libro metamorphoseon

omnia servavit, lapidis color indicat illud,

apud eundem in XV

cornua fronte gerit, quem vobis indicat auctor;

ex quo perfectum fit indicavi. duco quoque u longa antecedente tam in simplici quam in omnibus compositionibus tertiae coniugationis est, ut abduco abducis, adduco adducis, subduco subducis, induco inducis, educo educis, id est extraho. in una tantum compositione educo u brevi profertur differentiae causa, significans nutrio, et tum solum primae est coniugationis, ut apud Virgilium in libro X

quattuor hic iuvenes, totidem quos educat Vfens.

tamen videtur educo educas verbum rationabilius a nomine verbali, quod est dux ducis, derivatum iure primae esse coniugationis, ut tempus etiam nominis in paenultima verbi servatum significat.

Consonante quoque quacumque absque s antecedente in co finita | verba primae sunt coniugationis, ut pecco peccas, calco calcas, sulco sulcas, mulco mulcas, trunco truncas, Lucanus in libro VI 'caesorum truncare cadavera regum', ex quo componitur obtrunco obtruncas. sic etiam verbum inesco inescas, quod Terentius in Adelphis ponit, 'nescis inescare homines, Sannio', primae est coniugationis, licet

5 libro primo tecta simul diuum templis indicat honorem *t*: *Aen.* I 632 6 libro VII] *v.* 616 7 latiais *P* 8 Lucanus libro II] *v.* 4 9 ut] et *P* carm. libro I] 5, 13 11 unida *al. man. superscr. in B* uiuida *t* uiuido *Pf* 13 uestimenta deo maris *P* maris deo oestimenta *t* 14 in XI libro met.] *v.* 405 15 et illud *corr.* illum *B* 16 in XV] in XII *Btf* in duodecimo *P*: *v.* 590 17 geritq. *corr.* gerit quem *B* gerit quae *ς* uobis ịḷḷẹ iadicat auctor *B* acton, *h. e.* actorum *t* 20 educo cis id est extraho in una *t* educo educis id est extraho Extra haec in una *P* educo inde educis ex (*corr.* extra) hoc in una *B* 23 in libro X] *v.* 518 25 uerbiali *BP* 30 Lucanus in libro VI] *v.* 584 caesorum bello truncare *ς*: cesorum truncare cepit cadauera regum *f* 32 inaesco inaescas *P* in Adelphis] II 2, 12 33 oescis inaescare *P* inescare, *superscr. al. man.* nescis *B* Sannio *ς* insanio *B* sane *Ptf*

s habeat ante co; quod a nomine esca deductum tam nominis servavit scripturam in verbo, quam regulam a nomine derivatorum verborum. notantur tertiae vinco vincis et ab eo composita, convinco convincis, devinco devincis; parco quoque, quod solum r ante co habens est tertiae coniugationis. s vero antecedente, siquidem sint inchoativa, tertiae sunt sine dubio, ceu praedictum est, coniugationis, ut horresco tepesco calesco erubesco. | quae non solum a verbis secundae coniugationis, sed etiam a labo labas, quod est primae coniugationis, labasco et, licet raro, a nominibus etiam derivata inveniuntur, ut vesperasco iuvenesco glisco. et si non sint inchoativa [s ante co habentia], si tamen non a nominibus deriventur, tertiae sunt similiter, ut pasco pascis pavi, cresco crescis crevi, compesco compescis compescui, disco discis didici, adsuesco adsuevi, posco poposci, quiesco quievi, unde nomen derivatum quies quietis inquieto inquietas verbum primae coniugationis facit, rationabiliter syllabis genitivi nominis respondens. praedicta autem verba non esse inchoativa praeteritum perfectum tempus ostendit. inesco vero inescas, ut nec inchoativum nec primitivum, sed a nomine esca deductum, iure primae coniugationis est. in cor desinentia, cuiuscumque sint generis vel significationis, nisi as vel es vel is ante cor inveniatur, primae sunt coniugationis quacumque vocali seu consonante antecedente, ut precor precaris, suspicor suspicaris, ludificor ludificaris, iocor iocaris, mercor mercaris, graecor graecaris, Horatius in sermonum libro II 'vel si Romana fatiget militia adsuetum graecari'. bacchor quoque baccharis, ut Virgilius Aeneidos libro IIII

bacchatur qualis commotis excita sacris |
thyas,

et stomachor stomacharis, ut Terentius in Eunucho

id equidem adveniens mecum stomachabar modo,

licet in chor aspiratum desinunt, ut a nominibus baccha stomachus derivata, tamen huic regulae sunt inputata et ad primam iure perveniunt coniugationem. as autem vel es vel is ante cor inventa, etiamsi a nominibus deducantur, sine dubio tertiae sunt, ut dictum est, coniugationis, ut nascor irascor vescor ulciscor nanciscor paciscor comminiscor adipiscor obliviscor expergiscor. |

---

1 quod n nomioe *f* qood qoia a nomine *P* quia a nomine *Bt* aesca *P* 2 deriuatiuorom *P* 6 cauesco *P* 7 sed etiom (*superscr.* a uerbis primae coniugationis ut) labo labas quod est primoe labasco *B* sed etium a lubo as quod est primae labesco *t* 9 iuuenisco *P* et si noo sint (*superscr.* a uerbis) tamen inchoatiua (*superscr.* sunt) s aote co habentia si non a nominibus deriuantur *B* et si non sunt (*corr.* sio)) tamen inchoatioa s ante co habentia si noo a uerbis sint sed a nominibus diriuentur *P* 16 inoesco uero inescas *P* 22 in serm. libro II] 2, 10 uelut si *P* 24 Aen. libro IIII] *v.* 401 27 est stomachor *P* est et stomachor *B* ia euon (*superscr.* idem) equidem *B* in eunucho inde quidem *tf*: *Eun.* II 3, 32 28 stomachabatur *P* 30 perueoiuot *Pf* pertineat *Bt* 34 adaepiscor *B*

In do desinentia verba vocali praecedente, siquidem sint a nominibus derivata, generali regula primae subiacebunt coniugationi verborum, ut sedes sedis sedo sedas, nudus nudo nudas, foedus foedo foedas [tardus tardo tardas], heres exheredo exheredas, Cicero pro Sexto Roscio '**exheredare filium pater cogitabat**': lapis lapido lapidas, ex quo componitur dilapido, Terentius in Phormione

priusquam dilapidet nostras triginta minas:

fraus fraudo fraudas, laus laudo laudas [cor concordo concordas], udus udo udas; et ab eo videtur quasi subudo per syncopam sudo sudas factum, unde sudor nomen derivatur. in do autem desinentia nec a nominibus deducta, naturaliter longa vel brevi syllaba antecedente, tertiae sunt coniugationis, ut vado vadis, invado invadis, rado radis, cedo cedis, incedo incedis, pedo pedis, Horatius sermonum libro I

nam displosa sonat quantum vesica, pepedi:

fido fidis, strido stridis, laedo laedis, caedo caedis, inlīdo inlīdis, occīdo occīdis, quae a laedo et caedo composita longitudinem diphthongi servaverunt: item rodo rodis, prodo prodis, ludo ludis, cudo cudis, Terentius in Heauton timorumeno '**argentum cudo**', excudo excudis, procudo procudis, Virgilius Aeneidos libro I

ac primum silici scintillam excudit Achates,

item libro VI

excudent alii spirantia mollius aera,

item georgicon libro I

durum procudit arator
vomeris obtunsi dentem, cavat arbore lintres:

trudo trudis, detrudo detrudis, abstrudo, obtrudo; [rudo] et cuius apud Persium legimus infinitivum rudere,

findor, ut Arcadiae pecuaria rudere credas,

ab eo venire potest quod est rudo rudis, ut est ex participio eius, quo

1 verba *om. P:* nerba uocali seu quaecunque consonante antecedente *f* 4 pro .VI. roscio *Bf* in VI libro pro sexto roscio *t:* 19, 53 5 filium suum pater *f* ex quo componitur dilapido *om. B* 6 delapido *Ptf* in Phormione] V 8, 4 7 dilapidet nostras stringit animas *B* delapidet nos nostras stringit animas *P* delapidet nos nostras stringit manus *t* delapidont (*superscr.* nos) nostras constrigit (*corr.* constringit) animas *f* 13 serm. libro I] 8, 46: *Prisc. l.* X *p.* 515, 6 15 laedo dis cedo dis inlido dis occido dis *t* laedo caedo inlido occido *B P* 16 quae a laedo ς quo (*superscr.* a) laedo *B* quae ledo *Pt:* quia caedo et laedo *f* obseruauerunt *B* 18 inaoton toromenon causam timme non *B* in metamorphoseon *Pt: Heauton tim.* IIII 4, 18 19 Aen. libro I] *v.* 174: *cf. Prisc. l.* X *p.* 515, 17 20 primam *P* silici scintillam *B* silicis scintillam *Pf*ς scintillam silicis *t* 21 libro VI] *v.* 847 22 excudent *P*ς excudunt *Btf* 23 georg. libro I] *v.* 261: *cf. Prisc. l.* X *p.* 519, 9 25 obtonsi *B, corr. al. m.* obtunsi *P* dentem (*superscr.* canat) arboreq. odontem (*corr.* orbore luntrem) trudo *B* 26 abstrudo obstrudo rudo et cuius *P* abstrudo rudo et cuius *corr. al. m.* abstrudo et rudo cuius *B* abstrudo et rudo cui *t* abstrudo is et rudo cuius *f* apud perseum *P: Pers. sat.* 3, 9 27 ridere *corr. al. man.* rudere *P* 29 ab eo — rudis *recenti manu add. B* ut est et participium (*corr.* ut est ex participio) eius quo uirgilius utitur suspicari (potest *add. al. m.*) *B* ut est ex participio eius quo utitur uirgilius suspicari potest *P* ut suspicari ex participio eius potest quo uirgi-

Virgilius utitur, suspicari: Aeneidos enim libro III dicit

primusque rudentem
contorsit laevas proram Palinurus ad undas,

item libro VII

hinc exaudiri gemitus iraeque leonum
vincla recusantum et sera sub nocte rudentum,

item georgicon libro III

comminus obtruncant ferro graviterque rudentes
caedunt.

nomen quoque, quo navis funes significantur, id est rudentes, non aliunde reor deductum, ut idem docet Virgilius in I libro Aeneidos dicens

insequitur clamorque virum stridorque rudentum.

plando plaudis, cludo vel claudo claudis; cado quoque cadis, licet antecedens a corripitur, tertiae est coniugationis; et occido incido decido occidis incidis decidis etiam, quando a cado sunt composita, i tamen paenultima correpta est. edo quoque es, licet anomalum est per personas, et divido dividis, quamvis paenultimam corripit, tamen nihil discrepant a coniugatione. notantur primae coniugationis duo producentia i, trucido trucidas, formido formidas, quod in eadem voce tam verbum quam nomen significat, et unum i corripiens, trepido trepidas, quod a trepidus trepidi nomine veniens iure primae est coniugationis. n quoque ante do habentia tertiae sunt similiter coniugationis, ut scando scandis, ascendo pando pendo tendo prehendo incendo offendo findo scindo condo tundo mando fundo; nisi tamen eius modi verba de nominibus deriventur: tunc enim sine dubio primae coniugationis erunt, ut unda undo undas, inundo inundas, abundo abundas, exundo exundas, Virgilius Aeneidos libro XII ‖ 'ad caelum undabat vortex', | idem in eodem 'hinc densi rursus inundant', idem in libro IIII georgicon

ergo apibus fetis idem atque examine multo
primus abundare et spumantia cogere pressis
mella favis:

fecundus fecundo fecundas, idem in eodem

et viridem Aegyptum nigra fecundat harena:

---

lius utitur *t* 1 Aen. libro III] *v.* 561 3 leuam proram *P* proram leuam *t* undam *Pt* 4 libro VII] *v.* 15 5 exaudire *t* exaudiri et *f* 7 georg. libro III] *v.* 374 10 non aliunde nisi a rudo reor diductum *B* 11 in I libro Aen.] *v.* 87 16 licet diffectiuum et anomalum est *P* 17 corripit *corr. al. man.* corripuit *B* corripuit *P* 23 condo distundo *corr., ut videtur,* condo distendo *B* condo.distundo *P* 24 eiusdem modi *P* 26 Aen. libro XII] *v.* 673 27 in eodem] *Aen.* XII 280 hinc densi rursus inundant *f* hinc densi rursus (*superscr. al. man.* fluctus) inundabant *B* hinc rursus densi inundant fluctus *P* hinc densi rursus inundat fluctus *t* 28 in libro IIII georg.] *v.* 139 29 ergo apium (p *superscr.*) atque *corr. al. m.* ergo apibus fetis idem atque *B* ergo apibus foetis idem atque *f* ergo apibus fetis atque *Pt* 30 habundare *P* 32 in eodem] *georg.* IIII 291 33 et — harena] uirilem et us *corr.* et uiridem aegyptum nigra fecundat harena *B*

secundus secundo secundas, idem Aeneidos libro III

rite secundaret visus omenque levaret.

ab eo quoque quod est menda vel mendum [nomine] (utramque enim terminationem veteres usurpant: Cicero in praetura Siciliensi 'quod mendum ista litura correxit', Ovidius artis amatoriae libro I

nocte latent mendae vitioque ignoscitur omni,

idem eiusdem libro II

eximet ipsa dies omnes ex corpore mendas)

verbum fit emendo emendas, ut Iuvenalis libro V

et tamen uno
semodio scobis haec emendat servulus unus,

et Statius Thebaidos libro I

quo tempore tandem
terrarum furias abolere et saecula retro
emendare facta.

sed etiam differentiae significationis causa tam primae quam tertiae quaedam ex his inveniuntur, | ut mando mandis, id est manduco, ut primitivum, tertiae; mando mandas, quasi in manum do, id est permitto, quasi derivativum vel compositum, primae est; unde etiam amendo amendas, commendo commendas facta sunt. item quod ad fusionem quidem attinet fundo fundis, ut primitivum, tertiae est, unde fundus nomen, id est ager, derivatur, quod fundit nobis fructus [aut aliud nomen fundus, quod altitudinem significat]; fundo autem fundas verbum, id est fundamenta pono, quod a nomine quod est fundus, id est πυθμήν, derivatur, unde et profundus componitur, a quo fundamenta dicuntur, iure primae coniugationis est. verbum vero monosyllabum do das simplex quidem || primae est, et si cum adverbiis vel disyllabis praepositionibus componatur, servat coniugationem, ut circumdo circumdas, pessumdo pessumdas; cum monosyllabis autem praepositionibus vel cum nominibus compositum tertiae fit coniugationis, ut trado tradis, reddo reddis, perdo perdis, prodo prodis.

---

1 Aen. libro III] *v.* 36 2 secundarent — levarent ς 3 nomen *t* 4 in praetura Siciliensi] *in Verr. act. sec.* II 42, 104 quod *om f* 5 ista litura *f* ista litora *B* ipsa litora *P* ista littera *t* art. am. libro I] *v.* 249 6 mundae *corr. al. man.* mendae *P* uitioseque *corr.* uitiaque *f* 7 idem in eodem libro II et eximet *B* idemqoe eodem libro II eximet *t* item eodem lib. II eximet *f*: II 653 8 ex] e *P* et *t* 9 uerbom ex eo fit *B* libro quinto *P* in V *f*: *Iuv. sat.* 14, 66 10 et tamen uioos emedio scopis nec emendat *P* ut tamen uoius emendo acupis haec emendat *t* et tamen ulous emedio scopis emeudat *f* 12 Thebaidos libro I] *v.* 208 13 tandem] tarde *B* 14 curiss *P* abolere coepit et secula retro acta emcodare facta laburat sed etiam *t* abolere oolnit et secula retro emendnre facta sed etism *f* 15 facta (*superscr.* eo sat laborat) sed etiam *B* 13 differentiae et significationis *P* 18 in *om. B* permitto] promitto *t* 19 amendo as *B* emendo emendas *P* emendo as *t* emendo *f* 22 aot aliud *tf* ut aliud *P* et est aliud *B* at aliud est ς 24 quod est *om. P* 30 ut trado tradis reddo reddis perdo prodo sic etiam credo nendo ac retuodo et oenomdo *P* ut trado dis reddo dis (*superscr.* dedo) prodo dis perdo dis sic etiam credo nendo ac reduodo et uenoodo *B* ot trado is reddo is perdo dedo condo indo prodo is praedo sic etiom credo uendo a cretum do et nenondo *f*: *cf. Prisc. l.* X *p.* 516, 8

sic etiam credo vendo a cretum do et venum do, ut quidam putant, composita. sed quamvis praeter consuetudinem sit latinorum verborum, ut eadem manente finalitate compositio sola mutet coniugationem, videtur tamen hoc imitatione Graecorum mutatum, apud quos simplex quidem verbum circumflexum ὀρκῶ ὀρκοῖς tertiae, compositum autem εὐορκῶ εὐορκεῖς ἐπιορκῶ ἐπιορκεῖς primae est, simplex graecum συλῶ συλᾷς secundae, compositum vero ἱεροσυλῶ ἱεροσυλεῖς primae circumflexorum est coniugationis. quod perspicaciores Graecorum refutantes adfirmant huius modi verborum declinationes non a verbis simplicibus esse, sed magis a nominibus compositis εὔορκος ἐπίορκος ἱερόσυλος, unde composita verba facta verbis in declinatione non respondere primitivis. ex quo mihi quoque videtur do verbum in simplicitate praeter regulam declinatum suam in compositione cepisse proprietatem. primitivum enim existens tertiae debuit esse coniugationis,. quia in do desinentia verba tunc tantum modo primae sunt coniugationis, cum a nominibus derivantur, primitiva vero tertiae solius, ut ante lata demonstrant exempla. quod igitur, cum esset monosyllabum, perdidit, ut non esset tertiae, sed primae coniugationis, more scilicet aliorum monosyllaborum, sicut no nas nat, flo, sto, for | faris fatur, id in compositione recipit, ut ad tertiam solam pertineat coniugationem, absque duabus compositionibus, id est circumdo circumdas, pessumdo pessumdas, in quibus videtur integrum servari, cum naturaliter his in unitatem non sic cohaeret. In dor desinentia primae sunt || coniugationis, ut vador praedor verecundor.

In go vel in gor desinentia verba ex antecedentibus litteris dinoscuntur. a igitur ante finalem habentia syllabam primae sunt coniugationis, ut propago propagas, vagor vagaris, indagor indagaris, refragor refragaris. notantur tertiae ago agis, ut primitivum, et ab eo composita, sive servent a in compositione, ut perago circumago, seu mutent eam, ut exigo subigo, seu penitus excludant, ut dego cogo. e ante go praecedente tertiae sunt, ut lego legis, dego degis etiam ab ago compositum. excipiuntur nego negas, lego legas e longam habens ad differentiam pri-

---

4 Graecorum] graeca *BP* 9 esse *om. Btf* 10 hιεροcγλoc inde conposita nerba facta nerbis *B* ιερocγλoc idē unde conposita uerba facta sunt uerbis *P* ιεροcιλωc immolator unde uidentur composita graeca uerba facta nerbis *t* 12 quoque *om. B* 13 enim *om. B* 15 diriuentur *P* 17 quod igitur eum esset monosyllabum *t* quod igitur do esset monosyllabum *P* quod igitur cum circumflexum esset et monosyllabum *B* 20 pertinet *P* 21 uidentur integra seruari *BPt* uidetur integra coniugatio obseruari *f* 22 iu unanitatem *P* sic *al. m. add. B* 26 uagor usgaris indagor refragor notatur *P* uagor uagaris (*superscr. al. m.* indagor aris) refragor garis notatur *B* uagor garis refragor garis indagor garis Notantur *t*: *cf. p.* 459, 32 28 perago circumago] perago *corr.* circumago *B* circumago *P* 29 ut cogo (*superscr. al. m.* dego) *B* 31 excipiuntur nego as lego as lego enim primaa est e longam habens ad differenciam primitiui et a nomine quod est lex diriuatum lego enim e legitime et iure seruans e longam nominis primae est coniugationis *t* excipitur nego as lego as e longam habens ad diferentiam primitiui et a nomine quod est lex is deriuatum legitime et iure seruans e longam nominis primae coniugationis est *f* lego enim legas (primae est *al. m. add. P*) e *PB*

mitivi et a nomine quod est lex legis derivatum. lego enim legas legitime et iure servans e longam nominis primae est coniugationis. adlego quoque et ablego et relego, licet aliud significare videntur, eiusdem sunt coniugationis, ut a lego, quod paenultimam longam habet, derivata: Virgilius in III libro georgicon

atque ideo tauros procul atque in sola relegant
pascua,

Terentius in Andria 'ne a me credas adlegatum hunc senem', Cicero Verrinarum quarto libro 'causam sese dimisso atque ablegato consilio defensurum negavit', Lucanus

dum bella relegem,
extremum Scythici transcendam frigoris axem,

Statius Achilleidos II libro

Peleus te nato socerum et Thetis hospita iungunt
adlegantque suos utroque a sanguine divos;

Ovidius in Ibide participium ponit,

ille relegatum gelidas aquilonis ad oras
non sinit exilio delituisse suo.

ĭ ante go antecedente, siquidem sint ex praepositione et ago verbo composita (tunc enim servant primitivi coniugationem) tertiae sunt, ut exigo subigo adigo abigo prodigo colligo, sicut etiam perago circumago. carentia vero praepositionis observatione brevi quidem i primae sunt coniugationis, ut lĭgo lĭgas, rĭgo rĭgas. litĭgo quoque || litĭgas, remĭgo remĭgas, navĭgo navĭgas, licet quibusdam videntur ab ago verbo composita, tamen, quia cum nominibus sunt composita, iure primam coniugationem meruerunt. longam i ante go habentia, siquidem trisyllaba sint, primae sunt similiter, ut instīgo vestīgo fatīgo calīgo; disyllaba vero tertiae, ut fīgo fīgis, flīgo flīgis, unde afflīgo conflīgo sunt composita. o antecedente

1 lego enim legas logitimo longitudinem (*deleto v.* longitudinem) e iure seruans longam *P* lego euin e legitimo et iure seruans o longam *B* 2 quoquo — a lego *om. B* 4 doriuata ut uirg. *B* deriuatiua (*corr.* deriuata) sunt uirgilius *P* 5 in III libro georg.] *v.* 212 8 in Andria] V 3, 28 ne *tf* Do *corr.* Ne *P*, *om. B* 9 Verrinarum quorto libro] *act. sec.* II 30, 73 causam sese demisso oblegatoque consilio *t* causam sese ipso otque ablegato consilio *B* eaussm esse (*corr. al. m.* sese) misso de ipso atque oblegatum (*corr.* ablegato) consillo *P* causam sese de ipso allegato coosilio *f* 10 defensuram *corr.* -um *P* Lucanus] *Phars.* VI 324 12 extremam *corr.* -um *P* 13 achilleidos I lib. *B* achileidos primu libro *P*: *Achill.* II 224 14 pelius to nato socerum (*superscr.* et) tethis hospitam (*corr.* -ta) iungunt *P* peleuis te ostus socerum et tyhis hospitaeia inogunt *t* peleus et usius socrum et thilhis ospitam iungant *f* 15 suos *al. m. add. P* utrosque *tς* 16 in ibide *f* io ibidem *Pt* io I lib. *B*: *v.* 11 17 legidos *corr. al. m.* gelidas *P* agelidos *t* ad oras oon ausus sit exliso (*corr. al. m.* non sinit exilio) delituisse suo *B* ad oras non sinit excelso delitoisse suo *f* ad oras non sinit excelso exillo diliuctus se suo *t* adorans.... (*corr. al. m.* adoras non sinit exilio) delituisse suo .... *P* 19 uerbu *P* 20 tune seruabant *t* et tertiae sunt *BP* ut exigo alligo (*deleto v.* alligo) subigo adigo abigo prodigo colligo Sunt (*corr. al. m.* sicut) etiom *P* ut exigo abigo subigo obigo prodigo sicut etiam *B* ut abigo exigo subigo prodigo redigo adigo transigo sic etiam *f* 21 circnago *P*

primae sunt, ut rogo rogas, interrogo interrogas. cogo enim cogis ab ago compositum, quod ostendit et in praeterito perfecto suo coegi, servat coniugationem primitivi. u antecedente primae sunt, ut fugo coniugo conrugo nugor nugaris, quae a nominibus fuga iugum ruga nugas facta iure sunt primae. notatur tertiae sugo sugis, ut primitivum. item n vel r antecedentibus ante go, nisi sint a nominibus, quacumque vocali anteposita tertiae sunt omnia coniugationis, ut tango frango pango, Horatius epistularum libro I

nec cum venari volet ille, poemata panges:

plango fingo mingo ningo tingo extingo stringo restringo cingo pingo lingo ringor | lungo ungo emungo pungo fungor spargo mergo tergo vergo invergo surgo. purgo enim purgas a purus nomine derivatum et iurgo iurgas ab eo quod est iure urgeo traductum et l ante g adsumens vulgo, a quo etiam promulgo promulgas componitur, a vulgus nomine deductum, merito primae sunt coniugationis.

Adspirationem ante o habentia latina duo sunt, quae nullam occasionem derivationis monstrantia tertiae sunt coniugationis, ut traho veho, et quae ex his componuntur, retraho subtraho adveho proveho subveho. nam triumpho bacchor stomachor et graeca sunt, et a nominibus derivata iure primae sunt coniugationis.

Aio et meio, quod et mingo dicitur, i || pro consonante ante o habentia, tertiae sunt, ut primitiva, et licet defectiva sunt, habent tamen quaedam signa tertiae. tertia enim persona pluralis aiunt et infinitivus meiere apud Iuvenalem in primo libro lectus,

cuius ad effigiem non tantum meiere fas est,

indicant coniugationem praedictam. nam scio fio, quae sunt quartae, et

3 ut cōnfugo cōniugo (*superscr.* courugo) nugor garis *B* ut (*superscr. al. m.* fugo) eonfugo iugo eoniugo rugor rugoris nugor nugaris *P* ut eonfugo iugu corrugo nugor aris *t* 5 sugo sugis ut primitiuum item n uel r nel l antecedentibus onte go uisi sint *B* sugo sugis (ut primitiuum item *add. al. m.*) n uel r antecedentibus go ut primitiua nisi sint *P* 8 in epistolurum libru primo *P*: 18, 40 9 nec cum uenari uellet *t* nec eum neneroti nolet *f* nec eum ueneratione oslet *P* ne eum nenersti (*superscr.* one) nolet *B* pauges *P* pangus *Btf* 10 tingo extingo restingo eingo pingo stringu lingo singu (*corr.* ringo) sungo iungo ungo emnngo spungo mergo (*superscr.* spargo) tergo surgo innergo fungo (*corr.* -ur) *B* tinguu extinguo stringu restringo clugo pingo sungo lungo ungo emungo fongor mergu tergo surgo inuergo *P* pingo, stringo, singo, quod nuuc singultio dieimus, iungo ς 12 diriustur ex quo et r ante go adsumens iurgo iurgas ab eo quod est iure urgeo traductum et uulgo a quo etiam promulgu promulgas cum a uulgus nomine traductum merito eumponitur primae sunt coniugationis *P* deriuatur et i aute o (*corr.* der. ex quo et r ante gu) adsumens iurgu iurgas (*corr.* iurgo iurgas) ab eo quod est iure urgeo traductum et mulgo (*corr.* uulgo) etiam promulgo (*corr.* pronolgo) as compooitur a mulgo (*corr.* uulgus) nomine diductum merito primae suot eooiugationis *B* diriuatur et g in uerbo adsumens iurgo ab eo quod est iure et urgueu traductum et uulgo ex quu etiam prouulgo as componitur a uulgus nomine deductum merito primae coniugationis suot *t* 16 adspirationis *P* 23 infinitinum *BP* 24 apud Iuvenalem] *sat.* 1, 131 lectum *B* iectum est *P* 26 indicunt *Lindemannus* indicat *BP* et hiu quod est primae *tf* et hio quod primitiuum (*corr.* primae) est *B*

hlo et pio, quae sunt primae, i vocalem ante o habent, de quibus abunde dictum in ante latis existimo.

In lo desinentia a vel e vel i vocalibus antecedentibus primae sunt coniugationis, ut halo halas, exhalo exhalas, anhelo gelo protelo vigilo sibilo ventilo, excepto alo alis, id est nutrio, intellectus causa, ut careus gravi spiritu etiam coniugatione differat ab eo quod adspiratum primae est coniugationis, halo halas, significans spiro, unde 'exhalat opaca mefitim' Virgilius in VII libro protulit. similiter o etiam vel u antecedentibus primae sunt, ut volo volas, dolo dolas, ambulo ambulas, ululo ululas, maculo maculas, pullulo pullulas, simulo simulas, cumulo exulo vapulo, excepto colo colis, quod | etiam o brevem habet, quod ad culturam pertinet. nam percolo, id est defaeco, quod longam habet o, primae est coniugationis et a nomine quod est colum compositum, quod significat instrumentum rusticum, unde Virgilius pluraliter 'colaque praelorum' in libro II georgicon dixit. excipiuntur similiter occulo occulis, consulo consulis, ex quo consul nomen derivari praediximus, et ad differentiam verbi quod est primae coniugationis volo volas verbum anomalum volo vis, et ab eo composita malo mavis, nolo non vis, et molo molis, unde Horatius compositum dixit in libro sermonum I, 'non alienas permolere uxores'; licet immolo immolas primae est, ut Virgilius in libro X 'lapsumque superstans immolat ingentique umbra tegit'. || sed a molo molis verbo primitivo, unde compositum permolo permolis permolere, nomen derivatur mola, ut est 'ipsa molam manibusque piis' in Virgilii libro quarto Aeneidos; et a nomine mola fit verbum primae coniugationis compositum derivatum servans coniugationem, ut immolo immolas. consonante quacumque antecedente vel duabus l tertiae magis inveniuntur, cum primitiva sint, coniugationis, ut fallo fallis, vello vellis, tollo tollis, percello percellis, excello excellis, quod etiam excelleo antiqui dixerunt, psallo graecum psallis, ut Salustius in Catilinario 'psallere et saltare elegantius, quam necesse erat probae', Horatius epistularum libro II

2 in antelatis exemplis existimo *t ς* 6 graui spiratu *P* adspiratum habet primae *deleto v.* habet *P* 7 significans etiam spiro fonte sonat seuamque exhilat opaca mesitim *t*: *Verg. Aen.* VII 84 8 mefitim de fatu, *deletis v.* de fatu *P* 10 pululo pulolas *P* pululo *B* pollulo *f* 11 excepto *f ς* exceptis *B P* 12 defaeco] discu defato *P* 15 in libro I georgicon *B P* in primo libro georgico *t*: *georg.* II 242 18 uolo uis tertiae *B* 19 I *om. B*: *Hor. sat.* I 2, 34 20 primae est ut uirg. in lib. X *t* primae ut uirg. lib. X *B* primae ut uirgilius in libro secundo *P*: *Aen.* X 540 21 superstant immolant *corr.* superstaos immolat *B* superstant immulant *t* 22 teligit *t* 23 ipsa mulam manibusque piis portaos in uirgilii libro quarto aeneidus *P* ipsam molam manibusque molebant piis in uirg. lib. IIII *B* ipsa molam manibus uertitur (*corr.* uertunt) uirgl. lib. VIII *t* ipsam mulam manibus oertitis piis in uirgilii lib. IIII *f*: *Aen.* IIII 517 25 compositum uel deriuatiuum a nomine seruans *B*. *fortasse* compositum deriuatorum a oomine servans 28 fallu uello tollo praecello praecellis excello excellis *P* fallo uello tullu procello excello *B* fallo is tullo is quod etiam extollo ia percello is excello is *f* 29 salustius in catilenaria *B* salustius catilinario *P*: *c.* 25, 2 30 et psallere et saltare *t* 31 probe *B P* epistr. lib.

psallimus et saltamus Achivis sritius unctis:

pello pellis, id est trudo, unde romponitur appello appellis. nam quod ad salutationem pertinet, liret simplex non facile invenitur, tamen in rompositione differentiae sensus causa primae est roniugationis, ut appello appellas. bello autem hellas vallo vacillo scintillo stillo, ut a nominibus bellum vallum varillum scintilla stilla derivata, generali regula iure primae sunt. in hor quoque desinentia primae sunt omnia, ut palor, unde in V libro Virgilius dixit '*palantes Troas agebat*', praestulor fabulor osculor adulor aemulor epulor gratulor iarulor regulor.

In mo desinentia quarumque vorali seu consonante praeposita, primitiva seu derivativa, primae sunt roniugationis, ut amo clamo aestimo domo humo autumo hiemo fumo spumo flammo armo lacrimo firmo, nisi sint primitiva e brevem habentia: tunc enim tertiae sunt coniugationis, ut emo emis, gemo gemis, premo tremo. notatur primae cremo cremas. i quoque brevi ante mo inventa primae sunt, ut aestimo lacrimo exanimo, nisi composita sint ex his quae e ante mo habent in || simplicitate et in rompositione eam etiam in i mutaverunt: tunr enim solius tertiae sunt roniugationis, ut conprimo exprimo interimo adimo dirimo. in quibus notantur dēmo dēmis, prōmo prōmis, quia ab eo quod est emo secundum quosdam composita longitudinem praepositionis servaverunt, sicut pĕrimo pĕrimis brevitatem: quibusdam non ab eo videntur composita. sumo item solum tertiae couiugationis invenitur u longam servans, sicut vomo o brevem ante mo habens; et como paenultima longa a compono concisum, ut est apud Statium Thebaidos libro III

inplet amore sui, romunt furor iraque rristas,

apud eundem libro VIIII

hunc toto rapies pro rorpore crinem,
comere quem frustra me dedignante solebas.

in mor pauca quidem, primae tamen inveniuntur, quippe a nomine derivata, ut rimor rimaris a rima, raremor racemaris a raremo.

In no desinentia quarumque vocali antecedente brevi vel longa pri-

---

(*superscr.* I) psallimus *B* epistolaram libro psallimus *P* epistularum libro primo psallimus *t*: *epist.* II 1, 33 1 saltemus *f* scitins unctis ς citins unctis *P* dictionibus (*superscr.* citius) uoctis *B* cicius uictis *f* diucius uinctis *t* 5 bello autem bellas scintillo uallo uagillo stillo stillas et a *P* bello autem bellas uallo scintillo uacillo stillo as et (*corr.* ut) a *B* 6 uacillum] uagillum *P* 7 pallor *BPtf* 8 in V libro] *Aen.* V 265 pallantes *Bt* pallentes *Pf* 15 i quoque (*superscr.* brē) aute mo habentia primae *B* 18 adimo (derimo *add. al. m.*) in quibus *P* 19 notantur *t* notatur *corr. al. m.* notantur *P* notatur *B* 23 habens] habet *P* habet *corr.* habuit *B* et como penultima lon. a compooo concessum (*corr.* concisum), *superscr. al. m.* como comas ut at illa denario comat ut est como *B* et como ut est at illa denario comat et como penultima longa a compono et concisum *P* et como penultima longa a compono concisum est *t* 24 lib. III tebaidos *f* thebaidos lib. IIII *B* thebaidos libro quarto *P* libro quarto thebaidos *t*: *Theb.* III 421 25 iopleto more *corr. al. m.* inplet amore *P* impleto more *f* impletas more *t* itsque *corr. al. m.* iraque *P* 26 libro VIII *BPt* VIII lib. *f*: *Theb.* VIIII 901 27 erimen *Pt* 28 comere quem me frustra comere digata (*corr.* dignata) solebas *f* me me dignante *P*

mae sunt solius coniugationis, ut no nas nat monosyllabum, Ovidius in libro I metamorphoseon | '**nat lupus inter oves**', sano sanas, mano ceno alieno sereno: i longa antecedente declino declinas, propino, Iuvenalis libro I '**quando propinat Virro tibi**', supino festino divino; i brevi antecedente fascino inquino nomino gemino termino attamino contamino destino procrastino conglutino: item longa o obsono obsonas, Terentius in Adelphis '**obsonat, potat, olet unguenta**', dono donas; item brevi o sono sonas, tono tonas: item u longa antecedente, ut ieiuno ieiunas: exceptis paucis, quae tertiae sunt coniugationis, ut primitiva, cum pleraque praedictorum derivativa sunt. et unum quidem exceptorum a brevem ante no habet, cano canis, quam in i mutant ex eo composita, ut occino concino succino, Persius '**cui verba? quid istas succinis ambages?**'; || duo vero i ante no habent, lino linis, sino sinis, et unum o, pono ponis, et quidquid ab eis componitur, ut oblino oblinis, desino compono repono et similia. consonante quacumque antecedente primae sunt similiter coniugationis, quippe a nominibus pleraque traducta, ut damno damnas, pugno pugnas, signo signas, regno regnas, verno vernas, hiberno hibernas: exceptis item primitivis ad tertiam iure venientibus coniugationem, sperno spernis, sterno sternis, temno temnis, cerno cernis (ex quo decerno et discerno), et omnibus quae ab eis singulis componuntur. in nor desinentia communia vel deponentia similiter primae sunt solius coniugationis, ut opinor opinaris, conor criminor dignor peregrinor patrocinor minor vaticinor venor. consternor quoque et aspernor, ut deponentia, primae sunt coniugationis, licet sperno et sterno activa, ex quibus, quantum ad vocem, videntur fieri, tertiae sunt, ceu praediximus; tamen consterno etiam consternas differentiae significationis causa primae invenitur, ut Statius libro VII Thebaidos

adiurat turmasque metu consternat inani,

---

1 in primo metamorphoseon *P: v.* 304 3 i longa antecedente declino as i breui antecedente gemino termino attamino contamino fascino inquino distino nomino procrastino conglutino propino iuuenalis lib. I quando propinat uiro (*corr.* uirro) tibi (*superscr.* i lon. antē declino) popino festino diuino item longa o obsono as *B* i breui antecedente gemino termino attamino contamino distino fascino inquino nomino procrastino conglutino longa i propino iuuenalis lib. I quando propinat uirro tibi sopino sopinas festino diuino declino item longa o opsono *P* i longa antecedente ut sopino festino declino propino i breui antecedente ut gemino termino attamino contamino fascino inquino destino nomino procrastino conglutino iuuenalis lib. primo quando propinatur item longa o obsono *t* Iuvenalis libro I] *sat.* 5, 127 4 Varro *fς* 7 in Adelphis] I 2, 37 obsonat et (*superscr.* optat) potat olet *B* 8 tono tonas item u longa pro consonante i antecedente ut ieiuno ieiunas *P* tono as ieiuno item iermus *B* 12 perseus *P: sat.* 3, 19 cui] quid *corr. al. m.* cui *B* 13 ambies *corr. al. m.* ambages *P* duo uero i ante no habentia *B* i uero ante no abentia *P* duo uerba i ante no habent *f* 16 deducta *P* 19 sperno spernis sterno sternis *om. B* 25 tertiae ceu *B P* tertiae sunt coniugationis ceu *t* 27 ut *om. P* libro VIII thebaidos *B t: Theb.* VII 130 28 inani *om. P:* inani refert hippolite infelix uela coloni cuius, *deletis v.* refert — coloni, *quae ex versu Ovidii p.* 480, 3 *huc translata sunt, B*

cuius participium passivum praeteriti temporis Ovidius in V libro fastorum refert, |

Hippolyte infelix, vellem coluisse Dionen,
cum consternatis deripereris equis.

In po verba primitiva vel derivativa primae sunt coniugationis, ut erepo crepas, discrepo dissipo culpo usurpo turpo nuncupo occupo mancipo, Horatius sermonum libro II

quaedam, si credis consultis, mancipat usus:

participo participas, anticipo, Ovidius metamorphoseon libro III

tardius exierant, sed per compendia montis
anticipata via est:

palpo palpas, quod in eadem voce tam nomen quam verbum significat. tertiae pauca primitiva reperiuntur, et sunt haec, scalpo scalpis, sculpo sculpis, rarpo repo serpo strepo rumpo, et quae ex his componuntur. in por quoque desinentia communia vel deponentia primae sunt, ut aucupor aucuparis. ||

In quo vel in quor primitiva quidem, quae et pauca sunt, tertiae sunt, ut linquo linquis, relinquo relinquis, delinquo delinquis, inquam vel inquo defectivum inquis, cuius pluralem Horatius sermonum libro I refert, 'communi sensu plane caret, inquimus', et imperativum Terentius in Phormione, 'tum autem video patrem filium ab sese amittere invitum, inque', sequor sequeris, loquor loqueris, līquor līqueris deponens prima syllaba producta, ut Virgilius in I libro georgicon

vere novo gelidus canis cum montibus humor
liquitur et zephyro putris se gleba resolvit,

quamvis neutrum sive activum primae coniugationis invenitur, prima tamen syllaba correpta, lĭquo lĭquas, elĭquo elĭquas, Lucanus libro VII

excussit cristas galeis capulosque solutis |
perfudit gladiis ereptaque pila liquavit,

Persius

Phyllidas, Hypsipylas, vatum aut plorabile siquid,
eliquat, ac tenero supplantat verba palato,

Ovidius fastorum libro IIII

---

1 fastorum (*superscr.* referl hipollite infelix uellim coluisse dionem) ipse dionen *B: fast.* V 309 3 uellem *Pt* uelim *f* nelles *ς* dionē *f* didouem *Pt* 4 deripereris *B* depereris *P* diriperis *t* deripere *f* 6 maucipo occupo *BP* 7 sermonum lib. V *t: epist.* II 2, 159 8 mancipatus usus *P* mancipatus est nsns *t* mancipatis (*corr.* -tus) uisus *f* 9 libro III] lib. II *Bt* libro secundo *P: metam.* III 234 19 inquo] inquio *P: cf. Prisc. l.* X *p.* 495, 14 sermonum libro I] 3, 66 20 communi] cum *P* 21 in Phormione] V 8, 25 patrem filium *Pf* filium patrem *t* patrem *om. B* 22 inuitium *corr.* inuidum *B* inuidum *tf* 22 liquor] *Prisc. l.* VIII *p.* 398, 3 23 in I libro georg.] *v.* 43 27 Lucanus libro VII] *v.* 158 28 scapulasque solutas *P* scapulasque solutis *f* capillosque solutos *t* 29 gladius *t* arreptaque *P* 30 perseus *P: sat.* 1, 34 31 philidas *P* 32 tenera supplautant uerba palatum *t* 33 fastorum libro IIII] *v.* 151

nec pigeat tritum nigro cum lacte papaver
sumere et expressis mella liquata favis.

cum vero sint a nominibus, tunc iure primae sunt coniugationis, ut aequus aequo aequas, propinquus propinquo propinquas, obliquus obliquo obliquas, antiquus antiquo antiquas, aqua aquor aquaris, Virgilius libro IIII georgicon

sed circum tutae sub moenibus urbis aquantur.

In ro desinentia e antecedente omnia primae sunt coniugationis, ut libero liberas, lacero desidero considero aggero numero genero impero blatero, Horatius libro sermonum II 'magno blateras clamore': itero iteras, idem libro I carminum

nunc retrorsum
vela dare atque iterare cursus
cogor relictos.

excipiuntur pauca primitiva, et quae ab eis singulis componuntur, tertiae coniugationis, ut gero geris, digero aggero, unde 'aggeritur tumulo tellus' in III libro Aeneidos Virgilii legimus; ex quo verbo nomen fit agger, et ab eo verbum derivatum aggero aggeras est primae coniugationis, ut idem ‖ Virgilius refert in libro XI Aeneidos

aggerat et longo praedam iubet ordine duci:

tero item teris detero protero; sero item seris, ex quo componuntur insero dissero prosero desero (nam obsero obseras iure primae est coniugationis a nomine quod est haec sera huius serae, et ab eo compositum est resero reseras); queror item deponens correpta paenultima quereris; fero etiam, | quod licet anomalum est, tertiae tamen esse coniugationis ex quibusdam eius motibus ostenditur, et ab eo similiter derivata, ut infero suffero perfero. vociferor autem, quod est a fero, et morigeror, quod est a gero compositum, vel quia cum nominibus componuntur, iure primae sunt coniugationis verborum. observandum est tamen quod, quae superius ut tertiae coniugationis verborum notavimus, omnia disyllaba sunt, quod in aliis e ante ro habentibus raro reperitur. et quaecumque alia vocali antecedente ro syllabam similiter verba sunt primae coniugationis, ut aro aras, paro spiro deliro voro ploro roboro, Horatius carminum libro IIII

rectique cultus pectora roborant:

laboro obscuro instauro inauro figuro, Horatius epistularum lib. II

1 nigro] niueo ς 5 libro IIII georg.] v. 193 10 sermonum *al. m. add. P: sat.* II 7, 35 magno blateras clamore iterare itero *P* magno blatteras iterare clamore itero *t* 11 libro I carm.] 34, 3 13 vela] uel *P* 15 tertiae sunt coniugationis *P* 16 tumulo tellus] terrae tumulos *B* 17 in II lib. *BP*: *Aen.* III 63 19 in lib. X *B* in libro secundo aeneidos *P*: *Aen.* XI 79 22 iure primae coniugationis *BP* est primae coniugationis *t* 23 et ab eo *om. B* 29 quod uerba quae *P* 33 paro spero spiro *BP* deliro iuro ς delibero uoro *B* delibero iuro *P* carm. libro IIII] 4, 34 35 relictique *t* 36 epist. lib. II] 1, 126

os tenerum pueri balbumque poeta figurat:

exceptis uro uris et quaero activo quaeris, ex quo composita, licet ae diphthongon in i longam convertunt, coniugationem tamen servant, ut inquiro inquiris, Lucanus libro VIIII 'inquire in fata nefandi Caesaris', conquiro conquiris. consonante etiam quacumque antecedente primae sunt, ut celebro celebras, tenebro consecro obsecro quadro migro latro lustro narro erro. notantur tertiae coniugationis curro curris, verro verris, Statius Thebaidos libro IIII

sat dubium coetu solante timorem
fallere et incultos aris adverrere crines.

in ror desinentia deponentia vel communia primae sunt, ut exsecror morigeror feneror miror moror odoror || furor lucror, excepto queror, ut ante dictum est, tertiae.

In so similiter primae sunt coniugationis, quia derivativa sunt. nam vel a nominibus pleraque derivantur, vel certe frequentativa sunt, ut lasso lassas penso spisso denso, quod et denseo secundae coniugationis, ut in eo terminatum, licet raro lectum, invenitur, ut extulit in primo libro georgicon Virgilius,

denset erant quae rara modo, et quae densa relaxat,

idem in XII libro Aeneidos |

vela dabit, vos unanimi densete catervas;

cuius infinitivum Salustius historiarum libro II refert, 'ille festinat subsidiis principes augere et densere frontem': convaso convasas, Terentius in Phormione 'aliquid convassem': accuso accusas, merso curso cesso. excipiuntur accerso arcesso lacesso facesso capesso incesso, cuius inpersonale infinitivum Virgilius duodecimo libro dixit,

incessi muros, ignis ad tecta volare;

Statius quoque in libro I Thebaidos extulit eius activum vel neutrale verbum infinitivum 'hanc etiam poenis incessere gentem decretum est', idem libro III

---

1 poeta] puema *B* poetarum *t* 4 lucanus lib. VIII *Pt* lucanus lib. VII *B*: *Pharsal.* VIIII 558 inquire in fata nefandi *t* inqnire in facta nefandi *f* inquirere in fota nefandi *P* inquire nefanda (*superscr. al. m.* in fato) nefandi *B* 8 thebaidos lib. VII *Bt* theboidos libro septimo *P* thebaidos liber UIII dicit *f*: IIII 202 9 coetu solent et in morem *P* coctos solent et (*superscr.* coetus solnant cibos) in morem *B* coetus soleant inmorem *t* cetus solent et iumorem *f* 10 et in occultis aris et uerrere *t* 16 ut lapso as *B* 17 in primo libro georg.] *v.* 419: *cf. Prisc. l.* VIII *p.* 444, 6

19 denset *t* densat *P*: dense terant q̄. rara modo q̄ deserelaxat *B* (*superscr.* t q̄ mō … et … a) 20 in XII libro Aen.] *v.* 264 21 vela dabit *om. Ptf* unanimi *Pf* unanimes *Bt* densete *tf* densate *corr.* densete *B* densate *P* 22 libro refert secundo *P* lib. III refert ς festinat *om. Ptf*ς 23 princeps ς densare *P* frontem ς fontem *BPtf* conuasso conuassas *P* 24 in Phormione] I 4, 13 conuassem *B* 25 capesso pesso cesso incesso *P* 26 impersonale *superscr. in B* duodecimo libro] *v.* 596

27 incessi paruerunt muro *delcto v.* paruerunt *B* ignis *Bf* ignes *t* ignesque *P*ς

28 in libro I Theb.] *v.* 245 neutralem infinitiuum *B* 30 idem in libro IIII *t* idem libro quarto ς: *Theb.* III 301

nec tua cara fides, ne falsa incessere gaude;

cuius idem imperativum libro XI 'solumque quod ante vocasti invideo, ne incesse moras'; licet in eodem libro participium quasi frequentativum ut a prima coniugatione veniens lectum est, 'tecta incessantem'. viso quoque visis et pinso pinsis tertiae coniugationis sunt, ut Persius

o Iane, a tergo quem nulla ciconia pinsit;

et defectivum quaeso quaesis, cuius infinitivum quaesere Salustius in primo posuit historiarum libro. in sor deponentia vel communia similiter primae sunt coniugationis, ut causor commissor grassor. versor conversor diversor aversor adversor, licet a verto || vertis vel a vertor verteris | simplici, quod est tertiae coniugationis, componuntur, tamen ut deponentia primae sunt coniugationis.

In to desinentia, quotcumque sint syllabarum, quacumque vocali vel consonante antecedente, primitiva seu derivativa, primae sunt coniugationis, ut sto stas, praesto resto obsto nato, Virgilius in IIII libro Aeneidos 'natat uncta carina'; veto vetas, vito dubito cogito noto porto muto puto reputo refuto, Virgilius in libro XII Aeneidos 'fors dicta refutet': confuto confutas, Terentius in Phormione 'confutavit verbis admodum iratum patrem': occulto exulto ausculto vasto gesto manifesto, Statius in Thebaidos libro II 'ramus manifestat olivae legatum', Ovidius in metamorphoseon libro XIII

insidias prodet manifestabitque latentem:

eructo eructas, rapto capto salto canto arto, Lucanus in libro IIII

continuus multis subitarum tractus aquarum
artavit clausitque amnem:

laeto, Terentius in Andria 'eorum animas laetas' idem in eadem 'nisi me laetasses amantem': marito maritas, Statius libro II Achilleidos | 'dum Pelea dulce maritat Pelion', Horatius in epodo

---

1 ne falsa *P* ς nec falsa *Btf* incesse (*superscr.* re) gaude *B* incere gaudere *corr. al. m.* incessere gaude *P* 2 cuius *om. B* libro XI] *v.* 389 3 ne incesse ς nec incesse *BP* mores *corr.* morari, *ut videtur*, *B* licet] item *P* 4 tactam *corr.* tecta *B: Stat. Theb.* XI 361 incessante *P* 6 perseus *P: sat.* 1, 58 7 o nane *P* o diane *t* 8 quesso sis — quessers *B* 11 uel auertor auerteris *P* uel uertor teris *B* 12 simplici — primae sunt coniogationis *om. P* 16 IIII libro Aen.] *v.* 398 17 uleta carita *corr. al. m.* uncta carina *P* porto] *fortasse* poto 18 libro XII Aen.] *v.* 41 19 in Phormione] III 1, 13 admotum *P* 21 thebaidos lib. III ramum *t: Theb.* II 389 ligatum *corr. al. m.* legatum *P* ligatum *t* 22 libro XIII] libro IIII ς: *metam.* XIII 106 23 prodet *corr.* prodit *B* prodit *Pt* prodeat *f* manifestabit *corr.* -bitque *B* manifestaoitque *Ptf* 24 in libro IIII] lib. IX ς: *Pharsal.* IIII 368 25 continuos *Bt* continuis *f* 26 amnem *corr.* animum *B* 27 in andria dite eorum *B: Andr.* V 4, 9 aoimos laetas ς lactas animas *f* in eodem *BP: Ter. Andr.* IIII 1, 21 28 statius in secundo thebaidos libro' dom pela dulce maritat pleon horatius *P* dum pelli (*corr.* pellea) dulci maritat peleon (*corr.* pelion) statius II achilleidos horatius *B* dum pelle adlucem maritat plelon staeius II lib. achilleidos horatius *t: Achill.* II 342 29 in epodo] 2, 9

altas maritat populos:

leto letas, Ovidius in Ibide

quique Lycurgiden letavit et arbore natum,

idem in III metamorphoseon libro 'letataque corpora vidit': exceptis paucis tertiae coniugationis, quae et disyllaba sunt et primitiva, a quidem antecedente scato scatis, licet non sit eius frequens usus; cuius infinitivum etiam Lucretius in V libro protulit,

largifluum fontem scatere atque erumpere lumen,

ex quo Horatius participii praesentis accusativum in III libro carminum refert,

sic et Europe niveum doloso
credidit tauro latus et scatentem
beluis pontum mediasque fraudes
palluit audax:

c autem vocali et c consonante antecedente pecto necto flecto et plecto antique: e brevi || antecedente duo, peto ac meto: r antecedente similiter duo, verto et sterto: geminata t ante o unum, mitto, et s antecedente aequaliter unum, sisto. in tor quoque deponentia vel communia primae sunt, ut scrutor testor antestor, ut Horatius sermonum libro I 'licet antestari'. notantur tertiae coniugationis plector amplector complector nitor utor et ab eis composita; vertor quoque et revertor.

In vo, v vocali pro consonante ante o posita, omnia primae sunt coniugationis: pleraque enim sunt derivativa, ut levo levas, servo curvo. notantur tertiae duo, vivo vivis, unde nomen est derivatum vivus, et lavo lavis, ut Virgilius in X libro | 'lavit inproba teter ora cruor', Horatius carminum libro II

villaque, flavus quam Tiberis lavit,

idem sermonum libro I

ora manusque tua lavimus, Feronia, lympha;

quod et primae coniugationis invenitur, Iuvenalis libro I

---

1 altas maritat populos *t* altos marito papulos *P* altos (*corr.* -as) maritas (*corr.* -to) populus *B* 2 in Ibin ς: *Ov. Ib.* 503 3 quique] quippe *P* quinque *t* licorciden *corr.* ligoreiden *B* ligocorgiden *P* ligocorride *t* et] ex *Pt* natam *Bt* 4 in quarto libro metamorphoseon ς: *met.* III 55 5 sunt et primitiua *t* sunt (*superscr.* et) primitiua *B* sunt primitiua *P* 7 etiam *om. B* in VI libro *BP* in VII libro *tf*: *Lucr.* V 598 9 in III libro carm.] 27, 25 11 sic et] eitet *P* eicet *t* niuem *t* niuemqui *P* 12 credit *P* latius et *P* lati et *t* 15 c autem uocali antecedente et n ut flecto is necto is pecto is r similiter antecedente uel s ut uerto is sterto is sisto is mitto is *t* c autem consonante antecedente (*superscr.* c) tertiae coniugationis ut flecto tis necto tis pecto tis r similiter antecedente ut uerto tis sterto tis (*superscr. al. m.* s antecedente ut mesto i antecedente ut) sisto tis mitto tis *B*: *cf. Prisc. l.* X *p.* 536, 5 *sqq.* et c consonante *om. P* 18 sisto] sto *P* 19 serm. lib. I] 9, 76 23 deriuatiua *f* deriuata *BP* 24 diriuatiuum *P* 25 in X libro] *v.* 727 26 carminum libro secundo ς carminum libro I *BPt*: *carm.* II 3, 18 27 uillaqoe ς uellaque *B* bellaqoe *t* bella *P* flauusque thiberis *t* 28 serm. lib. I] 5, 24 29 tuas *Pt* pherronia *P* 30 Iuuenalis libro I] *sat.* 2, 152

ner pueri rreduut, nisi qui nondum aere lavantur,
ruins supinum Horatius in libro I sermonum protulit,

ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
admonuit.

I vero ante vo antecedente tertiae coniugationis primitiva inveniuntur, ut solvo solvis, volvo volvis, calvo calvis, id est deripio, ut est apud Salustium in historiarum libro III 'contra ille calvi ratus quaerit, extisne an somnio portenderetur thesaurus'. in vor desinens deponens unum est, convivor, quod primae est, generali regulae deponentium serviens, cum non respondet suo primitivo, id est vivo vivis, vel quia de nomine quod est conviva derivatur.

In xo desinentia pauca sunt, primae quidem coniugationis, ut laxo laxas, luxo vexo taxo. sed tertiae non inveniuntur nisi pexo pexis, texo texis, nexo nexis: faxo enim faxis defectivum est. || nexo autem tam nexas, ut ostendit Virgilius participium direns 'nexantem nodis', quam nexis, ut Accius in Deiphobo

nos continuo ferrum eripimus [omnibus] manibus
manicas neximus;

licet nexi lectum est, quod etiam a necto nectis, sicut a pecto pectis pexi potest esse. in xor similiter desinentia primae sunt coniugationis, ut rixor amplexor.

In or passiva quacumque praecedente vocali vel consonante coniugationem suorum sequuntur activorum, ceu ante diximus.

Composita quoque in omnibus terminationibus simplicium suorum coniugationes, eadem scilicet manente finalitate, sequuntur, si tamen cum verbis vel cum praepositionibus, cum quibus frequentius solent coniungi, componantur: cum verbis, ut tepefacio calefacio madefacio patefacio liquefacio; cum praepositionibus, ut capio praeripio deripio, facio inficio afficio deficio, fero praefero perfero infero affero suffero defero, turbo proturbo, scribo describo conscribo, neco eneco, vinco convinco, fraudo defraudo, fundo infundo, cedo discedo concedo, ligo inligo, ago perago circumago subigo exigo cogo, traho subtraho, halo exhalo, fallo refello, clamo reclamo, emo coemo, no adno, pono expono repono depono impo-

1 haec *corr.* nec *B* 2 in libro I serm.] 6, 125 5 I vero ante vo] *Prisc. l.* X *p.* 506, 7 7 calui (*corr. al. m.* caluit) ratusq. retextis ne somnio (*superscr.* os) tenderetur thesauris (*corr.* -rus) *B* caluirātus ē querere tectis ne asomno portenderet thesauros *t* caluiratus q; rite textis netui somnio portendet (*corr.* -deretur) thesaurus *f* extis an *P* extis num *editores Sallustii* 9 deponentium *om. P* 10 respondens *corr.* -det *B* respondens et *P* 11 est *om. P* 13 non inueniuntur ς non iouenitur *P* non inueni *B* 14 faxo enim faxis defectiuum est nexis anim et tam nexas *P* faxo is defectiuum tamen (*superscr.* nexis enim et) nexas *B* faxo defectiuum nexo enim tam nexas *t* nexo] *Prisc. l.* IX *p.* 469, 12. *l.* X *p.* 538, 1 15 Virgilius in V ς: *Aen.* V 279 16 in deiphebo nos *Pf* inde inphobano sinos oos *t* 17 arripimus *t* omnibus manibus manicas *Pt* omnibus manicas *Bf* 19 licet nexni *Bt* 20 pexni potest esse in xor *Bt* pexi in xor *P* 21 rixor trixor amplexor *P* 26 solent iungi *B* 29 affero] aufero *B* proturbo] perturbo *t* 30 conscribo *om. P* 33 depono inpono *om. P*

uo, crepo discrepo, repo adrepo inrepo, aro exaro, curro incurro discurro concurro, penso dispenso compenso, viso inviso, canto decanto, mitto inmitto submitto, curvo incurvo, solvo dissolvo, duco deduco educo, nisi sensus causa mutetur coniugatio, producta quidem paenultima tertiae, educo educis, correpta autem paenultima primae, educo educas, id est nutrio, non extraho, ut Virgilius in libro X

quattuor hic iuvenes, totidem quos educat Vfens;

quod a nomine dux ducis posse fieri praediximus. et manduco manducas, licet a duco ducis verbo videtur componi, tamen cum nomine compositum, quasi manum ad os duco, iure primae est. intellectus autem differentia solet || interdum et in simplicitate verborum mutare coniugationem, ut dico dicis et dico dicas, mando mandis et mando mandas, fundo fundis et fundo fundas; sicut sero quidem seras a nomine quod est haec sera, licet correpta paenultima, et lego legas producta paenultima primae sunt, ut a nominibus sera et lex venientia; sero autem seris correpta similiter paenultima, ex quo dissero prosero insero fiunt, et lego legis, unde diligo sublego componuntur, differentiae causa ut primitiva tertiae sunt. pello quoque pellas, quod simplex in usu non est, unde appello appellas, primae est; pello autem pellis, ex quo inpello inpellis, depello depellis, tertiae; sicut volo volas et volo vis intellectus causa diversas coniugationes meruerunt. sono | enim sonas et sono sonis, unde sonere infinitivus, crepo crepas et crepo crepis, unde et crepere, fulgeo et fulgo, unde et fulgĕre, ferveo et fervo, unde et fervĕre, oleo et olo, unde et olĕre paenultima correpta, strido stridis et strideo strides, sicut albo albas et albeo albes, denso densas et denseo denses, duro duras et dureo dures, maturo maturas et matureo matures, ex quibus induruit et maturuit perfecta veniunt, haec auctoritas sola vetustatis, non artis tradidit ratio. unde nec omnes motus haec eadem verba tritos et usitatos in utraque coniugatione habere noscuntur.

Cum nominibus autem composita verba mutant plerumque coniugationem. nam generali regulae nominum subiecta et quasi a nominibus derivata iure ad primam veniunt coniugationem verborum, ut litigo litigas, remigo remigas, vociferor vociferaris, morigeror morigeraris. et maxime excludentia i, quam in simplici verbo ante o habuerunt, etiamsi cum praepositione componantur, mutant coniugationem, ut aedifico aedi-

---

2 concurro *om.* *P* compenso *om.* *P* 3 curvo incurvo *om.* *P* 6 non extraho *om.* *B* in libro X] *v.* 518 7 quattuor *om.* *B* 14 licet correpta simpliciter penultima *B* 16 dissero] desero *P* 17 diligo sublego *f* dilego sublego *B* dilego subligo *P* relego delego sublego *t* 19 unde appello (*corr.* conpello) las *B* unde conpello as *P*: *cf.* *p.* 478, 2 21 sono autem (*superscr.* enim) sonas *B* 27 induruit et maturauit *P* ueniunt auctoritate sola uetustatis (*superscr.* *al.* *m.* non artis) tradidit ratio *B* 28 tradit *P* motus] meatus *P* 29 dinoscuntur *P* 30 pleraque *P* 32 ut litigo as *t* ut lego (*superscr.* uel litigo) gas *B* ut lego legas, *superscr.* *al.* *m.* litigo *P*

ficas, significo significas, sacrifico sacrificas, laetifico laetificas, amplifico amplificas, terrifico terrificas; mancipo quoque aucupo participo, licet possunt haec quasi a nominibus manceps et auceps et particeps, sicut vindico vindicas, iudico iudicas, indico indicas, auspicor auspicaris, a nominibus vindex iudex index auspex venientia, iure primae ‖ esse. idemque etiam de superioribus intellegi potest, ut a sacrificus laetificus amplificus terrificus nominibus, quae sunt in usu, verba deducantur, hisque similiter excurrisse aedifico et significo verba videantur, licet careant appositis, ad aliorum similitudinem compositis nominibus. et cum solis tamen praepositionibus verba composita, si in compositione careant i, quam habuerunt in simplicitate, mutant coniugationem, ut a capio capis, quod est tertiae, primae fiant coniugationis, ut anticipo anticipas, occupo occupas. ut enim a nominibus verba derivata e vel i addentia una syllaba genitivum primitivi solent vincere, ut canus cani caneo, insanus insani insanio, sors sortis sortior, et e contrario a verbis in eo vel in io vel in uo desinentibus traducta nomina, quae e vel i vel u vocales excludant, minus una syllaba proferuntur, ut arceo arcus, perfugio perfuga, advenio advena, gradior gradus, tribuo tribus, metuo metus: sic etiam in ipsis verbis solet evenire, ut in io verbo desinentia, si in compositione i excludant, omnibus modis unam minuentia syllabam coniugationem quoque mutare cogantur, ut facio facis aedifico aedificas, capio capis occupo occupas; sicut a nomine et capio nuncupo nuncupas facit; eodemque modo a fugio fu|gis fit nomen deductum fuga et ex hoc nomine verbum fugo fugas; quo modo a verbo iungo iungis nomen iugum, et ab hoc ‖ verbum iugo iugas, et molo molis, inde nomen mola, et ab eo verbum immolo immolas. sicut sedeo verbum secundae coniugationis et, quod eiusdem est coniugationis compositum, insideo, unde nomen insidiae, ex quo aliud verbum insidior insidiaris traducitur, ex praeterito perfecto suo, quod est in primitivo sedeo sedi, factum expulsione e, quae ante o erat, productaque paenultima, facit verbum primae coniugationis, sedo sedas (quo modo in circumflexis apud Graecos Syracusano more saepe verbi positio derivatur ab alterius verbi praeterito perfecto, ut ποιῶ πεποίηκα πεποιήκω, νοῶ νενόηκα νενοήκω); quod potest etiam a praete-

6 ut a laetificus sacrificus amplificus terrificus nominibus *B* ut aedificus (*corr. al. m.* laetificus) sacrificus amplificus terrificus a nominibus *P* 7 deducantur *corr. al. m.* ‑cuntur *P* diducuntur *B* 8 his (que *add. al. m.*) similiter excurrisse uerba uidentur (aedifico et significo quae *add. al. m.*) licet careant . bpossitis et (*corr. al. m.* obpositione ad) aliorum similitudine (*corr. al. m.* -nem) compositis nominibus *P* videantur *om. B* 9 earent *corr.* careant *B* appositis] positione *B* 10 tamen] tantum *B* 17 profugio profugus *corr.* refugio refuga *B* 19 etiam et in *P* 22 sicut] sic *B* 23 facit *al. m. add. P* eodemque modo fugio is minuens unam syllabam de suo primitiuo fit nomen deductum fuga facit ex hoc nomine fugo as *t* a *ante* fugio *om. P* fuga facit ex hoc (hoc *om. B*) nomine *BP* 27 et quod eiusdem est coniugatione (*corr. al. m.* -nis) et compositum ut insideo *P* quod eiusdem est compositum coniugationis insideo *B* 32 diriuatur et ab alterius *P* ut ΠΟΙѠ ΠΕΠΟΙΚ. ΚΑΙ ΠΕΠΟΙΗΙC. ΚΑΙΕΝΟΝΚѠ *P*

rito perfecto, quod est [sedeo] sedi producta paenultima, nomen fecisse haec sedes eadem verbi longitudine etiam in nomine servata. ut ab eo quod est rumpo rupi rupes, sterno stravi strages, sic a nomine sedes derivatum verbum generalis regula nominum iure primae coniugationi dedisse verborum videtur, sedo sedas. a nomine quoque plurali quod est hae sordes sordeo sordes secundae coniugationis verbum deductum, cum fecisset ex se nomen mobile sordidus, ab eo verbum derivans sordido sordidas merito primae dedit illud verborum coniugationi. de monosyllabo autem verbo, quod est primae praeter regulam coniugationis, do das dat, et compositionibus eius rationabiliter non respondentibus primitivo in supra dictis abunde reor esse monstratum.

[Omnia deponentia vel communia consonante antecedente or primae sunt coniugationis, ut suspicor praedor indagor palor rimor opinor aucupor aquor moror adversor scrutor convivor amplexor, exceptis VIIII tertiae coniugationis, labor fungor sequor liquor loquor queror evertor utor nitor, et illis exceptis quae ante cor as vel es vel is habent, ut irascor nascor vescor paciscor nanciscor, et quidquid simile inveniatur, quae iure tertiae sunt, quia haec forma, id est in sco desinens, tertiam coniugationem vindicat sibi.]

CAPITVLA

---

4 generali *BP* coniugationis dedisse uerborum uidetur *P* coniugationi dedisse uerborum *B* coniugationi se dedit uerborum *f* 5 sedo sedas *om. B* 6 coniugationis *corr.* -ni *P* 9 autem, *superscr.* enim *B* enim *P* propter *corr. al. m.* praeter *P* 11 monstratum. deo gratias explicit feliciter ars eutycii *B* monstratum EXPLICIT ARS EVTICIS GRAMMATICI *f*. *ea quae sequuntur in BP de deponentibus et communibus verbis ex priore libro p.* 465, 35 *sqq. repetita sunt* 13 suspicor — amplexor] miror aduersor moror uagor *B* pallor *P* 20 *capitula ex codice Parisino* 7499 *edita sunt*

AVGVSTINI
ARS BREVIATA
EIVSDEM REGVLAE

Augustini de arte grammatica duo feruntur libri. quorum alter ab Ioanne Amorbachio in primo volumine operum Augustini Basileae a. 1506 primum editus est hoc titulo, *Eiusdem diui aurelii augustini hipponensis episcopi de grammatica liber incipit*, et in fine libri, *Sancti augustini hipponensis episcopi liber de grammatica explicit*. eundem librum et Augustini editores cum reliquis eius operibus repetiverunt et Putschius inter latinos grammaticos recepit. alterum ex codice Palatino 1746 edidit A. Maius nov. pat. bibl. I 2 p. 165 sqq., deinde Carolus Fridericus Weberus ex codice Bruxellensi, adhibito praeterea Parisino 7520, magis emendatum exhibuit Marburgi a. 1861 ita inscriptum, *ars sancti Augustini pro fratrum mediocritate breviata.* ex manu scriptis autem codicibus utrumque librum continent codex Parisinus 7520 undecimo saeculo scriptus, *incipit ars sci augustini pro fratrum mediocritate breuiata. Lanitas obseruatio — aptus scene. finit. incip. regula augustini epi de nomine. Omnia nomina — indeclinabile est explicit*, et eodem ordine iisdemque inscriptionibus codex Palatinus 1746, de quo supra p. 313 in excerptis Iuliani ex eodem codice editis dictum est. ille qui olim editus est legitur solus in codice Monacensi 6281, olim Frisingensi 81, saec. X f. 1—17 *in nomine dni nri incip regl aureli augustini de nom. Omnia nomina — indeclinabile est expl.:* cf. vol. IV praef. p. XLIV. alter, qui a Maio editus est, in Bruxellensi codice teste Webero nono saeculo scriptus est sic, *incipit ars sancti augustini pro fratrum mediocritate breuiata. Latinitas est obseruatio — aptus scenae. explicit ars sancti augustini.*

De nomine autem Augustini in priore libro, iam prius quam editus esset alter, suspicionem moverant Benedictini operum Augustini editores Antverpiae a. 1700. qui ea quae in illo libro scripta sunt discrepare videbant ab his quae de suo opere professus est

ipse Augustinus retract. I 6, *per idem tempus, quo Mediolani fui baptismum percepturus, etiam disciplinarum libros conatus sum scribere, interrogans eos qui mecum erant atque ab huius modi studiis non abhorrebant, per corporalia cupiens ad incorporalia quibusdam quasi passibus certis vel pervenire vel ducere. sed eorum solum de grammatica librum absolvere potui, quem postea de armario nostro perdidi, et de musica sex volumina, quantum attinet ad eam partem quae rythmus vocatur.* quare cum et hunc de arte grammatica librum et principia dialecticae et rhetoricae ab Augustino scripta esse negarent, haec omnia inter opera 'olim ipsi perperam adscripta' in appendice tomi primi p. 599 sqq. exhibuerunt. postquam vero novus et ab illo plane diversus de arte grammatica liber inventus est, illo antiquiore iam vulgo inter supposita reiecto, hunc pro genuino Augustini opusculo habere non dubitavit Maius, quamvis ab iis quae ipse Augustinus de studiis suis grammaticis in libro retractationum praedicat non minus alienus sit. saniore iudicio usus W. Crecelius in August. de dialect. (Elberfeldae a. 1857) p. 3 epitomen hanc esse censuit, quam Cassiodorus a se confectam esse diceret de art. et discipl. c. 1, *sed et sanctum Augustinum propter simplicitatem fratrum breviter instruendam aliqua de eodem titulo* (de arte grammatica) *scripsisse reperimus, quae vobis lectitanda reliquimus, ne quid rudibus desse videatur, qui ad tantae scientiae culmina praeparantur.* denique Weberus p. 4 inscriptionem libri, artem pro fratrum mediocritate breviatam, ita interpretatus est, ut ea quae Augustinus scripta reliquisset post mortem eius in usum fratrum Benedictinorum in conpendium redacta esse diceret. ex genuino autem Augustini libro hanc artem sumptam esse conprobari voluit punico vocabulo *dellas* in tractatu de barbarismo posito, quo ante eum usus erat Maius, ut hoc tamquam certissimo argumento Augustinum esse libri auctorem demonstraret. nos, quae partes in his libris Augustino tribuendae sint, non copiose disputabimus. sed fide librorum manu scriptorum, quorum inscriptiones supra positae sunt, illud constat, utrumque librum, quamvis in eodem argumento versetur, tamen a posterioribus grammaticis uni Augustino tributum esse. nam sicut a Donato eiusque interpretibus ea pars quae est de octo partibus orationis bis tractata est, ita ex his Augustini libris qui ferebantur alterum primae editionis locum obtinere voluerunt grammatici eaque de causa pro mediocritate fratrum breviatum dicebant, alterum quasi eruditiorem, propterea quod amplioribus praeceptis et exemplis illius tenuitatem suppleret, regularum nomine inscripserunt. iam vero quid ex libro Augustini, quem ille de grammatica arte se scripsisse dicit, ad libros in hanc formam redactos propagatum sit, dici non potest, siquidem neuter incorruptam illius manum prae se

fert. neque ulla causa est cur alterum genuinum, alterum suppositum esse dicamus, vel cur in breviatam artem plura translata esse ex genuino libro putemus quam in regulas. nam siquid in alterutro libro probabiliter ad Augustinum referri potest, Africanum certe scriptorem prodere videntur nomina oppidorum p. 1990 posita, quae ita scribi vix poterant nisi ab eo qui in Africa vel vixerit vel natus fuerit. sed omnibus iam ad usum scholarum et eam artis tractandae rationem, quam infimae aetatis scriptores sequebantur, conpositis non amplius quaerendum est, unde quaeque petita sint.

Omissa igitur controversia de auctore librorum restat ut de his ipsis et de nostra editione pauca dicamus. uterque autem liber praeter vulgares artis regulas pauca quae digna esse memoria videantur continet. nam in arte breviata quae dicitur paucis de latinitate et partibus orationis praemissis octo partes orationis eo fere modo, quem plurimi artium scriptores post Donatum secuti sunt, cum exemplis declinationum exponuntur; deinde breviter de soloecismo et barbarismo tractatur; postremo pauca exempla casuum cum verbis vel nominibus iunctorum, quae idiomata dixerunt grammatici, subiecta sunt. veterum autem scriptorum exemplis non usus est scriptor praeter quattuor versus Vergilii et Ciceronem bis commemoratum. paulo maioris doctrinae indicia praebet alter liber, in quo et artes vel artium scriptores saepius commemorantur, et multa exempla Vergilii, quaedam Terentii et Ciceronis, singula Sallustii et Lucani ad regulas confirmandas adscripta sunt, semel etiam Varronis sententia prolata est p. 2008. quamquam his exceptis ne hic quidem scriptor ultra vulgarem regularum scribendarum modum processit, sed consueto more de octo partibus orationis tractavit. quae cum ita sint, operae pretium non esse existimavi breviatam artem denuo edere; pauca tamen, quae alicuius momenti esse visa sunt, excerpere placuit, in quibus Weberi copiis usus sum. regularum autem librum, quamquam hunc quoque a nova grammaticorum collectione olim abesse volueram neque de emendandi subsidiis quaesiveram, tamen, nequid desideraretur, non omittendum esse iudicavi. nam non solum quaedam quae ab aliis tradita non sunt continet, sed etiam exemplis declinationum auctoritatem aliquam a

*) Praeter ea quae infra exhibita sunt duo exempla Vergilii grammaticis usitata adscripta sunt de conparatione nominum p. 9 ed. Web., *unde etiam ille dixit* (Verg. Aen. I 96) '*o Danaum fortissime gentis Tydide*', et de praepositionibus p. 29 ed. Web., *super, quando de significat, sicuti est* (Verg. Aen. I 754) '*multa de Priamo rogitans*'. Ciceronis autem nomen post declinationem pronominum *cuias nostras vestras* scriptum est p. 17 ed. Web., *sed huius auctorem, in cuius libris inveniatur, non habemus tanti ponderis, ut inperitorum consuetudini resistere valeamus. nam duorum superiorum ipse Tullius auctor est.*

non nullis tributam esse video. itaque ad hnnc librum edendum adhibui codicem Frisingensem et editionem principem. quibns ita usus snm, ut Frisingensis codicis scripturam, exceptis quidem levioribns quibusdam vitiis, integram exhiberem; principis antem editionis auctoritatem sequerer, ubicumque non indicata eius discrepantia a scriptura codicis rocederem, coteris locis non omnia quae aliter in illa atque in codice exhibita sunt adnotarem. multa enim ox his non ex codice quo editor usus erat, sed ex coniectura ipsius vel neglegentia repetenda esse adparet.

p. 167 ed. Mai. p. 7 ed. Web.

ARS SANCTI AVGVSTINI PRO FRATRVM MEDIOCRITATE BREVIATA

Latinitas ast observatio incorrupte loquendi secundum Romanam linguam. constat autem modis tribus, id est ratione auctoritate consuetudine: ratione secundum artem, auctoritate secundum eorum scripta, quibus ipsa est auctoritas attributa, consuetudine secundum ea quae loquendi usu placita adsumptaque sunt.

* * *

DE PRONOMINE

p. 172 M. p. 16 W.

Cuius pronomen infinitum personae indefinitae possessivum, tamquam cum dicimus 'cuius servus est', figurae simplicis generis masculini numeri singularis, quod ita declinabitur, cuius cui cuio cuium a cuio, et pluraliter cui cuiorum cuiis cuios a cuiis. sed haec declinatio plus artis quam ponderis gerit. nam nimis vetus est et a nostra consuetudine repudiata. ita et in genere feminino cuia declinatur ut tabula, cuium ut lignum. sed etiam ista, quamvis in eis auctoribus reperiantur qui sunt in manibus et in ore omnium, tamen consuetudo contempsit. per unum enim pronomen, id est cuius vel quorum, omnia infinita possessiva significantur. dicimus enim cuius vel quorum servus sive ancilla sive templum, sed, quod fatendum est, cum molestia discernendae ambiguitatis in genitivo singulari, quando cuius dicimus, et in plurali, quando quorum. cuius enim et quorum quando possessiva sunt, per casus non flectuntur.

* * *

DE VERBO

p. 177 M. p. 24 W.

Modo infinitivo numeris et personis esse, solo tempore finito praeterito fuisse, futuro fore. in quarta specie deficit et in participio praesentis temporis. sed docti quidam temporis recentioris, cum haberent necessitatem magna et divina quaedam interpretandi explicandique, et es-

B codex Bruxellensis
V editio Maii ex codice Vaticano bibliothecae Palatinae 1746 *expressa*

5 scripta] praescripta *V* 13 ponderis *Weberus* pudoris *B V* 26 magnam et diuina interpretandi explicandi *B*

p. 177 M. p. 24 W.

sendi et essendo et essendum et essens dixerunt, quem ad modum scribendi scribendo scribendum scribens.

* * *

DE PARTICIPIO

p. 179 M. p. 27. 28 W.

Sunt quaedam participia eadem et nomina, ut cultus et sapiens, ratione diversa. nam cultus casu genetivo discernitur: a participio enim huius culti facit, venit autem a verbo color coleris colitur; a nomine autem huius cultus facit. sapiens vero ideo etiam nomen dicitur, quod recipit conparationem: facit enim sapiens sapientior sapientissimus. quae ratio mihi non admodum placet. nam et participia videntur conparationem recipere, si loquendi consuetudo permittat vel hortetur auctoritas, sed tantum praeteriti temporis: nam duo futura non admittunt. quis enim non audet dicere armatissimus, quod Tullius ait? nec tamen armaturior aut armandior ab eo quod est armaturus et armandus dici potest. quod fatendum est, si cum tempore accipiantur participia, difficile videntur posse conparationem recipere. nam et illud quod cultum dictum est facit cultior et cultissimus. sed si ad tempus praeteritum referas, non facit. cultus enim ager ex ipso habitu suo cultus est; si autem tempus attendas praeteritum, utique actione cultoris. accidunt participiis etiam figurae, sicut ceteris partibus orationis, simplex, ut scribens, composita, ut describens.

DE CONIVNCTIONE

Coniunctio est pars orationis adnectens ordinansque sententiam. coniunctioni accidit potestas. potestas est vel quae copulat verba, ut et que ac; vel disiungit, ut aut vel nec neque; aut explet, ut prorsus videlicet scilicet quin etiam et similia; aut quasi causam reddit, ut nam namque enim quamobrem itaque; aut quasi ratiocinatur, ut ergo igitur propterea et similia. et ideo partim copulativae dicuntur, partim disiunctivae, partim expletivae, partim causales, partim rationales. sed multae omnino coniunctiones sunt, de quibus diligenter grammatici deliberant, quo istorum quinque nominum eas vocent, vel utrum aliae differentiae sint adiciendae. quam item quia et longum et difficile est solvere, illud de coniunctionibus | breve praeceptum sit, ut, cum legimus viros locutionis auctoritate dignissimos, advertamus, quo quaeque loco et in qua sententia poni soleat, ut consuetudine intellegendi bene coniunctionibus uti possimus. nam siquis quaerat, quid sit immo, non facile dixerim, quo modo ei vel definire vel interpretari hanc coniunctionem possimus. proferendo ergo multas sententias, in quibus posita est, miro quodam modo quid valeat insinuamus cum quodam etiam gestu pronuntiandi, ut est

immo, ait, o cives, arrepto tempore Turnus,
cogite concilium

et

---

5 a participio] ut participio *B* ut participium *V* 6 a uerbo ueneror (uenerandi *V*) color *BV* 9 nam participia *BV* 10 hortetur] ortetur *B* 12 Tullius] *pro Caec.* 21, 61 15 quod cultus *Weberus* 17 suo (est *add. V*) cultus est autem si ad (ad *om. V*) tempus *BV* 18 praeterita *V* praeterea *B* 23 accidit potestas est *BV* 29 deliberabant *B* 32 praeceptum sit ut *Weberus* praeceptum sicut *BV* 33 aduertamus quoque quae loca *BV* 39 immo ait] *Verg. Aen.* XI 459

p. 179 M. p. 28 W.

Immo age et a prima dic, hospes, origine nobis; nostrasque sententias ad tempus fictas adiungere utile est, 'immo tu vade, qui cogis alium', 'immo adde orationi, qui detrahere studes'. huic autem coniunctioni utcumque vicinum est, cum dicimus potius; et ideo ad libros, ut dixi, redeundum est.

* * *

DE BARBARISMO

p. 181 M. p. 30 W.

Sane quidam discernunt inter barbarismum et barbarum, ut barbarismus sit, si pars orationis secundum redditam rationem aliqua superest vitiosa; barbarum autem, si alicuius gentis verbum est non receptum, ut siquis dicat in latino sermone dellas pro carice, quod utique punicum est. si autem nullius omnino gentis verbum pro verbo enuntiatur, tali vitio nec nomen inpositum est.

REGVLAE AVRELII AVGVSTINI

DE NOMINE

p. 1975. 76 P.

Omnia nomina XIII litteris terminantur, quinque vocalibus, a e i o u, sex semivocalibus, l m n r s x, et duabus mutis, c t. *a vocali* a masculino, ut Seneca Catilina Sylla Iuba Cinna Pansa, graeca Sosia Paseta, afra Iugurtha Micipsa; a feminino femina Musa tabula regula norma forma et talia; a neutro graeca sunt tantum, ut thema schema et talia, et unum latinum, nomen fluminis Turia, dicente Salustio 'flumen Turia'; a communi advena convena indigena Troiugena et talia; ab epicoeno vipera aquila musca locusta ulula, quam nos noctuam dicimus, et talia. diximus de a littera; nunc de e *dicamus*. ab e littera vocali nullum latinum nisi iuncta praepositione masculinum invenitur, ut proconsule propraetore.

1 immo age dic hospes ab origine nobis *V: Verg. Aen.* I 753 3 immo adeo ideo *B*) rationi *BV* 4 et ideo et ad *V* et adeo et ad *Weberus* 8 soperet *BV*
10 delecs pro eori e quid *B*. '*Dietrich doctissimus collega, v.* delecs *propter quattuor consonas repudiato, pro* dellas, *quo in ulla lingua Semitica scirpi genus significari negat,* debbas *scribendum censet, cum* semâm debbûs *arabice sit cyperus fastigiatus et* debsie *teste Forskolio in Flora Aegypt. p.* LXIX *et* 14 *scirpus corymbosus' Weberus*
11 si] esse *BV an* ecce? nuotiatur *BV*

F codex Monacensis 6281 *Frisingensis* 81
ς *editio princeps Basileensis a.* 1506

14 IN NOMINE DNI NRI INCIP. REGL'. AURELI AOGOSTINI DE NOMINE *F* Eiusdem diui aurelii augustini hipponensis epi de grammatica liber incipit ς 16 a vocali *om. F*ς
17 iuoa *corr.* iuba *F* uua ς Ciona *Putschius* cinsa *F*ς graeca *Putschius* ereta *F*ς pareta ς 20 et unum oomeo latioum fluminis (ut *add. F*) turia *F*ς*: cf. Prob. cath. p.* 3, 13 22 quam oos ooctoam dicimus *om.* ς 23 dicamus *om. F*ς nisi iouctam praepositioni ut procoosole *F*

ergo iuncta praepositione fiunt latina, ut dixi, *proconsule* propraetore proquaestore. nam veteres in nominativo casu proconsul dicebant attendentes nullum nomen latinum exire in e litteram nominativo casu genere masculino. a feminino nullum latinum, sed graeca solum, ut Andromache Niobe Libye Hecabe Calliope Euterpe, quorum genitivus in es exit, ut Andromaches Niobes Libyes Hecabes Calliopes Euterpes. sed haec cum graecis tractemus. a neutro e littera in nominativo monile sedile cubile et cetera, quae paulo post in regula generis neutri ponemus. a communi nullum nomen est; similiter nullum ab epicoeno. nunc de i littera tractemus, nominativo quae genera contineat. | a masculino nullum nomen in i; a feminino nullum; a neutro gummi, et est aptoton; a communi nullum; ab omni genere, ut frugi nihili. declinatur sic, hic vir frugi, haec femina frugi, hoc mancipium frugi; genitivo similiter frugi faciet, huius viri frugi, huius feminae frugi, huius mancipii frugi; sic per omnes casus frugi dicimus. sic declinatur nihili, hic nihili vir, haec nihili mulier, hoc nihili mancipium. hoc sono omnes casus declinantur; sic pluraliter viri nihili, feminae nihili, mancipia nihili. ab epicoeno nullum similiter exit in i. ab o littera vocali nominativus terminatus a masculino appellativo, ut ligo ligonis, a proprio nomine, ut Cato Cicero Maro Nero Tubero et talia, a feminino appellativo, ut vertigo indago farrago siligo: in Iuvenali legitur ita,

sed qui conductis inducitur atque fovetur
tot medicaminibus coctaeque siliginis offas
accipit et madidae, facies dicetur an ulcus?

sartago virago lanugo aerugo aurugo crepido: in Iuvenali

nulla crepido vacat, nusquam pons et tegetis pars:

et talia. a feminino proprio, Carthago; peregrina vero, ut Dido Ino Io Alecto Celaeno Clio Manto, quorum genitivus in us exit, Didus Inus Ius Alectus Celaenus Clius Mantus; sed hoc cum graecis tractemus. a neutro nullus nominativus in o exit; a communi fullo latro caupo et cetera; ab epicoeno struthio hirundo hirudo curculio bufo et talia. ab u vocali solum neutrum, quod in singulari indeclinabile est, in plurali declinatur, ut cornu veru genu tonitru: hoc sono enuntiantur omnes casus in singulari, ut diximus; in plurali de|clinantur, cornua verua genua, genitivo horum cornuum veruum genuum; et cetera declinabis ad regulam versuum et fluctuum.

Diximus de vocalibus quinque, quibus terminatur nominativus; nunc de semivocalibus dicamus. l littera nominativus exiens, in masculinis appellativis hic sal, in propriis Sol; in femininis unum nomen matronae tantum, Tanaquil; in neutris mel fel; in communibus vigil pugil, unde et Terentius de virgine 'pugilem esse aiunt'; in epicoenis nullum

---

1 proconsule *posteriore loco om.* *F*ς 5 haechabe caliope *F* hecate ς 6 haecohabes caliupes *F* hecates ς 7 muuile *F* 8 neutri non pro umnia nomina ponemus *F* ns u per omnia nomina ponemus ς 16 hoc sono uominatiui omnes casua *F*ς 18 terminatus masculino *F*ς 21 in Iuvenali] *sat.* 6, 471 22 sed quae mutatia ς sed quid mutatis *Putschius* 23 coctaque *F* 24 accipit *om.* *F* madida *F* dicitur *F* 25 erugo morbus regius aurugu *F* erugo arugo ς in Iuvenali] *sat.* 5, 8 26 nullo crepido uocat uusquam posset teietes et talia *F* 27 Ino Io *Putschius* iucio *F* iuno io ς 28 alecto uomeu ē eeleno *F* mautieu *F* exit celenus clius manticus didus ius sinus sed *F* Inus] iunus ς 31 irugo quod est sanguisuga curculio *F* 33 gelu *F*ς 34 gelua *F*ς 38 in masculinis uisi appellatiuus *F* 40 tanaquil uxor tarquini priscim in neutris *F* 41 Terentius] *Eunuch.* II 3, 24 agunt *F*

nomen est. m nominativus exiens: in masculinis nullum latinum est; in femininis Glycerium Phanium Dorcium Philocomasium; in neutris autem templum telum tectum et alia, quorum plurales faciles sunt; in communibus nullum exit in m; sic et in epicoenis. nunc tractemus de semivocali n: n littera terminatus nominativus a masculinis flamen pecten lien, quod est splen; a femininis Siren, plurali Sirenes; a neutris carmen germen gramen et cetera talia, quae postea in regula generis neutri tractabimus; a communibus nominativus exiens in n, tubicen tibicen fidicen cornicen liticen [qui lituis canit]; ab epicoenis oscen [id est avis quae tradit augurium] attagen. nunc de semivocali r *tractemus:* r littera terminatus nominativus a masculinis, ut Caesar inlar Arar Nar victor tutor sopor maeror et alia, quae facilia sunt tam in appellativis quam in propriis; a femininis arbor soror; a neutris marmor aequor et alia; a communibus pauper acer alacer memor auctor; ab epicoenis passer accipiter anser. nunc de s littera semivocali tractemus: s littera terminatus nominativus a masculinis iustus doctus pius; a femininis dos sors mors et talia; a neutris vulnus pectus pecus et cetera, quae mox regulariter tractabimus; a communibus sacerdos inpos conpos similis nobilis agilis; ab omni genere, ut nugas et cetera: de his mox uberius tractabimus: ab epicoenis tigris mus lepus et cetera. nunc de semivocali littera x *tractemus:* nominativus in x littera a masculinis vertex cortex pumex, a propriis Pollux; a femininis nex prex fex pax fax et alia; a neutris nullum nomen, nisi omni generi iungatur, ut felix. remanent duae mutae litterae, c t. nominativus exiens in c litteram tenet masculinum, ut allec, tenet neutrum, ut lac. t littera exiens nominativus tenet genus neutrum, ut caput sinciput semicaput.

Nomina generis neutri in um syllabam exeuntia, templum, et declinatur hoc templum huius templi huic templo hoc templum o templum ab hoc templo haec templa horum templorum his templis haec templa o templa ab his templis. simili declinatione et haec omnia procurrunt, ut telum tectum scamnum bellum monstrum portentum oppidum carpentum venenum damnum bonum malum magnum pessimum parvum frumentum medicamentum membrum forum metrum porrum tignum plaustrum claustrum instrumentum olivetum vinetum palmetum quercetum esculetum lauretum argumentum sacrum testamentum iugerum vinum, sed in numero tantum singulari (vina enim poetae dixerunt et Cicero rarius); sic oleum] hordeum triticum ferrum viscum aurum argentum plumbum stagnum vitrum electrum et talia, quae ad pondus veniunt vel mensuram. ex ipsa sunt forma generis neutri quae in ium exeunt; sed haec in genitivo per duo ii scribuntur, ut hoc ingenium huius ingenii. sic impe-

2 panium *F* pilocomasium *F* 5 flumen uel pecten *F* 6 s femininis tuen pluralis rienes *F* 7 cetera talia quae post regulas ς cetera quae talia post regulas *F* 9 cornicen liticen quin lituis dicet *F* lyricen cornicen qui in lituis canit ς id est ab his quae tradunt augurium attagen ς id est ab his quae orabat augurium et adtegem *F* 10 de semiuocali r (r r ς) littera *F*ς 21 tractemus *om.* *F*ς 23 iungantur *F* mutae c t litterae nominatiuus *F*ς 24 in c littera *F*ς 25 exiens *om.* *F* 26 sinciput] sincaput *F* 27 declinantur nominatiuo singulari hoc templum geñ huius templi *etc.* *F*ς. *notas casuum et numerorum et in hoc et in reliquis exemplis declinationum additas omisi* 32 parvum] prauum *F* 33 porrum *Putschius* portum *F*ς 35 sed nunc tantum in singulari ς 36 et cicerarius (*corr.* et cicero) sic *F* et cicera (*in marg.* al. sicera) sic ς: *Cic. in Verr. act. sec.* I 36, 91. *cf. infra p.* 1990, *Pompei. p.* 177, 32

rium imperii, scrinium scrinii, Capitolium Capitolii, tentorium tentoril, armarium armarii [solarium solarii, armentarium armentarii ubi armenta ponuntur], spatium spatii, sacrarium sarrarli [locus in quo sacra ponuntur]; sic horarium horarii, solarium solarii, tectorium tectorii [tentorium tentorii, id est tabernaculum militum], viridarium viridarii, pomerium pomerii [locus post muros], sacrificium sacrificii, folium folii, solium solii, testimonium testimonii; sic rosarium rosarii, aviarium aviarii [locus vel sedes avium], angurium angurii, auspicium auspicii, exitium | exitii, exilium exilii, prodigium prodigii, auxilium auxilii, praesidium praesidii, atrium atrii, aucupium aucupii, adiutorium adiutorii, mancipium mancipii, dolium dolii. est et alia forma generis neutri, quae per us exit, ut hoc pecus huius pecoris huic pecori hoc pecus o pecus ab hoc pecore haec pecora horum pecorum his pecoribus haec pecora o pecora ab his pecoribus. ad hanc formulam declinabimus ulcus ulcera, facinus facinora, vellus vellera, viscus viscera, rus rura, ius iura, nemus nemora, tergus tergora, pectus pectora, genus genera, pondus pondera, corpus corpora, decus decora, funus funera, fenus fenera, olus olera, litus litora, opus opera, rudus rudera, tus tura, tempus tempora, foedus foedera, stercus stercora, onus onera, latus latera. est alia species generis neutri, quae continet nomina in ur exeuntia, ut hoc murmur huius murmoris huic murmori hoc murmur o murmur ab hoc murmore haec murmora horum murmorum his murmoribus haec murmora o murmora ab his murmoribus. ad hanc formulam similia declinabis, ut ebur ebora, femur femora, sulphur sulphora, fulgur fulgora. sed ex hac formula non multa inveniuntur, quo modo pauca sunt generis neutri, quae in or exeunt, ut marmor huius marmoris huic marmori hoc marmor o marmor ab hoc marmore. sic aequor aequora, cor corda. alia species generis neutri, quae continet nomina in ar syllabam exeuntia, ut far huius farris huic farri hoc far o far ab hoc farre; in plurali tres casus habet solos nominativum haec farra, accusativum similiter haec farra, vocativum o farra. non habet ergo genitivum dativum et ablativum. | unde triptota dicuntur in plurali, id est trium casuum, ut sunt iura: non dicimus horum iurum his iuribus, nec aerum aeribus, nec mellorum mellibus, et alia pauca: nec enim multa sunt. hanc ergo formam numero tantum singulari declinabis. et hoc nectar nectaris, lasar lasaris et instar, quod est similitudo [sed tres casus habent, nominativum accusativum et vocativum], et sunt numeri tantum singularis. alia species generis neutri, quae continet nomina in er exeuntia, sed numeri tantum singularis, hoc piper huius piperis huic piperi hoc piper o piper ab hoc pipere. ad hanc formam

---

2 solarium solarii tectorium tectorii armentarium marmentaril (armamentarium armamentarii *Putschius*) spacium ς *Putschius* 3 locus in quo sacra ponuntur *om.* ς 4 hurarium horarii *Putschius* orarium urarii *F*ς solarium solarii *corr.* salarium salarii *F* salarium salarii ς tectorium — militum *om.* ς 6 locus post murus *om.* ς 7 locus vel sedes avium *om.* ς 8 agurium agurii *F* 17 funus funera] zunus znuera *F* 18 foedera id est pacta *F* 20 huius murmuris *et sic in reliquis* ς 28 aumina] uominatiuu *F* 33 nec aera aerum aeribus udaeramentum nec *F* 34 multa sunt. haec nomina in um ponunt., est enim murum farrum in genitiuo dicere in dat. his farribus et in abl. ab his farribus. haac *F* multa suot. sic aec horum farrum in genitiuo possumus dicere aut in datiuo his farribus. hanc ς 34 decliaabis nectar ς 35 lassar (*corr.* issar) lassaris *F* lasser lasseris ς laser laseris *Putschius*: *cf. fragm. Bob. de nom. p.* 131 *ed. Vind.* 36 sed habet tres casus tantum nom. acc. et uoc. et est numeri ς et *om.* *F*

declinabis numero tantum singulari ver, hoc ver huius veris huic veri hoc ver o ver ab hoc vere: sic declinabis et siler, genus virgulti, quod ait Virgilius, 'ut molle siler'. similiter declinabis et iuger; sed habet pluralem, ut iuger iugera secundum antiquos, qui dixerunt horum iugerum: uber ubera, tuber tubera. et haec, ut dixi, paucorum nominum sunt. alia species per os, ut ipsum os ora: inde osculum. sed hoc producimus, aliud corripimus, a quo sunt ossa: declinatur hoc os huius ossis huic ossi hoc os o os ab hoc osse haec ossa horum ossuum his ossibus haec ossa o ossa ab his ossibus. alia species generis neutri, quae continet nomina in e exeuntia, ut monile, quod est ornamentum ex gemmis, hoc monile huius monilis huic monili hoc monile o monile ab hoc monili haec monilia horum monilium his monilibus haec monilia o monilia ab his monilibus. similiter declinabis sedile sedilia, praesepe praesepia, torale toralia, ducale ducalia, molle mollia, grave gravia, vile vilia, mite mitia, suave suavia, vitale vitalia, morale moralia, leue lenia, leve levia, ancile ancilia, quod est genus scuti, de quo Virgilius 'laevaque ancile gerebat', facile facilia, | nobile nobilia, agile agilia, mare maria: sed pluraliter tres casus habet tantum, nominativum accusativum et vocativum, genitivum dativum et ablativum non habet: non enim dicimus in genitivo horum marium aut in dativo his maribus aut in ablativo ab his maribus. sic et alia declinabis huic formae similia. huius regulae ablativus in i litteram exit, non in e, quia genus neutrum numquam habet quattuor casus similes, ut faciat in nominativo hoc monile et in accusativo hoc monile et in vocativo o monile et in ablativo ab hoc monile, sed ab hoc monili. inde Virgilius 'instrato saxa cubili', ab hoc cubili: sic et 'sacra mari colitur', item 'hortatur pater ire mari', item 'tenui de vimine', item 'crudeli vulnere', item 'letali vulnere', item 'dulci ex ore recuset'; et cum dicimus 'nobili genere natus', non nobile. sic ergo observabis in nomine neutro quod exit nominativo singulari in e, ut ablativum in i mittat regula perpetua. alia species generis neutri, quae continet nomina in al exeuntia, ut animal, hoc animal huius animalis huic animali hoc animal o animal ab hoc animali haec animalia horum animalium his animalibus haec animalia o animalia ab his animalibus. ad hanc formam declinabis tribunal tribunalia, Lupercal Lupercalia, quae sunt sacra illius genii qui Pan vocatur; unde et Virgilius de ipso loco 'et gelida monstrat sub rupe Lupercal'. alia species generis neutri, quae continet nomina in el exeuntia, ut mel, hoc mel huius mellis huic melli hoc mel o mel ab hoc melle. sic declinabis fel, hoc fel huius fellis huic felli hoc fel o

---

1 gen. huius uerris dat huic uerri — ab hoc uerre *F* 2 sic declinabis hoc siler ut ait virgilius molle ς: *Verg. georg.* II 12 4 qui non dixerunt iugerum *F* qui dixerunt lugerum ς: *cf. Don. p.* 378, 34 *Serv. p.* 434, 22 *Pomp. p.* 193, 22 7 ab eo quod sunt ossa *F* declinantur *F* 8 horum ossuum *corr.* horum ossium *F* horum ossium ς 10 quod — gemmis *om.* ς 13 praeseps] praese *F* 14 torale toralia] collare collaria ς 16 quod est genus scuti *om.* ς laevaque] *Verg. Aen.* VII 188 19 et ablatiuum nec enim in genitiuo *F* 21 huius] huic *F*ς 22 in i littera *F* in i ς 25 monili gen. neutrum non habet quattuor casus similes inde *F* instrato] *Verg. georg.* III 230 26 sacra] *Verg. Aen.* III 73 hortatur] *Verg. Aen.* III 144 27 item in tenui *F*ς: *Verg. georg.* III 166 crudeli] *Verg. Aen.* II 561 28 letali] *Verg. Aen.* VIIII 580 dulci] *Verg. Aen.* XII 802 dulci tristes ex ore recursent ex] et ς recuset] corruscent *Putschius* 29 obseruaris *F* 31 continet *om. F* 35 genii] genus *F* 36 et zelide *F*: *Verg. Aen.* VIII 343

fel ab hoc felle. sed in plurali numero per tres casus currit, nominativum accusativum et vocativum. alia species generis neutri, quae continet nomina in en syllabam exeuntia, hoc crimen huius cri|minis huic crimini hoc crimen o crimen ab hoc crimine haec crimina horum criminum his criminibus haec crimina o crimina ab his criminibus. ad hanc regulam similia declinabis, carmen carminis, numen numinis, flamen flaminis, agmen agminis, acumen acuminis, gramen graminis, flumen fluminis, stamen staminis, lumen luminis, semen seminis, liquamen liquaminis, fulmen fulminis, rumen ruminis, bitumen bituminis, gluten glutinis, legumen leguminis, fundamen fundaminis, tegimen tegiminis, munimen muniminis, levamen levaminis, specimen speciminis; sed pluralem non admittit: item subtegumen subteguminis. alia species generis neutri aptota, id est indeclinabilis, ut genu, hoc genu huius genu huic genu hoc genu o genu ab hoc genu haec genua horum genuum his genibus haec genua o genua ab his genibus. ad hanc formam declinabis et cornu, ut supra diximus, cornu cornua, veru verua, quae sunt virgae ferreae laniorum, de quibus Virgilius 'veribusque trementia figunt', tonitru tonitrua. sed talium nominum declinatio perrara invenitur. alia species generis neutri, de qua supra tractavimus, quae exit in quattuor nomina duarum mutarum, c et t, ut caput sinciput et lac et allec; sed haec duo pluralem numerum non admittunt. exit item genus neutrum in a, sed in graecis nominibus, ut thema themata, toreuma toreumata, schema schemata, emblema emblemata, theorema theoremata, boethema boethemata et alia. item meminerimus singulas litteras tam in graecis quam in latinis generis esse neutri. dicimus enim unum alfa, unum beta, unum gamma; sic et alias litteras: pluraliter duo alfa, duo beta, duo gamma; sic tria alfa, tria beta, tria gamma. inde est illud, τρία κάππα κάκιστα, id est tria cappa pessima, de Cornelio Sylla, de Cornelio Cinna, de Cornelio Lentulo. hi enim per tres litteras designati sunt in libris Sibyllinis. est et unum nomen generis neutri in a, ut flumen Turia, ut supra diximus.

Genus commune exit per a, ut advena: declinatur hic et haec advena huius advenae huic advenae hunc et hanc advenam o advena ab hoc et ab hac advena hi et hae advenae horum et harum advenarum his advenis hos et has advenas o advenae ab his advenis. ad hanc formulam declinabis Troiugena indigena incola agricola convena caelicola sacricola publicola terricola urbicola plebicola Numida Dalmata ruricola lucifuga Persa Romulida et cetera. in nominativo e et i non habet genus commune, id est non exit in e nec in i, sed in o, ut latro: hic et haec

---

1 sed piurali numero non uisi per tres ς 8 stamen staminis] stramen straminis ς 9 rumen ruminis. rumen est quidam sinus in gula certorum animalium a quo scrunut cybus postea masandos. unde ruminare dicimus bitumen F 11 speciminis id est indicio sed piuralem non admittuat F 12 subtegimen subtegiminis ς 16 ferrae F 17 uerubusque ς: *Verg. Aen.* I 212 22 thema themata thoreuma thoreumata quae sunt uasa atorono (*l.* torno) facta schema schemata id est figura emblema emblemata id est in uasis argenteis quaerentia (*l.* haerentia) theorema theumarata (*corr.* theoremata) id est spectamenta aliquarum quaestionum considerationes signa signamata boethema boethemata (*corr.* boema boemata) id est adiutoria et alia F 26 aiiae litterae *corr.* alias litteras F aiiae litterae ς 27 inde] id F τρία κάππα κάκιστα] tria cappa cacirca F, *lacuna in* ς 29 per *om.* F 36 sacricola] sagricola F 37 orbicola Fς plebicola nummida F ruricula F 38 romulda F 39 id est — in i *om.* ς

p. 1983—85 P.

latro huius latronis huic latroni hunc et hanc latronem o latro ab hoc et ab hac latrone hi et hae latrones horum et harum latronum his latronibus hos et has latrones o latrones ab his latronibus. ad hanc formulam declinabis homo ganeo degulo caupo fullo nemo belluo, qui et glutto, et talia. per u autem nullum habet in nominativo. ergo exit commune per es syllabam, ut comes, hic et haec comes huius comitis huic comiti hunc et hanc comitem o comes ab hoc et ab hac comite hi et hae comites horum et harum comitum his comitibus hos et has comites o comites ab his comitibus. ad hanc formulam declinantur sospes locuples hospes, licet hospitam dixerit Virgilius, '**hospita tellus**'. miles veles [id est levis armaturae miles] interpres ales praepes praes [id est fideiussor] satelles deses praeses dives Caeres caeles [caelites qui iter sibi faciunt ad caelum] indiges indigetis et cetera. exit in is, ut similis, hic et haec similis huius similis huic simili | hunc et hanc similem o similis ab hoc et ab hac simili hi et hae similes horum et harum similium his similibus hos et has similes o similes ab his similibus. ad hanc formam declinantur agilis facilis fragilis viridis nobilis mobilis dulcis humilis mitis lenis levis mollis civis testis hostis tristis fortis suavis frugalis crudelis inanis gracilis inmanis et cetera. exit per os, ut sacerdos, hic et haec sacerdos huius sacerdotis huic sacerdoti hunc et hanc sacerdotem o sacerdos ab hoc et ab hac sacerdote hi et hae sacerdotes horum et harum sacerdotum his sacerdotibus hos et has sacerdotes o sacerdotes ab his sacerdotibus. ad hanc formam declinantur custos inpos conpos nepos. exit per us, ut sus, hic et haec sus huius suis huic sui hunc et hanc suem o sus ab hoc et ab hac sue hi et hae sues horum et harum suum his subus hos et has sues o sues ab his subus. exit per er, ut pauper, hic et haec pauper huius pauperis huic pauperi hunc et hanc pauperem o pauper ab hoc et ab hac paupere hi et hae pauperes horum et harum pauperum his pauperibus hos et has pauperes o pauperes ab his pauperibus. ad hanc formam declinantur acer alacer [id est laetus]. exit commune in ex, ut opifex, hic et haec opifex huius opificis huic opifici hunc et hanc opificem o opifex ab hoc et ab hac opifice hi et hae opifices horum et harum opificum his opificibus hos et has opifices o opifices ab his opificibus. ad hanc formam declinabis artifex aurifex iudex carnifex index vindex auspex haruspex signifex et alia. exit genus commune in cps, ut princeps: declinatur sic, hic et haec princeps huius principis huic principi hunc et hanc principem o princeps ab hoc et ab hac principe | hi et hae principes horum et harum principum his principibus hos et has principes o principes his principibus. sic declinantur mauceps particeps municeps. anceps autem et biceps et triceps et quadriceps multiceps praeceps, haec sex nomina genetivum singularem contra regulam superiorem in tis syllabam mittunt, non in pis, ut anceps ancipitis, biceps bicipitis, triceps tricipitis, quadriceps quadricipitis, multi-

4 elluo *F* gluto ς 9 declinatur *F* declinabis similia ut ς 10 licet hospitem *F* hospita] *Verg. Aen.* III 539 bellum, o terra hospita portas miles uel heres id est leuis armator emilies *F* 11 praepes id est fideiussor et cetera *F*. *ea quae hoc loco omissa sunt in F addita sunt infra p.* 503, 8 12 Caeres] heres *Putschius* 23 uepos qui est patrimoniae consumptor exit per hus *F* 26 his subus quomodo et subibus *F* his suibos ς ab his suibus ς 30 declinantur ut acer *F* declinantur et alia ut acer ς 35 haruspex] auruspex *F* signifex quod signa facit et alia *F* 38 principium *corr.* principom *F*

ceps multicipitis, praeceps praecipitis. sed ideo in tis syllabam exeunt, non in pis, ut principis mancipis, quia a capitis significatione veniunt, illa autem superiora a capiendi significatione. princeps enim dictus est, quod primus capiat, et manceps, quod manu capiat; anceps autem dictus, quod dubii capitis sit vel inclinati capitis in utramque partem. exit genus commune et in iux syllabam, ut coniux, hic et haec coniux. exit et in ux, ut hic et haec dux redux. exit in ops, quod quidem in omne genus redibit. exit et in ebs, ut caelebs [caelebs dicitur qui non habet uxorem vel quae non habet maritum; qualia sunt numina in caelo, quae absque coniuge sunt, si ad poetas non attendamus], hic et haec caelebs huius caelibis huic caelibi hunc et hanc caelibem o caelebs ab hoc et ab hac caelibe hi et hae caelibes horum et harum caelibum his caelibibus hos et has caelibes o caelibes ab his caelibibus. exit et in yx, ut Phryx, hic et haec Phryx huius Phrygis huic Phrygi hunc et hanc Phrygem o Phryx ab hoc et ab hac Phryge hi et hae Phryges horum et harum Phrygum his Phrygibus hos et has Phryges o Phryges ab his Phrygibus. exit et in us, ut Ligus [similiter ut Phryx locale nomen est], hic et haec Ligus huius Liguris huic Liguri hunc et hanc Ligurem o Ligus ab hoc et ab hac Ligure hi et hae Ligures horum et harum Ligu|rum his Liguribus hos et has Ligures o Ligures ab his Liguribus. exit genus commune et in il, ut vigil, hic et haec vigil huius vigilis huic vigili hunc et hanc vigilem o vigil ab hoc et ab hac vigili hi et hae vigiles horum et harum vigilium his vigilibus hos et has vigiles o vigiles ab his vigilibus. ad hanc regulam declinabis hic et haec pugil. exit et in ul, ut exul, hic et haec exul huius exulis huic exuli hunc et hanc exulem o exul ab hoc et ab hac exule hi et hae exules horum et harum exulum his exulibus hos et has exules o exules ab his exulibus. ad hanc formam declinabis praesulem, hic et haec praesul [quod modo masculinum est consul]. exit et in ur, ut fur, hic et haec fur huius furis huic furi hunc et hanc furem o fur ab hoc et ab hac fure, hi et hae fures horum et harum furum his furibus hos et has fures o fures ab his furibus. ad hanc formam declinabis augurem, hic et haec augur. exit genus commune in or, ut maior memor. sed memor, si talis regula est, non admittit genus neutrum in us, quo modo maior admittit in neutro, ut maius: hic et haec memor huius memoris huic memori hunc et hanc memorem o memor ab hoc et ab hac memori hi et hae memores horum et harum memorum his memoribus hos et has memores o memores ab his memoribus. admittit et neutrum, sed non in regulam generis omnis, ut hoc memor, unde et Virgilius

> tum siquod non aequo foedere amantis
> curae numen habet, iustumque memorque precatur;

pluralem non admittit. inde non est generis omnis: neque enim dicimus

---

2 significatione non ueniunt *F* 6 iunx *et* coniunx ς 8 redibunt exit et in es ut satelles — ab his satellitibus. ad hanc formam similia declinabis hospes deses praeses ales diues miles ceres ueles uellites qui sunt leuis armaturae milites celes célites qui iter faciunt ad caelum sic indiges indigetis. exit et in eps ut caeleps *F* 9 vel quae] uel qui *F* quae *om. F* 10 adpetas non *F* agapetas non ς agapetas *Putschius* 15 Phryge] phrigi *F* 22 ab hac uigile ς 23 uigilum ς 27 praesulem] praesula *F* 28 quoniam masculinum est ut consul ς 33 si alia regula est *F*ς 35 ab hac memore ς 38 hoc memor] haec memores *F* 39 tum sit quod non equos edere amentes cure uomen *F*: *Verg. Aen.* IIII 520 amantes ς

memora vel memoria numina. similiter declinabis auctorem, hic et haec auctor, ut ait Iuno '**auctor ego audendi**', hi et hae auctores.

Item de genere omni. exit genus omne in ax, in ex, in ix, in ox, in ux, in ans, in ens, in ons, in ar, in ers, in ors, in us, in es, in am. in ax, ut hic et haec et hoc pertinax huius | pertinacis huic pertinaci hunc et hanc pertinacem et hoc pertinax o pertinax ab hoc et ab hac et ab hoc pertinaci hi et hae pertinaces et haec pertinacia horum et harum et horum pertinacium his pertinacibus hos et has pertinaces et haec pertinacia o pertinaces et o pertinacia ab his pertinacibus. ad hanc formam declinabuntur efficax tenax pervicax dicax sequax rapax mordax capax furax emax fallax mendax nugax vivax. haec omnia ablativum singularem in i litteram mittunt. exit item genus omne in ex secundum ordinem regularum supra ordinatarum, ut simplex, hic et haec et hoc simplex huius simplicis huic simplici hunc et hanc simplicem et hoc simplex o simplex ab hoc et ab hac et ab hoc simplici hi et hae simplices et haec simplicia horum et harum et horum simplicium his simplicibus hos et has simplices et haec simplicia o simplices et o simplicia ab his simplicibus. ad hanc formam declinantur duplex triplex quadruplex quinquiplex sexuplex: septuplex exclusum est, quia septimplex latinum est, quod declinatur ut superius. ex regula ix felix, quod declinatur hic et haec et hoc felix huius felicis huic felici hunc et hanc felicem et hoc felix o felix ab hoc et ab hac et ab hoc felici (ex sono generis neutri; a propriis nominibus in e exit, ab hoc Felice, et generis est masculini) hi et hae felices et haec felicia horum et harum et horum felicium his felicibus hos et has felices et haec felicia o felices et o felicia ab his felicibus. ad hanc regulam declinatur pernix, quod significat velocem. ex regula ox, ut ferox; declinatur sic, hic et haec et hoc ferox huius ferocis huic feroci hunc et hanc ferocem et hoc ferox o ferox ab hoc et ab hac et ab hoc feroce (ex sono generis masculini et feminini) hi et hae feroces et haec ferocia horum et harum et horum ferocium his ferocibus hos et has feroces et haec | ferocia o feroces et o ferocia ab his ferocibus. ad hanc formam declinabitur atrox velox. ex regula ux unum nomen est trux, hic et haec et hoc trux huius trucis huic truci hunc et hanc trucem et hoc trux o trux ab hoc et ab hac et ab hoc truci (a sono generis neutri) hi et hae truces et haec trucia horum et harum et horum trucium (a sono generis neutri) his trucibus hos et has truces et haec trucia o truces et o trucia ab his trucibus. ex regula ans, ut praestans hic et haec et hoc praestans huius praestantis huic praestanti hunc et hanc praestantem et hoc praestans o praestans ab hoc et ab hac et ab hoc praestanti (ex sono generis neutri) hi et hae praestantes et haec praestantia horum et harum et horum praestantium (a sono generis neutri) his praestantibus hos et has praestantes et haec praestantia o praestantes et o praestantia ab his praestantibus. ad hanc formam declinantur amans clamans cantans luctans constans prostans regnans pugnans

1 nomina *F* 2 ait *Putschius* at *F*ς: *Verg. Aen.* XII 159 audiendi *F* 4 in ux ans ens ons ars ers ors am us es. in ax *F* in ux ans ens ars ers ors in us es. in ax ς 11 ablatiuum singularem et alia in i mittunt ς ablatiuo singulari et in alia in i mittunt *F* 18 quinquiplex sexuplex exclusum ē quia septimplex *F* quintuplex sextuplex exclusum est et quia septemplex ς quintuplex sextuplex septuplex excluso m quia et septemplex *Putschius* 22 ex sono — masculini *hoc loco om. F* 25 felicibus sono generis neūi a propriis nominibus in e exit ab hoc felici et generis est masculini ad *F* 32 ut trux id est asper *F* 43 prostans] prestans *F*

mirans minans miserans aestuans versans et alia. ex regula ens, ut amens, hic et haec et hoc amens huius amentis huic amenti hunc et hanc amentem et hoc amens o amens ab hoc et ab hac et ab hoc amenti (a sono generis neutri similiter) hi et hae amentes et haec amentia horum et harum et horum amentium (a sono generis neutri) his amentibus hos et has amentes et haec amentia o amentes et o amentia ab his amentibus. ad hanc formam declinantur demens potens inpotens praepotens prudens inprudens pudens inpudens frequens infrequens sedens haerens moriens merens tenens egens ferens cedens saeviens serviens sapiens insipiens decipiens et talia. ex regula ons, ut sons, hic et haec sons huius sontis huic sonti hunc et hanc sontem et hoc sons o sons ab hoc et ab hac et ab hoc sonti (a sono generis neutri) hi et hae sontes et haec sontia horum et harum et horum sontium (a sono generis neutri) his sontibus hos et has sontes et haec sontia | o sontes et o sontia ab his sontibus. ad hanc regulam declinatur insons [id est innocens]. haec duo tantum sunt generis omnis. ex regula ar, ut par, hic et haec et hoc par huius paris huic pari hunc et hanc parem et hoc par o par ab hoc et ab hac et ab hoc pari (a sono generis neutri) hi et hae pares et haec paria horum et harum et horum parium his paribus hos et has pares et haec paria o pares et o paria ab his paribus. ad hanc formam declinantur inpar et suppar, quae sola tria sunt generis omnis. ex regula ers, ut iners, hic et haec et hoc iners huius inertis huic inerti hunc et hanc inertem et hoc iners o iners ab hoc et ab hac et ab hoc inerti hi et hae inertes et haec inertia horum et harum et horum inertium his inertibus hos et has inertes et haec inertia o inertes et o inertia ab his inertibus. ex regula ors, ut vecors, hic et haec et hoc vecors huius vecordis huic vecordi hunc et hanc vecordem et hoc vecors o vecors ab hoc et ab hac et ab hoc vecordi (a genere neutro) hi et hae vecordes et haec vecordia horum et harum et horum vecordium his vecordibus hos et has vecordes et haec vecordia o vecordes et o vecordia ab his vecordibus. ad hanc regulam declinantur excors concors discors consors dissors. sed haec duo, id est consors et dissors, in genitivo singulari tis syllabam habent, ut consortis dissortis. dissors autem dicitur dissimilis sortis. ex regula us, ut vetus: declinatur sic, hic et haec et hoc vetus huius veteris huic veteri hunc et hanc veterem et hoc vetus o vetus ab hoc et ab hac et ab hoc veteri (a sono generis neutri), hi et hae veteres et haec vetera horum et harum et horum veterum his veteribus hos et has veteres et haec vetera o veteres et o vetera ab his veteribus. hoc solum nomen est generis omnis. *ex regula* es, ut teres [quod est rotundum]: declinatur hic et haec et hoc teres [teres dictum a terendo]. ex regula am, nequam: aptoton est: uno enim sono de|clinatur *per* omnes casus per omnia genera.

De genere epicoeno. est autem genus epicoenon, quo sub uno arti-

---

7 declinatur ut haec demens *F* praepotens] propotens *F* 9 saeviens] secuuens *F* 10 ut sons quod significat nocens *F* 21 sola tria] solitiria *F* 31 discors consors dissors sed haec *Putschius* discors dissors sed haec ς decors sed et haec *F* 33 autem] enim *F* 38 nomen generis omnis es *F* nomen is ne est generis omnis es ς 40 ex regula aū aptoton est *F* ex regula autem aptota est nequam ς 41 declinatur (declinantur ς) omnes casus per omnia genera *addita declinatione v.* nequam *F*ς 43 De genere epicoeno *om. F* De nominibus generis epiceni et differentiis eiusdem generis a communi ς quo] quod *F*ς

culo intellegitur uterque sexus, ut puta hic passer: iam sub hoc articulo qui sonat hic illic est et femina. declinatur hic passer huius passeris huic passeri hunc passerem o passer ab hoc passere hi passeres horum passerum his passeribus hos passeres o passeres ab his passeribus. sic et haec aquila: sub uno articulo qui sonat haec ibi et masculum intellegimus. sic et haec tigris, sub quo sono intellegitur et masculus; sic et haec hirundo, ibi intellegis et masculum; sic hic struthio, ibi intellegis et feminam; sic sorix stelio musca. ergo hoc interest inter genus commune et epicoenon [deinde alia differentia, quia in genere communi et homines sunt et pecora, in epicoeno pecora tantum], quod in genere communi ambo articuli sunt, id est hic et haec, ut hic et haec canis; epicoenon autem cum articulo uno communicat masculum et feminam, ut cum dico hic passer, sub ipso articulo qui sonat hic intellegitur et femina. sic in nomine generis neutri, quod est hoc pecus, sub articulo qui sonat hoc intellegitur et femina, ut Virgilius ait 'lenta salix feto pecori'; et in pecore, licet sit genus neutrum, auditur illic et genus feminum, cum dixit 'feto pecori', id est gravido.

Nunc dicendum de nominibus quae aut numeri sunt tantum singularis aut numeri tantum pluralis. *in masculino tantum pluralia*, ut cancelli manes penates: in feminino tantum pluralia, ut thermae exequiae insidiae divitiae nundinae kalendae; item in nominibus civitatum, Amyclae Thenae Athenae Syracusae Thebae Tuburnae Saldae Abiturae Macomades Cales Carrae Asirae Lares Furnitum, quae loca tunos dicuntur, et alia similia: in neutro tantum singularia, ut aurum argentum plumbum stagnum piper triticum oleum vinum, quamquam Virgilius vina et Cicero rarius, hordeum, poetica licentia dedit plurali, ut 'serite hordea campis': in neutro tantum pluralia castra moenia arma exta [id est viscera] Bactra [quae est civitas Parthiae]; ergo et haec civitas generis neutri est numero tantum plurali. |

Sane sunt nomina sub duplici enuntiatione, ut tribunus militum, praefectus urbis, praefectus fundis, praefectus annonae, praefectus vigilibus, plebis scitum, senatus consultum. quorum nominum una pars declinatur, altera non declinatur, ut puta praefectus vigilibus, nominativus ipse flectitur per casus, praefectus praefecti praefecto praefectum praefecte a praefecto; vigilibus sic manet nec flectitur: ut senatus con-

---

2 quo sonat *F*ς 5 sic] sed *F*ς quo sonat *F*ς 6 sic et trigis sub sono masculus *F* 7 ibi intellegitis *utroque loco F* 8 sorex stellio ς 9 deinde alia differentia *om.* ς 11 id est hic et haec cum nomine communicat ut hic *F*ς 12 epicenum autem cum articulo uno masculino communicat nomen femininum ut cum ς in epicoenon autem cum articulo uno communicat nomen femininum et cum *F* 14 sic in articulo generis neutri *F*ς 15 lenta] *Verg. bucol.* 3, 83 19 in masculino tantum pluralia *om. F*ς

21 item] id ē *F*, *om.* ς amicle teneat. tenes iracusae *F* 22 tuburnae ς tubenae *F:* oppidum Tuburnicense *Plinius n. h.* V 4, 29 abiturae ς habitudine *F. dici videtur* oppidum Abutucense *apud Plinium l. c.* 23 cales carreasi relares furnitum quae loca tunos (turnos ς) dicuntur *F*ς. Assuras *inter urbes Africae ponitur itin. Anton. p.* 47, 49, 51 *ed. Wess.*, *Φουρνίτα πόλις Λιβύης Steph. Byz. p.* 670, 15 *ed. Mein. pro corrupto v.* tunos *Putschius scripsit* Furnos 25 oleum hordeum uinum ς

et] at ς rarius declinatur autem nominatiuus solus poetica licentia dedit plurali ut serite ordea campis et alia in neutro *F* rarius. poetica licentia dedit plurali ut serite hordea campis. declinatur autem nominatiuus solus. in neutro ς*: cf. supra p.* 498, 36. *ea quae interposita sunt de nominativi declinatione ad regulam nominum compositorum pertinere videntur* 26 serite] *Verg. georg.* I 210 31 vigilibus] uirgl' *F*, *item infra*

sultum, hoc consultum huius consulti huic consulto hoc consultum o consultum ab hoc consulto; senatus autem genitivus est, hic non flectitur.

De nomine, quantum rudi conveniebat, plenius exposuimus; nunc de pronomine est dicendum, quae est secunda pars de octo partibus orationis.

DE PRONOMINE

Ideo pronomen dicitur, quia vicem fungitur nominis, ut ille iste ipse. nam quo modo dicendo nomen explicamus personam, ut Virgilius, sic pronomina prope eiusdem potestatis sunt, cum tacito nomine dicimus 'hic fecit', 'iste fecit'. pronomina aut finita sunt aut infinita aut minus quam finita. finita sunt quae notant certam personam, ut ego; infinita, ut quis quisque quicumque quaecumque qui aliqui quae aliquae. minus quam finita sunt pronomina quae non sic definiunt personam, ut non egeant monstratore, quo modo dicimus ego: nam ipsum tu non plene finitum est, nisi in personam direxeris digitum. sic ergo haec minus quam finita dicenda sunt. habent enim quandam designationem, sed non plenae significationis, quo modo ego: ut puta pone esse turbam, tamen non sic significanter tu dicitur in turba, quo modo de turba cum unus dixerit ego; sed ut de multis unum significemus, quem quaerimus, aut nomen addimus aut digitum intendimus, ut appareat certius, quem vocemus. ergo tu ille et iste et alia, quae possunt ex parte aliqua definire personam, minus quam finita vocanda | sunt. prima persona tam in singulari numero quam in plurali, cum dicimus nos, non habet vocativum casum; quia nemo se vocat, o ego, o nos. ergo sic declinatur ego mei mihi me a me nos nostrum nobis nos a nobis: vocativum enim, ut dixi, non habet tam in singulari quam in plurali. sequitur declinatio secundae personae: tu tui tibi te o tu a te vos vestrum vobis vos o vos a vobis. sane prima persona et secunda, id est ego et tu, generis omnis est: nam et vir dicit ego et femina ego et mancipium ego; sic tu, et viro dicimus tu et feminae et mancipio. sic in plurali generis omnis est, ut nos vos. ex tertia persona haec est declinatio, masculino genere ille illius illi illum o ille ab illo illi illorum illis illos o illi ab illis, genere feminino illa illius illi illam o illa ab illa illae illarum illis illas o illae ab illis, genere neutro illud illius illi illud o illud ab illo illa illorum illis illa o illa ab illis. iste similiter et ipse ad formam superiorem declinabis tam ad genera quam etiam ad numeros. sane quaestio est in hoc pronomine, ipse, quare cum istud et illud in genere neutro dicimus, dicamus ipsum, ut ait Virgilius 'atque ipsum corpus amici', non dixit ipsud. sed haec quaestio solvitur hoc modo: antiqui enim magis ipsus dicebant in nominativo singulari generis masculini quam ipse. hanc antiquitatis rationem adtendentes artis scriptores pronomen hoc ad formam nominis transtulerunt; et quo modo in nomine iustus iusta iustum dicimus et perfectus perfecta perfectum, sic enuntiabitur et hoc pronomen ipsus ipsa ipsum, non ipsud, quo modo istud et illud.

---

7 nice ς 12 quaecumque] quemcumque quamcumque *F* 14 monstratorem *F* demonstratore ς 15 direxeris] duxeris *F*ς 17 sic tu significanter dicitur ς sic significantius dicitur *F* 22 primo persona dicitur ego tam *F*ς 26 sed sequitur *F*: sequitur — personae *om.* ς 36 ipse *om. F* 37 cum] quin *F* dicimus *om. F* 38 atque] *Verg. Aen.* I 486 39 ipsus *corr.* ipsus *F* 41 arte scriptores *F* transtulerunt ut quomodo *F*ς 43 ipsius ipsa ipsum non ipsius *F*

Dicendum de infinitis: genere masculino qui cuius cui quem o qui a quo qui quorum quis vel quibus, ut Virgilius 'quis ante ora patrum', quos o qui a quibus | feminino genere quae cuius cui quam o quae a qua quae quarum quis quas o quae a quibus, genere neutro quod cuius cui quod o quod a quo quae quorum quis (sed iam secundum usum quibus dicimus) quae o quae a quibus. antiqui quis genere communi dixerunt, hic et haec quis, huius quis, huic qui, hunc et hanc quem, o quis, ab hoc et ab hac qui. inde venit ablativus exiens in bus, a quis autem ablativus pluralis ab ablativo venit qui exit in o, quo modo in regula nominum ablativus cum exierit in o, dativum pluralem in is mittit, ut a iusto iustis, a docto doctis, a perfecto perfectis, a fortunato fortunatis. ergo, ut superius dixi, antiqui hic et haec quis dixerunt, et quo modo in nominibus hic et haec similis, hic et haec agilis, hic et haec facilis, sic in pronominibus hic et haec quis, ab hoc et ab hac qui. inde Virgilius, cum de socia Camillae diceret, ait 'quicum partiri curas', id est cum qua partiri curas. item sunt alia infinita: uter, et declinatur uter utrius utri utrum o uter ab utro utri utrorum utris utros o utri ab utris. inde addita in compositione que syllaba facit uterque et significat ambos; et tamen singulari sono est, sed significatione duali. nam cum dixit Virgilius

constitit in digitos extemplo arrectus uterque,

duo significati sunt, cum dixerit uterque; cum autem arrectus, noluit spectare pluralitatem, ut sit in plurali utrique. sed hoc interest, quia uterque, licet duo significet, tamen solos duo; utrique autem duo significat, sed sic ut in singulis multi sint: si dicam 'utrique exercitus', duo significo, sed sic in singulis turbam intellegi volo. haec quidem distincta sunt, sed iterum auctoritate confusa sunt. nam cum ait Virgilius 'super utraque quassat tempora', confudit: dicere enim debuit 'super utrumque tempus'. loquebatur enim de duobus temporibus tantum, cui utrumque | tempus sufficiebat, ut diceret 'super utrumque quassat tempus'. ergo ut declinavimus masculinum pronomen, sic femininum declinabimus, utra mulier, utrius mulieris, utri mulieri, utram mulierem, o utra mulier, ab utra muliere, utrae mulieres, utrarum mulierum, utris mulieribus, utras mulieres, o utrae mulieres, ab utris mulieribus; sic neutro utrum mancipium, utrius mancipii, utri mancipio, utrum mancipium, o utrum mancipium, ab utro mancipio, utra mancipia, utrorum mancipiorum, utris mancipiis, utra mancipia, o utra mancipia, ab utris mancipiis. sic declinamus eius contrarium, quod est neuter: masculino neuter, feminino neutra, neutro genere hoc neutrum mancipium. unde usus iam arripuit ut dicamus 'generis neutri', cum dicere debeamus generis neutrius, quo

---

1 dicendum de infinitis numero singulari nominatiuo qui *F* de declinatione infinitorum nominatiuo quis ς 2 quis ante oram patrum *F*: *Verg. Aen.* I 95 16 quicum] *Verg. Aen.* XI 822 17 infinita quas uter *adscr. in marg.* interrog̃ *F* infinita quae interrogatiua ς 18 inde dicta conpositio quae syllaba *F* 19 et tamen in singulari *F* 21 constitit] *Verg. Aen.* V 426 extimplo *F* uterque rectus duo *F* 22 noluit (voluit *F*) expectari *F*ς 23 ut sit plurali in utrique *F* 24 solus *F* solum ς 25 sint] s̃ *F* si dicas *F*ς 26 sed sic̃ in *F* 27 super] *Verg. Aen.* V 855 28 quassa *F* 29 cui utraque temporibus sufficiebat acc̃ ut diceret utrum quassat temporibus (*corr.* tempus) *F* cui utrumque tempus sufficiebat accusatiuus ut diceret utrumque suum tempus ς 33 utrarum] utrum *F* 40 debeamus neutrius quo modo ς debeamus genere quo modo *F*

modo utrius. addita que syllaba declinatur pronomen ipsum ad regulam supra dictam, in masculinis uterque, in femininis utraque, in neutris utrumque; sic pluraliter in masculinis utrique, in femininis utraeque, in neutris utraque mancipia. est et aliud pronomen, ullus ullius ulli ullum o ullus ab ullo ulli ullorum ullis ullos o ulli ab ullis, femininum ulla ullius ulli ullam o ulla ab ulla ullae ullarum ullis ullas o ullae ab ullis, neutrum ullum ullius ulli ullum o ullum ab ullo ulla ullorum ullis ulla o ulla ab ullis. ad hanc formam declinabis et nullus nulla nullum, sic et alius huius alius huic alii, sic alter huius alterius huic alteri, sic totus huius totius huic toti, sic solus huius solius huic soli, sic unus huius unius huic uni, unde Virgilius

huic uni forsan potui succumbere culpae.

sunt et qualitatis pronomina, hic et haec qualis huius qualis genere communi; a genere autem neutro hoc quale huius qualis haec qualia horum qualium. sunt et quantitatis, | ut quantus tantus quanti tanti, declinantur ut iustus iusti; a feminino quanta tanta, declinantur ut iusta; a neutro quantum tantum, declinantur ut iustum. item pronomen a masculino quotus totus, a feminino quota tota, a neutro quotum totum, pluraliter a masculino quoti toti, a feminino quotae totae, a neutro quota iugera, quotorum iugerorum. sunt relativa, quae ad interrogantem referuntur, ut 'quis est?', respondetur 'is est', et declinatur a masculino is eius ei eum o is ab eo ei eorum eis eos o ei ab eis, a feminino ea eius ei eam o ea ab ea, a neutro id eius ei id o id ab eo. ergo cum loquimur de itinere, 'per id iter' dicendum est, non 'per eum iter', quia eum in accusativo casu masculini generis est; pl. ea itinera, eorum itinerum, eis itineribus, ea itinera, o ea itinera, ab eis itineribus; item per id templum, per id monstrum, per id tectum, per id caput, non per eum, nisi in genere masculino tantum.

DE VERBO

Verba quattuor modis accipimus: primo modo, cum verba pro fallaciis accipimus, cum dicimus 'verba illi dedit', fefellit eum, unde et Terentius dixit 'cui verba dare difficile est'; secundo modo verba pro oratione dicimus, 'verba fecisse Ciceronem in curia'; tertio modo verba dicimus pro sententiis vulgaribus, quae proverbia dicuntur, ut Terentius dixit

verum illud verbum vulgo est quod dici solet;

quarto modo verba dicimus haec quae percurrimus cum temporibus et personis, ut clamo clamas clamat. hic et personae sunt tres, ut clamo ego clamas tu clamat ille, et tempus est praesens; deinde pl. clamamus nos clamatis vos clamant illi; tempore praeterito inperfecto clamabam ego clamabas tu clamabat ille clamabamus nos clamabatis vos clamabant illi; tempore praeterito perfecto clamavi ego clamasti tu clamavit ille clamavimus nos clamastis vos clamaverunt illi; tempore praeterito plusquam-

1 addita coniunctione que syllaba ς addita coniunctione quae syllabae *F*   5 o ullus] o ullum *F*   12 huic uni forsitan (*corr.* forsan) *F* forsitan huic uni ς: *Verg. Aen.* IIII 19   19 iugerorum] iugeorum *F* iugerum ς   31 cum uerba dare *F* cui dare uerba *Putschius: Ter. Andr.* I 3, 6   32 iniuria *F*   35 verum] *Ter. Andr.* II 5, 15   uerbo uulgo est *F* uerbum est uulgo *Putschius*   36 quae recurrimus ς quaerere currimus *F* quae decurrimus *Putschius*   37 clamo ego — imperfecto *om. F*   41 clamavimus — clamaverunt illi *om.* ς   42 clamastis vos *om. F*

p. 1995–97 P.

perfecto, ubi significamus non solum nos aliquid perfecisse, sed etiam dudum, et di|cimus clamaveram ego clamaveras tu clamaverat ille clamaveramus nos clamaveratis vos clamaverant illi; tempore futuro clamabo ego clamabis tu clamabit ille clamabimus nos clamabitis vos clamabunt illi. hucusque *de* modo indicativo: totum hoc quod diximus indicantis est. nunc de modo imperativo. ideo autem dicitur imperativus, quia sonum habet imperandi. sed iste modus non habet primam personam, quia nemo sibi imperat, sed ad secundam personam loquitur et ad tertiam: numero singulari ad secundam clama, ad tertiam clamet, pl. ad secundam clamate, ad tertiam clament; futuro tempore ad secundam clamato, ad tertiam similiter clamato. sed quare similiter facit in secunda et tertia, est ratio; sed nunc praetermittenda est, ne ad aliam rem transeamus. redeamus ad pluralem: ad secundam clamatote, ad tertiam clamanto. nunc de modo optativo. sic autem dicimus, quia optantis modo loquitur, prima persona tempore praesenti utinam clamarem, secunda utinam clamares, ad tertiam utinam clamaret, pl. ad primam personam utinam clamaremus, ad secundam utinam clamaretis, ad tertiam utinam clamarent; praeterito tempore ad primam personam utinam clamassem ego, ad secundam utinam clamasses tu, ad tertiam utinam clamasset ille, pl. utinam clamassemus nos, utinam clamassetis vos, utinam clamassent illi; futuro tempore prima persona utinam clamem ego, utinam clames tu, utinam clamet ille, utinam clamemus clametis clament. nunc de modo subiunctivo. ideo autem sic dicitur, quia eget aliqua re, ut impleat sententiam suam, ut puta cum clamem clames clamet, pendet hic sensus indigetque aliqua re, ut sententia compleatur, ut si dicam 'cum clamem, quare me tacere dicis?'. ideo ergo coniunctivus modus dictus est, quia ei coniungitur aliquid, ut sententia locutionis plena sit. ergo declinemus hunc modum, ut superiores. declinatur autem per personas tres, prima | persona praesentis temporis cum clamem, secunda cum clames, tertia cum clamet, pl. prima persona cum clamemus, secunda cum clametis, tertia cum clament; praeterito tempore inperfecto prima persona cum clamarem, secunda cum clamares, tertia cum clamaret, pl. prima persona cum clamaremus, secunda cum clamaretis, tertia cum clamarent; tempore praeterito perfecto cum clamaverim clamaveris clamaverit clamaverimus clamaveritis clamaverint; tempore praeterito plusquamperfecto cum clamassem clamasses clamasset clamassemus clamassetis clamassent; tempore futuro cum clamavero clamaveris clamaverit clamaverimus clamaveritis clamaverint. nunc de modo infinito, qui ideo infinitus dicitur, quia superiores definiunt personas primam secundam et tertiam; hic autem modus sine personis est et habet solum tempus praefinitum, praesens praeteritum et futurum, ut puta clamare praesens est, clamasse praeteritum, clamatum ire futurum. ecce vides designare tantum tempora, non personas: clamare enim et clamasse et clamatum ire, nescitur persona, nisi velis iungere et dicere 'clamare debet ille'; tunc quasi fit finitum. si autem non subiungas ille vel ipse vel iste, fit, ut dicitur, infinitus modus: nam et numero singulari vel plurali infinitus est. cum enim dico clamare clamasse, nec finitum est, utrum de uno an de duobus dicam. isti autem

---

1 solum *om.* *F* 5 de *om.* *F*ς 12 ne ad aliam (et ne ad alia ς) transeamus redeamus ad rem pluralem *F*ς 13 clamanto] clamatote *F* 25 ac si dicam ς hic si dicat *F* 27 ei] et *F* 47 autem] ergo ς

sunt modi, per quos omnia verba cursant. iam ad formam unius verbi, quod percurrimus, percurramus verba cetera similiter, amo amas amat, canto cantas cantat, pulso pulsas pulsat, freno frenas frenat, armo armas armat, inpugno inpugnas inpugnat, capto captas captat, paro paras parat, separo separas separat, accuso accusas accusat, | mando mandas mandat, gravo gravas gravat, lavo lavas lavat, genero generas generat, creo creas creat, ligo ligas ligat, alligo alligas alligat, sacrifico sacrificas sacrificat, cito citas citat, vulnero vulneras vulnerat, macero maceras macerat, lacero laceras lacerat, aro aras arat, calco calcas calcat, memoro memoras memorat, calcio calcias calciat, lanio lanias laniat, investigo investigas investigat, vallo vallas vallat, domo domas domat, circumvallo circumvallas circumvallat, curvo curvas curvat, medico medicas medicat, consulto consultas consultat, intimo intimas intimat, insinuo insinuas insinuat, frequento frequentas frequentat, celebro celebras celebrat, ministro ministras ministrat, palpo palpas palpat, socio socias sociat, muto mutas mutat, postulo postulas postulat, quasso quassas quassat, denso densas densat, enervo enervas enervat, eviscero evisceras eviscerat, verbero verberas verberat, macto mactas mactat, fugo fugas fugat, elimino eliminas eliminat, celo celas celat, signo signas signat, sono sonas sonat, ventilo ventilas ventilat, contristo contristas contristat, sereno serenas serenat et alia. istis omnibus adicitur r littera, et fiunt passiva, ut amor amaris amatur, pulsor pulsaris pulsatur, secor secaris secatur, curor curaris curatur. sic omnia percurris per illos modos, quos superius diximus, indicativum imperativum optativum coniunctivum infinitum. sane ex hoc sono, quo verba activa ordinavimus, id est quibus nos agere aliquid significamus, sunt similes soni, sed ad verba pertinent neutralia. sed ne te commoveat, quare dicuntur neutralia, haec ratio est, quia nec agunt aliquid nec patiuntur, ut est sto iaceo cubo sedeo. haec in nulla actione sunt, in nulla passione. sunt alia neutralia abusu dicta, quae habent actionem, sed passionem nullam [ut certo habet actionem, sed non dicimus certor], ut curro. ex quo sono multa sunt, quae cum | in o exeunt, or non admittunt, ut haec verba, pugno pugnas pugnat, bello bellas bellat, ceno cenas cenat, nato natas natat, ambulo ambulas ambulat, navigo navigas navigat, commeo commeas commeat, aestuo aestuas aestuat, regno regnas regnat, gelo gelas gelat, dico dicas dicat, exulo exulas exulat, sacrifico sacrificas sacrificat, cachinno cachinnas cachinnat. haec omnia primae coniugationis sunt, quia secundam personam haec omnia verba in as syllabam mittunt, ut canto cantas, pulso pulsas, freno frenas, inpugno inpugnas, armo armas, salto saltas, curvo curvas, pugno pugnas. ergo audisti primam coniugationem, scire debes secundam verbi personam per as syllabam exire. nam inde dicitur coniugatio, quod sibi ad unum sonum multa coniungat [has coniugationes Graeci συζυγίας dicunt]. sic et similia omnia inventa ad hanc percurris.

Secunda autem coniugatio est quae in secunda similiter persona quaeritur et exit per es, ut teneo tenes, praebeo praebes, moneo mones,

---

1 cursantur *F*ς 2 quod currimus percurramus cetera uerba ς quod currimus uerba cetera *F* 10 calcio as at *F* calceo calceas calceat ς 23 percurreris *F*ς 29 passione] possessione *F* 31 multa] mutae *F* 36 cacinno nas nat *F* 37 quae secundam personam horum omnium uerborum in as *F*ς 42 coniungant *F* συζυγίας *Putschius* συζυγίατα ς, *om.* *F* 43 similia ad hanc omnia inuenta percurris *F* similia omnia hac (haec *Putschius*) inuenta percurris ς *Putschius*

deleo deles, tergeo terges, arceo arces, egeo eges, terreo terres, mulceo mulces, impleo imples, compleo comples, repleo reples, suppleo supples, mordeo mordes, spondeo spondes et alia. et his adicitur r littera, et fiunt passiva, teneor teneris, mordeor morderis, arceor arceris, mulceor mulceris, impleor impleris. declinabis haec passiva per modos et tempora et personas: per modos, ut dixi, indicativum imperativum [promissivum] optativum coniunctivum infinitum, hoc est quod dixi per modos; per tempora autem, id est per praesens praeterita vel futura: personas autem dixi primam secundam et tertiam, ut teneor teneris tenetur, pluraliter tenemur tenemini tenentur. haec sicut dixi observabis. sed quo modo, ut superius dixi, prima coniugatio, quae exit in as, ut amo amas, capit et verba neutralia, ut certo certas, nato natas, in quibus r littera non admittitur (nec enim dicimus cer|tor nator), sic in hac coniugatione secunda, quae exit in eo es, ut moneo mones, doceo doces, sunt multa quae non admittunt r litteram in prima persona, ut algeo alges, scateo scates: algeor enim non est latinum: sic ferveo ferves, torpeo torpes, pendeo pendes, invideo invides, quamquam Horatius poeta invideor dixit, sed hoc nova usurpatione: sic emineo emines; nec *enim* dicimus emineor. hae duae coniugationes, prima et secunda, quas diximus exire in as et in es, ut amo amas, moneo mones, futurum semper tempus in bo syllabam mittunt, ut amabo monebo. sic servabis, ubicumque futurum tempus in bo syllabam mittas, quia sunt aliae duae coniugationes, quae futurum tempus in am syllabam mittunt, non in bo, et vocantur ipsae coniugationes tertia correpta et tertia producta. tertia correpta est quae imperativum modum in e correptam mittit, ut scribe tolle carpe occide scre lege. ergo vidisti imperativum sic exire, tertia coniugatio est correpta, quae semper futurum tempus in am mittit, numquam in bo, ut scribam legam tollam carpam, quia latinum non est, si dixeris scribebo legebo tollebo carpebo. tertia coniugatio producta similiter ex eodem imperativo modo colligitur. cum enim imperativus modus exit in i litteram, tertia coniugatio producta est, ut audi nutri senti muni sarci leni et alia. similiter etiam haec futurum tempus in am mittunt, ut muniam leniam nutriam audiam. sed tertia correpta infinito modo e correptam habet ante novissimam syllabam, ut legere tollere carpere scribere; tertia vero producta infinito modo i habet ante novissimam syllabam, quae i producitur, ut munire lenire audire sarcire sentire venire. unde in omnibus verbis hae coniugationes observantur. quae exeunt in as et in es, futurum tempus in bo mittunt, ut saepius dixi. quae autem in is exeunt, futurum tempus in am mittunt, numquam in bo, nisi auctoritate praesumpta: nam ars hoc prohibet. | sed aliqua verba ponimus tertiae coniugationis correptae, ex quibus et alia consequaris. sunt autem haec, lego tollo erigo carpo cognosco capio fugio mergo sero arguo accipio pono sumo ascendo expono incipio. haec accipiunt r litteram et faciunt passiva verba, legor carpor capior et cetera. sub hac forma sunt neu-

6 promissivum *om.* ς 8 id est per praesentia uel futura *F* id est praeterita praesentia uel futura ς 9 prima secunda et tertia *F*ς 10 haec *om.* *F* quo modo] quō *F*ς 17 quamquam oratius poeta licus dixit sed hoc usurpatione idē deinde emineo *F* quamuis horatius poeta inuideor dixerit sed noua usurpatione sic emineo ς: *Hor. a. p.* 56 18 enim *om.* *F*ς 23 mittant *F*ς 26 tertia itaque coniugatio ς 28 si dixerit *F* si dixerit quis *F* 29 similiter *post* coniugatio *ponit* *F*, *post* tertia ς 36 in *om.* *F* 44 sed hae forme sunt *F*

tralia, quae non accipiunt r litteram, ut cado (non enim dicimus cador), item ruo (neque enim dicimus ruor), facio (neque enim dicimus facior), item fulgesco mitesco fervesco algesco torpesco compesco nigresco: haec omnia r litteram non habent et dicuntur neutralia [verba inchoativa, quae exeunt in sco]. ergo neutralia memineris numquam admittere r litteram.

Remanent duo alia verba, quae communia dicuntur et deponentia. sed communia ideo dicuntur, quia communiter simul tenent sub uno sono activum et passivum, quo modo in nominibus genus commune dicitur quod et masculinum tenet et femininum sub uno sono, ut sacerdos vel homo, hic et haec sacerdos facit, hic et haec homo. sic et haec verba dicuntur communia et numquam deponunt r litteram, ne non sint latina, ut osculor, si tollas r litteram et dicas osculo, non est latinum. et dicimus, cum agimus, osculor te; dum autem patimur et ab alio afficimur, dicimus osculor a te. sic criminor te, non crimino: cum actionem significamus, id est cum crimen obicimus, criminor te dicimus; cum autem crimen nobis obicitur, criminor a te dicimus, id est crimen a te audio, et est significatio passiva. declinantur autem haec verba, ut superiora, per modos tempora personas. tempore praesenti criminor criminaris criminatur criminamur criminamini criminantur, praeterito inperfecto criminabar criminabaris criminabatur criminabamur criminabamini criminabantur, praeterito perfecto criminatus sum es est | criminati sumus estis sunt, praeterito plusquamperfecto criminatus eram eras erat criminati eramus eratis erant, futuro criminabor criminaberis criminabitur criminabimur criminabimini criminabuntur. imperativus autem modus semper in his verbis in re exit, ut dicas criminare illum, id est crimen illi ingere. optativo modo sic, utinam criminarer criminareris criminaretur criminaremur criminaremini criminarentur, praeterito utinam criminatus essem esses esset criminati essemus essetis essent, futuro utinam criminer crimineris criminetur criminemur criminemini criminentur. coniunctivo modo cum criminer crimineris criminetur criminemur criminemini criminentur, praeterito inperfecto cum criminarer criminareris criminaretur criminaremur criminaremini criminarentur, praeterito perfecto cum criminatus sim sis sit criminati simus sitis sint, praeterito plusquamperfecto cum criminatus essem esses esset criminati essemus essetis essent, tempore futuro cum criminatus ero eris erit criminati erimus eritis erunt. modo infinito, quem diximus nullas significare personas, facit in praesenti criminari, in praeterito criminatum esse, in futuro criminatum iri. ad hanc formam communia verba declinabis sic, hortor osculor nidificor iaculor tutor consolor scrutor moror feneror amplexor furor, unde est furor furaris furatur, comitor recordor reminiscor percontor minor gestor piscor odoror aucupor venor contemplor speculor sector veneror dignor precor miseror vador [id est fidem dico] calumnior et alia, quae num|quam deponunt r litteram. nam si deponunt, latina non sunt. quis enim dicat reminisco aut recordo vel preco vel digno vel secto? ergo memineris haec semper

5 memineris semper numquam *F*ς 8 quia et communiter *F* 14 efficimur et dicimus *F* 26 id est crimini illi ingerere *F* 36 erunt] erint *F* 39 declinabis quae sic *F* consulor *F* 40 moror *Putschius* morior *F*ς amplector ex furor *F* amplector et furor ς 42 diguor memor aut memoror precor misereor audor uador *F* 43 fide *F*ς

p. 2003. 04 P.

cum r littera enuntiare. restat verbum deponens, quod ideo dicitur, quia deponit aliquid de quantitate communis verbi. nam cum participia quattuor habeat verbum commune, praesens criminans, futurum criminaturus, praeteritum criminatus, futurum a passiva significatione criminandus, hoc non habet verbum deponens et ideo dicitur deponens, quia deponit unum participium futuri temporis a verbo passivo, quod exit in dus syllabam. ut puta opinor vel minor verba sunt deponentia: venitur ad participium praesentis temporis, et facit minans, futuro tempore facit minaturus, praeterito facit minatus; futuro a significatione passiva non facit minandus. sic opinans opinaturus opinatus, opinandus non facit; vel si dicas moriens moriturus mortuus, non facit moriendus, quia latinum non est. ergo et hoc deponens verbum sic currit per modos et tempora et personas, quo modo supra dictum est: *ut* commune verbum non deposita r littera latinum est, deposita autem latinum non est, sic etiam deponentia, cum perdiderint r litteram, latina non sunt. subicio itaque nunc pauca verba deponentia, cetera usus latinus docebit. sunt autem *haec*, opinor minor grator gratulor arbitror gratificor auspicor misereor lenocinor meditor luctor conor suffragor vescor laetor morior stomachor orior hariolor argutor paciscor complector adversor angor queror (a significatione querelae) macior ratiocinor argumentor blandior fabulor nitor labor (a significatione lapsus) vagor rusticor contionor [id est ad populum loquor] moechor incundor vocifecor nanciscor [quod est invenio] suspicor et alia. *haec* meminecis, ut iam dixi, cum r littera enuntiare: nam nemo dicit blandio aut pacisco. sic haec omnia declinantur ad formam declinationis verbi communis quod dixi, criminor.

Tractavimus ergo verba activa, quae dicuntur ab agendo; tractavimus neutralia, quae ideo tale nomen accipiunt, quod nec agunt aliquid nec patiuntur, ut diximus, sto iaceo sedeo cubo et alia; tractavimus etiam alia neutralia, quae agunt aliquid, sed non patiuntur, et quasi semineutralia dicuntur, ut nato curro, aut patiuntur et non agunt, ut vapulo pendeo sudo algeo aestuo febrio ferveo somnio meridio rigeo frigeo tumeo langueo oleo tepeo rubeo fulgeo stupeo et alia. in his omnibus, tam in his quae nequaquam aliquid agunt nec patiuntur, quam etiam in his quae agunt nec patiuntur, quam in his quae patiuntur aliquid nec tamen agunt, numquam adicitur r littera: nam incipiunt non esse latina. tractavimus item communia et exposuimus, unde communia dicuntur, quia actionem in se tenent et passionem. tractavimus deponentia et exposuimus, quare deponentia dicuntur, quia deponunt futuri temporis participium a significatione passiva, quod exit in dus, quia moriendus gloriandus blandiendus et alia, quae veniunt a deponentibus verbis, non dicimus. sane artium scriptores adiecerunt aliam verbi speciem, quam vocaverunt neutropassivam. sed hoc novellum genus verbi euphonia invenit, et in paucis est verbis, ut gaudeo. quoniam durum erat ut diceremus praeterito tem-

1 nuntiare *F*ς 4 futurum criminandus a passiua significatione criminandus *F*ς
9 passiui *F*ς 13 ut *om.* *F*ς 15 nunc pauca] non parua *F* 16 sunt autem opinor ς si autem opinor *F* 17 grator et gratulor *F* 18 laetor] lezor *F* morior *Putschius* moror *F*ς hariolor lezor id est colore pingor argutor ς 21 uucumdor *corr.* iucundor *F*, *om.* ς 22 quod est inuenior *F* haec *om.* *F*ς 26 quae ideo dicuntur *F*ς
27 quod non agunt *F* 30 curro ut patiantur et non agant *F* curro alia quae patiantur et non agant ς 32 tepeo] teneo *F*, *om.* ς in his omnibus] haec omnia *F*ς
35 adiicitur in his littera r ς 37 quare deponentia quia *F* quare dicantur deponentia quia ς

pore gavisi, mutaverunt illi sonum de praeterito tempore passivi verbi, gaudeo gavisus sum, sic audeo ausus sum, soleo solitus sum, sic fido fisus sum. sed huius novi generis perpauca sunt.

Sunt et alia quaedam pauca verba quae inpersonalia dicuntur et exeunt per syllabas et et tur, ut pudet taedet decet libet paenitet paret piget miseret liquet; et inde dicuntur inpersonalia, quia carent personis duabus, prima et secunda, et solam habent tertiam personam. nam nec pudeo pudes dicimus, nec deceo deces, nec libeo libes, nec pigeo piges, nec misereo | miseres, nec paeniteo paenites, nec pareo pares, nec liqueo liques. scias autem paret et liquet hoc significare quod dicimus 'manifestum est', ut si dicas 'et si paret hoc te dixisse, iniuriam fecisti'; hoc significat et liquet, id est manifestum est. taedet autem taedium esse significat, quo modo piget quasi pigritiam significat. nam cum dicimus 'piget me fecisse', hoc est dicere 'non surgit mens animus probare quod feci'. haec autem omnia verba sic declinantur, pudet me, piget me, miseret me, paenitet me, praeter haec, libet et licet, paret et liquet. his enim dativum iungimus casum, ut libet mihi, licet mihi, paret mihi, liquet mihi. altera vero species, quae in tur exit, et ipsa inpersonalium verborum est, ut itur curritur pugnatur certatur. primam et secundam personam non habent: nam nec eor iris, nec curror curreris, nec pugnor pugnaris, nec certor certaris dicitur. et declinantur haec verba itur a me a te ab illo, pugnatur a me a te ab illo, certatur a me a te ab illo. sic in praeterito inperfecto ibatur a me a te ab illo, currebatur a me a te ab illo, pugnabatur a me a te ab illo; sic in praeterito perfecto itum est a me a te ab illo, cursum est a me a te ab illo, certatum est a me a te ab illo, pugnatum est a me a te ab illo; sic in praeterito plusquamperfecto itum erat a me a te ab illo, cursum erat a me a te ab illo, pugnatum erat a me a te ab illo, certatum erat a me a te ab illo; sic in futuro tempore ibitur a me a te ab illo, curretur a me a te ab illo, certabitur a me a te ab illo, pugnabitur a me a te ab illo; sic pluraliter a nobis a vobis ab illis. inperativo modo eatur a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis. modo optativo *tempore praesenti* utinam iretur a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, praeterito perfecto vel plusquamperfecto utinam itum esset a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, futuro tempore utinam eatur a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis. modo coniunctivo tempore praesenti cum curratur a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, praeterito inperfecto cum curreretur a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, praeterito perfecto cum cursum sit a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, praeterito plusquamperfecto cum cursum esset vel fuisset a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, futuro cum curretur a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis. | modo infinito *tempore praesenti* curri debet a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, praeterito tempore cursum esse debuit a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis, tempore futuro cursum iri debet a me a te ab illo a nobis a vobis ab illis.

Sunt et alia verba quae inchoativa dicuntur et ex subita affectione nascuntur et exeunt in sco syllabam, ut ardeo ardesco, caleo calesco,

14 surget F 20 nec eor iris *Putschius* nec eor nec eris Fς 21 dicitur *om.* F 32 tempore praesenti *om.* Fς 41 tempore praesenti *om.* Fς 44 iri] esse F 46 dicuntur ex subita effectione F

p. 2006. 07 P.

candeo candesco, labo labasco, tepeo tepesco, ferveo fervesco, vireo viresco, algeo algesco, dormio dormisco et alia. haec omnia praeteritum non habent. nam potest calui et fervi facere, et non calesco vel fervesco calui fecit vel fervi, sed a ferveo fervi, a caleo calui. nam calescui ferveseui et virescui latina non sunt. et ideo inchoativa dicuntur praeteritum tempus non habere, quia quae inchoamus adhuc perfecta non sunt. et omnia quae dixi in sco exire semper neutralia sunt nec accipiunt r litteram. et ideo admonui esse neutralia, ne te perturbet esse quaedam verba in scor exeuntia et tamen admittere praeteritum tempus, ut obliviscor oblitus sum, paciscor pactus sum, adipiscor adeptus sum, et iam necdum neutralia sunt, in quibus diximus praeterita tempora cessare. sunt alia quae frequentativa dicuntur, quibus aliquid frequentius factum significatur, ut a dicto dictito, a lego lectito, a scribo scriptito, a clamo clamito, a cio cito, quod significat frequenter voco, unde nunc aliquos voce praeconis citatos dicimus, id est frequenter vocatos, et alia. sunt alia perpauca quae desiderativa dicuntur, ut esurio, id est edere desidero, parturio, parere desidero, et, ut dictum est a Cicerone de philosophis, morturiunt, mori desiderant. sed haec, ut dixi, pauca sunt, quae in sonum latinitatis introducta sunt.

DE ADVERBIO

Adverbium ideo dictum est, quia | adhaeret verbo, nec potest verbi vis significantius sonare, nisi iungatur adverbium. ut puta verbum est dico navigo valeo curro et alia; haec non plena significatione sunt, nisi adiciantur adverbia, ut bene male docte feliciter, ut bene dicit, imperite dicit, prospere navigat, infeliciter navigat, integre valeo, debiliter valet, agiliter currit, tardius currit. vides quia verborum plena significatio esse non potest, nisi fuerint adverbia coniuncta. sic alia adverbia iunguntur ad explendam verbi significationem, ut sunt locorum adverbia, temporum adverbia, ut hic dico, hic habito, intro eo, intus sum, foras eo, foris sum, hinc navigo; sic de tempore cras navigo, hodie navigo, et alia quae aliis artibus late dicta sunt et intellectu plana sunt. ideo haec ponere nolui, quia ad discendi fastidium brevitas opportuna est.

Sane in adverbiis haec observare debemus: quando in e exeant, quando in ter syllabam, hoc ablativus casus docet. nam quando ablativus exit in o, adverbium in e mittit, ut a docto docte, a iusto iuste, a perfecto perfecte, a pio pie, a valido valide, a fortunato fortunate, a magno magne, ab amplo ample, a minimo minime, et alia. quando autem in ter syllabam exit adverbium, similiter, ut dixi, ablativus docet: ab agili agiliter, ab humili humiliter, ab acri acriter, a forti fortiter, a levi leviter, a gravi graviter, a iugi iugiter. sed sunt quaedam quae, cum aspere sonarent, dimissa sunt nec ad hanc regulam tractanda sunt, ut a miti mititer non dicimus, a tristi tristiter non dicimus. talia, ne aspere sonarent, perdiderunt ultimam syllabam, ut a sapiente sapienter, non sapientiter, a prudente prudenter, non prudentiter, a praestanti praestanter,

---

1 labao labasco ς labeo labesco *F* 7 neutrolia] naturalia *F* 10 etiam haec dum *F*ς 14 cito] citito *F* voco] uocito ς uocato *F* 15 uacatos *F* alia perparua *F* 17 Cicerone] corone *F* morituriunt *Putschius* mortui sunt *F*ς 18 pauca] parua *F* 24 docte] nocte *F* 30 quae] quaeque *F* 31 intellecta plena *F* adeo haec *F* ideo hic ς 35 exit in o admittit uduerbium ut a docto *F*

non praestantiter. sic ergo observemus, ut nec euphoniam applicemus ad regulam aut euphoniam reiciamus. nam euphonia, id est suavitas bene sonandi, admissa est ad latinum sermonem, ut aspera temperet; et ab arte et ratione recessum est, ubi asperitas offendebat auditum, sicut Cicero | ait 'impetratum est a ratione ut peccare suavitatis causa liceret'. sed tamen in paucis admissa euphonia est. nam ratio locuples est et iuris latissimi. sane contra has regulas auctoritas ausa est et in paucis praesumpsit, ut diceret Cicero humaniter, cum humane dicere debuit, et Terentius 'vitam parce ac duriter agebat' pro dure. sed tamen ipsi auctores modestius et cum quodam pudore contra regulam pauca praesumpserunt. nam et falso dixerunt pro false et necessario pro necessarie et sedulo pro sedule et raro pro rare et crebro pro crebre et tuto pro tute; sic et alia tamen pauca non licenter, sed verecunde usurpata.

Sane sunt adverbia et per alias syllabas exeuntia, a fundo funditus, a caelo caelitus, a radice radicitus, a penetralibus locis penitus, a stirpe stirpitus: item in im, a vico vicatim, ab ostio ostiatim, a viris viritim: item a nimio nimis, ut 'ne quid nimis': exeunt in ens, ut recens, id est recenti tempore, Virgilius 'sole recens orto', id est recenti tempore. ergo haec omnia adverbia sunt sine differentia. item inter intro et intus hoc interest: intro in motu est, intus in situ, ut intro eo, intus sum. est enim motus eo, sum situs est.

Est etiam quaedam obscuritas in adverbiis secundo tertio quarto quinto sexto et secundum tertium quartum quintum sextum, ut puta 'secundo factus est consul' et 'secundum fuit consul'. secundo autem ad ordinem pertinet, secundum ad numerum: ut puta cum dico 'secundo factus est consul', pertinet, ut dixi, ad ordinem, quod primo alter factus sit et sic alter secundo; cum autem dicimus secundum consul vel tertium vel quartum vel quintum vel sextum, ad numerum pertinet, quod sexies fuerit consul. inde Cicero de Mario sic ait, 'sextum consul', id est qui sex consulatus meruit, et 'septimum consul', quod est septies consulatum meruit. hoc Varro distinxit in libris numerorum. et cetera iam plana sunt in adverbiis et ex quibusvis artibus intellectu facilia.

ITEM DE ADVERBIO

Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo significationem eius explanat atque implet, ut scribo bene, lego optime. adverbio accidunt significatio figura gradus. adverbia aut a se nascuntur, ut heri nuper, aut ab aliis transeunt, ut docte sapienter ab eo quod est doctus et sapiens.

Adverbiorum significationes sunt multae. sunt enim aut temporis, ut heri nuper; aut personae, ut mecum tecum; aut loci, ut hic istic.

---

3 aspere temperet *F* 4 sicut] sic *F*ς 5 imperatum *F*: *Cic. orat.* 47, 157 peccare causs suauitatis causs *F* 6 amissa *F* et uiris latissimi *F* et uiris latinissimis ς 7 presumpsit (*superscr.* ut) diceret *F*. *fortasse* praesumpsit dicere 9 uitam pareat duriter agebat ducere (*corr.* producere) *F*: *Terent. Andr.* I 1, 47 13 tamen] tam *F* neretum de usurpata *F* 15 a neutralibus *F* ab stirpe stirpiter *F* 19 Virgilius — tempore *om.* *F*: *Verg. georg.* III 156 19 sine] sane *F* item intro et intus hoc est *F* 22 in aduerbiis de secundo *F*ς 24 et secundus fuit *F* 26 consul ut dixi *F* 29 sextum consul] *Cic. in Pis.* 9, 20 30 qui sex consolatos et septimum consol *F*: *Cic. de nat. deor.* III 32, 81 septies] septimum ς 31 Varro] *cf. Gell. noct. att.* X 1 32 plana] plens *F*

p. 2009. 10 P.

sed adverbia loci alia sunt interrogativa, unde ubi qua, alia responsiva, illinc hinc illo; sunt duplicis formae, ut intus intro foris foras. quorum observatio talis est: foris et intus in loco, ut intus est, intus fuit, intus futurus est, foris erat fuerat futurus erat; de loco, intus venio, foris venio; foras autem et intro ad locum significant, ut foras eo, intro eo, foras ieram, intro ieram. haec quattuor modis figurantur, per locum, ad locum, in loco, e loco: per locum, ut 'hac iter Elisium nobis'; ad locum, ut 'huc ades o Galatea'; in loco, ut

hic et Narycii posuerunt moenia Locri;

e loco, ut

hinc me digressum vestris deus appulit oris.

sunt quae pariter in loco significant et de loco, ut intus sum, intus venio. sunt quae in locum et in loco et e loco, ut penitus eo sum venio. sunt adverbia significationem numeri habentia, ut semel bis ter; demonstrationis, ut en ecce; adfirmationis, ut quidni quippe; hortationis, ut eia; interrogationis, ut cur quare nempe. similitudinis, ut sic quasi; comparationis vel praelationis, ut magis potius; dubitandi, ut fortasse; admonendi, ut plane sane; discretionis, ut scorsum segregatim; optandi, ut utinam; vocandi, ut heus; respondendi, ut heu; derogandi, ut nequaquam frustra; iurandi, ut edepol ecastor; prohibendi, ut ne; negandi, ut non haut minime; congregandi, ut una simul; ordinandi, ut deinde denique; mirandi, ut papae; laudandi, ut euge; exclamandi, ut pro; dolendi, ut ei; | eligendi, ut vaha; ingemescendi, ut ei em. sed haec quae animi affectum significant a multis interiectiones dicuntur, qui interiectionem separatam ab adverbio et partem orationis aliquam idcirco volunt, quia adverbii proprium est quod verbo adiungi potest. Graeci autem interiectionem ab adverbio non separant, propterea quia motus animi qualitati adsignant, et haec omnia sub genere qualitatis putant adverbia. sunt adverbia quantitatis, ut longe alte, qualitatis, ut bene male.

Adverbia non solum ab appellationibus transeunt, hoc est a nominibus appellativis, ut a pulchro pulchre, sed *etiam* a propriis, ut Tullius Tulliane; a pronominibus etiam, ut a meo tuo meatim tuatim; a verbis quoque, ut curro cursim; deprehenduntur ex utroque, ut pedetemptim a pede et tempto, id est a nomine simul et verbo. sunt etiam adverbia, quae utrum a nomine transeant an a verbo incertum est, ut furtim. incertum est enim an a fure, quod nomen est, transeat, an a verbo furor furaris. a participiis quidam nolunt, sed inveniuntur, ut a decente decenter. a nominibus tracta adverbia sex modis terminantur, aut in e, ut docte pulchre honeste, aut in r, ut velociter, aut in im, ut ubertim singillatim, aut in us, ut radicitus mordicus, aut in u, ut noctu diu, aut in i, ut domi humi vesperi. adverbia qualitatis in e litteram exeuntia produci debent. haec tamen dissentiunt, quae aut in comparativo aut in superlativo gradu vacillant, ut bene male, aut quae ab appellatione

1 loci alia] localia *F*ς qualia responsiua *F* qua responsiua ς 3 intus fuit futurus est intus erat futurus erat foris *F*ς 5 foras eo foras uenio intro eo intro uenio ς foras eo foras ueoio *F* 7 ut haec iter *F*: *Verg. Aen.* VI 542 8 huc] *Verg. bucol.* 9, 39 9 hic] *Verg. Aen.* III 399 lucri *F* 11 hinc medi graessum usia dicitur appolitoria *F*: *Verg. Aen.* III 715 15 quidni] quidnisi *F* quidem ς 20 ut depolle caste *F* 23 elegandi ut uaha *F* eligendi ut uah ς quae *om.* *F* 25 ab *om.* *F* 31 sed a propriis *F*ς 35 incertum sit ut futurum incerte est enim *F* 37 a docenti docenter *F* 38 sex] sed *F*

non transeunt, ut inpune saepe. ceterum facile et difficile, quae adverbia ponuntur, nomina sunt, ex quibus haec nascuntur adverbia, faciliter et difficiliter; sed usus haec quasi adverbia vindicavit. quaecumque nomina qualitatis fuerint aut quantitatis, ea, si dativo singulari o littera terminantur, adverbia in e productam mittunt, ut iusto iuste. sed haec veteres indifferenter posuerunt, ut humaniter duriter. quaecumque autem i littera terminantur, in ter syllabam mittunt, ut agili nobili audaci difficili, agiliter nobiliter audaciter | difficiliter. sed ex his quaedam per syncopen euphoniae causa dicimus, ut audacter difficulter sapienter constanter.

Sunt adverbia communia cum aliis partibus orationis. nominibus sunt communia, ut ait Salustius 'falso queritur de natura sua genus humanum' pro false; Virgilius 'et pede terram crebra ferit' et

multa Iovem manibus supplex orasse supinis:

coniunctioni: ut, quando adverbium est, plura significat, similitudinem sic,

ut quondam Creta fertur labyrinthus in alta;

tempus sic, 'ut regem aequaevum' et

ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error;

qualitatem, ut

Troianas ut opes et lamentabile regnum;

quantitatem, ut

quibus Hector ab oris
expectate venis? ut te post multa tuorum
funera;

coniunctionem autem significat sic, 'ut faciem mutatus et ora Cupido pro dulci Ascanio': praepositioni, ut pro.

Sed figura in adverbiis aut simplex est, ut docte prudenter, aut conposita, ut indocte inprudenter. gradus adverbiis accidunt, quotiens appellationes unde transeunt conparantur, ut docte doctius doctissime. recipiunt et diminutionem, ut meliuscule. quamquam conparationem recipiunt et quae a se nascuntur, ut nuper nuperrime.

Adverbiis omnibus praepositio separatim adici non debet, quamquam lectum sit abhinc apud Terentium,

interea mulier quaedam abhinc triennium,

et apud Virgilium 'exinde per amplum mittimur Elisium', et dehinc, ut 'dehinc ubi libera colla' et 'deinde feraces plantae inmittuntur'. quae omnia, et siqua alia sunt similia, ut proinde, placuit contra regulam accentuum proferri, ne separatim additae praepositiones videantur adverbiis.

---

3 usus in haec *F*   6 quaeque autem *F* quae autem ς   9 difficulter] difficiliter *F*   11 Salustius] *Iug.* 1   12 et pede teran erebra peril *F*: *Verg. georg.* III 499 crebro ς   13 multa] *Verg. Aen.* IIII 205   supinus *F*   14 ut quando secum aduerbium est *F* ut quando aduerbium secum est ς: *cf. Diom. p.* 408, 10   14 sicut quondam ereata *F*: *Verg. Aen.* V 588   15 laberiatus *F*   16 ut regem nequeum *F*: *Verg. Aen.* II 561   17 ut vidi] *Verg. bucol.* 8, 41   abstulit error *om. F*   19 troiana sospes et *F*: *Verg. Aen.* II 4   21 quibus] *Verg. Aen.* II 282   22 ut — funera] ut quis ante *F*   24 sicut facie *F*: *Verg. Aen.* I 658   cupidet pro *F*   29 conparationem recipiunt et diminutionem et quae *F*ς   32 apud Terentium] *Andr.* I 1, 42   34 exinde] *Verg. Aen.* VI 743   per amplum mittimus *F* per altum mittitur ς   35 dehinc libera collega *F* dehinc talia fatur ς: *Verg. georg.* III 167   deinde feroces *F*: *Verg. georg.* II 79   39 aduerbiis Modo pro disiunctiua — pro inde ungunut MODO DE PARTICIPIIS *F* aduerbiis et modo pro disiunctiua — pro deinde nnguat. De participiis ς. *subiecta sunt exempla* et *coniunctionis infra p.* 521, 8 *sqq. exhibita*

p. 2011—13 P.

DE PARTICIPIO

Haec pars orationis et a verbo accipit partem et a nomine: namque inde participium dicitur. exit autem haec pars orationis in praesenti tempore in ens et in ans syllabas, ut legens amans, futuro tempore in rus, ut legens lecturus, amans | amaturus, in praeterito lectus amatus, futuro legendus amandus. vides hanc partem orationis ire per tempora. omnia haec a verbo mutuatur: nam verbo conveniunt tempora. quod autem declinatur per casus, hoc a nomine mutuatur: nam declinatio casualis ad nomen pertinet, ut hic legens huius legentis huic legenti hunc legentem o legens ab hoc legente. ergo quod haec pars orationis vel per tempora vel per casus currit, participium vocatur, quod partem capiat nominis, partem verbi. non laboriosa pars est orationis, sed intellectu facilis. nam praesenti tempore exit in ans et in ens, ut amans legens, futuro agendi significatione in rus, ut amaturus lecturus; a patiendi significatione in tus et in dus, ut amatus legendus. sane ipsum praeteritum tempus tribus syllabis terminatur, in tus, ut scriptus lectus, in sus, ut occisus visus, in xus, ut fixus; plus non invenies. ergo, ut diximus, praesens in ens et in ans, futurum in rus, praeteritum in tus, futurum tempus in dus. sunt sane nomina, quae sono participia putantur, sed nomina sunt. participia enim illa sunt quae a verbis veniunt, ut a lego legens lecturus lectus legendus; tunicatus et galeatus et clipeatus et tropaeatus nomina sunt, non participia, quia non a verbo veniunt. est unum participium praeteriti temporis in omni latino sermone, quod in formam nominis [vel declinationem] conversum est, ut est mortuus. est enim ab eo quod *est* morior, et participium praeteriti temporis in tus exire debuit per unum u, non per duo. nam ubi geminata u littera in nominativo est, nomen est, non participium, ut fatuus ingenuus arduus carduus exiguus beluus, ut Cicero dixit, et talia. contra regulam participiorum mortuus putatur esse participium, sed in vim regulamque nominis conversum est.

DE CONIVNCTIONE

Coniunctio est pars orationis nectens ordinansque sententiam. coniunctioni accidunt figura ordo potestas. figura est qua apparet figura simplex *vel conposita*, sed equidem; ordo quo apparet, quae praeponi tantum possit ut nam, quae subiun|gi, ut que, quae praeponi et subiungi, ut et igitur.

Potestas coniunctionum in quinque species dividitur. sunt enim copulativae et que ast at atque, disiunctivae aut ve vel neve nec neque an utrum, expletivae quidem equidem autem tamen porro videlicet proinde denique utique, causales si etsi tametsi etiamsi siquidem quando quandoquidem quin quinetiam sin sinetiam quamquam quamvis sinautem seu sive nam namque nisi nisisi enim etenim sed ut praeterea interea quam-

2 nam deiode *F* 3 haec pars orationis *Putschius* pars huius orationis *F*ς 6 uideos *F* ire] esse ς, *om.* *F* 7 a oerbo mutaotor *F* 8 mutatur *F* 17 occasus *corr.* occisus *F* 19 tempus] semper *F*ς participio mutaotur *F* 22 tropestus *F* trophaeatus ς est unom participium praeteriti temporis in uus quod exire debuit ς 25 quod morior *F* 26 littera nominatiuus *F*ς 28 belluas ς dixit ut talia *F* dixit in us ut talium ς 34 figura est quae apparet figuro simplex sed *F*ς 35 quo] quod *F* quoqoe ς 39 atque quod disiunctiuae *F* neve] ne *F* 41 quandoquidem] equidem *F*ς

obrem quare praesertim item itemque ceterum alioquin, rationales ita itaque enim enimvero quia quapropter quippe quoniam quoniamquidem ergo igitur ideo idcirco scilicet propterea. ex his et copulativa multa significat. saepe autem transit in alterius speciem potestatis: modo in expletivam, ut

et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?

modo pro qualitatis vel quantitatis, ut 'timeo Danaos et dona ferentis': modo pro disiunctiva, ut

et quisquam numen Iunonis adorat
praeterea aut supplex aris inponit honorem?

modo pro causali ponitur, ut 'et claro silvas c. a. m.' pro 'nam claro s. c. a. m.' * ut

quorum Iphitus aevo
iam gravior, Pelias et vulnere tardus Vlixi,

pro 'etiam vulnere tardus': modo pro adverbio accipitur ordinandi, ut 'corpusque lavant frigentis et unguunt', pro deinde unguunt. item aut coniunctio multa significat. modo enim pro adverbio discretionis accipitur, ut

ante urbem pueri et primaevo flore iuventus
exercentur equis domitantque in pulvere currus
aut acris tendunt arcus aut lenta lacertis
spicula contorquent:

modo pro temporis significatione, ut

aut ante ora deum pinguis spatiatur ad aras,

id est nunc ante ora deum spatiatur ad aras; item

aut agmina curru
proterit aut raptas fugientibus ingerit hastas.

Figurae coniunctionum duae sunt, simplex, ut nam, conposita, ut namque. ordo coniunctionum in hoc est, quia aut praepositivae coniunctiones sunt, ut at ast, aut subiunctivae, ut que autem, aut communes, ut et igitur. sunt etiam dictiones quas incertum est utrum praepositiones an adverbia nominemus, quae tamen omnes facile dinoscuntur. nam et coniunctiones pro aliis coniunctionibus positae inveniuntur potestate mutata.

DE PRAEPOSITIONE

Omnes praepositiones dicuntur generaliter. species autem hae, aliae accusativae, aliae ablativae, aliae utriusque. accusativae per casum accu-

---

2 quoniam *om. F* 3 et copulativa] *Diom. p.* 417, 1 4 in expletina ut quae *F: Verg. bucol.* 1, 26 6 uidendi s. t. e. u. u. pro *F* uidendi pro ς 7 timeo danaos et dona ferentes item aut coniunctio ς timeo dona ferentis proximo item aū coniunctio *F: Verg. Aen.* II 49. *reliqua et coniunctionis exempla supra p.* 519, 39 *in F scripta huc transposuit Putschius* 9 et *om. F: Verg. Aen.* I 48 iunionis *F* adoret *Putschius* 10 propterea *F* imponet ς 11 et *om. F*: et claro — a. m. ut *om.* ς: *Verg. georg.* I 460. *lacunam, qua alius significationis definitio excidit, indicavi* 12 ut] et *F* 13 quorum impetus seniam granior paleas et uulnere tardius uixi *F: Verg. Aen.* II 435 16 corpusque] *Verg. Aen.* VI 219 figmentis et unguunt pro inde unguunt *F* 17 aut coniunctio] *Diom. p.* 417, 29 19 ante orben pueri et prima euoffia ut caris arcus aut lema l. s. c. et aut uersi terga dedere aut ipso porte Modo pro tempr̄ significantes. um. ef. aut ante *F: Verg. Aen.* VII 162 23 pro tempore significat ut aut ante ς: *Verg. Aen.* IIII 62 ad aras d. p. s. a a. id est *F* ad aras instaurat douis epulas id est ς 26 aut agmini curro pererit aut *F: Verg. Aen.* XII 329 35 DE PREPOSITIONIBUS *F*

p. 2014. 15 P.

sativum enuntiantur, ut ad apud ante adversum cis citra circum circa contra erga extra intra inter infra iuxta ob penes per prope propter praeter post pone secundum supra trans ultra. in his praepositionibus servanda genera nominum, id est masculinum femininum neutrum commune, servandi etiam numeri, ut puta masculino singulari ad agrum, plurali ad agros; feminino singulari ad villam vel ad possessionem, plurali ad villas vel ad possessiones; sic neutro singulari ad templum, ad Capitolium, plurali ad templa, ad Capitolia; sic communi genere singulari numero ad civem, ad hostem, ad sacerdotem, plurali ad cives, ad hostes, ad sacerdotes. sic ergo omnes praepositiones observabis servatis, ut dixi, generibus, servatis numeris singulari et plurali, servatis similiter pronominibus, secundum genus masculinum ad hunc, pluraliter ad hos; femininum ad hanc, pluraliter ad has; neutrum ad hoc templum vado, pluraliter ad haec templa; sic communi genere ad hunc et ad hanc sacerdotem, pluraliter ad hos et has sacerdotes. ablativae ablativum attendunt tam in singulari quam in plurali servatis generibus numerisque, ut puta a ab abs cum coram clam de e ex pro prae palam sine absque tenus: masculino singulari a fratre, plurali a fratribus, feminino singulari a sorore, plurali a sororibus vel a civitate a civitatibus: ab singulari masculino ab amico, plurali ab amicis, ab agro ab | agris; feminino singulari ab urbe, plurali ab urbibus; neutro singulari ab templo, plurali ab templis; a communi singulari a cive, plurali a civibus, ab hoste ab hostibus. hanc declinationem serva in omnibus his ablativis praepositionibus secundum genera et numeros.

Remanet tertia species praepositionum, quae dicuntur utriusque, quae et accusativum tenent casum et ablativum. sed plerosque ratio harum praepositionum praeterit, et qua distinctione intellegantur non aperte expositum est. differentia haec est in motu et in situ. sed motum putaverunt quidam accusativum tantum tenere. tenet autem utrumque, sed certa ratione. nam motus tunc tenet accusativum tantum, cum a locis in alia loca nos moveri significamus, ut curro in forum vel in campum: si ex alio loco currere nos dicimus in forum vel in campum, accusativum casum tenemus; si autem in uno eodemque loco, ablativum, ut curro in foro, curro in campo. sic ambulo in foro et ambulo in campo: si de alio loco ambulamus in forum, accusativum tenemus; si in eodem loco ambulamus, ablativum tenemus, ut ambulo in foro. sic cadit in forum et cadit in foro *

ingrediturque solo et caput inter nubila condit,

ut est 'in arvis altius ingreditur', id est ambulat: vides motum esse et tamen ablativum sibi vindicare; sed in loco, ut dixi, non de loco in locum. sic lapsus in piscinam et lapsus in piscina: si de alio loco in piscinam labatur, accusativus est; si vero in eadem labatur piscina

---

6 ad positionem — ad positiones *F* 9 civem — cives] uicem — uices *F* 15 sacerdotes ITEM DE PRAEPOSITIONIBUS In his ablativum adtendit *F* sacerdotes sic ad hos et ad has hostes. in his ablatiuum attendit ς 25 dicitur *F* 26 teneat *F* 27 et qua distinctione intellegat ut non aperte expositum eius differentia *F* ex qua distinctione intelligat ut non appareat expositum eius differentia ς 28 in motum et in situm *F* 30 tantum] casum ς in alio loco *F* 36 et cadit in foro id est ambulat ingrediturque *F* et cadit in foro. Virgilius ingrediturque ς: *Verg. Aen.* IIII 177. *lacunam, qua definitio differentiae utriusque casus excidit, indicavi* 38 nubula *F* 39 in arvis] *Verg. georg.* III 75 ingreditur] incliditur *F*

ablativus est. venio autem semper accusativum tenet, quia de loco ad locum quis venit; in loco autem cum iam sit quis, cessat motus. item motus de loco in locum, volvo vel evolvo: 'reperire viam qua evolvere possit in mare se Xanthus', evolvere se ab alveo in mare; in ipso autem loco volvi ablativum tenet, ut 'fundo volvuntur in imo'. altera praepositio utriusque sub. e loco in locum motus accusativum tenet: de hasta Virgilius sic ait, 'sub altum pectus abit', | sub illam rem; item in loco ablativum, 'Troiae sub moenibus altis contigit oppetere', id est cadere vel iacere; Troiae, inquit, sub moenibus altis. item de loco in locum

sive sub incertas zephyris mutantibus umbras,

et subiunxit 'succedimus', ubi est motus de loco in locum. super: 'super Garamantas et Indos proferet imperium', motus est *de loco in locum;* in loco autem, 'gemina super arbore sidunt'. item subter de loco in locum, ut 'angusti subter fastigia tecti ingentem Aeneam duxit'; in loco autem,

cum tamen omnis
ferre libet subter densa testudine casus.

sic sub, si de loco ad locum fiat motus, accusativum tenet, 'sub speluncam curro'; si autem positus sub ipsa spelunca curras, ablativum tenet, 'sub spelunca curro'. sic super, si de loco ad locum fiat motus, accusativum tenet, 'super tectum curro'; si autem positus quis super tectum currat, ablativum tenet, 'super tecto curro'. sic 'subter fluctus mergor': si ex litore motus fiat in dimersionem, accusativus est, ut 'mergor subter fluctus'; si autem iam quis sit in fluctibus, subter fluctibus mergitur. sed multum iuvant hanc locutionem et observationem duo adverbia locorum, quo et ubi. quo in locum motus est, ubi in loco situs est, ut 'quo venit telum? in hostem: ubi haesit? in hoste. quo voluit Catilina telum dirigere? in consulis corpus. ubi voluit defigi? in consulis corpore'. sic enim ait de sica, 'ut eam putes in consulis corpore defigere'. sic cum dicimus 'quo fugimus?' scilicet in locum, 'ubi latet?' in loco. ergo, ut diximus, multum iuvant adverbia haec duo ad confusionem distinguendi praepositiones utriusque casus. sic namque de hac adverbiorum ratione purgatur et illud in Verrinis, 'quod ille in capite ab hostium duce acceperat'. ergo vulnus directum in caput et acceptum in capite. numquid 'quo accipis vulnus' dicimus? minime, sed 'ubi accipis'. et Virgilius * 'quo ire iubes' in locum significat, in

1 semper accusativus est quia *F*ς 2 autem iam cum sit quisque cessat *F*ς
3 reperire] *Verg. Aen.* V 807 uiam qua euoluere *Putschius* uiamq; uoluere *F* uiam qua uoluere ς 4 xantus euoluere sed ab alueu *F* xantus. s. ab alueu ς 5 fundo] *Verg. Aen.* VI 581 6 altera praepositio utriusque si sub e loco in locum mutus de asta sic sit sub accũ pectus habet *F* sic sub e loco in locum mutus accusatiuum tenet de hasta Virgilius sit sit sub pectus ς 7 sub altum pectus abit *Putschius*: *Verg. Aen* VIIII 699 item sub ablatiuo troiae *F*ς: *Verg. Aen.* I 95 8 oppeteru *F*
10 siva sub] *Verg. bucol.* 5, 5 zioris *F* 11 succedimus] subcedibus *F* super mutus super garamantas et indus ς Motus supergaramenta sedes *F*: *Verg. Aen.* VI 795 12 proferret *F* de loco in locum *om.* *F*ς 13 geminu] *Verg. Aen.* VI 203 sedent *F* 14 angustus *F*: *Verg. Aen.* VIII 366 15 aenea *F* in loco autem *Putschius* abl'o autem *F* Alio autem ς 16 cum] *Verg. Aen.* VIIII 513 22 mergo *F*ς 26 ut] in *F* 27 haesit] exit *F* quo] in quo *F* 28 dirigere] trigaru *F*
29 ut eam] *Cic. in Catil.* I 7, 16 31 ut diximus tam iuuant *F* ut diximus adiuuant ς 33 in Verrinis] *act. sec.* V 1, 3 ille in caput ς 34 acceperat. acceperat ergo uulnus directus in capite acceptum in capite ς 35 minime *om.* *F*
36 *excidit versus Vergilii Aen.* III 88 quove ire iubes, ubi ponere sedes?

loco autem 'ubi ponere iubes'. situs vero semper ablativum tenet, quia contrarius est motui. nam ipsum nomen sessionem quandam significat, ut puta sum in foro, eram in foro, | fui in foro, futurus sum in foro. sic simpliciter sedeo iaceo cubo sto consisto haereo, omnia haec ad situm pertinent. meditanda igitur sunt et in usum ducenda, ut iam in hac praepositionum forma et recte et nulla haesitatione loquentes studuisse nos diligentius indicemus.

DE INTERIECTIONE

Interiectio non pars orationis est, sed affectio erumpentis animi in vocem, et significat aut laetitiam, ut evax, aut amaritudinem, ut heu, apud Graecos φεῦ. ergo quot sunt perturbati animi motus, tot voces reddunt. et vocantur interiectiones, quod interrumpant orationem, ut est illud,

> h i c i n t e r d e n s a s c o r i l o s m o d o n a m q u e g e m e l l o s
> s p e m g r e g i s,

sequitur mox interiectio per litteram a, 'a s i l i c e i n n u d a c o n i x a r e l i q u i t': in medium orationis interiecta est a littera.

Omnes partes orationis decursae a nobis sunt, quae ad compendium sufficiant aut occupatis aut neglegentibus. sane quod omisimus in tractatu nominis, reddimus. scire enim debemus nomina numerorum a quattuor usque ad centum aptota esse generis omnis, ut quat|tuor viri, quattuor feminae, quattuor mancipia. sic per omnes casus quattuor dicimus, ut puta virorum quattuor, mulierum quattuor, mancipiorum quattuor; sic accusativo viros quattuor, feminas quattuor, mancipia quattuor; ablativo a viris quattuor, a feminis quattuor, a mancipiis quattuor. sed ideo dixi a quattuor aptota esse usque ad centum, quia duo declinantur, duo duorum duobus duos vel duo o duo a duobus. sic tres declinantur et currunt per casus, hi et hae tres horum et harum trium his tribus hos et has tres o tres ab his tribus, a genere neutro haec tria horum trium his tribus haec tria o tria ab his tribus. ex hac ergo forma intellegimus, quo modo dicamus hic duumvir, quasi duorum hominum unus vir, sic triumvir trium hominum unus vir. ergo hic admisit genitivum. iam quattuor indeclinabile est: quattuorvir dicimus vel quinquevir vel sexvir. unde Lucanus 's e p t e m v i r q u e e p u l i s f e s t u s': pro genitivo posuit septem. a ducentis autem usque ad nongentos declinantur nomina numerorum, ut est hi ducenti et hae ducentae. neutro ducenta. mille indeclinabile est.

---

1 ubi ponere nubes secus uero *F*   6 recta *F*   13 hic] *Verg bucol.* 1, 14   14 gregis mox ς grecissat mox *F*   15 per litteram a silicem nuda conexi (*corr.* -xa) relinquit *F*   30 quomodo declinemus (intellegimus *add. F*) hic duumuir *F*ς   31 iam in quattuor *F*   32 ubi indeclinabile ς: ubi *al. man. add. F*   33 Lucanus] *Pharsal.* I 602   festus *F*, *om.* ς   35 indeclinabile ē expl. *F*

Q. RHEMNII PALAEMONIS ARS

ASPRI ARS

Palaemonis et Aspri artes primum editae sunt Fani anno 1503 hoc titulo, 'Q. Rhemnii Palaemonis ars grammatica secunda. Ars Aspri iunioris grammatici. Aelii Donati editio prima. Donati de octo partibus orationis editio secunda. Donatus de barbarismo. Servius et Sergius in secundam Donati editionem. Fani, Hieron. Soncinus nonis Sept. 1503'. in initio libri ante Palaemonis artem legitur epigramma Ioviani Pontani,

IOVIANI PONTANI CARMEN DE ARTE PALAEMONIS PER EVM INVENTA AD ANTONIVM PANORMITAM

Grammaticae partes casus et nomina monstrat
 ars mea, quoquo modo dictio quaeque fluat,
quidve sequens possis verborum noscere formas,
 aut quonam fuerint verba premenda iugo.
caetera sunt parvo carptim memorata libello,
 plenius ante artes quae docuere meae.
at me confectum carie turpique senecta
 rodebat murum dente timenda cohors,
sensissetque iterum crudelia fata Palaemon,
 iuvisset pietas ni, Ioviane, tua,
cuius nunc meritis optata perfruor aura,
 Antoni doctos iussus adire lares.

non multo antiquiores autem quam editum exemplar sunt codices manu scripti, qui utrumque librum exhibent, Vaticani 1491 et 1492 et Reginensis 1818, chartacei omnes et exeunte quinto decimo saeculo scripti, ex quibus ea quae huc pertinent adscribam*). cod.

*) Indices trium codicum, quos olim exhibui anal. gramm. Halis a. 1848 p. 15 et 25 hic repetam, ut omnes ex uno fonte ductos esse adpareat. cod. Vat. 1491

Vatic. 1491 *Q. Rhemnius Palaemon. Omnia nomina — plenissime dicta. — Aemilius Asper. Ars est — babo uua.* cod. Vatic. 1492 *Iuuenalis* (sat. 7, 215. 6, 452) *de Palemone inquit 'doctique Palemonis artes'. et M. Fabius Quintilianus in libro institutionum artis oratoriae* (inst. I 4, 20)

f. 1 *Capri grammatici ars. Quo ducit — ad similitudinem stellarum* ‖ f. 3 *Agretius. Domino — diuinis* ‖ f. 5 *Q. rhemnius palaemon. Omnia — plenissime dicta.* ‖ f. 12 *Donatus. Barbarismus est una pars — uenit ad urbes* ‖ f. 15 *Seruius nicomediensis. Oratio dicitur elocutio* — de interiectione *contulit semen:* cf. Serg. in Don. p. 487, 23 ‖ f. 24 *Aemilius asper. Ars est — uua* ‖ f. 28 *Ternutius uerus. Metra uocata — cantica inserantur:* Isidor. I 38, 1—16 ‖ f. 28 *Magrobii opusculum. Dubitare neminem arbitror theodere fili — epitritus quartus:* Mall. Theod. p. 525 sqq. ed. Gaisf. ‖ f. 30 *Mallii theodori ars. Metrum dactylicum — turpissimus:* ib. p. 537 sqq. ‖ f. 32 *Sergius maurus. Clarissimo albino — intende laborem:* Serv. de cent. metr. p. 456—464, 11 ‖ f. 34 *Pompeius. Barbarismus est — appellatur barbarolexis:* Pompeii excerpta ‖ f. 35 *Metrorius .. vanque de lieteris — an meliboei:* Mai. class. auct. III p. 504 sqq. ‖ f. 37 *Maximus uicturinus. Liquentes — ultra una:* Max. Vict. p. 1963—74 ‖ f. 40 *Sergius de elementis. Litera dicta est — cano troiae:* Serg. de litt. etc. p. 475—485 ‖ f. 43 *Donatus iunior. Vox est — commata:* Don. p. 367—372, 23 ‖ f. 45 *Albinus. Principales partes orationis sunt nomen et uerbum* — de interiectione *callidos homines et similia* ‖ f. 49 *Focas grammaticus. Ars mea — his similia* ‖ f. 58 *Artem uero latinitatis — consecuturum:* Diomedes p. 299—529 ‖ f. 113 *Q. terentii scauri de ortographia ad theseum. Scribendi — ut squilla neque prae:* Ter. Scaur. p. 2249—54.

Cod. Vat. 1492 *Vetustissimi capri grammatici liber elegantiarum uel orthographiae incipit. Quo ducit — stellarum* ‖ *Incipit liber agroetii de emendatione capri libelli ad pontificem euchecium proemium. Domino — de precibus diuinis. amen τελως codicis uetustissimi capri grammatici elegantiarum et ortographiae* ‖ *Palemonis grammatici uetustissimi de partibus orationis liber. Omnia — dicta* ‖ *Incipit ars donati grammatici in compendium redacta semel postremoque rursus redacta in compendiolum et primo de oratione .. Ratio dicitur elocutio — compendium seruii grammatici ex grammatica donati finit feliciter:* cf. Serg. in Don. p. 487, 23 ‖ *Asper grammaticus — uua* ‖ *Carisii grammatici ars incipit. et haec omnia e diomede collecta uidentur. nam queque iste dicit diomedes dicit. Coniugationes quas graeci anzygias appellant sunt apud nostros prima per a.* sequuntur quaedam ex divorsis grammaticis excerpta — *adiciunt quidam t ut lac quanquam lacte melius dicatur ut est apud ennium in annalibus.*

Cod. Regin. 1818 f. 1 *Prisciani grammatici clarissimi liber de declinationibus feliciter incipit. Omnia — inuenias:* Priscian. de nom. etc. p. 443—456 ‖ f. 19 *Iuuenalis de palemone — plenissime dicta* ‖ f. 34 *Capri grammatici uetustissimi ortographie siue elegantiarum libellus feliciter incipit. Haec uia — stellarum* ‖ f. 41 *Eruditi agroetii elegantiarum libellus scolaribus multum conducens feliciter incipit ad eucherium pontificem de politione capri. Libellum — precibus* ‖ f. 49 *Charisii grammatici uetustissimi ars optima et perutilis. Coniugationes — in annalibus:* cf. cod. Vat. 1492 ‖ f. 59 *Aspri maioris grammatica more uetustissimo incipit. Ars — uua.* ‖ f. 62 *Queritur utrum gerundia sint uerba — et haec pro praesenti difficultate sufficiant ad laudem omnipotentis dei qui uiuit et regnat in seculorum secula amen. Disceptant grammatici nonnulli et longis quibusdam ut ita dixerim theorematibus quaerunt numnam gerundium nomen an uerbum sit — meam sententiam ualete.* ‖ f. 67 Laurentii Vallae versus ‖ f. 75 *Ars mea — similia. Phocae grammatici illustris de nomine et uerbo liber explicit feliciter.*

inquit 'Alii tamen et idoneis dumtaxat auctoribus octo partes secuti sunt, ut Aristarchus de (*et* cod. Regin.) *etate nostra Palemon, qui uocabulum siue appellationem nomini subiecerunt tamquam species eius'. De eodem Eusebius de temporibus ait 'Palemon uicentinus insignis Romae grammaticus habetur, qui interrogatus a consule, quid inter guttam et stillam interesset, gutta, ait, stat, stilla cadit. dicitur hic ab Hieronymo Herennius* (*haberemus* corr. *heremus* cod. Regin.) *Palemon. Palemonis grammatici uetustissimi de partibus orationis liber. Omnia nomina — plenissima dicta.* τελως παλεμωνης. — *Asper grammaticus ciuis Romanus tempore Antonini philosophi fuit imperante Augusto, de quo Iulius Capitolinus* (vit. Anton. phil. c. 2) *hoc ait, 'usus est praeterea quottidianis grammaticis latinis Trosio Aspro et Polono et Euthochio Proculo'. fuit et alter Asper, qui minor appellatus est, paulo post Hieronymum cum Paulo diacono et grammatico in uno codice uetustissimo inueni.* in margine alia manu adscripta sunt haec, *Asper Antonino Pio imp. Romae floruit, quem ita erudiit, ut statua ab eo donatus est, scripsitque multa librorum uolumina in grammatica, quae ignauia multorum seculorum deleuit. eques fuit Romanus. Ars est — babo uua.* cod. Regin. 1818 *Iuuenalis* etc. (cf. cod. Vatic. 1492) — *Palemon. Omnia nomina — dicta. — Aspri maioris grammatica more uetustissimo incipit. Ars est — babo uua.* sola Aspri ars praeterea est in codice Gothano 117 item chartaceo exeunte quinto decimo saeculo scripto post Phocae de nomine et verbo librum f. 44, *incipit ars aspri grammatici. Ars est — babo uua.* sequuntur deinde *declinacio uerbi, Verbum finitum actiuum singulare et plurale temporis praesentis meto — metendum est,* Maximi Victorini de arte grammatica et de carmine heroico excerpta, Metrorii qui dicitur liber de finalibus *). post

*) Praeter libros supra indicatos in codice Neapolitano bibliothecae regiae IV A 34 undecimo vel duodecimo saeculo scripto, cuius mentionem feci supra p. 330, et hunc Aspri librum et aliam Palaemonis artem ab ea quam edidimus diversam extare scribit Ianellius catal. biblioth. mus. Borbon. p. 28 'Ars Palaemonis. Titulus: *In nomine Sanctae Trinitatis: Incipit Ars Palaemonis.* Eaque 16 paginae implentur, inter quas tamen, qua caussa nescio, una relicta est vacua. Prima libelli verba haec: *Aggressus quidem iuxta traditionem magistrorum de multis pauca commemorare: nam sicut abscondere aliquod bonum periculosum esse non dubito* etc. Ad calcem haec: *Finit Ars Palaemonis.* Quae profecto alia est ab ea, quam primus edidit Iovianus Pontanus noster, tum Adam Petrus Basileae 1527. Qui vero Epitomes nostrae auctor sit, mihi hactenus incompertum. Christianus tamen fuit religione. Opus enim adgreditur *auxiliante Christo;* et ad oram libri vox *Christianus* adscripta'; ibid. p. 29 'Ars Asperi grammatici. Habes apud Putschium p. 1716 (1726?). In Codice *Aspri'*. sed in hoc codice quam fidem habeat Aspri nomen, vel num idem liber sit, quem Putschius edidit, mihi non constat. Palaemoni autem in libris manu scriptis tribuitur ars ex arte Maximi Victorini quae vulgo fertur excerpta, in codice Parisino 7559 saec. X, f. 62 *incipit ars palamonis de metrica institutione de exametro uersu seu heroico,* et in codice Vindobonensi

principem editionem Palaemonis et Aspri libri editi sunt in editione Ascensiana Parisiis a. 1516 et in Putschiana, Palaemonis in editione Basileensi a. 1527, Aspri per Caesarium Lipsiae a. 1527 et Friburgi a. 1533 et a Lindemanno in primo volumine grammaticorum.

Sed non esse hos libros a veteribus grammaticis, quorum nomina prae se ferunt, scriptos, sicut olim creditum est, non puto iam argumentis demonstrandum esse. ac ne illud quidem ullo modo probari potest, quod de Palaemone se probaturum esse promiserat Osannus symbol. litter. II p. 228, excerpta ex genuinis illorum libris a recentioribus grammaticis collecta et variis mutationibus depravata nomina veterum auctorum, a quibus originem duxissent, traxisse. immo tam diversa sunt omnia ab iis quae certis testimoniis de Palaemonis et Aspri doctrina tradita sunt, ut non dubitem quin nulla antiquitatis fide nitantur nomina nobilissimorum grammaticorum his libris inscripta.

Itaque ut primum de Palaemone dicam, quaecumque vel adscripto hoc nomine a grammaticis citantur vel probabiliter ad eius doctrinam revocantur apud Charisium Diomedem Consentium Phocam, et siqui praeterea eodem auctore usi sunt, eorum nihil in hoc libro legitur. neque vereor nequis hoc ita abutatur, ut illa ex recentioris cuiusdam Palaemonis arte, de qua supra p. 334 disputatum est, recepta, haec de quibus nunc agitur genuina Remmii Palaemonis excerpta esse dicat. nam nihil omnino in hoc libro scriptum est quod non ab iis grammaticis, quorum libros nunc etiam habemus, peti potuerit vel aliqua probabilitatis specie antiquiorem originem sibi vindicet, sed omnia in notissimis et maxime vulgaribus grammaticorum praeceptis de sex partibus orationis, de nomine pronomine verbo participio adverbio praepositione, (coniunctionis enim et interiectionis expositio omissa est) versantur, eaque in formam regularum et quaestionum satis neglegenter redacta neque certo ordine conposita sunt. et multa quidem partim iisdem verbis scripta, partim uberius et accuratius explicata leguntur in regulis Augustini. alia similiter cum institutis Probi consentiunt, ex quo genere sunt haec, p. 1369 de conparatione nominum Prob. p. 56 sqq.; p. 1371 de dativo et ablativo plurali quartae declinationis Prob. p. 116; p. 1374 de nominibus in *as* exeuntibus Prob. p. 79. hos igitur vel his similes regularum scriptores is qui haec scripsit videtur secutus esse. ea vero quae ipse addidit maximam partem inepta sunt, ut p. 1370 de deminutione nominum, p. 1378 de pronominibus *id* et *idem*, *qui* et *quidam* idem significantibus. quo tempore au-

16 saec. VIII, f. 56 *incipit liber palemonis de arte:* cf. Endlicher catal. cod. philolog. latin. bibl. Palat. Vindob. p. 220, analect. gramm. Vindob. p. 202.

tem haec scripta vel in hanc formam redacta sint, nec quaerere multum interest nec dici certo potest. sed Palaemonis certe nomen non puto multo antiquiore tempore, quam quo codices qui illud exhibent scripti sunt, libro inpositum esse. nam si falso inscriptum esse nomen recte statuimus, sequitur ut praenomen Quinti, quod in codice Vaticano 1491 et in principe editione legitur, addi non potuerit ante inventum Suetonii librum de grammaticis, quem post annum 1457 in Italiam travectum esse constat: cf. Reiffersch. Suet. rel. p. 409. nam uno Suetonio teste hoc fuisse Palaemoni praenomen traditum est. iam vero cum Iovianus Pontanus et Suetonii librum diligenter tractaverit suaque manu descripserit et Palaemonis artem a se in lucem protractam esse glorietur, haud scio an ab hoc illud nomen regulis ex veteribus grammaticis collectis praepositum sit, sive ipse primum collegit, sive ab alio collectas habebat.

De Aspri arte priusquam dicam, sciendum est eodem nomine in veteribus codicibus inscriptam esse artem grammaticam ab hac de qua nunc agitur longo diversam. quae quoniam nondum edita est neque a nobis edetur, libros manu scriptos, quos quidem vidi, hoc loco indicabo. eorum igitur antiquissimus est Bernensis 611 septimo saeculo, ut videtur, scriptus, f. 42*—f. 70* *Partes orationis quot sunt? octo. quae? nomen pronomen uerbum aduerbium participium coniunctio praepositio interiectio. De nomine. Nomen quid est? pars orationis. nomeni quot accedunt? sex. quae? qualitas conparatio genus numerus figura casus. qualitas nominum in quo est? bipertita est, quia aut appellatiuum nomen est aut proprium, proprium ut Hierusalem Sion Iordanis, appellatiuum autem est ciuitas mons fluuius. proprium simeliter ut Michael Petrus Stephanus Esaias Aaron, appellatiuum autem ut angelus apostulus martyr propheta rex* — De interiectione *metum ut attat et siquae sunt similia.* Aspri nomen post eam partem quae est de pronomine et ante eam quae sequitur de verbo scriptum est, *expli. ar asperi. de verbo*, et in indice sub finem codicis f. 92* eadem manu scripto, *ars donati exposita ab aspero.* Codex Bernensis 207 saec. X f. 130 — f. 140 *incipit ars asperi grāmati. Partes orationis sunt octo — attat et siqua sunt similia.* Codex Sangermanensis 1180 saec. IX f. 16 — f. 23 *incipit ars aspri grammatici de nomine. Partes orationis sunt octo — attat et siqua sunt similia. expl. ars aspri.* Codex Frisingensis 81 saec. X f. 114 — f. 126* *incip. ars asperi de partibus oration. Partes orationis sunt octo — attat et siqua sunt similia.* ex hoc descriptus est codex Tegernseensis 181 saec. XI. codex Sangallensis 876 saec. IX p. 3 — p. 29 deleta inscriptione *Partes orationum quot sunt — attat et siqua sunt similia.* ad Aemilium Asprum autem, Terentii Vergilii Sallustii interpretem, saepius a grammaticis citatum nihil ex hoc libro pertinet, qui ea aetate, qua

in arte Donati exponenda maximo studia grammaticorum versabantur, scriptus est. nam minorem artem Donati secutus hic grammaticus de octo partibus orationis disseruit et maximo exemplorum numero congesto et declinationibus nominum adpositis praecepta illius illustravit. de pronomine vero etiam maximam partem ex ipsa Donati arte repetivit his praemissis, *de pronomine vero nihil apertius fieri potest, quam quomodo in arte legimus Donati.* eruditionis autem nulla in hoc libro sunt vestigia, neque ulla veterum scriptorum exempla adscripta sunt.

Ad hunc igitur librum respexisse videtur is qui in codice Vaticano 1492 de vita Aspri scripsit, cum post ea quae de vetere grammatico ex Iulii Capitolini vita Antonini neglegenter collecta exhibuit alterum etiam minorem fuisse Asprum scriberet, qui paulo post Hieronymum vixisset. nam illum veterem Antonini philosophi aequalem fuisse voluit, hunc recentiorem. idem secuti sunt ii qui in codice Vaticano 1491 Aemilium Asprum et in codice Reginensi 1818 Aspri maioris artem inscripserunt. diversa ratione usi sunt editores inde a principe editione, qui cum recte intellexissent non posse hunc librum veteri grammatico tribui, ut ab illo discernerent, Aspri iunioris artem inscripserunt. Lindemannus vero propter cultum dicendi genus hunc iuniorem qui dicitur Asprum non recentiorem esse Prisciano existimavit. cui consentiens Osannus symbol. litt. II p. 305, cum ea quae a Consentio de barb. p. 402, 15 et in excerptis Charisii p. 534, 39 Aspri nomine citantur huic iuniori quem dicit nescio quo modo vindicanda putaret, librum non satis integrum ad nos porlatum esse censuit. denique Hermannus Hagenus in schol. Bernens. ad Verg. bucol. atque georg. (suppl. annal. philol. vol. IV) p. 728 de altero Aspri libro vel commentario in Donatum, quem a scholiasta Bernensi in Verg. georg. IV 238 citatum esse intellexit, dicens, quamvis hunc satis diversum esse ab arte quae vulgo fertur videret, tamen, ne duos fuisse Aspros artis explanatores statueret, ita eum cum illa coniungendum esse existimavit, ut hunc librum de quo nunc agimus partim auctum partim decurtatum esse diceret. quod quo modo fieri potuerit non intellego, siquidem tam dissimilia sunt omnia, quae in duobus libris scripta sunt, ut neque alterum ex altero ductum neque utrumque ex eodem fonte derivatum esse adpareat.

Sed omnino huius sive iunioris sive Aemilii Aspri artis nulla umquam a grammaticis facta est mentio. nam quae antiquiores adscripto Aspri nomine citaverunt dubitari nequit quin ad Aemilium Asprum, veterem grammaticum, de quo disputavit Ribbeckius proll. in Verg. p. 128 sqq., referenda sint; recentiores commentario in Donatum, qui in manu scriptis libris Aspro tribuitur, usi sunt; ab

hac vero arte aliena sunt omnia. neque ulla eius memoria extat praeter codices excepto uno Neapolitano, quem in adnotatione p. 527 indicavi, sub finem quinti decimi saeculi scriptos. etiamsi igitur et ipse liber et nomen auctoris cui adscribitur aliquanto antiquioris aetatis fidem habeat, quam Palaemonis ars, quae una cum illo ab Italis et scripta et edita est, tamen ne huic quidem libro maiorem auctoritatem tribuo. tam multa enim et in definitionibus et in divisionibus partium orationis et in verbis quibus praecepta artis efferuntur et in genere tractandi a more antiquorum grammaticorum dissentiunt, ut recentis potius quam veteris scriptoris manum prodant. quod quamquam manifestum esse puto uni cuique, siquis haec cum iis quae de iisdem rebus a veteribus grammaticis tradita sunt conparare voluerit, tamen non nulla quae huc pertinent non distinctis generibus, sed ordinem libri secutus in uno conspectu ponam, p. 1725 *alia nobis peregrina nomina;* ib. *syllaba est litterarum inter se coeuntium una iunctura;* p. 1726 exempla syllabarum positione longarum maximam partem diversa ab iis quos grammatici ponere consueverunt (certis enim et usu traditis exemplis in hoc genere uti solent), non nulla vero etiam plane perversa sunt; p. 1728 *in quibus duobus frequentissime comparatio et superlatio spectatur;* p. 1729 *ex hoc sensu est;* ib. *una appellatione per omnes articulos efferuntur;* p. 1730 *positio est qua spectatur, utrum interrogativa sint pronomina — aut responsiva — aut segregativa — aut privativa;* p. 1731 *figurae sunt septem, simplex, ut lego, composita, ut relego, inchoativa, ut calesco, frequentativa, ut lectito, desiderativa, ut dormito, impersonalis, ut piget taedet, et alterius formae, ut statur, paragoga, ut facesso lacesso capesso;* ib. *quarta* (coniugatio), *cum alio quolibet modo verbum effertur, ut odisti meministi;* p. 1732 *adverbia fiunt — aut elective, ut potius, aut discretive, ut seorsum, aut congregative, ut una pariter simul, aut declinative, ut funditus;* ib. *qualitas et quantitas accidunt adverbio, cum aut absoluta sunt adverbia, ut bene alte, aut comparativa, ut melius altius, aut superlativa, ut aptime altissime;* p. 1733 *vis est, cum aut complectendi sunt coniunctiones — aut repetendi — aut vincunt — aut consentiunt — aut connexivae sunt coniunctiones — aut supernexivae;* p. 1734 de praepositionibus *accusativo autem adnexae plerumque adverbiorum vim habent;* p. 1736 *interiectio est — aut refectionis, ut evax.* in hoc igitur ab antiquioribus grammaticis dissensu non debet magnam vim habere quod quaedam sane, quae ab antiquiore memoria possint propagata videri, in hoc libro scripta sunt. nam nihil ex hoc genere est, quod non ab aliis quoque grammaticis, in primis Mario et Maximo Victorino, quos scriptor secutus esse videtur, traditum sit. ergo si verum est, quod quidem uno Neapolitani codicis testimonio constat, iam undecimo saeculo huic

libro Aspri nomen inscriptum esse, quod ipsum alia ars de octo partibus orationis prae se fert, relinquitur illud quod saepius de hoc genere artium grammaticarum monuimus, ut illum librum qui minorem Donati editionem sequitur pro minore arte habitum eique hanc alteram tamquam maiorem artem additam et eodem nomine inscriptam esse a recentioribus grammaticis dicamus.

In edendis Palaemonis et Aspri libris usus sum codice Vaticano 1491 a Brunnio cum Putschii exemplo collato et editione Ascensiana ex Fanensi, quam ipsam non vidi, expressa; in Aspro praeterea Gothano codice, quem a Duebnero collatum in schedis Lindemanni habui. e quibus manu scriptorum codicum integra scriptura exhibita est; ex edito exemplo leviora quaedam omissa sunt, ea tamen cautione adhibita, ut, ubicumque non indicata discrepantia editionis Ascensianae a codicibus recederetur, cum illa consentire ea quae recepta sunt constaret.

Q. RHEMNII PALAEMONIS ARS

p. 1365. 66 ed. Putsch.

Omnia nomina quinque vocalibus ablativo casu terminantur, a e i o u, id est quicquid declinaveris de nomine, ablativum casum in has litteras ducit, ut puta haec Iulia ab hac Iulia, hic paries ab hoc pariete, hic et haec agilis ab hoc et ab hac agili, hic doctus ab hoc docto, hic versus ab hoc versu; praeter pauca aptota, quae nos turbare non debent, quia pauca sunt. ut puta nequam homo, ab hoc nequam homine, nugas ab hoc nugas dicimus: hic videtur ablativus suscepisse m et s, sed in aptotis, non legitimis et regularibus nominibus, quae certo ordine declinantur. ergo ablativus casus singularis dat nobis regulam ad declinationem pluralis numeri, id est ad genetivum dativum et ablativum pluralem, quo modo recte inveniantur. unde si ablativus habuerit a et o, parem regulam dant, id est ut genetivum pluralem in rum mittant, dativum et ablativum pluralem in is, ut ab hoc docto horum doctorum, ab hac docta harum doctarum, sic ablativum in is, ab his doctis viris et ab his doctis mulieribus; praeter haec pauca, quae contra artem suscepta sunt, ut mulabus libertabus deabus natabus filiabus equabus asinabus, eodem modo ambabus et duabus. diximus de duabus vocalibus, id est a et o, quae parem regulam habent. restant tres vocales, i e u, quae similiter disparem regulam habent. nam si ablativus i habuerit, in ium; si e correpta fuerit, in um; si producta, in rum; si u, in uum genetivum pluralem mittunt, dativum et ablativum in bus, ut puta ab hoc forti horum fortium his et ab his fortibus, ab hoc homine horum hominum his et ab his hominibus, ab hoc versu horum versuum his et ab his versibus, ab hac re harum rerum his et ab his rebus.

Sed ut colligas ablativum, quando exeat in has litteras, regulam genetivi singularis attende. si enim in ae exierit genetivus, ablativum in

V *codex Vaticanus* 1491
ς *editio Ascensiana a.* 1516

---

1 Q. RHEMNIVS PALAEMON *V* Q. RHEMNII PALAEMONIS VICENTINI ARS GRAMMATICAE SECVNDA ς Palemonis grammatici uetustissimi de partibus orationis liber *codex Vaticanus* 1492 3 id] idem *V* 6 deberet *V* 7 homine *om.* *V* 8 uidetur *codex Vaticanus* 1492 uester *V* iure ς 11 ad genetiuum dictum et ablatiuum casum *V* ad genitiuum datiuum pluralem casum ς 12 habuit *V* 15 sic ablatiuum in is ut his ς sic dat. in is ab his *V* 17 eodem modo *codex Reginensis* 1818 eodemque *V*ς 18 quia parem *V*ς 20 si ablatiuus in i uel u habuerit si e correpta *V* si ablatiuus i uel e uel u habuerit si i in ium si e ς 21 si producta in rum si i in ium siue in um genetiuum *V* 27 si ae exerit *V*

a mittit, ut huius Iuliae ab hac Iulia, huius Musae ab hac Musa. si genetivus in is exierit, plerumque in e, aliquando in i, numquam in o mittit ablativum, ut puta huius parietis ab hoc pariete, huius hominis ab hoc homine. in genere communi nominativus et genetivus si habuerint is, ablativum in i mittunt, ut hic et haec agilis, hic et haec facilis, ab hoc et ab hac agili vel facili. siqua sunt quae differant ab hac regula, magis usu quam ratione factum est: ut puta haec ovis huius ovis ablativum in i mittere debuit, et tamen in e mittit, ut ab hac ove, non ovi. sed hoc, ut diximus, usu magis quam ratione factum est. genetivus si habuerit i in genere masculino, ablativum in o mittit, ut huius docti huius iusti ab hoc docto ab hoc iusto. sed ideo dixi in genere masculino hoc observari debere, quia in genere feminino invenitur genetivus i habere et in e exire ablativus, non in o, ut puta huius rei ab hac re, huius speciei ab hac specie. genetivus si habuerit us, ablativum in u mittit, ut huius versus huius fluctus, ab hoc versu ab hoc fluctu. sic ergo de genetivo singulari trahis regulam ad ablativum singularem, quia ablativus casus dat regulam ad genetivum et dativum pluralem, quam supra memoravi.

Alia regula: nominativus si is habuerit, aut parem habebit genetivum, ut hic ignis huius ignis, haec puppis huius puppis; aut si crescit genetivus, per has crescit, per n r t d: per n, ut puta sanguis sanguinis; per r, ut cinis cineris, pulvis pulveris; per t, Samnis Samnitis; per d, cuspis cuspidis.

Alia regula: ablativus cum habuerit e, numquam adiungit um in nominativo, ut puta verbere in ablativo, quaeritur utrum in nominativo um | habeat, ut dicamus hoc verberum. sed prohibemur regula ablativi, qui cum habuerit e, in nominativo numquam habebit um. ergo si hoc verberum non dicimus, quo modo dicemus? utique hoc verber, et dicimus in ablativo ab hoc verbere et pluraliter haec verbera, quo modo ubera. sic huic regulae contrarius *non* est nominativus. nam si nominativus um habuerit, numquam mittet ablativum in e, et hoc observabis perpetuo.

Alia regula: genetivus cum habuerit is, numquam mittet ablativum in o, ut puta ne dicas 'paupero patre natus sum'. genetivus enim singularis is habebit, ut huius pauperis. ergo ablativus non potest exire in o, sed aut in e aut in i.

Alia regula: genus neutrum in nominativo si habuerit e, in i terminatur ablativus, ut hoc mare ab hoc mari, non ab hoc mare. ne dicas ab hoc monile, sed ab hoc monili. numquam enim genus neutrum quattuor habet casus similes: ut in nominativo e, sic in accusativo, sic in vocativo, et non in ablativo. deinde quia *in* his nominibus generis neutri ablativo casui adici debet a littera, ut possit statim fieri nominativus pluralis, ut puta ab hoc monili, adice a litteram, et facit haec monilia: ab hoc sedili, adice a, et facit haec sedilia: ab hoc facili, adice a, et

---

6 facili uel agili *V* 8 non ovi *om. V* 9 magis quam ratione *om. V* 13 ablativus *om. V* 16 singulari *om. V* 27 habuit e in ablatiuo in nominatiuo nunquam habebit um *V* habuerit e in ablatiuo nunquam habebit in nominatiuo um *ς* 28 uerber ut dicimus *V* uerbere ut si dicimus *ς* 29 et] ut *V* 30 contrarius est nominatiuus *V* contrarius nominatiuus *ς* 31 nunquam amittet *V* et hoc *om. ς* 40 quia his *V* quia iis *ς* 41 casui adduci *V* casu adduci *ς* nominativus] numerus *V* 42 adice] adduce *ς*, *in lacuna om. V* 43 adduce *utroque loco Vς*

facit facilia. sic ergo per omnia observabis in talibus dumtaxat nominibus.

Alia regula: genus neutrum numquam in nominativo habet a nisi in graecis, ut puta schema thema, huius schematis thematis. quo modo genus femininum in nominativo numquam exit in e nisi in graecis, ut Andromache.

Genus neutrum cum in us exierit nominativo, necesse est ut crescat una syllaba in genetivo et ablativum in e mittat, ut puta hoc pecus huius pecoris ab hoc pecore, hoc facinus huius facinoris ab hoc facinore: praeter vulgus et pelagus, quia vulgus apud antiquos tam masculino genere dictum est quam neutro. pelagus vero ideo ad hanc regulam non pertinet, quia graecum est.

Genus neutrum quando in nominativo habet um, | genetivo pares syllabas dat, ut puta hoc templum huius templi, hoc telum huius teli. genus neutrum quando in nominativo habet ium, in genetivo geminat i litteram, ut puta hoc gaudium huius gaudii, hoc imperium huius imperii, hoc ingenium huius ingenii. sic observabis in ceteris, quia genetivus minor esse non debet nominativo. nam et in genere masculino si nominativus ius habuerit, necesse est in genetivo geminet i, ut puta hic filius huius filii, hic Mercurius huius Mercurii, hic genius huius genii, hic Iulius huius Iulii. si vero nominativus us tantum habuerit, non geminat i in genetivo, ut puta hic Coronatus huius Coronati, non Coronatii, hic Honoratus huius Honorati, non Honoratii.

Genus neutrum si habuerit nominativum in e, ut puta hoc monile hoc sedile, necesse est ut genetivus is habeat, ut huius monilis huius sedilis, ablativus i, ut ab hoc monili ab hoc sedili.

Quodcumque nomen in nominativo er syllabam habet, tunc exit in o ablativus ipsius, quando secundae est declinationis et non crescit una syllaba in genetivo singulari, quando genetivus i habuerit, non is, ut puta hic aper facit ablativo ab hoc apro, quia genetivum huius apri facit. si vero nominativus er habuerit et genetivus is, ablativum non mittit in o, sed in e, ut puta hic pater, ablativus in e, ab hoc patre, quia genetivus singularis is habet, ut huius patris.

Omnia monosyllaba generis masculini et feminini accusativum in em mittunt excepto uno nomine, id est vir virum. nam cetera in em mittunt, ut diximus, ut puta sol hunc solem, Mars hunc Martem, ars hanc artem, sors hanc sortem, mors hanc mortem, fons hunc fontem, ros hunc rorem, lex hanc legem, mos hunc morem, Lar hunc Larem; par hunc et hanc parem, fur hunc furem. vides omnia monosyllaba, ut diximus, in em exire accusativo casu.

Genus neutrum tres casus habet similes, nominativum accusativum et vocativum. ideo hoc monemus, ut, si de pelago tibi mentio sit, dicas 'per medium pelagus navigavi', ideo quia accusativus similis est nominativo, scilicet in genere neutro.

Nunc regulam comparationis accipe. | masculinum genus comparatur per has syllabas, per us, per er, per ex: per us, ut doctus doctior doctissimus; per er, ut asper asperior asperrimus, niger nigrior nigerri-

1 in talibus *om.* *V* 8 mittit *V* 10 tam *om.* *V* 14 dat] habet ς 22 hic Honoratus — Honoratii *om.* ς 24 nominatiuum in *om.* ς 26 ablatiuo i ut ab *V* ablatiuo ab ς 27 In ñto .v. syllam *V* 28 una *om.* ς 33 patris] pauperis ς 37 sors — mortem *om.* ς 44 scilicet] sed *V*: scilicet — neutro *om.* ς

rimus, tener tenerior tenerrimus. per ex in genere masculino unum nomen est quod vadit per gradus, senex senior, superlativum non habet: neque enim dicimus senissimus. commune genus quod comparari potest per has syllabas exit, per is et er: is, ut hic et haec agilis, hic et haec agilior et hic agilissimus, sic brevis brevior brevissimus, sic levis levior levissimus et haec levissima. sed ab hac regula defecerunt pauca euphoniae gratia, ut facillimus dicas, non facilissimus, quo modo fortissimus, et simillimus, non similissimus. sed haec pauca nos turbare non debent. per er vero comparatur genus commune, sed in paucis nominibus, ut hic et haec acer acrior acerrimus haec acerrima, hic et haec pauper pauperior pauperrimus haec pauperrima. genus omne per has syllabas comparatur, per ax ex ix ox ux ans ens ons ers ors am us: ax positivo, ut efficax, comparativo efficacior, superlativo efficacissimus, sic fallax fallacior fallacissimus; ex, ut simplex simplicior simplicissimus; ix, ut felix felicior felicissimus, pernix pernicior pernicissimus; ox, ut velox velocior velocissimus, ferox ferocior ferocissimus; ux, ut trux trucior trucissimus; ans, ut amans amantior amantissimus; ens, ut sapiens sapientior sapientissimus; ons, ut insons insontior insontissimus; ers, ut iners inertior inertissimus, sollers sollertior sollertissimus; ors, ut vecors vecordior vecordissimus; am, ut nequam; us, ut vetus. dativo adicis or et facis comparativum, fortior; genetivo adicis simus, ut fortissimus. a nequam ut dicas nequior, de quovis casu tollis am et adicis i et or et facis nequior; adicis issimus et facis nequissimus. ab eo vero quod est vetus dativo adicis or et facis comparativum veterior; subduris huic i et o et adicis imus et facis veterrimus. sic observabis et in femininis et neutris et facies | veterrima veterrimum. vetustissimus autem a vetusto venit, et facit vetustus vetustior vetustissimus; sic feminino vetusta vetustior vetustissima; sic neutro vetustum vetustius vetustissimum.

Sunt nomina generis neutri quae tres casus tantum in plurali numero habent, nominativum accusativum et vocativum, ut iura, accusativo haec iura, vocativo o iura. sic et maria et vina et mella et fella et aera. vocantur autem triptota.

Genetivus aut par esse debet nominativo aut *non* plus una syllaba excedere. sed inventa sunt pauca nomina contra regulam venire, ut anceps, quod duarum syllabarum est, in genetivo duabus syllabis crevit: facit enim ancipitis, praeceps praecipitis, supellex supellectilis, iter itineris. quaestio est, si princeps principis et praeceps praecipitis, quare non praecipis, quo modo principis, dicamus. sed princeps, quod primus capiat, dictus est et venit a capiendo; praeceps autem a capitis significatione dicitur, quod praebeat caput.

Quaestio est, quando producimus decoris, quando corripimus. genere neutro corripimus ab eo quod est decus, masculino producimus ab eo

---

2 non habens ς 5 agilissimus] agillimus *V* ς 6 leuissimus uel leuissima ς et leuissimus et leuissima *V* 7 dicat *V* ς 10 hic et haec acrior acerrimus uel acerrima *V* acerrimus pauper ς 11 pauperrimus uel pauperrima *V* ς 20 datiuo adiis or *V*: datiuo adducis or ut forti comparatiuum fortior ς 21 adiicis *constanter V* adducis *constanter* ς fortissimus nequam *V* 22 de quovis casu *om.* ς 23 simus et facit nequissimus *V* simus et fit nequissimus ς 24 vetus] ueter ς subdiicis huic datiuo i et o et adiicis imus *V* subducis huic i et o et r et adducis rimus ς 26 facies] facias *V* 30 habent *om. V*, *post* vocatiuum *add.* ς 32 triptota. Alia regula. Genitiuus ς 33 non *om. V* ς 35 est et in genitiuo ς duas syllabas *V* ς 36 facitque ancipitis ς

quod est decor. producitur autem decoris, quo modo honoris candoris coloris.

Nomina quae finem significant non diminuuntur, ut ipse finis, non dicimus finiculus; dicimus novissimus, non dicimus novissimulus; dicimus extremus, non dicimus extremulus; dicimus ultimus, non dicimus ultimulus. et ratione, quia quae in fine sunt non habent quo minuantur.

Sunt nomina in singulari numero neutri generis, in plurali masculini, hoc caelum hi caeli, non caela; quo modo sunt, quae in singulari masculini, in plurali neutri, ut hic Tartarus, in plurali haec Tartara.

Nomina tertiae declinationis quae in o exeunt nominativo singulari generis sunt feminini, exceptis paucis masculini generis, quorum numero sunt ordo ligo, et iis quae communis generis sunt, ut homo nemo bubo et mango. nam cetera feminine enuntiamus, ut Carthago Carthaginis, virgo virginis, imago imaginis, Indago indaginis, siligo siliginis, sartago sartaginis, ferrugo ferruginis, farrago farraginis.

Est alia quaestio, quare dicamus in ablativo singulari ab hoc arcu et plurali dativo et ablativo his et ab his arcubus, et non sic facit in dativo et ablativo plurali a versu versubus *a fluctu fluctubus*, sed his et ab his versibus et fluctibus. ea ratione fit, propter differentiam alterius similis nominis. si ab eo quod est arcus arcibus diceremus, non arcubus, fieret confusio illius nominis cum eo quod est arx arcis, licet sine discretione aliqua specubus et tribubus dicamus ab eo quod est specus et tribus, et ab eo quod est veru verubus eodem modo. versus vero et fluctus et cetera in dativis et ablativis pluralibus i habent ideo, quia haec nomina non turbat similium nominum confusio vel similitudo. ergo quo modo arcubus dicimus ab eo quod sunt arcus propter arces, sic artubus ab eo quod sunt artus propter artes. hic vitus ab hoc vitu vitubus facit: nam vitibus ab eo quod sunt vites. sic ergo observabis, cum similia nomina inveneris.

Quaestio est, unde intellegitur e productum in ablativo, unde correptum. si accipit rum genetivus pluralis, facit in ablativo singulari e productum; si um, correptum, et e mutat in i. sed melior regula est ut de dativo plurali cognoscamus, utrum productum est an correptum. unde si productum est e in ablativo singulari, accipiet bus et facit dativum pluralem. nam si correptum est, mutat in i, ut faciat dativum, ut puta ab hac re, adice bus, et facit rebus; ab hac specie, adice bus, et facit speciebus. ergo sic intellegis productum esse. ab e vero correpto non sic, si adicias bus, ut ab hoc homine hominebus, sed mutat e in i et accipit bus, et sic erit latinum, et correptum erit.

Omnes litterae generis neutri sunt numeri tantum singularis et aptote dicuntur, ut puta hoc a, huius a, huic a, hoc a, o a, ab hoc a; sic b, sic c,

---

1 producitur] producit *V*ς   6 et ratio est quia ς   in fines sunt *V*   8 quae in singulari hic tartaros *V*   12 et iis quae] iis quae *V* et quae ς   16 quare cum dicamus *V* quia cum dicamus ς   18 versubus *om. V*   a fluctu fluctubus *om. V*ς   19 ea] etiam ς   21 nominis ab eo quod est arx arcis ς nominis ab eo quod sunt arces *V*   discreptione *V*   22 et *ante* ab *om. V*   24 Ideo quia haec nomina conturbat *V* ideoque haec nomina conturbant ς   26 propter arces *om. V*   27 hic uictus ab hoc uictu uictubus facit ς: *cf. Prob. instit. p.* 116, 22   29 intellegitur *in lacuna om. V*   et unde correptum si accipit ς unde compertum est si acciperet *V*   30 e productum si um correptum est et e mutat ς in e productum si nō correptum est mutat *V*   31 sed melior regula est. datiuo plurali rum producit, um autem est correptum ς   36 productum esse ab hoc uerbo. pariete cui si adiicias bus non sic et ab hoc homine hominibus *V*   39 et aptotae ς a poetis *V*

sic d, sic omnes. si vero adicias 'littera', fiunt generis feminini, ut dicas a littera, e littera. et multa alia nomina quae | ad pondus et mensuram veniunt numeri sunt tantum singularis, ut puta aurum argentum triticum oleum: sed 'multa alia' dicimus, non omnia.

Nomina quae in al exeunt, in el, in il, in ol, in ul, in ar, in er, in ir, in or, in ur, in an, in en, in in, in on, in ablativo habent e, ut puta nominativo al, Hannibal, ablativo ab hoc Hannibale; nominativo el, ut fel mel, ablativo ab hoc felle melle; nominativo il, ut vigil pugil, ablativo a vigile a pugile; nominativo ol, ut sol, ablativo sole; nominativo ul, ut exul, ablativo exule; nominativo ar, ut far, ablativo farre; nominativo nectar, ablativo nectare. quae vero in ar exeunt neutri generis et a ante is producunt in genetivo, ablativum in i mittunt, ut hoc calcar huius calcaris, hoc lacunar huius lacunaris, ab hoc calcari lacunari. ab eo quod est par pare vel pari dicimus. er si habuerit nominativus, attende genetivum: si is habuerit, tunc mittit in e, ut hic pater huius patris ab hoc patre; quamvis ab imbri septembri dicamus, sicque in aliis quibusdam, quae nota sunt et mensium tantum nomina. in ir praeter vir cetera in e mittunt. nominativo or, ut marmor, ablativo a marmore. nominativo ur, ut fur, ablativo a fure, augur ab augure. nominativo an, ut paean paeane. nominativo en, ut hic pecten, ablativo a pectine, flamen flamine, lien liene, rien riene; in feminino haec Siren, ablativo ab hac Sirene; in neutro hoc carmen ab hoc carmine; sic in masculinis a cano compositis, ut tibicen tibicine, fidicen fidicine; in epicoeno oscen ab oscine. ea nomina quae nominativo in in finiuntur necesse est ut in ablativo e habeant, ut puta nominativo hic delphin delphine. sic etiam quae in on, ut hic Memnon, hic Orion, ab hoc Memnone Orione. et quaecumque huius modi inveniuntur, necesse est ut in e mittant ablativum. sane quia dixi quae exeunt in al nominativo in e exire ablativo, verum est. sed ne occurrat quaestio nominis illius quod est tribunal (facit enim ablativo ab hoc tribunali, et cervical ab hoc cervicali), facere deberet tribunale | et cervicale, quia nominativus singularis *non* debet esse minor nominativo plurali duabus syllabis. sed in his nominibus, quae perpauca sunt, magis usus obtinuit. quaeritur autem, utrum hoc ossum dicamus an hoc os. sed si hoc ossum diceremus, numquam dativus pluralis in bus exiret, sed in is: ait enim Virgilius 'atque ossibus implicat ignem'. etenim nomina generis neutri in nominativo um habentia in ablativo o habent, ut hoc templum ab hoc templo, dativo plurali templis facit. unde si ossibus legimus in Virgilio, non exiret dativus pluralis in bus nisi ablativo singulari in e terminato. ablativus ergo exiret in e aut u aut i. sed quia nec u exit, nec nominativus pluralis ossua facit, nec i terminatur, ne ossi dicamus, remanet ab osse. nam genetivus ideo exit in is, quia nominativus os habet, non um. unde declinamus sic, hoc os huius ossis huic

---

6 in on in un e habent in ublatiuo ut puta in al *editio Basileensis* in on in un et habent nominatiuum ut puta in al *V*ς 7 Hannibal] animal ς Hannibale] animale ς 14 nominativus] gis *V* 18 mittunt Si inueniuntur nominatiuo or ς. *lacuna post* mittunt *relicta est in V* 20 nominatiuo hic pecten *V* 22 in neutro in en, ut hoc carmen *V*ς sic a masculinis a cano composita ς 23 in epicoeno ab oscen oscine ς in epicoena ab oscen oscene *V* 24 quae nominatiuo in in definiunt ς que in en uel in in definiunt *V* 26 etiam] et *V* 28 mittent *V* 30 cervical *om. V* 30 ceruicali cum facere ς 32 non *om. V*ς 35 Virgilius] *Aen.* VII 355 41 ne] ut ς

ossi hoc os o os ab hoc osse, et pluraliter haec ossa horum ossium his ossibus haec ossa o ossa ab his ossibus. sed hoc nomen corripimus in nominativo singulari; ab eo vero quod sunt ora, id est vultus, nominativo singulari producitur os, et facit hoc os huius oris huic ori hoc os o os ab hoc ore, et pluraliter haec ora horum orum his oribus haec ora o ora ab his oribus.

Alia regula est, quo modo declines terga et tergora. terga autem sunt dorsa, et tergora veniunt a genere neutro quod in us exit in nominativo singulari, ut hoc tergus, et pluraliter nominativo haec tergora. et declinabis hoc nomen sic, quo modo pecus et vulnus. tergum autem declinabis, quo modo templum.

Alia regula est: nomina semper generis masculini et feminini, quae habuerint a in nominativo, genetivum et dativum in ae mittunt, ut puta hic Seneca huius Senecae huic Senecae, haec Iulia huius Iuliae huic Iuliae. sed inveniuntur pauca nomina vel pronomina contra hanc regulam venientia, ut, cum in nominativo a solum habeant, in genetivo ius accipiant, in dativo i, ut sola solius soli, tota totius toti, una unius uni, ulla ullius ulli, nulla nullius nulli, utra u|trius utri, aliqua alicuius alicui, illa illius illi, ista istius isti, ipsa ipsius ipsi. pauca sunt, quae turbare nos non debent. superior autem regula in immensum tenditur, ut haec Musa huius Musae. haec analogia est, id est regula perpetua. horum vero nominum et pronominum anomalia est, id est inaequalis declinatio contra regulam; sed in paucis est, ut dixi.

Nomina quae in as exeunt tunc exeunt in e ablativo singulari, si genetivus is habuerit, ut Maecenas Maecenatis ab hoc Maecenate. ideo dixi attendendum esse genetivum singularem, quia inveniuntur nomina quae in as exeunt et tamen non in e mittunt ablativum, sed in a, ut Aeneas ab hoc Aenea, Menalcas ab hoc Menalca. ergo cum inveneris nominativo as, genetivum attende: si habuerit is, sic pronuntia, ablativus quod in e exit. sed si tibi ablativus notus est et de genetivo dubitas, scito quia in is exit, cum in e fuerit ablativus terminatus. gentilia quoque ablativum in i mittunt, ut Arpinas Arpinati, Capenas Capenati. sed veteres haec nomina magis in is et in e nominativo pronuntiabant, ut hic et haec Arpinatis et hoc Arpinate.

Nominativus in es ablativum in e mittit, ut heres herede, nisi genetivus in ae exierit, ut Anchises Anchisae: tunc enim ablativus etiam in a exit: et locuples, quod omnis generis est, a locuplete vel locupleti.

Nominativus *in* is si fuerit in genere masculino vel feminino, ablativum in e mittit, ut hic collis hic vomis hic lapis, ab hoc colle vomere lapide, haec lis ab hac lite, haec vitis ab hac vite, haec cutis ab hac cute. pauca vero masculina in i vel in e mittunt, ut ignis vectis amnis anguis postis. illa quoque feminina in i etiam exeunt, quae accusativos in im mittunt, ut puppim puppi, restim resti; et ab his quae sunt vis et strigilis ab hac vi ab hac strigili ablativos dicimus; ab eo quod est avis ab ave vel avi. in communi quoque genere is in nominativo ablativum in e mittit, nisi neutrum genus sit in e, ut puta hic | et haec hostis ab hoc *et ab hac* hoste; licet civis a cive vel civi faciat.

---

12 masculini femininiq: si habuerint *V* 19 ipsi sed quae panca sunt nns ς 29 abiatiuo *V* abiatiuum ς 34 Arpinatis] arpinas ς 38 nominatiuus is si *V* nominatiuus si is ς 41 vero] adeo *V* 43 uis et (et *om.* ς) strigilis ut ab *V*ς 47 et ab hac *om* *V*ς

p. 1375. 76 P.

Os si habuerit nominativus, in e mittit ablativum, ut haec dos ab hac dote, hic mos ab hoc more, hoc os ab hoc osse.

In genere neutro si nominativus us habuerit, ablativum in e mittit, ut hoc vulnus huius vulneris ab hoc vulnere, praeter vulgus et pelagus. vetus autem, quod est omnis generis, a vetere vel veteri, ablativum in e et in i mittit. in genere masculino us si fuerit in nominativo, genetivum in i mittit, ablativum in o, ut hic doctus huius docti ab hoc docto. sic in femininis quae exeunt in us. si genetivus i habuerit, in o mittit ablativum, ut haec laurus *huius lauri* ab hac lauro, haec cypressus huius cypressi ab hac cypresso. quod si genetivus is exierit, ablativum in e mittit, ut haec virtus huius virtutis ab hac virtute. si vero nominativus us habuerit et genetivus us, ablativum in u mittit, sic in masculinis, sic in femininis: in masculinis, ut hic versus hic fluctus, genetivo huius versus huius fluctus, ablativo ab hoc versu ab hoc fluctu; in femininis nominativo haec porticus haec quercus, *genetivo* huius porticus huius quercus, ablativo ab hac porticu ab hac quercu. sic per cetera observabis. sed si talium nominum te declinatio turbaverit, tanta vis est regularum, ut aut de genetivo aut de dativo aut de ablativo, scilicet de istis tribus uno invento, docearis de totius nominis declinatione singularis pluralisve numeri. quare hoc dixerim: puta si sint nomina fluctus aut versus, quorum declinationem nescias, mihi crede quia, in quacumque lectione aut ablativum inveneris aut dativum aut genetivum, horum trium unum si habeas notum, docebit te de omnibus casibus. ut puta si scias quia ab hoc fluctu, sequitur quia nominativus singularis us habeat, sic genetivus, et dativus ui habeat, accusativus um, vocativus us. ecce unus casus docuit te declinationem omnium. sic si inveneris dictum in genetivo huius versus, docebit te quod ablativus docuit. sic si inveneris ui in dativo, huic ver|sui, et ipse hoc te docebit, quod et ablativus et genetivus. vides ergo uno invento casu in quacumque auctoritate lectionis doceri te, quem ad modum totum nomen declines. in iis vero nominibus, quae in o mittunt ablativum, regula est ut genetivus i habeat, dativus o: ut puta si legas ablativo casu positum lauro, sequitur ut genetivus i habeat, huius lauri, dativus huic lauro, sequitur ut nominativus us habeat, laurus.

Verum quia lapsi sumus ad has supra dictas regulas, nunc redeamus ad rem. loquebamur enim, si nominativus in as exierit, quando mittat in a, quando in e; diximus de es regula, quae in a mittit ablativum et in e; diximus et de regula os, quia semper in e mittit; diximus et de us regula, quo modo observandum sit. quae regula plerumque in e genere neutro mittit praeter illa duo, vulgus et pelagus; in genere masculino vel feminino aut in u aut in o aut in e mittit. quod ut cognoscas, quando in o, quando in e, quando in u, genetivum attende: si habuerit et ipse us, in u mittit ablativum tam in masculino quam in feminino; et si i, in o, et si is, in e.

Ergo quantum necessitas temporis passa est, regulas non paucas no-

2 hic mos ab hoc more *om.* ς 6 in i ex se mittit *V* in i et in e ex se mittit ς 8 sic] si *V* si in genetiuo i *V*ς 9 huius lauri *om.* *V*ς 10 genetiuo *V* 15 genetivo *om.* *V*ς 16 sic cetera ς 18 scilicet] sed ς 21 mihi] inde ς 22 horum] quorum *V*ς 23 te de] redde *V* 25 ui] i *V*ς 26 sic inueneris *V* 27 sic inueneris *V* 29 auctoritate] ueritate ς 30 in iis] in us *V*ς 31 genetivus — huic lauro *om.* *V* 37 ablatiuum in e *V*

minimum scripsimus. pauca de pronominibus dicamus, in quibus non ardua moles est.

DE PRONOMINE

Pronomina aut finita sunt aut infinita aut minus quam finita. finita sunt quae notant certam personam, ut ego; infinita, ut quis quicumque aliquis. minus quam finita sunt pronomina quae non sic plene definiunt personam, ut non egeant monstratore, quo modo ego: nam et ipsum tu non plene finitum est, nisi in personam direxeris digitum: sic ergo minus quam finita dicenda sunt. habent enim quandam designationem, sed non plenae significationis, quo modo ego. ut puta pone esse turbam, minime significanter dicitur in turba tu, quo modo de | turba si dixerit unus ego. sed ut de multis significemus quem quaerimus, aut nomen adicimus aut digitum intendimus, ut appareat certius, quem vocemus. ergo et tu et ille et iste et hic et alia, quae quasi possunt ex parte definire personam, minus quam finita vocanda sunt.

Regula: prima persona, quae dicitur ego, tam in singulari quam in plurali numero non habet vocativum casum, quia nemo se vocat. sed cum forte contigerit ut dicamus o ego, o nos, non tam pronominis ratione quam interiectionis, id est dolendi gratia quam vocandi.

Quaestio, a qua declinatione veniat quis, quod significat quibus, et unde veniat ipsum quibus, cum dicimus. sed dativus pluralis cum exit quis, ab ablativo singulari venit qui exit a quo, cum nominativus exit qui, non quis: quo modo in nominibus a docto doctis, a iusto iustis, sic a quo quis. dativus pluralis qui exit in bus, id est quibus, ab ablativo venit singulari qui exit a qui: quo modo in nominibus omnia quae exeunt in ablativo in i dativum pluralem in bus mittunt, sic in hoc pronomine a qui ablativo, dativo in bus, quibus. eius nominativus erit quis, non qui, quod antiqui communi genere dixerunt, hic et haec quis, ab hoc et ab hac qui; ut ab eo frequenter invenimus lectum quicum, quod significat cum quo vel cum qua. nam Virgilius ait, cum de femina loqueretur, 'quicum partiri curas', id est cum qua partiri.

Quaestio alia pronominis, quae ita obscura est, ut vix a paucis solvatur, quare, cum dicamus illud istud in genere neutro, ut puta illud vel istud templum, ipsud non dicamus, sed ipsum. sed quae in e exierunt in masculinis; ipsa sunt quae genus neutrum sic fecerunt, illud istud. ipsum vero ideo, non ipsud, quia apud antiquos magis in us mittebant nominativum generis masculini, ut dicerent ipsus. hoc habemus in Terentio, 'ipsus Pamphilus' dixit, non ipse Pamphilus. et quo modo | in regula nominum omnia quae in masculino genere us habent nominativo singulari in feminino a habent, in neutro um, ut doctus docta doctum, pius pia pium, sic ex nominum regula emanavit analogia, ut ab hoc pronomine, ut puta quia ipsus dicebant antiqui, fiat in feminino ipsa, in neutro ipsum, quo modo dicimus de nomine iustus iusta iustum.

---

8 direxeris] dixeris *V* 11 significanter *editio Basileensis* significantius *V* ς in turbam *V* ς 13 ut appareat *Putschius* aut appareat *V* ς 19 dolendi gratia contingit quam uocandi ς 22 nominatiuus] ablatiuus *V* 23 in nominibus] in omnibus *V* 24 ab *om.* *V* 29 ab eo] adeo *V* 30 Virgilius] *Aen.* XI 822 32 uix cum paucis *V* 34 exeunt ς 36 mittebant] intendebant ς 40 ut *om.* *V* 41 ut ab hoc] et ab hoc *V* 42 puta *om.* *V*

p. 1378. 79 P.

Pronomen quod dicitur idem et masculino et neutro servit: nam et idem homo dicitur et idem tempus. is pronomen sic declinabis, is homo, eius ei eum ab eo, et pluraliter ii eorum eis vel iis eos eis vel iis; femininum ea eius ei eam ab ea, et pluraliter eae earum eis vel iis eas eis vel iis; neutrum id eius ei id ab eo, et pluraliter ea eorum iis vel eis ea iis vel eis. ideo volui hoc pronomen declinatum esse, quia facit aliquibus dubietatem, praecipue in accusativo casu. unde si tibi mentio fuerit nominis neutralis in accusativo singulari, sic dicis, ut puta 'per id templum transeamus', 'per id pelagus navigemus', 'per id iter progrediamur'. cui ad ornatum adiecta est em syllaba et facit idem, non quia aliud significat id et aliud idem; sed idem ornatius dicimus, quo modo quidam, dam syllaba ad ornatum accessit, non quia aliud significat qui et aliud quidam. sic idem, sic eadem, acceperunt dem syllabam, non ut aliud significarent, sed ut euphonia esset. etenim studium fuit omnibus musicare latinitatem et id addere, quod in aures laberetur, id demere, quod rancidius offenderet auditum.

Dicta sunt de pronomine illa quae paulo obscura videntur; cetera a diligentibus artigraphis plene declinata sunt, quae facile reperias.

DE VERBO

Verborum ratio ita lata est, ut nominis, ita quoque inusitata est, ut in nominibus demonstravi. namque plurima in verbis, quae rancidule audiebantur, polita sunt, ut per anomaliam mollius sonarent, quam per rectam regulam, quam postea dicemus. | verba tribus modis accipimus: dicimus verba pro fallaciis, ut puta 'dedit mihi verba'; dicimus pro sermonibus quibusque, ut 'fecit verba Cicero'; dicimus verba haec, quae per modos et tempora et personas declinamus. sunt autem principalia verba activa passiva neutra communia deponentia. de ceteris vero dicemus istis catholicis et generalibus explicatis. activa sunt quibus nos aliquid agere significamus, ut lego legis legit, scribo scribis scribit. passiva sunt quae de activis nascuntur, quibus nos pati aliquid enuntiamus, ut legor legeris legitur, scribor scriberis scribitur. neutralia sunt quibus nos nec agere nec pati aliquid demonstramus, ut sedeo iaceo sto et alia, in quibus nullum negotium est nec agendi nec patiendi. communia sunt quae in or desinunt, numquam in o, et tam agere quam pati significant, ut criminor illum, criminor ab illo: nec enim dicimus crimino illum. deponentia sunt, quod deponant passivitatem et sumant activitatem, et cum passive enuntientur in r littera, nihil tamen patiuntur, sed solum agunt, ut luctor luctaris luctatur, convivor loquor nanciscor et cetera talia. sane illud monemus, quo modo in nominibus maior quantitas est masculini et feminini generis, neutri vero minor et communis, sic et in verbis multa sunt activa, multa aeque passiva, non tanta neutralia nec communia nec deponentia. et propter hoc regula activorum passivorumque in immensum tenditur. ceterorum vero verborum regulae a diligentibus colliguntur.

3 eos eis vel iis *om.* *V* 6 quia] qui *V* 8 per idem templum *V*ς 9 per iter pergradimur *V* per iter pergrediamur ς 13 idem] iisdem *V* isdem ς 14 essent *V* 15 musicari *editio Basileensis* laboretur id demeret *V* 16 offendisset *V* 17 uiderentur ς 24 fallacia *V*ς 25 haec et quae *V*ς 36 deponant passiuitatem et sumant actiuitatem cum ς deponant passiuitatis et sumant actiuitatis et cum *V* 39 munemur *V*ς in omnibus *V*ς 41 sunt] fuerunt ς aeque et passiua ς 43 in *om.* *V*

Ergo diximus de generibus, quot sunt; nunc dicendum de coniugationibus, per quarum regulas omnia verba sine offensione funduntur. quas coniugationes siquis animadverterit diligenter, quasi ex vado vitiorum emergens citius ad portum latinitatis accedet. quaerendum est autem de illis, quae sint et ubi quaerantur, quo proficiant, id est quid te doceant cavere. sunt autem coniugationes a e i. sed tertia tam | correpta est quam producta; sed correpta aliam vim habet praeteritis suis, aliam producta. diximus quot sint et quae sint; dicendum est, ubi quaerantur. quaeruntur autem in indicativo modo tempore presenti secunda persona ante novissimam litteram, sed in activis et neutralibus; in aliis vero tribus verbis, passivis et communibus et deponentibus, ante novissimam syllabam. quod ut scias, apertius intimabo. dixi enim, ubi quaerendum sit; restat quarta pars, quae nos docet, quare inventae sunt, id est ob quam utilitatem. earum igitur utilitas duplex est: docet te de futuro tempore, quando in am syllabam exeat, quando in bo; docet iterum infinitum modum, quando corripiatur, quando producatur. ergo redeamus ad primam coniugationem et de eadem lucidius tractemus.

Prima coniugatio, quae est a, quaeritur in activis et neutralibus verbis, ut diximus, ante novissimam litteram in secunda persona. venit ab his quattuor modis, ab o, ut clamo clamas clamat, ab eo, ut commeo commeas commeat, ab io, ut lanio lanias laniat, ab uo, ut fluctuo fluctuas fluctuat. et quia cognoscis utique primam esse, iam quid te doceat, hinc attentius considera, ut, talia cum inveneris, in bo mittas futurum tempus ipsorum, ut clamabo dicas laniabo fluctuabo commeabo. ecce docui te de promissivo tempore; de infinito docebo te. et quia producere debes eum, dicis clamare laniare fluctuare commeare, ut ante re novissimam a littera produci possit semper. diximus de prima; dicendum et de secunda, quae dicitur e et venit ab uno modo, id est ab eo tantum, ut terreo terres, doceo doces, praebeo praebes, sedeo sedes, habeo habes. ergo et haec, quo modo superior, parem regulam dat, ut promissivum modum in bo mittat, terrebo docebo praebebo sedebo habebo. et sic omnia huius regulae observabis. sic etiam infinitum producit, quo modo prima coniugatio, terrere docere monere sedere. ergo duae istae parem regulam habent. remanet tertia coniugatio, quae tam producta est quam correpta, quae | et ipsa quaeritur ubi etiam superiores, sed in activis, ut diximus, et neutralibus verbis. venit autem ab his modis, ab o, ut lego legis, scribo scribis, ab io, ut rapio rapis, facio facis, ab uo, ut ruo ruis, fluo fluis. ergo et haec te docet, ut futurum tempus mittas in am, non in bo, quo modo superiores, et facit futurum *in* am, ut faciam scribam legam. nec dicas faciebo scribebo legebo, quia tertia coniugatio in am semper promissivum tempus mittit. quam coniugationem, ut dixi, quaeris in secunda persona ante novissimam litteram. infinitum vero modum corripit, ut legere facere scribere ruere, non, quo

4 portum *Putschius* postem *V* ς 5 quid] qui *V* ς 6 coniugationes *om.* ς sed haec tertia *V* ς 7 aliam uim habet praesentis sui. aliam productam diximus. quot sunt et quae sint dictum est ubi ς 8 dicendum] deinde *V* 16 quando corripiatur producatur *V* quando corripitur quando producitur ς 22 et quia] atqui ς, *om.* *V* quid] quod *V* ς 25 de infinito *om.* *V* 26 dicas ς 27 de prima A inde et de *V* de prima deinde de ς 31 terrebo] tenebo *V* ς 39 et facit futurum am *V* et facit am ς 41 coniugatio nam semper promissiuum tempus mittit in am quam ς

p. 1381. 82 P.

modo superiores, producit. quantum apertius potuit, dictum est de tertia correpta; nunc attende, quae sit ratio tertiae productae, vel quo modo potest discerni a tertia correpta, cum utraque in uno i constet, quod ante novissimam litteram inventum est. puta exempli gratia dicimus fugio fugis et sentio sentis per is. unde habet intellegi, utrum correpta an producta sit? sed intellegitur sic, id est de imperativo modo: si exeat in i, a tertia producta venit, ut sentio sentis, imperativo modo senti facit; haurio imperativo modo hauri facit; servio servis, imperativo modo servi facit. tertia vero correpta, licet simili forma exeat, tamen hoc discernitur de ipso imperativo, quem semper in e mittit, ut fugio fugis, fuge facit; ruo ruis, rue facit. ergo discernuntur sic, quia correpta in e mittit imperativum, producta in i. sed quid docet ipsa tertia producta, attende: futurum tempus etiam in bo, sed magis in am, ut puta de futuro sic dicimus, servio serviam et servibo, nescio nesciam et nescibo; sed magis in am mittit quam in bo. infinitivum vero producit semper, ut puta haurire sentire nescire. nam regula est activorum et neutralium verborum, ut in quacumque coniugatione addas re syllabam ad imperativum modum. ut puta a prima coniugatione exit imperativus in a, ut clama voca lania; adice re, et facit infinitivum, clamare laniare vocare. a secunda coniugatione exit imperativus in e productum; huic adice re, et facit infinitivum, mone monere, doce docere, praebe praebere. a tertia coniugatione correpta exit imperativus in e correptum; huic adice re, et facit infinitivum, ut scribe scribere, lege legere, tolle tollere. a tertia coniugatione producta imperativus exit in i; huic adice re, et facit infinitivum, servi servire, audi audire, hauri haurire. sed quaestio de dic duc et fac, numquid addita re integre sonuerit infinitivus. sed hoc usu plurimum valuit. nam Virgilius dicit dice et Terentius face; quibus si adicias re, faciunt integre sonare infinitivum modum, dicere facere ducere.

Abunde dicta sunt de coniugationibus activorum neutraliumque, quae quaeruntur, ut diximus, in secunda persona ante novissimam litteram. nunc restat de passivorum et communium et deponentium verborum coniugationibus dicere, quae quaeruntur ante novissimam syllabam, non litteram, ut puta clamor clamaris: ante ris syllabam a habet prima coniugatio, quae in bor habet mittere promissivum, ut clamabor clamaberis clamabitur clamabimur clamabimini clamabuntur. in communibus primae coniugationis, ut puta criminor criminaris, a ante ris syllabam, et in bor habet mittere promissivum, ut criminabor criminaberis criminabitur criminabimur criminabimini criminabuntur. in deponentibus primae coniugationis, ut luctor luctaris, ante ris syllabam a littera est; prima coniugatio quae in bor mittit promissivum modum, ut luctabor luctaberis luctabitur luctabimur luctabimini luctabuntur. diximus de prima coniugatione passivorum et communium deponentiumque verborum, quae ante novissimam syllabam quaeruntur. nunc dicendum de secunda coniugatione ipsorum verborum, quae similiter illic quaeruntur, ubi et prima in pas-

1 producant quantum est uno aptius dictum est *V* 3 constent *V*ς 4 inventum] inuenturus *V*, *om.* ς 6 sed intelligatur *V* hoc intelligitur ς si exit *V* 9 hoc] nec *V* 10 fugis] fugi *V* 13 attende cuius futurum tempus etiam est in bo ς 14 sic] sit *V* si ς sed magis — in bo *om.* ς 17 ut *om.* *V* 19 addice *V* 20 productus in e *V*ς 22 coniugatione *om.* *V* 26 fac nunquam enim addita ς sonauerit *V*ς 29 quae *om.* *V* 36 a *om.* *V* 39 prima coniugatio *om.* ς 43 dicendum] dein ς 44 uerborum et quae ς 44 ubi primum in passiuis ς

sivis, ut moneor moneris: ante ris e invenimus, quae est secunda coniugatio, quae in promissivo tempore exit in bor, ut monebor moneberis monebitur monebimur monebimini monebuntur. in communibus vereor vereris, ante ris e invenies, quae mittit promissivum in bor, ut verebor vereberis verebitur verebimur verebimini verebuntur: commune est enim, ut vereor te, vereor a te. in deponentibus, ut medeor mederis, ante ris e invenies, quae mittit futurum tempus in bor, ut medebor medeberis medebitur medebimur medebimini medebuntur. remanet tertia coniugatio, cuius locum implevit e littera correpta, ut in passivis legor legeris legitur: ante ris e est. sed quia correptum est, locum tenet pro i; sic per hoc, quoniam e correptum est, procedet; et quo modo in activis promissivum modum in am mittit, non in bo, sic in passivis in ar mittit, non in bor. sic in communibus ac deponentibus, ut puta sequor sequeris: ante ris e correptum est pro i correpto; mittit promissivum in ar, ut sequar dicas, non sequebor. remanet tertia coniugatio producta, ut puta in passivis, ut nutrior nutriris: ante ris i productum est. quia tertia est, exit in ar, ut dicamus de futuro nutriar; et quia producta, exit etiam in bor, ut dicamus et nutribor. ergo sic observabis in communibus et deponentibus. infinitivus vero ipsorum verborum a prima coniugatione secunda et tertia producta in ri exit, ut puta a prima, ut clamari, a secunda moneri, a tertia producta nutriri. a tertia vero correpta numquam exit in ri, sed in i, ut puta legi dicimus in infinitivo et scribi, non legeri et scriberi; et ungi, non ungeri, quia ungo dicimus, non ungeo. nam quo modo de ungeri et ungi habita quaestio est, quid diceremus, sic de tergeri et de tergi. sed et infinitivo tergeri dicimus, non tergi, quia indicativo tergeo facit, non tergo. sic in ceteris observabis, ut, ubi inveneris secundam coniugationem ri habere infinitivo modo, eo dicas indicativo activae significationis, caveri doceri, terreor terreri, coerceor coerceri; licet pauca primae coniugationis in eo exeant in indicativo activae significationis, ut puta meo meas, beo beas, laqueo laqueas, nauseo nauseas, enucleo enucleas, creo creas, exereo exereas. eodem modo queo et eo, quae duo tantum tertiae coniugationi accesserunt productae. sunt autem pauca verba quae magis per anomaliam dicuntur, ut fero fers, volo vis, sum es, edo es.

Quantum ratio postulavit de coniugationum ordine tractavimus. nunc de participiis pauca dicenda sunt.

DE PARTICIPIO

Participia dicta sunt, quod partem capiant nominis partemque verbi. trahunt enim a nomine casus, a verbo tempora, ut puta legens lecturus. ecce iam tractum a verbo aliquid, id est tempus: nam legens praesentis temporis participium est, lecturus futuri. et declinantur quo modo nomina, ut puta hic legens huius legentis huic legenti; et sic per omnes casus declines tam singulariter quam pluraliter. sic et hic lecturus huius

1 ante ris e et inuenimus *V* ante ris e sed inuenimus ς 7 quae mittit] quia ς 9 impleuit quarta littera ς 10 pro i] per i *V*ς 11 quoniam e] ante e ς correptum est quod cedet et per i quoniam in *V*ς 16 i productum habet. ego quia est ς 17 de futuro ut nutriar *V*ς et producta exit in bor ς 24 ungeo] ungio *V* habita quaestione quid ς 25 diceremus ne sic *V*ς et *om.* ς 29 exeant indicatiuo ς exeunt in indicatiuo *V* 32 coniugationi cesserunt ad productum *V*ς 35 ratio] tū *V* 40 iam] enim ς 42 hic] sic *V*ς

lecturi huic lecturo. ecce traxit a nomine declinationem. sane omnia participia in praesenti tempore aut in ans exeunt et veniunt a prima coniugatione, ut amans clamans, aut in ens et veniunt a secunda vel tertia correpta vel producta, ut moncns legens serviens. nam monens a secunda coniugatione est, legens a tertia correpta, serviens a tertia producta. futuri temporis participia semper in rus exeunt ab omnibus verbis, nisi a passivis. praeteriti temporis semper aut in tus aut in sus aut in xus: in tus, ut lectus scriptus amatus, in sus, ut falsus lapsus, in xus, ut nexus. est et unum in uus, ut mortuus. futuri temporis participia a passivis vel communibus semper in dus. nam deponens numquam habet duo futura: nec enim dicimus 'luctandus est ille' aut nascendus, sed habet unum, ut luctaturus nasciturus locuturus; licet apud veteres talia quoque communis generis reperiantur. sane regula est, participia omnia praesentis temporis generis esse omnis, id est quaeque exeunt in ans quaeque in ens, ut hic et haec et hoc amans legens serviens.

DE ADVERBIO

Adverbia aut ab aliis veniunt aut ex se. sunt loci, temporis: ut puta loci, hic istic illic et cetera quae locum significant; temporis, ut hodie cras heri et cetera quae tempus significant. ab aliis adverbia veniunt, aut a nomine aut a participio, ut a docto docte, a iusto iuste. sane adverbiorum biformis regula est: ablativo enim diriguntur adverbia. unde si habuerit ablativus o, adverbium in e mittit, ut supra dictum est, a docto docte, a iusto iuste, ab impio impie, a religioso religiose. si vero ablativus in i exierit, adverbium in ter mittit, ut a simili similiter, ab agili agiliter, a veloci velociter, a forti fortiter, a grandi granditer et cetera talia.

DE PRAEPOSITIONE

Praepositiones notae sunt accusativae et ablativae: ut puta ad praepositio *in* masculinis, ut ad illum vado, in femininis, ad illam vado, in neutris, ad illud vado templum vel theatrum; et pluraliter in masculinis, ad illos, in femininis, ad illas, in neutris, ad illa templa vado. sane sic tibi per hoc nomen interrogatio fit, ut puta si dico 'ad quem vadis?' vel ad quam? vel ad quod? in plurali vero vide ne dicas 'ad templa vadis?', sed 'ad quae templa?'. sic 'ad quae loca pergis?' sic 'ad quae palatia? ad quae spatia?' et alia similia. in ablativis autem dicimus 'a te venio'; sic ab illo, a theatro, ab illa, a nobis, ab aedibus, ab illis venio. remanent praepositiones utriusque, quae discernuntur de motu et situ: de motu, ut puta 'quo is?' vides quia moves. sed quid respondebitur? ad accusativum casum, ut dicas in forum, in templum, in balneum. si vero situs est, et significas te fuisse alicubi, ablativo respondebis, ut dicas in foro fui'; sic 'in thermis fui'. ergo tu sic attende, ut, si fueris iam alicubi,

---

4 ut muneus] ut metuens *V*ς ut moerens *Putschius* nam muerens ς 9 uus] uuus *V* 10 in dus *om.* ς 11 futura *in lacuna om.* *V* 12 habetur unum *V* 14 id est quaecunque ς 18 temporis] tempus *V* 22 unde] nam ς 24 mittit] exierit ς 28 praepositio masculinis *V*ς 30 in masculino ad illos in feminino *V*ς 31 sane si tibi *V*ς 32 ut si dicu puta ad *V* 37 discernunt ς 38 quia mouet ς sed quid ergo respondebitur *V* 40 significat se *V*ς 41 sic in thermis fui *om.* ς fuerit tam alicubi *V* fuerit alicubi ς

p. 1386 P.

ablativo respondeas; si adhuc velis ire, accusativo. abunde dictum sit de praepositionibus. nam cetera in artibus habemus plenissime dicta.

ASPRI GRAMMATICI ARS

p. 309 L. p. 1725 P.

Ars est comprehensio praeceptorum ad utilitatem usui accommodata per artificis sui exercitationem, medendi, ut medici, declamandi, ut rhetoris, legendi, ut grammatici. grammatica est scientia recte scribendi et enunciandi interpretandique poetas per historiam * formatam ad usum rationemque verborum, quam Terentius [et] Varro primum ut adhuc rudem appellatam esse dicit litteraturam.

DE LITTERA

Littera est minima pars vocis explanatae. sunt autem, ut etiam ratiocinatorum usu receptum est, litterae latino sermoni accommodatae una et viginti, quibus Graecorum accedunt duae, z et y. nam Mezentium et Hylam et alia nobis peregrina nomina scribere et enunciare proprio sono non possumus. litterarum aliae vocales sunt, aliae consonantes: vocales quinque, a e i o u: consonantium aliae semivocales, septem f l m n r s

2 nam] iam *V* habemus in artibus plenissime dicta. Rhemnii Palaemonis Grammatici libello FINIS ς

V codex Vaticanus 1491
G codex Gothanus 117
ς *editio Ascensiana Parisiis a.* 1516

3 INCIPIT ARS ASPRI GRAMMATICI *G* AEMILIVS ASPER *V* Aspri maioris ars more uetustissimo incipit *codex Vaticanus bibliothecae Reginae* 1818 ARS ASPRI IVNIORIS GRAMMATICI ς 6 declamandi ut rhetores *G* delarandi et oris *V* 7 grammatica] *Max. Victor. p.* 1937 *Mar. Victor. p.* 2450 et enunciandi *codex Vaticanus* 1492 *Regin.* 1818 et onociandi *G* et nunctiandi *V* pronunciandi ς 8 interpretandique poetas (poematae *G*) per historiam formatam ad usum rationemque uerborum *G*ς interpretandique rationemque uerborum *V et codex Vaticanus* 1492 interpretandique rationem uerborum *codex Regin.* 1818. *lacunam indicavit Lehrsius Herod. script. tria p.* 389. *cf. Mar. Victor. p.* 2451 ut Aristoni placet grammatice est scientia poetas et historicos intellegere formam praecipue loquendi ad rationem et consuetudinem dirigens formata *Lindemannus* 9 Terentius etiam Varro ς Terreotius uurru *codex Regin.* 1818. *Varronis definitionem tradiderunt Marius Victorinus l. c. Augustinus de ord.* II 12, 35 *sq. Isidorus* I 3, 1: *cf. Wilmanns. de Varr. lib. gramm. p.* 99 ut *om. cod. Regin.* 1818 10 dicit] dicunt *G* litterationem *coniecit Wilmannsius l. c.* 11 DE LITTERA *sicut reliquas inscriptiones om. V* 12 explinatae *G*: et ideo a plerisque explanata, a non nullis intellegibilis dicitur *Mar. Vict. p.* 2451 rationatorum *V* ratiocinatore ς. primordia grammaticae artis litteras communes existunt, quas librarii et calculatores secuntur *Isid.* I 3, 1 13 sermone *VG* 15 et pronunctiare *V*

x, *aliae* mutae, novem b c d g h k p q t. item h in earum numerum redigitur, quando non aspirationis, sed litterae loco ponitur. littera tribus modis intelligitur, nomine quo enuntiatur, potestate qua valet, figura qua scribitur et, ut alii, ordine quo constat.

DE SYLLABA

Syllaba est litterarum inter se coeuntium una iunctura vel enunciatio litterarum cum adiectione temporis. syllaba autem sine vocali littera vel litteris non potest fieri. syllabarum aliae longae, aliae breves. longae aut natura fiunt aut positione et habent bina tempora. natura duobus modis intelligitur, cum vocalis ‖ per se longa est, aut cum vocales duae inter se iunctae producuntur, ut ae. positione longae syllabae fiunt modis octo: primo modo, quoties desinit in consonantem et excipitur ab altera consonante, ut 'arma virumque cano'. ar enim natura brevis est, tamen positione fit longa, quia desinit in consonantem r et excipitur a consonante m: ita arma vi dactylus, qui constat ex longa et duabus brevibus. secundo modo fit longa syllaba, quoties desinit in duas consonantes, ut 'ast ego, quae divum incedo regina Iovisque'. ast enim positione longa est, quia desinit in s et t ambas consonantes. tertio modo longa syllaba est positione, quoties excipitur a duabus consonantibus, ut 'Atrides Proti'; nam etsi a correpta est, tamen positione fit longa, quia sequuntur t et r: quarto modo, quoties desinit syllaba in duplicem litteram, ut 'ex illo celebratus honor': quinto, quoties syllaba excipitur a duplici littera, ut 'exulibusne datur ducenda Lavinia Teucris': sexto, quoties excipitur a vocali consonantis loco posita, ut 'at vero ingentem quatiens Mezentius hastam': septimo, quoties desinit syllaba in vocalem loco consonantis positam et excipitur a consonante, ut 'audieras et fama fuit': octavo modo, quoties syllaba excipitur a vocali consonantis loco posita, ut 'Troiaque nunc stares Priamique arx alta maneres'. breves sunt syllabae, quae vocali correpta efferuntur et habent tempora singula.

DE PEDIBVS

Pedes simplices sunt duodecim: bisyllabi, hoc est binarum syllabarum, quatuor, ‖ pariambus spondeus iambus trochaeus. trisyllabi, hoc est ternarum syllabarum, octo, anapaestus dactylus brachysyllabus molos-

1 aliae *ante* mutae *om.* *VG* ς noveio] VIII ς h *priore loco om.* *G* nomero *V* 2 regitur *VG* 4 et ut alii ordine quo coosint *V* ut alii et ordine constat *G*, *om.* ς 6 enunciatio literae vocalis (tum *add.* *G*) adiunctione temporis *G*ς 9 fiunt] sunt ς 10 intelligitur cuius vocalis per se longa est aut cum vocalesne inter se iunctae producuntur *G* intelligitur aut cum uocalis per se longa est aut cum uocalis uocali inter se iunctae producunt ς intelligitur cum uocales inter se producuntur *V* 13 ar enim syllaba positione fit longa ς natura] cum *G* 14 r excipitur *V* 15 ita et armo *G*ς 17 ast] *Verg. Aen.* I 46 regina Iovisque *om.* *G*ς 18 positione est *V* 20 Atrides] *Verg. Aen.* XI 262 Proti *om.* *V*ς nam si *VG* 22 ex illo] *Verg. Aen.* VIII 268 honos ς 23 exulibusne] *Verg. Aen.* VII 359 24 lauinea *G* Teucris *om.* *VG* 25 at vero] *Verg. Aen.* X 762 quatieos] quotieos *VG* 26 et *om.* *G* 27 audieras] *Verg. bucol.* 9, 11 28 syllaba a uocali excipitur consonantis loco posito ς excipitur syllaba a uocali composita *V* syllaba a uocali loco posita *G* Troiaque] *Verg. Aen.* II 56 29 maneret *G* 33 pariambus] pyrrichius ς spondius *V* trochius *V* 34 trinarum *G*

sus amphibrachus creticus bacchius palimbacchius. pariambus constat ex duabus brevibus et est minimus solusque duo habet tempora, ut est homo. huic contrarius est spondeus, qui constat ex duabus longis et habet tempora quatuor, ut moles. iambus constat ex brevi et longa temporum trium, ut apes. huic contrarius est trochaeus, qui constat ex longa et brevi temporum trium, ut acer. anapaestus constat ex duabus brevibus et longa temporum quatuor, ut aries. huic contrarius est dactylus, qui constat ex longa et duabus brevibus temporum quatuor, ut caelifer. brachysyllabus, quem quidam tribrachum vocant, [qui] constat ex tribus brevibus temporum trium, ut iaculum. huic contrarius est molossus, qui constat ex tribus longis et est de simplicibus pedibus maximus temporum sex, ut Aeneas. amphibrachus constat ex brevi et longa et brevi temporum quatuor, ut amicus. huic contrarius est creticus, quem et amphimacrum appellant, qui constat ex longa et brevi et longa temporum quinque, ut alipes. bacchius constat ex duabus longis et brevi | temporum quinque, ut saetosus. huic contrarius est palimbacchius, qui constat ex brevi et duabus longis temporum quinque, ut Arbates.

DE PARTIBVS ORATIONIS

Partes orationis sunt octo, nomen pronomen verbum adverbium participium coniunctio praepositio interiectio.

DE NOMINE

Nomen est pars orationis qua res quaeque appellatur, sive est animalis, ut homo Cato, sive inanimalis, ut arbor || lapis, sive etiam incorporalis, ut perfidia clementia. nomini accidunt quinque, qualitas genus numerus figura casus. qualitas nominum bipertita est: aut enim propria sunt nomina aut appellativa. propriorum alia praenomina dicuntur, ut Caius Marcus, alia gentilia, ut Iulius Porcius, alia cognomina, ut Caesar Cato, alia agnomina, ut Numidicus Germanicus. sunt et unica, ut Romulus, et bina, ut Paris Alexander, et quae omnia unius sunt, ut Publius Cornelius Scipio Africanus. appellativorum alia animalia dicuntur, ut homo bos, alia inanimalia, ut arbor lapis, alia incorporalia, ut sapientia prudentia; alia gentem significant, ut Gallus Graecus, alia numerum, ut duo tres, alia ordinem, ut secundus tertius; alia sunt primae positionis, ut ager capra, alia derivativa, ut agrarius caprarius, alia diminutiva, ut catulus catellus, alia ad aliquid, ut pater mater, alia qualitatis, ut sapiens doctus, alia quantitatis, ut longus latus. in quibus duobus frequentissime comparatio et superlatio spectatur. est enim absolutum, ut doctus longus, comparativum, ut doctior longior, superlativum, ut doctissimus longissimus. genera nominum sunt quinque, masculinum, ut hic Cato, femininum, ut haec Porcia, neutrum, ut hoc scamnum, commune aut

1 pariambus] pyrrhichius ς 2 et] ut *G* 5 apes] uapes *V* 6 acer] ueuter ς 8 temporum quatuor *om.* *VG* 9 quidem *G* 10 ut aculum *V* 12 temporum quatuor *om.* *VG* 15 alipes] insulae ς 16 saetolus *V* Romanus ς 17 Achates FINIT. Partes *G* 20 praepositio *om.* ς 22 qua res ς que (*corr.* qua *V*) res *VG* 24 accedunt *constanter* *VG* sex quinque qualitas comparatio genus *V* 27 ut C. marcus *G* ut C. Marius *V* ut C. Caius M. Marcus ς 28 ut Romulus *om.* *V*: Romulus *om.* *G* 35 catellus] catillus ς 36 duo frequentissime *V* duo frequentissima *G* ς 37 et] est *V* expectatur *G* ς expectator *V* 38 superlatiuus *V* 40 haec Porcia ς haec porta *VG*

duobus generibus, ut hic et haec fortis, aut tribus, ut hic et haec et hoc elegans, promiscuum, in quo aut masculina sunt semper, ut corvus turdus, aut semper feminina, ut aquila cornix. numeri accidunt duo, singularis, ut hic Cato, pluralis, ut hi Catones, || communis, ut dies nubes. sunt quaedam nomina semper singularia, ut aurum oleum, quaedam semper pluralia, ut Puteoli Saturnalia; alia forma singularia, sed vi pluralia, ut populus exercitus, aut contra forma pluralia, sed vi singularia, ut idus nonae. figura nominum duplex est: aut enim simplicia sunt nomina, ut probus, aut composita, ut improbus. componuntur autem nomina modis quatuor: aut enim integra corruptis | iunguntur, ut insulsus, aut corrupta corruptis, ut armiger, aut integra integris, ut inpotens, aut corrupta integris, ut armipotens. casus nominum sunt sex, nominativus, ut hic Cato, genitivus, ut huius Catonis, dativus, ut huic Catoni, accusativus, ut hunc Catonem, vocativus, ut o Cato, ablativus, ut ab hoc Catone. addunt et septimum casum, veluti cum dicimus nos 'terra vel mari vectos', qui speciem ablativi habet, nec tamen est. ipse enim aliquotiens per accusativum liquidius explicatur, non utique 'terra vel mari vectos', sed 'per terram vel mare vectos'. ex hoc sensu est 'multum ille et terris iactatus et alto'. sunt quaedam nomina quae non flectuntur in varios casus declinata, sed una appellatione per omnes articulos efferuntur, ut frugi nequam, quae Graeci monoptota appellant. sunt quae declinationem omnino in quosdam casus non recipiunt, ut fas nefas tantum per nominativum et sponte tantum per ablativum in usu habentur.

DE PRONOMINE

Pronomen est pars orationis quae idem quod nomen, sed minus plene || significat. pronomini accidunt qualitas significatio positio genus numerus ordo figura persona casus. qualitas est, quia sunt aut infinita pronomina, ut quis, aut finita, ut ipse. significatio pronominum in octo partes divisa est: aut enim personam significant, ut quis quae, aut rem, ut hoc istud, aut gentem, ut cuias nostras, aut numerum, ut quot tot, aut ordinem, ut quotus totus, aut qualitatem, ut qualis talis, aut quantitatem, ut quantus tantus, aut ad aliquid; quorum quaedam aut utraque singularia sunt, ut meus tuus, aut utraque pluralia, ut nostri vestri, aut extrinsecus singularia, ut noster vester, aut intrinsecus pluralia, ut mei tui. positio est, qua spectatur, utrum interrogativa sint pronomina, ut quis uter, aut responsiva, ut hic iste, aut segregativa, ut quisquis uterque, aut privativa, ut nequis neuter nemo nihil. numerus pronomini accidit singularis, ut ego quis, pluralis, ut nos quanti, communis, ut quae quanta. numerus apud Graecos propter dualem numerum motus habet novem, in sermone nostro quatuor: aut enim unum unius significamus, ut meus tuus, aut multos multorum, ut nostri vestri, aut unum

---

1 ut hic et haec sacerdos aut tribus generibus ς, *om. G* 3 aquila] aliqua *V* 7 aut contra] alia contra ς sed *om.* ς 15 nos terram uel mare *VG* uectus *G* 16 per accusatiuum aliquid ius explicat *G* 17 mari] mare *VG* 18 per terram mare *VG* uectus *G* multum] *Verg. Aen.* I 3 23 habent *VG* habetur ς 32 aut ad aliquid ut quorum quaedam *V* aut aliquid ut quorum quidsm *G* aut ad aliquid ut quidam quaedam ς 33 ut nostri — singularia *om. G* 35 qua expectatur *V* 36 responsa *V* segatiua *V* 39 motus] motos *V* modos ς 40 insermo nostro *corr.* in nostro *V* aut enim unius numerum significamus ς aut enim unius significamus *VG*

multorum, ut noster vester, aut multos unius, ut mei tui. ordo accidit pronominibus: nam aut praepositiva sunt pronomina, ut quis quantus, aut subiunctiva, ut is tantus. figura pronominum duplex est: aut simplicia sunt pronomina, ut ego tu, aut composita, ut egomet tumet. persona, prima, ut me mihi, secunda, ut te tibi, tertia, ut se sibi. persona finitis tantum pronominibus accidit, infinitis numquam. casus sunt sex, nominativus, ut quantus, genitivus, ut quanti, dativus, ut quanto, accusativus, ut quantum, ablativus, ut quanto: vocativus rarus est, sed tamen invenitur ab eo quod est meus o meus.

DE VERBO

Verbum est pars orationis actum aut passivitatem cum tempore et | persona significans. verbo accidunt qualitas significatio numerus figura tempus persona coniugatio. qualitates sunt quinque, finita, ut lego, imperativa, ut lege, optativa, ut utinam legerem, adiunctiva, ut cum legam, infinitiva, ut legere. significationes sunt quinque, activa, ut lego; passiva, ut legor; neutra, quae habet speciem activae, sed non habet vim, quia non habet passivitatem, ut curro; deponens, quae habet speciem passivae, sed non habet vim, quia non habet activitatem, ut suspicor; communis, quae et agendi et patiendi pariter obtinet interpretationem, ut consolor illum et consolor ab illo. numeri duo, singularis, ut lego, pluralis, ut legimus. figurae sunt septem, simplex, ut lego, composita, ut relego, incohativa, ut calesco, frequentativa, ut lectito, desiderativa, ut dormito, impersonalis, ut piget taedet, et alterius formae, ut statur, paragoga, ut facesso lacesso capesso. tempora sunt tria, praesens, ut lego, praeteritum, ut legi, futurum, ut legam. praeteriti gradus sunt tres, imperfectus, ut legebam, perfectus, ut legi, plusquamperfectus, ut legeram. [futuri gradus sunt duo, perfectus, ut legam, plusquamperfectus, ut legero.] personae sunt tres, prima, ut lego, secunda, ut legis, tertia, ut legit. coniugationes sunt quatuor, prima, si quando verbum finita qualitate singulari numero praesenti tempore secunda persona per a et s litteras enunciatur, ut laudas; secunda, cum idem verbum e et s litteris terminatur, ut sedes; tertia, cum idem verbum i et s litteris exit, ut curris, aut producta, ut venis; quarta, cum alio quolibet modo verbum effertur, ut odisti meministi.

DE ADVERBIO

Adverbium est pars orationis quae verbi vim explicat, ut scribo bene. adverbio accidit significatio positio figura qualitas quantitas. significatio est in adverbiis, cum spectamus quid significent. nam aut locum osten-

---

1 ut mei tui sui *G*ς 5 me] mei *VG*ς 7 ut tantus *etc. V* 11 aut] et *VG* 12 verbo accidunt qualitas significatio *om. V* 14 optatiua utinam legerem *VG* adiunctiua cum legam *VG*ς 15 infinita *G* 22 inchoatiua *G*ς desiderativa] desiderii significatiua *V* 25 praeteritum rursus diuiditur in praeteritum imperfectum ut legebam, plusquamperfectum ut legeram ς imperfectum — perfectum — plusquamperfectum — perfectum — plusquamperfectum *G* 27 futuri — legero *om. V*ς, *add. G* 29 finitiua qualitate *G*ς 31 secunda cum per eundem uerbum e et s litteris *V* secunda cum per eundem uerbum in e et s litteras *G*ς secunda cum per eadem verbum in e et s litteras *Lindemannus* 32 uerbum in i et s *VG* uerbum et i et s ς 33 aut] et ς aliquolibet *V*ς 36 verbi vim] uerbum *V* 38 cum expectamus *V*ς significet *VG* significetur ς

dunt || aut tempus aut numerum aut ordinem. locum significantia adverbia aut in loco sunt, ut intus, aut ad locum, ut intro, aut per locum, ut hac, aut e loco, ut hinc. tempora quae significant adverbia aut infinita sunt, ut | aliquando nuper iam alias iampridem quondam, aut finita, ut hodie cras perendie, aut in confuso finita, ut olim mox tandem saepe subito repente, aut perfecta in confuso, ut cotidie semper interea, aut sunt praesentia, ut cummaxime nunc. numerum significantia adverbia, ut semel bis ter, aut ordinem, ut iterum tertio quarto. sunt adverbia aut negandi, ut non, aut prohibendi, ut ne, aut promittendi, ut etiam quidni, aut demonstrandi, ut en ecce, aut optandi, ut utinam, aut interrogandi, ut cur quid quare nempe, aut similitudinis, ut ita perinde veluti ceu itidem quasi qualiter taliter, aut dubitandi, ut fortasse; aut personaliter fiunt, ut mecum tecum, aut elective, ut potius, aut discretive, ut seorsum, aut congregative, ut una pariter simul, aut declinative, ut funditus, et quae his proxima sunt, ut meatim tuatim raptim sensim corneliatim tractim; aut sunt hortandi, ut heia, aut vocandi, ut heus, aut respondendi, ut heu; aut eventum significant, ut forte fortuitu; aut ab animo sumuntur, ut sapienter docte, aut a corpore, ut valenter, aut extrinsecus, ut bene fortunate nobiliter; aut modum significant, ut satis largiter nimis parumper plene vaste. positio accidit adverbiis, cum quaedam praepositiva sunt, ut qualiter, quaedam subiunctiva, ut taliter. figura adverbiorum duplex est: aut enim simplicia sunt adverbia, ut probe, aut composita, ut improbe. qualitas et quantitas accidunt adverbio, cum aut absoluta sunt adverbia, ut bene alte, aut comparativa, ut melius altius, *aut* superlativa, ut optime altissime.

DE PARTICIPIO

Participium est pars orationis partem || a nomine, partem a verbo capiens: a nomine genus et casum, a verbo tempora et significationes, ab utroque numerum et figuram. participio accidunt sex, significatio tempus figura genus numerus casus. significationes sunt quinque, activa, quae habet duo tempora, praesens et futurum, ut legens lecturus (nam semper caret praeterito); passiva, quae habet duo tempora, praeteritum et futurum, ut lectus legendus (nam praesens non habet); neutra, quae habet praesens et futurum, ut veniens venturus; deponens, quae habet tria tempora, praesens praeteritum et futurum, ut suspicans suspicatus suspicaturus; communis, quae habet tempora quatuor, praesens praeteritum et duplex futurum, ut consolans consolatus consolaturus consolandus. tempora participiis accidunt tria, praesens, ut legens, praeteritum, ut lectus, futurum, ut lecturus et legendus. animadvertendum autem de

---

5 hodie aut cras *V* hodie nunc cras ς 6 quotidie *V* 7 numeros significantia *V* aut numerum significantio ς numerum significant *Lindemannus* 8 sunt aduerbia etiam negandi, ut non haud, prohibendi ς 10 quidni ut uti aut monstrandi *V*
12 qualiter aliter aut dubitandi *G* qualiter et aliter et dubitandi ς qualiter aut dubitandi *V* 14 seorsum et congregatiue ς declinative] declaratiue *V* 15 raptim sensim] ramtim sentim *V* corneliatim] tornatim ς. *fortasse* contemptim *vel* centuriatim 17 aut enim euentum *VG* 18 sumitur *G*ς 20 accidit (accedit *VG*) in aduerbiis *VG*ς 22 aut composita ut improbe *om. V* 23 qualitas aut quoutitas accedit *V* cum] quia *G* 24 altius superlotiue *VG*ς 28 significationem *G*ς
33 nam presentia *V* nam praesenti *G* 39 aduertendum autem de temporibus et significationibus *G* aduertendum autem temporibus est significationibus *V*

temporibus est et significationibus participiorum, quod neque activa aut neutra praeterita nec passiva praesentia reperiuntur. figurae sunt duae, simplex, ut legens, composita, ut relegens. genera sunt quatuor, masculinum, | ut lectus, femininum, ut lecta, neutrum, ut lectum, commune, ut legens. numeri sunt duo, singularis, ut legens, pluralis, ut legentes. casus sunt sex, nominativus, ut legens, genitivus, ut legentis, dativus, ut legenti, accusativus, ut legentem, vocativus, ut o legens, ablativus, ut a legente.

DE CONIVNCTIONE

Coniunctio est pars orationis copulans ordinansque sententiam. coniunctioni accidunt vis figura ordo. vis est, cum aut complectendi sunt coniunctiones, ut et que atque, aut disiungendi, ut vel nec aut neve ceterum, aut dubitandi, ut sive seu siquidem, aut repetendi, ut sed, aut ad aliquid, ut magis; aut rationales sunt, ut quia ideo propterea enim, aut vincunt, ut immo, aut consentiunt, | ut etiam, aut comparant, ut tam, aut subiciunt sententiam, ut equidem enimvero, aut compellunt, ut saltem tamen videlicet, aut concludunt: quarum tres species sunt, relativae, ut quamquam quamvis etsi, praelativae, ut si sin; sunt et mediae, hoc est quae et incohant sententiam et includunt, ut et atque, quas generaliter complecti diximus: aut connexivae sunt coniunctiones, ut igitur ergo proinde itaque praesertim quatenus, aut rationativae, ut quoniamquidem quandoquidem, aut superuexivae, ut similiter. nam omnes nominibus suis designari non possunt propter multitudinem generum aut subtilitatem discriminum, quibus aliae ab aliis differunt. sed ex his omnibus has quas enumeravimus maxime usurpant. figura coniunctionum duplex est: nam aut simplices sunt, ut uti si, aut compositae, ut utinam siquidem. ordo coniunctionibus accidit, cum quasdam in principio ponere possumus, ut quamquam, quasdam non possumus, sed semper subicimus, ut que ve.

DE PRAEPOSITIONE

Praepositio est pars orationis quae praeposita aliis partibus orationis vim et significationem earum adiuvat. praepositiones sunt propemodum hae, a ab cum de di dis per prae in ex inter praeter propter apud penes trans ante sine erga ob subter am con e pro post circum. certus vero numerus propter difficultatem discriminandorum ab adverbiis et coniunctionibus significatuum non potest comprehendi. indubitatae tamen praepositiones existimantur ablativi casus septem, a ab de pro ex cum prae. accusativo autem adnexae plerumque adverbiorum vim habent suntque omnino undecim, ad per ob post trans apud penes ante propter praeter

1 neque actiua praeterita (neque *add.* ς nec *corr.* aut, *ut videtur*, *add.* *G*) neutra nec passiua *VG*ς 2 reperiunt *V* recipiunt ς 6 dativus — legente *om.* *V* 11 complectente coniunctiones *V* 12 neve] ue ne ς 15 comparañ *G* comparantur *V*ς 17 saltim *V* 18 etsi] sed *VG* sin *om.* *VG* 20 complectendi diximus *Putschius* aut connexi q: sunt prepositiones *V* 24 differuntur *VG* 25 enarrauimus ς usurpantur *V* coniunctionum *V* 28 sed] et *G*ς 32 uim nominis significationem earum *V* earum] eius *G*ς 33 cum] con *VG* de *om.* *G* 34 trans — 39 penes *om.* *G* subter au con ς subter cum *V* 36 significatuum *V* 38 accusatiue autem adnexe *V* accusatiui autem adnixae ς 39 propter *G* prope *V*ς

inter. utriusque casus sunt duae, in et sub. aliae praepositiones numquam ab aliis partibus separantur et non nisi verbis participiisque et adverbiis participiorum | iunguntur: verbis sic, concurrit recurrit, participiis sic, concurrens, adverbiis | sic, composite requisite disiecte constricte. aliae omnino aliis partibus orationis carere non possunt, ut cum apud penes, neque aliis quam casibus iunguntur, id est nomini pronomini participio, ut cum Cicerone, cum illo, cum dilecto; apud Ciceronem, apud illum, apud dilectum; penes Ciceronem, penes illum, penes dilectum. conveniunt autem hae aut accusativis aut ablativis casibus. aliae separari aut iungi possunt, ut sub in ex. separantur hoc modo, sub monte, ex monte, in monte; || adiunguntur sic, subscribit inrepit excurrit.

DE INTERIECTIONE

Interiectio est pars orationis affectum animi significans, aut indignantis, ut he, aut timentis, ut hui, aut recordantis, ut hem, aut silentium iniungentis, ut ist, aut immutantis, ut attat, aut admirantis, ut papae, aut prohibentis, ut hah, aut conquirentis, ut ahah, aut gementis, ut voi vae, aut refectionis, ut evax, aut irridentis, ut bombax babo va.

1 inter] intra ς 2 et aduerbiis a participiorum *VG* 4 composite] concurrens *V* 7 cum delecto ς com electo *G* 8 aput dilectum *G* apud delectum ς, *om.* *V* penes delectum ς penes electum *G* 15 attat] at at *V*ς 16 hah] ab *G* ah ah ς conquerentis ς ahah] hah *G*ς 17 aut ridentis *G* va] una *VG*ς

FRAGMENTVM BOBIENSE DE NOMINE ET PRONOMINE

DE NOMINE

Nam legimus apud Lucretium et Vergilium 'terrai frugiferai' pro terrae frugiferae et 'aulai medio' pro aulae, 'atque aurai simplicis ignem' pro aurae, item 'dives pictai vestis' pro pictae; apud Salustium quoque 'duobus senati consultis' pro senatus; apud Terentium etiam 'nihil ornati, nihil tumulti', item 'eius anui causa' pro ornatus tumultus anus: item apud Vergilium 'libra die somnique' pro diei, et apud Salustium 'dubitavit acie pars' pro aciei. sed haec omnia usurpando vindicavit sibi vetustas, posteritas explosit. omnis etiam nominativus secundae declinationis us pura terminatus praecedente i littera genitivum suum per duas i proferri faciat necesse est, ne minorem eum habeat numero syllabarum, cum vel superare genitivus vel certe debeat adaequare nominativum suum, ut Horatius Horatii. similiter et neutra eiusdem declinationis quae i habuerint ante um geminabunt i litteram ob eandem rationem, ut folium folii, otium otii, tugurium tugurii, peculium peculii, licet haec antiquitas per ἀποκοπήν, id est ablata i littera, enuntiaverit, ut ipse de se Horatius 'vatis Horati memorem sepulchro scalpe que|rellam', Vergilius 'pauperis et tuguri congestum est', item

Fragmentum de nomine et pronomine initio mutilatum e codice Vindobonensi 17 olim Bobiensi saec. VIII *f.* 11—14 *editum est in analectis grammaticis Vindobonae a.* 1837 *p.* 127—141. *adscripta est discrepantia codicis Bobiensis (B)*

2 DE NOMINE *om. B* 3 terrai frugiferai Ennius in annalibus *Charisius p.* 19, 1 frugiferai Ennius iu annalibus *exc. Char. p.* 538, 27: *cf. Enn. annal. v.* 479 *ed. Vahl. Lucretii exempla citavit Priscianus l.* VII *p.* 285, 7 frugeferai *B* 4 aulai] *Verg. Aen.* III 354 atque] *Verg. Aen.* VI 747 5 dives] *Verg. Aen.* VIIII 26 6 apud Salustium] *Catil.* 36 duobus senati decretis: *cf. Charis. p.* 22, 18 *exc. Char. p.* 539, 12 7 nihil] *Terent. Andr.* II 2, 28 eius] *Terent. Heauton. tim.* II 3, 46 anui *B* anuis *Charisius p.* 54, 31 8 libra] *Verg. gearg.* I 208 9 apud Salustium] in historiis *Priscian. l.* VII *p* 367, 6 10 aciei] acei *B* 18 Horatius] *carm.* IIII 6, 43 reddidi carmen docilis modorum vatis Horati III 11, 51 nostri memorem sepulcro scalpe querellam 19 menorem *B* pauperis] *Verg. bucol.* 1, 69

p. 128, 29 V.

nec spes libertatis erat nec cura peculi,

item

Parthenope studiis florentem ignobilis oti,

et alibi

hic tamen ille urbem Patavi sedesque locavit

pro Horatii tugurii peculii otii Patavii.

De vocativo singulari. per omnes declinationes in latinis nominibus idem erit vocativus qui et nominativus, praeter graeca, quae et suis regulis serviunt et latinis, et praeter ea quae et secundae declinationis sunt et us terminantur. ea enim modo e, modo i vocativum determinant suum: tunc i, cum us pura fuerit antecedente i littera et propria sint, non appellativa; ablata enim eadem us syllaba faciunt vocativum, ut Vergilius o Vergili, Terentius o Terenti: tunc e, cum ex his tribus vel unum defuerit, aut pura us, aut i antecedens, aut ipsa proprietas. excipitur unum filius: hoc enim, quamvis non sit proprium, tamen regulae propriorum inrepsit et vocativum suum fecit o fili, sicut Iulius o Iuli.

De genitivo et dativo pluralibus. prima declinatio et secunda genitivum pluralem faciunt addita rum syllaba ablativo casui singulari, ut ab hoc poeta horum poetarum, ab hoc docto horum doctorum. hic tamen aliquotiens ornatus gratia vel metri necessitate vel consuetudine vetustatis per συγκοπήν pronuntiatur. in prima quidem declinatione in his quae composita sunt, ut caelicolarum caelicolum, omnigenarum omnigenum: Vergilius

superoque nitentem
caelicolum regi mactabam in litore taurum,

idem

omnigenumque deum monstra et latrator Anubis.

amforae etiam non amforarum, sed amforum: ita enim semper esse dicendum iam inde antiquitus obtinuit. in secunda vero declinatione tantum cum sint generis masculini, ut virorum virum: 'arma virum tabulaeque': modiorum modium, sicut Tullius ubique, sestertiorum sestertium. nam neque feminini generis neque neutri nomina placuit hoc modo enuntiari per genitivum pluralem, ac maxime neutra, ne et hic fieret συνέμπτωσις nominativi singularis, et essent iam non triptota, sed tetraptota, ut puta pro templorum templum, quod est nominativi et accusativi et vocativi. item utriusque supra dictae declinationis dativus et ablativus pluralis is syllaba terminatur, exceptis quae ambiguitatis causa discernendae contra rationem recepta sunt, filiabus deabus equabus mulabus, item ambabus duabus, domo domorum domibus. idque antiqui

1 nec] *Verg. bucol.* 1, 33 3 Parthenope] *Verg. georg.* IIII 564 oti] uti *B* 5 hic] *Verg. Aen.* I 247 20 consuitudine *B* 24 superoque] *Verg. Aen.* III 20 25 caelicolum *B* 27 omnigenumque] *Verg. Aen.* VIII 698 30 arma] *Verg. Aen.* I 119 34 CYEMΠTωCIC *B*

paene in omnibus faciebant, quae sub eadem finalitate in utroque genere nunc proferuntur, ut puta magni magnis et magnae magnis, pudici pudicis et pudicae pudicis, liberti libertis et libertae libertis. haec antiqui ob discernendum sexum in femininis magnabus pudicabus libertabus dicebant; sed a posteris illa tantum quae superius diximus in usu retenta sunt propter iuris necessitatem, quod omnem ambiguitatem auferre voluerunt ex testamentis atque legatis.

Tertiae declinationis ablativus singularis aut e aut i terminatur. i si fuerit terminatus, addita um syllaba facit genitivum pluralem, ut ab hoc facili horum facilium, forti fortium. e vero finito eodem casu modo e littera in um conversa fiet genitivus pluralis, ut ab hoc homine horum hominum, modo in i commutata et addita um, ut ab hoc colle horum collium, ab hoc monte horum montium. quando tamen e, quando i terminetur, technici vix distinxerunt, ideoque, ut ex illorum traditione colligere potui, quam potero paucis exponam. neutra omnia quae nominativo singulari a fuerint terminata et ablativo singulari e littera finiuntur eademque in um syllabam commutata facient genitivum pluralem, ut poema poemate poematum, emblema emblemate emblematum, plasma plasmate plasmatum. et sunt omnia huius modi graeca nullo alio genere sub hac finalitate in tertiam veniente declinationem. qui autem poematorum emblematorum plasmatorum declinaverunt, vitiose et contra rationem locuti sunt, nec est eorum auctoritas admittenda, licet magni sint nominis. item omnia neutri generis e terminata et ablativo singulari i littera finientur et addita um syllaba facient genitivum pluralem, ut monile monili monilium, sedile sedili sedilium, praesepe praesepi praesepium. | omnia nomina o terminata et ablativo singulari e finientur et eadem in u commutata et adsumpta m littera facient genitivum pluralem, ut hic Cato ab hoc Catone horum Catonum, haec virgo ab hac virgine harum virginum. nullum excipitur: nam pondo indeclinabile est; item octo non solum indeclinabile, sed etiam numeri pluralis, et nunc de singulari loquimur nominativo. i quae terminantur indeclinabilia sive aptota seu monoptota sunt, eaque omnino duo tantum reperiuntur, frugi et nihili, et sunt generis omnis, hic et haec et hoc frugi, huius frugi, huic frugi, hunc et hanc et hoc frugi, o frugi, ab hoc et ab hac et ab hoc frugi; similiter pluralia; eodemque exemplo hic et haec et hoc nihili.

Omnia al terminata, si peregrina fuerint, et ablativo casu e finientur et ea in um conversa facient genitivum pluralem, ut hic Annibal ab hoc Annibale horum Annibalum; si vero latina et neutri generis, ablativum in i mittent et addita um syllaba genitivum facient pluralem, ut hoc vectigal [τὸ τέλος] vectigali horum vectigalium, bidental bidentali biden-

6 uoluit *B* 11 litteram *B* 14 ideoque ut quod *B* 20 uenientem *B*
40 τὸ τέλος, *sicut reliquas huius modi glossas graecas, eadem manu superscriptum habet B*

p. 103. 31 V.

talium. omnia el terminata, si peregrina fuerint, superiori regulae servient; si vero latina, neutri generis erunt et tantum numeri singularis et in obliquis geminabunt l litteram et ablativo e finientur, ut hic necamel ab hoc necamele horum necamelum; hoc vero mel ab hoc melle, hoc fel ab hoc felle. mella tantum triptoton est; vicit propter auctoritatem Vergilianam, 'mellaque decussit foliis', et alibi

mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.

omnia il terminata masculina ablativum singularem in e mittunt eaque mutata in um syllabam faciunt genitivum pluralem, ut hic pugil ab hoc pugile horum pugilum, vigil vigile vigilum. feminina praeter unum Tanaquil nulla sunt; hoc tamen ipsum eandem regulam servat. neutra quoque praeter unum nihil nulla sunt, quod tamen ipsum tres solos casus recipit, nominativum hoc nihil, accusativum hoc nihil, vocativum o nihil. ol nulla praeter unum sol terminantur, quod tamen ablativo casu singulari e finitur et ea in um conversa genitivum facit pluralem, si tamen in pluralem numerum flectendum hoc nomen est, sicut omnium m[i]nimum *, nisi quando pro diebus ponitur, ut

tres adeo incertos caeca caligine soles.

omnia ul terminata ablativo casu singulari e finiuntur et ea in um syllabam conversa faciunt genitivum pluralem, ut hic consul ab hoc consule horum consulum.

Omnia n littera terminata ablativum singularem in e mittunt et eadem in um conversa faciunt genitivum pluralem, ut hic paean ab hoc paeane horum paeanum, fulmine fulminum, Memnone Memnonum. delfin et Telchin Latini delfinus et Telchinus pronuntiare maluerunt, ne cogerentur delfinibus et Telchinibus dicere. nam quod legimus

delfinum caudas utero commissa luporum,

potest συγκοπή esse pro delfinorum, sicut 'arma virum tabulaeque' pro virorum.

Omnia ar terminata masculina vel feminina ablativo casu singulari e finiuntur eaque in um conversa faciunt genitivum pluralem, ut hic Caesar ab hoc Caesare horum Caesarum. neutra vero ablativo singulari i finiuntur et addita um syllaba faciunt genitivum pluralem, ut hoc lacunar [τὸ καλάθωμα] ab hoc lacunari horum lacunarium, hoc pulvinar ab hoc pulvinari horum pulvinarium. excipiuntur duo, far et lasar, quae masculinorum regulae serviunt.

---

3 littera *B* 5 uicit *adscr. in marg.* ΕΠΕΚΡΑΤΗCΕΝ *B* 6 mellaque] *Verg. georg.* I 131 7 mella] *Verg. bucol.* 3, 89 10 pugilum] pugilium *B* uigilum] uigilium *B* 16 sicut omnium nunquam nisi *coniecit editor Vindobonensis. excidisse videtur adnotatio de nominibus elementorum plurali numero carentibus, inter quae* sol *refertur exc. Char. p.* 550, 21 18 tres] *Verg. Aen.* III 203 20 faciant *B* 24 flumine fluminum *corr.* fulmine fulminum *B* 27 delfinum] *Verg. Aen.* III 428 28 arma uerum *B: Verg. Aen.* I 119 33 ut hacunar *B* 34 τὸ καλάθωμα *editor Vindobonensis* ΤΟ ΚΑΛΑΘΩΝ *B*

Omnia er terminata, cum amissa e sine incremento genitivum singularem per ris syllabam proferant, in hanc commutata finali syllaba casus nominativi, ablativum singularem modo e finient eaque in um commutata facient genitivum pluralem, ut hic pater huius patris ab hoc patre horum patrum, haec mater huius matris ab hac matre harum matrum: modo i, et adsumpta um syllaba facient genitivum pluralem, ut hic imber huius imbris ab hoc imbri horum imbrium, hic uter huius utris ab hoc utri horum utrium. cum vero er manente finali is adsciverint syllabam, ablativum singularem e terminabunt eaque in um conversa facient genitivum pluralem, ut passer passeris passere passerum, anser anseris ansere anserum, pauper pauperis paupere pauperum, celer celeris celere celerum; sic et uber [οὖθαρ] tuber [ὕδνον] giber [κύρτωμα] et acer [σφένδαμνος], quando arborem significat, licet quibusdam haec acerus nominativo dici debere placeat; sic et piper cicer [ἐρέβινθος] aether siser acr, et siqua similia. omnia etiam quae ex nominibus derivata ter syllaba terminantur et feminina ex se faciunt tris syllaba terminata, ut hic equester haec equestris, campester campestris, paluster palustris, ablativo casu singulari i finiuntur et addita um syllaba faciunt genitivum pluralem, ab hoc equestri horum equestrium. acer et alacer [ὁ πρόθυμος] ablativo casu singulari i finiuntur et addita um facient genitivum pluralem, ab hoc acri horum acrium, ab hoc alacri horum alacrium, licet hic alacris lectum sit: Vergilius

ut videt

Aenean, alacris palmas utrasque tetendit.

sed melius est, immo rectius, hic alacer et haec alacris, ut hic acer et haec acris. inde enim etiam neutra hoc acre et hoc alacre, sicut campester campestris campestre, equester equestris equestre. praeterea etiam superlativi gradus regula hunc exigit nominativum, qui detractis syllabis ultimis duabus ad positivum redit, ut acerrimus acer, sicut asperrimus asper, nigerrimus niger, pauperrimus pauper. Iuppiter, cum sit ἑτερόκλιτον, regulae minime subicietur, Iuppiter Iovis Iovi Iovem ab hoc Iove. omnia or terminata ablativo singulari e finiuntur eaque in um conversa facient genitivum pluralem, praetor praetore praetorum, actor actore actorum, Nestor Nestore Nestorum, arbor arbore arborum, cor corde cordum, marmor marmore marmorum, aequor aequore aequorum. nihil excipitur. omnia etiam ur terminata eidem regulae serviunt, ut turtur turture turturum, augur augure augurum, fur fure furum, murmur murmure murmurum.

Omnia as terminata ablativo casu singulari e finiuntur eaque in um conversa faciunt genitivum pluralem, seu graeca fuerint seu la|tina, seu masculina seu feminina, ut Thoas Thoante Thoantum, dorcas dorcade dorcadum, anas [ἡ νῆσσα] anate anatum, mas mare marum, as [ἡ λίτρα]

14 ερεβινθος *B* 15 siser *expunctum est in B* 23 ut videt] *Verg. Aen.* VI 684 41 ἡ νῆσσα] νηcca *B*

p. 133. 34 V.

asse assum, pubertas pubertate pubertatum, Maecenas Maecenate Maecenatum. neutra duo sunt, fas et nefas, monoptota trium casuum tantum. excipitur unum vas, quod singulari tertiae declinationis est, plurali vero numero secundae, hoc vas huius vasis huic vasi hoc vas o vas ab hoc vase haec vasa horum vasorum his vasis haec vasa o vasa ab his vasis.

Omnia es terminata, seu graeca seu latina sint, masculina aut feminina, ablativo casu singulari e finiuntur et ea in um conversa faciunt genitivum pluralem, ut paries pariete parietum, miles milite militum, heres herede heredum, Chremes Chremete Chremetum, abies abiete abietum, sedes sede sedum, merces mercede mercedum, nubes nube nubum, caedes caede caedum, rupes rupe rupum.

Omnia is terminata latina communia neutra in e venientia ex se generantia, ut hic et haec docilis hoc docile, ablativo singulari i finiuntur additaque um syllaba faciunt genitivum pluralem. quae si propria fuerint, ablativum singularem in e mittent, ut hic et haec cerealis et hoc cereale ab hoc et ab hac cereali horum et harum cerealium, hic vero Cerealis ab hoc Cereale; sic et agilis amabilis vitalis, et siqua talia. huic regulae subicientur et quae a masculinis in ter exeuntibus feminino genere tris syllaba terminantur, equester equestris, paluster palustris, equestri equestrium, palustri palustrium. omnia is terminata latina, seu communis generis sine neutro seu cuiuslibet alterius generis, eundem habentia genitivum nominativo suo, ablativo singulari modo e littera finiuntur eaque in um conversa faciunt genitivum pluralem, ut hic et haec canis ab hoc et ab hac cane horum et harum canum, hic et haec iuvenis ab hoc *et ab hac* iuvene iuvenum, hic panis ab hoc pane horum panum; inter quae excipiuntur hic ignis igne ignium, navis nave navium, | orbis orbe orbium, finis fine finium, crinis crine crinium: modo i, et addita um faciunt genitivum pluralem, haec puppis ab hac puppi harum puppium, turris ab hac turri turrium, securis ab hac securi securium, hic Liris ab hoc Liri, Fabaris ab hoc Fabari, Tiberis ab hoc Tiberi, et, ut dicit Plinius Secundus in libris dubii sermonis, hic salis ab hoc sali. quorum etiam accusativi praeter salis contra propriam tertiae declinationis finalitatem non in em, sed in im syllabam veniunt, hanc puppim, hanc turrim, hanc securim, hanc restim [σχοῖνον], hunc Lirim, hunc Fabarim, hunc Tiberim. similiter et funis ab hoc funi horum funium, accusativo tamen per em, non, ut supra dictum, per im elato. attamen et ab hac puppe et ab hac turre et ab hoc fune et ab hoc sale dicimus. omnia is terminata quae in genitivo singulari crescunt ablativo singulari e finiuntur eaque in um conversa faciunt genitivum pluralem, ut hic cinis cineris cinere cinerum, pulvis pulveris pulvere pulverum, cuspis cuspidis cuspide

12 neutrum in e veniens *editor Vindobonensis* 18 et quia quae *B* feminini generis *B* 25 et ab hac *om. B* 30 ab hoc fabri *B* plenius secundus *B*

cuspidum, cassis cassidis casside cassidum, Samnis Samnite Samnitum, licet Salustius Samnitium dixerit. excipitur unum lis litis lite litium, non litum. omnia is terminata graeca, seu masculina seu feminina fuerint, ablativo singulari e finiuntur eaque in um conversa reddunt ex se genitivum pluralem, ut Paris Paride Paridum, Daphnis Daphnide Daphnidum, Lais Laide Laidum, Thais Thaide Thaidum.

Omnia in os desinentia latina, seu masculina seu feminina vel communia, ablativo casu singulari e finiuntur eaque in um conversa faciunt genitivum pluralem, ut custos custode custodum, flos flore florum, nepos nepote nepotum. neutra omnino duo sunt quae in os veniant, alterum producte, alterum correpte, ut os oris ori os ab ore ora orum oribus, item os ossis ossi os ab osse ossa ossuum ossibus. in os desinentia graeca, si crescant in genitivo singulari, supra dictae regulae serviunt, ut Eros Erotis Erote Erotum, heros herois heroe heroum; si non crescant, magis propriae regulae quam latinae subiacebunt, ut Peneleos Penelei seu Peneleo, Androgeos | Androgei seu Androgeo: 'primusque Coroebus Penelei dextra' aut, ut alii tradiderunt, Peneleo; item 'in foribus letum Androgei' aut, ut aliis placet, Androgeo. magis tunc secundae quam tertiae declinationis erunt huius modi nomina, cum ad latinam venerint regulam.

Omnia us terminata latina, masculina aut feminina, communia seu neutra, ablativo singulari e finientur eaque in um conversa facient genitivum pluralem, ut mus mure murum, palus palude paludum, laus laude laudum, Venus Venere Venerum, crus crure crurum, pectus pectore pectorum, vellus vellere vellerum, grus grue gruum, vetus vetere veterum. nullum excipitur omnino. quin immo etiam graeca, cum huius erint declinationis, eidem regulae subiacebunt, Oedipus Oedipode Oedipodum, Melampus Melampode Melampodum.

Omnia nomina, quae b consonantem ante s semivocalem habebunt et monosyllaba erunt, et ablativo e finientur eaque in i conversa et addita um syllaba facient genitivum pluralem, ut haec trabs ab hac trabe harum trabium, haec plebs ab hac plebe harum plebium, si tamen in pluralem numerum flectitur, haec urbs ab hac urbe harum urbium, haec scrobs ab hac scrobe harum scrobium. et universa haec quattuor erunt supra dicta, quamvis quidam his adnumerent nubs [νέφος] corbs [κόφινος] orbs, sed absurde meo iudiciolo, cum tanta auctorum adversentur exempla, *in* quibus hic corbis et hic orbis et haec nubes legimus. nam de scobis [τὸ πρῖσμα] nominativo dubitatur, an haec scobs et non magis haec scobis habeat nominativum suum. item omnia nomina, quae consonantem ante s semivocalem habebunt nec erunt communia, et ablativo

---

16 primusque] *Verg. Aen.* II 424 17 tradederint *B* in foribus] *Verg. Aen.* VI 20 19 ad latina *B* 35 adnumerens *B* 36 sed absurde] id est absorde *superscr.* non inabsorde *B* 37 in *om.* *B*

p. 135—37 V.

casu singulari e finientur et ea in i conversa et addita um facient genitivum pluralem, ut mens mente mentium, dens dente dentium, mons monte montium, fons fonte fontium, frons fronte frontium, pons ponte pontium. | si omnis generis fuerint, ablativo singulari et e et i terminabuntur et aut e in i conversa aut i manente et addita um syllaba facient genitivum pluralem duplici modo, ut hic et haec et hoc prudens, ab hoc et ab hac prudente et prudenti, horum et harum prudentum et prudentium; similiter et participia. ubi p aut m antecesserit s semivocalem, ablativo singulari e finientur, eaque in um conversa genitivus erit pluralis, ut haec daps ab hac dape harum dapum, hic adeps ab hoc adipe horum adipum, haec ops ab hac ope harum opum, haec stips ab hac stipe harum stipum, haec stirps ab hac stirpe harum stirpum, haec hiems ab hac hieme harum hiemum. excipiemus ea quae sunt omnis generis, ut hic et haec et hoc praeceps biceps triceps: facient enim ab hoc et ab hac praecipiti bicipiti tricipiti, horum et harum praecipitium bicipitium tricipitium, et ab hoc praecipite bicipite tricipite, horum et harum praecipitum bicipitum tricipitum; similiter et hic et haec et hoc particeps, ab hoc participe et ab hoc participi, horum et harum participum et participium. ubi r antecesserit, et ablativo e finientur, et ea in i commutata et addita um fiet genitivus pluralis, ut haec ars ab hac arte harum artium, pars parte partium, sors sorte sortium, fors forte fortium, Mars Marte Martium, si in pluralem numerum aut hoc aut illud flectitur.

Omnia x littera terminata quacumque antecedente vocali seu consonante, nisi trium generum fuerint, id est eius quod omne dicitur, ablativum singularem e finient eaque modo in i *commutata* et addita um facient genitivum pluralem, ut fax falx [τὸ δρέπανον] lanx, face facium, falce falcium, lance lancium, nix nive nivium; modo in um tantum conversa eundem casum creabunt, ut rex rege regum, lex lege legum, grex grege gregum, salix salice salicum, cicatrix cicatrice cicatricum, calix calice calicum. si vero trium generum fuerint omni modo et ablativo i finientur et addita um syllaba facient genitivum pluralem, ut hic et haec et hoc fallax, ab hoc et ab hac fallaci, horum et harum fallacium, hic et haec et hoc felix, ab hoc et ab hac felici, horum et harum felicium, velox veloci velocium, atrox atroci atrocium, trux truci trucium. felix, quando proprium erit, ab hoc Felice, per e, non per i faciet ablativum, sicut et Iuvenalis Mar|tialis Vitalis, ab hoc Iuvenale Martiale Vitale, et siqua similia.

Haec fere sunt in ablativo tertiae declinationis quae ad fixas et certas regulas redigi possunt; siquid secus repertum fuerit, auctoritati potius et consuetudini vel euphoniae quam rationi, quae ab illis superatur, adtribues.

---

8 similiter et participia *B*   9 ablat. singularem e fenitur *B*   10 ab hoc adepe horum adepum *B*   23 quaecumque antecedenti *B*   25 commutata *om. B*

Quarta declinatio omni modo addita um ablativo singulari faciet genitivum pluralem, ut curru curruum, manu manuum. qui et ipse aliquotiens in carmine *συγκοπήν* patitur, ut est 'ille manum patiens' pro manuum, et illud 'quae gratia currum armorumque fuit vivis' pro curruum sine dubio, quia infertur 'armorumque fuit'.

Quinta declinatio et ipsa addita rum ablativo singulari casuo faciet saepe dictum, ut ab hac re harum rerum, ab hac acie acierum; nisi quod interdum apud antiquos in his quae es ultimam nominativi singularis puram habuerint r littera ablativo additae syllabae subducitur, et facit genitivum pluralem per eum syllabas, ut specieum pro specierum, facieum pro facierum; sed modo non utimur hac enuntiatione.

Item tertiae quartae quintae declinationum dativus pluralis bus syllaba terminatur, sed in tertia et quarta i littera antecedente, ut patribus hominibus legibus urbibus praetoribus fluctibus curribus manibus porticibus casibus; praeter pauca utrinque [tertiae quartae] declinationis, quae discretionis causa vel archaismi i litteram in u convertunt, ut partubus arcubus artubus. nam partes partibus, partus vero partubus; arces arcibus, arcus vero arcubus; artes artibus, artus vero artubus facient. item τῷ ἀρχαισμῷ lacus lacubus. item in tertia declinatione boves boum bubus. item et quae neque i neque u, sed o praemittunt bus syllabae, ut duo duobus, ambo ambobus, quae tamen et anomala sunt ac sola reperiuntur. in quinta vero declinatione e producta semper antecedente, ut rebus spebus diebus aciebus. |

EXEMPLA DECLINANDORVM NOMINVM PER SINGVLAS FORMAS

Declinationis primae generis masculini hic poeta huius poetae huic poetae hunc poetam o poeta ab hoc poeta hi poetae horum poetarum his poetis hos poetas o poetae ab his poetis, generis feminini haec rosa huius rosae huic rosae hanc rosam o rosa ab hac rosa hae rosae harum rosarum his rosis has rosas o rosae ab his rosis, generis communis hic et haec advena huius advenae huic advenae hunc et hanc advenam o advena ab hoc et ab hac advena hi et hae advenae horum et harum advenarum his advenis hos et has advenas o advenae ab his advenis. formae secundae generis masculini hic bonus huius boni huic bono hunc bonum o bone ab hoc bono hi boni horum bonorum his bonis hos bonos o boni ab his bonis, generis feminini haec pinus huius pini huic pino hanc pinum o pine ab hac pino hae pini harum pinorum his pinis has pinos o pini ab his pinis, generis neutri hoc templum huius templi huic templo hoc templum o templum ab hoc templo haec templa horum templo-

3 ille] *Verg. Aen.* VII 490 4 quae] *Verg. Aen.* VI 653 corrum *B* 15 tertiae et quartae *editor Vindobonensis* 25 generis masculini nom. hic poeta — et pluraliter nom. hi poetae *B*, *item in reliquis numeri pluralis vel singularis et casuum notas modo additas in B modo omissas constanter omisi*

p. 108—40 V.

rum his templis haec templa o templa ab his templis. formae tertiae generis masculini hic rex huius regis huic regi hunc regem o rex ab hoc rege hi reges horum regum his regibus hos reges o reges ab his regibus, generis feminini haec frux huius frugis huic frugi hanc frugem o frux ab hac fruge hae fruges harum frugum his frugibus has fruges o fruges ab his frugibus, generis neutri hoc opus huius operis huic operi hoc opus o opus ab hoc opere haec opera horum operum his operibus haec opera o opera ab his operibus, generis communis hic et haec sacerdos huius sacerdotis huic sacerdoti hunc et hanc sacerdotem o sacerdos ab hoc et ab hac sacerdote hi et hae sacerdotes horum et harum sacerdotum his sacerdotibus hos et has sacerdotes o sacerdotes ab his sacerdotibus, | generis omnis hic et haec et hoc felix huius felicis huic felici hunc et hanc felicem et hoc felix o felix ab hoc et ab hac et ab hoc felici hi et hae felices et haec felicia horum et harum et horum felicium his felicibus hos et has felices et haec felicia o felices et o felicia ab his felicibus. formae quartae generis masculini hic currus huius currus huic currui hunc currum o currus ab hoc curru hi currus horum curruum his curribus hos currus o currus ab his curribus, generis feminini haec manus huius manus huic manui hanc manum o manus ab hac manu hae manus harum manuum his manibus has manus o manus ab his manibus, generis neutri hoc genu huius genu huic genu hoc genu o genu ab hoc genu haec genua horum genuum his genibus haec genua o genua ab his genibus. haec antiqui etiam singulari numero sic ut masculina et feminina declinabant, dicentes huius genus et huius cornus et huic genui huic cornui. unde et Lucanus '*cornus tibi cura sinistra, Lentule, cum prima, quae tum fuit o. b. e. q. l. d.*', et Livius ubique in historia; posteritas inter monoclita posuit. formae quintae generis masculini hic dies huius diei huic diei hunc diem o dies ab hoc die hi dies horum dierum his diebus hos dies o dies ab his diebus, generis feminini haec res huius rei huic rei hanc rem o res ab hac re hae res harum rerum his rebus has res o res ab his rebus. horum nominum genitivus et dativus singularis e paenultimam litteram modo productam modo correptam habent, productam, cum es syllaba nominativi casus singularis pura fuerit, id est non praecedentem habuerit consonantem, ut dies diei, acies aciei, correptam, cum praecesserit consonans, ut res rei, spes spei.

DE PRONOMINE

Vniversorum pronominum secundum Latinos generalis trina divisio est. aut enim finita sunt pronomina aut minus quam finita aut in|finita. rursus finitorum alia sunt principalia, alia derivativa: finita principalia

---

25 Lucanus] *Pharsal.* VII 217 26 et libius *B*

tria, ego tu ille; finita derivativa V, numero singulari meus tuus suus, numero plurali noster vester, horumque feminina scilicet et neutra. minus quam finita VI, iste ipse hic is idem sui, item cum suis femininis et neutris. ex quibus idem et masculini et neutri generis est; sed in masculino i producitur, in neutro corripitur. sui casus habet IIII tantum, genitivum dativum accusativum ablativum, genitivum sui, dativum sibi, accusativum se, ablativum a se; et est omnis generis numeri utriusque. infinita VII, quis qualis talis quantus tantus quotus totus, cum suis videlicet femininis et neutris. his addunt quidam quot et tot, ex quibus quotus et totus facta sunt, sicut a quis cuias et a noster nostras, a vester vestras, cuiatis nostratis vestratis, quae Graeci ποδαπός ἡμεδαπός ὑμεδαπός dicunt.

Quae ex pronominibus casum vocativum recipiunt? finitum principale secundae personae merito: ad hanc enim a prima dirigitur sermo profectus, tu, ut

tu quoque litoribus nostris, Aeneia nutrix,
a. m. f. e. dedisti.

item finita derivativa a prima persona venientia, quae quamvis a prima deducantur, secundae tamen obtinent locum, ut ad eas quoque iure sermo profectus dirigatur a prima (nam in his quae ex secunda nascuntur * de his sermo non ad eas dirigitur), o mi vel o meus, o mea, o meum, o noster, o nostra, o nostrum: Terentius 'mi Pamphile', 'mi Phaedria', Vergilius 'proice tela manu, sanguis meus', Terentius 'mea Glycerium, inquit, cur te is perditum?', item alibi 'Thais mea m. s.', alibi 'o noster Chreme'.

Quare, cum ille illa illud et iste ista istud neutra sua per d litteram faciant, ipse ipsa ipsum non per d, sed per m litteram facit? quia apud antiquos non solum ipse, sed etiam ipsus | dicebatur, et sicut meus mea meum, ita ipsus ipsa ipsum fecit, non ipsud.

Quare ablativo casu dupliciter a quo vel a qui et a qua vel a qui, item dativo plurali quis vel quibus, a quis vel a quibus dicimus? quoniam apud antiquos non solum qui viri, puta qui iudices, sed etiam ques viri, ques iudices, nec solum quae feminae, sed etiam ques feminae dicebatur, ut iuxta regulam secundae et tertiae declinationis a quo quidem quis viris, a qui vero quibus viris merito fiat: 'quis ante ora patrum' et 'quis neque mos neque cultus erat'.

16 tu quoque] *Verg. Aen.* VII 1 aeneia] in ea *B* nutrix dedisti a. m. f. e. dedisti *B* 20 nascuntur] *'quae post hanc vocem sequuntur adeo evanida, ut amplius legi non possint, ea spatium octo vel novem literarum explent'* *editor Vindobonensis* 22 mi Pamphile] *Terent. Andr.* I 5, 51 mi fedria *B*: *Terent. Eun.* I 2, 15 23 proice] *Verg. Aen.* VI 836 mea elicerium inquid *B*: *Terent. Andr.* I 1, 107 24 Thais] *Terent. Eun.* III 2, 2 25 o noster] *Terent. Andr.* V 2, 5 27 facit] faciat *B* apud anticus *B* 32 apud anticus *B* 'puta *tribus punctis in codice notatur'* *editor Vindobonensis* 33 sed etiam quaes feminae *B* 35 quis ante] *Verg. Aen.* I 95 36 quis neque] *Verg. Aen.* VIII 316

p. 141 V.

Nomina similia pronominibus alius ullus nullus unus totus alter alteruter uter uterque neuter. horum feminina ac neutra genitivum ac dativum casus singulares eosdem habent, quos masculina, similiter ut pronomina, unde etiam similia his putantur: alia alius alii, ulla ullius ulli, nulla nullius nulli, una unius uni, tota totius toti, altera alterius alteri, alterutra alterutrius alterutri, utra utrius utri, utraque utriusque utrique, neutra neutrius neutri; similiter aliud alius alii, ullum ullius ulli, nullum nullius nulli, unum unius uni, totum totius toti, alterum alterius alteri, alterutrum alterutrius alterutri et cetera.

---

2 ac] hac *B* 9 cetera. EXPLICIT DE PRONOMINE FELICITER BONO MILICHO ROMALCO *B*

DE DVBIIS NOMINIBVS

Libellum de dubiis nominibns e codice Vindobonensi 89 olim Salisburgonsi saeculo nono scripto primus edidit Mauricius Hauptius una cum Ovidii halicuticis et Gratii et Nemesiani cynegeticis Lipsiae a. 1838. in libro autem quo usus erat unius, ut videtur, membranae iactura facta ea quae ab initio scripta erant usque ad p. 575, 17 *pluraliter autem cancromata dicenda sunt* perierunt; reliqua leguntur f. 170—175 *Canis gen. fem. — discrepat atrox:* cf. Endlicher catal. cod. philol. latin. bibl. Palat. Vindob. p. 197 sqq. aliud eiusdem libelli exemplum manu scriptum Lauduni Gallorum inventum est in codice bibliothecae publicae Laudnnensis 463, quem descripserunt ii qui catalogum bibliothecarum gallicarum provincialium ediderunt, catalogue général des manuscrits des bibliothèques des départemens I p. 246. in eo igitur codice saeculo duodecimo, ut visum est illis qui catalogum fecerunt, scripto tractatus de nominibus legitur omissa inscriptione, *Egiptus gen. fem. ut dauid letata est egiptus — ymnus gen. masc. finit.* sed post v. *os de ossum gen. neutri, ut Virgilius postquam pavor* p. 90 H librarius omissis exemplis scriptorum nomina sola cum notis generum posuit, *opes gen. fem. oleastrum gen. neut.* etc. hoc libro usus Victor Le Clerc in appendice catalogi quem dixi p. 649 sqq. tractatum de nominibus ita edidit, ut in priore parte integram Laudnnensis codicis scriptnram exhiberet, in posteriore inde a v. *opes* item Vindobonensem codicem non mutatis librarii erroribus exprimeret. postea Fridericns Gnilelmus Otto utriusque editionis copiis adhibitis librum amplissimo commentario, in quo multa de nominibus a grammatico tractatis disputavit, instructum separatim edidit Gissae a. 1850. duobus autem codicibus, qui adhuc usurpati sunt, iam accedit tertius Monacensis 14252 olim Emmeramus 252 nono saeculo scriptus, f. 181—191 *incipit* ‖ *dubiis de* ‖ *nominibus cuius generis sint. Aegyptus — discrepat atrox.**)

*) Indicem universi codicis subiciam, ut in reliqua quoque parte plurima consentire cum Vindobonensi et Laudunensi codice intellegatur. Cod. Emmer. 252 memb. saec. IX formae quadratae f. 1—3 *Terente Scauro orthographia igitur est*

Itaque cum tres sint codices manu scripti, omnes ita inter se consentiunt, ut ex uno fonte ductos esse adpareat. nam ne unum vel alterum horum ipsorum qui servati sunt e tertio descriptum esse putemus, maxime defectus quidam librorum diversis locis modo in hoc modo in illo inventi obstant. nam in Vindobonensi codice solo omissae sunt observationes de v. *pratum* p. 95 II, *supellex* p. 98, *vertex* p. 102; in Monacensi vero quaedam lacunis corrupta sunt, quae vel Laudunensis integra servavit, ut in v. *crinis* et *callis, culter* et *cardo,* vel Vindobonensis, ut in v. *origo* et *ordo* p. 91, *scalper* et *suboles* p. 101. quare suam quisque auctoritatem ad scripturam archetypi recuperandam habet; sed illud ipsum plurimis et gravissimis vitiis corruptum fuisse consentiens trium codicum testimonium ostendit. quo factum est ut duobus codicibus post principem editionem inventis praeter restitutas in initio libri observationes sexaginta novem, quae in illa omissae erant, non multum ad emendationem reliquae partis conferretur et nunc plurima sic, ut olim edita erant, repeterentur. nam vitia quoque scripturae, quae quidem corrigi poterant, quoniam multa quae prave scripta sunt non errori librariorum sed neglegentiae scriptoris tribuenda esse adparet, maximam partem correxerat Hauptius, idemque molestissimo negotio, a quo magna pars emendationis in hoc libro pendet, ut exempla scriptorum a grammatico citata apud illos quaererentur et indicarentur, perfunctus erat. pauca duorum editorum qui eum secuti sunt opera praestitit. scripturam autem trium codicum, quibus usus sum, integram exhibui. in quo de Vindobonensi et Laudunensi superiorum editorum fidem secutus sum, Monacensem ipse excussi. ceterum in indicandis iis quae e libris scriptorum christianorum citata sunt editionem Gallandii, qua sola in plurimis uti poteram, secutus sum. quae res offecit ut numeri olim ex aliis editionibus adscripti saepius mutandi essent. de non nullis autem locis, qui nec a prioribus inveniri nec a me suis auctoribus adsignari potuerunt, accuratius quaerendum esse non existimavi.

De argumento libri quamquam uberius disputare mihi proposi-

— *multis et claris scriptoribus tractata dilatatur:* excerpta de orthographia. ‖ f. 3—5* epistula Coronati ad Luxorium, de magis, de trinitate, interrogationes et responsiones variae, excerptum Hieronymi. ‖ f. 5*—173 *incipit prologus hic prologus indicat quibus glosis — aduersum me. explicit prologus. incipiunt glosae affatae et reliquae* etc. *Abauus — lolium. expliciunt glosae deo gratias amen:* glossae ex vetere et novo testamento. ‖ f. 173*—174* *de duodecim scriptoribus Hieronymi. Uis nunc — hominem sunt. finit.* ‖ uno folio vacuo relicto f. 176—184* *incipiunt synonyma Ciceronis. Ueturio suo — sustinet. explicit synonima artis rethoricae deo gratias amen.* ‖ f. 185—191 *incipit dubiis de nominibus — atrox.* ‖ f. 191—197* *incipit de propriaetate sermonum uel rerum. Inter metum et timorem — commentaria uolumina dicuntur. deo gratias quod perficiamus opus nostrum amen:* de differentiis.

tum non est, tamen pauca dicam, propterea quod ea de re non recte iudicari a non nullis viris doctis video. nam quoniam illud egisse scriptorem adparet, ut genera nominum definiret, qua de causa et in Monacensi codice inscriptioni *de dubiis nominibus* additum est *cuius generis sint*, et Hauptius tum, cum librum initio mutilatum edidit, *de generibus nominum* inscripsit, fuerunt qui, quaecumque in hoc libro scripta essent nomina, vario genere usurpata esse crederent. qua in re vereor ne longe a consilio grammatici aberraverint. primum enim satis magnus est vocabulorum numerus, in quibus non de genere quaeritur, sed de numero, quia vel singulariter vel pluraliter tantum vulgo dicebantur. quo pertinent haec, *barba capillum cunae comae mel Quirites scalae;* eodemque iure referemus alia multa, quorum quamquam genus indicatum est, tamen dubitari nequit quin propter observationem numeri recepta sint, ut *aedes carcer frumentum metallum mentum moenia nares opes odium pavimentum sulphur supellex.* deinde sunt alia in quibus de ratione scribendi dubitatur, ut *babae carecta coturnix cortina crocodilus,* quod genus postea praetermisisse videtur grammaticus. sed ab huius modi observationibus proxime absunt eae, in quibus non tam de incerto unius nominis genere quam de variis vocabulorum formis agitur, ut in v. *ambago bracas biremas circos confligit conpago erinaceus elefantus materies peristromum.* accedunt quaedam vocabula ipsa quoque in priore parte libri posita, quae propterea videntur recepta esse, ut eorum significatio definiretur vel ut ipsa a similibus, quibuscum inferioris aetatis consuetudine permiscebantur, distinguerentur, *aestus ager barones baxeae beavit contiguum candens conpellat diurnum.* denique etiam in iis quorum genus sane a grammatico definitum est sunt multa quae numquam incerti generis apud Latinos fuerunt, sed propterea, ni fallor, scripta sunt, quod alio genere apud Latinos alio apud Graecos dicebantur. nam in hac utriusque linguae diversitate observanda singulare studium posuisse grammaticos intellegitur ex iis quae de idiomatibus generum (nam ita dicere consueverunt) edidimus vol. I p. 551 sqq. et vol. IV p. 573 sqq. et quae ex eodem genere in glossariis Labbaei p. 199 sqq. collecta sunt. quibuscum nomina ab hoc grammatico conposita ita consentiunt, ut maxima pars eorum de quibus ipse commentatus est etiam in illis indicibus inveniatur. ab hoc igitur de generibus nominum scribendi more per scholas grammaticorum propagato is quoque qui hunc librum scripsit profectus est. sed diverso ab idiomatum scriptoribus consilio usus exempla scriptorum vel antiquorum vel recentiorum, quibus genera nominum stabiliret, circumspexit. atque in his solis omnis huius libri utilitas posita est, quandoquidem in multis,

quae nullius pretii aestimanda sunt, conplura quae nec tradita ab aliis et haud dubie ab antiquiore auctore petita sunt exhibet.

Iam vero de auctore a quo scriptor has antiquitatis reliquias accepit etsi nihil certo confirmari potest, tamen conparatis iis quae a reliquis grammaticis tradita sunt nullum puto inveniri posse, ad quem potius illa referantur quam Caprum, cui plurima quae nunc apud grammaticos de dubiis nominum generibus scripta legimus deberi haud inprobabile est. nam in excerptis Iulii Romani apud Charisium, in Prisciani libris, in Nonii capite tertio quod est de indiscretis generibus, in catholicis Probi, in Servii commentario in Vergilium, denique in Capri libro de orthographia qui vulgo fertur multa leguntur nomina, quae partim iisdem exemplis adpositis partim substitutis aliis in hunc quoque librum recepta sunt. quare quo certius de illo consensu constaret et de communi fonte indicari posset, locos grammaticorum quos dixi subiecta adnotatione indicavi. quamquam facile plura adscribi, non nulla etiam quae posui fortasse rectius omitti potuisse scio. ex illis igitur grammaticis Iulius Romanus saepius Caprum nominat. Priscianus autem ea quae in quinto libro de generibus nominum scripsit apud Caprum et apud Probum de dubiis generibus inveniri ait p. 171, 14, eosdemque auctores etiam in reliquis libris saepius appellat, quae videtur causa esse, cur conplura quae apud eum scripta sunt cum catholicis Probi consentiant. Nonium quoque propter eius cum Prisciano et Charisio consensum Capro usum esse puto, quamquam Hertzius annal. philol. nov. a. 1862 p. 786 non hunc ipsum, sed Probum a Capro postea exscriptum eius auctorem fuisse voluit. sed quae ad hanc sententiam confirmandam attulit ab iis quae de Capro tradita sunt dissentientia haud scio an rectius posterioribus grammaticis, qui minus accurate illius doctrinam sequebantur, quam Capro multa ex Probi copiis omittenti tribuamus. deinde Servius, qui de dubiis nominibus disputans Caprum nominavit in Verg. Aen. IX 709; X 344, 377, 788, plura quae de eadem re tradit ab hoc petivisse videtur. denique Capri liber qui vulgo dicitur, etsi non a Capro scriptus, sed multo inferiore tempore conpositus est, tamen quaedam ex illius libris excerpta continere iure creditur. ex quo etiam illud adparet, diu apud grammaticos duravisse Capri memoriam. itaque ut alii grammatici in generibus nominum definiendis Capri potissimum copiis usi esse videntur, ita cum qui hunc de dubiis nominibus libellum scripsit non integros quidem illius libros, qui eo tempore vix extabant, sed excerpta, e quibus veterum scriptorum exempla colligeret, adhibuisse crediderim. scripsit autem post aetatem Isidori, cuius mentionem fecit v. *legumen* p. 85 H.

DE DVBIIS NOMINIBVS

Aegyptus generis feminini, ut David (*ps.* 104, 38) 'laetata est Aegyptus'.

Aera generis neutri * ut Virgilius (*A.* VIIII 699) 'aera per tenerum'.

Arvum generis neutri, ut illud 'incolite arvum'; pluraliter arva 'Galilaeaque arva'.

Amor generis masculini, ut Iuvencus (I 512) 'fraterno demum reconciliatus amore'.

Aestus de inundatione generis masculini, ut Virgilius (*A.* VIII 674) 'aestuque secabant'. nam de aestate intellegendum quod feminino genere dicitur.

Artus singularem numerum non habet, sed pluraliter masculini generis, ut Iuvencus (I 623) 'splendebant corporis artus'.

Ager generis masculini, ut dominus in evangelio (*Matth.* 13, 38) 'ager hic mundus est'.

Arbor generis feminini, ut Paulinus 'erit ut arbor quae propinqua flumini'. ideoque omnes arbores tam in proprio quam in appellativo nomine feminino genere sunt vocandae. sed *hoc* plenius in sequentibus, cum de arboribus proprie scribimus, declaramus.

M codex Monacensis 14252 *Emmeramus* 252

V codex Vindobonensis 89 *initio mutilus*

L codex Laudunensis 463, *in quo exempla scriptorum post v.* opes *omissa sunt*

4 aera *Non.* 193   6 arvum *Non.* 192   14 artua *Non.* 191 *Char.* 45, 6

1 INCIP ||DUBIIS DE ||NOMINIBUS CUIUS GENERIS SINT *M*   2 David] d'd' *M*   4 Aara *L*. *lacuna quam indicavi exemplum nominis* aera *pluraliter neutro genere dicti excidisse videtur*   6 Aurum geo. neu. ut illud incolites Aruum gen. neu. ut illud incolites aruum *M L*   7 Galilaeaque] *Sedul.* IIII 189 Galilaea per arva   11 intelligendum est quando *L*   13 singl'i numere (*corr.* -ro) non hab' *M* singuli in numero non habet *L*   17 *Paulini exemplum non inveni*   18 flumine *M L*   19 hoc *om.* *M L* in sequent' *M* in sequenti *L*   20 propria *M L*

Anguis generis masculini, ut Virgilius 'luimicus inmensis orhibus anguis'.

Ardor generis masculini: hic ardor dicendum et hi ardores.

Archanum generis neutri, hoc archanum et haec arcliana.

Ambago generis feminini, ut Prudentius (*cath.* 6, 48) 'ambage fallit atra'.

Aedes generis feminini, et ita de *domo* dicendum.

Apex generis masculini: hic apex dicendum.

Antrum generis neutri, quia pluraliter antra dicuntur.

Acumen generis neutri; pluraliter vero acumina dicuntur.

Bracas, non braces, ut Livius 'laxisque bracis'.

Bacae multae, baca una, ut Virgilius (*g.* II 519) 'teritur Sicionia baca'.

Baculum et baculi, quia masculini generis est. nam quidam dixerunt bacilli et bacilla.

Babae vitiose dicitur, sed papae dicendum, sicut Varro in satira.

Balneas antiqui dixerunt, nunc neutri generis balneum et balnea.

Barones dicendum, sicut Cicero ad Pansam.

Barbam tondere dicendum, non facere, sicut Varro. barbam antiqui singulariter dicebant, nunc pluraliter, ut Virgilius (*g.* III 299) 'interea barbas incanaque menta'.

Baxeas calciamenta feminarum, ut Varro dicit.

Beavit beatum fecit, et ab hoc benignitas dicta, quia beat, sicut Horatius (*carm.* II 3, 6) 'seu *te* in remoto gramine per dies festos reclinatum béaris'.

Biremas dicebant antiqui naves, nunc biremes melius, ut Virgilius (*A.* I 182) 'Phrygiasque biremes'.

Boves generis feminini, ut Virgilius (*b.* 1, 9) 'meas errare boves'.

Bubo avis generis feminini, ut Virgilius (*A.* IIII 462) 'solaque culminibus ferali carmine bubo'.

---

1 anguis *Non.* 191 7 aedes *Char.* 33, 6 11 bracas *Cap.* 2247 14 baculum *Cap.* 2247 17 balneas *Non.* 194 29 bubo *Non.* 194

---

1 *Vergilii exemplum ex duobus, quae sunt apud Nonium l. c., Aen.* V 84 lubricus anguis *et Aen.* II 204 inmensis orbibus angues *conflatum est* immensi sordibus *L* 3 hic ardor dicend' et his ardua *M* hinc ardor dicendum est et bis ardor *L* 6 atra *om. M* 7 et ita de domo] edita de *M L: aedis ab aede coniecit Clericus* 8 Apex — dicendum *om. L* 11 braces] bracia *M L* ut Iunius *M : Ovid. trist.* V 7, 49 pellibus et laxis arcent mala frigora braccis laxique *M* 12 una *om. M* teretur *M L* sitionia *L* bacae *M L* 13 baculum] bacalus *Clericus* quidam scripserunt dederunt *L* q;dam scripser̄ dd' *M* 14 bacilli et bacella *M: fortasse* bacillum et bacilla. *ea quae sequuntur ordine mutato ita scripta sunt in L*, barones babe barbam bubum balneas birimas bones baxeas beauit bustum 15 sed pape *M L* in satyrā *M* 16 dederunt nunc neutri *L* dd' num nr̄i *M* 17 sicero *M* 18 tundere *M L* 20 mente *M L* sic *L* 23 seu in remota gramine *M* seum remota gramini *L* festua *L*, *om. M* 24 beares *L* 25 Birimas *L* birimes *M L* 26 birimes *M* 27 meas arare *M* mens arari *L* 28 Bubu *M* Bubum *L* uolaque *L* 29 ferali] fera de *M L* curmine *L*

Bustum generis neutri, quia pluraliter busta dicuntur.

Carecta Virgilius in bucolicis (3, 20), 'tu sub carecta latebas'; nunc caricta.

Circos antiqui; nunc circulos dicendum.

Conligit et conflictus, non conflixus, sicut Virgilius (*A.* X 303) 'inllicta vadis', non inflixa.

Contiguum quod tangi potest, sicut Virgilius (*A.* X 457) 'hunc ubi contiguum missae fore'.

Caelum generis neutri, Virgilius (*A.* I 88) 'eripiunt subito nubes caelumque diemque'; pluraliter autem caeli, ut illud 'commovebuntur caeli fragoribus'.

Cannabl generis neutri, non cannabis.

Coturnicem antiqui dixerunt, nunc cocturnix.

Conpellat antiqui pro appellat, ut Virgilius (*A.* IIII 304) 'Aenean vocibus conpellat'.

Coruscum et vibratum et crispum: Virgilius pro tremulo, (*A.* I 164) 'tum silvis scena coruscis'; item pro rutilo (*g.* I 233), 'corusco semper sole rubens'; item pro vibrato, (*A.* XII 887, 919) 'telum coruscat'.

Crabatum antiqui; nunc grabatum generis neutri, ut Bibaculus 'nam meo grabato'.

Candens plena luna dici potest, ut Virgilius (*A.* VIIII 627) 'iuvencum candentem'. ex quo apparet commune hoc esse, candenti et candente.

Collum generis neutri, quia pluraliter colla dicuntur, ut Prudentius (*cath.* 9, 180) de serpente 'colla fractus sibilat'.

Cuspis generis feminini, ut Prudentius (*psychom.* 718) 'pollutam rigida transfigens cuspide linguam'.

Cinctus genere masculino dicendum, hic cinctus et hi cinctus.

Colus in lanificio *generis feminini*, sicut Cicero (*de or.* II 68, 277) docet.

Cupido generis feminini, ut Virgilius * 'habendi caeca cupido'.

---

9 caelum *Non.* 197 *Char.* 72, 12 *Serg.* 431, 31   12 cannabi *Cap.* 2247   13 coturnicem *Cap.* 2248   28 cinctus *Cap.* 2248   29 colus *Non.* 198 *Cap.* 2248

---

2 bucolices *M L*   latebas *om. M*   5 non conflixus *Clericus* non conflexatus *M L*   6 non inflixa *Otto* non flixa *M* non flicxa *L*   7 ubi] uobis *M L*   13 dd' nun cuturnix *M* Dauid nunc coturnix *L*   14 Aenean] erican *L*   16 Corruscum *M*   et rispum *L*   17 item pro rutilo — rubens *om. M*   corusco semper] coruscus est pro *L*   19 Crebattum *M L*   grabattum *M*   Bibaculus *Clericus* babiculus *M L*   20 gabato *M*   21 Cadans *M*   22 cadentem *M*   candenti ex candenti *L* candenti ex candent *M*: *cf. Charis. p.* 125, 15   24 neū. gen. *M*   25 de serpere colla fratus *M*   26 Cospis *L*   27 lingua *M*   28 hic cinctus et hi cinctus *Otto* hic cinctus et his cinctibus *M* hinc cinctus et bis cinctus *L*   29 Colos *M L*   lanificia *L*   generis feminini *om. M L*   31 habenda ceta cupido *M L* audentem extrema cupido est certa sequi (*Verg. Aen.* II 439) *Clericus.* *lacunam qua exemplum Vergilii excidit indicavi*

Cyma, alii cymam, ut Volumnius 'stridentis dabitur patella cymae'.

Capillum antiqui singulariter, sicut barbam; sed nunc pluraliter, ut Virgilius (*A.* X 832) 'comptos ex more capillos'.

Canalis generis masculini, [ut] hic canalis et hi canales, ut Avitus (V 135) 'in extremum certans manare canalem'.

Caminus generis masculini, sicut Pollio Asinius.

Calcem hominis aut iumenti feminino genere dicendum, ut Virgilius (*A.* XI 714) 'ferrata calce fatigat'; calcis vero aedificiorum generis feminini, cuius nominativus cals per s litteram, non per x, ut Varro 'cals circumfusa aqua'.

Corbes generis feminini, ut Cato 'corbes messorias'.

Cubitum corporis generis masculini, mensurae autem generis neutri.

Cornu bovis generis neutri. sed est arbor cornus, de qua Virgilius (*g.* II 447) 'et bona bello cornus', cuius fructum cornum, ut pomum, et corna, ut idem Virgilius (*A.* III 649) 'lapidosaque corna'.

Compitum generis neutri et pluraliter compita, ut Prudentius (*apoth.* 7) 'tam multa surgunt perfidorum compita'.

Crepundia. Cunae *recens* natorum habitacula, ut Prudentius (*cath.* 11, 97) 'hunc quem latebra cunulae'.

Cavum, si per se dicas, generis neutri est; *cavae* cavernae (*Verg. Aen.* II 52) autem generis feminini scribuntur, ut cavi parietes, cavae speluncae, amplae cavernae. notandum quod parietes genere masculino dixerunt.

Clipeus generis masculini, ut Ennius 'cecidit clipeus'; et Virgilius (*A.* VII 186) pluraliter 'spiculaque clipeique' dixit; et Pomponius generis neutri 'clipeum in medio fixum est', sed non recipitur.

---

1 cyma *Non.* 195 *Char.* 56, 8 2 capillum *Char.* 104, 20 6 caminus *Cap.* 2248 7 calcem *Non.* 199 *Cap.* 2242 *Char.* 92, 31 *Prob.* 20, 19. 128, 23 11 corbes *Non.* 197 *Cap.* 2248 12 cubitum *Non.* 201 13 cornu *Cap.* 2248 *Prob.* 125, 11 *Serv. in Verg. Aen.* III 22; 649 24 clipeus *Char.* 77, 14 *Non.* 196 *Serv. in Verg. Aen.* VIIII 709

---

1 Cyma alii cymam *Clericus* Clemam alii clemam *M L* strideuti *M L* ciemeae *M* clemee *L* 3 comptus ex mole capillus *L* 6 pullo *M L* 7 Calicem *L* 8 callce *L* calix uero *L*. calcis *nominativo dictum esse tradit Probus cath.* 20, 19; cals *dici voluerunt alii, ut Caper l. c. haec neglegenter coniunxisse videtur grammaticus, aut scribendum* calcem vera aedificiorum generis masculini fem. gen. *L* 9 litteram *om. L* 10 circumfusa aq̄; *M* cirrum fura aquam *L* 11 messories *L*: saue haec corbis dicendum est feminino genere secundum Tullium, qui ait (*p. Sest.* 38, 82) 'messoria se corbe contexit' *Servius in Verg. georg.* I 165 12 autem] aut *M* 13 boues *L* de quo *M L* 15 lapidos atque forma *L* 18 Crepundia — cunulae *hoc loco omissa supra* 573, 26 *ante* cuspis *habet L*. crepundia cunabulorum crepitacula, ut Prudentius hunc quem latebra et abstetrix et virga feta et cunula *Clericus* cunenatorum habitacula *L* cunenator habitacula *M* 19 cimule *L* 20 si] se *M* cavae *om. M L* cauerna autem *L* 21 ut *om. L* 23 dixerunt] dix̄ *M* 24 Clypeus *M* Ennius] *cf. Varr. de l. l.* VII 93 *p.* 309 *Sp. Enn. trag. fragm. v.* 207 *ed. Vahl.* clypeus *M* 25 sceptraque (sceptra q *M*) clipei dixit et pompeius *M L* 26 clypeum *M*

Catinus generis masculini, ut Maecenas 'et fumantes calido cum farre catinos'.

Callum generis neutri, ut Cicero (*Tusc. disp.* II 15, 36) 'ipse labor callum obduxit'. callidi sunt, ut dixerunt quidam, 'quorum tamquam manus opere, sic animus usu concalluerit' (*Cic. de nat. deor.* III 10, 25).

Cameli genere feminino dicendum.

Cortina per o dicendum, non curtina.

Clibanus generis masculini, ut Melissus docet.

Comae et coma. nam quidam vetabant dici; sed nunc admittitur.

Conpago generis feminini, ut Varro, haec compages.

Crinis generis masculini, ut Caesar de analogia.

Callis generis masculini, ut Virgilius (*A.* VIII 383) 'per occultos lucebat semita callis'.

Carcer a coercendo dictus generis masculini.

Crocodillus generis masculini. nam prius corcodillus dicebatur.

Cancer bubo generis neutri, ut Livius 'malum latere solet inmedicabile cancer'. pluraliter autem cancromata dicenda.

| Canis generis feminini, ut Virgilius (*A.* VII 493) 'rapidae venantis Iuli commovere canes'.

Culter generis masculini, ut Virgilius (*A.* VI 248) 'subponunt alii cultros'.

Cardo generis masculini de cardine, ut Prudentius (*cath.* 9, 144) 'cardo dissolubilis'.

Clunes generis feminini, ut Scaevola 'lassas clunes'.

1 catinus *Char.* 79. 23 *Cap.* 2248 3 callum *Char.* 72, 1 8 clibanus *Cap.* 2248 10 conpago *Prob.* 10, 9 *Serv. in Verg. Aen.* I 293 11 crinis *Non.* 202 12 callis *Non.* 197 14 carcer *Char.* 32, 16 *Cap.* 2245 18 canis *Serv. in Verg. l. c.* 20 culter *Serv. in Verg. l. c. Non.* 195 *Serg.* 542, 19 22 cardo *Non.* 202 *Prisc.* 206, 10 *Cap.* 2248 24 clunes *Char.* 101, 4 *Non.* 196 *Prisc.* 160, 11 *Cap.* 2248

1 micenas *M L* ingere fumantes *coniecit Clericus:* iugeribus fumaus calido cum farre catinus *Charisius l. c.* caelid' (celi dum *L*) cum ferre *M L* 3 generis neutri] gen. mas. *M L* labore *M* 4 callidi sunt ut] callideus ut *L* calli. dš ut *M novi tituli initio facto*, callidos autem *Clericus* 5 animus] manus *M L* 6 dicendi *M L* 7 cortina pro duci circum non curtina *M* cortina per duci circum non cortina *L* cortinua per duplicem u, non cortina *Clericus* 8 Clibanus *Clericus* Clibanum *L* Clybanum *M* . melisus *M* 9 Comae] Comee *L* 11 ut Caesar — 12 masculini *om. M. Caesaris auctoritas eo pertinere videtur, quod nomina latina nis finita rem inanimalem significantia secundum analogicam rationem, ut ait Probus p.* 121, 19. *masculini generis esse probantur: cf. Char. p.* 101, 7 *exc. Char. p.* 555, 25 *Prob. p.* 209, 31. *Serg. p.* 538, 34. *Cap. p.* 2244 *Serv. in Verg. Aen.* II 554 12 Callis *Clericus* calcis *L* per occultus *L* pro occultus *M* 13 seminata *M* calcis *M L* 14 a coarcendo *L* a cercendo *M* dictus ut uirgilius geu. masc. *L* 15 Corcodrillus *L* Curcodillus *M* prius corcodrillus *L* prius corcodrillis *M* 16 bobo *L* borbo *M* ut li ğ malum latet solet *M* latere malum solet immedicabile cancer *coniecit Hertzius de fragm. T. Livii com. p.* 1 (*Vratislaviae a.* 1861) *p.* 12 *fortasse* ut Macer Aemilius latet inmedicabile cancer 18 Capis *corr.* -nis *V* Capis *M L* uenanti iuli commoueri *L* 20 ut Virgilius — 23 masculini *om. M* 21 cultrus *V* cultris *L* 24 ut Scaevola] usceuola *M* lasas *L* lasses *M*

p. 74—76 H.

Colustrum generis neutri, ut Martialis (XIII 38) [ut qui] 'colustrum luteum' et Plautus (*poen.* I 2, 154) 'meum mel, mea colustra'.

| Currus generis masculini et ideo diminutive curriculus. nam Cicero curriculos et curricula dixit.

Crocum generis neutri; sed Macer Aemilius 'pallentesque crocos'.

Cristallum generis neutri, ut Ovidius 'currus cristallo lucidus alba'.

Corticem priores genere feminino dixerunt; sed nunc masculino genere dici debet, ut Ovidius (*am.* I 14, 12) 'rupto cortice' et Virgilius (*A.* VII 742) 'tegmina quis capitum raptus de subere cortex'.

Caseus generis masculini, ut Virgilius (*b.* 1, 34) 'pingues premere caseos'.

Culmum generis neutri, ut Nepos vult. Cicero autem 'erit brevis culmus'. ergo non neutrum nec femininum, sed masculinum, ut Varro 'in tritici culmo'. Virgilius (*g.* I 150) dixit 'mala culmus'.

Cutis generis feminini, ut Sidonius (19, 2) 'ut solidet calidam frigida lymfa cutem'.

| Cingula generis feminini, ut Ovidius (*rem.* 236) 'nova velocem cingula laedit equum'.

Culleum generis neutri, ut Cato 'cullea vini'. dixerunt alii culleos; sed non recipitur.

Cineres generis masculini, ut Virgilius (*A.* II 431) 'Iliaci cineres'.

Cassidem generis feminini, ut Propertius (IIII 11, 15) 'aurea cui postquam nudavit cassida frontem'.

1 colustrum *Serv. in Verg. buc.* 2, 23 *Cap.* 2248 *Non.* 81 3 currus *Char.* 77, 11 *Non.* 198 5 crocum *exc. Char.* 548, 13 *Non.* 202 *Serv. in Verg. georg.* IIII 182 7 corticem *Non.* 199 *Prisc.* 164, 24 *Serv. in Verg. buc.* 6, 63 10 caseus *Char.* 79, 15 *Non.* 200 17 cingula *Serv. in Verg. Aen.* VIIII 359 19 culleum *Non.* 197 21 cineres *Char.* 101, 9 *Non.* 198 *Cap.* 2248 22 cassidem *Char.* 103, 15 *Prisc.* 218, 15. 251, 3

2 *fortasse* sed Plautus generis feminini mel mea] melines *M* 3 ideo *om. L* curriculus] curricolis *M L* 4 curriculus (*corr.* -os) et curicula *M* 5 crocum *Hauptius* crocus *M V L* crocos *Hauptius* crocus *M V* crocis *L* 6 *aut* sed Ovidius *aut* albo *pro* alba *legendum, ut indicavit Hauptius. in Ovidii carminibus verba non leguntur:* Lucanus *pro* Ovidius *scribendum et Heliacis Lucani verba tribuenda esse coniecit R. Vngerus de Lucani Heliacis* (*Brandenburgi novi a.* 1858) *p.* 13, *contra quem dixit H. Genthius de Luc. vit. et script.* (*Berolini a.* 1859) *p.* 45 lucedus *M V L* 7 prioris *L* dederunt *L* 8 ardua derepto cortice cedrus habet *Ovidius* 9 capitum] capitur *M L* subore cortix *M V* supore cortix *L* 10 pinguis et ingratae premeretur caseus urbi *Vergilius* 12 Culmus *M V L* oepus *V L* nep' *M* cicero *M. ex oeconomicis Ciceronis exemplum petitum esse coniecit Hauptius coll. Xenoph. oecon.* 18, 2 ἢν μὲν βραχὺς ᾖ ὁ κάλαμος τοῦ σίτου, ἔγωγ', ἔφην, κάτωθεν ἂν τέμνοιμι, ἵνα ἱκανὰ τὰ ἄχυρα μᾶλλον γίγνηται erit (ert *M* erunt *V*) breues culmus *M V L* erunt breves culmos *Hauptius* 14 mala culmos esset robigo *Vergilius* 15 solidit *V L* calida figida *M* 16 cutem] autem *M* 18 equus *M V L* 19 Cato] in libro originum *Varro r. r.* I 2, 7 cullia *M* colis *L* dixeront] d'd' *M* dederunt *ex L edidit Clericus* dicunt *V* culeus *L* 20 sed *om. M* 21 generis *om. M V* aliaci *M V L* 22 Propertius *Hauptius* prudentius *M V L* aureā *M V L* 23 p'quam *M* cassidia *M* ferootem *L*

Carmen generis neutri, ut Valentinus * 'nullus mea carmina laudat'.

Conubium generis neutri, ut Iuvencus (I 534) 'siquis conubia rumpit'.

Caput generis neutri, ut Sidonius (13, 20) 'et mihi, ut vivam, capita tolle tria'.

Culmen generis neutri, ut Sidonius (18, 3) 'tolluntur culmina cono'.

Concilium generis neutri, ut Virgilius (*A.* XI 234) 'concilium sacrum'.

Convitium generis neutri, ut Severus (*dial.* 3, 15) 'evomuit mille convitia'.

Corpus generis neutri, ut Virgilius 'corpora natorum sternuntur limine primo'.

| Callis generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 7, 50) 'recto calle lineam'.

Calor generis masculini, ut Lactautius (*phoen.* 96) 'flammam parturit ipse calor'.

Candor generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 2, 70) 'candore tinguis lacteo'.

Clamis generis feminini, ut Severus 'divisa clamis'.

Caligo generis feminini, ut Prudentius (*cath.* 2, 5) 'caligo terrae scinditur percussa solis spiculo'.

Dorsum generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 110) 'dorsum immane mari' et alibi 'dorsa caerulea'.

Dies apud Graecos generis feminini, a nobis autem masculino et *feminino* promiscue dicitur. nam apud grammaticos alii putant masculini generis esse, eo quod dicimus hodie, quod est hoc die, alii feminini generis, quoniam quae ablativo casu e littera producta finiuntur latina, omnia feminina sunt, ut spes fides [caritas] facies.

Domus generis feminini, ut Virgilius (*A.* I 637) 'at domus interior regali splendida luxu'.

Diadema generis neutri, ut Gracchus 'purpura et diadema'.

| Dolus generis masculini, ut Iuvencus (II 815) 'hic dolus inimice tuus'.

---

14 calor *Non.* 200   21 dorsum *Prisc.* 170, 2 *Cap.* 2248 *Non.* 203   23 dies *Char.* 110, 8 *Prob.* 210, 6   30 diadema *Char.* 42, 29 *exc. Char.* 544, 30

---

1 ualantinus *L*. *exemplum est Symposii aenigm.* 19, 3: *cf. Paul de Symposii aenigmatis (Berolini a.* 1854) *p.* 17, *Hertz in Priscian. l.* VI *p.* 200, 1   2 Cunubium *L* conubia] cunubia *M V*   4 et] ut *M*   7 concilium magnum *Vergilius*   8 seueris *M* reuerus *L*   euomitum ille *M V L*   10 Virgilius] *Aen.* II 214 corpora natorum serpens amplexus uterque, *ib.* 364 plurima perque vias sternuntur inertia passim corpora perque domos et religiosa deorum limina, VI 427 infantumque animae flentes, in limine primo quos — abstulit   esternuntur *L*   14 lactantis *M L*   16 candor] cardor *M*   18 calamus *V*   gen. masc. *M V L*   *Severi exemplum non repertum est* calamis *V*   22 dorsa caerulea *unde petita sint non constat*   23 mas̄ at promiscue *M V L*   25 esse eo quod] pro eo quod *L*   hoc die] hoc hodie *M V*   26 e litt. e producta *M V L*   28 at *om. M*   interius regales *M V L*   30 gracus *M V L* purpuram *coniecit Hauptius*   31 tuos *L*

p. 78. 79 H.

Dapis generis feminini, ut Iuvencus 'quae dapis'.

Diploidis generis feminini, ut 'diploidem suam'.

Diurnum dicitur quod per singulos dies fit.

Ebur generis neutri, ut Virgilius (*g.* II 193) 'inflavit cum pinguis ebur'. unde et eburnea, non eborea dicendum.

Eculeus generis masculini, ut Cicero 'inequitavit eculeus'.

Erinaceus, non ericius. tamen Rabirius 'portarumque fuit custos ericius'.

Error generis masculini, ut Iuvencus (II 81) 'nam tibi praeteritus vitae donabitur error'.

Echinus generis masculini, ut Horatius (*sat.* II 4, 33) 'ostrea Circeis, Miseno oriuntur echini'.

Elefantus generis masculini, ut Rabirius 'ac veluti Numidis elephans circumdatur altus'.

Effigies generis feminini, ut Prudentius (*cath.* 3, 194) 'prisca renascitur effigies'.

Fons generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 6, 35) 'purusque fons ab aethra'.

| Frux generis feminini, ut Virgilius (*A.* I 178) 'frugesque receptas'.

Flos generis masculini, ut Iuvencus (I 30) 'primaevo in flore negavit'; pluraliter flores, ut Prudentius (*cath.* 12, 125) 'salvete flores martyrum'.

Fretum generis neutri et pluraliter freta, ut Petronius 'freta Nereidum'.

Fores generis feminini, ut illud 'ante tuas fores'.

Filum generis neutri, pluraliter fila, ut Lactantius (*phoen.* 50) 'fila canora lyrae'.

Funes generis masculini, ut David (*ps.* 118, 61) 'funes peccatorum circumplexi sunt me'.

---

1 dapis *exc. Char.* 549, 5 4 ebur *Char.* 73, 21 *Cap.* 2248 *Serv. in Verg. Aen.* I 592, XII 11 6 eculeus *Prisc.* 111, 20. 259, 18 9 error *Non.* 204 13 elefantus *Char.* 127, 22 *Prisc.* 216, 10 *Cap.* 2248 19 frux *Cap.* 2248 20 flos *Prob.* 213, 18 22 fretum *Char.* 129, 6 *Prisc.* 170, 3 *Non.* 205 28 funes *Non.* 205 *Prisc.* 160, 17

---

1 quae dapis *in Iuvenci carminibus non repertum est* 4 inflavit] ut flauit *L* 5 non eburrea *M V L* dicendus *M* 6 equleus *utroque loco L* Cicero] *in Verr. act. sec.* IIII 20, 43 in his equitabit eculeis 7 erinaceus] erinacius *M V* non eritius *L* rubirius *M V* portarumque *Hauptius* portarum qui *L* partarum qui *V* pantarumqui *M* custus *M V* 9 praeteritur *M* praeteriture *V* 10 vitae donabitur error *om. M* donauit *V L* 11 eccinus *L* ostra *V*, *om. L* 13 rabina *V* ueluti Numidis *Hauptius* uelut in umidis *L* uelut inhumidis *V* uelut inhumid' *M* elephas *V* 14 circumdatus alis *coniecit Clericus* altus *Hauptius* aliis *V L* illis *M* 15 renascetur *M V L* 18 abetra *V L* abeterra *M* 20 iugauit *L* 21 flores *priore loco om. M L* sarnite *L* seruite *M* 26 filum] filium *L* 28 David] d'd' *M* 29 circumplexe *V*

Funus generis neutri, 'funus hoc exequimur'.

Frons generis feminini, ut Virgilius (*A.* I 166) 'fronte sub adversa'.

Flumen generis neutri, ut Ausonius 'redite rursum flumina'.

Fatum generis neutri, ut Virgilius (*A.* IIII 20) 'fata Sychaei'.

Favum generis neutri, ut illud (*ps.* 18, 11) 'super mel et favum'. pluraliter autem favi; *sic* et caeli.

Frumentum generis neutri, ut Virgilius (*g.* I 315) 'frumenta in viridi stipula'. sic et hordeum, (*g.* I 210) 'serite hordea | campis'. sic et vinum: nam et Salomon (*eccl.* 2, 8) dixit 'scyphos et urceos ad vina fundenda'. sed prohibent grammatici. sed et Virgilius dixit 'nam rivis mella fluent'. omne enim quod pensatur in liquidis masculino genere grammatici scribi volunt.

Filomella generis feminini, ut Dynamius 'laeta sedens filomella fronde'.

Germen generis neutri, ut Iuvencus (I 703) 'proprio vestitur germine pomi'.

Gaudium generis neutri, ut illud 'cumulantur gaudia nobis'.

Gramen generis neutri, ut Virgilius (*A.* II 471) 'mala gramina pastus'.

Gladius generis masculini, ut Sedulius (I 151) 'fervidus ingentem gladius consumeret hostem'.

Genus generis neutri, ut Virgilius (*A.* IIII 12) 'genus esse deorum' et Prudentius contra paganos genera multa deorum ridiculum esse.

Gens generis feminini, ut Virgilius (*A.* I 67) 'gens inimica mihi'.

| Gymnasium generis neutri, sicut balneum: in Apollonio 'gymnasium patet'.

Guttur generis neutri, ut Virgilius (*A.* VI 421) 'triformia guttura pandens'.

Grex generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 3, 157) 'grege candido'.

2 froos *Cap.* 2248 *Non.* 204. 7 frumentum *Char.* 34, 22. 93, 9 *exc. Char.* 550, 26 *Prisc.* 175, 17 20 gladius *Non.* 208 27 guttur *Non.* 207 *Prisc.* 155, 7. 170, 1 29 grex *Non.* 208 *Char.* 92, 29

2 frontes sub *MVL* 3 auronius redit˜ *M*: *apud Ausonium verba non inventa sunt* 5 fatum *priore loco M* 6 faoi et caeli *MVL* 7 frumentum] frumenti *L* uiride stipola *MV* uiride estipula *L* 9 scyphus et orceus *V* sciphus et urceus *L* schu sciphus et urceus *M* 10 fundendas sed prohibent hoc gramaticis *L* Virgilius] *georg.* I 132 et passim rivis currentia vina repressit, *bucol.* 3, 89 mella fluant illi 11 pensatus *L* masculino genere] *l.* singulari numero 13 dinamius *ML* 15 germinon pomi *M* 17 comolantur *MV* 19 passus *L* 20 sidulius *MV* ingeote *MVL* 22 esse *om. MV* 23 *Prudentii nomen quo pertineat non constat* rediculum *L* ridicula *Otto* 24 inimica] inimi *M* 25 genussium *utroque loco L* in appollonio *MV*: *in narratione eorum quae contigerunt Apollonio Tyrio, Velseri op. ed. Norimb. a.* 1682 *p.* 686 audite cives, audite peregrini, ingenui et servi, qui ablui vult, gymnasium patet. *quem locum mihi indicavit Hauptius* 27 guttur] guttu *L*, *in quo* guttur — pandens *transposita sunt post* grex — candido

p. 81. 82 H.

Gremium generis neutri, ut Prudentius (*ap.* 648) 'matris adoratum gremium'.

Glandis generis feminini, ut Virgilius 'querna pellere glande famem'.

Homo promiscui generis. nam ut vir homo, ita et mulier homo dicitur, et Iesus ideo filius hominis, quia filius virginis.

Humum generis feminini, ut illud (*exod.* 4, 9) 'super aridam humum'.

Honor generis masculini, ut illud apostoli (*ad Rom.* 12, 10) 'honore mutuo praevenientes'.

Honos de honore, ut Virgilius (*b.* 5, 78. *A.* I 609) 'semper honos regnumque tuum laudesque manebunt'.

Harundo generis feminini, ut illud evangelii (*Matth.* 12, 20) 'harundinem quassatam'.

Hirundo avis generis feminini, ut illud 'iam rediit velox hirundo'.

| Hastile generis neutri, ut Prudentius (*steph.* 10, 29) 'hastile fixum', et alibi 'hastilia fracta videt'.

Hostis generis masculini, ut illud 'hostis iniquus adest'.

Horreum generis neutri, ut ait quidam 'horrea vestra frugibus plena'.

Hiems generis feminini, ut Virgilius (*A.* I 125) 'emissamque hiemem sensit'.

Haspis generis feminini, ut Paulinus (*carm.* 17, 265) 'parvus extracta trucibus cavernis aspide ludet' et Severus (*dial.* 1, 10) de aspide 'quasi incantata carminibus caerula colla deposuit'.

Humor generis masculini, ut Lactantius (*phoen.* 24) 'nec cadit ex alto turbidus humor aquae'.

Humerus generis masculini, ut Virgilius (*A.* I 589) 'os humerosque deo similis'. singulari numero caret.

Heremus generis feminini, ut ad Frontonium disciPuli 'numquid in sola heremo castitas custodiri potest'?

Hyacinthus generis masculini, ut Lactantius (*phoen.* 137) 'ingentes oculos credas geminos hyacinthos'.

---

3 glandis *Prob.* 6, 16. 21, 24 *Prisc.* 281, 15. 115, 18 *Char.* 37, 15. 155, 15 *exc. Char.* 535, 23 4 homo *Char.* 102, 20 *Prisc.* 206, 14 6 humum *Prisc.* 269, 5 17 horreum *Non.* 208

---

1 matris] magis *M V L* 3 *excidisse videtur versus Vergilii a Probo et Prisciano l. c. citatus georg.* IIII 81 nec de concussa tantum pluit ilice glandis. *nam quod sequitur exemplum est Tibulli* II 1, 38 4 promiscue *M* 9 honus *priore loco M V* 10 laudisque *L* 13 hyrundo anes *M V* arundo *M* 15 hastilia] hastilea *V* astilea lea *M* 16 hostes *priore loca M V, utroque L* hostis] *Verg. Aen.* VIIII 38 hostis adest 17 horrea] horrea nostra dehioc purgata fruge replebit *ex Iuvenci de evang. hist. l.* II 813 *attulit Hauptius* 18 hiemps *M V* hieme *M V L* 20 haspes *M V L:* haspis — deposuit *post* humor — aquae *habet L* extracta] extra *M* 21 luet *V* reuerus quasi de aspide incantanta *L* 23 nec cadit] necauit *M V L* 25 hos humeros deoqoe similes *M V L* 26 singl' numer' *M* singulare numerum *V L* 27 numqd' *M* in sola eremo castitas custodiri *Hauptius* in solam heremum castitas custodire *MVL* 29 iacinthus *V* iacinctus *M L* 30 iacinctos *M L* iaciotus *V*

| Ignis generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 5, 37) 'hunc ignem populus sanguinis incliti'.

Incendium generis neutri, ut illud 'incendia magna videntur'.

Iter generis neutri, ut Iuvencus (I 24) 'ad verum convertet iter'.

Ius generis neutri, ut Iuvencus (I 680?) 'hoc ius dixere prophetae'.

Imago generis feminini, ut illud 'imago tua demonstrat'.

Iubar generis masculini, ut illud 'iubar splendidus'.

Inguen generis neutri, ut Prudentius (*cath.* 2, 81) 'nutabat inguen saucium'.

Imber generis masculini, ut Virgilius (*A.* I 123) 'accipiunt inimicum imbrem'.

Iugum generis neutri, ut Lactantius (*phoen.* 7) 'sed nostros montes, quorum iuga celsa putantur'.

Iaculum generis neutri, ut Virgilius (*A.* V 68) 'iaculo incedit melior'.

Iugerum generis neutri, ut Prudentius (*psych.* 535) de Iuda 'obliso luiturus iugera collo'.

Iocus generis masculini, ut Paulinus (*carm.* 4, 10) 'inlecebras turpesque iocos'.

| Ius de iure generis neutri, pluraliter autem iura, id est iuscella.

Iugulum generis neutri, ut Prudentius (*psych.* 49) 'iugulum meretricis adacto transfigit gladio'. ab hoc dictum iugulare.

Ludum generis neutri, ut Prudentius (*steph.* 9, 41) 'ludum volupe'; pluraliter ludi dicendum.

Labes generis feminini, ut Paulinus (*carm.* 17, 293) 'nulla nos aetas, nulla tibi labes'.

Letum generis neutri, ut Prudentius (*psych.* 571) 'letum versatile et anceps'.

Linum generis neutri, ut Sidonius (*ep.* VIIII 13 *v.* 33) 'nive pulchriora lina gerit orbis'.

Lolium generis neutri, ut Virgilius (*b.* 5, 37. *g.* I 154) 'infelix lolium'.

Liber generis masculini, ut Prudentius (*steph.* 10, 1131) ait 'hic in regestis liber est caelestibus'.

---

7 iubar *Prisc.* 170, 6 10 imber *Prisc.* 150, 19 17 iocus *Non.* 209 *Char.* 37, 3 *exc. Char.* 551, 28

---

2 saoguis *M V* ioclite *M V L* 4 uirum conuerit *M V L* 5 propheta *L* 6 feminini] oeutri *L* ııı *V*, *om. M* 8 ingeus *priore loco L* neutri *om. M* 11 imber *M* 12 sed trimontes *M V L* 14 iaculum iocidit *M V L* 15 obliso luiturus] soloiturus *M L* solutoros *V* 19 autem *om. L* iucella *M V L*: iuscellum *Charisius* p. 32, 11 20 iuculum *priore loco M*, *corr.* iugulum *V* 22 ludum *priore loco M* ludom discipulis volupe est ut praebeat ipse doctor *Prudentius* 25 nulla tibi labes *om. M* labet *L* 26 ut Prudentius *om. L* ut sidonius ut prudentius *M* 29 liuia gerit *V* lini gerit *L* orb' *M* oribus *L* 33 resgestis *M V L*

p. 84—86 H.

Libido generis feminini, ut Prudentius (*psych.* 87) 'prostrata iaces, lutulenta libido'.

Locus generis *masculini*, ut illud (*Sulp. Sev. dial.* 1, 7) 'locus ille maximam parabat invidiam'. pluraliter loca Virgilius dixit.

| Laus generis feminini, ut Prudentius (*steph.* 1, 82) 'ilia laus occulta non est'.

Lumen generis neutri, ut Sidonius (*carm.* 19, 4) 'lumina vestra natant'.

Lavacrum generis neutri, ut Prudentius (*steph.* 10, 158) 'dum ad lavacrum praeconando curritis'.

Livor generis feminini, ut Iuvencus (I 369) 'mox livor daemonis atra'.

Lucrum generis neutri, ut Paulinus (*carm.* 17, 274) 'sacri lucrum cumulans talenti'.

Lignum generis neutri, ut in regum 'ligna inputribilia'.

Limen generis neutri, ut Virgilius (*A.* VI 427. XI 423) 'limine primo'.

Litus generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 2) 'Laviniaque venit litora'.

Liquor generis masculini, ut Prudentius (*ap.* 670) 'sustinuit gressum domini famulus liquor'.

Legumen generis neutri, ut Isidorus 'legumina mari' et illud 'legumina multa'.

Labor generis masculini, ut illud 'labor iste non erit irritus'.

| Ludibrium generis neutri, ut illud 'ludibria multa sectatus et iugula'.

Lucifer generis masculini, ut Sidonius 'nitidus Lucifer'.

Lapis generis masculini, ut Prudentius (*ap. praef.* 2, 33) 'lapis ecce nostro fixus offensaculo est'.

Lepus generis masculini, ut Ausonius 'investigatum ferri dolus lepori'.

---

3 locus *Non.* 211 *Char.* 37, 2. 76, 14 *exc. Char.* 551, 27 *Serv. in Verg. Aen.* I 306 12 lucrum *Non.* 210 17 liquor *Prisc.* 170, 13 25 lapis *Non.* 211 27 lepus *Prisc.* 104, 19. 169, 15. 264, 6

---

1 libido — lutulenta libido *hoc loco omissa — ante* 24 lucifer *habet M* feminini] neū *M V L* iacis *V L* iatis *M* 2 luculenta *L* luculeta *M* 3 masculini *om. M V L* locum *M* 11 hic livor ἡ πελιδνότης καὶ ὁ φθόνος *de idiom. gen. vol.* IV *p.* 574, 71. *aut* livor generis masculini — ater *scripsit grammaticus, aut in errorem inductus est vitio scripturae apud Iuvencum*, rabidi mox livor daemonis ater cum terrore rapit mentem 12 his sacrum lucris cumulans talentum *Paulinus* 13 comulans *M* cōmulans *V L* 14 in regnum *M* e regum *L. in libris regum non leguntur verba; ex exodo* (c. 35) *citavit Hieronymus ep.* 64, 9 (*vol.* I *p.* 360 *ed. Vallars.*) legimus in exodo — pilos caprarum et ligna inputribilia, *quamquam in vulgata interpretatione l. c.* ligna inputribilia *non inveniuntur* 15 primo *M* 16 laniula atque *L* 19 Legumen — multa *hoc loco omissa ante* 24 lucifer *habet L:* lignmen et ligumina *utroque loco M V L* ysidurus *M* ysiderus *L. exempla unde petita sint non constat* 22 multa sectatus] multatus *M* 23 iugula] gula *M L:* iocularia *vel* ioca *vel* iocula *coniecit Hauptius* 24 nitidus lucifer *non inventa sunt apud Sidonium* 27 investigato ferre dolos lepori *coniecit Hauptius. apud Ausonium verba non inventa sunt*

Lucus generis masculini, ut Virgilius (*A.* I 441) 'lucus in urbe fuit media laetissimus umbra'.

Lacus generis masculini, ut Virgilius (*A.* VI 393) 'accepisse lacu'.

Laqueus generis masculini, ut psalmista (123, 7) 'laqueus contritus est'.

Latex generis masculini, ut Prudentius (*steph.* 12, 41) 'cyaneusque latex umbram trahit imminentis ostri'.

Lacunar generis neutri, ut ibi (*Prud. steph.* 12, 42) 'credas moveri fluctibus lacunar'.

Limus generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 7, 191) 'miratus hostis posse limum tabidum'.

Lilium generis neutri, ut Sidonius (*carm.* 2, 111) 'lilia permixtis insultavere pruinis'. |

Lynces generis feminini, ut Virgilius (*g.* III 264) 'quid lynces Bacchi variae'.

Lichinus generis masculini, pluraliter lichini, ut Virgilius (*A.* I 726) 'dependent lichini laquearibus aureis'.

Mare generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 32) 'maria omnia circum'.

Mantile generis neutri, ut Virgilius (*g.* IIII 377. *A.* I 702) 'tonsisque ferunt mantilia villis'.

Membrum generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 92) 'solvuntur frigore membra'.

Mustum generis neutri, ut Iuvencus (II 376) 'calidum committere mustum', idemque (II 378) 'spumantia musta'.

Murmur generis neutri, 'murmura multa'.

Mundus generis masculini, ut Iuvencus (*praef.* 5) 'quo cunctum rapiet flamma ultima mundum'.

Morbus generis masculini, ut Iuvencus (II 77) 'morbus dissolverat ater'.

Moles generis feminini, ut Severus (*dial.* 3, 8) 'moles turrita surrexerat'.

Metus generis masculini, ut Lactantius (*phoen.* 16) 'nec metus asper adit'. |

---

6 latex *Prisc.* 169, 13   8 lacunar *Char.* 38, 18   10 limus *Prisc.* 169, 13   11 lynces *Prisc.* 218, 6   25 murmur *Non.* 214 *Prisc.* 170, 2   26 mundus *Non.* 214   32 metus *Non.* 214

---

1 urbem *M V L*   2 mediatissimus *M V* mediartissimus *L*   3 accipisse *L* lacus *V*   4 laqueos *utroque loco L*   psal' *M V*   6 cisneus latex *M V* tiauens latex *L*   8 ibidem *Hauptius*   11 tabium *L*   12 liliam] lilius *M*   neutri *om. M V*   permixtus *L*   13 proinis *M*   14 Lynces — variae *post* 17 aureis *habet L*: linces *utroque loco M V L*   quid *om. M*   baci *M V* bace *L*   18 mare] mari *M V L*   19 ut *om. L*   tunsisque *V L*   20 fert *M* fertur *V L*   23 callidum *L*   committere mus; *M*   24 idemque *Hauptius* idē quȩ *V L*: idemque spumantia musta *om. M*   25 murmura] murmur *M*   26 generis masculini *Hauptius* geñ. m *M V L*   sapiat *M V L*   27 flamma *om. L*   30 torrita *M V L*   32 aspes *M L*   33 adit] adhesit *M V L*

p. 88. 89 H.

Materies generis feminini, ut Prudentius (*c. Symm.* II 257) 'deus inlustravit alumnam materiem'.

Metallum generis neutri, ut Prudentius (*c. Symm.* II 287) 'rursus et ad proprium restillet vena metallum'.

Mos generis masculini, ut Symmachus (X 61) 'suus cuique mos'.

Mentum generis neutri, ut Virgilius (*g.* III 311) 'canaque menta'.

Mysterium generis neutri, ut Ambrosius 'mysterium mirabile'.

Manipulus generis masculini, ut psalmista (125, 6) pluraliter 'portantes manipulos suos'.

Mel generis neutri. quamvis grammatici vetent pluraliter, tamen Virgilius (*A.* I 432) ait 'stipant *liquentia* mella'.

Moenia generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 437) 'felices, quorum iam moenia surgunt'.

Mens generis feminini, ut Paulinus (*carm.* 17, 3) 'semper adnexa sine fine tecum mente futuros'.

Merces generis feminini, ut Avitus 'mercede reposita'.

Numen generis neutri, ut Iuvencus (I 45) 'numen vidisse supernum'.

| Nemus generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 191) 'nemora inter frondea turbam'.

Nubes generis feminini, ut Virgilius (*A.* I 143) 'collectasque fugat nubes'.

Nares generis feminini, ut Virgilius (*g.* IIII 300) 'huic geminae nares'.

Nasum generis neutri, ut Lucilius 'nasum hoc corpusque scutum'.

Nucleus generis masculini: nam Cicero pluraliter nucleos dixit.

Nix generis feminini, ut Ennius 'hae nives'.

Naevus generis neutri, sed Varro ad Ciceronem 'hic naevus'.

Nefas generis neutri, ut Prudentius (*cath.* 1, 58) 'ex ore prolapsum nefas'.

Negotium generis neutri, ut Sidonius 'negotium criminale parturit'.

Oraculum generis neutri, ut Avitus 'episcopus responsa potius quam oracula destinavit'.

---

24 nasum *Non.* 215 *Prob.* 212, 10

---

2 alumua *V* alumina *M* alunna *L* 3 Mittallum — metallum *post* 5 mos *habet L* 4 et *om. M* 5 mors *utroque loco M V L* 8 psal' *M V L* 11 stipantia mella *V L* stipantia *M* 12 generis neutri *Hauptius* gen. fem. *M V L* 14 aduixa *M V L* 15 tecum mente cum mente *M V* 16 mercis *M V L* mercede reposita *apud Alcimum Avitum non inventum est*: mercede soluta *legitur carm.* V 349 17 nomen *utroque loco M V L* 18 nemora] nemorea *L* 20 nebus *priore loco M, corr.* nubes *V* 22 gemineque *L* 24 lucilius *M L* scitum *coniecit Hauptius* 25 nucleos] nucleus *M L* 27 neuus *utroque loco M V* netius *priore L* generis masculini ut Varro *coniecit Hauptius.* naeuus οὐλή *gloss. Labb. p.* 119. *neutro genere dictum esse a nullo traditum inveni* 28 Nefas — nefas *post* 30 parturit *habet L* pro absum *M V L* 30 *Sidonii, item* 31 *Aviti et* 585, 3 *Severi verba apud hos non inventa sunt* parturiat *M* pasturent *L* postulent *coniecit Clericus*

Oppidum generis neutri, ut Virgilius (*g.* III 402) 'exportant calathis, adit oppida pastor'.

| Opinio generis feminini, ut Severus 'auditam diu opinionem eius'.

Odor generis masculini, ut apostolus (*ad Cor.* II 2, 15) 'bonus odor sumus'.

Olocaustum generis neutri, quia pluraliter holocausta et holocaustomata, ut psalmista (65, 15) 'holocausta medullata' et (*Ier.* 6, 20. 7, 21) 'holocaustomata vestra'.

Ostrum generis neutri, ut Virgilius (*g.* III 17) 'illi victor ego Tyrio conspectus in ostro'.

Ostium generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 13) 'contra Tiberinaque ostia'.

Onus generis neutri, ut Virgilius (*g.* IIII 167. *A.* I 434) 'suscipiunt onera venientum'.

Ovum generis neutri, quia ovum et ova dici potest.

Os de ore generis neutri, ut Virgilius (*g.* IIII 477) 'ante ora parentum'.

Os de osse generis neutri, ut Virgilius (*A.* III 57) 'postquam pavor ossa reliquit'.

Opes generis feminini, ut Paulinus (*carm.* 17, 273) 'has opes condens domino perenni'.

Oleastrum generis neutri, sed Virgilius (*g.* II 314) 'foliis oleaster amaris'.

| Opus generis neutri, 'opera multa'.

Origo generis feminini, ut Iuvencus (I 166) 'origine clara'.

Ordo generis masculini, ut Iuvencus (I 356) 'sectandus conplebitur ordo'.

Odium generis neutri, ut Severus (*dial.* 2, 8) 'multorum mihi odia concitavi'.

Obices generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 9, 147) 'obice extrorsum recluso'.

22 oleastrum *Prisc.* 154, 15 *Prob.* 215, 24 *Serv. in Verg. Aen.* XII 764 30 obices *Serv. in Verg. Aen.* X 377 VIII 227 *georg.* IIII 422

1 opidum *L* caladis *M V* calates *L* 2 oddit *V* opida partor *L* 6 holochaustom *L et sic in reliquis* holocasta et holocaustamata *M* 7 psalm. *L* psal. *V V* 8 holocaustamata *M* 9 ostrum — io ostro *ante* olocoustum *habet M*, *ante* odor *L* generis oeutri *Hauptius* gen. masc. *M L* gen. mas. *V*. *propter cognata huic vocabula* haec ostrea *et* hoc ostreum, *de quibus saepe a grammaticis quaesitum esse constat*, *genus nōtatum esse videtur* ille *M V L* tiriu conspectu in oro *M* tirio conspectui uro *V L* 18 os de ossum *M V L* p'quam *M* 19 relinquid *M V L* 20 ut] aut *M*. *exempla scriptorum inde ab hoc loco omissa sunt in L* 25 origioe — 26 ut Iuvencus *om. M* 26 complectitur *V* 28 multorum *om. M*: tanta mihi omnium feminarum cunctorumque monachorum odia concitavi *Severus* 30 obices] *forlasse* obice

p. 91. 92 H.

Orbis generis masculini, ut Cicero (*somn. Scip.* 3, 16) 'quem vos orbem lacteum nuncupatis'.

Pumex generis masculini, ut Virgilius 'latebroso in pumice pepli'.

Pelves generis feminini, ut Vallius 'perfusam pelvem'.

Parapsis generis feminini, ut Prudentius (*steph. praef.* 16. 18) 'nec aere defit expolita pelvis gravisque et ampla argentea est parapsis'.

Peristromum generis neutri; sed Cicero (*Phil.* II 27, 67) elegantius dixit hoc peristroma et haec peristromata.

Paries generis masculini, quia dixerunt hunc parietem et hos parietes.

| Pavimentum generis neutri, 'pavimenta multa'.

Pulpitum generis neutri, ut Prudentius (*steph.* 10, 221) 'cygnus stuprosa percat inter pulpita'.

Porticus generis feminini, ut Cyprianus (*ep.* 1) 'pampineam porticum frondea tecta fecerunt'; et Hieremias altas porticos dixit. sed in evangelio (*Io.* 10, 23) 'porticu' legimus 'Salomonis'.

Putei generis masculini, ut Cato et Varro.

Panis generis masculini, huius panis; pluraliter genitivum facit [id est] horum panum. * sunt et panuculae in lanificio.

Palumbis generis feminini, ut Virgilius (*b.* 3, 69) 'aereae palumbes'.

Palus generis feminini, ut Alexander 'palus erat sicca'.

Papaver generis neutri, ut Lactantius (*phoen.* 127) 'quae fert agreste papaver'. dixerunt et alii genere masculino, ut Varro 'infriasse papaverem'. Virgilius (*g.* I 78) dixit 'perfusa papavera somno'.

---

3 pumex *Prob.* 209, 16 *Serv. in Verg. Aen.* XII 587 *Cap.* 2249 5 parapsis *Char.* 106, 10 17 putei *Non.* 216 18 panis *Non.* 218 *Char.* 90, 5. 141, 20 *Prisc.* 353, 9 19 panuculae *Non.* 149 *Char.* 105, 8 *Prisc.* 115, 15 20 palumbis *Char.* 106, 24 140, 14 *Non.* 219 *Prisc.* 169, 16 22 palus *Non.* 219 23 papaver *Char.* 83, 26 *Non.* 220 *Prisc.* 170, 13

---

1 orbi gen. m̄i *M* orbi g. neū *V* 3 pomex *M V L* Virgilius] *Aen.* V 214 latebroso in pumice aidi, XII 587 latebroso in pumice pastor. *ante* pepli *aliam observationem excidisse coniecit Hauptius* latebro in *M* pomice *M V* 4 generis feminini *Hauptius* gen. m̄i *M* gen. neū *V* gen. neut. *L* Valgius *coniecit Hauptius* profusam *vel* percussam *R. Ungerus de Valg. poem. p.* 191 5 parapsis *Hauptius* parabsidis *M V L* pruidentius *M* 6 ere *M* nerea *V* expolista *M* pelues grauesque *M V* parabsidis *M V* 7 eligantius *M V* 9 dicunt *V* d'd' *M* hos parientes *M* 12 pulpitum *ante* pavimentum *L*; pulpetum *M V* pulpitus θυμέλη *exc. Char. p.* 552, 18 stroprosa *M V* 13 pulpeta *M V* 14 generis feminini *Hauptius* gen. m̄ *M* gen. m̄ (?) *V* gen. neut. *L* 15 Hieremias] 51, 58 et portae eius excelsae igni comburentur 16 porticu] porticum *M* 17 Puteum gen. neut. *L*: putei *in Catonis de agricultura libro non legitur; apud Varronem praeter locum e Gallo vel Fundanio a Nonio adscriptum* puteos *legitur r. r.* I 57, 2, puteus *de l. l.* V 25 *p.* 41 *Sp.* VI 84 *p.* 262 *Sp.* 19 *lacunam indicavi, qua observatio de panus vocabulo excidit, sicut vidit Hauptius* 20 aerae *M* 22 palus — sicca *post* papaver — somno *habet M*: palus ligni gen. masc. palus luti gen. fem. *L* Alexander] *fortasse in historia Alexandri* 23 papaver *post* perdix *ponit L* quo feragreste *M V* 24 papaverem] papauerim *M V*

Perdix generis feminini, ut Varro 'garrula limoso prospicit elice perdix'.

| Parsimonia generis feminini. sed Virgilius parsimonium tempus sibi dixit.

Praetextum generis neutri. sed vicit consuetudo, quae praetextas dicit, quoniam toga praetexta.

Puteus generis masculini, sed putei in evangelio mira in reliquo differentia. putea enim aquarum Italis fontanas appellari certum est. unde in evangelio (*Io.* 4, 11) fons Iacob et 'puteus altus' dicitur.

Pilleum generis neutri, ut Varro 'est ibi' inquit, 'si festinas, pilleum'. quod Homerus genere masculino dixit.

Pugnum Plautus (*capt.* IIII 2, 16) genere neutro dixit, 'mihi haec balista pugnum est'. sed melius masculinum est.

Pix generis feminini, ut Varro 'Idaeasque pices'.

Pelagus generis neutri, ut Virgilius (*A.* V 8) 'pelagus tenuere rates'.

Praesepia vetant grammatici singulariter *dici;* et de | genere quaeritur. sed Varro haec praesepis et alibi hoc praesepe. Cotta 'nunc ad praesepia' prop... 'non sunt in praesepibus boves', et Virgilius (*g.* III 495) 'plena ad praesepia pomunt'. sed consuetudine neutro genere praestat dici.

Pax generis feminini et pluralem non habet.

1 perdix *Non.* 218 *Prisc.* 169, 15 5 praetextum *Char.* 94, 9 10 pilleum *Non.* 220 14 pix *Char.* 91, 26 15 pelagus *Prob.* 208, 4 *Cap.* 2249 16 praesepia *Char.* 59, 11 *Non.* 218 *Prob.* 8, 3 21 pax *exc. Char.* 548, 8 *Non.* 149

1 Varro] perdix et masculino genere dici potest: Varro in admirandis perdicas boeotios *Nonius. versus qui sequitur est Ovidii metam.* VIII 237 3 parsimonia *vel* parsimonium *apud Vergilium non legitur.* parsimonium tempus sibi *coniecit R. Vngerus de Valg. poem* p. 210. *quod nescio quo modo ad Prud. cath.* 7, 3 adesto, Christe, castis parsimoniis *referri volui* 5 uicet *M V* praetexitas dicit *M V* 6 toga praecepta *V* 7 poteus *L. fortasse* puteus generis masculini, unde in evangelio fons Iacob puteus altus dicitur. sed mira in reliquo etc. 8 itali *M* 9 fons] fontem *M V*
10 pilleum *Otto* pelleum *utroque loco M V* pylleum *L* Ptelenm *coniecit Hauptius referens ad Hom. Il. B* 697 Πτελεὸν λεχεποίην si] se *M V* festinaus *M* 11 omerun *V* omerū *M*: *Il. K* 265 μέσσῃ δ' ἐνὶ πῖλος ἀρήρει 12 pugnus gen. masc. *L* lautus *M* 13 sed mas. melius est *M* 14 Varro] de similitudine verborum II *Charisius. exemplum quod sequitur est Vergilii georg.* III 450 15 pilagus *utroque loco M* pylagus *V* pillabus *L* temere *M V* 16 presepium gen. neut. *L* vetant] uocant *M V* grammati *M* sing̃ et de genere qr̃ *M* singularem et de genere quaerunt *ex V edidit Hauptius* 17 sed narro horum praesepiis *M V*: sed Varro harum praesepiis et alibi hanc praesepem. contra Tibullus 'nunc ad praesepia debent plena coronato stare boves capite'; proprie enim sunt in praesepibus boves *R. Vngerus de Valg. poem. p.* 209 *coll. Varr. r. r.* II 2, 19 harum praesepia 5, 16 in praesepiis I 13, 6 *apud Nonium p.* 218 praesepim latam hoc praesepē *V* hoc praesepem *M* 'nunc ad praesepia *nescio an non sit Cottae, sed Tibulli* II 1, 7. *deinde nonnulla exciderunt. tum secutum videtur* proprie non sunt in pr. boves' *Hauptius. Cottae nomen corruptum esse videtur. de reliquis dubito, utrum in corrupta codicum scriptura* (p p̄ n̄ *V* p p̄ non *M*) *nomen scriptoris lateat, an consuetudinis exemplo posuerit scriptor,* nunc ad praesepia properant, sunt in praesepibus boves 19 consuetudo *M V* 21 pax *post* porrum *habet L*

Porrum generis neutri, sed Varro 'ponuntur tenues porri'.

Pampinus generis feminini, ut Cornelius 'purpureis geminata pampinus uvis'.

Pistrinum generis neutri, sed Varro 'media est pistrina'.

Pulvis generis masculini; sed Propertius (III 13, 35) dicit 'horrida pulvis'.

Plebs generis feminini, ut Iuvencus (I 13) 'vetera nam plebs'.

Palleum generis neutri, ut Iuvencus (I 557) 'ferat pallea serum'.

Pratum generis neutri, ut Prudentius 'prata per herbida'.

Proles generis feminini, ut Iuvencus (IIII 675) 'proles veneranda tonantis'.

Progenies generis feminini, ut Prudentius (*cath.* 3, 136) 'ecce venit nova progenies'.

Pharus generis feminini, ut Fortunatus (*de vit. S. Mart.* I 49) 'Gallica celsa pharus'.

Palmes generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 3, 53) 'pampineo brachia palmite'.

Quies generis feminini, unde Brutus 'requietem' dixit.

Quaestio generis feminini, ut Varro 'quaestionum epistolicarum'.

Quercus generis feminini, sicut aliae arbores.

| Quirites singularem numerum non habet. quamquam Maecenas dixit Quiritem; sed non recipitur.

Regnum generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 338) 'Tyria regna vides'.

Rabies generis feminini, ut Iuvencus (I 407) 'rabies vesana veneni'.

Ritus generis masculini, ut Symmachus (X 61) 'suus cuique ritus'.

Ramus generis masculini, ut Cornelius 'pomosa lentos servabat in arbore ramos'.

Radius generis masculini, ut Iuvencus (IIII 151) 'abscondit furvis rutilus sol radios umbris'.

---

1 porrum *Char.* 104, 7 2 pampinus *Char.* 105, 19 *Prisc.* 169, 15 *Serv. in Verg. buc.* 7. 58 4 pistrinum *Char.* 72, 30. 37, 16. 155, 16 *Prisc.* 115, 12 5 pulvis *Char.* 89, 22 *Non.* 217 *Cap.* 2249 18 quies *Char.* 69, 1. 110, 1. 128, 12. 142, 3 *Prisc.* 242, 9 21 Quirites *exc. Char.* 548, 34 *Diom* 327, 30 *Prob.* 195, 23 *Serg.* 432, 22 *Pomp.* 176, 31 26 ramus *Serv. in Verg. georg.* IIII 303 28 radius *Cap.* 2241

---

1 tenuis *M* 2 cornilius *MV* 4 Varro] sed Lucilius XVI feminine extulit media e pistrina *Charisius p.* 72, 30: *cf. Varr. de l. l.* V 138 *p.* 140 *Sp.* pristrina *M* 5 dicit *om. V* 7 etera *V* 8 pallium *L: cf. Char. p.* 70, 26 palleas secum *MV* 9 pratum — herbida *om. V* Prudentius] *psychom.* 199 prata virent volvitque vagos lux herbida fluctus 11 tonantes *M* 13 nova] nra *V*, *om. M* 14 pharus *post* palmes *habet L* gen. fn *M* ges. neut. *L* 16 pampione *M* pamponise *V* 18 dicit *M* 19 epistolarum *MV* 20 quercus *post* Quirites *habet L* alia arbor *V* al' arbor *M* 21 querites *M* quaerites *V* singulari numero *MV* quamquam] nam *V*, *om. M* micesas *MV* 22 qritem *M* quaeritem *V* 24 ueneni uesana *M* 26 rasus *L* cornilius *MV* lento *M* 29 rudilus *M*

Rupes generis feminini, ut Virgilius (*A.* I 310. III 229) 'sub rupe cavata' ceu * magno.

Rus generis neutri, ut Claudianus 'rus istud pretio constat vili'.

Rubigo generis feminini, ut Prudentius (*cath.* 7, 205) 'aegram pectorum rubiginem'.

Rumor generis masculini, ut Ausonius 'quae tantae tenuere morae rumore sub omni'.

Rorem generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 6, 127) 'rorem subisse sanctum'.

| Renes generis masculini, ut David (*ps.* 72, 21) 'renes mei resoluti sunt', et alibi (*ps.* 25, 2) 'ure renes meos'. singulari autem numero carent.

Rosum dixerunt quidam singulariter, rosa pluraliter, quasi generis neutri esset. sed nunc rosa singulariter et pluraliter rosas, ut Sidonius (*ep.* IX 13) 'rosa sutilis coronet', et alibi (*carm.* 2, 110) 'hibernae rubuere rosae'. sed generis feminini est.

Ratis generis feminini, ut Paulinus (*carm.* 17, 106) 'rate amata titulo salutis'.

Remus generis masculini, ut Virgilius (*A.* I 104) 'franguntur [litora] remi'.

Religio generis feminini, ut Virgilius (*A.* VII 608) 'religione sacra'.

Radix generis feminini, ut illud 'in radice oleagina'.

Sulphur generis neutri, ut Virgilius (*g.* III 449) 'spumas miscent argenti vivaque sulphura'.

Sapor generis masculini, ut illud 'reiecisse bonos turbata mente sapores'.

Scopulus generis masculini, ut Virgilius (*A.* I 45) 'scopuloque infixit acuto', et pluraliter (*A.* I 162) 'geminique minantur in caelum scopuli'.

| Series generis feminini, ut Fortunatus (*carm.* VIIII 7, 3) 'blanda conscribens serie salutes'.

Stadium generis neutri et masculini, quia dicimus stadios et stadia.

8 rorem *Serv. in Verg. buc.* 8, 15

2 canaca *M* ceu magno *ex alia observatione relicta esse videntur* 3 *Claudiani et* 6 *Ausonii verba apud hos non inventa sunt* 3 rus *om. L* 4 pecorum *M* pecoram *V* 6 que tante te sub omni *M* 10 David] d'd' *M* resoliti *M* 11 singularē autem numī *M* singularem autem numerum *ex V edidit Hauptius* 15 rosum] rosiur *MV*: rosa gen. fem. et tamen dicunt aliqui rosium gen. neut. *L* 15 rosas utiles coronat *V* rosa sutilat coronat *M* rubere *MV* 17 ratis] rates *MVL* rate armata *V* rate ar armata *M* 18 salutes *V* saltes *M* 19 maš. geñ. *M* frangunt *V* fraguntur *M* 21 geñ. fĩ. *MV* 22 olegena *MV*: *Verg. georg.* II 31 truditur e sicco radix oleagina ligno 24 sulphora *V* 27 scopulum *L* sculplum *MV* scupulo (sculplo *M*) quem fixit *MV* 28 gemini q *M* 29 scupuli *V* scupli *M* 30 furtunatus *M* con conscribens seriae *M* 32 stadium *L* stadia *MV* stadios] stadius *MV*

p. 98. 99 H.

Syrma generis neutri; priores feminini, ut Cornelius 'tragica syrma'.

Supellex generis feminini, ut Prudentius 'tota supellex'.

Situs loci generis masculini, ut Porcina 'ille situs felix'.

Scabillum generis neutri, sicut scamnum, ut Varro in actionibus scenicis.

Sues genere feminino dixerunt antiqui, ut illud (*Petri ep.* II 2, 22) 'sus lota in volutabro luti'. sed Virgilius (*g.* I 400) genere masculino 'immundi meminere sues'.

Saccus generis masculini, ut Varro 'vinum cui nihil sacculus abstulit'.

Stips de stipite generis feminini, ut stirps ab stirpe.

Seps generis feminini, ut Virgilius (*b.* 1, 54) 'vicina ab limite seps'; sed melius sepis, quia praesepis, non praeseps.

Stomachus generis masculini, quamvis * pluraliter dicat 'stomachi nuper decepti'. |

Stiria dicuntur ab stillis, quae Virgilius (*g.* III 366) genere feminino, Varro neutro dixit. sed vicit Virgilii auctoritas.

Strues generis feminini, ut Fabianus 'coacervata strues'.

Scalas et scopas negant grammatici pluraliter; sed consuetudo vicit.

Serum lactis generis neutri, ut Rabirius 'in tenerum est deducta serum pars intima lactis'.

Salientes aquarum generis masculini, ut Caelius 'perpetuum salientem'.

Serta pluraliter dixit Virgilius * 'huc ades Aonia crinem circumdata serta'. sed Propertius (II 33, 37) dicit 'cum tua praependent demissae in pocula sertae'. sunt enim sertae sicut coronae.

Simpulum generis neutri, ut Varro ad Neronem.

---

1 syrma *Prisc.* 200, 1   10 stips *Char.* 109, 26   13 stomachos *Char.* 81, 24   23 serta *Char.* 107, 25 *Serv. in Verg. Aen.* I 417

---

1 sirma *L*   corailius *M V*   tragica syrma *Hauptius* tria greca syrma *V* tragrema casvr *M*   2 suppellex *M L*: supellex — tota supellex *om. V*   tota supplex *M*: *apud Prudentium verba non inveni*   3 ille *H. Meyerus orat. Rom fragm. p.* 196 *ed. sec.* ilii *M* illis *V*   5 scenicis *Hauptius* scinis *M V*. *sequitur in L* stirps gen. fem.   7 uolutapro lutis uirg. *M*   8 miminere *V* mimineris *M*   9 Varro] *cf. Lucil. apud Cic. de fin.* II 8, 23   10 stips *om. L*   de stipide *M V*   ut stirips *M*   11 sepe *L*   uicina ad limites seps *M* uicina ab limites seps *V*. seps est *apud Vergilium legisse grammaticum coniecit Hauptius*   12 quia] q̄ *M*   13 *lacunam, qua nomen scriptoris excidit, indicavi*   15 stiria *om. L*   ab stillis *Hauptius coll. Serv. in Verg. georg. l. c.* ab atiis *M V*   q̄ *M* quia *V*   16 uicet *M*   17 fauianus *M V*   qua ceruata *M*   18 scale dicendum et scope gen. fem. *L*: scupas *M V*   regant *M*. *fortasse* negant grammatici singulariter dici. *nam* scalam *et* scopam *a recentioribus etiam saepe singulariter dictam esse constat*   19 lactantis *M*   20 in tenerum est deducta serum pars intima lactis *Hauptius* in teneum est deducta in (in *om. V*) parsimonia lactis *M V*   21 celius *V*   23 sirtum gen. neut. *L*   dicit *V*   *lacuna quam indicavi excidit versus Vergilii bucol.* 6, 16, *quem una cum versu Cornelii Severi, qui sequitur, et Propertii posuit Charisius*   huc adea anmacrinae circumdatae sertae *V* huc adhes aū, acriae circumdate serte *M*   24 tuā pracpandent *M* tua praeandent *V*   elemisse *M*   25 pocula *M V*   26 simpulum *Hauptius* simbulum *M V* simbolum *L*   ad Neronem *Hauptius* in neronem *M V*

Sal generis masculini, ut Fabianus 'sal mixtus' et in evangelio (*Matth.* 5, 13) 'quod si sal evanuerit'. et hos sales potest dici.

Squalor generis masculini, ut Avitus 'squalore vicino'.

Silex generis feminini, ut Virgilius (*A.* VIII 233) 'stabat acuta silex'. sed dixerunt alii genere masculino, ut Prudentius (*cath.* 5, 7) 'incusso silice'.

Simia generis feminini, ut in regum volumine (III 10, 22) 'simias et pavos'; quamvis Cicero simiolum dixerit.

Sagus generis masculini, ut Afranius 'quia quadrati sunt sagi'.

Stimulus generis masculini, ut Terentius (*Phorm.* I 2, 27) 'nam quae inscitia est, adversus stimulos calces'.

Stuprum generis neutri, ut Naevius 'magnum stuprum fieri per gentes'.

Scalper generis masculini, sicut culter, ut Titus Livius: quamvis quidam scalprum dicant.

Sidus generis neutri, ut Virgilius (*A.* III 515) 'sidera cuncta notat'.

Suboles generis feminini, ut Iuvencus (I 62) 'propriam credi subolem'.

Semen generis neutri, ut Virgilius 'vaga semina famae'.

Seges generis feminini, ut illud 'segete decisa'.

Signum generis neutri, ut illud 'signa dabant populis'.

Sepulchrum generis neutri, ut illud 'sepulchra multa'.

Serpens generis masculini, ut Prudentius (*steph.* 10, 36) 'haec ille serpens ore dictat regio'.

Turris generis feminini, [ut] 'haec turris'.

Trames generis masculini, ut Virgilius (*g.* I 108) 'clivosi tramitis'.

Tofus generis masculini, ut Varro 'et tofus scaber'.

Trabes generis feminini, ut illud 'multae trabes'.

Tornum generis masculini, ut Maecenas 'cardine torno'.

---

1 sal *Char.* 106, 12 *Prob.* 209, 6 *Serg.* 542, 12 *Prisc.* 147, 2. 171, 8 *Cap.* 2244 *Non.* 223 *Serv. in Verg. Aen.* I 35 3 squalor *Non.* 225 4 silex *Prob.* 209, 19 *Prisc.* 164, 13 *Non.* 225 *Serv. in Verg. Aen.* VIII 233 7 simia *Char.* 108, 20 9 saghs *Char.* 105, 17 *Non.* 223 22 serpens *Prisc.* 165, 18 *exc. Char* 552, 32 25 trames *Prisc.* 169, 18

---

1 fauianus *M V* sal mixtus *non videntur esse Fabiani, cuius exempla extant apud Charisium Probum Sergium* 2 et os salis *M V* 3 *Aviti exemplum non inventum est* 4 silex *om. L* 5 dicunt *V* d'd' *M* 7 ut *om. M* uolum' *M V* simia *om. L* 8 simolum *M* quadratis sagi *M* 10 nam quae insidia *V* namq; insitis *M* 11 stimulus *M V* 12 Naevius *Hauptius coll. Fest. p.* 317 *M.* niueus *M V*: *cf. Naev. de bell. Pun. rel. v.* 39 *ed. Vahl.* magn' *M* 14 titius *M* *neutro genere* fabrile scalprum *legitur apud Livium* XXVII 49 quamvis — dicant *om. M* 17 suboles — subolem *om. M* 18 propria moridis subalem *V* naga] *Iuvenc.* I 178 dispergunt late celebris vaga semina famae. *Vergilii exemplum excidisse videtur, nisi de nomine erravit grammaticus* fanae *M V* 19 segite *V* segeta *M* 21 gen. fem. *M* 25 trames *om. L* cliuos *M* tramites *M V* 26 Varro] *Verg. georg.* II 214 et] ut *M* 27 multa *M* 28 tornum *M V* turnus *L* micenas *M V* turna *M V* tornos *R. Vngerus de Volg. poem. p.* 213

p. 102. 13 H.

Talpas generis masculini, ut mures, ut Virgilius (*g.* I 183) 'aut oculis capti fodere cubilia talpae'.

Turtur generis masculini, ut Plautus (*most.* I 1, 44) 'tu tibi habeas hos turtures'. quamvis Pollio et alii dicant turturellas.

Torques generis feminini, ut Propertius * 'torquem auream'.

Tempus generis neutri, ut Iuvencus 'per tempora certa'.

Templum generis neutri, ut Iuvencus (II 172) 'constructum veteris regni molimine templum'.

Thalamus generis masculini, ut Virgilius (*A.* II 503) 'quinquaginta [erant] illi thalami'.

Turba generis masculini, ut Virgilius (*A.* III 573) 'turbine fumantem piceo'.

Torus generis masculini, ut Virgilius (*A.* II 2) 'toro sic orsus ab alto'.

Tribunal generis neutri, ut Iuvencus (IIII 593) 'celsum stans ante tribunal'.

Vas generis neutri. dicimus enim vas vinarium et vasa vindemiatoria. dixerunt quidam et vasum; sed receptum non est.

Vepres generis feminini, ut Titus Livius 'has ve pres'. sed singularem non recipit, quamvis Aemilius masculine dicat 'veper occulta ruis'.

Veternum generis neutri, ut Cicero 'liceat fenerare veternum'.

Vallus in *qua* frumentum excutitur generis feminini, ut Virgilius (*g.* I 166) 'nunc mystica vallus'.

Vallum castrorum generis neutri, quia intervalla dicuntur; et genere masculino valli, qui tamquam pali praefiguntur infesti, ut Virgilius (*g.* I 264) 'exacuunt alii vallos'.

Vehes generis masculini, ut Ovidius 'innumerosque vehes'. sed et genere feminino dicitur.

1 talpas *Serv. in Verg. georg.* I 183 3 turtur *Serv. in Verg. bucol.* I, 59 5 torques *Char.* 145, 19 *Prob.* 211, 19 *Prisc.* 169, 18 *Non.* 227 11 turbo *Char.* 145, 12 *Prob.* 210, 30 17 vas *Char.* 146, 24 *Cap.* 2244. 2250 19 vepres *Prisc.* 169, 18 *Cap.* 2244 *Non.* 231 *Phil. in Verg. georg.* III 444 22 vallus *Cap.* 2250 24 vallum *Serv. in Verg. georg.* I 264 *Aen.* VIIII 146, X 120

1 talpa gen. fem. *L* aut collegit capiti foedere *M V* 4 pullio *M V* 5 *excidit Propertii versus* IIII 10, 44 torques ab incisa decidit unca gula. torques aureae *ex Varrone ottulit Nonius* 6 per tempora — 7 ut Iuvencus *om. V* 7 tempus *om. L*: per tempora certa *apud Iuvencum non inveni* 8 regnum olinime *M* regnum olim me *V* 11 fumante *M V* 13 toro sicorsos *M* torosi consos *V* 15 gen. mās *M V* 17 vasa] ua *M* uindimiatoria *V* 18 d'd' quidam *M* dicunt quidam *V* 19 Titus Livius] *cf. Hertz. de Liv. fragm. comm. part.* I (*Vratislaviae a.* 1864) *p.* 12 20 emelius *M* veper occulit artus *coniecit Hauptius* veper occidit arvis *Clericus* 22 uallis gen. fem. uallus gen. fem. uallum castrorum g. n. uestix gen. masc. uter gen. masc. uehes gen. masc. uiseus ad capiendum aues gen. masc. *L* in frum et excuti *M V* in frumentum excutiendum *Hauptius* 23 mistica *M* 25 qui] q̄ *M fortasse* praefiguntur in fossis 26 uallus *M* ualles *V* 27 inmunerosque *M* sed et *Hauptius* sunt *M V*

Vertex generis masculini * ut illud 'floridus ver novus ornatur'.

Vtres generis masculini, ut Virgilius (*g.* II 384) 'unctos saliere per utres'.

Viscus de viscere generis neutri, quia viscera dicuntur, ut Prudentius (*steph.* 9, 56) 'pars viscus intrat' et Fortunatus (*de vit. S. Mart.* I 399) 'velit sua viscera secum'.

Viscus ad capiendum generis masculini, ut illud 'in quercu viscus extat'. sed consuetudo viscum quasi neutri dicit.

Vomer generis masculini, ut Lucretius (I 314) 'decrescit vomer in arvis'.

Vrceus generis masculini et urcei, non urcea. nam | Iuvencus II 262) dixit 'urceus est nullus nec sunt tibi vincula funum'.

Vulgus generis neutri, ut Virgilius (*A.* I 149) 'ignobile vulgus'. nec dicitur pluraliter.

Venenum generis neutri, ut Salustius 'prohibebit nocere venenum quod tibi datur'. et alii dixerunt venena.

Vrsum antiqui non declinabant in masculino, ut Virgilius (*Aen.* V 37. VIII 368) 'pelle Libystidis ursae'. sed Varro dixit 'conspectusque in montes horruit ursus'.

Vectes generis masculini, ut in psalmis (106, 16) 'vectes ferreos'. sed Trogus genere feminino dixit.

Vulpes generis feminini, ut Prudentius (*enchir.* 71) 'callida vulpes'.

Vmerus generis masculini, ut illud 'subposuit umeros'.

Vigor generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 3, 186) 'vigor igeuolus'.

Vellus generis neutri, ut Lactantius (*phoen.* 23) 'nulla super campos tendet sua vellera nubes'.

Vulnus generis neutri, ut Virgilius (*A.* IIII 2) 'vulnus alit venis', et alibi 'vulnera mille'.

Vlulatus generis masculini, hi ululatus.

2 utres *Non.* 231 7 viscus *Char.* 32, 14 *Serv. in Verg. georg.* I 139 9 vomer *Prisc.* 249, 18 *Prob.* 15, 16 *Serv. in Verg. georg.* I 46, 162 11 urceus *Prob.* 211, 15 13 vulgus *Char.* 74, 20 *Non.* 230 *Prob.* 21, 7. 208, 8 20 vecte *Non.* 231 *Cap.* 2250 22 vulpes *Cap.* 2250

1 uertix *M*: vertex — ornatur *om. V*, *deinde observatio de v. ver excidit* 5 fortunatus *M* 7 querco *MV* 9 lucritius *MV* 12 ibi funcula *MV* 13 vulgus — pluraliter *om. M*: vultus *priore loco V*, *ut excidisse videatur observatio de v.* vultus: *cf. Non. p.* 230 15 prohibet *V* 16 alii d'd' *M* alii dicunt *V* 16 ursus gen. masc. *L* 18 pellibus tidis *MV* Varro] *Ovid. metam.* II 494 ursaque conspectos in montibus horruit ursos 19 montesque *M* 20 vectes *post* vulpes *habet L* uertos ferreos *M* 22 uulpis *priore loco MVL* 23 umeros] omeros *M* humeros *V* 26 vellus *et* vulnus *om. L*, *qui* ulnis *habet post* vis 27 sua *om. M*

p. 105 H.

Vis generis feminini, ut Prudentius (*cath.* 1, 49) 'quae vis sit huius alitis'. ex hoc enim et virtus prodit.

Vapor generis masculini, ut Virgilius (*A.* VII 466) 'vapor ater ad auras'.

Ymnus generis masculini, ut Prudentius (*cath.* 4, 75) 'grates reddimus et sacramus ymnos'.

Zelus generis masculini, ut Paulinus 'zelus discrepat atrox'.

1 quae uis sit huius aliter *M* quis sit huius alites *V* 5 redimus et sacramos hymnos *M* 35 zelus *om. L* *Paulini exemplum non inventum est*

EXCERPTA MACROBII DE DIFFERENTIIS ET SOCIETATIBVS GRAECI LATINIQVE VERBI

Quae Macrobius de differentiis et societatibus graeci latinique verbi scripserat non integra, sic ut ab illo scripta erant, aetatem tulerunt, sed cum olim a grammaticis utriusque linguae studiosis in conpendium redacta et aliis omissis, aliis additis vel mutatis ad usum inferioris aetatis accommodata essent, vetere Macrobii libro neglecto ea quae posteriores grammatici diversas rationes secuti ex illo collegerant consuetudine scholarum propagata sunt. quattuor autem excerptorum genera in codicibus manu scriptis inventa sunt. e quibus illud quod primo loco posui in codice Parisino 7186 legitur. is est formae quadratae minoris ex duabus diversis membranarum partibus conpositus, quarum posterior, quae est duorum quaternionum, Macrobii excerpta continet undecimo saeculo scripta, f. 42—56 *Ex libro Macrobii*) de differentiis et societatib. greci latiniq: uerbi. Grecae latinaeque linguae* — οισω. *explicuit defloratio de libro ambrosii macrobii theodosii quam iohannes carpserat ad discendas grecorum uerborum regulas.* spatio in fine paginae relicto, in quo scripta sunt haec, *Diana grece dicitur arthemis quasi herotemis hoc est aerem caecans,* sequitur declinatio graeci verbi ποιῶ et adnotatio excerptoris, f. 56*—57* ΤΟΡΗΜΑ — ΦΙΛΟΥΝΤΑΙ. fuit autem haec pars codicis olim Petri Pithoei, cuius nomen bis in ea scriptum est, f. 42 *P. Pithou* et f. 57 *Petri Pithoei.* eoque librum concedente primum excerptis Macrobii usus est Ludovicus Carrio, qui fragmentum Sallustii p. 2765 P. ex schedis Pithoeanis se edidisse scribit schol. in Sallust. hist. fragm. p. 253 ed. Antv. a. 1579. deinde Henricus Stephanus in epistula ad Iacobum Danesium scripta, quae est in editione Macrobii a Carrione facta Parisiis a. 1585, 'ex veteri P. Pithoei exemplari', ut ait, et praefationem libelli edidit et totum librum se editurum

*) *Macrobii ambrosii* in codice scriptum esse indicavit Ianus auctore Pressolio, cuius opera in eo conferendo usus est. ego in paucis quae de hoc codice adnotavi solum Macrobii nomen scripsi.

esse promisit. tribus annis post ipsum librum ex eodem codice edidit Ioannes Opsopoeus Parisiis a. 1588. quam editionem postea expressit Isaacus Pontanus, qui primus haec excerpta cum Macrobii libris coniuncta edidit Lugduni Batavorum a. 1597. inde ab illo tempore liber nomine Macrobii vulgo inscriptus et cum reliquis illius libris saepius editus et a Putschio inter latinos grammaticos receptus est. codice autem a Th. Presselio denuo collato usus est Ludovicus de Ian in sua editione Macrobii a. 1848.

Aliud excerptorum genus praebuit codex Vindobonensis 16 olim Bobiensis, quem supra p. 442 commemoravi, f. 157 et 158 *incipiunt pauca excerpta de libro macrobii theodosii. Theodosius symmacho suo salutem dicit. De uerborum — adsignare uolumus.* praeterea pauca ex his ipsis quae hoc loco in fine codicis scripta sunt non multum discrepante scriptura in eodem iterum scripta extant f. 111, *Theodosius macrobius de graecis* (corr. *graecorum*) *coniugationibus sic ait aput graecos — finalem.* ex hoc libro descriptum esse Neapolitanum bibliothecae Borbonicae IV A 17, in quo eadem Macrobii excerpta extare indicat Ianellius catal. biblioth. mus. Borbon. p. 13, dixi praef. vol. IV p. VIII.

Tertio loco posui excerpta codicis Vindobonensis 17 olim Bobiensis. is enim ante instituta Probi sedecim continet membranas perturbato ordine collocatas, de quibus haec scripserunt analectorum grammaticorum editores Vindobonenses praef. p. VII, 'sedecim haec folia cum quatuor amissis duos primitus constituebant quinterniones, quorum secundus folia 1—10 codicis implet et fol. 10 v. quinternionum signo *Q II* signatus est; primus vero sex tantum folia 11—16 continet, mulctatus scilicet foliis duobus prioribus et duobus ultimis, hinc etiam quinternionum signo *QI*, quod ultimo folio impositum erat, destitutus. duo hi quinterniones a bibliopego monacho praepostere ligati sunt, ita ut quinternio secundus primum praecedat'. in his igitur membranis, sicut indicat Endlicherus catal. cod. philol. lat. bibl. Palat. Vindob. p. 214 sq., haec scripta sunt grammaticorum fragmenta, f. 11—14 *nam legimus — milicho romalco*, de nomine et pronomine p. 555—566: f. 14*—16* et 1—8 *incipit de uerbo. Saepissime tibi requirenti disertissimae studiosorum seuere — perosus et exosus explicit:* f. 8—10* Valerii Probi de nomine fragmentum vol. IV p. 207 sqq. Macrobii autem excerpta dico ea quae de verbo scripta sunt ad Severum, quae quamquam in scriptura codicis ita cum iis quae praecedunt de nomine et pronomine cohaerent, ut in unius artis continuitatem coniuncta esse videantur, tamen illa de verbo, quoniam maximam partem ex Macrobii libro petita sunt, huc revocavi, ne a reliquis Macrobii excerptis seiungerentur; tractatum de nomine et pronomine supra exhibui. usus est hoc codice tum, cum Neapoli

erat, Hieronymus Columna in duobus Ennii fragmentis p. 173 ed. Vind. ab illo primum editis Enn. fragm. Neapoli a. 1590 p. 101 et 234. ipsa excerpta quae dixi et ex hoc codice et ex superiore edita sunt in analectis grammaticis Vindob. a. 1837 p. 145 sqq. postea Ianus eadem una cum Parisinis excerptis ita edidit, ut excerpta codicis 16 saepe cum illis consentientia subiecta adnotatione suis locis adscriberet, alterius autem codicis tractatum de verbo in fine editionis exbiberet.

Denique pauca excerpta Macrobii leguntur in codice Laudunensi 444 saec. IX, f. 5 *Exempla barytonorum secundum macrobium theodosium* ΘΛΙΒΩ *tribulo* etc.: cf. catalogue général des manuscr. des bibl. des dep. I p. 234, Hildebrand glossar. lat. bibl. Paris. praef. p. VII, Rudorff. de gloss. Philoxeni et Cyrilli comm. academ. Berol. a. 1865 p. 213. prima verba in descriptione codicis exhibuerunt Hildebrandus et Rudorffius; ipse librum non vidi. sed eadem quamvis valde corrupte scripta inveni in codice Parisino 7499 in scholiis Eutychi p. 452, 24 adscriptis, *ferculum. Excerpta* ΒΑΡΙΘΟΝΩΝ, ΘΛΙΒΩ -- ΣΤΕΦΑΝΩΜΑ *uinco uel uintio uinculum.*

In edendis excerptis id egi ut singulorum generum naturam integram servarem, ceterum, quantum fieri posset, brevitati studerem. itaque diversa excerptorum genera, quamvis saepe inter se consentiant, utpote ex eodem fonte petita, tamen separatim exhibui numeris locorum, ubi eaedem res vel in Parisinis vel in Bobiensibus excerptis tractantur, in marginibus adscriptis, nisi quod uno loco, qui eodem modo in Bobiensi codice atque in Parisino scriptus est, ne eadem bis ponerentur, illius discrepantiam excerptis Parisinis adscripsi. praeterea declinationes verborum latinorum in Bobiensi codice post temporum et modorum tractationem repetitas paucis locis exceptis omisi. codicum autem scripturam in Parisinis excerptis ex Iani editione, in Bobiensibus ex Vindobonensi petivi. neque tamen quaecumque in graecis vocabulis vitiose a librariis scripta erant, quae accuratissime a Vindobonensibus editoribus ex Bobiensibus codicibus, minus accurate, ut videtur a Presselio e Parisino relata erant, indicavi. nam cum plurima in hoc genere e perversa pronuntiandi et scribendi ratione orta esse constet, ut ε et αι vel η, ο et ω, ει et ι, ϑ et τ saepe permutata, haec omnia scrupulosa diligentia indicare in his quidem libris non minus inutile est, quam in latinorum vocabulorum orthographia morari. deinde in iis locis, quibus codicum discrepantia adscripta est, non constanter adnotavi, quis levissimum quemque librariorum errorem primus correxisset, sed tum, cum paulo gravior esse videbatur emendatio vel longius a libris manu scriptis recedebat, nomina eorum qui veram scripturam restituerant, si modo ab aliis inventa erat, adscripsi. Opsopoei

emendationes vel in editionem receptas vel in adnotatione propositas e priore editione Pontani a. 1597 petivi. nam ipsam Opsopoei editionem non vidi.

Diversa excerptorum genera ex uno Macrobii codice vel ex apographis unius codicis collecta esse ex vitiis quibusdam scripturae maxime in fragmentis veterum scriptorum communi consensu et in Parisinis excerptis et in tractatu ad Severum inventis (nam reliquorum fragmentorum minor in hac re vis est) adparet. temporis autem quo facta sunt nullum certum indicium est. sed quoniam Parisino codici nomen excerptoris subscriptum est Iohannes, hunc esse Ioannem Scotum, eum qui Erigena vulgo dicitur, existimaverunt Pithoeus in editione Pontani et editor glossariorum Labbaei praef. p. 7. quae coniectura, multorum illa quidem consensu conprobata, quamquam aliud fundamentum non habet, quam quod studiis illius maxime consentaneus esse videbatur libellus, tamen illa fere aetate haec excerpta conposita esse veri simile est. nam tum primum in regno Francorum studia graecae linguae exerceri coepta sunt. ad quae cum qui excerpta fecit operam suam accommodavisse et subscriptio codicis docet et natura libri declarat. iam vero de ipso Macrobii libro quamquam post inventa Bobiensia excerpta rectius quam antea iudicari potest, tamen ne nunc quidem satis constat, propterea quod grammatici non solo excerptorum munere functi sunt, sed multa etiam ipsi novaverunt. nam is qui Parisina excerpta conposuit ut argumentum et ordinem libri accuratius quam reliqui servavit, ita ad regulas graeci verbi et usum scholarum intentus non solum multa ex iis quae Macrobius scripserat praetermisit, ut ipse ait, sed etiam pro captu suae aetatis non nulla addidit vel mutavit. ex Bobiensibus autem grammaticis alter pauca omnino exhibuit ad latina maxime verba pertinentia, in quibus sane solum Macrobium secutus est; alter, qui tractatum de verbo ad Severum scripsit, quamvis plurima Macrobii libro debeat, e quo ipso quoque ea maxime quae ad latinum sermonem spectant recepit, tamen conplura quae vel ab aliis petiverat vel ipse invenerat, ut declinationes verborum, quas Macrobius certe non posuerat, adiecit.

I

EX LIBRO MACROBII

DE DIFFERENTIIS ET SOCIETATIBVS

GRAECI LATINIQVE VERBI

p. 2727—29 ed. Putsch.

Graecae latinaeque linguae coniunctissimam cognationem natura dedit. 187 V.
nam et isdem orationis partibus absque articulo, quem Graecia sola sortita est, isdem paene observationibus figuris constructionibus uterque sermo distinguitur, ut propemodum qui utramvis artem didicerit ambas | noverit. in multis tamen differunt et quasdam proprietates habent, quae graece idiomata vocantur.

DE VERBORVM VTRIVSQVE LINGVAE DIFFERENTIIS VEL SOCIETATIBVS

Accidunt verbis utriusque linguae persona numeri figura coniugatio | tempus modus, quem Graeci enclisin vocant, Latini cum formis in qualitate posuerunt, genus, quod apud Graecos diathesis nuncupatur. eandem paene cum casibus constructionem servant, ut misereor illius, parco illi, veneror illum, *φροντίζω τοῦδε, πείθομαι τῷδε, φιλῶ τόνδε*. ablativum Graecia non recipit. eadem illis personarum similitudo: prima voco, secunda vocas, tertia vocat, *καλῶ καλεῖς καλεῖ*. in numeris una dissensio est, quod *δυϊκόν*, id est dualem, nulla latinitas admisit, Graeci vero in verbis nominibusque *δυϊκά* videntur habere.

DE FIGVRIS

Figurae ambobus non sine discretione pares. nos dicimus curro 148 V.
percurro, illi *τρέχω διατρέχω*. quattuor quoque modis et haec et illa conponuntur, ex duobus integris produco, ex integro et corrupto perficio,

P codex Parisinus 7186
p editio princeps Opsopoei a. 1588

6 quem *p* que *P* 11 LINGVAE *om. P* 13 in qualitate *exc. Bob.* qualitatem *P* 14 Latini eandem paena cum Graecis in casibus constructionem servant *coniecit Opsopoeus* 15 parco] pareo *p* 16 *φιλωντωνδε P*

p. 2729. 30 P.

ex corrupto et integro accedo, ex duobus corruptis occipio. similiter ἐκ δύο τελείων συντρέχω, ἐκ τελείου καὶ ἀπολείποντος προσκυνῶ, ἐξ ἀπολείποντος καὶ τελείου συμβάλλω, ἐκ δύο ἀπολειπόντων κωμῳδῶ. sunt quaedam conposita quae non possunt resolvi, ut suscipio conplector [ita apud illos τὸ μὲν συντρέχω]. sunt apud Graecos admissa post conpositionem, cum essent simplicia non recepta: νομῶ nihil significat, tamen οἰκονομῶ dicitur; similiter δομῶ et δομεύω, οἰκοδομῶ et βυσσοδομεύω conponuntur. ita facior et grego non dicuntur, conficior vero et afficior et congrego probe dicuntur. utrique verbo binae praepositiones iunguntur: Homerus προπροκυλινδόμενος, Vergilius 'pede prosubigit terram'. latinitas conpositi verbi saepe primam syllabam mutat, teneo contineo; saepe non mutat, lego neglego. in graeco verbo numquam prima syllaba adiecta praepositione violatur, βάλλω ἀμφιβάλλω διαβάλλω καταβάλλω, ἄγω συνάγω προάγω διάγω, φέρω προφέρω διαφέρω ἀναφέρω, δέρω ἐκδέρω, φιλῶ καταφιλῶ. ultro equidem interato verbo praepositio saepe corrumpitur, λέγω συλλέγω, βάλλω συμβάλλω, τρέχω ἐκτρέχω. hoc item in latinis, fero ecfero. aufugio et aufero a praepositione ab conponuntur, et in his solis ab movetur in 188 V. *au* auctore Cicerone, sensumque habet retrorsum trahendi. Nigidius tamen putat verbum autumo *ex* eadem praepositione conponi, quasi abaestimo, sicut abnumero idem est et numero. autumo vero et dico et censeo significat. graeca verba, quando conponuntur cum praepositione, eundem accentum sine dubio servant, καταγράφω περιφέρω ἀναγλύφω ὑπομένω διατρέχω καταλαλῶ προορῶ. cum vero eis alia pars orationis adiungitur, modo mutant priorem, modo tuentur accentum. servant in his, τίω ἀτίω, ὄσσω κακόσσω, unde κακοσσόμενος, νίπτω χερνίπτω, unde est 'χερνίψαντο δ' ἔπειτα', κιθαρίζω χοροκιθαρίζω. in aliis mutant, γλύφω καλαμογλυφῶ, γράφω χειρογραφῶ, σθένω εὐσθενῶ, σέβω εὐσεβῶ. Latini similiter servant, praepono praecurro; mutant, colligo affero. apud Latinos nulla praepositio adiuncta mutat coniugationem, clamo clamas, declamo declamas; Graeci non numquam in conpositione mutant coniugationem, συλῶ συλᾷς, ἱεροσυλῶ ἱεροσυλεῖς, τιμῶ τιμᾷς, ἀτιμῶ ἀτιμοῖς, πειρῶ πειρᾷς, ἐμπειρῶ ἐμπειρεῖς· licet sint qui dicant haec non σύνθετα, sed παρασύνθετα, id est non ipsa conposita, sed ex conpositis facta nominibus, ut ἱεροσυλῶ non sit ἀπὸ τοῦ συλῶ, sed ἀπὸ τοῦ ἱερόσυλος, et ἀτιμῶ non ἀπὸ τοῦ τιμῶ, sed ἀπὸ τοῦ ἄτιμος, et ἐμπειρῶ non ἀπὸ τοῦ πειρῶ, sed ἀπὸ τοῦ ἔμπειρος. et haec vocant

5 σιντρεχω *P* 8 dicunt *utroque loco P* 10 Homeros *P: Il. X* 221 *Od. P* 525 Vergilius] *georg.* III 256 11 προάγω] πρωαγω *P* 15 δέρω ἐκδέρω *non suo loco posita esse coniecit Ianus coll. exc. Bob. p.* 149 *ed. Vind.* 17 hoc idem *Ianus* aufugio et aufero] *Gell.* XV 3 19 au *om. P:* versam mutatamque esse ab in au syllabam *exc. Bob.* Cicerone] *orat.* 47, 158 habent *P* 20 ex *om. P* quasi ab et aestimo *P* 26 κακοσσόμενος] *Hom. Il. A* 105 27 χερνίψαντο] *Hom. Il. A* 449 δε επειτα *P* 37 ἔμπειρος] εμπειρως *P*

παρασύνθετα quae ex *συνθέτοις*, id est ex conpositis, veniunt. nam *ἀβλεπτῶ* non *ἀπὸ τοῦ βλέπω* derivatum est (ceterum *τ* non haberet), sed *ἀπὸ τοῦ ἄβλεπτος*. contra *χειροκοπῶ* non *ἀπὸ τοῦ κόπτω* (ceterum *τ* haberet), sed *ἀπὸ τοῦ χειροκόπος*. unde haec nomina *σύνθετα* vocant et verba ex ipsis facta *παρασύνθετα*. sunt alia conposita quae foris declinantur, *κιθαρῳδῶ ἐκιθαρῴδουν*, *δημηγορῶ ἐδημηγόρουν*, *παιδαγωγῶ ἐπαιδαγώγουν*, *δυσφορῶ ἐδυσφόρουν*. intus vero declinantur *καταγράφω κατέγραφον*, *περιτρέχω περιέτρεχον*, *διαβάλλω διέβαλλον*, quae imperativo faciunt *κατάγραφε περίτρεχε διάβαλλε*. accentus autem de verbo non tolleretur, nisi ei praecedentem partem orationis compositio agglutinasset. quod evenit et in aliis verbis, in quibus modo longi temporis pondus priorem retinet accentum, modo correpti levitas sursum repellit: *ἐνῆσαν ἔνεσαν*· '*πολλοὶ δ' ἔνεσαν στονόεντες ὀϊστοί*'· *ἀνεῖσαν ἄνεσαν*, '*ἀλλ' ὅτε δῆριν ἀνεῖσαν*'· *κατεῖχε κάτεχε*, '*νὺξ δὲ μάλα δνοφερὴ κάτεχ' οὐρανόν*': item *συνῆψα σύναψον*, *συνῆξα σύναξον*, *συνεῖλον σύνελε*, *συνῆλθον σύνελθε*· *οὕτως καὶ προεῖπον πρόειπε*. memineris nullam fere inveniri apud Latinos praepositionem quae nihil addat sensui, sicut apud Graecos saepe praepositio nullam sensus facit permutationem: hoc est enim *εὕδω* quod *καθεύδω*, hoc *ἕζομαι* quod *καθέζομαι*, hoc *μύω* quod *καμμύω*. sic et surgo et consurgo.

DE CONIVGATIONIBVS

Apud Graecos eorum verborum, in quorum prima positione circumflexus accentus ultimam syllabam tenet, tres sunt coniugationes, quibus discretionem facit secunda persona, quam prima coniugatio habet in *εις* diphthongum desinentem, ut *λαλεῖς*, secunda in *ᾳς*, cui ascribitur quidem *ι*, sed nihil sono confert, ut *τιμᾷς*, tertia in *οις* diphthongum, ut *στεφανοῖς*. eorum vero verborum, in quorum prima positione gravis accentus paenultimam syllabam signat, sex sunt coniugationes. sed in his non secunda persona discretionem facit, quippe cum in omnibus secunda

2 non *ἀπὸ p* nam *απο P* 13 *πολλοὶ*] *Hom. Od.* Φ 12. 60 14 *ἀνεῖσαν ἄνεσαν Ianus ανεισαν ανησαν P αλλοτε δηριν ανεσαν P ἄλλοτε δῆριν ἀνῆσαν p: unde verba petita sint non constat* 15 *νὺξ*] *Hom. Od.* N 269 *ανοφερη καταιχ P* *συνῆψα*] *συνηψας P* *συνῆξα*] *συνηξας P* 20 sicut surgo *P* 23 Apud Graecos — 602, 21 recedit] *adscripta est discrepantia codicis Bobiensis nunc Vindobonensis* 16 (*B*), *cuius excerpta edita sunt infra p.* 631 *sqq. praeterea prima eiusdem tractatus verba in eodem codice f.* 111 *repetita sunt*, Theodosius Macrobius de graecis (*corr.* graecorum) coniugationibus sic ait, apud graecos III sunt coniugationes uerborum, quorum prima positione circumflexus accentus ultimam syllabam tenet, quibus discretionem facit secunda persona, quam prima coniugatio habet in *ηις* diptongon desinens, ut *τατηις* et reliqua. *eorum* uero uerborum in quorum prima positione gravis accentus penultimam syllabam signat VI sunt coniugationes et in prima persona deferentiae in his deprehenduntur. quaeritur enim in prima positione cuiuscumque uerbi quae litterae praecedant finalem 25 quam prima *B* quia prima *P* 26 ut *λαλεις B* 28 gravis accentus] *immo* acutus. *sed nomine barytonorum verborum grammaticus in. errorem videtur inductus esse*

p. 2731. 32 P.

persona in *ειϛ* diphthongum finiatur. sed harum coniugationum in prima persona differentiae deprehenduntur. quaeritur enim in prima positione verbi cuiusque, quae litterae praecedant *ω* finalem litteram verbi. et si inveneris ante *ω β φ π πτ*, *λείβω γράφω τέρπω κόπτω*, primae coniugationis pronuntiabis; si autem reppereris *γ κ χ*, *λέγω πλέκω τρέχω*, secundam vocabis: quodsi *δ θ τ*, *ᾄδω πλήθω ἀνύτω*, tertiam dices: quarta erit, si habuerit *ζ* aut duo *σσ*, *φράζω ὀρύσσω*: si vero fuerint liquidae *λ μ ν ρ*, *πάλλω νέμω κρίνω σπείρω*, quintam notabunt: sexta profertur *διὰ καθαροῦ τοῦ ω*, *ῥέω θεραπεύω*. non nulli et septimam esse voluerunt praecedentibus *ξ ψ*, *ἀλέξω ἕψω*. apud Latinos, quorum nullum verbum in finalem syllabam admittit accentum, cessant differentiae quas apud | Graecos circumflexus gravisve fecerunt, quorum alterum in verbis ultimae, alterum paenultimae Graeciam diximus deputasse. restat igitur in his latinitati unus accentus, gravem dico, qui solus Romana verba sortitus est; sed hoc proprium in verbis latinis habet, quod non semper, ut apud Graecos, ubi fuerit, in paenultimam syllabam cadit, sed saepe et a fine tertiam tenet, ut aggero refero. quod apud Graecos non potest evenire, apud quos in communi lingua fieri non potest, ut, cum finalis syllaba longa est, tertius a fine habeatur accentus. *ω* autem naturaliter longum est. ergo numquam accentus in huius modi verbis apud illos in tertium gradum syllabarum recedit.

190. 146 V. Singula tempora graecorum verborum non simpliciter, sicut latinitas compendio utitur, proferuntur. et ut exempli causa unius verbi declinatio notetur, *τύπτω* perfectum facit *τέτυφα*, et sequitur altera eiusdem temporis declinatio, quod medium perfectum vocant, *τέτυπα*: item plusquamperfectum *ἐτετύφειν*, medium plusquamperfectum *ἐτετύπειν*: *ἀορίστου ἔτυψα*, *μέσου ἀορίστου ἔτυπον*: futurum primum facit *τύψω*, futurum secundum *τυπῶ*. similiter in passivo variantur tempora.

190 V. De tempore praesenti. Graecorum verba omnia quae in *ω* exeunt, seu perispomena seu barytona sint, in quacumque coniugatione eundem tam in prima quam in secunda persona servant numerum syllabarum. omnia vero in *μαι* terminata varia syllabarum vicissitudine pensantur. porro praesens omne tempus quod in *μαι* terminatur omni modo in secunda persona unam syllabam minuit, *φιλοῦμαι φιλῇ*, *τιμῶμαι τιμᾷ*, *στεφανοῦμαι στεφανοῖ*, *λέγομαι λέγῃ*, *γράφομαι γράφῃ*, cum in activo pares syllabas utraque persona servaverit. item apud Graecos praesens tempus primae positionis, quod in *ω* exit, alios modos de se generat. nam tertia persona eius adhibito sibi *ν* facit ex se infinitivum modum, *ποιεῖ ποιεῖν*, *τιμᾷ τιμᾷν*, *χρυσοῖ χρυσοῦν*: tertia enim coniugatio *πε*-

2 deprehendentur *B* 7 *ζη* aut duo *σσ* *P* *ζηανοσσ* *B* 8 *παλλω* *B* *πωλω* *superscripto* uendo *P* *ψάλλω* *p* 12 grauisque *B* 20 longa *corr.* longum *B* longa *P* 34 *τιμουμαι* *P* 36 persona *p* personae *P* item praesens tempus apud grecos primae *P* 39 *χρυσοῖ* *Ianus* *χρυσου* *P*

ρισπωμένων οι diphthongum in prima positione tantum tenet, in reliquis autem verbi declinationibus mutat eam in ου. sed et in barytonis | eadem infiniti modi creandi observatio reperitur, τύπτει τύπτειν, λέγει λέγειν et cetera. nec non et imperativum modum eadem tertia persona de se creat, in perispomenis quidem accentu ad superiorem syllabam translato, ποιεῖ ποίει, τιμᾷ τίμα, χρυσοῖ χρύσοι, in barytonis autem subtracto ι, λέγει λέγε, γράφει γράφε, ἄρχει ἄρχε. in coniunctivo modo nihil omnino mutatur, sed prima persona praesentis temporis modi indicativi eadem *est* in coniunctivo modo prima persona praesentis, ποιῶ ἐὰν ποιῶ, βοῶ ἐὰν βοῶ, θέλω ἐὰν θέλω, γράφω ἐὰν γράφω. verum differentiam facit secunda persona, ποιῶ ποιεῖς, ἐὰν ποιῶ ἐὰν ποιῇς. item apud Graecos prima persona praesentis adiecto sibi ν facit participium, λαλῶ λαλῶν, γράφω γράφων. praesens tempus graecorum verborum quod in μαι syllabam terminatur in περισπωμένοις quidem, si abiciat μαι syllabam, facit imperativum, φιλοῦμαι φιλοῦ, τιμῶμαι τιμῶ, χρυσοῦμαι χρυσοῦ, in barytonis vero, si abiecta μαι syllaba accipiat υ litteram, λέγομαι λέγου, γράφομαι γράφου.

De praeterito inperfecto. graeca verba omnia, seu barytona sive perispomena, in tempore inperfecto eandem habent primam personam numeri singularis quae *est* tertia pluralis, ἐποίουν ἐγώ, ἐποίουν ἐκεῖνοι. item in graecis verbis omnibus quorum positio prima in ω desinit inperfectum tempus ultimam syllabam suam ab his incipere litteris facit, a quibus ultima syllaba praesentis coepit, τιμῶ ἐτίμων, γράφω ἔγραφον, τρέχω ἔτρεχον, aut, si vocalis sola illic fuit, et hic in capite ultimae syllabae vocalis erit, ποιῶ ἐποίουν, θεραπεύω ἐθεράπευον. omne Graecorum inperfectum activum vel activo simile in ν litteram desinit: sed barytona in brevem syllabam finiuntur, id est in ον semper, ἔτρεχον ἔγραφον: perispomena vero vel a verbis in μι exeuntibus longa terminantur, ἐκάλουν ἐτίμων ἐδήλουν ἐτίθην. denique ῥίπτω, quia modo acuto modo circumflexo accentu pronuntiatur, et ἔρριπτον et ἐρρίπτουν facit; κύω propter eandem causam et ἔκυον et ἐκύουν. et hoc etiam observandum, ut aut inperfectum retineat numerum syllabarum quem praesens habet aut crescat | una. manet aequalitas in illis quorum praesens a vocali coepit, incrementum patiuntur quorum praesens a consonante inchoat, ἄγω ἦγον, λέγω ἔλεγον. nec sine ratione: nam quae syllaba non crescunt adiectione temporis crescunt, dum incipientem vocalem de brevi longam faciunt, ut ἄγω, α brevis mutata est in η longam, ἦγον. saepe tamen licentia poetica incremento carent. non numquam prima ipsa vocalis, si brevis est, inmobilis manet, sed vocalem alteram recipit, ut iunctae longam faciant syllabam, ἔχω εἶχον, ἕλκω εἷλκον, ἕρπω εἷρπον.

9 est *om. P* 20 est *om. P* 29 ἐδήλουν] εδελουν *P* ἐδίδουν *p* 30 et εριπτον et εριπτουν *P* κύω *Lobeckius in Soph. Aiac. v.* 239 κιω *P* 31 et εκιον et εκιουν *P* 37 η longam *Ianus* η longum *P* 40 ἕλκω εἷλκον *p* εακω εισκον *P*

p. 2734. 35 P.

aliquotiens nec mutata nec altera recepta quae fuit ipsa producitur, ἱδρύω ἵδρυον, ὑδρεύω ὕδρευον. hic enim ι et υ in praesenti correpta, in inperfecto vero longa pronuntiantur. υἱοθετῶ autem manet ut fuit, υἱοθέτουν, quia non potuit habere quo cresceret: in praesenti enim longa fuit diphthongi privilegio: licet in diphthongis maxime communibus permutatio sit recepta in diphthongos longiores, ut αι et οι, quia communes sunt et non numquam pro brevibus habentur, in η aut in ῳ mutantur, αἰνῶ ᾔνουν, οἰκῶ ᾤκουν. nec me praeterit etiam αυ diphthongum, quae numquam pro communi habita est, solere mutari, αὐλῶ ηὔλουν, αὐχῶ ηὔχουν, licet ου et ει inmutabiles maneant, οὐρῶ οὔρουν, οὐτάζω οὔταζον, εἰκονίζω εἰκόνιζον, εἰκάζω εἴκαζον· τὸ γὰρ ᾔκαζον ἀττικόν. ω et η multo constantius manent, quod incrementum perfectio tanta non recipit, ὠνοῦμαι ὠνούμην, ἠχῶ ἤχουν. excipiuntur ἑορτάζω et ὀψείω. cum enim apud Graecos omnia inperfecta numquam medias, sed tantum ultimam vel primam moveant, illorum alterum solam mediam movit, ἑώρταζον, cum ἡόρταζον facere debuisset, alterum et primam et mediam, ὀψείω ὤψεον. ὁρῶ enim et ἑώρων non sunt contra regulam, quia ὁρῶ enim ὥρων facere debuit, ex abundanti principio ε addita est, et fecit pro ὥρων ἑώρων, ut οἰνοχοῶ ᾠνοχόουν, et tamen dicitur ἑῳνοχόουν, et pro ἦν ἔην dicunt. non solum in verbis haec supervacua adiectio, sed etiam in nominibus usurpata est, ἕδνα ἔεδνα et similia. ἀναβαίνω et ἐπέχω non primam, sed secundam syllabam mutaverunt, quia prima non verbi, sed praepositionis est: verba enim sunt βαίνω ἔχω et faciunt ἔβαινον εἶχον, inde ἀνέβαινον ἐπεῖχον. ἀναισχυντῶ mutavit primam, ἠναισχύντουν, quia ex nomine compositum est, id est ῥῆμα | ὀνοματικόν, ἀναίσχυντος ἀναισχυντῶ. verba autem ex compositis nominibus parasyntheta vocantur et a prima syllaba declinantur, ut φίλιππος φιλιππίζω ἐφιλίππιζον: licet non ignorem quod σύμμαχος et συνήγορος conposita sint nomina et ex se faciant verba parasyntheta, συμμαχῶ συνηγορῶ, quae tamen non foris, sed intus declinantur, συμμαχῶ συνεμάχουν, συνηγορῶ συνηγόρουν: sed hoc ideo, quia praepositio hic habet significationem suam. ceterum ubi nullus ex praepositione sensus accedit, foris declinatur inperfectum, id est adicitur illi vocalis, tamquam praesens tempus incipiat a consonanti, καθίζω ἐκάθιζον, καθεύδω ἐκάθευδον: hoc est ἵζω quod καθίζω, hoc εὕδω quod καθεύδω, quia praepositio nihil significat. ubi vero additur ex praepositione sensus, tunc in declinatione inperfecti quaerimus, unde incipiat verbum ipsum sine praepositione; et si verbum a vocali incipit, quamvis praepositio habeat consonantem, verbi tamen vocalem ex brevi mutamus in longam, ut συνάγω συνῆγον, quia aliud est ἄγω, aliud συνάγω. item si praepositio quae

---

7 habeantur in η aut in ω *P* 9 αυδω ηυδουν *P* 11 ἀττικόν ω et η multo *coniecit Opsopoeus* αττικονως multo *P* ἀττικόν ἐστι multo *p* 24 mutant *P* mutat *p*

sensum confert incipiat a vocali incipiente verbo a consonante, inperfectum manente eadem nec mutata praepositionis vocali aliam addit consonanti verbi vocalem, ut est *ἐπιχαίρω ἐπέχαιρον*, quia aliud est, *ἐπιχαίρω*, aliud *χαίρω*. sane hoc observatur, ut vocalis quae additur consonanti brevis sit, quia non potest ultra unum tempus excrescere, *λέγω ἔλεγον*, *λέγομαι ἐλεγόμην*. unde *βούλομαι* et *δύναμαι* secundum communem regulam ex se faciunt *ἐβουλόμην ἐδυνάμην*: sed quod saepe legimus *ἠβουλόμην ἠδυνάμην* attica licentia est. ultima quoque syllaba inperfecti non nihil diversitatis habet, ut in perispomenis prima et tertia in *ουν* mittant, *ἐποίουν ἐχρύσουν*, secunda in *ων*, *ἐβόων*, quae fiunt in passivo vel passivo similibus *ἐποιούμην ἐχρυσούμην ἐβοώμην*. apud Graecos solus definitivus modus praesens ab inperfecto disiungit, ceteri omnes modi iungunt, ut *φιλῶ ἐφίλουν*: at in imperativo *φίλει* praesens et inperfectum | confunditur; similiter in coniunctivo *ἐὰν φιλῶ* et in optativo *εἰ φιλοῖμι* et in infinitivo *φιλεῖν* utrumque simul tempus appellant.

De tempore perfecto. perfectum tempus apud Graecos non a prae- 191 V. senti, sed a futuro figuratur. nec sine ratione: omne enim quod factum est prius faciendum fuit. in graecis omne perfectum aut syllaba aut uno tempore maius prima positione sui profertur, ut *λέλυκα ὤπτηκα*. nec *te* moveat quod *πεποίηκα* vel *πεφίληκα* et similia non una, sed duabus syllabis primam verbi vincunt positionem. diximus enim primam perfecti positionem non esse praesens, sed futurum, quod una, non duabus syllabis, superant, ut *ποιήσω πεποίηκα*, *φιλήσω πεφίληκα*. hoc etiam argumento probatur: nam cum numquam perfectum tempus a prima positione sui et syllaba crescat et tempore, sed tantum altero, restat ut *ὤπτηκα ἠγάπηκα*, si a praesentibus facta sunt *ὀπτῶ ἀγαπῶ*, et syllaba maiora inveniantur et tempore, quod fieri per regulam non potest; a futuro igitur venimut, *ὀπτήσω ὤπτηκα* et *ἀγαπήσω ἠγάπηκα*, primae vocalis correptae productione facta. item cum numquam perfectum a consonanti incipiens par origini suae sit numero syllabarum, adversabitur regulae omne perfectum *τῶν εἰς μι*, quia parem praesenti syllabarum numerum tenet, *δίδωμι δέδωκα*, *τίθημι τέθεικα*. sed non ita est: *δώσω* enim *δέδωκα* fecit et *θήσω τέθεικα* et crevit syllaba. numquam apud Graecos perfectum minus praesenti vel futuro invenitur. item cum praesens a vocali incipit, omni modo in praeterito movetur in longam. numquam apud Graecos praeteritum perfectum in duabus syllabis invenitur, sed est interdum sex syllabarum, ut *πεπολεμάρχηκα*, est quinque, *πεπολέμηκα*, est quattuor, *πεποίηκα*, est trium, *λέλυκα*, nec umquam

---

3 *ενιχαιρω ενεχαιρον P: ἐγχαίρω coniecit Opsopoeus* *ἐπιχαίρω*] *ενιχαιρω P* 10 mittunt *P* 11 nel passiuis similibus *P* vel passivi similibus *Zeunius* 12 diffinitiuus *constanter P* 20 *λελικα P* nec moueat *P* nec tamen te moueat *exc. Bob.* 32 praesentis *P*

invenies trisyllabo minus. necesse est enim ut prima syllaba declinationis sit, ut λε, secunda originis, ut λυ, tertia finalis, ut κα. quicquid igitur plus fuerit, ad | mediam syllabam, quae quidem originis est, refertur; declinatio vero et finis singulas possident, ut est πεφίληκα, πε declinationis, φιλη originis, κα finis. ergo παρακείμενος, id est perfectum, minus trisyllabo non invenitur excepto οἶδα, quod bisyllabum est et παρακείμενος. nec mirum, cum hoc verbum in multis regulae resistat. nullum namque perfectum hoc excepto ab οι diphthongo inchoare reperies. item cum prima verbi positio ει diphthongo inchoat, in nullo tempore mutatur: huius verbi origo, id est εἴδω, mutavit ει in οι. quotiens perfectum a longa oritur, necesse est plusquamperfectum ab eadem semper incipere, quod hoc verbum neglegit: nam plusquamperfectum ᾔδειν est, cum perfectum οἶδα sit. deinde omne participium in ως desinens solam ultimam syllabam in ἄλφα mutando idem tempus efficit, γεγραφηκὼς γεγράφηκα, λελυκὼς λέλυκα: εἰδὼς autem non facit εἶδα, sed οἶδα. solus igitur iste παρακείμενος vitiis obsessus non nocebit. omne verbum graecum, si in praesenti a simplici excepto ρ incipit consonante, primam in tempore perfecto syllabam geminat, γράφω γέγραφα, λέγω λέλεχα, nec talis geminatio praepositionis adlectu impeditur, προκομίζω προκεκόμικα, συγγράφω συγγέγραφα. omne perfectum tempus in perispomenis vel solum primum in barytonis desinit aut in κα aut in φα aut in χα, τετήρηκα γέγραφα πέπληχα, adeo ut omne paene verbum similimu declinationem sequatur, τηρῶ τηρεῖς, χωρῶ χωρεῖς, τετήρηκα κεχώρηκα· γράφω γράφεις, τρέφω τρέφεις, γέγραφα τέτραφα· πλήττω πλήττεις, τάττω τάττεις, πέπληχα τέταχα. nec te moveat quod, si graecum verbum incipiat ab una de his litteris quas δασέα σύμφωνα vocant, cum ad geminationem venitur, non δασύ iteratur, sed ἀντίστοιχον eius, θαρρῶ τεθάρρηκα, φονεύω πεφόνευκα, χρίω κέχρικα. in latinis vero eadem littera geminatur, fallo fefelli. F enim apud Latinos δασύ non est, quia non habent consonantes δασείας, et F digammon est Αἰολέων, quod illi solent magis contra vim aspirationis adhibere: | tantum abest ut pro φ habendum sit. ipsum autem φ adeo latinitas non recipit, ut pro eo etiam in graecis nominibus p et h utatur, ut Philippus Phaedon.

Frigeo frixi facit a secunda coniugatione, frigo vero frixi a tertia, unde frixum frixorium, id est calefactorium. similiter aceo aces acui, unde inchoativum acesco, et acuo acuis acui; fero tuli et tollo tuli, sustulo sustuli adtulo adtuli: Accius vero in Andromeda etiam ex eo quod

13 ᾔδειν] ειδειν *P* 17 excepto ρ *Ianus* excepto γ *P* 19 προμιζω *P* 20 συνγραφω συνγεγραφα *P* 22 τεθηρηκα *P* 23 τετηκα κεκωρηκα *P* 28 φονειω *P* 33 pro ea *P* 37 acui] acuit *P* sustulo sustuli adtulo adtuli, *e quibus* sustulo *et* adtulo *'ut non convenientia antecedentibus' uncis inclusit Ianus, non recte ab excerptore relata esse videntur. fortasse* fero tuli et tollo tuli, suffero sustuli et sus-

est tulo quasi a themate tulat decliuat, 'nisi quod tua facultas nobis tulat operam': vertor et verror versus sum; patior et pandor passus sum, non pausus: Vergilius 'passis crinibus': explico explicui, quia plico plicui; sed Cicero pro Tullio explicavit ait.

De plusquamperfecto. in graecis verbis quae in ω exeunt omne perfectum tempus mutat in fine α in ειν et facit plusquamperfectum, quod illi ὑπερσυντελικόν vocant. in capite vero, si perfectum a vocali incipit, ab eadem vocali et plusquamperfectum incipiat necesse est, ἔφθαρκα ἐφθάρκειν, εἴρηκα εἰρήκειν: si vero initium perfecti consonans fuerit, tunc ὑπερσυντελικός ab adiecta sibi vocali incipit, πεποίηκα ἐπεποιήκειν, γέγραφα ἐγεγράφειν. nec inmerito: bina enim tempora, ut et supra diximus, naturalis quaedam cognatio copulavit, cum praesenti inperfectum, cum perfecto plusquamperfectum, cum aoristo Graecorum futurum. ideo apud illos sicut incipiente praesenti a vocali inperfectum similiter a vocali incipit, si vero praesens a consonante coepit, additur inperfecto vocalis, φθείρω ἔφθειρον, ita et plusquamperfectum simili observatione de initio perfecti cognati sibi leges assumit, excepto eo quod brevem quam in principio perfecti repperit non mutat in longam, sicut mutat inperfectum de capite praesentis acceptam, ἄγω ἦγον. post plusquamperfectum consequens erat ut de infinito tempore, id est περὶ ἀορίστου, | tractaremus; sed ideo praetermittimus, quia eo latinitas caret.

De futuro. tres sunt omnino syllabae quae in graecis verbis futuro tempori terminum faciunt: aut enim in σω exit aut in ξω aut in ψω, λαλήσω πράξω γράψω, nisi quod quinta βαρυτόνων ante ω liquidam suam retinet. item graeca verba, si perispomena sint cuiuscumque coniugationis, ultra numerum syllabarum praesentis augent una syllaba futurum, ποιῶ ποιήσω, τιμῶ τιμήσω, δηλῶ δηλώσω: barytona in quacumque coniugatione eundem numerum servant, λέγω λέξω, ἄγω ἄξω, ἐγείρω ἐγερῶ, ἡνιοχεύω ἡνιοχεύσω. in graecis latinisque verbis paenultima praesentis manet in futuro, ἀγαπῶ ἀγαπήσω, γα mansit; θεραπεύω θεραπεύσω, πευ mansit; cogito cogitabo, gi mansit. si verbum barytonon sit habens in praesenti μετάβολον ante ω, id est liquidam consonantem, tunc paenultima, quae in praesenti longa fuit, fit brevis in futuro, πλύνω πλυνῶ, χραίνω χρανῶ, ἐγείρω ἐγερῶ. diximus perispomena augere una syllaba futurum, quia crescit ultima, φιλῶ φιλήσω, νικῶ νικήσω, στεφανῶ στεφανώσω. sed non semper sub eadem praecedentis litterae observatione succedit adiectio. nam in prima coniuga-

tollo sustuli, affero attuli et attollo attuli: *cf. Diom. p.* 372, 4. 380, 11. *Charis. p.* 247, 27. *Prob. cath. p.* 39, 5. *Prisc. l.* VIII *p.* 419, 7 *l.* X *p.* 526, 14   1 tuli declinat *P*   nisi quid facultas tua tulat nobis opem *Bothius poet. lat. scen. fragm. p.* 172 nisi quid tua facultas nobis tulat opem cito *Ribbeckius trag. lat. rel. p.* 125   3 Vergilius] *Aen.* I 480. II 403   4 Cicero pro Tullio] *Diom. p.* 372, 21   10 ypersinthelicus *P*   16 ἔφθειρον *coniecit Opsopoeus* εφθαρκα *P*   34 χραίνω χρανῶ *p* χρυνω χρυνω *P*

tione aut η aut ε ante σω reperitur, πωλῶ πωλήσω, φορῶ φορέσω. et apud illos, quotiens in futuro ε ante σω ponitur, brevem esse praesentis paenultimam observatum est. nec tamen reciproca est necessitas, ut, quotiens brevis est paenultima praesentis, ε ante σω sit in futuro: ecce enim νοῶ νοήσω, φιλῶ φιλήσω. secunda coniugatio aut η ante σω in futuro habet, ut ὀπτῶ ὀπτήσω, aut α productum, ut περάσω, aut α correptum, ut γελάσω. deprehensumque est eorum futurorum α in paenultima produci, quorum praesens aut nullam consonantem ante ω aut ϱ habet, ἐῶ ἐάσω, περῶ περάσω, in contrarium non redeunte necessitate, siquidem χρῶ χρήσω facit et ἐγγυῶ ἐγγυήσω: illic vero corripi, ubi in praesenti | ante ω λ invenitur, γελῶ γελάσω. sed nec in hoc haec in se necessitas redit, κολλῶ κολλήσω. πεινάσω autem et διψάσω dorica sunt per solam litteram, non etiam per accentum: illi enim in omni futuro in ω desinente ultimam circumflectunt. tertia aut ω in paenultima futuri habet aut o. sed hic certa distinctio est. nam verba quae derivativa sunt ω habent; quae vero principalia nec ex alio tracta o, τέκνον τεκνῶ τεκνώσω, στέφανος στεφανῶ στεφανώσω· ὀμῶ autem ὀμοῖς, quia non derivatum est, ὀμόσω facit et ἀρῶ ἀροῖς ἀρόσω. apud Graecos non facile prima syllaba praesentis mutatur in futuro, quod praemissis patebit regulis. futurum apud illos altero e duobus locis movetur, aut ultimo aut paenultimo. ultimus duobus modis movetur, aut litteris aut accentu: litteris, ut γράφω γράψω, νύσσω νύξω, accentu, ut νέμω νεμῶ, δέρω δερῶ. et cum movetur ultimus, non omni modo movet paenultimum; motus autem paenultimae omni modo ultimam movet, ἀγείρω ἀγερῶ, μιαίνω μιανῶ. hic enim et de paenultima subtracta est littera, et in ultimam cecidit accentus. nec non et πνίγω πνίξω, ἐρύκω ἐρύξω. mutata est et finalis in littera et quae antecedit in tempore, siquidem ι et υ verborum supra dictorum in praesenti quidem producuntur, corripiuntur autem in futuro. si ergo necesse est ut in barytonis verbis quae habent in praesenti ante ω liquidam consonantem in futuro paenultima ex longa brevis fiat, ut ἀγείρω ἀγερῶ, μιαίνω μιανῶ, sequitur ut, cum huius modi verba bisyllaba reperiuntur, in quibus syllaba quae incipit ipsa est utique paenultima, tunc mutetur non quasi prima, sed quasi paenultima, κείρω κερῶ, σπείρω σπερῶ. ita fit ut apud Graecos mutari non numquam futuri syllaba prima dicatur. item τρέφω primam litteram permutantes θρέψω faciunt et ἔχω ψιλόν, ἕξω δασύ pronuntiant. sed θρέψω quidem ut diceretur Ἴωνες obtinuerunt, quibus libido est aspirationem modo addere, modo demere: addere, ut τρέφω θρέψω et τρέχω θρέξω, demere, | ut θρὶξ τριχός faciunt.

1 ante ω *P* φορῶ φορέσω *p* φορῶ φορήσω *P* στορῶ στόρέσω *coniecit Ianus* 2 ante ω *P* 4 ante ω *P* 5 ante ω *P* 9 in contrarium *coniecit Opsopoeus*: in *om. P* 12 πινασω *P* 25 μιαίνω μιανῶ *p* μαινω μανω *P* 33 utique in paenultima *P* 30 θρέψω *p* τρεψω *P*

ἔχω autem et ἕξω circa aspirationem certa ratione dissentiunt, quia, cum fas esset utrique aspirationem dari, ut ἕλκω ἕλξω, hanc τῷ ἔχω assignari necessitas illa non passa est, quia fieri non potest ut ulla vocalis praeposita χ litterae aspirationem habeat. denique υ, quia numquam sine aspiratione incipit, numquam χ litterae praeponitur, ne alterius natura violetur, aut τοῦ υ, si incipiat sine aspiratione, aut τοῦ χ, siquam vocalem cum aspiratione sustineat. futurum ergo ἕξω, subducta aspiratione necessitate χ litterae, spiritum vehementiorem aut recepit aut tenuit. in non nullis vero verbis in μι exeuntibus fit primae syllabae non permutatio, sed amissio, ut τίθημι θήσω, δίδωμι δώσω, κίχρημι χρήσω.

De praesenti tempore passivo. omne praesens tempus apud Graecos in ω desinens modi indicativi generis activi verbi perispomeni, si secundae coniugationis sit, adhibet fini suo μαι syllabam et facit de se passivum, βοῶ βοῶμαι, τιμῶ τιμῶμαι: si vero sit primae vel tertiae, ω in ου mutato et accepta similiter μαι passivum creat, φιλῶ φιλοῦμαι, χρυσῶ χρυσοῦμαι. permutationem autem ω in ου de circumflexo accentu nasci indicio est futurum linguae doricae, quod hanc permutationem, cum in alterum genus transit, sibi vindicat, ποιησῶ ποιησοῦμαι, λεξῶ λεξοῦμαι. at in barytonis omnibus ω in ο mutato et adiecta μαι passivum figuratur, λέγω λέγομαι, τύπτω τύπτομαι, ἡνιοχεύω ἡνιοχεύομαι. ita ergo breviter definiteque dicendum est: omne praesens passivum habet in paenultima aut ω aut ου aut ο, τιμῶμαι φιλοῦμαι γράφομαι; quae aliter habuerint, ex illis verbis sunt, quorum prima positio in μι exit, quae semper passivi paenultimam brevem faciunt, ut τίθεμαι ἵσταμαι δίδομαι. item ex secunda vel tertia coniugatione eadem est secunda persona passivi, quae activi tertia, νικᾷ ἐκεῖνος, νικᾷ σύ, στεφανοῖ ἐκεῖνος, στεφανοῖ σύ. item praesens quod in μαι desinit, seu perispomenon seu barytonon et cuiuscumque | coniugationis sit, praeter illa quorum prima positio in μι exit, secundam personam una syllaba minorem profert, λαλοῦμαι λαλῇ, τιμῶμαι τιμᾷ, στεφανοῦμαι στεφανοῖ, λέγομαι λέγῃ, θεραπεύομαι θεραπεύῃ.

De tempore minusquamperfecto passivo. minusquamperfectum passivum apud Graecos duobus nascitur modis. aut enim omne praesens tempus passivum mutata in fine αι diphthongo in ην cum adiectione temporis crescentis in capite facit ex se minusquamperfectum, ἄγομαι ἠγόμην, τρέφομαι ἐτρεφόμην: aut minusquamperfectum activum ante ultimam litteram suam inserit μη et facit ex se passivum, ἐποίουν ἐποιούμην, ἔγραφον ἐγραφόμην. apud Graecos minusquamperfectum passivum minorem syllaba in verbis omnibus profert secundam personam

---

4 litterae *p* littera ea *P* 6 siquam *coniecit Opsopoeus* siqua *P* 8 recipit aut tenuit *P* recipit aut renuit *coniecit Opsopoeus* recipit aut tenuat *Pontanus* 17 indicium est *P* 19 at in *p* aut in *P* 38 minus perfecto *P* 39 syllaba *Zeunius* syllabam *P*

p. 2712, 43 P.

praeter illa quae in *μι* exeunt, *ἐποιούμην ἐποιοῦ*, *ἐτιμώμην ἐτιμῶ*, *ἐδηλούμην ἐδηλοῦ*, *ἐλεγόμην ἐλέγου*.

De perfecto et plusquamperfecto passivis. perfectum activum quod in *κα* desinit, si habuerit paenultimam natura longam, transfert finalem syllabam in *μαι* et facit de se passivum, *νενόηκα νενόημαι*, *τετίμηκα τετίμημαι*, *κεχρύσωκα κεχρύσωμαι*. si vero paenultima brevis sit, *σίγμα* superaddit ultimae (oportet enim paenultimam in hoc tempore aut natura aut positione longam fieri), *τετέλεκα τετέλεσμαι*, *γεγέλακα γεγέλασμαι*, *ἤροκα ἤροσμαι*. denique et in sexta verbi barytoni, quia interdum in illa paracimenos habet paenultimam longam, interdum brevem, ubi longa est, tantum mutat *κα* in *μαι*; ubi vero brevis est, addit et *σίγμα*, *θεραπεύω τεθεράπευκα τεθεράπευμαι*, *σβεννύω ἔσβεκα ἔσβεσμαι*, *ξύω ἔξυκα ἔξυσμαι*. *λέλυκα* autem *λέλυμαι* et *τέθυκα τέθυμαι* non carent vitio, quia, cum brevis *sit υ*, *σ* non recipiunt. sane in barytonis tertia coniugatio, et cum paenultimam longam habeat, tamen adhibet *σίγμα*, *πέπεικα πέπεισμαι*. quae in *φα* desinunt vel quae ante *α* habent *γκ*, haec *διὰ δύο μῦ* in passivo pronuntiantur, *τέτυφα τέτυμμαι*; quae vero in *χα*, transeunt in *γμαι*, *νένυχα νένυγμαι*, *πέπληχα πέπληγμαι*. cum ante ultimam syllabam aut *ρ* aut *λ* reperitur, *κα* transit in *μαι*, *ἔψαλκα ἔψαλμαι*, *κέκαρκα κέκαρμαι*. idem servant et verba quae in prima positione *ν* habent in ultima syllaba, *κρίνω κέκρικα κέκριμαι*, *πλύνω πέπλυκα πέπλυμαι*. *ὑπερσυντελικός* passivi generis de paracimeno suo nascitur. ille enim incipiens a vocali in *ην* terminum mutat et hunc efficit, *ἔφθαρμαι ἐφθάρμην*, *ἥττημαι ἡττήμην*. at si ille coepit a consonanti, hic praeter finis mutationem quam diximus etiam vocalem principio suo adhibet, *πεποίημαι ἐπεποιήμην*, *λέλεγμαι ἐλελέγμην*.

De futuro passivo. paenultima syllaba apud Graecos futuri activi quarta fit a fine passivi, *νοήσω νοηθήσομαι*, *θεραπεύσω θεραπευθήσομαι*, *ἐλάσω ἐλασθήσομαι*. secunda persona minor syllaba fit quam prima, *λαληθήσομαι λαληθήσει*, *τιμηθήσομαι τιμηθήσει*. illa vero species propria Graecorum est, quod habent in genere passivo futurum quod rem significat non multo post sed mox futuram, ut *πεποιήσομαι γεγράψομαι*. hoc autem tempus ex perfecto eiusdem generis nascitur. insertis enim secundae personae perfecti duabus litteris, o *καὶ μ*, futurum paulo post, quod atticum vocatur, efficitur, *πεποίησαι πεποιήσομαι*, *γέγραψαι γεγράψομαι*. nec ab re erat paulo post futurum ex paulo ante transacto tempore procreari. inveniuntur huius modi tempora figurata et ex verbis in *ω* exeuntibus, ut est *δεδοικήσω*, quod proprium Syracusanorum est, et *δεδώσω*, ut apud Draeontem '*ἀτὰρ καὶ δῶρα δεδώσομεν*', quasi paulo post dabimus.

---

10 pericimenos *P* 12 *ἔσβεκα p εσβηκα P* 13 *λελυσμαι P* 14 cum breuis *υ σ* non recipit *P* 18 *πεπληκα P* 21 *πεπλευκα P* 24 aut si *P* 31 habet *P* 37 tempore *P* 39 Draconem *Zeunius*

De indicativo, qui et definitivus. indicativus habet absolutam de re quae 147 V. agitur | pronuntiationem. nam qui dicit *ποιῶ* ostendit fieri; qui autem dicit *ποίει* ut fiat imperat; qui dicit *εἰ ποιοῖμι* optat ut fiat; qui dicit *ἐὰν ποιῶ* necdum fieri demonstrat; cum dicit *ποιεῖν*, nulla definitio est. solus igitur definitus perfectam rei definitionem continet: unde Graeci *ὁριστικὴν ἔγκλισιν*, Latini modum definitivum vocitaverunt. denique omnia tempora in hoc solo modo disiuncta et libera proferuntur. dicunt enim *ἐνεστῶτος ποιῶ, παρατατικοῦ ἐποίουν*: at in imperativo iunguntur haec tempora *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ποίει*, item in coniunctivo *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ἐὰν ποιῶ*, et in optativo *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ εἰ ποιοῖμι*, in infinitivo *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ποιεῖν*. similiter indicativus *παρακειμένου* facit *πεποίηκα* et *ὑπερσυντελικοῦ ἐπεποιήκειν*: imperativus vero *παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ* facit *πεποίηκε πεποιηκέτω*, et coniunctivus *παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ ἐὰν πεποιήκω*, optativus *παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ εἰ πεποιήκοιμι*, infinitus *πεποιηκέναι*. rursus indicativus utitur temporibus separatis, cum dicitur *ἀορίστου ἐποίησα, μέλλοντος ποιήσω*: sed imperativus facit *ἀορίστου καὶ μέλλοντος ποίησον*, coniunctivus *ἀορίστου καὶ μέλλοντος ἐὰν ποιήσω*: optativus vero et infinitus haec sola tempora proferunt separata, *ποιήσαιμι καὶ ποιήσοιμι* et ille *ποιῆσαι καὶ ποιήσειν*. optativus Graecorum nec minusquamperfectum nec plusquamperfectum tempus admisit. utrique ergo modum integritate temporum liberum contractis et coartatis iure praeponunt. derivativa verba, id est ea quae ex verbis aliis derivantur, non nisi ex definitivo originem sortiuntur, ut est *θρῶ* principale et ex eo derivativum *θραύω*. sic apud Latinos meditativa et inchoativa et frequentativa verba sunt ex definitivo modo verborum principalium derivata. speciatim vero verba apud Graecos quae in *μι* exeunt ex definitivo tracta sunt verbi in *ω* exeuntis, ut *τιθῶ τίθημι, διδῶ δίδωμι, ἱστῶ ἵστημι*. item nomina ex verbis nascentia, quae illi | *ὀνόματα ῥηματικά* vocant, de hoc solo modo sub varia vel personarum vel temporum declinatione procedunt. nam nomen *γράμμα* ex prima persona, id est *γέγραμμαι*, natum et nomen *ψάλτης* ex tertia persona, quae est *ἔψαλται*, profectum litterarum quae in utroque sunt similitudo docet; item *τύμμα ἀπὸ παρακειμένου τοῦ τέτυμμαι, ποίησις* autem *ἀπὸ μέλλοντος τοῦ ποιήσω* conposita sunt. omnia tamen haec nomina ab indicativo veniunt. denique Stoici hunc solum modum rectum, veluti nominativum, et reliquos obliquos, sicut casus nominum, vocaverunt. rationabiliter autem declinatio ab activo inchoat, quod actus passionem praecedit; bene etiam a prima, non alia persona, quod prima de

1 finitiuus *corr. al. m.* diffinitiuus *P* solutam *P* absolutissimam *exc. Bob.* 5 perfecta rei definitione continetur *P* 12 *παρακειμενον* facit *πεποιηκα* et *υπερσυντελικον* *P* 17 dicitur] dicit *P* 20 separata hic *ποιήσαιμι* *Zeunius* 21 plusquamperfectum tempus *Zeunius* perfectum tempus *P* 27 apud graeco *P* 29 *διδῶ om. P*

p. 2745. 46 P.

148 V. tertia ad secundam loquitur; apte quoque a singulari numero, *καὶ γὰρ πᾶς ἀριθμὸς ἐκ μονάδων σύγκειται ἢ ἐκ μονάδος κατάγεται*, et si omnis multitudo constat ex singulis, recte est praemissa unitas et secuta populositas. iuste etiam a praesenti: ex instanti enim tempore possunt reliqua cognosci, non instans apparebit ex reliquis, siquidem [*ἀπὸ τοῦ*] *λείβω λείβεις ποιεῖ ἀόριστον ἔλειψα, μέλλοντα λείψω*, item *ἀπὸ τοῦ λείπω* fit *ἀόριστος ἔλειψα καὶ μέλλων λείψω*. cum ergo dico vel *ἔλειψα* vel *λείψω*, quod esse velim huius praesens verbi tempus, incertum est; cum autem dico *λείπω* aut *λείβω*, de reliquis eius temporibus nemo dubitat. *ἠρχόμην* inperfectum tempus est a praesenti *ἔρχομαι*, similiter a praesenti *ἄρχομαι*. cum ergo dico *ἠρχόμην*, incertum relinquo, utrum veniebam an incipiebam intellegi velim, et ideo *ἐνεστώς* eius in dubio est, *ἔρχομαι* sit an *ἄρχομαι*: cum vero dico *ἄρχομαι* aut *ἔρχομαι*, nihil de inperfecto dubitabitur. coniugationum quoque diversitates in graeco latinoque verbo praesens facit, *ποιεῖς τιμᾷς στεφανοῖς*: non nisi instantis secunda persona discernit; ceterum in *πεποίηκα* et *τετίμηκα*, in *ποιήσω* et *τιμήσω*, item in *ἐποίουν* et *ἐχρύσουν* nulla discretio. sed et in *βαρυτόνοις τύπτω* primae esse coniugationis faciunt *π καὶ τ*, quae in praesentis prima persona *ω* litteram antecedunt, quae signa desunt et | in *τέτυφα* et in *ἔτυψα* et in *τύψω*. *λέγω* propter *γ* secundae est, quod signum habere desinit in *λέλεχα ἔλεξα λέξω*: sic in reliquis coniugationibus. praesens tempus ostendit et genera verborum. nam activum aut neutrum Graecus intellegit, si in *ω* praesens desinat, passivum vel
150 V. commune et his similia, si in *μαι*. declinandi autem verbi series non nisi cum de modis tractatur apparet. hinc modus apud Graecos *ἔγκλισις* nuncupatur, id est *ἐν ᾧ ἡ κλίσις*.

De declinatione indicativi. omne apud Graecos verbum indicativum in *ω* desinens, seu barytonon seu perispomenum sit, seu praesentis seu futuri, omni modo in secundae personae fine diphthongum habeat necesse est, id est *ἰῶτα* vel cum *ε*, ut *ποιεῖς*, vel cum *α*, ut *τιμᾷς*, vel cum *ο*, ut *δηλοῖς*; in omni autem futuro cum *ε*, ut *νοήσεις βοήσεις χρυσώσεις λέξεις τύψεις*. item in omni graeco verbo cuius prima positio in *ω* desinit secunda persona amisso *σίγμα* tertiam facit. omne verbum in *ω* desinens cuiuscumque coniugationis et temporis *ἰσοσυλλαβεῖ* in prima secunda et tertia persona, *ποιῶ ποιεῖς ποιεῖ, ἐρῶ ἐρᾷς ἐρᾷ, ἀργυρῶ ἀργυροῖς ἀργυροῖ, λέγω λέγεις λέγει, λέξω λέξεις λέξει, νοήσω νοήσεις νοήσει*. in verbis in *ω* desinentibus prima pluralis a prima singulari fit, operose tamen ac varie. in praesenti enim tempore *μεν* syllaba semper adicitur; sed modo nihil additur vel permutatur, ut in secunda

1 *καὶ γὰρ*] *ει γαρ P ἢ γάρ Ianus* 2 *ἢ ἐκ μονάδος κατάγεται Ianus ηρμοναδος καταγεται P η μονὰς καθηγεῖται coniecit Opsopoeus* 4 populositas] *fortasse* pluralitas 26 id est *εν ωι εκλισις P* 31 *δελοις P* 38 *μην P*

περισπωμένων, βοῶ βοῶμεν, τιμῶ τιμῶμεν, modo ω in ου diphthongum mutantes, ut in prima et tertia περισπωμένων, νοῶ νοοῦμεν, φανερῶ φανεροῦμεν: in reliquis autem, id est barytonis omnibus vel etiam περισπωμένων futuris, ω in ο transferentes, λέγω λέγομεν, τρέχω τρέχομεν, θεραπεύω θεραπεύομεν, λαλήσω λαλήσομεν, ἐάσω ἐάσομεν, ἀργυρώσω ἀργυρώσομεν. secunda pluralis a tertia singulari nascitur: primae quidem et secundae syzygiae περισπωμένων instanti τε addentes, ποιεῖ ποιεῖτε, βοᾷ βοᾶτε, in tertia vero ultimum ἰῶτα in υ mutantes | et idem τε addentes, χρυσοῖ χρυσοῦτε: at in omnibus barytonis et in περισπωμένων futuris ipsum ἰῶτα ultimum detrahentes et eandem addentes syllabam τε, πέμπει πέμπετε, τρέχει τρέχετε, ἀθλεύει ἀθλεύετε, ποιήσει ποιήσετε, ἀροτριάσει ἀροτριάσετε, ἱδρώσει ἱδρώσετε. tertiam quoque personam pluralem eorundem verborum de prima eiusdem numeri faciunt μεν mutantes in σι, et quia pluralis tertia semper exigit paenultimam longam, ideo in praesentibus perispomenis, in quibus hoc evenit, solam facit mutationem syllabae, ut diximus, μεν in σι, φιλοῦμεν φιλοῦσι, τιμῶμεν τιμῶσι, στεφανοῦμεν στεφανοῦσι. at in barytonis et in περισπωμένων futuris addit paenultimae υ, ut longam ex brevi faciat, ἔχομεν ἔχουσι, πέμπομεν πέμπουσι, λαλήσομεν λαλήσουσι; ο enim littera, cum apud illos naturaliter corripitur, adiecta υ producitur, ut in nominibus κόρη κόρος, κούρη κοῦρος, Ὄλυμπος Οὔλυμπος, eademque retracta corripitur, βούλεται βόλεται, τετράπους τέτραπος. omne ergo verbum graecum quod in σι reppereris terminari tertiae personae pluralis esse pronuntia excepto ἐσσί, quod solum, cum sic desinit, secundae est, cuius prima ἐσμί et pluralis prima ἐσμέν. omnia autem verba in μι mutant μι in σίγμα et faciunt secundam personam, φημὶ φής, τίθημι τίθης. sic debuerat ἐσμὶ ἔσσ. sed quia nulla syllaba in geminum σίγμα desinit, additum est ἰῶτα, ἐσσί, et propter differentiam a secunda singulari tertia persona, quae similiter ἐσσί debuerat fieri, assumpsit ταῦ, ἐστί. verba enim in μι terminata tertiam personam in σι mittunt, δίδωσι ἵστησι. omne παρατατικόν naturaliter in ον terminatur et secundam personam ν in σίγμα mutando et ο in ε transferendo figurat, ἔλεγον ἔλεγες, ἔφερον ἔφερες: tertia de secunda ultimae litterae detractione procedit. sed quod perispomena in ουν vel in ων desinunt, ἐκάλουν ἐχρύσουν ἐτίμων, duarum syllabarum in unam contractio fecit. nam integrum erat ἐκάλεον ἐχρύσοον ἐτίμαον, ex quo cum breves duae contrahuntur, in unam longam coalescunt. ideo ε et ο et ο et ο in ου fa-

2 mutantes, *pro quo scribendum erat* mutatur, *ex neglegentia excerptoris ortum esse videtur; item infra* transferentes, addentes, mutantes *etc.* 5 λαλεσω λαλεσομεν *P* 9 at in *p* aut in *P* 11 ἀθλεύετε] αθλευεται *P* 12 ποιήσετε] ποιησεται *P* ἀροτριάσει] ατροφειασει *P* 19 λαλήσομεν λαλήσουσι *Ianus* αλλησομεν αλλησουσι *P* 23 pluralis *et hoc loco et infra* 29 *et* 30 *delevit Ianus* 29 persona] pluralis *P* 30 ἐστί *Ianus* εσσιτ *P* personam] pluralis *P* 36 ἐχρύσουν *Ianus* εχρυσεσν *P* 37 ε et σ atque σ et σ in ου *Ianus* ε et ο in ου *P*

p. 2747—49 P.

miliarem sibi diphthongum | convenerunt. *ἐκάλεον ἐκάλουν*, *ἐχρύσοον ἐχρύσουν*: *α* vero et o in *ω*, *ἐτίμαον ἐτίμων*. ideo et secunda persona *ω* in *α*, unde fuerat natum, reducit, *ἐτίμων ἐτίμας*: *ου* autem diphthongum illic servat, ubi repperit primam eius litteram familiarem primae positioni fuisse. *χρυσοῖς ἐχρύσουν ἐχρύσους*: ibi transit in *ει*, ubi *εις* primae positioni meminit contigisse, *καλεῖς ἐκάλουν ἐκάλεις*. in omnibus vero diversitatibus detractio finalis litterae personam, ut diximus, tertiam facit, *ἐποίεις ἐποίει*, *ἐβόας ἐβόα*, *ἐκεραύνους ἐκεραύνου*, *ἔλεγες ἔλεγε*, *ἔφερες ἔφερε*. ex hoc apparet quod in *ἔλεγεν* et *ἔφερεν* *ν* supervacuum est et integrum est *ἔλεγε ἔφερε*, quod asserit et apostrophus, quae facit *ἔλεγ' ἔφερ'*. quo modo enim haec usurparetur, si *ν* naturaliter adhaereret, cum duas litteras numquam apostropho liceat excludi? indicio est *et* imperativus, cuius secunda persona praesentis semper de tertia inperfecti indicativi nascitur amissa in capite vel syllaba vel tempore, *ἐκάλει κάλει*, *ἐτίμα τίμα*, *ἐδήλου δήλου*, *ἦγου ἄγου*. ergo si imperativus *λέγε*, ibi sine dubio *ἔλεγε*, non *ἔλεγεν*. sed *ε* littera saepe sibi *τὸ ν* familiariter adhibet. testes huius rei *Αἰολεῖς*, apud quos *λεγόμεθα φερόμεθα* et similia finale *ἄλφα* in *ε* mutant, et mox *ε* advocat sibi *τὸ ν*, et fit prima persona *λεγόμεθεν φερόμεθεν*. contra siquando *ε* in *ἄλφα* mutatur, *ν* inde discedit, sicut *Δωριεῖς τὸ πρόσθεν πρόσθα* dicunt *καὶ τὸ ἔνθεν ἔνθα*: sed et *Ἴωνες*, cum *ᾔδειν ᾔδεα* faciunt, *ἑστήκειν ἑστήκεα*, *ν* repudiant, ne cum *ἄλφα* iungatur. ex his omnibus facile colligitur sufficere tertiae personae de secunda faciendae, si *σίγμα* retrahatur, quod in capite graeci pronominis saepe contingit, *σέθεν ἕθεν*, *σοὶ οἷ*. Graeci primam pluralem *παρατατικοῦ* faciunt interponentes *με* ante *ν* finalem primae singularis, *ἐνόουν ἐνοοῦμεν*, *ἑώρων ἑωρῶμεν*, *ἐφανέρουν ἐφανεροῦμεν*, *ἔλεγον ἐλέγομεν*: et secunda illis pluralis efficitur addita *τε* tertiae singulari, *ἐποίει ἐποιεῖτε*, *ἐτίμα ἐτιμᾶτε*, *ἵδρου ἱδροῦτε*, *ἔλεγε ἐλέγετε*: ex quo iterum *ν* littera supervacua probatur. tertia vero pluralis in hoc tempore semper eadem est primae singulari, | *ἐγάμουν ἐγώ*, *ἐγάμουν ἐκεῖνοι*: sic *ἐτίμων*, sic *ἐστεφάνουν*, sic *ἔτρεχον*. unde *Δωριεῖς* in illis verbis quae in *ον* mittunt parataticon et propter *βραχυκαταληξίαν* in tertia a fine patiuntur accentum tertiam numeri pluralis discretionis gratia *βαρυτονοῦσιν*, *ἔτρεχον ἐγὼ προπαροξυτόνως*, *ἐτρέχον ἐκεῖνοι βαρυτόνως*. prima persona paracimeni semper in *α* terminatur, et de hac ceterae sine operosa circuitione nascuntur. accepto enim *σίγμα* facit secundam et hoc rursus abiecto atque *ἄλφα* in *ε* mutato tertiam creat, *πεποίηκα πεποίηκας πεποίηκε*: primam quoque pluralem addita sibi *μεν* syllaba, *πεποίηκα πεποιήκαμεν*. si pro *μεν*

1 *ἐχρύσουν* *Ianus* *εχρυσεον* *P* 5 transit *p* transiit *P* 10 et integrum *p* ex integrum *P* 11 quo modo] quando *P* 13 et *om.* *P* 15 *ἦγε ἄγε* *Ianus* 18 mutant *Ianus* mutatur *P* 21 *ιστηκειν ιστηκεα* *P* 28 tertiae *p* tertia *P* 33 in tertia a fine *Zeunius* tertiam a fine *P* 35 paracimei *P*

p. 2749. 50 P.

τε acceperit, secunda pluralis est, πεποιήκατε: si σι, tertia, πεποιήκασι. ὑπερσυντελικός de prima persona facit tres singulares, tres vero plurales de tertia singulari: ἐπεποιήκειν ν in σίγμα mutato fit ἐπεποιήκεις, ν abiecto fit ἐπεποιήκει. ipsum vero ἐπεποιήκει assumpta μεν facit ἐπεποιήκειμεν, assumpta τε ἐπεποιήκειτε: si σαν acceperit, pluralem tertiam ἐπεποιήκεισαν: nam ἐπεποιήκεσαν correpta paenultima Ἴωνες protulerunt. ideo autem praetermisimus disputare de duali numero et de tempore aoristo et de multiplici ratione temporum, quia his omnibus carent Latini, id est περὶ δευτέρων καὶ μέσων ἢ παρακειμένων ἢ ὑπερσυντελικῶν ἢ μελλόντων, quibus latius Graecia sola diffunditur. de passiva igitur declinatione dicamus.

De passiva declinatione. Graeci activo instanti verborum in ω exeuntium addunt syllabam μαι, et fit passivum. quae syllaba omni verbo sola sociatur, ita ut ω prius ultimum nunc paenultimum aut maneat, ut in secunda περισπωμένων, ἀροτριῶμαι, aut in ου diphthongum transeat, ut in prima et tertia, κινοῦμαι στεφανοῦμαι, aut in ο corripiatur, ut in omnibus barytonis, πλέκομαι ἄγομαι. ergo numquam passivum graecum invenitur non suo activo maius. verbum graecum in μαι desinens, si in secunda persona | μ in σίγμα demutet, hoc aut est praesens τῶν εἰς μι, ut τίθημι τίθεμαι τίθεσαι, δίδωμι δίδομαι δίδοσαι, ἵστημι ἵσταμαι ἵστασαι, aut est τῶν εἰς ω temporis praeteriti perfecti, πεφίλημαι πεφίλησαι, τετίμημαι τετίμησαι, et in his semper ἰσοσυλλαβεῖ primae secunda persona. alioquin reliqua omnia quae in μαι desinunt, sive praesentis seu futuri sint, tam passivi generis quam communis unam secundae personae syllabam detrahunt. καλοῦμαι καλῇ, ὁρῶμαι ὁρᾷ, δηλοῦμαι δηλοῖ, βλέπομαι βλέπῃ, τιμηθήσομαι τιμηθήσῃ, λεχθήσομαι λεχθήσῃ, τιμήσομαι τιμήσῃ, λέξομαι λέξῃ. et ut advertas faciliori compendio, quae graeca verba passiva secundam personam minorem syllaba proferant, accipe generalis regulae repertam necessitatem. omnis apud illos prima persona passiva, quae activo suo syllaba maior est, haec syllabam detrahit de secunda; quae aequalis activo est, parem in secunda tenet: φιλῶ φιλοῦμαι, quia passivum maius activo est, φιλῇ facit, ἕλκω ἕλκομαι ἕλκῃ, ἔλεγον ἐλεγόμην ἐλέγου, ἐβόων ἐβοώμην ἐβοῶ, λαλήσω λαληθήσομαι λαληθήσῃ: contra εἴρηκα εἴρημαι, quia par activo suo est, facit secundam ἰσοσύλλαβον primae, εἴρησαι, εἰρήκειν εἰρήμην εἴρησο, λελάληκα λελάλημαι λελάλησαι, ἐλελαλήκειν ἐλελαλήμην ἐλελάλησο. in omni verbo cuiuscumque temporis prima persona in μαι terminata translato μ in τ litteram migrat in tertiam servato numero syllabarum. sed paenultimam retinet in παρακειμένῳ quidem omne verbum, πεφίλημαι πεφίληται, in praesenti vero sola tertia συζυγία περισπωμένων, χρυσοῦμαι χρυσοῦται. ceterum prima transfert in ει diphthongum, quae in prima

10 Graecia] gratia *P* 15 ἀροτριῶμαι *coniecit Obsopoeus* αποτριωμαι *P* 26 δηλοῖ] δηλον *P* τιμωμαιθησομαι *P* 28 proferunt *P* 34 εἴρηκα] ειρηκω *P*

verbi positione fuerat eius indicium, *καλοῦμαι καλεῖται, ὅτι καλῶ καλεῖς*, secunda in *α* propter eandem causam, *τιμῶμαι τιμᾶται, ὅτι τιμᾷς.* nam et *χρυσοῦται* ideo retinet *ου*, quia propinqua priori est: utraque enim diphthongus *οι* et *ου* per *ο* litteram componuntur. futurum autem *περισπωμένων* et in barytonis tam praesens quam futurum *ο* litteram, quae fuit paenultima primae, per tertiam in *ε* transfert, ut natura brevis *muletur* in natura brevem, *φιληθήσομαι φιληθήσεται,* | *λέγομαι λέγεται, λεχθήσομαι λεχθήσεται.* cuiuscumque verbi passivi vel passivo similis prima persona pluralis in quocumque tempore in *θα* syllabam desinit, *νοούμεθα ἐνοούμεθα νενοήμεθα ἐνενοήμεθα νοηθησόμεθα*: *ἀόριστον* enim, qui solus in *μεν* exit, *ἐνοήθημεν*, transeo, quia Latini ignorant. per omnia tempora primam personam pluralem maiorem proferunt singulari, *ποιῶ ποιοῦμεν, ἐποίουν ἐποιοῦμεν, πεποίηκα πεποιήκαμεν, ἐπεποιήκειν ἐπεποιήκειμεν, ποιήσω ποιήσομεν*: sic et *ποιοῦμαι ποιούμεθα, ἐποιούμην ἐποιούμεθα, πεποίημαι πεποιήμεθα, ἐπεποιήμην ἐπεποιήμεθα, ποιηθήσομαι ποιηθησόμεθα.* sic et apud Latinos amo amamus, amabam amabamus, amavi amavimus, amaveram amaveramus, amabo amabimus; sic et amor amamur, amabar amabamur, amabor amabimur. in graecis verbis secunda persona pluralis activa unam ultimae syllabae suae litteram *τ* mutat in *σ καὶ θ* et fit passiva, *ποιεῖτε ποιεῖσθε, γράφετε γράφεσθε*: quod non mireris in praeteritis perfectis non evenire, cum *πεποιήκατε πεποιήκασθε* non faciat, sed *πεποίησθε*, nec *λελύκατε λελύκασθε*, sed *λέλυσθε*, nec *πεφράκατε πεφράκασθε*, sed *πέφρασθε* et similia. alia enim regula his temporibus obviavit, cuius imperium est ut omnia verba quorum prima persona in *θα* exit secundam minorem syllaba proferant. si ergo fecisset *πεποιήκασθε*, par foret numerus syllabarum cum prima *πεποιήμεθα*, si *λελύκασθε*, cum *λελύμεθα*, si *πεφράκασθε*, cum *πεφράμεθα*. ideo necessario syllaba media subtracta resedit *πεποίησθε λέλυσθε πέφρασθε.* ceterum *ποιεῖτε ποιεῖσθε λέγετε λέγεσθε* priori regulae obsequitur, quia non repugnat sequenti: *ποιούμεθα* enim *ποιεῖσθε, λεγόμεθα λέγεσθε.* in verbis passivis vel passivo similibus persona tertia singularis addito *ν* ante *τ* cum primae personae paenultima tertiam pluralem facit, *λέγεται λέγονται, ποιεῖται ποιοῦνται, πεποίηται πεποίηνται, εἴρητο εἴρηντο, ἐλέγετο ἐλέγοντο, ἐὰν λέγηται ἐὰν λέγωνται, εἰ λέγοιτο εἰ λέγοιντο.* unde illa praeterita perfecta quae his litteris in medio contexta sunt, ut in tertia persona plurali *ν* non possit adiungi, advocant sibi participia: | *τέτιλται*, quia inter *λ* et *τ ν* esse non potuit, cui nec finali esse post *λάμβδα* nec incipere ante *ταῦ* fas erat, factum est *τετιλμένοι εἰσίν*: *γέγραπται* similiter, quia inter *π καὶ τ* non admittebat *ν*, *γεγραμμένοι εἰσίν, τέτυπται τετυμμένοι*

---

6 ut naturalis breuis in natura breuem *P* 32 persona tertia singularis *Ianus* persona secunda pluralis *P* 35 *λέγωνται*] *λεγονται P* 37 *τετειλτε P* 38 cui] cum *P* 40 admittebat *ν p* admittebamus *P* *τέτυπται*] *τετετυπτε P*

εἰσίν, ἐσφράγισται ἐσφραγισμένοι εἰσίν et similia. omne graecum verbum indicativum cuiuscumque generis in prima sui positione aut in ω exit, ut λαλῶ πλουτῶ, aut in μαι, ut λαλοῦμαι βούλομαι, aut in μι, ut φημί τίθημι: licet et in α esse credatur, quia ἐγρήγορα non nulli ausi sunt primum thema verbi pronuntiare. apud Graecos ω non solum in verbis, sed in omni parte orationis littera est naturaliter longa: latinorum verborum finale o sunt qui longum aestiment, sunt qui breve 151 K. definiant. nam scribone caedone o non minus consensu omnium productum habet, quam amone doceone nutrione. ego tamen de re, quae auctores magni nominis dubitare fecit, certam quidem non ausim ferre sententiam; adseveraverim tamen Vergilium, cuius auctoritati omnis retro aetas et quae secuta est vel sequetur libens cesserit, o finale in uno omnino verbo adverbio nomine, uno pronomine, corripuisse, scio modo duo ego, 'scio me Danais e classibus unum', 'modo Iuppiter assit', 'si duo praeterea', 'non ego cum Danais'.

De imperativo modo. semper apud Graecos modi indicativi temporis praesentis secunda persona pluralis eadem est quae et imperativi: ποιεῖτε et in indicativo secunda est et in imperativo, τιμᾶτε χρυσοῦτε γράφετε ποιεῖσθε τιμᾶσθε χρυσοῦσθε λέγεσθε γράφεσθε et similia. hac regula memoriae mandata alteram subiciemus, ut una ex utraque observandae rationis necessitas colligatur. omne verbum quod in μεν desinit qualem paenultimam habuerit in prima persona, talem transmittit secundae, id est tempus retinet vel productae vel brevis syllabae. λαλοῦμεν λαλεῖτε, quia in prima ου erat, et in secunda ει diphthongus aeque longa successit: τιμῶμεν τιμᾶτε, μα longa syllaba locum quem in prima μω habuerat occupavit: στεφανοῦμεν στεφανοῦτε, eadem diphthongus perseveravit: λέγομεν, quia o littera brevis est, λέγετε, ε aeque natura brevem recipit. at in coniunctivo, quia producit paenultimam. ἐὰν λέγωμεν, ideo et in secunda persona, ἐὰν λέγητε, produxit ε in η mutando. si igitur φεύγωμεν primam personam imperativi esse dicemus, sequitur ut, quia in μεν exit ω praecedente, etiam secundae personae paenultimam ex necessitate producat. quod si est, φεύγητε faciet, quem ad modum ἐὰν λέγωμεν ἐὰν λέγητε. sed constitit eandem semper esse secundam personam imperativi, quae et indicativi fuit; φεύγετε autem in indicativo fuit, non φεύγητε. ex his colligitur neque aliam imperativi secundam personam esse nisi φεύγετε, nec in declinatione φεύγετε secundam esse posse post φεύγωμεν, et ideo φεύγωμεν non potest imperativi prima esse persona. manifestum est ergo imperativum nec singularem nec pluralem habere primam personam. cum autem dicimus fugiamus discamus nutriamus aremus doceamus et similia, ad exhortativum sensum,

12 cesserit *p* asserit *P* 14 scio] *Verg. Aen.* III 602 modo] *Verg. Aen.* III 116 15 si] *Verg. Aen.* XI 285 non] *Verg. Aen.* IIII 425 18 et in indicativo *Ianus* et indicatioo *P* 25 prima *om. P*

non ad imperativum modum pertinere dicenda sunt. apud Graecos imperativus singularis activus temporis praesentis et praeteriti inperfecti, in secunda scilicet persona, aut in *ει* aut in *α* aut in *ου* aut in *ε* aut in *θι* terminatur. prima tria ad perispomena pertinent, *νόει τίμα δήλου*, quartum ad barytona, *λέγε γράφε*, quintum ad verba *τὰ εἰς μι*, ut *ἵσταθι ὄμνυθι φάθι*. sed et illa similem habent terminum, quorum infinitivus in *ναι* exit, etsi non sint *τῶν εἰς μι*, *βῆναι βῆθι*, *νυγῆναι νύγηθι*, *δαμῆναι δάμηθι*: excepta sunt *εἶναι δοῦναι θεῖναι*. ceterum *νενοηκέναι* vel huic similia ut magis *νενόηκε νενοηκέτω* quam *νενόηθι* faciant, multiplex ratio | cogit, de qua unum pro exemplo argumentum ponere non pigebit. quae in *θι* exeunt ab infinitis in *ναι* desinentibus necesse est ut sint infinitis suis *ἰσοσύλλαβα*, *νύγηθι νυγῆναι*, *δάμηθι δαμῆναι*, *βῆθι βῆναι*. *πεποίηθι* autem *πεποιηκέναι* aequalitate iam caruit: inde
154 V. non receptum est *πεποίηθι*, sed *πεποίηκε*. similiter apud Latinos imperativus nascitur ab infinito abiecta ultima, cantare canta, monere mone, legere lege, ambire ambi, ferre fer, esse es et ades et prodes: Lucilius 'p r o d e s a m i c i s', Vergilius 'h u c a d e s, o L e n a e e', Terentius 'b o n o a n i m o e s': facere face, dicere dice, et per syncopam fac dic. Graeci secundae personae addita *τω* syllaba tertiam eiusdem praesentis efficiunt, *ποίει ποιείτω*, *τίμα τιμάτω*, *χρύσου χρυσούτω*, *λέγε λεγέτω*. quodsi secunda in *θι* desiit, ipsam mutant in *τω*, *βῆθι βήτω*. *τε* vero syllabam adicientes praesenti singulari imperativo pluralem faciunt, *ποίει ποιεῖτε*, *βόα βοᾶτε*, *δήλου δηλοῦτε*, *τύπτε τύπτετε*: tertiam pluralem faciunt addendo *σαν* tertiae singulari, *ποιείτω ποιείτωσαν*. hanc declinationem, quae decursa est, Graeci duobus simul temporibus adsignant, instanti et praeterito inperfecto. et re vera, si pressius quaeras, magis de inperfecto quam de instanti natum apud illos imperativum videbis. tertia enim inperfecti indicativi persona capite deminuta vel in syllaba vel in syllabae tempore facit imperativi secundam, *ἐλάλει λάλει*, *ἐβόα βόα*, *ἐστεφάνου στεφάνου*, *ἔλεγε λέγε*, *ἦγε ἄγε*, *εἷλκε ἕλκε*: ita et in passivis, *ἐνοοῦ νοοῦ*, *ἐτιμῶ τιμῶ*, *ἐχρυσοῦ χρυσοῦ*, *ἐτύπτου τύπτου*, *ἦγου ἄγου*, *εἵλκου ἕλκου*. Latini non aestimaverunt ullum praeteritum imperativo dandum, quia imperatur quid, ut aut nunc aut in posterum fiat: ideo praesenti et futuro in modi huius declinatione contenti sunt. sed Graeci introspecta sollertius iubendi natura animadvertunt posse conprehendi praecepto tempus elapsum, ut est *ἡ θύρα κεκλείσθω*, quod aliud est quam *ἡ θύρα κλείσθω*. nam *κλείσθω* cum dico, ostendo hactenus patuisse; cum vero dico *κεκλείσθω*, hoc impero, ut claudendi officium iam peractum | sit. quod et latinitas iubendum novit, cum *περιφραστικῶς* dicit 'ostium clausum sit'. hinc iam per omnia praeteriti tempora de-

5 ad uerba *p* a uerbo *P* 8 *θεῖναι*] *θιναι P* 9 faciat *P* 17 Vergilius] *georg.* II 4. 7 huc pater o Lenaee Terentius] *Heauton tim.* IIII 6, 18 21 mutat *P* 24 *ποιητω ποιητωσαν P* 27 natum] tantum *P*

clinatio vagatur, sed utroque perfecto simul iuncto. dicunt enim παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ νενίκηκε νενικηκέτω et νενίκησο νενικήσθω. quod quam necessarium sit, hinc sumpto argumento requiratur. ponamus senatum pugnaturo consuli vel militibus imperare conficiendi belli celeritatem, πρὸ ὥρας ἕκτης ἡ συμβολὴ πεπληρώσθω vel ἡ μάχη πεποιήσθω vel ὁ πόλεμος νενικήσθω. futurum quoque suum Graeci cum aoristo iungunt, quia iisdem signis *in* indicativo utrumque dinoscitur. nam si aoristus desinat in σα, futurum in σω terminatur, ἐλάλησα λαλήσω: si hoc in ξα, illud in ξω, ἔπραξα πράξω; si in ψα, in ψω, ἔπεμψα πέμψω. ergo λάλησον πρᾶξον πέμψον adsignantur simul utrique tempori, quia utrinsque signa demonstrant. tertia vero persona magis aoristum respicit quam futurum: facit enim λαλησάτω πραξάτω πεμψάτω, cum σα ξα ψα χαρακτῆρες sint ἀορίστου. idem sonat et plurale ποιήσατε, cuius tertia persona rursus cum additamento tertiae singularis efficitur ποιησάτωσαν. et ut hoc idem tempus, id est futurum imperativi, passivum fiat, sumitur aoristus infiniti, et nulla omnino littera mutata tantumque accentu sursum ad praecedentem syllabam tracto futurum imperativi passivi fit, ποιῆσαι ποίησαι, λαλῆσαι λάλησαι, cuius tertia persona fit de tertia activi mutato τ in σθ, ποιησάτω ποιησάσθω, sicut et ποιεῖτε ποιεῖσθε et ποιήσατε ποιήσασθε.

De coniunctivo modo. coniunctiva Latinorum, quae ὑποτακτικά 159 V Graecorum, causam vocabuli ex una eademque origine sortiuntur. nam ex sola coniunctione quae ei accidit coniunctivus modus appellatus est, unde et Graeci ὑποτακτικὸν διὰ τοῦ ὑποτετάχθαι vocitaverunt. apud quos hoc habet praecipuum hic modus, quod omne | tempus eius activum primam personam singularem in ω mittit, ἐὰν ποιῶ ἐὰν πεποιήκω ἐὰν ποιήσω, adeo ut et illa verba quae in μι exeunt, cum ad hunc modum venerint, redeant ad illa in ω desinentia de quibus derivata sunt, τιθῶ τίθημι et in coniunctivo ἐὰν τιθῶ, item διδῶ δίδωμι ἐὰν διδῶ. ὑποτακτικά Graecorum syllabas quae in aliis modis breves fuerunt in sua declinatione producunt, λέγομεν ἐὰν λέγωμεν. sed et ει diphthongum in ἦτα mutant, λέγω λέγεις, ἐὰν λέγω ἐὰν λέγῃς, et quia natura verborum omnium apud Graecos haec est, ut ex prima persona in ω exeuntium secunda in duas vocales desinat, ideo *ΕΑΝ ΛΕΓΗΙΣ* cum ι ascripto post η profertur, ut duarum vocalium salva sit ratio. tertia vero persona de secunda fit retracta ultima littera, ἐὰν ποιῇς ἐὰν ποιῇ. et quia, ut diximus, amore productionis ο pluralis indicativi in ω mutant, λέγομεν ἐὰν λέγωμεν, in secunda quoque persona ε in η transferunt, λέγετε ἐὰν λέγητε, tertia ἐὰν λέγωσιν, quia omne verbum apud Graecos quod exit in μεν mutat μεν in σιν et personam tertiam facit. horum pas-

4 ponamus] praeponamus *P* 5 λελημακη πεπλησθω (*vel* πεπλυσθω *testante Opsopoeo*) ληοπολεμος νενικεσθω *P* ἢ ἡ μάχη πεποιήσθω ἢ ὁ πόλεμος νενικήσθω *Ianus* 7 in *om. P* 10 adsignatur *P* 13 καρακτηρες *P* 17 imperatiuum passiuum *P*

p. 2756 57 P.

siva de activis ita formantur, ut, primae personae activae si addas *μαι* syllabam, passivum eiusdem temporis facias, *ἐὰν ποιῶ ἐὰν ποιῶμαι* [*ἐὰν πεποιήκω ἐὰν πεποιήκωμαι*], *ἐὰν ποιήσω ἐὰν ποιήσωμαι*. ⌈item activi tertia secunda passivi est, *ἐὰν ποιῶ ἐὰν ποιῇς ἐὰν ποιῇ, ἐὰν ποιῶμαι ἐὰν ποιῇ*. haec eadem activi tertia addita sibi *ται* syllaba passivam tertiam facit, *ἐὰν ποιῇ ἐὰν ποιῆται*. Graeci in coniunctivo modo tempora bina coniungunt. proprium Latinorum est ut modo indicativa pro coniunctivis, modo coniunctiva pro indicativis ponant: Cicero de legibus tertio 'qui poterit socios tueri' * idem Cicero in primo de re publica 'libenter tibi, Laeli, uti eum desideras equidem concessero'.

157 V. De optativo modo. de hoc modo quaestio graeca praecessit, si praeteritum tempus possit | admittere, cum vota pro rebus aut praesentibus aut futuris soleant agitari, nec in speciem possint transactam revocari; pronuntiatumque est praeteritum quoque tempus optanti necessarium, quia saepe in longinquis quid evenerit nescientes optamus evenisse quod nobis commodet. qui enim Olympiacae palmae desiderium habuit domi residens ipse, certatum equos suos cum aurigante filio misit, transacto iam die qui certamini status est, exitum adhuc nesciens et desiderium votis adiuvans, quid aliud dicere existimandus est quam *εἴθε ὁ υἱός μου νενικήκοι*? haec et quaestio et solutio cum latinitate communis est, quia in causa pari haec vox esse deberet optantis, 'utinam filius meus vicerit'. sed rari latinarum artium auctores admiserunt in optativo declinationem praeteriti perfecti, utinam vicerim. in hoc enim modo Latini tempora Graecorum more coniungunt, inperfectum cum praesenti, plusquamperfectum cum perfecto, et hoc adsignant duobus antecedentibus, quod in coniunctivo praeteriti inperfecti fuit, utinam legerem. hoc duobus sequentibus, quod in coniunctivo plusquamperfecti fuit, utinam legissem, et hoc dant futuro, quod habuit coniunctivus praesentis, utinam legam. sunt tamen qui in praeterito perfecto adquiescant, utinam legerim, quorum sententiae graeca ratio, quam supra diximus, opitulatur. in graeco optativo quae in *μι* exeunt activa tantum sunt, quae in *μην* passiva tantum vel passivis similia, *λέγοιμι λεγοίμην*. sed quae in *ην* exeunt praecedente vocali modo activa, modo passiva sunt; et *activa* non nisi ex illis verbis veniunt quae in *μι* exeunt, *φαίην δοίην*, passiva autem et de iisdem verbis fiunt, ut *δοθείην τεθείην*, et de exeuntibus in ω, ut *νυγείην δαρείην*. activa

---

9 *lacunam neglegentia excerptoris, ut videtur, commissam indicavi.* qui poterit socios tueri, si dilectum rerum utilium et inutilium non habebit. *exc. Bob. in fragmentis librorum de legibus posuit Halmius p.* 923   in primo de re publica] 13, 20 libenter tibi, Laeli, ut de eo disseras equidem concessero   14 agitari *Ianus* accitari *P*   in specie possint transacta *P*   18 missit *P*: *fortasse* miserit. '*dicendum erat aut* et- misit *aut* si- misit' *Ianus*   21 et absolutio *P*   29 praesens *P*   30 in] et *P*   34 et non nisi *P*: activa *addidit Ianus. fortasse tamen plura de activis optativis vel excerptoris vel librariorum culpa ante et perierunt*

ergo quae in *μι* exeunt mutant *μι* in *μην* et passiva faciunt. *λέγοιμι λεγοίμην*. quae vero in *ην* exeunt, *μ* interserunt et in passivum transeunt, *τιθείην τιθείμην, διδοίην διδοίμην.* Graeci omne tempus optativi modi maius syllaba proferunt, | quam fuit in indicativo. *ποιῶ ποιοῖμι, πεποίηκα πεποιήκοιμι, ποιήσω ποιήσοιμι*: aoriston enim praetereo, quod latinitas nescit. ideo *ἡβῷμι* et *ἡβώοιμι* apud Graecos legimus, quia propter necessarium augmentum syllabae *ἀπὸ τοῦ ἡβῶ* fit *ἡβῷμι*, *καὶ ἀπὸ τοῦ ἡβώω* fit *ἡβώοιμι*. omne apud Graecos optativum singulare habet sine dubio in paenultima diphthongum quae per *ι* componitur. *λέγοιμι γράψοιμι σταίην δοίην*. unde et *ΗΒΩΙΜΙ*, post *ω* ascribitur *ι*, ne sine hac vocali optativi paenultima proferatur. graeca quae in *μι* exeunt *ι* ultimum in *εν* mutant et fiunt pluralia, *ποιοῖμι ποιοῖμεν, γράφοιμι γράφοιμεν*. semper apud Graecos pluralis prima persona aut unam vocalem habet in paenultima praecedentem, ut *σταίημεν ὑγιείημεν*, aut duas, ut *λέγοιμεν γράφοιμεν*. sed priora fine mutato in *σαν* tertiam personam de se efficiunt, sequentia vero *μ* subtracto idem faciunt, *σταίημεν σταίησαν, λέγοιμεν λέγοιεν*. passiva Graecorum quae in *μην* exeunt hanc ipsam syllabam in *ο* mutant et secundam personam faciunt, *ποιοίμην ποιοῖο, γραφοίμην γράφοιο*: quae vero in *ην*, *ν* in *σ* mutant et faciunt secundam, *σταίην σταίης, δοίην δοίης*. ipsa vero secunda persona, si in *ο* exit, addit *τ* et facit tertiam *ποιοῖο ποιοῖτο, γράφοιο γράφοιτο*: quae in *σ* desinit, hoc amittit et facit tertiam, *σταίης σταίη, δοίης δοίη*.

De infinito modo. infinitum modum, quem *ἀπαρέμφατον* dicunt, 161 V.
quidam Graecorum inter verba numerare noluerunt, quia nullius *ἐγκλίσεως* verbum verbo alterius iunctum efficit sensum (quis enim dicat *βουλοίμην λέγω, λέγοιμι βούλομαι, γράφοιμι τρέχω*?); aparemphatum vero cum quolibet modo iunctum facit sensum, *θέλω γράφειν, θέλε γράφειν, ἐὰν θέλω γράφειν, εἰ θέλοιμι γράφειν*. similiter et apud Latinos dici non potest velim scribo, debeam curre et similia. dicuntque adverbium esse magis, quia infinitum, sicut adverbium, praeponitur et postponitur verbo, ut *γράφω καλῶς*, | *καλῶς γράφω*, scribo bene, bene scribo. *ἑλληνιστὶ διαλέγομαι, διαλέγομαι ἑλληνιστί*, latine loquor, loquor latine; ita et hoc, *θέλω γράφειν, γράφειν θέλω*, volo scribere, scribere volo, *ἐπίσταμαι τρέχειν, τρέχειν ἐπίσταμαι*, scio loqui, loqui scio. nec mirum aiunt, cum multa adverbia nascantur a verbis, hoc quoque ex verbo esse profectum. si enim *ἑλληνίζω ἑλληνιστί* facit et *κάμνω ἀκμητί*, cur non et *ἀπὸ τοῦ γράφω* nascatur adverbium *γράφειν*? hoc etiam addunt: si ab eo quod est *γράφω* cum fit *γράφων*, iam verbum non dicitur, sed participium, quia ultimam mutat et personam amittit,

---

12 *εν*] *ην P* *ποιοῖμεν*] *ποιοιμην P* 13 *γράφοιμεν*] *γραφοιμην P* 15 ut *λεγοιμην γραφοιμην P* 16 *σταίημεν*] *σταιημην P* 17 *λέγοιμεν*] *λεγοιμην P* 27 paremphatum *P* 30 curre *p* currere *P*

p. 2750. 60 P.

cur non et *γράφειν* in alterum nomen migret ex verbo, cum non solum finem moveat, sed etiam significationem personae numerique perdat, maxime cum, sicut participium in distinctionem personarum additamento pronominis mutatur, *ἐμὲ φιλῶν, σὲ φιλῶν, ἐκεῖνον φιλῶν*, ita et *ἀπαρεμφάτῳ* contingit, *ἐμὲ φιλεῖν, σὲ φιλεῖν, ἐκεῖνον φιλεῖν*? sed illi qui talia de infinito putant hac maxime ratione vincuntur, quod in adverbio temporum significationes non de eiusdem soni inflexione nascuntur, sed ut tempora mutantur et voces, *νῦν πάλαι ὕστερον*, nunc antea postea: in infinito autem vox eadem paululum flexa tempus immutat, *γράφειν γεγραφέναι γράψειν*, scribere scripsisse scriptum ire. nec omne *ἀπαρέμφατον* cuicumque verbo iunctum sensum exprimit, sed illis tantum quae nullam rem per se dicta significant, quae ab illis *προαιρετικά*, ab his arbitraria non absurde vocari possunt, quia per ipsa significatur dispositionem seu amorem vel arbitrium subesse nobis rei adhuc incertae, sed per adiunctionem verbi alterius exprimendae. nam *ἐσθίω μετὰ τοῦ τύπτειν* aut *περιπατῶ μετὰ τοῦ πλουτεῖν* iungi non possunt. item lego cum sedere iunctum aut scribo cum caedere nullam efficit sensus perfectionem, quia et lego rem significat et sedere, et scribo similiter et caedere. si vero dixero volo aut opto aut soleo aut incipio et similia, nullam rem ex huius modi verbi pronuntiatione significo; et haec sunt vel talia quae bene aparemphatis | implicantur, ut ex uno arbitrium, ex altero res notetur, volo currere, opto invenire, dispono proficisci, soleo scribere. ex hoc intellegitur maximam vim verbi in infinito esse modo, siquidem verba rerum nomina sunt, et videmus ab aparemphatis rei significationem alteris quoque verbis non habentibus accommodari. adeo autem hic modus absolutum nomen rerum est, ut in significationibus rerum, quas Aristoteles numero decem *κατηγορίας* vocat, quattuor per *ἀπαρέμφατον* proferantur, *κεῖσθαι ἔχειν ποιεῖν πάσχειν*. graeco vocabulo propterea dicitur *ἀπαρέμφατον*, quod nullum mentis indicat affectum. nam *γράφω τύπτω τιμῶ* et rem et ipsum animi habitum expressit agentis; *γράφειν* vero vel *τύπτειν* vel *τιμᾶν* nullam continet affectus significationem, quia incertum est quid sequatur, *θέλω μέλλω διατυπῶ*, an contra *οὐ θέλω οὐ μέλλω οὐ διατυπῶ*. hinc de ipsius declinatione tractemus.

Graeci infiniti unum tempus duo tempora complectitur indicativi modi: *ποιῶ ἐποίουν* in indicativo, in infinito autem ita pronuntiatur, *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ποιεῖν*, item *πεποίηκα ἐπεποιήκειν* et in infinito *παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ πεποιηκέναι*. apud Graecos omne *ἀπαρέμφατον* aut in *ν* desinit aut in *αι* diphthongum. sed et cum in *ν* desinit, diphthongus praecedat necesse est, ut *ποιεῖν χρυσοῦν*. ideo *τῷ BOAIN ἰῶτα* ascribitur, ne sit *ἀπαρέμφατον* sine diphthongo.

8 ut tempora mutenturo voces etiam permutantur *e.re.* *Bob.*

unde quae in *ηυ* desinunt, ut *ζῆν πεινῆν διψῆν*, non sunt communia, sed dorica, ut *ὁρῆν*. eiusdem sunt dialecti et quae in *εν* exeunt, ut *ἀπὸ τοῦ νοεῖν νοέν* et *ἀπὸ τοῦ δασμηφορεῖν δασμηφορέν*: licet sint et communia in *εν*, sed integritatis extremitate praecisa, ut est *ἀπὸ τοῦ ἔμεναι ἔμεν, ἀπὸ τοῦ δόμεναι δόμεν*. perfecti temporis indicativi Graecorum tertia persona fini suo adiecta *ναι* syllaba transit in *ἀπαρέμφατον*, *πεποίηκε πεποιηκέναι, λέλεχε λελεχέναι*. Latini primae personae per- 163 V.
fecti addunt geminatum ss et e, dixi dixisse. Graeci | *ἀπαρέμφατα* sua activa in *αι* desinentia per omnes semivocales litteras proferunt excepto *ζ*, *στεῖλαι νεῖμαι χρῆναι σπεῖραι νοῆσαι λέξαι γράψαι*: excepta sunt *εἶπαι καὶ ἐνέγκαι*, quae sola non semivocales sortita *sunt*, sed mutas. passiva vero per unam tantum litteram *ϑ* proferuntur praemissa aut liquida, *κεκάρϑαι τετίλϑαι ἐρράνϑαι*, aut *σ*, *λέγεσϑαι φιλεῖσϑαι*, aut altera ex mutis quae vocantur *δασεῖαι*, id est sive *χ*, ut *νενύχϑαι*, sive *φ*, ut *γεγράφϑαι*. cum Latini nullum infinitum monosyllabum habeant, Graeci paucissima habent, quae referuntur ad solam secundam *συζυγίαν περισπωμένων*, ut *σπᾷν ϑλᾷν*. etenim *πνεῖν χεῖν ῥεῖν* non sunt integra, sed ex collisione contracta: fuit enim integritas *πνέειν χέειν ῥέειν*, et medio *ε* subtracto in unam syllabam sunt redacta et ex themate verborum veniunt *πνέω χέω ῥέω*. nullum enim graecum verbum *ἀπαρέμφατον* ex verbo in *ω* desinente factum non eundem numerum syllabarum tenet, qui in prima positione verbi fuit, *νοῶ νοεῖν, τιμῶ τιμᾷν, χρυσῶ χρυσοῦν, τρέχω τρέχειν, τύπτω τύπτειν*: sic *πνέω πνέειν, χέω χέειν, ῥέω ῥέειν*, ex quibus *πνεῖν χεῖν ῥεῖν* sunt facta. *ἀπαρέμφατα* quae in *ν* desinunt, si de verbo sunt perispomeno, amisso *ν* et accepta syllaba *σϑαι* faciunt ex se passiva, *ποιεῖν ποιεῖσϑαι, τιμᾷν τιμᾶσϑαι, δηλοῦν δηλοῦσϑαι*. quodsi sint de barytono, etiam *ι* amittunt, *λέγειν λέγεσϑαι, γράφειν γράφεσϑαι*. fiunt et de indicativo passivo: mutat enim *τ* in *σ καὶ ϑ* et facit *ἀπαρέμφατον*. nec solum hoc in praesenti tempore, sed *et* in praeterito et futuro, *φιλεῖται φιλεῖσϑαι, πεφίληται πεφιλῆσϑαι, φιληϑήσεται φιληϑήσεσϑαι*. est et alia diligentior observatio circa *παρακείμενον*. nam quotiens in paenultima habet *κ*, tunc amissa utraque syllaba et accepta *σϑαι* in passivum transit, *πεπατηκέναι πεπατῆσϑαι, γεγελακέναι γεγελάσϑαι, πεπλυκέναι πεπλῦσϑαι*: aut interdum *ϑαι* solam accipit sine *σ*, sed tunc quotiens ante *κ* liquida reperitur, ut *τετιλκέναι τετίλϑαι, κεκαρκέναι κεκάρϑαι, ἐρραγκέναι ἐρράνϑαι*: unde intellegitur in verbo *γ*, quod fuit ante *κ*, *δυνάμει ν* fuisse. quodsi *παρακείμενος* activus habuit in paenultima aut *φ* aut *χ*, tunc | quoque *ϑ* accipit, *γεγραφέναι γεγράφϑαι, νενυχέναι νενύχϑαι*. Latini futuri in-

---

7 *λελεχε om. P, add. p* 10 *χρῆναι*] *χρεῖναι P* 11 sortita sed multas *P* 13 *καικαρϑαι P* *φιλεσϑαι P* 16 referantur *P* 29 sed in praeterito *P* 30 *πεφιλητε πεφιλησϑαι πεφιληϑησεται πεφιληϑησεσϑαι P* 36 *καικαρκεναι καικαρϑαι P* 37 ante *κ p* ante *χ P* 39 *νενυχέναι p νεχεναι P*

p. 2762, 5. P.

finitum faciunt adiuncto participio vel magis gerundi modo ire seu iri et vel in passivo doctum iri vel in activo doctum ire pronuntiant. ἀπαρέμφατα quae in θαι exeunt aut tertium a fine acutum sortiuntur, ut λέγεσθαι γράφεσθαι, aut secundum, ut τετίλθαι κεκάρθαι, aut circumflectunt paenultimam, ut ποεῖσθαι νοεῖσθαι. ἀπαρέμφατον quod in θαι exit, si habeat in paenultima υ, modo praesentis temporis est, modo praeteriti perfecti, et hanc diversitatem discernit accentus. nam si tertius a fine sit, praesens tempus ostendit, ut ὄλλυσθαι ῥήγνυσθαι ζεύγνυσθαι: si secundus, praeteritum perfectum, ut λελύσθαι ἐξύσθαι. unde εἴρυσθαι, si in capite habeat accentum, σημαίνει ἕλκεσθαι, quod est praesentis; si in paenultima sit, σημαίνει εἰλκύσθαι, quod est praeteriti, 'νῆα κατειρύσθαι'. in ἀπαρεμφάτοις compositio non mutat accentum, sed hunc composita custodiunt, qui simplicibus adhaerebat, φιλεῖσθαι καταφιλεῖσθαι, κεῖσθαι κατακεῖσθαι. denique καταγραψαι, quia et activi aparemphati est et passivi imperativi, cum est aparemphati, in verbo habet accentum, καταγράψαι, at cum est imperativi, ad praepositionem recurrit, κατάγραψαι. in infinito graeco praeteritum perfectum, si dissyllabum fuerit, omni modo a vocali incipit, ὦφθαι εἶρχθαι. si ergo inveniantur dissyllaba huius modi a consonantibus incipientia, manifestum est non esse integra, ut πέρθαι βλῆσθαι δέχθαι, quorum integra
164 V sunt πεπέρθαι βεβλῆσθαι δεδέχθαι. Graeci aparemphato non numquam pro imperativo utuntur, Latini pro indicativo:

θαρσῶν νῦν, Διόμηδες, ἐπὶ Τρώεσσι μάχεσθαι,

id est μάχου, hic pro imperativo; at pro indicativo Sallustius 'hic ubi primum adolevit, non se luxuriae neque inertiae corrumpendum dedit, sed, ut mos gentis illius est, iaculari, equitare, et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen carus esse'; idem 'pleraque tempora in venando agere, leonem atque alias feras primus aut in primis ferire, plurimum facere, | minimum de se loqui'. infinitum non numquam pro coniunctivo ponunt: Cicero pro Sestio 'rei publicae dignitas me ad se rapit et haec minora relinquere hortatur' pro 'hortatur ut relinquam'; 'hortor amare focos' pro 'hortor ut ament'. ponunt et pro gerundi modo: Cicero pro Quintio 'consilium cepisse hominis fortunas funditus evertere' pro evertendi; Vergilius

sed si tantus amor casus cognoscere nostros

pro cognoscendi; et aliter Terentius in Hecyra 'it ad eam visere' pro visitatum;

et cantare pares et respondere parati

4 καικαρθαι *P* 7 perfecti *p* imperfecti *P* 12 νῆα] *Hom. Od.* Ξ 332 15 cum est aparemphatum *P* 16 accentum et cum est imperatiuum *P* 23 θαρσῶν] *Hom. Il.* E 124 24 Sallustius] *Iugurth.* 6, 1 31 pro Sestio] 3, 7 32 hortor] *Verg. Aen.* III 134 33 ponuntur *P* 34 pro Quintio] 16, 53 coepisse *P* 36 sed] *Verg. Aen.* II 10 37 in Hecyra] I. 2, 114 39 et cantare] *Verg. bucol.* 7, 5

pro ad respondendum. ponunt et pro participio praesentis. Varro in Scaevola 'et ut matrem audivi dicere', Cicero in Verrem 'Charidemum Chium testimonium dicere audistis' pro dicentem. eant nunc qui infinito calumniantur et verbum non esse contendunt, cum pro omnibus fere verbi modis probetur adhiberi.

DE INPERSONALIBVS

Sunt inpersonalia Graecis Latinisque communia, sunt tantum con- 164 V.
cesso latinitati. decet me te illum nos vos illos inpersonale est; sed et Graeci hoc verbo similiter utuntur, *πρέπει ἐμοί σοὶ ἐκείνῳ ἡμῖν ὑμῖν ἐκείνοις.* hoc autem inpersonale nascitur a verbo deceo deces decet *decemus decetis decent*, *πρέπω πρέπεις πρέπει πρέπομεν πρέπετε πρέπουσιν*; 'decent domum columnae', *πρέπουσιν τῇ οἰκίᾳ οἱ κίονες.* 'placet mihi lectio' verbum est, 'placet mihi legere' inpersonale est: ita et apud Graecos *ἀρέσκει μοι ἡ ἀνάγνωσις* ad personam relatum est, *ἀρέσκει μοι ἀναγιγνώσκειν* inpersonale est * contingit me venisse. similiter apud Graecos *συνέβη μοι ἡ ἐλπίς* declinationis est, *συνέβη με ἐληλυθέναι* inpersonale est. poenitet me hoc est quod apud illos *μεταμέλει μοι.* inpersonalia apud Graecos per tempora non flectuntur: nam inpersonaliter *τρέχεται περιπατεῖται* nemo dicit. nullum inpersonale in pluralis numeri forma invenitur: nam 'bene legitur [liber]' inpersonale est, 'libri' autem '[bene] leguntur' elocutio est graecae similis *αἱ βίβλοι ἀναγινώσκονται.*

DE FORMIS VEL SPECIEBVS VERBORVM

His subiunguntur quae verborum formae vel species nominantur, me- 170 V.
ditativa inchoativa frequentativa et usurpativa. quae sunt fere propriae latinitatis, licet meditativam etiam Graeci habere putantur.

De meditativa. est autem meditativa quae significat meditationem rei 171 V.
cuius imminet et speratur effectus, ut parturio, quod est parere meditor, esurio, esse meditor; et sunt semper tertiae coniugationis productae. huic similis in graecis quoque verbis invenitur species, *θανατιῶ δαιμονιῶ βινητιῶ οὐρητιῶ ἐρωτιῶ.* his enim verbis temptamentum quoddam rei et meditatio, non ipse effectus, exprimitur. his similia videntur *ῥιγείω ὀκνείω γαμησείω πολεμησείω βρωσείω.*

De inchoativa. inchoativa forma est quae iam aliquid inchoasse 171 V.
testatur, ut pallescit, cui necdum diffusus est totus pallor. et haec forma

1 ponuntur *P* in Scaevola *Ianus* in scaenolam *P* 2 in Verrem] *act. sec.* I 19, 50 3 Chium] cum *P* 4 contemnunt *P* 11 decemus decetis decent *om. P*, *add. Ianus* 15 contigit quoque potest et ex integra declinatione venisse, scilicet ut Turno contingat regia coniunx, potest et inpersonale esse *exc. Bob.* contingit mihi adventus (*aut* optatum *seu* spes), contingit mihi venisse *coniecit Zeunius* 19 τρέχεται περιπατεῖται *Ianus coll. exc. Bob. p.* 167 τρεχειν περιπατειν *P* 26 meditatina *P* 31 βινητιῶ *exc. Bob.* κινητιω *P* ἐρωτιῶ] ερωτιω *P*

p. 2764. 65 P.

semper in sco quiescit (nec tamen omnia in sco inchoativa sunt) et semper, dum sit derivativa, tertiae coniugationis fieri cogitur. haec forma praeteritum nescit habere tempus perfectum. quid enim simul et adhuc incipere et iam praeterisse dicatur? hanc quoque formam sunt qui Graecis familiarem dicant, adserentes hoc esse *μελαίνομαι καὶ θερμαίνομαι*, quod est nigresco et calesco. sed apud illos *quoque* aliqua huius significationis in *σκω* exire contendunt, *τελίσκω γαμίσκω τιτρώσκω γηράσκω. διδάσκω* autem, licet eiusdem finis sit, nemo tamen perfectum et non inchoativum esse dubitavit. |

172 V. De frequentativa. frequentativa forma compendio latinitatis obsequitur, cum uno verbo frequentationem administrationis ostendit. haec forma non numquam uno gradu, non numquam duobus derivatur, ut cano canto cantito; nec tamen est in posterioribus maior quam in prioribus frequentationis expressio, sicut nec in diminutivis secundus gradus minus priore significat, anus anula anicula. sternuto frequentativum est a principali sternuo: Propertius

candidus angustae sternuit omen Amor.

pulto sunt qui accipiant pro eo quod est pulso et *ἀττικισμόν* quendam latinitatis existiment, ut apud illos *θάλασσα θάλαττα, πλάσσω πλάττω*: sed pultare est saepe pulsare, sicut tractare est saepe trahere. eructat frequentativum est a principali erugit * 'aquae vis'. et grassatur iteratio est a graditur: Sallustius 'cum inferior omni via grassaretur'. sunt quaedam huius formae sine substantia principalis, cyathissare tympanissare crotalissare: sunt quae magis moram quam iterationem explicant, 'hastamque receptat ossibus haerentem'. hic enim recipiendi difficultas sub specie frequentationis exprimitur. hanc formam in graecis verbis invenire non potui.

167 V. De usurpativa. hanc quidam gerundi modum vel participalem vocant, quia verba eius paene omnia similia participiis sunt et sola significatione distantia. nam 'vado salutatum' hoc est dicere 'vado salutare' aut 'ut salutem'. item 'ad salutandum eo' participium esse iam desinit, nisi adieceris vel hominem vel amicum: hac enim adiectione participii vim tenebit; sed tunc, cum ex verbo est habente passivam declinationem, ut 'ad videndum' 'ad salutandum'. 'ad declamandum' vero cum dico, non possum adicere illum, quia declamor latinum non est. haec forma lati-

---

6 quoque *om. P, add. exc. Bob.* 7 *γερασκω P* 9 dubitabit *Pontanus* 15 anula] anilla *P* 16 Propertius] II, 3, 24 21 *lacuna quam indicavi excidit prior pars versus Enniani, qui est in exc. Bob. p.* 173 a verbo erugit, Ennius 'contempsit fontes quibus exerugit aquae vis'. *unde* erugit Ennius 'erugit aque vis' *coniecit Zeunius*, erugit Ennius 'exerugit aquae vis' *Ianus* 22 cum] dum *ex codice Pithoei edidit Carrio Sallust. fragm. p.* 204 *ed. Antr. a.* 1579, *quem reliqui editores Sallustii secuti sunt* omni vi *coniecit Douza in Sall. fr. p.* 141 *ed. Haverc.* 23 cyatissare *P* 25 hastamque] *Verg. Aen.* X 383 28 modi *P*

nitati non solum praestat ornatum, sed illud quoque, | ut aliquid habere videatur quod Graeci iure desiderent.

DE GENERIBVS VERBORVM

Quod Graeci *διαθέσεις ῥημάτων* vocant, hoc Latini appellant genera 173 V.
verborum: affectus enim graeco nomine *διάθεσις* nuncupatur. Graeci igitur *διαθέσεις* hac distinctione definiunt. quae in *ω* exeunt activam vim significantia et iunguntur casibus vel genitivo vel dativo vel accusativo et accepta *μαι* syllaba transeunt in passiva, haec activa dixerunt, ut *ἄρχω σου, κελεύω σοι, τιμῶ σε*: haec adsumpta *μαι* passiva fiunt. contra *παθητικά* dixerunt quae in *μαι* desinentia significant passionem et necesse habent iungi genitivo cum praepositione *ὑπό* ac possunt amissa *μαι* syllaba in activum redire, *ἄρχομαι ὑπὸ σοῦ, κελεύομαι ὑπὸ σοῦ, τιμῶμαι ὑπό σοῦ*. cui ex supra scriptis definitionibus una defuerit, nec *ἐνεργητικόν* nec *παθητικόν* dicitur, sed si in *ω* exit, *οὐδέτερον* vel *ἀπολελυμένον* vocatur, ut est *ζῶ πλουτῶ ὑπάρχω ἑορτάζω*. in his invenies aliqua aperte et absolute actum, aliqua designantia passionem. nam *τρέχω ἀριστῶ περιπατῶ* de agente dicuntur, *νοσῶ* autem et *ὀφθαλμιῶ* sine dubio passionem sonant. sed neque activa illa dicuntur, quia et nulli de supra dictis casibus iungi possunt nec *μαι* recipiunt: nam nec *τρέχω σε* nec *ἀριστῶ σε* nec *περιπατῶ σε* dicitur, nec potest transire in *τρέχομαι ὑπὸ σοῦ, ἀριστῶμαι ὑπὸ σοῦ, περιπατοῦμαι ὑπὸ σοῦ*. sed nec *νοσῶ* et *ὀφθαλμιῶ*, quamvis verba sint passionis, dici *παθητικά* possunt, quia nec in *μαι* desinunt, nec quisquam significatur passionis auctor, nec subiungitur illis *ὑπὸ σοῦ*, quod proprium passivorum est. nam et in activo et in passivo debent omni modo duae, et administrantis et sustinentis, subesse personae. haec igitur, quia utroque nomine carent, apud illos *οὐδέτερα* vel *ἀπολελυμένα* dicuntur, sicut apud Latinos volo vivo valeo. sed sicut aliqua apud Graecos in *ω* exeuntia significant passionem, ita multa reperies | in *μαι* desinentia et activam tantum habentia significationem, ut *κήδομαί σου, φείδομαί σου, ἐπιμέλομαί σου, ἱππάζομαί σοι, μάχομαί σοι, διαλέγομαί σοι, δωροῦμαί σοι, χαρίζομαί σοι, εὔχομαί σοι, ἄγαμαί σε, περιβλέπομαί σε*. sunt apud Graecos communia, quae ab illis *μέσα* vocantur, quae, dum in *μαι* desinant, et actum et passionem una eademque forma designant, ut *βιάζομαί σε καὶ βιάζομαι ὑπὸ σοῦ, ἀνδραποδίζομαί σε καὶ ἀνδραποδίζομαι ὑπὸ σοῦ*. sola quoque passiva hoc nomine, id est *μέσα*, vocantur, ut *ἠλειψάμην ἠσάμην ἐλουσάμην*. haec enim licet *τῆς μέσης διαθέσεως* dicant, nihil tamen aliud significant nisi *πάθος*: nam hoc est *ἠλει-*

2 quod Graeci *exc. Bob.* quae graeci *P* 4 *διαθεσις P διάθεσιν p* 9 *σοι] σου P* 16 designantia *Ianus* designant *P* designare *p* 29 desinentia, quae casibus iunguntur et actinam tantum habent significationem *coniecit Opsopoeus* 30 habentia *Ianus* habent *P* 31 *ιππαζομαι σου P* *διαλεγομαι σου P* *χαρίζομαι] καρζομαι P*

p. 2767. 68 P.

ψάμην quod *ἠλείφθην*: hoc est *ἡσάμην* quod *ἥσθην*. item *ἐγραψάμην ἐφάμην ἐδόμην μέσα* appellant, cum nihil significant praeter actum. hoc est enim *ἐγραψάμην* quod *ἔγραψα*, nec unquam dicitur *ὑπὸ σοῦ ἐγραψάμην*, et hoc *ἐφάμην* quod *ἔφην*, hoc est *ἐδόμην* quod *ἔδων*. ergo et illa quae superius diximus, *φείδομαί σου, κήδομαί σου, ἱππάζομαι μάχομαι διαλέγομαι περιβλέπομαι δωροῦμαι χαρίζομαι εὔχομαι ἄγαμαι*, cum actum solum significent, *μέσα* tamen appellantur: licet his similia Latini non communia, sed deponentia nominent. est et haec Graecorum a latinitate dissensio, quod, cum Latini numquam verbum commune dicant, nisi quod sit simile passivo, Graeci tamen quaedam et activis similia *μέσα* dixerunt, ut *πέπηγα*, quod *μέσον* dicitur et sub activo sono solam significat passionem: hoc est enim *πέπηγα* quod *πέπηγμαι*. *πέπληγα* vero, *ἀφ' οὗ τὸ 'πεπληγὼς ἀγορῆθεν', καὶ κέκοπα, ἀφ' οὗ τὸ 'ἀμφοτέρω κεκοπώς'*, tam de actu quam de passione dicuntur. lectum est enim et *πεπληγώς σε* et *πεπληγὼς ὑπὸ σοῦ*, *'πεπληγὼς ἀγορῆθεν' καὶ 'ῥάβδῳ πεπληγυῖα'*. similiter apud Latinos quaedam modo neutra, modo fiunt deponentia, ut labo labor, fabricor fabrico, ructo et ructor: quod etiam Graeci non ignorant, *βουλεύομαι βουλεύω, πολιτεύομαι πολιτεύω*.

DE DEFECTIVIS VERBIS

192. 175 V. Tam apud Graecos quam apud Latinos deficiunt verba in declinatione. | tribus enim modis dicunt verborum evenire defectum, aut intellectu exigente aut litteris non convenientibus aut usu desistente. in primis duobus necessitati, in tertio vero reverentiae obsequimur vetustatis. intellectu deficiunt illa quae dicuntur *πεποιημένα*, id est quae ad similitudinem soni alicuius expressa sunt, ut *λίγξε βιός, σίζε ὀφθαλμός* et similia. in his enim verbis nec ulla persona nec modus declinationis quaeritur. litterarum inconvenientia deficiunt, quotiens verbum habet ante *ω μ* vel *μ ν*: haec enim secundum regulam suam proferri vel in *παρακειμένῳ* seu *ὑπερσυντελικῷ* vel in *ἀορίστῳ* seu *μέλλοντι* non possunt, ut *νέμω* cum regulariter fieri debuisset *νένεμκα ἐνενέμκειν*, quia non potuerunt hae litterae convenire, intercessit *η*, *νενέμηκα ἐνενεμήκειν*: item *ἐνέμθην* vel *νεμθήσομαι* eandem sumpsere litteram propter euphoniam, *ἐνεμήθην νεμηθήσομαι*. item tertia persona singularis, quae *τ* habet in ultima syllaba, accepta *ν* facit pluralem, *λέγεται λέγονται, μάχεται μάχονται*: verum *κέκαρται* in plurali declinatione *ν* non potuit admittere, ideoque defecit: sic *ἔσταλται*, sic *κέκοπται* et alia

---

3 *ὑπὸ σοῦ ἐγραψάμην* *Zeunius* *προεγραφαμην* *P* 5 *φείδομαι* *Zeunius* *φιλομαι* *P* 6 *εὔχομαι* *Ianus* *ερχομαι* *P* 13 *πεπληγώς*] *Hom. Il.* B 264 *αγορηθην* *P* 14 *ἀμφοτέρω*] *Il.* N 60 16 *αγορηθην* *P* *ῥάβδῳ*] *Hom. Od.* K 238. 319 26 *λίγξε*] *Hom. Il.* Δ 125 *σίζε*] *Hom. Od.* I 394 30 seu mellonte *P* 33 item *ενεμφθην* uel *νεμφθησομαι* *P* 34 item in tertia persona singulari *P*

mille, et remedium de participio mutuata sunt. alia sunt apud illos quae consuetudo destituit, ut omnia verba quae desinunt in *νω*, *λανθάνω ἁνδάνω μανθάνω*, quae non nisi usque ad praeteritum imperfectum declinantur; similiter et quae in *σκω*, *γηράσκω τελίσκω γαμίσκω τιτρώσκω*. nam quod legimus *διδάξω*, a themate est non *διδάσκω*, sed *διδάχω*, cuius indicium est *διδαχή*. idem patiuntur quae in *νω* exeunt dissyllabis maiora, *ὀμνύω ὄμνυμι, πηγνύω πήγνυμι, ῥηγνύω ῥήγνυμι*. similiter imperfectum praeteritum non excedunt et quae in *εἰω* exeunt, ut *ὀκνείω γαμησείω βρωσείω*, nec non et quae ex monosyllabo per *ἰῶτα* geminantur, ut *τρῶ τιτρῶ, βῶ βιβῶ, χρῶ κιχρῶ*. haec omnia usque ad imperfectum tempus possunt extendi, non plus. apud Latinos deficiunt inquam et sum. nam sequentes personae analogiam primae personae non servant: alterum enim facit inquam inquis inquit, alterum sum es est, | et illud quidem in reliquis omnibus deficit temporibus; sum vero in aliud transit, ut tempora compleat, eram fui ero. sunt quae in prima solum persona deficiunt, ovas ovat: ovo enim lectum non est: similiter daris datur. soleo nescit futurum; verro perfectum ignorat. gemui ex quo themate venit nullus scit, licet Varro dixerit g e n u n t. nec mirum: nam et apud Graecos tam praeterita invenies quam futura quae praesenti careant, *ἤνεγκα ἔδραμον οἴσω*.

---

6 idem *Ianus* item *P* 14 defecit *P* 18 Varro] in andabata 'sed quod haec loca aliquid genunt' *Priscianus l.* X *p.* 528, 26 20 *οισω*. explicuit deflloratio de libro ambrosii macrobii theodosii quam iohannes carpserat ad discendas grecorum uerborum regulas *P. sequuntur deinde in codice haec, quae excerptor Macrobii subiecisse videtur: Τὸ ῥῆμα ἐνεργητικὸν τῆς ὁριστικῆς ἐγκλίσεως κατὰ πρώτην τὴν συζυγίαν περισπωμένων· ἐνεστῶτος ποιῶ ποιεῖς ποιεῖ ποιοῦμεν ποιεῖτε ποιοῦσι, παρατατικοῦ ἐποίουν ἐποίεις ἐποίει ἐποιοῦμεν ἐποιεῖτε ἐποίουν, παρακειμένου πεποίηκα πεποίηκας πεποίηκε πεποιήκαμεν πεποιήκατε πεποιήκασι, ὑπερσυντελικοῦ ἐπεποιήκειν ἐπεποιήκεις ἐπεποιήκει ἐπεποιήκειμεν ἐπεποιήκειτε ἐπεποιήκεισαν, μέλλοντος ποιήσω ποιήσεις ποιήσει ποιήσομεν ποιήσετε ποιήσουσι.* imperativus *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ποίει ποιείτω ποιεῖτε ποιείτωσαν, παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ πεποίηκε πεποιηκέτω πεποιήκετε πεποιηκέτωσαν. ἀορίστου καὶ μέλλοντος ποίησον ποιησάτω ποιήσατε ποιησάτωσαν.* coniunctivus *ὑποτακτικός ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ἐὰν ποιῶ ἐὰν ποιῇς ἐὰν ποιῇ ἐὰν ποιῶμεν ἐὰν ποιῆτε ἐὰν ποιῶσιν, παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ ἐὰν πεποιήκω ἐὰν πεποιήκῃς ἐὰν πεποιήκῃ ἐὰν πεποιήκωμεν ἐὰν πεποιήκητε ἐὰν πεποιήκωσιν, μέλλοντος ἐὰν ποιήσω ἐὰν ποιήσῃς ἐὰν ποιήσῃ ἐὰν ποιήσωμεν ἐὰν ποιήσητε ἐὰν ποιήσωσιν.* optativus *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ποιοῖμι ποιοῖς ποιοῖ ποιοῖμεν ποιοῖτε ποιοῖεν, παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ πεποιήκοιμι πεποιήκοις πεποιήκοι πεποιήκοιμεν πεποιήκοιτε πεποιήκοιεν, ἀορίστου ποιήσαιμι ποιήσαις ποιήσαι ποιήσαιμεν ποιήσαιτε ποιήσαιεν, μέλλοντος ποιήσοιμι ποιήσοις ποιήσοι ποιήσοιμεν ποιήσοιτε ποιήσοιεν.* infinitivus *ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ ποιεῖν, παρακειμένου* et *ὑπερσυντελικοῦ πεποιηκέναι, ἀορίστου ποιῆσαι, μέλλοντος ποιήσειν.*

Quoniam Macrobius Theodosius librum de differentiis deque societatibus verborum utriusque linguae, graecae scilicet atque latinae, composuit, in quo varie confuseque verborum regulas miscuerit, visum mihi est primo eundem eiusdem eodem quo ipse usus est ordine breviter deflorare, aliquando permutatis, saepius eisdem quibus et ille utendo sermonibus; deinde singularum coniugationum regulas, in quantum ex rationibus praedicti auctoris colligi potuerunt, exponere. in quibus siquis multa nos praetermisisse perspexerit, sciat illud non nostra desidia esse factum, sed quia de his quae intacta videntur aut ambiguam aut nullam potuimus invenire rationis auctoritatem. quaedam tamen inseruimus, quae nobis ex proportione aliorum verisimilia fieri visa sunt. cum igitur Graeci coniuga-

tionum suorum numerum denario contineant, verborum tamen omnium bina divisio est, aut enim in *περισπώμενα*, id est in ea quae ultimam circumflectunt, aut in *βαρύτονα*, hoc est paenultimam gravem habentia, dividuntur. addunt quidam tertiam speciem quam *ηρησυνην* (*fort.* epicoenon) vocant, id est acualem: habet enim, ut dicunt, acutum in ultima. Macrobius vero duas tantum species ostendit, unum in his in quibus, ut diximus, ultimam semper circumflexus tenet accentus, atque ideo *περισπωμένη* meruit appellari, alteram quae, dum immutabiliter in paenultima gravem teneat, nullum tamen in fine certum potest habere sonum. denique barytona dicitur, id est tono extranea in ultima, non quia non habeat, sed quod certum stabilemque habere non possit. aliquando namque gravatur, aliquando vero acuitur, numquam tamen circumflectitur. hoc etiam videtur non esse transeundum, quod, cum quorundam auctoritas sola perispomena ipsiusque tertiae speciei, quam illi addunt, verba ω naturaliter producto terminari contendat, barytona vero semper o naturaliter correpto, omnia Graecorum verba una eademque littera, producta scilicet ω, Theodosius finiri pronuntiet. inde fit ut illorum finem accentus discernat, non tempus. videtur quoque idem simili ratione velle, non tamen affirmare, omnia Latinorum verba rationabilius secundum graecam formam o producto concludi quam correpto, cum iuxta paene omnes dichronum sit. prima igitur species in tribus coniugationibus concluditur, in quibus circumflexus ultimam tamquam perpetuam possidet sedem. secunda vero sex vel septem videtur comprehendere syzygias, quarum paenultimus gravi accentu non dubitant naturaliter esse possessas. quorum omnium regulas modo generales modo speciales, non tamen plene, docendas esse promisimus. in qua tamen promissione lectorem praemonemus, ne plus quaerat, quia nec plus inveniet, quam quae pertinent ad declinationem conformationemque verborum, in quibus paene tota huius libelli utilitas, si aliquantula quidem est, versatur. hinc iam tractare incipientes, primo de perispomenis dicemus, quorum prima ω productum primae personae in *εις* diphthongum convertens secundam efficit personam, ut *φιλῶ φιλεῖς*, ipsa autem secunda *σίγμα* sublato tertiam gignit, *φιλεῖ*. notandumque quod omnes personae singulares in hac coniugatione, sicut et in aliis duabus eiusdem speciei, et aequalem syllabarum numerum teneant et circumflexum semper in ultima custodiant. prima etiam pluralis a singulari prima egreditur, converso scilicet ω in ον diphthongum adiecta syllaba *μεν*, *φιλῶ φιλοῦμεν*; secunda pluralis a tertia singulari addita *τε*, *φιλεῖ φιλεῖτε*: tertia vero pluralis a prima eiusdem numeri nascitur mutans *μεν* in *σι*, *φιλοῦμεν φιλοῦσιν* (*l.* *φιλοῦσι*). sic igitur verbum activum praesentis temporis indicativi (*l.* indicativi) modi primae coniugationis circumflexibilium flectitur, *φιλῶ φιλεῖς φιλεῖ*, pluraliter *φιλοῦμεν φιλεῖτε φιλοῦσιν*. passivi quoque generis prima persona singularis ab activa prima singulari fit converso ω in ου et adsumpta *μαι*, *φιλῶ φιλοῦμαι*: secunda semper minor una syllaba quam prima invenitur, et in *ῆτα* desinit, *φιλοῦμαι φιλῇ*: tertia vero a prima eiusdem generis mutato μ in τ et diphthongo ου in ει diphthongum conversa, *φιλοῦμαι φιλεῖται*, semperque prima et tertia aequasyllabae fiunt. prima persona pluralis a prima plurali activa abiecta ν et addita *θα* ubique fit, *φιλοῦμεν φιλούμεθα*: secunda pluralis activa movet *ταῦ* ultimae suae in *σίγμα* et *θῆτα*, fitque passiva *φιλεῖτε φιλεῖσθε*: tertia pluralis a tertia singulari passiva oritur addito ν ad τ et paenultima primae personae singularis servata, *φιλεῖται φιλοῦνται*. igitur passivi verbi declinatio sic est: *φιλοῦμαι φιλῇ φιλεῖται*, pluraliter *φιλούμεθα φιλεῖσθε φιλοῦνται*.

II

EXCERPTA DE LIBRO

MACROBII THEODOSII

DE VERBORVM GRAECI ET LATINI DIFFERENTIIS VEL SOCIETATIBVS

THEODOSIVS SYMMACHO SVO SALVTEM DICIT

Cum vel natura vel usus loquendi linguas gentium multiplici diver- 599, 5
sitate variasset, ceteris aut anhelitu aut sibilo explicantibus loqui suum, solis graecae latinaeque et soni leporem et artis disciplinam atque in ipsa loquendi mansuetudine similem cultum et coniunctissimam cognationem dedit. nam et isdem orationis partibus absque articulo, quem Graecia sola sortita est, et isdem penes singulas partes observationibus sermo uterque distinguitur, pares fere in utroque conponendi figurae, ut propemodum qui utramvis artem didicerit ambas noverit. sed quia ita natura fert, ne quid sic esse alteri simile possit, ut idem illi sit (necesse est enim omne quod simile est aliqua differentia ab eo cui confertur recedat), ideo, cum partes orationis in utraque lingua arta inter se similitudine vincirentur, quasdam tamen proprietates, quibus seorsum insignirentur, habuerunt, quae graeco nomine idiomata vocantur.

Item prima utriusque verbi societas in hoc est, quod neutrum eorum 599, 12
in casus flectitur; deinde quod utrumque comitatur persona numeri figura coniugatio tempus modus, quem *Graeci* enclisin vocant, Latini cum formis in qualitate posuerunt, genus, quod apud Graecos diathesis nuncupatur. horum singulis inspectis sollertius quae in his diversa sunt non latebunt. circa casus, ut diximus, utrisque perfecta communio est. prima utriusque verbi societas est in hoc: nam et neutrum casibus declinatur et utrumque similiter universis paene casibus servit, ut misereor illius, parco illi, veneror illum, venio ab illo, nitor illo; item φροντίζω τοῦδε, πείθομαι τῷδε, φιλῶ τόνδε. ablativum enim vel quem dicunt septimum Graecia non recipit. eadem illis et in personis similitudo est, quia in utroque verbo III eaedem personae sunt, prima voco, secunda vocas, tertia vocat, et apud illos καλῶ καλεῖς καλεῖ. haec sunt fere quae habent ita inter

B codex Bobiensis nunc Vindobonensis 16

1 Incipiunt pauca excerpta de libro macrobii theodosii. theodosius — dicit. De verborum — societatibus. Cum *B* 8 uarietatesset *corr.* diuersitate uariasset *B* hsnelatu *B* anhelatu *ed. Vind.* 11 absque] atque *B* 22 Graeci *om. B* neuclisiu *B* 25 circasus *B* 27 misereor] mereor *B* 30 utroque] utro *B*

p. 188–91 V.

se communia, ut in illis omnino non differant. at in numeris haec una dissensio est, quod *δυϊκὸν* usus in latinitate nullus admisit. nam qui putant fecere dixere dualis esse numeri, subinepti sunt arguente Vergilio, qui verbis talibus universitatem vult continere, ut 'conticuere omnes' et 'una omnes fecere pedem'.

600, 19 Nigidius in commentariis grammaticalibus verbum autumo compositum ait ex praepositione ab et verbo aestimo, dictumque intercise autumo, tamquam si diceretur abaestimo, quod significaret totum aestimo. sed autumo non id solum significat aestimo, sed et dico et censeo. | * * *

602, 22 Singula tempora non simpliciter proferuntur. et ut exempli causa unius verbi declinatio notetur, *τύπτω* perfectum facit *τέτυφα*, et sequitur altera eiusdem temporis declinatio, quod medium perfectum vocant, *τέτυπα*: item plusquamperfectum *ἐτετύφειν*, medium plusquamperfectum *ἐτετύπειν*: *ἀορίστου ἔτυψα, μέσου ἀορίστου ἔτυπον*. futurum primum *τύψω* facit, futurum secundum *τυπῶ*. sed et in passiva eiusdem verbi declinatione saepe contingit repetitio variata temporibus contenta simplicibus latinitate compendiis.

602, 29 Praesens tempus in secunda coniugatione vel tertia producta in io exeuntium secundam personam una syllaba profert minorem, doceo doces, audio audis. idem patitur et tertia correpta, si i ante o habeat, ut capio capis, pario paris. at in prima et ceteris verbis tertiae correptae idem manet numerus syllabarum in prima secundaque persona, seco secas, dico dicis. Graecorum omnia verba quae in *ω* exeunt, seu perispomena seu barytona sint, in quacumque coniugatione eundem tam in prima quam in secunda persona servant numerum syllabarum. porro in verbis vel apud *Latinos* in or vel apud Graecos | in *μαι* exeuntibus syllabas contraria vicissitudo dispensat. nam secunda coniugatio et tertia producta vel correpta i ante or *habens* eundem numerum retinent syllabarum in utraque persona, doceor doceris, nutrior nutriris, capior caperis, cum in activo [modo] horum verborum secunda minuatur; in prima autem coniugatione et ceteris tertiae correptae verbis una syllaba crescit [in] secunda persona, amor amaris, dicor diceris, cum in activo pares in utraque persona syllabae maneant. at in graecis omne praesens tempus quod in *μαι* terminatur omni modo in secunda persona unam syllabam minuit, *φιλοῦμαι φιλῇ, γράφομαι γράφῃ* et similia, cum in activo pares syllabas utraque persona servaverit. in omni inperfecto tempore prima apud La-

1 deferant *corr.* deferant *B* 2 *δυκον B* 4 conticuere] *Verg. Aen.* II 1 5 una] *Verg. Aen.* V 830 9 censeo DE CONIUGATIONIBUS INCIPIT Apud graecos 601, 23—602, 21 recedit sed ad propositum reuertamur. omnium igitur uerborum apud latinos omnino coniugationes sunt (tres *add. ed. Vind.*) in quibus, cum nullum uerbum in fine ut diximus, habeat accentum, deferentias tamen coniugationum non in prima, sed in secunda persona graeco quaerimus exemplo, quod apud illos in solis circumflexibus (circumflexilibus *ed. Vind.*) obseruari solet. prima ergo latinorum coniugatio in secunda persona primae positionis uerbo actiuo et neutro habet a * (*lacunam indicavit editor Vindobonensis*) grani accentu sunt. singula tempora *B* 11 *τετυφα B* 12 temporalis *B* 25 Latinos *om. B* 27 habens *om. B* 31 in utraque personas *B*

tinos syllaba nec adiectione nec permutatione variatur. nam sive praesens tempus incipiat a vocali, eadem vocalis in inperfecti declinatione servatur, ut ago agebam, sive praesenti tempori initium consonans faciat, nulla inperfecto tempori vocalis accedit, rogo rogabam.

Item necessario regulariter praemonemus quod apud Graecos perfectum 605, 17 tempus non a praesenti, sed ex futuro velut de quadam prima positione et origine sui figuratur. nec tamen te moveat, cur transactum de necdum facto figurari dicitur, aestimantem quod praeteritum antiquius sit futuro. sed non ita est. omne enim quod factum est prius faciendum fuit, deinde fartum est, et hoc quod praeteritum est aliquando futurum fuit. iure ergo de venturo quod iam venit efficitur, quia natura fore prius est quam fuisse. item apud Graecos numquam praeteritum perfectum in duabus syllabis invenitur, sed est interdum VI syllabarum, ut πεπολεμάρχηκα, est V, ut πεπολέμηκα, est IV, ut πεποίηκα, est trium, ut λέλυκα, nec umquam invenies trisyllabo minus. necesse est enim ut sit prima syllaba declinationis, secunda originis, tertia finalis, ut λέλυκα: λε prima syllaba declinationis est, quae induxit magnum augmentum, λυ originis est, quia prima verbi positio ab hac incipit, κα finalis est. nec te moveat οἶδα, quod disyllabum est: nam παρακείμενος habetur. hoc enim multipliciter corruptum docetur: nam praeter hoc nullum perfectum tempus ab οι diphthongo incipit. huius verbi origo est εἴδω, et mutari ει in οι salva et incorrupta ratione non habuit. inde εἴδειν debuit esse praeterito plusquamperfecto.

Item III sunt omnino syllabae, quae in graecis verbis futuro tempori 607, 22 terminum faciunt: aut enim in σω exit aut in ξω aut in ψω, ut λαλήσω πράξω γράψω. item omne praesens apud Graecos in ω desinens modi 609, 11 indicativi generis activi verbi perispomeni, si secundae coniugationis sit, adhibet fini suo μαι syllabam et facit de se passivum, βοῶ βοῶμαι, τιμῶ τιμῶμαι: si vero sit primae vel tertiae, ω in ου mutato et accepta similiter μαι passivum creat φιλῶ φιλοῦμαι, χρυσῶ χρυσοῦμαι. permutationem autem ω in ου de circumflexo accentu indicium est *

De defectivis verbis vel dictionibus. tam apud Graecos quam apud 628, 21 Latinos aliqua verba in declinatione deficiunt. de his Graecorum ista definitio est: III enim modis dicunt evenire defectum, aut intellectu exigente aut litteris non convenientibus aut usu desistente. ex his in duobus prioribus modis servimus necessitati, in tertio reverentiae vetustatis obsequimur. per intellectum [verba deficiunt omnia quae dicuntur πεποιημένα, id est quae ad similitudinem soni alicuius expressa sunt, ut λίγξε βιός, σίζε ὀφθαλμός et similia. in his enim verbis nec aliae personae quaerendae sunt, nec in alios modos flectenda declinatio, quia tantum voces sunt expressae ad soni imitationem quem adsignare volumus.

2 eadem *bis scriptum habet B* 3 tempore *B* 5 necesarium *B* 11 fore *ed. Vind.* cor '*punctis superpositis*' *B* 13 πεπολεμάρχηκα] πεπολεμαραvκα *B* 19 multiplicatione *B* 22 praeterito perfecto *B* 24 ψω] χω *B* 25 γράψω] τραχω *B*

III

DE VERBO

Saepissime tibi requirenti, disertissime studiosorum Severe, verbum sermonis *usu an* ratione *ali*cuius regulae dirigatur, ac postulanti, siquid super eo declinando scriptum vel traditum noverim, ut docerem, libentissime parui, quo et amicitiae debito officio fungerer et a graeca lingua romanam nullis aut paucis admodum ostenderem discrepantem. quae igitur vel antiquitas vestigando vel posteritas repperit exsequendo in hunc libellum contuli stricto sermone decerpta. doctissimas enim aures tuas non tam instruendas credidi quam commonendas.

In primis igitur coniugationes, quas IV omnino nec amplius recepit, ad similitudinem circumflexilium apud Graecos verborum ex secunda persona primae positionis agnoscimus, cum primam a, secundam e, tertiam i modo producta, modo correpta, vel ante litteram vel ante syllabam quaeque posita designet: ante litteram quidem in his quae o, ante syllabam vero in his quae or terminantur, ut amo amas, doceo doces, audio audis, lego legis, amor amaris, doceor doceris, audior audiris, legor legeris. tertia enim correpta hoc a ceteris distat, quod in his quae or terminantur i in e convertit. ideo autem diximus in his quae o vel or terminantur, quoniam universorum quae apud eos regulariter declinantur hae duae tantum modo sunt syllabae terminales. nam ea quae m [et s] et t [vel i litteris finiuntur solius auctoritate lectionis nec ullius normae lege firmantur, ut sum es est, quaeque ex eo componuntur, ut adsum prosum desum possum potes potest, taedet pudet piget licet miseret paenitet, odi novi memini, quae etiam defectiva dicuntur, quod plurimis deficiant, ut coniugationibus generibus modis temporibus participiis, de quibus et ipsis postmodum disseremus.

Modos etiam, quos illi ἐγκλίσεις appellant, eosdem ac paene totidem habere noscuntur, indicativum imperativum optativum subiunctivum infinitum, quem ad modum Graeci ὁριστικὴν προστακτικὴν εὐκτικὴν ὑποτακτικὴν ἀπαρέμφατον. nam impersonalis non modus magis est, quam altera declinatio unius cuiusque verbi sine personis ac numeris per supra dictos modos eademque tempora decurrens, quod et ipsum tamen reperies

B codex Bobiensis nunc Vindobonensis 17

4 sermonis ..... ratione ... cuius *B: supplevit ed. Vind.* 7 romanum *B* 12 exsecuta personae *corr.* ex secunda persona *B* 15 ante littera quidem *B* 18 quod aliis *corr.* quod in his *B* 21 haec duae *B* 22 solius auctoritate uel lectionibus *B* sola auctoritate uel lectionibus *Ianus* 27 deseremus *B* 28 ipsi *corr.* illi *B* toti idem *B* 29 coniunctiuum *corr.* subiunctiuum *B*

graeco ex fonte demanans, ut sunt illa, *χρὴ πρέπει μέλει, χρὴ πλεῖν, χρὴ παιδεύεσθαι, χρὴ πολεμεῖν, πρέπει σωφρονεῖν, πρέπει νήφειν.* in his enim nec numerus nec persona significatur, sed res tantum modo declaratur, quam fieri oporteat. * huius modi etiam illorum locutiones *sunt, ἐπειδὴ ἤνυκτο, ἐπειδὴ ἄριστα παρεσκεύαστο καὶ ἐβεβούλευτο*: nullius hic quoque personae vel numeri vox ipsa continet sensum. hoc tamen solo distant a graecis inpersonalia Latinorum, quod per modos, ut iam diximus, currunt et tempora, quod apud Graecos nullatenus reperitur.

In temporibus quoque non dispar observatio est, nisi quod sola de- 602, 22
minutione superetur et discrepet eoque habeat pauciora. nam cum apud illos prope universa duplicia sint, Latinorum loquella simplicitatis compendio semel singula proferre contenta nec praeteritum perfectum nec praeteritum plusquamperfectum nec futurum secundum aut medium | aut mox futurum admisit; *ἀόριστον* quin etiam illorum penitus ignorat. his quinque temporibus modi singuli declinantur aut separatim uno quoque sonum proprium exprimente, aut iunctim, binis eandem possidentibus vocem et communem emittentibus sonum, separatim indicativus imperativus subiunctivus, iunctim optativus et infinitus. ex quibus indicativus quidem et subiunctivus omnia reperrerunt, praesens amo, praeteritum inperfectum amabam, praeteritum perfectum amavi, praeteritum plusquamperfectum amaveram, futurum amabo: item subiunctivus cum amem, cum amarem, cum amaverim, cum amavissem, cum amavero: imperativus vero duo tantum modo, praesens et futurum, ama amato *: infinitivus tria, praesens, ut amare; praeteritum non trifariam divisum, sed semel pro tribus enuntiamus, ut amavisse; futurum, ut amatum ire. quaeritur autem, cur hic ordo in illis sit, ut primum locum obtineat praesens, secundum praeteritum inperfectum, tertium praeteritum perfectum ac deinceps. cuius haec ratio est: natura temporis haec est, ut semper transeat et lapsu celeriore decurrat ac vix ullo puncti momento possit consistere, ideoque aut iam praeterierit aut expectetur. unde quidam haec duo tantum modo tempora esse dixerunt, praeteritum et futurum; praesens enim ne tam diu quidem manere posse, dum dicitur, sed inconprehensibili velocitate transitionis vix, dum nominatur, elabi. necesse ergo fuerat ut inde principium sumeretur, unde transitus cepisset exordium, et gradatim cetera iungerentur, eo semper posteriore, quod plus habuerit praeteritionis atque transcursionis, et ea quae iam venerint minime praecedente venturo. communis etiam in modis haec subtilitas quaestionis. nam ibi

4 oporteat ad huius modi *B. vel excerptoris neglegentia vel librarii errore omissa est observatio de inpersonalibus latinis in -ur finitis* 5 sunt *om. B* βεβουλευτο *B* 8 nullatinus *B* 11 eaque *B* 12 Latinorum] latoris *corr.* latioris *B* Latii oris *editor Vindobonensis* 15 admisit *corr.* admittit *B* 17 iunctim binis eandem *editor Vindobonensis* iuncti binis eadem *B* 24 *lacuna quam indicari definitio temporum optativi excidit* 34 fuerat unde *corr.* fuerat ut inde *B* 35 coepisset *B*

p. 747—49 V.
quoque solet disquiri, an temere et ut fors tulerit alterum alteri praeponamus, aut sit aliqua ratio quae illis hunc ordinem imposuerit. et invenitur non sine causa eo pacto fuisse digestos. nam unus quisque eorum in activa vel passiva declinatione, prout minus habuerit actionis vel pas-
611, 1 sionis, ita posterior erit. itaque indicativus, qui habet absolutissimam ac perfectam de re quae agitur pronuntiationem, merito primum obtinet gradum: nam qui dicit pingo, ipsam picturam a | se iam fieri demonstrat; qui vero dixerit pinge, imperat ut fiat pictura, non iam esse designat; et qui pronuntiaverit utinam pingerem, votum sibi ac desiderium adhuc indicat esse pingendi; qui dicit cum pingam, pingere se ostendit sub condicionis incerto; qui pingere, nihil adhuc agi ex ipsa pictura demonstrat. illud quoque indicativo detulit principatum, quod ex hoc verba alia derivantur, ut *ἀπὸ τοῦ* lego lecturio lecto lectito, *ἀπὸ τοῦ* caleo calesco, quaeque huius modi sunt; et quia nomina quoque verbialia ex hoc oriuntur, ut *ἀπὸ τοῦ* canto cantor, *ἀπὸ τοῦ* legi lex, *ἀπὸ τοῦ* parsi parsimonia.

611, 39 Personas easdem quas Graeci totidemque suscipit naturali ratione. omnis enim sermo ab aliquo ad praesentem vel de se invicem vel de altero habetur. ideo autem primam dicimus quae loquitur, quoniam, nisi fuerit a quo vox proficiscatur, non erit qui de se vel de altero possit audire. de numeris vero superfluum loqui, cum plus quam notissimum sit dualem ex illis usum respuisse romanum, nec omnino vocem ullam apud illos posse reperiri, quae dualitatem contineat praeter duo et ambo. itemque merito utrubique a singularitate incipimus. si enim omnis multitudo ex singulis constat, recte unitas praecedit, sequitur populositas.

599, 22 Superest ut de figuris aliquid disseramus, quae cum eaedem apud utrosque reperiantur, non nihil tamen peculiarius habere noscuntur in compositionibus. denique sunt quaedam quae possunt ad simplicitatem reverti, ut distraho repeto; sunt quae minime possunt, ut suspicio conplector amplector. multa post compositionem admissa sunt, cum simplicia non essent recepta, ut facior cum minime dicatur (ab eo enim quod est facio passivum non facior venit, sed fio fis fit), tamen adficior reficior conficior optime dicitur, et cum grego latinum non sit, segrego congrego adgrego suavissime dicitur. apud Graecos quaecumque cum praepositionibus componuntur numquam corrumpuntur, ut est *γράφω περιγράφω καταγράφω, βάλλω περιβάλλω καταβάλλω ἀμφιβάλλω, ἄγω συνάγω ἀπάγω* | *διάγω προάγω, φέρω προφέρω διαφέρω ἀναφέρω, φιλῶ καταφιλῶ*; quin immo praepositionibus saepe *corruptis* nihilo minus intaminata perdurant, *λέγω συλλέγω, φέρω συμφέρω, δέρω ἐκδέρω, φέρω*

21 cum] eum *B* 23 contineat *B* 24 itemque] et quod e *B* 26 eaedem *Ianus* eadem *B* 29 suspicio *exc. Par.* suscipio *B* 33 grego] greco *B* 38 corruptis *om. B*. corruptis nihilominus intaminata verba perdurant *coniecit editor Vindobonensis*

ἐκφέρω, βάλλω συμβάλλω, πλέω ἐκπλέω, τρέχω ἐκτρέχω. apud Latinos modo integra permanent, modo corrumpuntur, curro percurro, vello vellis revello revellis, bello bellas rebello rebellas, traho retraho detraho distraho, pono praepono depono, fero defero praefero; item facio conficio inficio, premo comprimo exprimo, aestimo existimo; et amplius ipsa etiam praepositio simul cum verbo mutatur, facio officio, rapio corripio, lego eligo colligo. apud Graecos praepositiones verbis adiectae accentum eorundem reservant, *γράφω καταγράφω, βάλλω καταβάλλω περιβάλλω, φέρω περιφέρω, καλῶ κατακαλῶ, γλύφω ἀναγλύφω.* Latini accentum in aliis servant, in aliis mutant, ut curro praecurro, pono praepono, prehendo reprehendo, fero adfero, gero ingero, frico refrico, vio devio, *traho* contraho, lego colligo, premo deprimo. apud Romanos nulla praepositio adiuncta verbis mutat coniugationem, clamo clamas declamo declamas, moneo mones commoneo commones, emo emis coëmo coëmis, dormio dormis praedormio praedormis, mordeo mordes praemordeo praemordes, mitto mittis praemitto praemittis. et generaliter omnia quae composita sunt eandem quam in simplicitate declinationem custodiunt, premo premis opprimo opprimis, lego legis colligo colligis, fio fis fit, madefio madefis madefit, calefio calefis calefit, expergefio expergefis expergefit. quaeritur de his duobus verbis, aufero et aufugio, unde composita sint. quae Cicero in libris de oratore ex praepositione ab composita esse existimat, et quia ab ante f litteram durum sonabat, versam mutatamque esse ab in au syllabam, quo vox sonantior fieret. hoc Tullius, potentissimus latinitatis adsertor. sed plerisque placuit ex graeco *μορίῳ*, id est particula *αὖ*, haec esse composita ad similitudinem illius '*αὐέρυσαν μὲν πρῶτα*', et alibi '*ἄβρομοι αὐίαχοι*', id est retrorsum traxerunt, reticuerunt. qui intellectus et in aufugio et in aufero congruit. addit his Nigidius tertium 632, 6 autumo, cum credat illud ex eadem praepositione et aestimo verbo esse compositum, ut sit tamquam abaestimo, dictumque intercise autumo, idemque significare quod aestimo, sicut abnumero idem esse quod numero. quod non solum id significat, verum etiam dico censeo adsevero vel adfirmo, ut apud Terentium 'et deinde facturum autumat'.

Haec tamquam communia praemisisse sufficiat; nunc ad ea quae in 612, 24 ipsa declinatione sunt observanda redeamus. declinandi autem verbi series a modis necesse est sumat exordium: nam hinc apud Graecos modus *ἔγκλισις* appellatur, *οἷον ἐν ᾗ ἡ κλίσις.*

---

1 *πλεκω εκπλεκω τρεκω εκτρεκω B* 7 lego eligo colligo *post* existimo *scripta in B huc transponenda esse vidit editor Vindobonensis* 9 *καλλω κατακαλλω γλαυφω αναγλαυφω B* 11 vio devio] *fortasse* veho deveho traho contraho *ed. Vind.* contro *B* 15 obdormio obdormis *coniecit editor Vindobonensis* perdormio perdormis *Ianus* 18 collego collegis *B* 19 quaeritur] *Gell.* XV 3 21 in libris de oratore] *orat.* 47, 158 23 quo *Gellius* quod *B* 24 *μορίῳ ed. Vind.* orri *corr.* morrio *B* 25 *ανερυσαν μενπρατα B: Hom. Il. A* 459 26 *ἄβρομοι*] *Hom. Il. N* 41 *αὐίαχον legisse grammaticum coniecit Ianus* 31 significet *B* 32 apud Terentium] *Heauton. tim. prol.* 19 36 *εγισις B* *κλίσις*] *κλησις B*

p. 150—52 V.

Omne igitur indicativum, ut iam superius diximus, id est omne thema verbi latini, quinque his litteris terminatur, o r m t i; sed o et r in his quae sub regulam proportionis cadunt, m t i in his quae anomala sive defectiva sunt. et m quidem terminata haec fere reperiuntur, possum potes potest, sum es est, quaeque | ex eo componuntur, ut adsum praesum desum prosum insum subsum; t vero, pudet piget taedet licet paenitet miseret placet decet oportet; i, ut odi memini novi, quod non nulli 617. 7 praeteriti perfecti esse existimant a themate nosco. quaeritur autem a non nullis, o finalis verborum correpta an producta habeatur. et constat auctores utrumque fecisse, id est tam corripuisse quam produxisse, nec in his tantum modo quae in verbis reperiuntur, sed in omnibus quae per ceteras quoque partes orationis inveniuntur. Vergilius tamen ex confesso o finalem in uno verbo, uno adverbio, uno nomine, uno pronomine corripuisse monstratur, 'nunc scio, quid sit amor',

nec longo distant cursu, modo Iuppiter adsit,

'si duo praeterea tales Idaea t. t. v.', 'non ego dum Danais Troianam excidere g. A. i.' singulae quoque coniugationes certas ex vocalibus ante o finalem recipiunt; et prima quidem e i u, ut commeo commeas, lanio lanias, fluctuo fluctuas; secunda vero e tandum modo, sine qua numquam est, sed semper eam ante o necesse est habeat terminalem, ut sedeo sedes; tertia correpta i et u, ut rapio rapis, acuo acuis, arguo arguis; tertia vero producta i tantum modo, quae et ipsa, sicut secunda, memoratam vocalem o novissimam necesse est habeat antecedentem. hae enim semper in paenultimis, altera i, altera e vocalibus praemissis modis omnibus finiuntur nec ullam omnino ex consonantibus admittunt, quod prima et tertia correpta fecerunt passim prope universis receptis, ut labo labas, seco secas, do das, rogo rogas, volo volas, amo amas, sano sanas, crepo crepas, aro aras, quasso quassas, lito litas; item lambo lambis, dico dicis, addo addis, pingo pingis, colo colis, como comis, cano canis, serpo serpis, tero teris, lacesso lacessis, quato quatis. excipiuntur in tertia producta quae non i sed e vocalem habent antecedentem tria, eo is it, queo quis quit, veneo venis venit, et quae ex his componuntur, ut exeo praeeo nequeo.

Omne itaque verbum modi indicativi temporis praesentis quod o littera terminatur nec defectivum *est*, ut fero fers, quaeque ex eo componuntur, secunda persona in s litteram exit, sua cuiusque coniugationis praecedente vocali, amas mones legis audis, eademque s littera in t conversa fit tertia persona, ut amat monet legit audit. itemque ex tertia singulari primam personam numeri pluralis efficiunt dempta t littera et

2 terminantur *B* 14 nunc] *Verg. bucol.* 8, 43 15 nec] *Verg. Aen.* III 116 16 si] *Verg. Aen.* XI 285 Idaea *B* non] *Verg. Aen.* IIII 425 28 crepo crepas *post* litas *habet B* 30 lacesso lacessis *ed. Vind.* lacero lacesso *B* quatio *ed. Vind.* 31 habeant *B* 35 est *om. B* ex eo] exe *B* 36 littera *B*

addita mus syllaba, amat amamus, monet monemus, legit legimus, audit audimus. secunda quoque persona eiusdem numeri ex eadem tertia formatur is addita syllaba, ut amat amatis, monet monetis, legit legitis, audit auditis. nec non etiam tertia persona pluralis a tertia procreabitur singulari in prima quidem et secunda coniugationibus n littera ante t novissimam interposita, ut amat amant, monet monent; in tertia vero producta et his verbis quae tertiae correptae in io exeunt ante t litteram u et n interpositis, ut dormit dormiunt, rapit rapiunt; in tertia vero correpta, quotiens ante o habuerint consonantem, i vocali eiusdem tertiae singularis in u et n conversa iisdemque ante t litteram collocatis, ut currit currunt, legit legunt. omne praeteritum inperfectum eiusdem modi per universas coniugationes bam syllaba terminatur, antecedentibus in prima quidem a, in secunda vero et tertia correpta e vocalibus, post consonantem thematis sui, ut amo amabam, moneo monebam, dico dicebam; in tertia vero producta, sed et correpta, quotiens vocalem ante o habeat, non consonantem, eadem quidem, id est e, praeveniente vocali, sed post paenultimam thematis sui vocalem, ut audio audiebam, rapio rapiebam, arguo arguebam; nisi quod in tertia producta non numquam suavioris gratia soni subducta e vocali profertur, ut est nutribam ibam. eiusdemque temporis secunda persona m in s, tertia s in t conversa formabitur, ut amabam amabas amabat, monebam monebas monebat, legebam legebas legebat. pluralis autem numeri persona prima ex prima singulari nascetur addita us syllaba, ut amabam amabamus, docebam docebamus, audiebam audiebamus, legebam legebamus; secunda vero ex prima mus ultima in tis commutata, amabamus amabatis, docebamus docebatis, audiebamus audiebatis, legebamus legebatis. tertia singularis pluralem tertiam creabit n littera ante t finalem interposita, ut amabat amabant, docebat docebant, audiebat audiebant, legebat legebant. | omne praeteritum perfectum activum indicativi modi primae personae in i litteram desinit, cui adiectis tribus litteris sti fiet secunda, ut secui secuisti, monui monuisti, nutrivi nutrivisti, lego legisti. sed interdum vi syllaba, cum finalis est eamque vocalis praecedit, subtrahitur, ut nutrivisti nutristi, amavisti amasti. non tamen semper hoc fieri necesse est: nam sunt quibus *εὐφωνία* memoratam syllabam subduci minime patitur, ut cavisti pavisti; casti pasti non dicitur. eidem primae t littera adiecta fiet tertia, amavi amavit, monui monuit, audivi audivit, legi legit. ex eadem oritur et prima pluralis addita mus syllaba, ut secui secuimus, docui docuimus, audivi audivimus, legi legi-

4 procreabitur in singulari *B* 10 iisdemque *ed. Vind.* einsdemque *B* 11 legunt amo amos amat amamus amatis amant moneo mones monet monemus monetis monent audio audis audit audimus auditis audiunt lego legis legit legimus legitis legunt DE PRAETERITO INPERFECTO MODI INDICATIUI ACTIUI *B*. *eorundem verborum formas post reliquorum quoque modorum et temporum definitiones in B constanter additas et titulos temporibus de quibus tractatur plerumque praescriptos omisi* 33 quibus] quibus quibus *B*

p. 153—55 V.

mus. at secunda pluralis de secunda nascitur singulari adiecta s littera, ut amavisti amavistis, docuisti docuistis, audivisti audivistis, legisti legistis. tertia vero pluralis eiusdem temporis semper in runt syllabam desinit et creatur ex prima singulari i finali eius in e conversa et addita syllaba supra dicta, ut secui secuerunt, monui monuerunt, audivi audiverunt, legi legerunt; eademque runt syllaba non numquam in re commutatur, ut amaverunt amavere, docuerunt docuere, audiverunt audivere, legerunt legere. memento v quoque illis subduci solere, cum vi syllaba terminentur i vocali antecedente, ut nutrivi nutrii nutrivit nutriit, audivi audii audivit audiit, cupivi cupii cupivit cupiit. omne praeteritum plusquamperfectum activum modi indicativi in ram syllabam desinit. nascitur autem de praeterito perfecto i finali eius conversa in e et addita syllaba supra dicta, ut amavi amaveram, docui docueram, audivi audiveram,
618, 32 legi legeram. | * * * item qui dicit ἡ δίκη τεμνέσθω, litem adhuc in conflicto esse demonstrat; qui vero dicit ἡ δίκη τετμήσθω, tanta vi iubet, ut iam velit esse negotium terminatum. quod et latinitas, quamvis circumloquendo, non tamen respuit, cum dicat 'ostium clusum sit', 'pugna commissa sit', 'lis terminata sit'. quibus omnibus quam conficiendi celeritatem exigimus demonstratur.

618, 14 Omne imperativum activum praesens per singulas coniugationes sua cuiusque vocali terminatur, ut ama mone audi lege. aliqua eius modi sola reperiuntur, cedo fer es dic. sed cedo in hac tantum modo voce consistit nec ulterius procedit, nisi quod plurale eius quidam cette dixerunt, sed originem nullam penitus habere cognoscitur. in r vero fer et quae ex eo conponuntur, ut defer adfer confer praefer. s quoque finita et ipsa perpauca sunt, ut es et quae ex eo conponuntur, ades prodes praees, quaeque alia ex eodem verbo figurantur, et unum his simile potes. quae ex infinitis suis formari technici volunt ultimis syllabis ablatis, cantare canta, monere mone, audire audi, legere lege; adeoque hoc esse certissimum, ut etiam illa sub eiusdem regulae norma sint posita. nam ab eo quod est esse ablata ultima fit es, adesse ades, itidemque ab eo quod est ferre praeferre fer praefer. potes tantum videtur minime huic regulae consentire; sed | sciendum est nunc quidem infinitum eius dici posse, sed apud antiquos integrum potesse reperiri, quod posteri posse per syncopen dixerunt. dic autem vel fac duc deduc per apocopen dicuntur:

8 syllaba i terminetur *B* 14 legeram] '*desinit hic folium cod.* 16. *desunt duo folia, quibus continebantur reliqua de tempore plusquamperfecto, formatio futuri indicativi activi, declinatio indicativi passivi et initium praeceptorum de modo imperativo' editor Vindobonensis. idem quattuor versus ex iis membranis quae perierunt in praecedente membrana olim inversis litteris expressas legit hos,* mus syllaba; secunda vero, si eidem tertiae is syllaba fuerit adiecta; tertia quoque, si ante t litteram ultimam eius u interponitur, ut audiemus audietis audient 14 τεμνεστω *utroque loco B* 21 lege cedo *B. quae interposui,* aliqua eius modi sola reperiuntur, *infra* 25 *post* praefer *habet B. quamquam plura etiam periisse videntur* 23 cette] cete *B* 28 dechuici *B* 32 potest tantum *B* 34 syncopen] sincopan *B* 35 dixerunt] dicunt *B*

nam integra sunt face dice duce deduce olfac olface reic reice et alia similia, ut in his quoque constet regula sua et amissione ultimae syllabae ex infinitis suis procedant, facere face, dicere dice, ducere duce, olfacere olface, reicere reice. tertia persona singularis fiet ex secunda singulari, in prima quidem a in e conversa et addita t, ut ama amet, in secunda vero et tertia producta adiecta at syllaba, ut mone moneat, audi audiat, in tertia correpta e in a conversa et addita t, ut lege legat. et ut compendiosius dicam, eadem erit tertia singularis imperativi praesentis per omnes coniugationes, quae optativi futuri vel coniunctivi praesentis, utinam amem ames amet, utinam moneam moneas moneat, utinam audiam audias audiat, utinam legam legas legat, cum amem ames amet, cum moneam moneas moneat, cum audiam audias audiat, cum legam legas legat. secunda quoque pluralis ex secunda singulari adiecta te syllaba procreabitur, ut ama amate, mone monete, audi audite, lege legite: tertia enim correpta familiare hoc habet, inter e et i permutationem. tertia vero pluralis ex tertia veniet singulari n littera post a vel e paenultimam interposita, ut amet ament, doceât doceant, audiat audiant, legat legant. ama amet amemus amate ament, mone moneat moneamus monete moneant, audi audiat audiamus audite audiant, lege legat legamus legite legant. omne futurum imperativum declinationis activae in to syllabam desinit et fit ex praesenti suo fini eius memorata addita syllaba, ut ama amato, mone moneto, audi audito, lege legito: in tertia enim correpta, ut diximus, e et i litterae vicissim sibi cedunt. tertia aut eadem erit quae praesentis, ut amet moneat audiat legat, aut unam eandemque vocem et secundae et tertiae tribuemus, amato amato, moneto moneto, audito audito, legito legito, ut Terentius * 'Argolica hac galea contentus abito' et 'esto nunc sol testis' et

nequis ob inceptum subitum mihi segnior | ito.

secunda pluralis eiusdem temporis ex secunda fiet singulari adiecta te syllaba, amato amatote, legito legitote. tertia vero pluralis aut eadem erit quae praesentis, ut ament moneant audiant legant, aut hoc modo formabitur: omnis persona tertia pluralis modi indicativi temporis praesentis *addita sibi* o fiet tertia pluralis imperativi activi *temporis* futuri, ut amant amanto, monent *monento*, audiunt audiunto, legunt legunto. *non num*quam veteres non sine elegantia pro coniunctivis imperativa posuerunt, ut

ne pete conubiis natam sociare Latinis

et 'thalamis neu crede paratis' et

1 olfac — reice *et* olfacere — reice, *e quibus* olfac *et* reic *post* deduc *ponenda erant, postea videntur adscripta esse* 16 post *ed Vind.* ante *B* 26 Terentius] Vergilius *ed. Vind. lacunam qua Terentii exemplum excidisse videtur indicavi* Argolica] *Verg. Aen.* V 314 27 esto] *Verg. Aen.* XII 176 28 nequis] *Verg. Aen.* XII 566 signior *B* 32 praesentis ....o fiet *B: item in reliquis quae inclinatis litteris expressa sunt oblitteratam codicis scripturam restituit ed. Vind.* 37 ne pete] *Verg. Aen.* VII 96 38 thalamis] *Verg. Aen.* VII 97

p. 156, 57 V.

ne, pueri, ne tanta animis *assue*scite bella,
neu patriae validas in vis*cera v*ertite vires

pro ne petas, neu credas, ne *assuescatis*, neu vertatis. amato *amato vel amet amatote* ament vel amanto, doceto doceto vel doceat docetote doceant vel docento, audito audito vel audiat auditote audiant vel audiunto, legito legito vel legat legitote legant vel legunto.

Omne imperativum passivum temporis praesentis idem erit quod *infiniti* modi activi praesens, amare docere audire legere. cuius tertia persona de tertia fiet activi praesentis addita ur syllaba, amet ametur, moneat moneatur, audiat audiatur, legat legatur. secunda pluralis ex secunda veniet plurali praesentis activi te ultima in mini syllabas commutata, amate amamini, monete monemini, audite audimini, legite legimini. tertia pluralis *ex tertia* veniet plurali praesentis activi ur addita syllaba, ament amentur, moneant moneantur, legant legantur. *amare ametur amemur amamini amentur*, monere moneatur moneamur monemini moneantur, audire audiatur audiamur audimini audiantur, legere legatur legamur legimini legantur. omne futurum tempus passivum modi imperativi ex suo fiet activo addita r littera, ut amato amator, moneto monetor, audito auditor, legito legitor. | tertia aut eadem erit quae praesentis, ametur moneatur audiatur legatur, aut una eademque voce qua secunda proferetur, sic ut in activo futuro, amator amator, monetor monetor et reliqua. secunda pluralis eiusdem temporis ex secunda formabitur activi plurali temporis eiusdem tote syllabis in minor conversis, ut amatote amaminor, monetote moneminor, auditote audiminor, legitote legiminor. tertia pluralis eiusdem temporis aut eadem erit quae praesentis, aut ex tertia veniet activa numeri eiusdem et temporis addita in ultima r littera, ut amanto amantor, docento docentor, audiunto audiuntor, legunto leguntor. amator amator vel ametur amaminor amentur vel amantor, monetor monetor vel moneatur moneminor moneantur vel moneutor, auditor auditor vel audiatur audiminor audiantur vel audiuntor, legitor legitor vel legatur legiminor legantur vel leguntor.

620, 12 De optativo modo. in hoc etiam modo communis Graecis Latinisque quaestio exorta est, si praeteritum tempus possit admittere, quia nullus umquam quae iam facta sunt sperat, cum infecta fieri non possint, sed in praesens vel in futurum aliquid optetur. sed transactum quoque tempus optanti necessarium adprobatur. nam saepe, cum in longinquis aliquis constitutus de re quam desiderat incertus sit, votis tamen adiuvat cupidinem suam, ut id precetur iam evenisse quod cupit: ut puta navigantibus suis, si tempestas fuerit exorta, diis supplicans exposcat ut parens aut filius aut cognatus evaserit discrimina ventorum ac vim supera-

1 ne puteri *B*: *Verg. Aen.* VI 833 11 te] e *B* 15 monemini *corr.* moneanimi *B* 17 legamini *B* 18 monetor] monetur *B* 27 ultimo *B* 34 sunt] sint *B* 38 uenisse *B*

verit procellarum. omne optativum praesens idemque imperfectum activum in rem syllabam desinit vocali coniugationis suae antecedente, ut utinam amarem monerem audirem legerem. cuius m littera in s commutata nascitur secunda, eademque in t conversa fit tertia, amarem amares amaret et reliqua. prima pluralis ex prima nascitur singulari adiecta us syllaba, ut amarem amaremus et reliqua. secunda pluralis ex prima fiet plurali mus ultima in tis syllabam conversa, ut amaremus amaretis et reliqua. tertia pluralis ex tertia nascitur singulari n littera ante t ultimam interposita, amaret amarent. | omne optativum praeteritum perfectum idemque plusquamperfectum ex praeterito perfecto indicativo creatur ultimae eius syllabae s littera adiecta et addita sem syllaba, amavi amavissem, monui monuissem, audivi audivissem, legi legissem. sed aliquotiens vi ex medio intercepta contrahimus syllabas, ut dicamus amassem audissem. residuas personas in utroque numero ad similitudinem superioris temporis figuramus. omne optativum futurum activum ex primo themate verbi nascitur, in prima quidem coniugatione o novissimo in em syllabam, in ceteris autem in am converso, ut amo amem, moneo moneam, audio audiam, lego legam. residuae personae ad similitudinem superiorum formantur. omnia optativa passiva *praeter* praeteritum perfectum et plusquamperfectum ex activis suis, sicut in praecedentibus, formabuntur m in r commutata reliquisque sub eadem observatione deflexis. |

De coniunctivo modo. coniunctiva Latinorum eandem apud Graecos 619, 21
habent causam vocabuli *et* ex una eademque origine traxerunt. non enim huic modo, ut ceteris, ex intellectu, sed ex solo accidenti nomen est inditum. siqui dicit lego, nihil dubium relinquit quin legere se indicet, ideo indicativus appellatur; qui dicit lege, aperte quid fiat imperat, inde imperativus; utinam legam cum dicitur, optatur quod fieri desideratur, et optativus vocatur; legere, quia nullum animi definit affectum, infiniti nomen accepit. si vero dixero cum legam cum legerim cum legissem cum legero, ostendo nullum tempus modi istius nisi coniunctum alteri parti orationis posse proferri. ideo non ex sensu, qui adhuc dubius est, sed ex sola coniunctione quae ei accidit coniunctivus modus appellatus est. unde et Graeci *ὑποτακτικὸν διὰ τὸ ὑποτετάχθαι* vocaverunt, quod necesse est illi praemisso aliquid subdi, ut sensus integer fiat et planior,

cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

notabis in hoc modo quod non more Graecorum iunctim bina tempora deflectunt, sed singula separatim, cum in optativo contra quam Graeci bina, non singula declinent. sunt autem eadem quae in optativo et insuper praeteritum perfectum et futurum sub diversa finalitate, praesens idemque futurum optativum cum legam, praeteritum inperfectum cum

7 conuersant *corr.* ·sa *B* 18 residae *B* 19 praeter *om. B*, *add. Ianus* 23 et *om. B* 25 reliquid *B* indiget *B* 29 acceperit *B* 35 cum] *Verg. bucol.* 3, 77 37 singulas separatim *B*

legerem, | praeteritum perfectum cum legerim, praeteritum plusquamperfectum cum legissem, futurum cum legero. unde etiam isdem regulis formabuntur, *nec* alia discretio erit inter perfectum ac futurum, nisi quod in prima persona illud in rim, alterum in ro syllabam desinet, cum legerim cum legero. passiva quoque eiusdem modi sub isdem regulis declinantur et ex suis veniunt activis ad similitudinem superiorum, nisi quod futurum quoque per participium et ero vel fuero verbum declinatur. Latini sua quadam licentia usurpationis modo indicativa pro coniunctivis ponunt, modo coniunctiva pro indicativis: Cicero 'qui poterit socios tueri, si dilectum rerum utilium et inutilium non habebit' pro habuerit; alibi idem fuerint; 'libenter tibi, Laeli, ut eum desideras equidem concessero' pro concedam. |

621, 24 De infinito modo. infinitum modum quidam minime habendum inter verba existimant, quia neque numerum et personam, quae verbi propria sunt, designat, sed adverbiis potius temporis adplicare conantur, quorum proprium est ut sensum, si cum verbo socientur, efficiant praeposita vel postposita: latine loquor, loquor latine, facio fortiter, fortiter facio. ita | et infinitum, scribere volo, volo scribere, disserere cupio, cupio disserere; praesertim cum multa sint adverbia quae ex verbis oriantur, ut a curro cursim, stringo strictim, caedo caesim, pungo punctim et similia; maxime cum et aliae partes a verbo nascantur, ut participia et nomina, sicut est scribens et scriptor, quae et finalitatem solitam verborum et significationem amiserint personarum, quas non nisi cum additamento pronominis possint distinguere, ut amans me te illum nos vos illos. sed a doctioribus his refutantur: infinitum modum non quidem exprimere numerum vel personam, omnes tamen recipere personas et utrumque numerum admittere. nam ipsum scribere, cum a me agitur, fit scribo, cum a te, fit scribis, cum ab illo, fit scribit, item cum a nobis, fit scribimus, cum a vobis, fit scribitis, cum ab illis, fit scribunt; et scripsisse, cum in me fuit, fit scripsi, cum in te, fit scripsisti, cum in illo, fit scripsit, cum in nobis, fit scripsimus, cum in vobis, fit scripsistis, cum in illis, fit scripserunt; et scriptum ire, cum in me erit, fit scribam, cum in te, fit scribes, cum in illo, fit scribet, cum in nobis, fit scribemus, cum in vobis, fit scribetis, cum in illis, fit scribent. cum enim dico scribo, nihil aliud significo quam scribere me. cum dico scribis, quid aliud dixi quam scribere te? cum dico scribit, quid aliud dixi quam scribere illum? et cetera. deinde adverbium temporis hinc maxime esse

---

3 formabuntur . . . aliqua *B* 9 qui poterit] Cicero de legibus tertio *exc. Par.* 10 dilectum uerum *B* delectum rerum *ed. Vind.* 11 '*inter* idem *et* fuerint *exemplum e Cicerone petitum excidisse palam est' editor Vindobonensis* libenter] Cicero in primo de re publica *exc. Par.: Cic. de re publ.* I 13 laeti *B* 12 *in declinatione coniunctivorum quae sequitur* cum lectus ero — lecti erint fuerint *habet B* 13 quidam *exc. Par.* quidem *B* 16 proprium] primum *B* 20 caesim] caedim *corr.* caesim *B* 22 quae *ed. Vind.* quia *B* 23 additamentum *corr.* -to *B* 25 doctoribus *B*

non posse, quia significationes temporum in adverbio non de eiusdem soni vel vocis inflexione nascuntur, sed, ut tempora mutentur, voces etiam permutantur, nunc modo nuper olim dudum antea postea; in infinito autem vox eadem paululum flexa tempus inmutat, scribere scripsisse scriptum ire, quod est proprium verbi. alia quae de hoc modo tractantur praetermittenda existimavi, ne superfluis inmorarer.

Omne infinitum activum praesentis temporis in e desinit, ut amare monere audire legere. unde etiam a fio fiere esse deberet; et licet usus aliter optinuerit (fieri enim nunc dicitur), Ennius tamen in X annalium f i e r e dixit, non fieri. regula autem iam superius di|cta est: nam omne imperativum activum addita re syllaba fit infinitum, ama amare, mone monere, audi audire, lege legere. omne praeteritum infinitum activum 623, 7
in se syllabam desinit; fit autem ex praeterito perfecto indicativo i ultimo eius adiecta s littera et adsumpta se syllaba, servi servisse, monui monuisse, audivi audivisse, legi legisse. omne futurum activum per societatem participii seu gerundi sibi addito ire conformatur, amatum ire monitum ire auditum ire lectum ire.

Omne infinitum passivum praesentis temporis ex suo veniet activo e in i commutata praeter tertiam correptam, ut amare amari, monere moneri, audire audiri. ea vero quae tertiae sunt correptae, siquidem consonantem habuerint o ultimum praecedentem, ipsum o in i convertunt, ut lego legi, dico dici; si vero vocalem, quando i fuerit, o novissima subtrahetur, ut rapio rapi, rapio capi; quando u, o finalis in i transfertur, ut arguo argui, acuo acui. omne praeteritum infinitum passivum per societatem participii adiuncto esse vel fuisse verbo profertur, amatum esse fuisse, monitum esse fuisse, auditum esse fuisse, lectum esse fuisse. omne futurum infinitum passivum per eandem participii sive gerundi societatem adiecto iri pronuntiatur, amatum iri monitum iri auditum iri lectum iri. |

Latini peculiarius infinitis in i exeuntibus addunt er syllabam, ut i, 624, 20
quod longum fuerat, breve efficiant, ut 'a c c i n g i e r e n s e'. non numquam infinito pro indicativo utuntur: Sallustius 'q u i u b i p r i m u m a d o l e v i t, p o l l e n s v i r i b u s, d e c o r a f a c i e, n o n s e l u x u i n e q u e i n e r t i a e c o r r u m p e n d u m d e d i t, s e d, u t i m o s g e n t i s i l l i u s, e q u i t a r e, i a c u l a r i, c u r s u c u m a e q u a l i b u s c e r t a r e'. aliquotiens pro coniunctivo ponunt: Cicero pro Sextio 'r e i p u b l i c a e d i g n i t a s m e a d s e r a p i t e t h a e c m i n o r a r e l i n q u e r e h o r t a t u r' pro 'hortatur ut relinquam', Vergilius 'h o r t o r a m a r e f o c o s' pro 'hortor ut ament'.

2 voces *ed. Vind.* nices *B* 7 in re *ed. Vind.* 8 et] sed *B* 20 tertia sunt *B* 31 accingier] *Verg. Aen.* IIII 493 accingier arte, *quo exemplo usus est Diomedes p.* 341, 14. accingitur ense *legitur Verg. Aen.* VII 640 32 Sallustius] *Iug.* 6, 1 34 enertiae *B* 36 Cicero pro Sextio] 3, 7 dignitatis *B* 38 hortor] *Verg. Aen.* III 134

p. 164, 65 V.

ponunt et pro gerundi modo: Cicero pro Quintio 'consilium cepisse hominis fortunas funditus evertere' pro evertendi, Vergilius

sed si tantus amor casus cognoscere nostros

pro cognoscendi, Terentius in Hecyra 'adeamus visere' pro visitatum,

et cantare pares et respondere parati

pro 'ad cantandum et respondendum'. ponunt et pro participio: Varro in Scaevola 'et ut matrem audivi dicere', Vergilius 'equidem Teucrum memini Sidona venire', Cicero 'Charidemum Chium testimonium dicere audistis' pro dicentem et venientem.

DE INPERSONALIBVS

625, 7 Inpersonalis, ut iam superius diximus, non modus habendus est, sed peculiaris apud Latinos verborum geminata declinatio. nam una est cum numeris et personis, haec altera sine numeris et personis per universos modos per quos illa decurrens, et hoc distat ab infinito, quod in illo quidem necesse est modis omnibus extrinsecus adsumi personas et numeros, prout usus exegerit, scribere oportet me te illum nos vos illos; *in* inpersonali vero nullus huius modi ex adiectione sumitur intellectus. nam qui dicit legitur curritur agitur inpersonaliter, non indicat quid ille aut illa aut illud, sed rem tantum exprimere contentus praetermittit personas, apud quas officium est lectionis aut cursus aut actionis: Terentius 'quid agitur? statur', Vergilius 'itur in antiquam silvam', 'ventum erat ad limen'. qui vero non inpersonaliter dicit, necesse est addat ipsam personam aut rem, in qua est ipsum officium, legitur Vergilius, legitur Sappho, legitur carmen Horatii. sunt tamen inpersonalia Graecis Latinisque communia, sunt tantum latinitati concessa. nam decet me te illum nos vos illos tam Graecis convenit quam Latinis, quod tunc inpersonale habetur, cum casus illi non additur, ut puta decet legere, decet philosophari, decet artibus bonis vitam ornare. nam si casum acceperit, necesse est insit illi persona, et inpersonale esse iam desinit, ut puta 'deceo magister discipulum, deces magister discipulum, decet magister discipulum'; transitque etiam in numerum pluralem, ut 'decemus iudicia magistratus', 'decent domum columnae'. item etiam Graeci *πρέπει μοί σοι ἐκείνῳ ἡμῖν ὑμῖν ἐκείνοις ἀναγινώσκειν γεωργεῖν φιλοσοφεῖν, καὶ πρέπω ἐγὼ πρέπεις σὺ πρέπει ἐκεῖνος ἄρχων τῇ πόλει, καὶ πληθυντικῶς πρέπομεν πρέπετε πρέπουσιν ἄρχοντες τῇ πόλει.* tale est et placet, quia et per omnes personas declinari potest, ut placeo

---

1 Cicero pro Quintio] 16, 53 concilium coepisse *B* 3 sed] *Verg. Aen.* II 10 4 adeamus visere] it ad eam uisere *exc. Par.*: *Terent. Hec.* I 2, 114 it visere ad eam 5 et cantare] *Verg. bucol.* 7, 5 7 in scaeuolam *B* equidem] *Verg. Aen.* I 619 8 Cicero] *in Verr. act. sec.* I 19, 50 Chium] cum *B* 9 testimonium *corr.* -nio *B* 16 nomero *B* 17 in *om. B, add. ed. Vind.* 18 indicat] indicit *corr.* id dicit *B* 20 Terentius] *Eunuch.* II 2, 40 21 itur] *Verg. Aen.* VI 179 22 ventum] *Verg. Aen.* VI 45 27 ut putat *B* 29 insit] fuerit *B*

places placet placemus placetis placent, et impersonale accipi potest, item ut superius, casu addito vel detracto. nam 'placeo amator amicae, places placet et placemus placetis placent amatores amicae' verbi est legitima declinatio; 'placet' vero 'scribere legere militare' impersonalia sunt; sic et apud Graecos *ἀρέσκω ἀρέσκεις ἀρέσκει ἄρχων, καὶ πληθυντικῶς ἀρέσκομεν ἀρέσκετε ἀρέσκουσιν ἄρχοντες, αὕτη μὲν συνήθης τοῦ ῥήματος κλίσις, ἀρέσκει δὲ ἀναγινώσκειν στρατεύεσθαι φιλοσοφεῖν ἀπροσώπως κλίνεται.* contingit quoque potest et ex integra declinatione venire,

scilicet ut Turno contingat regia coniunx,

potest et impersonale esse. si enim dixeris 'contingo contingis contingit iudex civitati' ac pluraliter 'contingimus contingitis contingunt iudices civitati', plena declinatio verbi; si vero 'contingit interfuisse spectaculis, supervenire cenantibus', nulla hic intellegentia certae personae. nec enim ad tertiam | personam, quod prima facie occurrit, dirigitur, sed res ipsa tantum ostenditur accidisse. similiter et Graeci, *ἐπιτέτευγμαι ἐπιτέτευξαι ἐπιτέτευκται ἄρχων τῇ πόλει, καὶ πληθυντικῶς ἐπιτετεύγμεθα ἐπιτέτευχθε ἐπιτετευγμένοι εἰσὶν ἄρχοντες τῇ πόλει κατὰ τὴν ἐντελῆ λέγεται κλίσιν· συνέβη δὲ συμπαρεῖναι τῇ θέᾳ, ἐπιστῆναι δειπνοῦσιν, ἢ πάλιν συνέβη ταραχὴν γεγενῆσθαι, πόλεμον ἐγηγέρθαι, οὐδεμία προσώπων ἢ ἀριθμῶν ἔμφασις ὡρισμένων· οὐ γὰρ εἰς τρίτον πρόσωπον, ἅπερ ἄν τινι τῇ πρώτῃ ἀπαντήσειεν ἀκοῇ, ἀναφέρεται, ὡς ἔβη, 'πῆ ἔβη Ἀνδρομάχη', ἀλλὰ τὸ μόνον ἀποβεβηκέναι τὸ πρᾶγμα δείκνυται.* huic simile est iuvat. nam si dixero 'iuvo iuvas iuvat aliquem sumptibus', integra et solita declinatio verbi; si vero 'iuvat spectare, iuvat ludere, iuvat amare', nulla hic significatio numeri vel personae, ut Vergilius

iuvat evasisse tot urbes
Argolicas mediosque fugam tenuisse per hostes,

et alibi

forsan et haec olim meminisse iuvabit.

idem etiam Graeci custodiunt: nam *ἥδομαι ἥδῃ ἥδεται ἡ κατὰ προσώπων καὶ συνήθης κλίσις, ἥδει δὲ ἄρχειν φιλοσοφεῖν γεωργεῖν ἡ ἀπρόσωπος ἔμφασις.* paenitet quoque hoc est quod apud illos *μεταμέλει, καὶ τῶν προτέρων μοι μεταμέλει μηνιμάτων.* oportet etiam idem est quod a Graecis *χρή* sive *δεῖ* impersonaliter dicitur, oportet quaerere, oportet habere, oportet parta servare, *χρὴ πορίζεσθαι, χρὴ ἔχειν, χρὴ τὰ πορισθέντα φυλάττειν.* illa iam propria Latinorum, taedet piget

---

6 *μέν*] *μη B* 8 *κηνεται* contigit *B* 9 uenisse *B* 10 scilicet] *Verg. Aen* XI 371 19 *θέᾳ*] *θα B* 22 *αναφεται B* 23 *πῆ ἔβη*] *Hom. Il.* Z 377 25 et solita *ed. Vind.* solida *B* 28 iuuat euasesse *B*: *Verg. Aen* III 282 31 forsan] *Verg. Aen.* I 203 32 *καταπροσωπον B* 33 *ἥδει Ianus εδει B* 35 *προτερον B* 37 parta] pera *corr.* perta *B*

p. 166. 67 V.

pudet licet miseret, taedebat pigebat pudebat licebat miserebat, taesum est fuit, puduit, piguit, licuit vel licitum est fuit, misertum est fuit. taesum erat fuerat, puduerat, piguerat, licuerat *vel* licitum erat fuerat, misertum erat fuerat, taedebit pigebit pudebit licebit miserebit. sic et 'veritum est' inpersonaliter figuravit Tullius in secundo de finibus bonorum et malorum, 'primum' inquit 'Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum in ea voluptate, quae maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere'. | illa tamen omnino propria Latinorum, quae in tur exeunt et per singula tempora in omnibus modis ex tertia veniunt persona declinationis passivae, Romae bene docetur, bene spectatur in circo, fortiter dimicatur in ludo. hoc amplius species ista procedit, ut etiam ex neutris in tur inpersonalia figurentur, curritur statur sedetur discumbitur prandetur pugnatur itur caletur: Plautus in Captivis

quasi cum caletur cocl*iae in occulto* latent;

egetur idem in Pseudolo, 'egetur *atque* amatur ampliter'. cum *igitur per tempora currunt* et modos, sine per*sonis tamen* et numeris declinantur, curritur currebatur cursum est fuit cursum erat fuerat curretur. hanc inpersonalium speciem graecus sermo penitus ignorat. hoc quoque latinitatis est proprium, quod quaedam, cum ex activa declinatione personalia sint, in persona patientis fiunt inpersonalia. nam 'maledico tibi, invideo tibi, noceo tibi' sine dubio activae significationis sunt; in persona vero patientis non recte dicitur 'maledicor a te, invideor a te, noceor a te', sed 'maledicitur mihi a te, nocetur mihi a te, invidetur mihi a te', quae forma inpersonalis est.

626, 28 De usurpativa. hanc quidam gerundi modum vel participialem vocant, quia verba eius paene omnia similia participiis sunt et sola significatione distantia. nam salutandi et salutando et salutandum ac salutatum, cum per se dicuntur, participia videntur casibus declinanda; cum vero per hanc formam proferuntur, duce sensu aliud esse deprehenduntur. nam 'vado salutatum' hoc est dicere 'vado salutare' aut 'ut salutem': Vergilius

venatum Aeneas unaque miserrima Dido
in nemus ire parant,

id est venari aut ut venentur. denique figuratur etiam ex his verbis quae passivam declinationem non habent, ut natatum eo, ambulatum eo,

---

3 vel *post* licuerat *om. B* 4 misertum] merlum *B* sic et veritum est] *Gell.* XV 13 5 de finibus b. et m. *B:* II 13, 39 8 dulcidine *B* 14 platus *B: Capt.* I 1, 12 15 cocli .... latent *B: supplevit editor Vindobonensis, sicut reliqua quae inclinatis litteris expressa sunt* 16 in Pseudolo] I 3, 39 (*v.* 273 *R.*) 17 nomero *B* 26 De usurpativa — 649,25 lectu *alieno loco posita esse vidit Ianus, eaque transposuit post* 652,4 potuit invenire. *nolui tamen in his excerptis ab ordine codicis recedere, praesertim cum plura omissa esse verisimile sit: cf. Diom. p.* 395, 11 gerundi modo et participialem *B* 27 participis *B* 33 uenatum *B: Verg. Aen.* IIII 117

cum nec nator nec ambulor dici possit. item 'ad salutandum eo' participium esse iam desinit, nisi adieceris vel hominem vel amicum. hac enim adiectione participium obtinebit, sed tunc cum ex verbo est habente et passivam declinationem, ut ad videndum, ad salutandum; 'ad declamandum' vero cum dico, non possum dicere illum, quia declamor latinum non est. denique cum dicit quis 'eo ad salutandum vel ad audiendum vel ad videndum vel | ad osculandum', quia potest addi et illum et ab illo, si nihil addatur, incertum relinquitur, utrum activa an passiva significatione prolatum sit; si vero dixero 'ad loquendum', hoc significo, ut de alio loquar, non etiam ut alius de me loquatur, quia loquor deponens est, non commune. inde est 'uritque videndo femina' et 'picis in morem ad digitos lentescit habendo' et 'verberando necati', quia et videor et habeor et verberor non deponentia, sed passiva sunt. item inter loquendum, inter agendum vel de imperando, de edendo verba usurpativa dixerunt. sed et illa,

nec visu facilis, nec dictu effabilis ulli,

verba sunt ad eandem formam pertinentia, quae latinitati non solum praestat ornatum, sed et illud quoque, ut aliquid habere videatur, quod Graeci iure desiderent, quamvis et ipsi partem eorum aliquam, licet inter adverbia positam, habere tamen existimentur, ut est ποιητέον γραπτέον λεκτέον: haec enim illis similia sunt, 'aut parem Troiano a rege petendum'. sunt autem universa V, amandi amando amandum amatum amatu, monendi monendo monendum monitum monitu, audiendi audiendo audiendum auditum auditu, legendi legendo legendum lectum lectu. |

DE FORMIS VERBORVM

Formae verborum sive species sunt IV, quibus ex rebus quas significant indita vocabula sunt. nam prima dicitur meditativa, quae significat meditationem eius rei quae imminet et cuius speratur effectus, ut parturio, quod est parere meditor, esurio esse meditor; sic amaturio lecturio et similia. secunda inchoativa, quae aliquid fieri iam coepisse testatur, 625, 24

8 addatur in incertum *B* 11 utrique *B: Verg. georg.* III 215 12 picis] *Verg. georg.* II 250 16 nec] *Verg. Aen.* III 621 18 praestant *B* 20 ποιηαιον *B* 21 aut] *Verg. Aen.* XI 230 22 agete (*corr.* a rege) pedendum *B* 25 lectu. declinatio inpersonalium. quae in tur exeunt per singulas coniugationes ad similitudinem passiuorum ex tertia persona figurantur curruntque per omnes modos temporaque unusquisque eorum recepit. modo indicatiuo omatur —. modo infinito eadem erunt inpersonalia per omnes coniugationes quae infinita passiua. sed haec erit discretio. si dixero legi ciceronem, legi auluatium, infiniti est; si uero legi tantum modo, inpersonale est. non enim hunc aut illum intellegitur, sed ipsa qualiscumque lectio demonstratur. amari — lectum iri. quae in et exeunt quoniam ex se non numquam oriuntur non referentur ad coniugationes, ut est taedet pudet piget poenitet miseret oportet, nisi quod potest similitudo quaedam in his esse coniugationis secundae, quantum ad tertiam personam attinet singularem. modo indicatiuo poenitet — taedebit. ad similitudinem superiorum et reliqua declinobuntur per omnes modos et tempora. De formis *B. declinationes verborum inpersonalium* amatur docetor auditur legitur *et* poenitet pudet piget licet *omisi* 30 parire *B*

p. 171. 72 V.

ut | pallescit, cui necdum totus diffusus est pallor, et calescit, qui incipientem sentit calorem. tertia perfecta, quae consummationem rei de qua loquitur ostendit et peractum officium actionis, nec adhuc cogitari vel coeptis haerere. quarta frequentativa, quod uno verbo frequentationem administrationis ostendit, quae etiam iterativa vocitatur, quod iterati ac saepissime repetiti obsequii designat effectum, ut est lecto lectito. ideo autem hoc ordine digestae sunt, quia primum est, ut de aliqua re capiamus consilium; secundum, ut firmato consilio incipiamus id quod placuit; tertium, ut coepta perficiamus; quartum, ut iam perfecta repetamus. nunc de una quaque earum tractatus proprius proponatur.

625, 27 De meditativa. haec forma tota coniugationis est tertiae productae, cuius similis apud Graecos quoque species invenitur. inde sunt enim illa, *μαθητιῶ δαιμονιῶ βινητιῶ οὐρητιῶ*: his enim verbis temptamentum quoddam rei et meditatio, non ipse effectus exprimitur; quibus similia illa etiam videntur, *ῥιγείω ὀκνείω γαμησείω πολεμησείω βρωσείω ὀψείω*.

625, 34 De inchoativa. haec forma semper tertiae correptae est in omnibus verbis, a quibuscumque veniat, adeo ut, etsi a verbo primae coniugationis derivetur, ad correptam tamen tertiam transeat, *ut* ab eo quod est hio hias hiasco et per conlisionem seu contractionem hisco. et semper sub activa tantum declinatione profertur, etiam si veniat ex principali, quod sit simile passivo, ut a misereor miseresco et a labo labasco, 'miserescimus ultro' et 'labascet victus uno verbo q. c.'. contra saepe trahitur ex verbo activo et significat passionem, quamvis activa declinatione flectatur, ut lentesco,

sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.

sunt quaedam inchoativa et sine substantia principalis: Vergilius 'et tenebris nigrescunt omnia circum', cum *non dicitur* nigreo; et Lucre|tius 'grandescere adauctu', nec tamen dicitur grandeo. sunt quae habent principalis sui personam tertiam, cum prima non exstet: hebesco *a verbo* est hebet, hebeo autem latinum non est: lentesco a verbo lentet, Lucilius 'lentet opus'; sed lenteo sine usu est: aegrescit a verbo aegret, Lucretius

saepe itaque in promptu corpus quod cernimus aegret;

aegreo tamen dictum non est. haec forma semper in sco desinit, non tamen quidquid exit in sco inchoativum est. nam quae non sunt a ver-

---

1 palescet *corr.* palescit *B* caliscit *B* 4 frequentationes *B* 6 designit *B* 19 ut *om. B* 22 miserisco *B* miseriscimus *B*: *Verg. Aen.* II 145 23 labascet] *Terent. Eun.* I 2, 98 25 flectatur *corr.* flectetur *B* 26 sed] *Verg. georg.* II 250 lentiscit *B* 27 et tenebris] *Verg. Aen.* XI 824 28 ingrescunt *corr.* nigrescunt *B* cum ...... nigro *B* 29 grandescere hauctu *B* grandescere adaucta *ed. Vind. Lucret.* II 1122 31 hebesco ...... est *B*. *huc pertinere videntur quae in imo margine membranae adscripta sunt in B*, ea verba quae primam non habent personam lentesco] lentis ... *B* 32 Lucilius] in VIII *Priscianus l.* VIII *p.* 397, 25 33 Lucretius] III 106 34 in proptu *B* cernemus *B*

his aliis derivata, licet in sco terminentur, inchoativa non sunt, ut disco cresco senesco. perfectum tempus huic formae evenire non potuit. quid enim simul et adhuc incipere et iam praeterisse dicatur? participium quoque futuri temporis abnegavit. quid enim adhuc speratur, cum coeperit, aut quod iam extat venturum esse promittitur? semper etiam neutri est generis. his igitur quinque inchoativum quodque cognoscitur, si sco syllaba finiatur, neutrale sit, coniugationis tertiae correptae, careat praeterito perfecto, non habeat participium futurum. hanc quoque formam sunt qui Graecis familiarem existiment, adserentes hoc esse *μελαίνομαι καὶ θερμαίνομαι*, quod est nigresco et calesco. sed apud illos quoque aliqua huius significationis in *σκω* exire contendunt, ut *τελίσκω γαμίσκω τιτρώσκω γηράσκω. διδάσκω* autem, licet eiusdem finis sit, nemo tamen perfectum, non inchoativum esse dubitavit.

De frequentativa. huius formae verba non numquam uno gradu, non 626, 10 numquam duobus derivantur, ut scribo scripto scriptito, cano canto cantito, salio salto saltito. nec tamen est in posterioribus maior quam in prioribus frequentationis expressio, sicut nec in diminutivis secundus gradus minus priore significat, anus anula anicula. sunt tamen quaedam eius verba quae in so exeunt, ut video viso, pello pulso, cum plerumque in to soleant exire. sed ea quidem quae in to exeunt semper coniugationis sunt primae; ea vero quae in so non numquam et tertiae reperiuntur, ut viso visis [pulso pulsas]. sunt in ea non nulla sine substantia principalis, ut cyathissare crotalissare. sunt in ea | verba explicantia magis moram quam iterationem, ut 'clipeoque sinistram insertabam a.' et 'hastamque receptat ossibus h.' hic enim molitio quaedam inserendi et recipiendi difficultas sub specie frequentationis exprimitur. quaeruntur in ea certa verba, ex quibus principalibus substantiam sumserint, ut sternuto, quod a sternuo venit: Propertius

candidus augustae sternuit omen Amor.

pulto sunt qui accipiant pro eo quod est pulso et *ἀττικισμόν* quendam latinitatis existiment, ut apud illos *θάλασσα θάλαττα, πλάσσω πλάττω*; sed pultare est saepe pulsare, sicut tractare saepe trahere et habitare saepe habere: Coelius in primo 'illis facilius est bellum tractare', hoc est diu trahere; Ennius 'tractatus per aequora campi'. eructo etiam a quo principali veniat quaeritur, et est a verbo erugit: Ennius

contempsit fontes, quibus ex erugit aquae vis.

---

4 abnecabit *B* 5 *fortasse* aut cum iam extet 10 nigresco] in greco *B* 11 in sco exire *B* 12 *γεϱασκω B* 13 perfectiunm *B* 16 nec tamen *exc. Par.* nec non *B* 18 anula] anilla *B* 19 eiusmodi verba *ed. Vind.* 23 ut] ēt *B* 24 clipeoque] *Verg. Aen.* II 671 25 hastamque receperat *B*: *Verg. Aen.* X 383 26 insecand- *corr.* inserendi *B* 28 Propertius] II 3, 24 34 tractatus] *in secundo annalium libro posuit H. Columna, qui et hunc Ennii versum et eum qui sequitur ex hoc loco primus edidit Enn. fragm. p.* 49 *et* 143 *ed. Hessel.* 36 quibus ëxerugit *B* quibu' sese erugit *Vahlenus Enn. poes. rel. p.* 80

p. 173. 74 V.

grassatur iteratio est a graditur: Plautus in Rudente

sicine hic in umida veste grassabimur,

Sallustius '*cum inferior omni via grassaretur*'. hanc formam in graecis nullus potuit invenire.

DE GENERIBVS VERBORVM

627, 4 Quae Graeci διαθέσεις appellant, Latini genera nominaverunt. διάθεσις autem hoc significat apud Graecos, quod apud Latinos adfectus. nam et qui agit et qui patitur mente adficitur. sed quoniam in nominibus discretionem sexuum genera distinguunt, cum masculinum a feminino per illa segregetur, ideo discernendorum quoque adfectuum notam genera vocitaverunt. omne igitur verbum apud Latinos, quod sub proportionis observationem cadit, aut o aut or syllaba terminatur, sicut iam superius dictum est. si o fuerit terminatum, aut activum est aut neutrum; si or, aut passivum dicitur aut deponens aut commune. activum dicitur quod in o desinit et necesse habet aut dativo aut accusativo iungi potestque r littera recepta in passivam transire declinationem, ut dico tibi, caedo te, dicor a te, caedor a te. neutrum dicitur quod, cum in o desinit, aliquo ex his deficitur et r accipere non potest, ut volo vivo valeo. passivum dicitur quod, cum in r litteram desinat, amissa ea potest in activum redire et necesse habet ablativo casui sociari, ut caedor a te caedo, dicor a te dico. et ut facilius explanetur, activum est, ubi altero agente alter patitur, passivumque est, quando altero patiente penes alterum est actus. nam multa etiam o terminata passivae significationis sunt, ut algeo esurio; sed quoniam minime altero patiente penes alterum est actus, ideo nec passiva dicuntur: rursusque plura sunt in o exeuntia quibus actus aliquis inest, ut nato ambulo curro; sed quoniam minime altero faciente alter patitur, non activa, sed neutra et absoluta dicuntur. denique nec dativo aut accusativo vel ablativo sociari possunt: nam nec nato tibi aut te aut curro tibi aut curro te nec esurio a te aut algeo a te vel vapulo a te dicimus, quod non est latinum, sed vapulo te caedente. deponens dicitur quod in or quidem desinit, sed amissa r littera latinum esse minime potest, habetque interdum aliquam actionem, quamvis passiva sit declinatio, ut sequor luctor loquor intueor demolior, et itidem passionem tantum modo, uti nascor patior; sed non est passivum, quoniam neque in activum redit ablata r littera, neque patiente altero alterius est administratio. commune dicitur quod in or quidem desinit, ut deponens, nec r littera carere potest, sed utramque recipit significationem, tam agentis quam patientis. denique etiam his casibus iungitur, quibus activum et passivum, ut criminor te criminor a te, osculor te osculor a te. et haec

1 in Rudente] I, 4, 31 9 distingunt *B* 12 terminantur *B* 34 patior] potior *B* 37 tam] quam *corr.* tam *B*

discretio est inter deponens atque commune, quod deponens quidem alterutram, commune vero utramque significationem recipit. ideo etiam quatuor temporum participia creat, bina ex utraque producens; deponens vero tria tantum modo: nam caret participio futuri temporis a significatione passiva, ideoque etiam deponens appellari non nulli crediderunt, vel quod unum ex participiis, vel quod alteram ex significationibus deponat. multa his similia apud Graecos etiam reperiuntur: ac primo neutris, ut sunt illa, *ζῶ πλουτῶ ὑπάρχω ἑορτάζω τρέχω ἀριστῶ περιπατῶ νοσῶ ὀφθαλμιῶ*; dein deponentibus, ut sunt illa, *κήδομαί σου, φείδομαί σου, ἐπιμέλομαί σου, ἱππάζομαί σοι, μάχομαί σοι, διαλέγομαί σοι, εὔχομαί σοι,* | *ἄγαμαί σε, περιβλέπομαί σε*; sed *nec* communibus desunt quae conferantur, ut sunt illa, *βιάζομαί σε καὶ βιάζομαι ὑπὸ σοῦ, ἀνδραποδίζομαί σε καὶ ἀνδραποδίζομαι ὑπὸ σοῦ*, quae etiam *μέσα* vocare consuerunt. hoc etiam in verborum generibus adnotandum, quod quaedam verba modo quasi neutra, modo quasi depouentia proferuntur, ut lavo lavor sub una eademque significatione dicuntur *ἐπὶ τοῦ λούομαι διὰ τοῦ μικροῦ ῥῆτα*, lavo lavas, lavor lavaris, unde fiunt perfecta *ἀπὸ τοῦ* lavo lavi, *ἀπὸ τοῦ* lavor lavatus sum et ex hoc lautus sum et au in o converso lotus sum; et labo labor itidem sub una eademque significatione *ἐπὶ τοῦ ὀλισθαίνω*, 'labat ariete crebro ianua' et 'levi cum sanguine Nisus labitur infelix'; et fabrico et fabricor *ἐπὶ τοῦ οἰκοδομῶ*, et ructo et ructor *τὸ ἐρεύγομαι.* quod ipsum etiam ne Graeci quidem ignorant: nam inde sunt illa, *βουλεύομαι βουλεύω, πολιτεύομαι πολιτεύω* et his similia.

DE DEFECTIVIS

Sunt quaedam in declinatione verborum quae plurimis deficiant more 628, 21
Graecorum, apud quos tribus modis deficiunt, aut per inconvenientiam 633, 31
litterarum, aut ubi *πεποιημένη λέξις* est, aut usu et consuetudine desistente. per litteras non bene sibi cohaerentes, ut *νενεμκα*: ideo enim intercedente *η* fit *νενέμηκα*, et non *ἐνεμθην*, sed *ἐνεμήθην*, nec *νεμθήσομαι*, sed *νεμηθήσομαι.* per *πεποιημένην λέξιν* in his quae ad exprimendum alicuius rei sonum conficta sunt, ut *λίγξε βίος, σίζε ὀφθαλμός*: haec enim ulterius non inflectuntur, sed his tantum vocibus quae semel dictae sunt permanent fixa. per usus raritatem vel consuetudine desistente, ut illa quae in *νω* exeunt, *λανθάνω ἀνδάνω μανθάνω,*

2 otrumque significationem recepit *B* 7 primum *corr.* primo *B* 10 *υπαζομαι σου μαχομαι σου διαλεγομαι σου ευχομαι οου B* 11 sed commouibus *B* neo *vel* sed nec communibus *Ianus* 13 *υπο σοι posteriore loco B* 17 labo labas labor labaris — labo laui *B* 20 labat] *Verg. Aen.* II 492 levi] *Verg. Aen.* V 328 21 infelex *corr.* infelix *B* 26 suot quaedam verborum quae in declinatiooe plurimis deficiant *coniecit editor Vindobonensis* 29 ut *νενεμηκα B* 30 et non *νενεμφθην* sed *ενενεμηθην* nec *νεμησομαι* sed *νεμηθηοομαι B* 31 ad primendum *B* 32 *λίγξε*] *Hom. Il. Δ* 125 *σίζε*] *Hom. Od. I* 394 34 dictae sunt permanent fixa *Ianus* dicta est permanent fixae *B*

p. 175. 76 V.

quae non nisi usque ad praeteritum inperfectum apud illos flectuntur; illa etiam, quae in *σκω*, ut *γηράσκω τελίσκω γαμίσκω τιτρώσκω*, et quae in *νω* exeunt maiora disyllabis, *ὀμνύω πηγνύω*, et quae in *ειω*, ut *ῥιγείω ὀκνείω βρωσείω γαμησείω*, et quae ex monosyllabis per iota geminantur, ut *τρῶ τιτρῶ, χρῶ κιχρῶ, βῶ βιβῶ*. haec enim omnia usque ad solum *παρατατικόν* illorum nec ultra possunt extendi. | sed apud Latinos omnia usu tantum destituente deficiunt. nam *ὀνοματοποιίαι* eorum, ut stridet et similia, ad declinationis ulteriora procedunt; pauca vero aut nulla sunt in quibus litterae male sibi cohaerere dicuntur; reliqua omnia, vel quia non lecta *sunt*, vel usu respuente vetantur. inquam et sum defecerunt. nam sequentes personae minime convenientes primae syllabarum exitu terminantur: alterum enim facit inquam inquis inquit, alterum sum es est, in quibus *ἀναλογία* verbis amica non exstat. et illud quidem reliquis omnibus temporibus deficit; sum vero in aliud transit, ut per tempora declinetur, eram fui fueram ero. ferio tempore perfecto deficit et vocem sibi aliunde mutuatur: percussi enim dicimus, non ferivi. volo non ita declinatur, ut molo: molo enim molis molit, volo vis vult, et quae ex eo conponuntur nolo malo, nolo non vis non vult, malo mavis mavult. fero nullius coniugationis in secunda persona regulam servat, fero fers. odi novi memini in omni paene declinatione deficiunt. alia sunt quae, cum personam primam non habeant, habent ceteras, ut ovas ovat: ovo enim lectum non est. item furis furit, cum furio usus ignoret. faris fatur, roras rorat, daris datur; nec roro tamen nec dor nec for admittit auctoritas. hebet aegret, cum nec hebeo nec aegreo sit relatum. soleo nescit futurum. verro perfectum negavit activum. gemit ex quo themate veniat, nullus expressit, licet Varro aliique veterum dixerint genunt. nec mirum: nam et apud Graecos tam praeterita invenies tempora quam futura quae praesentibus careant, *ἤνεγκα ἔδραμον οἴσω*.

---

2 *γηράσκω*] *σεϱασκω B* *γαμίσκω*] *ϱαμισκω B* 4 *ῥιγείω*] *πιγειω B* 5 *τιτρῶ*] *τιγϱω B* *κιχρῶ*] *χιχϱω B* 10 sunt *om. B* 26 Varro aliique ueterum dixerint *ed. Vind.* uarro alique neterum dixerit *B* 28 *subiecta est in codice declinatio verborum defectivorum* sum prosum possum fero volo nolo odi novi memini, *ex qua haec excerpsi:* Sum verbum defectivum, quoniam defecit coniugationibus temporibus participiis genere. coniugationis enim nullius est. tempora aliunde accipit. quid enim erat fui ad sum attinent? participium praesentis temporis non habet. generis itidem nullius est, gerundia et inpersonalia non habet. indicativo modo temporis praesentis numeri singularis sum *etc. omissa declinatione futuri indicativi* — ad similitudinem prioris et quae ex eo conposita sunt declinabuntur, ut est prosum — futuro prodero proderis proderit proderimus proderitis proderint — possum quoque verbum et idem defectivum simile superiori, nisi quod participio deficit, non praesentis temporis, sed futuri — potuero (*corr.* potero) poteris poterit poterimus poteritis poterint. imperativo modo ad secundam et (et *om. B*) tertiam personam tempore praesenti potes possit possimus possitis possint, futuro potesto tu potesto ille vel possit potestote possint vel possunto. — fero itidem verbum defectivum, quod et idem defecit aeque generibus et participiis et inpersonalibus — imperativo modo ferre feratur feramur feramini ferantur fertor tu fertor ille (ferto tu ferto ille *B*) vel feratur feriminor ferantur vel feruntor — eum latus ero fuero eris fueris erit fuerit erimus fuerimus eritis fueritis erint fuerint. — volo verbum defectivum coniugationibus generibus par-

IIII

Exempla barytonorum secundum Macrobium Theodosium. **θλίβω** tribulo, **θλίβομαι** tribulor, **θλίψις** tribulatio: **γράφω** scribo, **γραφή** scriptura, **γραφεύς** scriptor: **τέρπω** delecto, **τέρπομαι** delector, **τέρψις** delectatio. **λήγω** decresco vel desino vel **λέγω** dico for memoro aio fero, **λέξις** dictio: **πλέκω** plico necto nexo: **ἄγχω** neco affligo ango, **ἄγχομαι** angor, **ἀγχονιστής** nector, **ἀγχόνη** laqueus. **ᾄδω** cano: **πλήθω** multiplico, **πλῆθος** globus multitudo: **ἀνύτω**. **φράζω** dissero, **φράσις** loquela: **ὁρίζω** definio, **ὡρισμένον** certum finitum. **πάλλω** palpito vibro **ἐπὶ τοῦ κραδαίνω**: **νέμω ἐπὶ τοῦ βόσκω**, **νέμω προστασίαν** patrocinium tribuo: **κρίνω**: **σπείρω** semino, **σπέρμα** semen. **δικαιῶ δίκαιος**, **ποιῶ ποίημα ποιητής**. **λεπίζω** squameo, **λεπὶς ὄφεως**, **λεπὶς ἀργυροῦ ἢ χαλκοῦ**. **ἕψω ἑψητής**.

Exempla perispomenorum secundum Macrobium Theodosium. **λαλῶ λάλος** verbosus, **λαλιά** loquela, **τιμῶ** honoro, **τιμή** honor, **στεφανῶ στέφανος** corona, **στεφάνωμα** infula stemma.

---

ticipiis modis inpersonalibus — imperativo modo per perifrasin fiet, nam ex se non facit, hoc modo, fac velis, fac velit, faciamus velemus faciatis veletis faciant velint. — item defectiva, quae non solum his quibus superiora deficiunt, verum etiam insuper gerundi modo et inperfecto, odi novi memini — nulla ex his participia veniunt, quamvis lectum sit memineos, sed apud rudem, et osos, unde perosus et exosus. explicit.

P codex Parisinus 7499

2 exempla ΠΑΡΥΤΟΣΟΡΥΜ secundum macrobium theodosium *codex Laudunensis* 444 exempla ΒΑΡΙΘΟΝΟΣ, *P* 5 λήγω] ληπω *P* 8 πανθος globos multitudo ανυτο (*superscr.* i. repleo) φραζω (*superscr.* dissero) *P* 9 ορισσο diffinio *P* ὀρύσσω *exc. Par. p.* 602, 7 10 βοσκω patrocinium tribuo νεμω προστασιαν καρινω (*superscr.* fodio semino) σπειρο (*superscr.* semen) σπερμα *P* 11 δικαιῶ *et* ποιῶ, *quae ab hoc loco aliena sunt, pro exemplis sextae coniugationis διὰ καθαροῦ τοῦ ω posuit excerptor* 12 ποεμα ποητης *P* ἀργυροῦ] αριχιρου *P* 13 εψο. εψσ. ειρτης *P* 14 teodosium *P*

INDEX SCRIPTORVM

INDEX RERVM ET VOCABVLORVM

ADDENDA

In Cledonii arte edenda operam suam liberaliter mihi praestitit Hermannus Hagenus Bernensis. qui dum librum manu scriptum denuo cum nova editione, ut primum plagulae ex officina operarum prodierunt, confert, non solum codicis scripturam saepe correctoris opera vel litteris male obductis obscuratam conpluribus locis accuratius, quam antea et ab illo et a me factum erat, mihi indicavit, sed etiam criticas observationes, quibus emendationem libri corruptissimi vix inchoatam adiuvaret, per litteras mecum communicavit. ex his ea quae ad genuinam codicis scripturam constituendam pertinebant praeter paucissimos quosdam et levissimos librarii errores eosque postea correctos in editionem recepi. emendationibus autem viri amicissimi ita ut cupiebam tum uti non poteram. paucas enim in textum verborum recepi, ac ne his quidem omnibus in subiecta adnotatione, ut par erat, nomen inventoris adscribere per angustias chartarum licuit. plurimas vero omisi, non quo inprobarem, sed quia vel recipi iam non poterant vel ab eo consilio quod in edendo libro secutus eram alienae erant. nam cum ipse propter eas causas quas in praefatione dixi maiorem curam huic libro inpendere noluissem, sed diversis commentarii partibus distinctis et gravissimis vitiis sublatis perturbatum codicis ordinem ac scripturam reliquissem, ille disiectas et corruptas veteris commentarii reliquias coniectaris in ordinem redigere instituit. in quo plurima sane admodum probabilia, non nulla etiam ad iustam emendationem prorsus necessaria proposuit. haec igitur quoniam in adnotatione exhibere non licuit, nunc supplementi instar subieci. quamquam ad perficiendam libri emendationem, si operae pretium est, multo plura etiam superesse facile adparet.

9, 1 SCDO . . . RAT . . . IAMANIVS *ita scripta sunt in codice, ut ad Cledonii librum non pertinere videantur. ultimum certe vocabulum postea adpictum esse adparet*

8 necessitudo versetur. non adgredior: indevotus me quoque accusante reperiar. adgredior: temeritatis fluctibus aestu procelloso iactabor et tam temerarius corrigar quam nomine conditoris afficiar

15 Basso (*superscr.* ex) *recenti manu in margine scriptum est.* INDUAS, *quod scripserat librarius, postea litteris male obductis factum est* NOUAS. *recenti manu in margine iterum adscriptum est* IN DVAS

11, 13 ut efficax pro efficiens, ut nugigerulus pro nugas adferens

14—20 *perturbatus verborum ordo sic videtur restituendus esse,* a vel o fuerint terminata: praeter — anomala sunt. genetivum pluralem — in is: ut Musa Musarum Musis. si e correpta — siqua talia. intellegimus etiam hinc — rerum

22 ut huius parietis horum parietum

25 quod alii alium casum demonstrent

28 hic fluctus huius fluctus o fluctus

30 in is, hic doctus huius docti o docte horum doctorum his et ab his doctis. interdum — ut Salusti, sic et Varius; antiqui

12, 16 Verrinarum septimo] in *Verr. act. sec.* V 34, 89, 91

20 praefectus si participium dixeris, praeteritum perfectum est et faciendus futurum est

28 aut praetorio aut fabricae qui superpositus fuerit a praefecto vel fabricae vel praetorio vel civitati vicarius. *quae sequuntur* non enim — faciendus est praefectus *transponenda sunt post* 25 si dixero praefectus civitati

14, 12—14 recipiunt. bipertita est — ego tu ille: ille tunc, quando de praesenti persona tractetur. alii

33 ipsius — illius *post* 15, 1 absentes *transponenda sunt*

15, 7 hic, hoc pronomen — adverbium est *transponenda sunt post* 12 audis
19 a quo vel a qui: ablativus singularis duplex est. quare et ablativum pluralem duplicem habet, a quis vel a quibus, cuius talis est regula: ab eo quod est a quo facit a quis, sicut a docto
29 aut ex utraque parte plurale, ut nostri, aut ex utraque parte singulare, ut meus codex. possessiva ad aliquid dicta: ad aliquid se habentia

17, 12 in passivo communi et deponenti
14 ante litteram, in passivo communi et deponenti e correptam ante syllabam, ut scribo scribis scribor scriberis
16 in passivo communi et deponenti
22 per modos: indicativo modo legitur
37 per contrarietatem, quod nihil deponant

19, 4 dicimus enim osculor te pro osculo te et osculor a te
11 quo olim
36 sed melius est ut participia sint magis quam gerundi verba

20, 4 quia dua tempora habeat ulterius tempus, praeteritum perfectum lectus sum lectus fui ante horam et ostendit retrorsum tempus, praeteritum plusquamperfectum lectum tibi erat lectum tibi fuerat iam ante duas horas
23 ulterius dicitur quod post praeteritum perfectum et praeteritum plusquamperfectum esse cognoscitur. temporis praesentis modus coniunctivus idem est quod est temporis futuri optativus
32 significatio est quae probat, cuius significationis adverbia sint, *ut v.* a se adverbia descendere *ad Don.* 363, 5 *pertineant*

21, 16 huc illuc illo quo eo istuc; in loco ista sunt, hic illic ubi ibi istic; de loco ista sunt, hinc illinc unde inde istinc alibi et illim; per locum ista sunt, hac illac illa qua ea istac

22, 19 varia tamen adverbia

23, 14 duabus regulis terminatur, in dus a praesenti, ut legens legendus, in rus a praeterito, ut lectus lecturus

24, 12 expletivas: si non leges, saltem vapulabis. rationales: non vapulas, nam legis cum pronuntiatione

25, 6 aliud minuit, id est detrahit, ut illisus
34 transitur

26, 1 quando localis fuerit, accusativo servit; quando itineralis, ablativo — quia, ut dixi, localis — quia itineralis est
23 id est] *l.* ideo

27, 7 pro se invicem ponuntur, ut maxume pro maxime, vel quia expressum sonum non habeat in aliquibus dictionibus, ut vir et maxume
33 nam quotiens cum muta iunctae fuerint, antepositae vocalem longam faciunt, ut urbem, postposita, ut Atrida, a communem syllabam facit

28, 4 sicut muta communem syllabam facit
12 l et r aut pereunt
23 eo quod plures litterae comprehensae syllabam unam faciunt. cum a pluribus litteris sit dicta, cur

29, 12 longae sunt, ae oe au eu ei. exceptis — breves sunt. itur
32 terminatum vocalis sequitur

30, 26 is etiam creticus dicitur *transponenda sunt post* 27 longae cingant

31, 7 trisyllabi octo, tetrasyllabi sedecim pedes per varietates similes faciunt, disyllabi XXXII cum trisyllabis iuncti, trisyllabi sexaginta et quattuor cum trisyllabis geminati
12 et paeones quina, sive quia nec aequa divisio inter ipsos nec dupla nec sescupla esse potest
22 metri pedes legitimi: qui sunt naturales, in heroico spondius. nothi: degeneres, ut si dicas nothus de patre nobili et matre ignobili, ut Vergilius — creavit. legitimi sunt spondei — facti nothi. nothi dactuli, quia fracta syllaba spondei factus est nothus, inde dactulus.
29 accentus dicitur partium orationis quasi adcantus. accentus dicuntur et toni, dicuntur et tenores

32, 7 ab accinendo
23 mutat accentum et in antepenultima acutum recipit
30 in antepenultima: *cf.* 33, 3 [*codicis scripturam ipso Hageno monente non recte mutaveram*]

33, 11 paenultimae] *l.* a paenultima
14 quia non nisi in tribus
18 peregrina nomina et quae sunt barbara
19 accentus certos habere non possunt, ut heus heu
22 accentus sive tenores
29 ut ergo, ne coniunctio intellegatur, quae 'causa' significat, in ultima circumflexum recipit, ut pone, ideo ne verbum putetur imperativi modi, in ultima producatur
31 circumflexus longus brevis

34, 16 adverbium quae pars sine verbo non ponitur, participium nominibus cum parte nominis et verbi coniungitur; nominis et verbi ponitur coniunctio, praepositio autem nomini praeponitur et verbo
30 multorum vocabulum: fiunt et rerum nomina propria, siquidem dico Roma Tiberis
35, 7 cognomina familiae, agnomina virtutis
11 ecce modo nomen cognomen, modo cognomen nomen dixit
14 neque videntur esse principalia, neque diminutiva
19 sic Dido sed hanc Dido
26 huic botruo hunc botruum a botrum ab hoc botruone
29 ut Apollo pro Apollon — Agamemnon. sunt alia homonyma: unum multa significat. homonymum
36, 2 haec utriusque declinationis flectuntur. *pertinent verba ad* 35, 27 iacubo botruo
9 ut Neriae: Peliae Atrine Nerine, ut Nerine Galatea. ut Galatea ita et Nerea
18 haec etiam: adiectiva
20 inter gentilia nomina et patriae nomina hoc interest — patriae autem nomina a civitatibus
28 corrupta] *l.* usurpata
29 de multis primum, ut prima dactyli
32 non ad personam. dexterior sinisterior: non dextrior sinistrior comparativus est
37, 11 unde descendant
12 quia fit de verbo cano
20 comedit et comedo comes comest, sicut edo es est
25 deponentis imperativi speculator
29 verba temporibus, participia casibus et temporibus
38, 7 nullam enim habet
18 quia ipsius est. perfectus (*Don.* 374, 26): quod est et nomen

39, 1 dulcius quam: quasi sit aliud mare dulce, non pro dulciore, sed pro minus amaro
2 seniorem hic dixit minus senem, non magis senem
14 quia de muliere magis unus facit
26 caepe: caepe in singulari neutrum est, in plurali femininum, hoc caepe et hae caepae. porrum in singulari neutrum, in plurali masculinum hi porri
28 hic locus et haec loca
40, 5 stirps adfinitas feminini generis est, ut 'heu stirpem invisam, arbor masculini, ut 'sed — sustulerunt'; sed et feminini generis est, Horatius 'stirpesque raptas et pecus et domus'
14 hic panus huius panus] *l.* hic manus huius manus
41, 1 neutri buxum, et torno
9 mobilia tota non sunt
28 declinari. aut neutrum latinum (*Don.* 376, 14): quia graecum non invenis e terminatum, sed latinum
43, 26 ab aliquo praeponi
44, 23 casus similes habuerit, superflui sequestrantur
30 hoc cornu hoc cornu o cornu

45, 13 et deinceps praeter mille, declinamus autem in plurali. mille unn *etc.*
46, 29 mons (*Don.* 378, 25): sic et frons
47, 9 et Terentius domu me eripuit *transponenda sunt post* 10 domorum
48, 7 et simile genus fuerit, id est pari syllaba terminata et unum genus ex se faciant et sint appellativa, similes sunt nominativi, ita pares et genitivi fiunt
14 hic silex — acuta silex *transponenda sunt post* 40, 2 sive feminino
24 aut currit] *fortasse* nocturnitate usurpatum
49, 22 quia fungitur officio nominis praemisso nomine

50, 9 plurima] *l.* plurium. [*fortasse* finita sunt tria secundum finitionem personae, ut ait Plinius, infinita plurima, eo quod sint generaliter]
19 sunt alia ordinis, ut quintus, alia qualitatis et cetera
22 duo ista unum sunt

51, 3 infinita ut cuius: inter finitum ad aliquid et infinitum ad aliquid hoc interest. finitum est ad aliquid, quando ostendo me aliquid possidere; infinitum est ad aliquid, quando quaero, et ad personam possidentis refertur
10 tanti te duxit
16 'ipse et hoc fecit', cum commemorationem videantur habere praecedentis personae
52, 22 cum correptam, neutrum; idem si de masculino, accusativus triplus est, si de neutro, ipse est nominativus qui et accusativus
24 ut quispiam quinam aliquis nequis
53, 18 quia non facit hic neuter huius neutri, sicut nomen. istae particulae dubiae sunt inter nomen et pronomen; si articulos accipit, nomen est, hic neuter; si non accipit, fit pronomen. ita et omnes. sed quis in omnibus ponat articulum? non enim omnibus pronominibus *etc.*
54, 19 senesco senex esse incipio; seneo non lectum est
55, 2 Donatum, quod non potius ab eo
14 omnis coniugatio in praeterito inperfecto in bam exit, ut amo amabam, doceo docebam, lego legebam, audio audibam. prima coniugatio in praeterito perfecto in ui iunctum exit, ut amo amavi; secunda in solutum ui exit, ut doceo docui; tertia coniugatio i correpta exit, ut lego legi; quarta producta, ut audio audii. quarta in praeterito perfecto et audii et audivi et infinito modo et audisse et audivisse. tres litterae *etc.*
21 gusto] *l.* suesco
56, 6 iibro] *l.* vibro
57, 10 etsi habet
34 natus naturus (non nasciturus, quia facit ab eo quod est natus: participio perfecti temporis a passivo tolles s, addes rus et fecisti futurum ab activo) et nascendus non facit. moriens mortuus moriturus: ab eo quod est moriens non facit tempus futurum a passivo moriendus (sicut amans, tolle s, adde dus, et fecisti futurum a passivo, ut amandus), sicut alia similia, sed est participale moribundus
58, 35 vescor dubium est cur inaequale dicatur, aut forte ideo vescor, quia facit vescui
60, 30 in praeterito ante iam factum fuerit
61, 5 effectum] *l.* elocutionem
62, 5 facit inperfecto quidem
21 quod ante dixi
63, 33 sicut nec nomina
64, 15 quia conparationem recipit, quod continuo et falso facere non potest. non potest facere conparativum, quia duplicat adverbium. nam ista *etc.*
23 quod non dicitur de domo venio, sed domo venio, ut Terentius
66, 22 et veluti, ut 'veluti magno' *etc.*
67, 1 si tractim et cum dolore
68, 24 notandum et nominum iaminutionem esse
33 ut, quando adverbium est, propter *etc.*
35 apud Terentium profecto [sine dubio] sine articulo adverbium est, ut est falso, quia *etc.*
69, 9 propter adverbium est, ut propter sedeo, praepositio, ut propter aquae rivum, hoc est iuxta. ut propter ita et ante; ante te veni praepositio est, ante audivi adverbium
24 Africa nomen est, non adverbium. significat enim non de civitate me venire, sed de ipsa regione
70, 2 sed hoc observandum, nisi secundum certos sonos, quos poetae usurparunt, praepositiones addi non oportere
71, 1 qua intelleguntur
4 qualitas genus est, significatio species. significationes participiorum et verborum similes sunt
30 pudens taedens paenitens quaeritur utrum faciat ab inpersonali verbo an non
72, 4 cenatus quidem dicitur
76, 25 fratra] *fortasse* sinistra [*cf. Sallust. fragm. ed. Dietsch p.* 6]
77, 25 ergo mutatio loci vel permansio in loco
78, 8 corrumpunt
33 o particula multas significationes habet

324, 31 ponam bisulcam et crebrinodam arundinem *Hauptius Herm. vol.* I *p.* 403

330, 31 Consentii libris manu scriptis addendus est codex bibliothecae universitatis Bononiensis undecimo vel duodecimo saeculo scriptus, quem mihi indicavit Detlefsenus. continet autem Prisciani institutionem de nomine et pronomine et verbo et participio, Servii et Maximi Victorini libros conplures, Malli Theodori de metris, Bedae de metris et schematibus libros, Isidori et Virgilii Asiani excerpta, Capri et Agroetii artes de orthographia, postremo Consentii librum de nomine et verbo initio mutilum, *et magistro dicto intellegas simul discipulum necesse est* (339, 30) — *avertor fontes* ΗΧΠΛΙΚΙΘ ΛΙΒΗΡ ΚΩΝΣΗΝΚΙΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΙ VΙΡΙ ΚΛΑΡΙ

575, 16 *l.* ut Ovidius (*met.* II 325) utque malum late solet inmedicabile cancer: *cf. Hertz. annal. philol. nov. a.* 1867 *p.* 318

INDEX

LIBRORVM QVI HOC VOLVMINE CONTINENTVR

butis personae et negotiis. 23. Excerpta ex Grillii commento in Cic. de invent. 24. Bedae Venerabilis liber de schematibus et tropis.

Auch in zwei Fasc.:

Fasc. I, die Stücke 1—10 enthaltend [XVI S. u. S. 1—352] n. 3 Thlr.
— II, die Stücke 11—24 enthaltend [S. 353—658] n. 2 Thlr. 20 Ngr.

Geschichte der Römischen Literatur. Von W. S. Teuffel. 1. Lieferung, 11 Bogen. gr. 8. 1868. geh. 24 Ngr.

Erscheint in drei Lieferungen von je ungefähr 12 Bogen in gross Octav. Die erste Lieferung wird im Februar 1868 versandt. Sie umfasst den kürzeren, sachlichen Theil (S. 1—76), enthaltend eine Uebersicht des Betriebs der verschiedenen Gattungen von Poesie und Prosa bei den Römern, sowie von dem besonderen, persönlichen Theile die Vorgeschichte der römischen Literatur (bis zum J. 514 d. St.) und die Literaturerscheinungen bis in die Gracchische Zeit, also besonders Plautus, Ennius, Terenz, Cato, Lucilius u. a. Die zweite Lieferung, enthaltend den Schluss der ersten Literaturperiode und das goldene Zeitalter (Ciceronische und Augusteische Zeit), wird noch im J. 1868 erscheinen; die dritte und letzte, die Kaiserzeit behandelnd, möglichst bald darauf. Die Anlage ist somit die geschichtliche. Das Werk zerfällt in Text und Anmerkungen, von denen der erstere in gedrängter Kürze die Hauptergebnisse darlegt, die letzteren die Hauptpunkte näher begründen und die Beweisstellen anführen, auch reichliche literarische Nachweisungen bieten.

Ueber Syntax und Stil des Tacitus. Von Dr. A. Draeger, Oberlehrer am Königl. Pädagogium zu Putbus. [XV u. 107 S.] gr. 8. 1868. geh. 24 Ngr.

Der Verfasser, durch seine Untersuchungen über den Sprachgebrauch der römischen Historiker und seine Arbeiten über Tacitus vortheilhaft bekannt, hat in der vorliegenden Schrift die Syntax und den Stil dieses Schriftstellers so behandelt, dass nach analytischer Methode nicht nur die sprachlichen Erscheinungen an sich in genügender Ausführlichkeit besprochen werden, sondern auch die Diction der Klassiker des silbernen Lateins und der Späteren in knappster Form verglichen wird.

P. Vergili Maronis opera recensuit Otto Ribbeck. Vol. IV. Et. s. t.: Appendix Vergiliana. Recensuit et prolegomenis instruxit Otto Ribbeck. 14 Bogen. gr. 8. 1868. geh. 1 Thlr. 20 Ngr.

Dieser soeben erschienene letzte Band der kritischen Vergil-Ausgabe von Ribbeck enthält: Prolegomena de opusculorum quae feruntur Vergilianorum titulis auctoribus aetate, de libris manuscriptis, de emendandi textus rationibus. Culex. Ciris. Copa. Moretum. Catalecta. Dirae. Lydia. Rosetum. Est et non. Vir bonus. Elegiae in Maecenatem I. II.

Der unter den Texten zusammengestellte Apparat enthält u. a. erschöpfende Collationen des von Bembo benutzten, seitdem bis auf die neueste Zeit verschollenen codex Vaticanus saec. IX, des Thuanens saec. XI, des Cantabrigiensis saec. IX—X, des Bruxellensis saec. XII, der Helmstedter und der Rehdigerschen Handschrift, sowie mehrerer Leidner, Münchner und Wiener Manuscripte. Die praefatio gibt hauptsächlich Nachträge zu den im vorigen Jahre erschienenen prolegomena critica, darunter eine Mittheilung über den Mediceus, von dem ein Facsimile angefügt ist, und eine eingehende Erörterung über das Verhältnis des Macrobius zum Commentar des Servius.

Die früher erschienenen Bände enthalten:

Prolegomena critica. Mit 3 lith. Tafeln. 1866. 3 Thlr. 10 Ngr.
Vol. I.: Bucolica et Georgica. 1859. 1 Thlr. 18 Ngr.
— II.: Aeneidos lib. I—VI. 1860. 2 Thlr. 20 Ngr.
— III.: — — VII—XII. 1862. 2 Thlr. 20 Ngr.

Grundriss der lateinischen Declination. Von Franz Buecheler. [III u. 70 S.] gr. 8. 1866. geh. 10 Ngr.

Alle Beurtheilungen stimmen darin überein, dass in der philologischen Literatur kein zweites Beispiel vorhanden ist, dass für einen so niedrigen Preis und in so knapper, aber durchaus verständlicher Form dem Leser eine solche Fülle des interessantesten Stoffes in gleich gediegener Bearbeitung, wie in der vorliegenden kleinen Schrift, geboten wird. Der fortdauernd zahlreiche Absatz beweist, dass diese Meinung von der Gesammtheit der Philologen und Schulmänner getheilt wird.

Ruehl, Franz, die Quellen Plutarchs [illegible] gr [illegible]

Schaefer, Arnold, Abriss der Quellenkunde der griechischen Geschichte [illegible] gr. 8. [illegible] 20 Ngr

Scholia Bernensia ad Vergili Bucolica atque Georgica e[illegible] praf[illegible] Hermann Hagen. Separatabdruck aus dem IV. Supplementband der Jahrbücher für klassische Philologie. gr. 8. geh. 2 Thlr

Schuchardt, Hugo, der Vokalismus des Vulgärlateins. Zweiter Band. gr. 8. geh. [illegible] Thlr. 18 Ngr

Siebelis, Dr. Johannes, [illegible] am Gymnasium [illegible] **Wörterbuch zu Ovid's Metamorphosen.** [illegible] 8. geh. [illegible] Ngr

Sophoclis tragoediae superstites et perditarum fragmenta. Ex recensione Guilielmi Dindorfii. [illegible] et poetarum [illegible] ed[illegible] quinta [illegible] 4. geh. 1 Thlr. 20 Ngr.

Symbola philologorum Bonnensium in honorem Friderici Ritschelii collecta. Fasciculus I[illegible] Lex. 8. geh. 3 Thlr.

(Vollständig in [illegible])

Vitruvii, Marc. Pollionis, de architectura libri X. Ad antiquissimos [illegible] recensuit [illegible] Hermannus Müller-Strübing. gr. 8. geh. [illegible] 10 Ngr

Windisch, G. O. Ern., de hymnis Homericis majoribus. Dissertatio inauguralis. gr. 8. geh. 12 Ngr

Bibliotheca
scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.

[illegible] 1867 sind bis [illegible] December] neu erschienen:

[illegible] ex recognitione Augusti Meineke. Vol. IV. Analecta [illegible] 8. geh. 1 Thlr

[illegible] Torquati Severini, de institutione arithmetica libri II, [illegible] musica libri V. Accedit geometria quae fertur Boetii [illegible] recensuit G. Friedlein. gr. 8. geh. 1 Thlr. 21 Ngr

Ce[illegible] de die natali liber recensuit Fr. Hultsch. 8. geh. 1[illegible] Ngr

Mit kritischem Apparat unter dem Text.

Ciceronis, M. Tullii, scripta quae manserunt omnia. Recognovit Reinholdus Klotz. Partis I. Vol. III. Editio altera emendatior. 8. geh. 18 Ngr.

Diodori bibliotheca historica. Ex recensione et cum annotationibus Ludovici Dindorfii. Vol. I—IV. 8. geh. à 1 Thlr

Dionysi Halicarnasensis antiquitatum Romanarum quae supersunt. Recensuit Adolphus Kiessling. Vol. III. 8. geh. 2[illegible] Ngr

Eusebii Caesariensis opera. Recognovit Guilelmus Dindorfius. Vol. I—III. 8. geh. [illegible] Thlr. 22[illegible] Ngr.

Iurisprudentiae anteiustinianae quae supersunt. In usum maxime academicum composuit recensuit adnotavit Ph. Eduardus Huschke. Editio altera emendatior. 8. geh. 1 Thlr. 21 Ngr

Mit kritischem Apparat unter dem Text.

Polybii historia. Edidit Ludovicus Dindorfius. Vol. III. 8. geh. 27 Ngr

Sallusti Crispi, Gai, libri de Catilinae coniuratione et de bello Iugurthino. Accedunt orationes et epistulae ex historiis excerptae. Recensuit Rudolfus Dietsch. Editio quarta emendatior. 8. geh. [illegible] Ngr

Senecae, L. Annaei, tragoediae. Accedunt incerti [illegible] tragoediae tres. Recensuerunt Rudolfus Peiper et Gustavus Richter. 8. geh. 1 Thlr 15 Ngr.

Mit kritischem Apparat unter dem Text.

Vergilii Maronis, P., opera in usum scholarum recognovit Otto Ribbeck. Praemittuntur de vita et scriptis poetae narrationem. 8. geh. 11[illegible] Ngr

Daraus einzeln:

— — **Aeneis.** In usum scholarum recognovit Otto Ribbeck. 8. geh. 7[illegible] Ngr

— — **Bucolica et Georgica.** In usum scholarum recognovit Otto Ribbeck. 8. geh. 3[illegible] Ngr

☞ *Ein vollständiges Verzeichniss liefern alle Buchhandlungen gratis.*